ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 2008

NITRA 2011

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED V NITRE

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU

V ROKU 2008

Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV
Staré Slovensko: Dejiny Slovenska od praveku po vrcholný stredovek
Zmluva III/1/2009

NITRA 2011

Na obálke rímska minca Constantiusa II. (323–361) z Trávnice.
Auf dem Buchumschlag römerzeitliche Münze Constantius II. (323–361) aus Trávnica.

ISBN 978-80-89315-38-3

OBSAH - INHALT

Mapa lokalít 1 - Karte der Fundorte 1 13

Prehľad lokalít 1 - Übersicht der Fundorte 1 14

Mapa lokalít 2 - Karte der Fundorte 2 21

Prehľad lokalít 2 - Übersicht der Fundorte 2 22

Juraj Bartík (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Lucia Benediková (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Radoslav Čambal - Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Simona Sliacka (Liptovské múzeum, Ružomberok)
Doplňujúci archeologický výskum na trase diaľnice D1 Hubová - Ivachnová 27
Ergänzende archäologische Grabung auf der Autobahn D1 Hubová - Ivachnová 28

Martin Bartík - Ján Rajtár (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Mohylové pohrebisko vo Hviezdoslavove 28
Hügelgräberfeld in Hviezdoslavov 29

Peter Baxa (Krajský pamiatkový úrad, Bratislava) - Danica Staššíková-Štukovská (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Dubovanoch 29
Rettungsgrabung in Dubovany 30

Igor Bazovský - Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Archeologický výskum na stavbe obytného súboru Monari v Slovenskom Grobe 30
Archäologische Grabung auf der Baustelle des Wohnkomplexes Monari in Slovenský Grob 30

Igor Bazovský - Zdeněk Farkaš - Peter Nagy (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Doplňujúci archeologický výskum na trase diaľnice D1 Turany - Hubová 31
Ergänzende archäologische Grabung auf der Autobahn D1 Turany - Hubová 32

Jozef Bátora (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výsledky výskumu v Santovke 33
Ergebnisse der Grabung in Santovka 34

Peter Bednár (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Joachim Henning (J. W. Goethe-Uniwersität, Frankfurt am Main) - Zuzana Poláková - Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Maik Wesuls (J. W. Goethe-Uniwersität, Frankfurt am Main)
Archeologický výskum vnútorného valu v Bíni 34
Archäologische Grabung des Innenwalles in Bíňa 36

Peter Bednár - Zuzana Poláková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum Katedrály sv. Emeráma 37
Archäologische Grabung in der Sankt Emeram-Kathedrale 40

Pokračovanie výskumu na Ulici Dolný val a Kalinčiakovej ulici v Žiline 41
Fortsetzung der Grabung auf den Straßen Dolný val und Kalinčiakova in Žilina 42

Peter Bednár - Zuzana Poláková - Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum na Pribinovom námestí v Nitre 42
Archäologische Grabung am Pribina-Platz in Nitra 43

Peter Bednár - Zuzana Poláková (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Marián Čurný (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Archeologický výskum v stredovekom jadre Žiliny 43
Archäologische Grabung im mittelalterlichen Kern von Žilina 45

Peter Bednár (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Martin Krůl (Muzeum Těšínska, Český Těšín) - Zuzana Poláková - Marek Vojteček - Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pevnostný systém Jablunkovského priesmyku 46
Befestigungssystem von Jablunkovský priesmyk 47

Peter Bednár - Zuzana Poláková - Marek Vojteček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum na trase D1 Považská Bystrica - Vrtižer 47
Archäologische Grabung auf der Autobahn D1 Považská Bystrica - Vrtižer 48

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum v Krupine 49
Archäologische Grabung in Krupina 49

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)
Záchranná akcia v Beňadikovej 49
Rettungsgrabung in Beňadiková 50

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Archeologická prospekcia stredného Poiplia 50
Archäologische Prospektion des mittleren Eipeltals 52

Archeologické výskumy vo Zvolene 53
Archäologische Grabungen in Zvolen 56

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Noémi Pažinová - Kristína Kučeráková
(Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Archeologický výskum v Iži 57
Archäologische Grabung in Iža 59

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) -
Ján Mihaľkin (Sucháň 69, 991 35 Dačov Lom)
Zberové nálezy z katastra obce Sucháň 60
Streufunde aus dem Gemeindegebiet von Sucháň 61

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Marcin S. Przybyła (Jagielonská univerzita, Kraków)
Osada z doby bronzovej v Liptovskom Trnovci 61
Bronzezeitliche Siedlung in Liptovský Trnovec 63

Ján Beljak (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Tomáš Zachar (Masarykova univerzita, Brno)
Nálezy z praveku a doby rímskej z Trávnice 64
Vorzeitliche und römerzeitliche Funde aus Trávnica 64

Lucia Benediková - Bohuslav Šebesta (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum v Liptovskej Mare 65
Grabung in Liptovská Mara 65

Július Béreš (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice) - Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice)
Výskum Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej v Kysaku 66
Grabung in der Kirche der Hl. Katharina von Alexandrien in Kysak 67

Mário Bielich (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum delového bastiónu Oponického hradu 67
Archäologische Grabung in der Kanonenbastion der Burg Oponice 68

Mário Bielich - Barbara Zajacová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum na Hurbanovom námestí v Bojniciach 69
Archäologische Grabung auf dem Hurbanovo námestie (Platz) in Bojnice 69

Elena Blažová - Martin Bartík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Lokality geodeticky zamerané v roku 2008 70
Im Jahr 2008 geodätisch vermessene Fundstellen 71

Zuzana Borzová - Noémi Pažinová (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)
Terénne aktivity Katedry archeológie v Nitre 71
Terrainaktivitäten des Lehrstuhls der Archäologie in Nitra 74

Gertrúda Březinová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Doskúmanie dvoch parciel na Mostnej ulici v Nitre 75
Abschlussgrabung von zwei Parzellen auf der Mostná Straße in Nitra 75

Radoslav Čambal (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Predstihový zisťovací výskum v Slovenskom Grobe 76
Probegrabung in Slovenský Grob 76

Radoslav Čambal - Zdeněk Farkaš - Igor Choma (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Záchranný výskum Habánskeho dvora vo Veľkých Levároch 77
Rettungsgrabung im Habaner Gehöft in Veľké Leváre 77

Radoslav Čambal - Igor Choma - Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava) - Peter Wittgrúber (Mestské múzeum, Pezinok)
Záchranný výskum na trase podkarpatskej kanalizácie Pezinok - Chorvátsky Grob 78
Rettungsgrabung auf der Strecke der unterkarpatischen Kanalisation Pezinok - Chorvátsky Grob 80

Róbert Daňo (AA Terra Antiqua s. r. o., Rimavská Sobota)
Archeologický výskum na stavbe OC Kaufland v Senici 81
Archäologische Grabung auf der Stelle des zukünftigen Einkaufszentrums Kaufland in Senica 81

Patrik Derfiňák (Prešovská univerzita, Prešov) - Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov) - Marián Vizdal (Prešovská univerzita, Prešov)
Nová paleolitická stanica v extraviláne Veľkého Šariša 81
Neue paläolithische Fundstelle im Außengebiet von Veľký Šariš 82

Jozef Ďuriš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum v Dolných Krškanoch 82
Archäologische Grabung in Dolné Krškany 83

Marcela Ďurišová - Martin Pristáš (Krajský pamiatkový úrad, Košice) - Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice)
Prvá etapa výskumu na polohe Templomhomok vo Veľkom Kamenci 84
Erste Grabungsetappe in der Flur Templomhomok in Veľký Kamenec 84

Kristian Elschek (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Veľkoplošný záchranný výskum v areáli A.S.A. Zohor 85
Großflächige Rettungsgrabung im Areal A.S.A. Zohor 87

Kristán Elschek - Ján Rajtár - Vladimír Varsik (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Pohrebisko z 8. – 9. storočia v Stupave 87
Gräberfeld aus dem 8. – 9. Jh. in Stupava 89

Zdeněk Farkaš (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Archeologický výskum v Sotinej na ploche K 90
Archäologische Grabung auf der Fläche K in Sotina 90

Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)
Obhliadky stavebných činností v žilinskom regióne 90
Begehungen der Baustellen in der Žilina-Region 91

Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina) - Milan Horňák (Univerzita v Ljubljani)
Prieskum Turčianskej kotliny 92
Begehung des Turiec-Kessels 93

Václav Furmánek - Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani 93
Grabung auf dem Gräberfeld der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa 95

Prieskum hradiska Strieborná 96
Grabung des Burgwalls Strieborná 97

Peter Harčar - Gabriel Lukáč - Marián Uličný (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Zisťovací výskum v Katedrále sv. Martina v Spišskej Kapitule 97
Probegrabung in der St. Martin-Kathedrale in Spišská Kapitula 98

Katarína Hladíková - Kristína Piatničková (Univerzita Komenského, Bratislava)
Záchranný výskum na stavbe Samsung 98
Rettungsgrabung auf der Baustelle Samsung 100

Marcel Hoppan (Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra) - Mário Bielich - Henrieta Baliová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranné výskumy v Nitrianskom kraji 101
Rettungsgrabungen in der Nitra-Region 102

Eva Horváthová - Rastislav Hreha - Lucia Luštíková (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Prieskum a verifikácia nálezísk na území Medzibodrožia a v jeho okolí 102
Begehung und Verifikation der Fundstellen in Medzibodrožie und Umgebung 105

Jozef Hoššo - Tomáš König - Jana Šuteková (Univerzita Komenského, Bratislava)
Archeologický výskum na Ulici J. M. Hurbana v Žiline 105
Archäologische Grabung auf der Straße J. M. Hurbana in Žilina 107

Jozef Hoššo - Kristína Piatničková - Jana Šuteková (Univerzita Komenského, Bratislava)
Záchranný výskum na stavbe Obchodná zóna v Senici 108
Rettungsgrabung auf der Baustelle der Geschäftszone in Senica 109

Rastislav Hreha - Lucia Luštíková - Eva Horváthová (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Výskum sídliska z doby železnej a vrcholného stredoveku v Drienove 109
Untersuchung der Siedlung aus Eisenzeit und Hochmittelalter in Drienov 110

Ján Hunka (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 2008 110
Münzenzuwachs im Archäologischen Institut SAW im 2008 111

Prvá novoveká minca z hradu Tisovec 112
Erste neuzeitliche Münze aus der Burg Tisovec 112

Ivan Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ukončenie výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne 112
Grabungsabschluss auf dem Brandgräberfeld der Lausitzer-Kultur in Trenčín 113

Ivan Cheben - Michal Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum pingy na rádiolarit vo Vršatskom Podhardí 114
Untersuchung der Pinge für Radiolarit in Vršatské Podhradie 114

Ivan Cheben - Marek Vojteček (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Dolnom Kubíne 115
Rettungsgrabung in Dolný Kubín 116

Július Jakab (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Kostry zo ženského dvojhrobu púchovskej kultúry v Bytči 116
Skelette aus dem doppelten Frauengrab der Púchov-Kultur in Bytča 118

Nové antropologické nálezy z Nitry 118
Neue anthropologische Funde aus Nitra 121

Ľubomíra Kaminská (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice) - Adrián Nemergut - Ondrej Žaár (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum stredného Považia 122
Begehung des mittleren Waagtals 124

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov)
Nález lekárnickej fľaše z Bijacoviec 124
Fund einer Apothekerflasche aus Bijacovce 125

Výsledky sledovania výkopových prác pri Kostole sv. Trojice v Jablonove nad Turňou 125
Ergebnisse der Verfolgung von Aushubarbeiten bei der Kirche der Hl. Dreifaltigkeit in Jablonov nad Turňou 125

Nález renesančného tympanonu v Levoči 126
Fund eines renaissancezeitlichen Tympanons in Levoča 126

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov) - Gabriel Lukáč (Krajský pamiatkový úrad, Prešov)
Dokumentácia novovekej krypty pri Kostole sv. Martina v Granč - Petrovciach 126
Dokumentierung der neuzeitlichen Gruft bei der Kirche in Granč - Petrovce 126

Anton Karabinoš (Krajské múzeum, Prešov) - Martin Stejskal (Spišské múzeum SNM, Levoča)
Archeologický výskum v Mestskej pamiatkovej rezervácii Levoča 127
Archäologische Grabung im Denkmalschutzgebiet der Stadt Levoča 128

Monika Kopčeková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický výskum v Čakajovciach 128
Archäologische Grabung in Čakajovce 129

Archeologický výskum v Galante 129
Archäologische Grabung in Galanta 130

Roman Kos (Slovenská Kajňa 186)
Výskum kostola v Sucháni 131
Grabung in der Kirche in Suchá 132

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á (Vlastivedné múzeum, Hanušovce nad Topľou)
Štvrtá sezóna výskumu vo Vlači 134
Vierte Grabungssaison in Vlača 135

Výskum základov stredovekého kostola vo Vranove nad Topľou 135
Untersuchung der Fundamente von mittelalterlicher Kirche in Vranov nad Topľou 137

Branislav K o v á r (Slovenský archeologický a historický inštitút - SAHI, Bratislava)
Mestské opevnenie v Beckove na ploche kúrie Dubnických 138
Town walls in the town of Beckov, on the area of Dubnicky mansion 139

Marta K u č e r o v á (Múzeum v Kežmarku, Kežmarok)
Archeologický výskum v kaplnke Kežmarského hradu 139
Archäologische Grabung in der Kapelle der Kežmarok-Burg 141

Záchranné výskumy v okrese Kežmarok 141
Rettungsgrabungen im Bezirk von Kežmarok 144

Záchranný výskum v Podturni a Strečne 145
Rettungsgrabung in Podtureň und Strečno 145

Rudolf K u j o v s k ý - Ondrej Ž a á r (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum trasy diaľnice D1 na úseku Sverepec - Považská Bystrica 146
Grabung auf der Autobahn D1 Sverepec - Považská Bystrica 147

Ivan K u z m a - Martin B a r t í k (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Letecká prospekcia na Slovensku v roku 2008 147
Luftprospektion in der Slowakei im Jahr 2008 154

Ivan K u z m a - Mário B i e l i c h (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum vo Veľkom Záluží 161
Grabung in Veľké Zálužie 161

Ivan K u z m a - Monika K o p č e k o v á (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšia etapa archeologického výskumu v Nitre-Mlynárciach 162
Weitere Etappe der archäologischen Grabung in Mlynárce 163

Klára K u z m o v á - Erik H r n č i a r i k (Trnavská univerzita, Trnava)
Archeologický výskum v exteriéri kostola sv. Mikuláša v Trnave 164
Archäologische Grabung im Außenbereich der St. Nicolaus-Kirche in Trnava 167

Ivana K v e t á n o v á (Trnavská univerzita, Trnava)
Archeologické nálezy z areálu kaštieľa v Chtelnici 168
Archäologische Funde aus der Kastellanlage in Chtelnica 169

Ivana K v e t á n o v á (Trnavská univerzita, Trnava) - Filip J a š š o (Univerzita Komenského, Bratislava) -
Jozef U r m i n s k ý (Vlastivedné múzeum, Hlohovec)
Archeologický výskum na hrade Dobrá Voda 169
Archäologische Grabung auf der Burg Dobrá Voda 171

Ivana K v e t á n o v á (Trnavská univerzita, Trnava) - Michal S l i v k a (Univerzita Komenského, Bratislava)
Výskum kláštora a kostola sv. Kataríny Alexandrijskej pri Dechticiach 171
Grabung im Kloster und der Kirche der Hl. Katharina aus Alexandria bei Dechtice 173

Jozef L a b u d a (Slovenské banskú múzeum, Banská Štiavnica)
Záchranný výskum v interiéri kostola v Baďani 174
Rettungsgrabung im Innenbereich der Kirche in Baďan 175

Pokračovanie výskumu na Starom meste v Banskej Štiavnici - 28. sezóna 175
Fortsetzung der Grabung in der Altstadt von Banská Štiavnica - 28. Grabungscampagne 175

Lucia L u š t í k o v á (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Záchranné výskumy v mestskej pamiatkovej rezervácii Košice 176
Rettungsgrabungen im Denkmalschutzgebiet der Stadt Košice 177

Róbert M a l č e k (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výsledky záchranného výskumu v Ladomerskej Vieske 178
Ergebnisse der Rettungsgrabung in Ladomerská Vieska 179

Výsledky archeologického výskumu na stavbe R1 Žarnovica - Lehôtka pod Brehmi 179
Ergebnisse der archäologischen Grabung auf der Baustelle R1 Žarnovica - Lehôtka pod Brehmi 180

Jana Mihályiová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výsledky archeobotanických analýz z archeologických výskumov v roku 2008 a zo starších výskumov 181
Ergebnisse der archäobotanischen Analysen von archäologischen Grabungen im Jahr 2008 und von älteren Grabungen 184

Tomáš Michalík (Bánovská 128, Trenčianska Turná) - Martin Vlačiky (Geologický ústav Dionýza Štúra, Bratislava)
Výsledky výskumu gravettienskej lokality Trenčianske Bohuslavice 185
Grabungsergebnisse aus der Gravettien-Fundstelle Trenčianske Bohuslavice 186

Zora Miklíková (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Zvyšky zvierat z doby bronzovej a rímskej zo sídliska vo Veľkej Ide 186
Animal remains from the Bronze Age and Roman Period settlement in Veľká Ida 189

Zora Miklíková - Július Jakab (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Analýza osteologických nálezov z včasnolaténskeho hradiska v Horných Orešanoch 189
Analyse der osteologischen Funde aus der frühlatènezeilichen Burgstätte in Horné Orešany 192

Elena Miroššayová (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Pokračovanie systematického výskumu pohrebiska v Ždani 192
Fortsetzung der systematischen Grabung des Gräberfeldes in Ždaňa 193

Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Praveké, stredoveké a novoveké nálezy z Lovinobane 194
Vorzeitliche, mittelalterliche und neuzeitliche Funde aus Lovinobaňa 194

Vladimír Mitáš (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Mário Žáčik (Tribečské múzeum, Topoľčany)
Archeologické nálezy z Kovariec 195
Archäologische Funde aus Kovarce 195

Peter Mosný (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prieskum polohy Baba pri Ponickej Hute 196
Begehung der Flur Baba bei Ponická Huta 196

Stredoveké nálezy v Španej Doline 196
Mittelalterliche Funde aus Špania Dolina 196

Gabriel Nevizánsky (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Osamotené kostrové hroby z Chotína 197
Vereinzelte Skelettgräber aus Chotín 198

Ladislav Olexa (Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS, Košice)
Tridsiatadruhá etapa výskumu v Nižnej Myšli 198
Zweiunddreißigste Etappe der Grabung in Nižná Myšľa 199

Ladislav Olexa (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice) - Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice)
Výskum presbytéria Kostola Nanebovzatia Panny Márie v Turni nad Bodvou 199
Grabung im Presbyterium der Marie Himmelfahrt-Kirche in Turňa nad Bodvou 200

Ondrej Ožďáni (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ojedinelé nálezy z doby bronzovej v Štúrove 201
Einzelfunde aus der Bronzezeit in Štúrovo 202

Karol Pieta (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Nálezy z hradiska Zobor v Nitre 202
Funde aus dem Burgwall Zobor in Nitra 204

Karol Pieta - Ján Haruštiak - Miriam Jakubčinová - Terézia Vangľová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum včasnostredovekého hradiska Bojná I v rokoch 2007 a 2008 205
Grabung des frühmittelalterlichen Burgwalls Bojná I in den Jahren 2007 und 2008 210

Karol Pieta - Miriam Jakubčinová - Bohuslav Šebesta (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum včasnolaténskeho hradiska v Horných Orešanoch 211
Grabung eines frühlatènezeitlichen Burgwalls in Horné Orešany 213

Ján Rajtár (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Rímsky poľný tábor vo Hviezdoslavove a germánske sídlisko v Kvetoslavove 214
Ein temporäres römisches Feldlager in Hviezdoslavov und germanische Siedlung in Kvetoslavov 215

Peter Roth (Podtatranské múzeum, Poprad)
Sledovanie stavebnej činnosti v okresoch Poprad, Levoča a Stará Ľubovňa 216
Verfolgung der Bauaktivitäten in den Bezirken Poprad, Levoča und Stará Ľubovňa 217

Matej Ruttkay - Peter Bednár - Mário Bielich - Michal Cheben
(Archeologický ústav SAV, Nitra)
Archeologický prieskum v rámci prípravy stavby R1 v úseku Nitra-západ – Selenec 217
Archäologische Begehung im Rahmen der Bauvorbereitungen beim Bau der Straße R1 im Abschnitt Nitra-Westen – Selenec 218

Matej Ruttkay - Mário Bielich - Michal Cheben - Marek Vojteček
(Archeologický ústav SAV, Nitra)
Zisťovací prieskum na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice 219
Feststellungsgrabung auf der Trasse des Baus der Straße R1 im Abschnitt Nitra-Selenec – Beladice 221

Matej Ruttkay - Mário Bielich - Michal Cheben - Marek Vojteček - Barbara Zajacová
(Archeologický ústav SAV, Nitra)
Prípravné prieskumy a výskumy na stavbe R1 Beladice – Tekovské Nemce 222
Vorbereitende Begehungen und Grabungen auf der Baustelle der Schnellstraße R1 Beladice – Tekovské Nemce 223

Matej Ruttkay – Mário Bielich – Peter Šimčík (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Výskum v centre Zlatých Moraviec 224
Grabung im Zentrum von Zlaté Moravce 225

Matej Ruttkay - Beáta Černická - Michal Cheben (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný archeologický výskum v Trenčíne 225
Archäologische Rettungsgrabung in Trenčín 228

Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra) - Joachim Henning (J. W. Goethe-Uniwersität, Frankfurt am Main) - Beata Černická - Barbara Zajacová (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Ďalšia sezóna výskumu včasnostredovekého hradiska v Majcichove 229
Eine weitere Grabungssaison des frühmittelalterlichen Burgwalls in Majcichov 230

Jaroslava Ruttkayová (Ponitrianske múzeum, Nitra)
Záchranný výskum v Tvrdošovciach 231
Rettungsgrabung in Tvrdošovce 232

Jaroslava Ruttkayová (Ponitrianske múzeum, Nitra) - Matej Ruttkay (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Povrchový prieskum v obci Zacharovce 232
Begehung in Zacharovce 233

Marián Samuel (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Krátke záchranné výskumy na juhovýchodnom úpätí hradného kopca v Nitre 233
Kurze Rettungsgrabungen am südöstlichen Fuss des Burgbergs von Nitra 235

Výskumy v areáli Zoborského kláštora 236
Grabungen im Gelände des Klosters auf dem Berg Zobor 239

Jaroslava Schmidtová (Múzeum mesta Bratislavy, Bratislava)
Archeologický výskum na stavbe Odkanalizovania v Čunove 239
Archäologische Grabung beim Bau der Entkanalisierung in Čuňovo 240

Výskumy MMB na stavbách rodinných domov v Rusovciach 240
Grabungen MMB beim Bau von Einfamilienhäusern in Rusovce 242

Výskum pohrebiska III na Kovacsovej ulici v Rusovciach 243
Grabung des Gräberfeldes III in der Straße Kovacsova in Rusovce 243

Marián Soják (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice)
Archeologická topografia Spišskej Magury a Pienin 244
Archäologische Topographie von Spišská Magura und Pieniny 246

Osídlenie Volovských vrchov (Galmus) a priľahlej časti Hornádskej kotliny 246
Besiedlung der Berge Volovské vrchy (Galmus) und des anliegenden Teils des Beckens Hornádska Kotlina 251

Vybrané investičné výskumy na Spiši a v iných regiónoch Slovenska 251
Ausgewählte durch Investition ausgelöste Grabungen in der Zips und in den anderen Regionen der Slowakei 257

Marián Soják (Archeologický ústav SAV-VPS, Košice) - Martin Stejskal (Spišské múzeum SNM, Levoča)
Výskum na námestí v Spišskej Belej 258
Grabung auf dem Platz in Spišská Belá 259

Danica Staššíková-Štukovská (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Záchranný výskum v Borovciach 260
Rettungsgrabung in Borovce 260

Ivana Strakošová (Vihorlatské múzeum, Humenné)
Výskumy Vihorlatského múzea v Humennom 260
Grabungen des Museums Vihorlatské múzeum in Humenné 262

Víťazoslav Struhár (Smreková 3/33, Ružomberok)
Sídlisko severokarpatskej skupiny v Stankovanoch 262
Siedlung der nordkarpatischen Gruppe in Stankovany 263

Víťazoslav Struhár (Smreková 3/33, Ružomberok) - Štefan Sáliš (Š. Nemčeka 193, Likavka)
Nové hradisko v Turíckej doline 263
Neuer Burgwall im Tal Turícka dolina 264

Tatiana Štefanovičová - Pavol Jelínek - Branislav Kovár - Martin Hanuš - Janka Stehlíková - Veronika Plachá - Pavol Spišák (Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, Bratislava)
Archeologický výskum bratislavského podhradia – Vydrica 265
Archäologische Grabung der bratislavaer Vorburg - Vydrica 266

Peter Tajkov (Technická univerzita, Košice) - Marcela Ďurišová (Krajský pamiatkový úrad, Košice)
Prvá etapa výskumu reformovaného kostola v Silici 267
Erste Grabungsettappe der reformierten Kirche in Silica 268

Ján Tirpák (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Geofyzikálne meranie v Bíni 268
Geophysikalische Messung in Bíňa 269

Geofyzikálna prospekcia na Slovensku 269
Geophysikalische Prospektion in der Slowakei 270

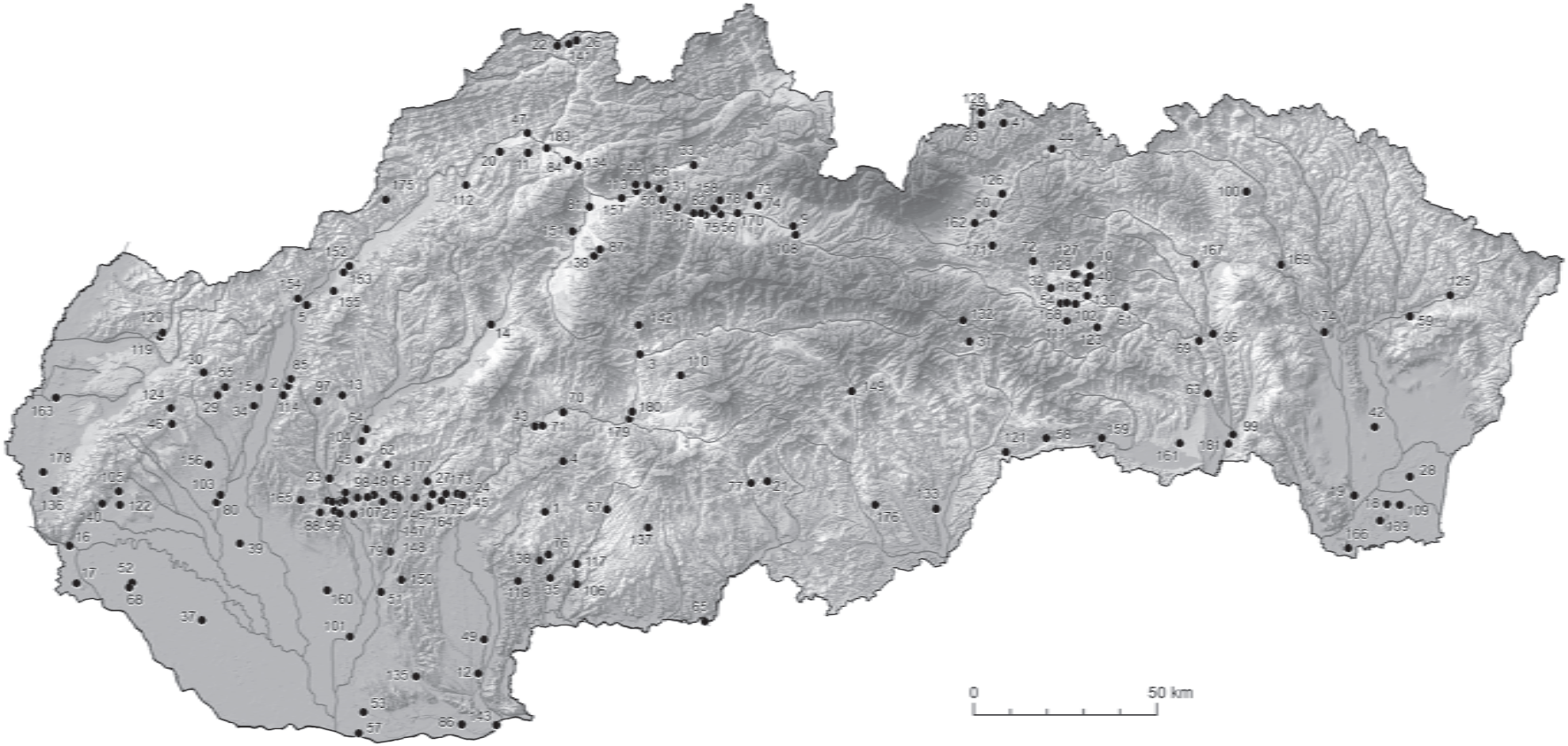
Vladimír Turčan (Archeologické múzeum SNM, Bratislava)
Nálezy zo sekundárnej polohy v Bratislave 270
Funde aus der sekundären Lage in Bratislava 271

Július Vavák (Malokarpatské múzeum, Pezinok)
Tretia etapa výskumu včasnostredovekého hradiska vo Svätom Jure 271
Dritte Grabungsettappe des frühmittelalterlichen Burgwalls in Svätý Jur 272

Vladimír Varsik (Archeologický ústav SAV, Nitra)
Staronové pohrebisko z Dunajskej Stredy 273
Altneues Gräberfeld aus Dunajská Streda 273

Ján Zachar (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica) - Marta Mácelová (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica)
Archeologické výskumy v MPR Banská Bystrica 274
Archäologische Grabungen in MPR Banská Bystrica 276

Ján Zachar (Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica) - Marta Mácelová (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica) - Martin Furman (Krajský pamiatkový úrad, Žilina)
Archeologický výskum v Hornom Hričove 277
Archäologische Grabung in Horný Hričov 277

Mapa 1. Mapa lokalít k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v r. 2008 (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 14-20).
Karte 1. Karte der Fundorte zur Übersich von archäologischen Frabungen und Funden in der Slowakei im Jahre 2007 (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 14-20).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2008 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. (poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 1).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
1	Baďan	Banská Štiavnica											*	*	*		174
2	Banka	Piešťany		*													122
3	Banská Bystrica	Banská Bystrica												*	*		276
4	Banská Štiavnica	Banská Štiavnica											*	*	*		175
5	Beckov	Nové Mesto nad Váhom									*						138
6	Beladice	Zlaté Moravce			*		*			*	*						220
7	Beladice, časť Chrášťany	Zlaté Moravce			*							*	*				220
8	Beladice, časť Pustý Chotár	Zlaté Moravce			*		*										220
9	Beňadiková	Liptovský Mikuláš												*			49
10	Bijacovce	Levoča													*		124
11	Bitarová	Žilina	?														91
12	Bíňa	Nové Zámky					*			*		*	*				34, 110, 268
13	Bojná	Topoľčany			*	*						*	*				205
14	Bojnice	Prievidza							*					*	*		69
15	Borovce	Piešťany			*												260
16	Bratislava, časť Staré Mesto	Bratislava I			*	*	*	*	*	*	*						265, 270
17	Bratislava, časť Rusovce	Bratislava V								*					*		240-242
18	Boľ	Trebišov				*	*				?						102
19	Brehov	Trebišov			*	*	*	*	*	*			*	*			102
20	Bytča, časť Hrabové	Bytča							*								116
21	Cinobaňa	Poltár					*	*									93, 96, 181
22	Čadca, časť Milošová	Čadca													*		46
23	Čakajovce	Nitra	*										*	*			128
24	Čaradice	Zlaté Moravce	*														222
25	Čeľadice	Nitra	*			*	*				*						220
26	Čierne	Čadca													*		46
27	Čierne Kľačany	Zlaté Moravce			*		*		*		*						222
28	Čičarovce	Michalovce		*	*	*	*	*	*	*	?						103
29	Dechtice	Trnava									*				*		171

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
30	Dobrá Voda	Trnava												*	*			169
31	Dobšiná	Rožňava	bez nálezov															256
32	Domaňovce	Poprad								*								181
33	Dolný Kubín	Dolný Kubín					*											115
34	Dubovany	Piešťany					*	*		*				*	*			29
35	Dudince	Šahy				*					*							50
36	Drienov	Prešov					*	*						*				109
37	Dunajská Streda	Dunajská Streda								*								273
38	Folkušová	Martin					*											92
39	Galanta	Galanta										*	*					129
40	Granč-Petrovce	Levoča													*			126
41	Haligovce	Stará Ľubovňa												*	*			245
42	Hatalov	Michalovce				*	*											103
43	Hliník nad Hronom	Žiar nad Hronom				*							*		*			179
44	Hniezdne	Stará Ľubovňa													*			217, 256
45	Horné Lefantovce	Nitra				*									*			71
46	Horné Orešany	Trnava							*									189, 211
47	Horný Hričov	Žilina										*						277
48	Hosťová	Nitra	*								*							220
49	Hronovce	Štúrovo								*								181
50	Hubová	Ružomberok	bez nálezov															27
51	Hul	Nové Zámky				*												101
52	Hviezdoslavov	Dunajská Streda						*		*								28, 214
53	Chotín	Komárno										*						197
54	Chrasť nad Hornádom	Spišská Nová Ves													*			246
55	Chtelnica	Piešťany												*	*			168
56	Ivachnová	Ružomberok	bez nálezov															28
57	Iža	Komárno				*	*			*	*		*	*	*			57, 110
58	Jablonov nad Turňou	Rožňava												*	*			125
59	Kamenica nad Cirochou	Humenné												*	*			261

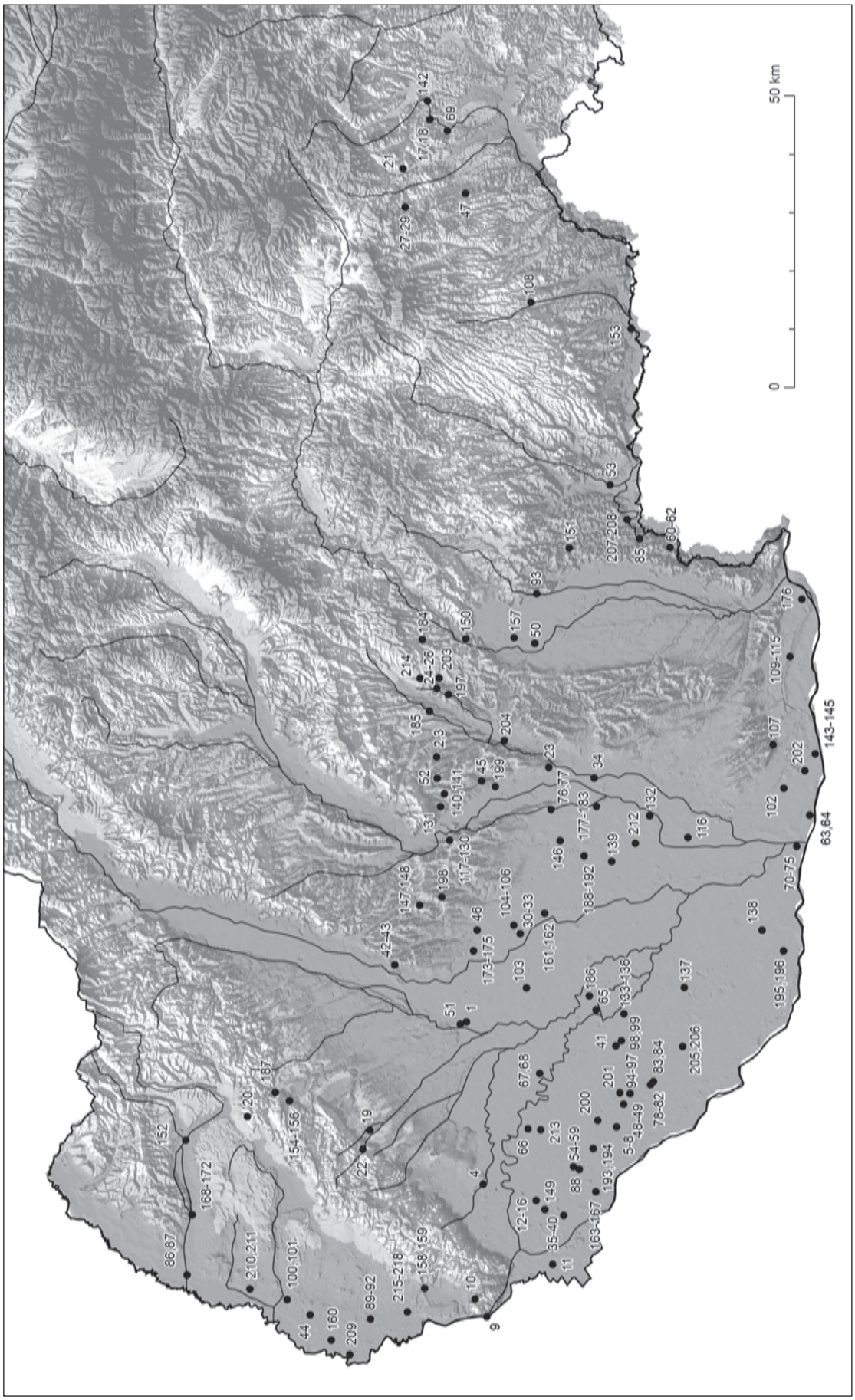
Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
60	Kežmarok	Kežmarok					*		*					*	*		139, 141-143
61	Kluknava	Gelnica		?										*	*		182, 252
62	Kostoľany pod Tribečom	Nitra			?						*				*		73
63	Košice	Košice I															
64	Kovarce	Topoľčany			*	*	*	*			*			*			195
65	Kováčovce	Veľký Krtíš					*										50
66	Kraľovany	Dolný Kubín									*						32
67	Krupina	Krupina				*	*			*			*		*		49
68	Kvetoslavov	Dunajská Streda								*							214
69	Kysak	Košice okolie												*	*		66
70	Ladomerská Vieska	Žiar nad Hronom					*										178
71	Lehôtka pod Brehmi	Žiar nad Hronom				*											180
72	Levoča	Levoča												*	*		126, 127, 255
73	Liptovská Sielnica	Liptovský Mikuláš							*	*							65
74	Liptovský Trnovec	Liptovský Mikuláš					*										61
75	Lisková	Ružomberok								*							27
76	Lišov	Krupina				*	*				*				*		50
77	Lovinobaňa	Lučenec					*						*	*	*		194
78	Lúčky	Ružomberok														*	256
79	Lúčnica nad Žitavou	Nitra					*										101
80	Majcichov	Trnava						*				*	*				98, 229
81	Martin, časť Záturčie	Martin	*														91
82	Martinček	Ružomberok	bez nálezov														27
83	Matiašovce	Kežmarok												*			244
84	Mojš	Žilina	*								*				*		91
85	Moravany nad Váhom	Piešťany		*													122
86	Mužla	Nové Zámky								*							111
87	Necpaly	Martin					*										92
88	Nitra, časť Čermáň	Nitra	?														218

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
89	Nitra, časť Chrenová	Nitra									*							219, 220
90	Nitra, časť Janíkovce	Nitra								*			*	*				218
91	Nitra, časť Horné Krškany	Nitra	?															82
92	Nitra, časť Kynek	Nitra			?	?												217
93	Nitra, časť Mlynárce	Nitra				*	*		*			*						162
94	Nitra, časť Párovské Háje	Nitra					?			*								217, 218
95	Nitra, časť Staré mesto	Nitra					*		*			*	*	*	*			37, 42, 75, 118, 233
96	Nitra, časť Zobor	Nitra					*			*		*	*	*	*			182
97	Nitrianska Blatnica	Topoľčany													*			182
98	Nitrianske Hrnčiarovce, časť Malanta	Nitra									*							219
99	Nižná Myšľa	Košice okolie					*											198
100	Nižná Vôľa	Bardejov													*			260
101	Nové Zámky	Nové Zámky					?											72
102	Olcnava	Spišská Nová Ves					*								*			247
103	Opoj	Trnava			*													98
104	Oponice	Topoľčany												*	*			67
105	Pezinok, časť Grinava	Pezinok				*			*	*								78
106	Plášťovce	Levice				*	*			*								51
107	Pohranice	Nitra			*	*			*									220
108	Podtureň	Liptovský Mikuláš					*			*				*	*			145
109	Poľany	Michalovce										*	*	*				104
110	Ponická Huta	Banská Bystrica								*								196
111	Poráč	Spišská Nová Ves		*	*									*	*			248
112	Považská Bystrica	Považská Bystrica		*					*	*	*					*		47, 146
113	Ratkovo	Martin								*								31
114	Ratnovce	Piešťany		*														123
115	Ružomberok, časť Hrboltová	Ružomberok	bez nálezov															27

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														Príspevok na strane
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
116	Ružomberok, časť Likavka	Ružomberok	bez nálezov														27
117	Rykynčice, časť Horné Rykynčice	Krupina	*												*		51
118	Santovka	Levice					*										33
119	Senica	Senica			*	*	*		*				*				81
120	Senica, časť Sotina	Senica			*	*	*	*	*				*	*			90, 108
121	Silica	Rožňava											*				269
122	Slovenský Grob	Pezinok			*	*	*		*	*							30, 76, 79
123	Slovinky	Spišská Nová Ves	?		*	*								*	*		249
124	Smolenice	Trnava						*									181
125	Snina	Snina													*		261
126	Spišská Belá	Kežmarok								?				*	*		253, 258
127	Spišská Kapitula	Levoča									*				*		97
128	Spišská Stará Ves	Kežmarok	*											*	*		244
129	Spišské Podhradie	Levoča												*	*		97
130	Spišské Vlachy	Spišská Nová Ves													*		250
131	Stankovany	Ružomberok								*							262
132	Stratená	Rožňava	bez nálezov														256
133	Stránska	Rimavská Sobota			*		*	*	*			*					182
134	Strečno	Žilina													*		145
135	Strekov	Nové Zámky								*							111
136	Stupava	Malacky										*					87
137	Sucháň	Veľký Krtíš					*							*	*		60, 131
138	Súdovce	Krupina				*											51
139	Svätuše	Trebišov				*	*										104
140	Svätý Jur	Pezinok					*	*		*		*	*	*	*		79, 271
141	Svrčinovec	Čadca													*		46
142	Špania Dolina	Banská Bystrica												*	*		196
143	Štúrovo	Nové Zámky					*										201
144	Šútovo	Martin													*		31
145	Tekovské Nemce	Zlaté Moravce	*		?						*						222

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania		
146	Tesárske Mlyňany	Zlaté Moravce			*													102
147	Tesárske Mlyňany, časť Mlyňany	Zlaté Moravce	*															220
148	Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou	Zlaté Moravce			*	*	*		*	*			*		*			220, 222
149	Tisovec	Rimavská Sobota													*			112
150	Trávnica	Nové Zámky			*	*				*								64
151	Trebostovo	Martin								*								92
152	Trenčín	Trenčín											*	*	*			225
153	Trenčín, časť Biskupice	Trenčín					*											112
154	Trenčianske Bohuslavice	Nové Mesto nad Váhom		*														185
155	Trenčianske Stankovce	Trenčín		*														123
156	Trnava	Trnava									*				*			164
157	Turany	Martin	bez nálezov															31
158	Turík	Ružomberok				*				*								263
159	Turňa nad Bodvou	Košice okolie												*	*			199
160	Tvrdošovce	Nové Zámky													*			231
161	Veľká Ida	Košice okolie					*			*								186
162	Veľká Lomnica	Kežmarok													*			145
163	Veľké Leváre	Malacky													*			77
164	Veľké Vozokany	Zlaté Moravce			*		*		*		*							222
165	Veľké Zálužie	Nitra					*			*								161
166	Veľký Kamenec	Trebišov									*				*			84
167	Veľký Šariš	Prešov		*														81
168	Vítkovce	Spišská Nová Ves													*			250
169	Vlača	Vranov nad Topľou					*					*						134
170	Vlašky	Liptovský Mikuláš	*								*				*			90
171	Vlková	Kežmarok								*				*	*			143
172	Volkovce	Zlaté Moravce										*						222
173	Volkovce, časť Olichov	Zlaté Moravce					*				*							222
174	Vranov nad Topľou	Vranov nad Topľou												*	*			135

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															Príspevok na strane
						doba						stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania	
175	Vršatské Podhradie	Ilava			?	?												114
176	Zacharovce	Rimavská Sobota					*											232
177	Zlaté Moravce	Zlaté Moravce							*					*	*			224
178	Zohor	Malacky					*		*	*		*						85
179	Zvolen	Zvolen			*	*	*				*			*	*			181
180	Zvolen, časť Podborová	Zvolen			*													55
181	Ždaňa	Košice okolie						*										192
182	Žehra	Spišská Nová Ves				*	*											255
183	Žilina	Žilina											*	*	*			41, 43, 105

Mapa 2. Mapa lokalít, na ktorých sa v r. 2008 uskutočnila letecká prospekcia (číslovanie nálezísk zodpovedá poradovým číslam v tabuľke na s. 22 – 25).

Karte 2. Karte der im Jahr 2008 durch die Luftprospektion festgestellten Fundstellen (Nummerierung von Fundstellen entspricht den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 22 – 25).

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v r. 2008 uskutočnila letecká prospekcia (príspevok na str. 147–161 ff.; poradové čísla zodpovedajú číslam na mape 2).

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
1	Abrahám	Galanta														*
2	Beladice, časť Pustý Chotár	Zlaté Moravce				*		*	*			*		*		
3	Beladice, časť Veľké Chrášťany	Zlaté Moravce					*									
4	Bernolákovo	Senec				*	*	*	*	*	*					
5-8	Blatná na Ostrove	Dunajská Streda														*
9	Bratislava, časť Devín	Bratislava	*								*					
10	Bratislava, časť Dúbravka	Bratislava								*						
11	Bratislava, časť Jarovce	Bratislava														*
12-16	Bratislava, časť Podunajské Biskupice	Bratislava								*	*					*
17-18	Breznička	Poltár									*					*
19	Budmerice	Pezinok														*
20	Cerová	Senica									*					
21	Cinobaňa	Poltár					*									
22	Častá	Pezinok									*					
23	Černík	Nové Zámky														*
24-26	Čierne Kľačany	Zlaté Moravce				*	*			*	*					
27-29	Divín	Lučenec									*					
30-33	Dlhá nad Váhom	Šaľa			?											*
34	Dolný Ohaj	Nové Zámky														*
35	Dunajská Lužná, časť Jánošíková	Senec														*
36	Dunajská Lužná, časť Nová Lipnica	Senec														*
37-40	Dunajská Lužná, časť Nové Košariská	Senec														*
41	Dunajská Streda	Dunajská Streda								*						
42-43	Dvorníky	Hlohovec					*									*
44	Gajary	Malacky														*
45	Golianovo	Nitra				*										

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
46	Hájske	Šaľa														*
47	Halič	Lučenec									*					
48-49	Holice, časť Beketfa	Dunajská Streda														*
50	Horná Seč	Levice														*
51	Hoste	Galanta														*
52	Hosťová	Nitra			*	*										
53	Hrkovce	Levice														*
54-59	Hviezdoslavov	Dunajská Streda						?		*						*
60-62	Ipeľský Sokolec	Levice														*
63-64	Iža	Komárno								*					*	
65	Jahodná	Dunajská Streda														*
66	Janíky, časť Dolné Janíky	Dunajská Streda														*
67-68	Jelka	Galanta														*
69	Kalinovo	Poltár													*	
70-74	Komárno	Komárno													*	*
75	Komárno, časť Nová Stráž	Komárno			?											
76-77	Komjatice	Nové Zámky													*	*
78-80	Kostolné Kračany	Dunajská Streda														*
81-82	Kostolné Kračany, časť Amadeho Kračany	Dunajská Streda														*
83-84	Kráľovičove Kračany	Dunajská Streda														*
85	Kubáňovo	Levice														*
86-87	Kúty	Senica														*
88	Kvetoslavov	Dunajská Streda														*
89-92	Láb	Malacky														*
93	Levice, časť Kalinčiakovo	Levice									*					
94-97	Lúč na Ostrove	Dunajská Streda			?										*	*
98-99	Malé Dvorníky	Dunajská Streda														*
100-101	Malé Leváre	Malacky														*
102	Marcelová	Nové Zámky														*
103	Matúškovo	Galanta														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov															
						doba					stredovek							
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
104-106	Močenok	Šaľa			*											*
107	Modrany	Komárno														*
108	Modrý Kameň	Veľký Krtíš									*					
109-110	Mužla	Nové Zámky														*
111	Mužla, časť Čenkov	Nové Zámky	*								*					
112-115	Mužla, časť Jurský Chlm	Nové Zámky								*	*					*
116	Nesvady	Nové Zámky														*
117-123	Nitra	Nitra									*					
124	Nitra, časť Dolné Krškany	Nitra														*
125-128	Nitra, časť Janíkovce	Nitra													*	*
129	Nitra, časť Kynek	Nitra				*										
130	Nitra, časť Párovské Háje	Nitra														*
131	Nitrianske Hrnčiarovce	Nitra													*	
132	Nové Zámky	Nové Zámky														*
133-136	Ohrady	Dunajská Streda			?											
137	Okoč	Dunajská Streda														*
138	Okoličná na Ostrove	Komárno														*
139	Palárikovo	Nové Zámky														*
140-141	Pohranice	Nitra														*
142	Poltár	Poltár									*					
143-145	Radvaň nad Dunajom	Komárno								*						*
146	Rastislavice	Nové Zámky														*
147-148	Rišňovce	Nitra														*
149	Rovinka	Senec														*
150	Rybník	Levice					*									
151	Santovka	Levice														*
152	Senica	Senica														*
153	Slovenské Ďarmoty	Veľký Krtíš														*
154-156	Smolenice	Trnava													*	*
157	Starý Tekov	Levice														*
158-159	Stupava	Malacky														*

Poradové číslo	Obec (lokalita)	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov														
						doba					stredovek						
			pravek	paleolit a mezolit	neolit	eneolit	bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	stredovek	6.-9. storočie	10.-12. storočie	13.-16. storočie	novovek	bez možnosti datovania
160	Suchohrad	Malacky								*						
161-162	Šaľa	Šaľa														*
163-167	Šamorín	Dunajská Streda														*
168-172	Šaštín - Stráže	Senica													*	*
173-175	Šoporňa	Galanta														*
176	Štúrovo	Nové Zámky													*	
177-182	Šurany	Nové Zámky														*
183	Šurany, časť Nitriansky Hrádok	Nové Zámky			*	*	*		*							
184	Tekovské Nemce	Levice														*
185	Tesárske Mlyňany	Zlaté Moravce								*	*					
186	Tomášikovo	Galanta			?											
187	Trstín	Trnava														*
188-192	Tvrdošovce	Nové Zámky														*
193-194	Veľká Paka, časť Čukárska Paka	Dunajská Streda						*								*
195-196	Veľké Kosihy	Komárno														*
197	Veľké Vozokany	Zlaté Moravce														*
198	Veľké Zálužie	Nitra														*
199	Veľký Cetín	Nitra					?									
200	Veľký Lég	Dunajská Streda														*
201	Vieska	Dunajská Streda														*
202	Virt	Komárno														*
203	Volkovce	Zlaté Moravce														*
204	Vráble	Nitra					*									
205-206	Vrakúň	Dunajská Streda														*
207-208	Vyškovce nad Ipľom	Levice									*					
209	Záhorská Ves	Malacky														*
210-211	Závod	Malacky								*						*
212	Zemné	Nové Zámky														*
213	Zlaté Klasy	Dunajská Streda														*
214	Zlaté Moravce, časť Prílepy	Zlaté Moravce														*
215-218	Zohor	Malacky								*						*

DOPLŇUJÚCI ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA TRASE DIAĽNICE D1 HUBOVÁ - IVACHNOVÁ

Juraj B a r t í k - Lucia B e n e d i k o v á - Radoslav Č a m b a l - Igor C h o m a - Simona S l i a c k a

Výskum bol zameraný na identifikáciu archeologických nálezísk v priestore vytýčeného úseku telesa diaľnice nedeštruktívnymi (povrchový zber, vyhľadávanie detekčnými metódami) i deštruktívnymi metódami (sondáž ručne i mechanicky). Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava; Archeologický ústav SAV, Nitra.

1. H u b o v á (okr. Ružomberok), poloha B o r i e c (medzi obcami Hubová a Ružomberok, časť Hrboltová, v meandri rieky Váh, ktorá ju obmýva z troch strán). Povrchový prieskum potvrdil relikty polí postavené kolmo na svah, ako aj terasované polia umiestnené na vrstevnici. Polia sa obrábali až do päťdesiatych rokov minulého stor., kedy sa premenili na pasienky. Výsledok mechanickej sondáže s celkovou dĺžkou 111 m, ako aj prieskum detekčnými zariadeniami, bol z archeologického hľadiska negatívny.

2. R u ž o m b e r o k, časť H r b o l t o v á (okr. Ružomberok), polohy D l h á a C h l m k y (na pravobrežnej terase rieky Váh, západne od toku Kamenného potoka). Na svahu stúpajúcom k severu sú výrazné stopy umelo terasovaných zaniknutých polí. Zvyšky nadzemných stavieb sa nedeštruktívnymi metódami nepodarilo identifikovať.

a) poloha S k á l i e (na pravobrežnej terase rieky Váh, východne od toku Kamenného potoka, s nadmorskou výškou 555,3 m). Výrazná vyvýšenina tvarom s plochým vrcholom pripomína malé zemepanské sídlo - hrádok. Nedeštruktívny prieskum staršie osídlenie nepotvrdil (ale ani nevylúčil). Poloha sa nachádza v tesnej blízkosti výstavby, avšak telesom diaľnice by nemala byť zasiahnutá.

b) poloha H r á č e k (na pravom brehu rieky Váh, na výraznej vyvýšenine severne od obce, severne a severovýchodne od toku potoka pretekajúceho cez obec). Podľa údajov miestnych obyvateľov na vyvýšenine kužeľového tvaru oddelenej od pokračovania horského chrbta priekopovitým útvarom sa uskutočnil v päťdesiatych rokoch 20. stor. archeologický výskum. Údaj sa nepodarilo potvrdiť. Nedeštruktívny prieskum nepotvrdil staršie osídlenie vyvýšeniny, ktorá by nemala byť telesom diaľnice zasiahnutá.

c) poloha M a l ý H r á d e č e k (na pravom brehu rieky Váh, severovýchodne od obce Ružomberok, časť Hrboltová, na výraznom kopci s najvyšším bodom 631 m n. m.). Na lokalite označenej miestnymi občanmi ako hradisko, a ktorá je uvedená v súpise lokalít púchovskej kultúry (*Pieta 1982*, 219), sa povrchovým prieskumom nepotvrdila (ale ani nevyvrátila) prítomnosť staršieho osídlenia. Výrazná vyvýšenina sa nachádza v tesnej blízkosti výstavby, avšak telesom diaľnice by nemala byť zasiahnutá.

3. R u ž o m b e r o k, časť L i k a v k a (okr. Ružomberok), priestor medzi vyústením tunela Čebrať a tokom potoka Likavka. V tesnej blízkosti naplánovanej línie diaľnice sa nachádza vyvýšenina s dvomi vrcholmi dosahujúcimi 597 m n. m. Severný vrchol pripomínajúci hradisko bol v minulosti porušený ťažbou kameňa. Prieskum detektormi, ani povrchová obhliadka tento predpoklad nepotvrdili (ale ani nevylúčili). Južný vrchol nesie stopy umelej úpravy a je obkolesený priekopou, pravdepodobne vojenským zákopom. Vyvýšenina by nemala byť zasiahnutá telesom diaľnice, ale ani výjazdom smerom na Ružomberok.

a) poloha P r e d n é h o n y (na niektorých mapách označovaná ako Predný hon alebo Predný lán) je známa ako lokalita strednej doby laténskej až staršej doby rímskej (*Pieta 1997*, 146). Cieľom výskumu bolo spresnenie rozsahu osídlenia, ako aj stanovenie hrúbky kultúrnej vrstvy a koncentrácií sídliskových objektov, ako podkladov pre prípravu veľkoplošného záchranného archeologického výskumu. Na dostupných častiach terasy sa urobila ručná sondáž; sondami s rozmerom 1 x 5 m. Výskumom bola zachytená západná a juhozápadná časť sídliska nachádzajúca sa v tejto lokalite. Kultúrna vrstva dosahuje na rozličných miestach hrúbku 20 až 70 cm, a obsahuje rozličnú koncentráciu materiálu. Na lokalite je potrebné počítať s dlhodobým veľkoplošným archeologickým výskumom, ktorý sa musí realizovať v dostatočnom predstihu pred samotným začatím stavebných prác.

4. M a r t i n č e k (okr. Ružomberok), areál poľnohospodárskeho družstva. Povrchový prieskum nepriniesol doklady staršieho osídlenia.

5. L i s k o v á (okr. Ružomberok), poloha M n í c h (severný svah úpätia kopca Mních susediaci s potokom pretekajúcim cez obec). Svah klesajúci východným smerom bol skúmaný desiatimi líniovými

sondami v dĺžke 370 m. V sondách IV/2008 a VI/2008 sa zistili a preskúmali dve sídliskové jamy s nálezmi málopočetnej keramiky a mazanice z obdobia neskorej doby rímskej a z obdobia sťahovania národov. Na ploche je pred začatím stavby diaľnice nutné pokračovať v archeologickom výskume.

Polohy Za majerom a Haragušová (severne a východne od obce Lisková, smerom k Ivachnovej, až po tok rieky Váh). Nedeštruktívny prieskum nepriniesol doklady staršieho osídlenia, len tradičné intenzívne poľnohospodárske obrábanie polohy.

6. Ivachnová (okr. Ružomberok), polohy Besné, Lazy a Záhrady (nachádzajú sa na ľavom brehu rieky Váh, severne od cesty Ivachnová - Ružomberok). Nedeštruktívny prieskum nepotvrdil existenciu pravekého, alebo stredovekého osídlenia, avšak priebehu zemných prác odporúčame v predstihu sondáž zemným strojom na mieste výstavby

Plochu južne od cesty Ivachnová - Ružomberok pokrývajú výrazné, do súčasnosti používané polia široké 5 – 10 m, i ich zaniknuté relikty. Zvyšky nadzemných stavieb ani povrchové nálezy sa nepodarilo identifikovať.

Literatúra

Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.
Pieta 1997 - K. Pieta: Sídlisko púchovskej kultúry v Likavke. AVANS 1995, 1997, 146, 147.

ERGÄNZENDE ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER AUTOBAHN D1 HUBOVÁ - IVACHNOVÁ. Die Untersuchung mit Hilfe von nicht destruktiven wie auch destruktiven Methoden konzentrierte sich auf die Identifizierung der archäologischen Fundstellen im Bereich der gegebenen Autobahnstrecke. In den Katastern der Gemeinden Hubová, Ružomberok, Teil Hrboltová und Teil Likavka, Martinček, Lisková und Ivachnová wurden auf der Autobahn zahlreiche Relikte von neuzeitlichen Feldern festgestellt. Die Grabung bestätigte die bekannte Púchov-Kultur-Fundstelle in Likavka, und stellte eine Fundstelle aus der Römerzeit bis Völkerwanderungszeit im Kataster der Gemeinde Lisková fest. Auf diesen Fundstellen ist eine archäologische Rettungsgrabung notwendig.

MOHYLOVÉ POHREBISKO VO HVIEZDOSLAVOVE

Martin Bartík - Ján Rajtár

Hviezdoslavov (okr. Dunajská Streda), poloha Čerešňová, parcela č. 344/1, letecké snímkovanie, doba halštatská (?), mohylové pohrebisko.

Pri leteckom prieskume v júni 2008 sa na pomerne malej obdĺžnikovej parcele s dozrievajúcim obilím na juhovýchodnom okraji obce Hviezdoslavov črtali porastovými príznakmi početné útvary. Vyšší vzrast obilia jasne naznačoval, že sú to stopy zahĺbených archeologických objektov. Okrem väčších i menších pozdĺžnych a nepravidelných útvarov sa medzi nimi dalo rozlíšiť sedem kruhov, ktoré obkolesovali jeden ale i niekoľko útvarov v ich strede (obr. 1). Priemer najvýraznejších kruhov dosahoval 6,5 – 12 m. Z ich rozloženia a hustoty je zrejmé, že ďalšie takéto objekty sa nachádzajú aj na okolí a celkový rozsah náleziska je podstatne väčší. Podľa viacerých analógii možno predpokladať, že sú to stopy žľabov ohraničujúcich hroby, ktoré boli pôvodne prekryté mohylovými násypmi.

V západnej časti Žitného ostrova a okolitých oblastiach sú známe viaceré mohylové pohrebiská z neskorej doby bronzovej, ale najmä z doby halštatskej, napr. v Čukárskej Pake, Janíkoch, Moste na Ostrove, Dunajskej Lužnej (*Pichlerová 1967*, 3), Novej Dedinke (*Studeníková 1994*, 25), Chorvátskom Grobe (Triblavina), Studenom, Štvrtku na Ostrove, Vlkoch (*Studeníková 1986*, 221; *1993*, 138) a v Reci (*Chropovský 1955*). V súvislosti s náleziskom vo Hviezdoslavove sú dôležité nálezy halštatskej, zjavne hrobovej keramiky zo zbierky A. Khína, ktoré sú dnes uložené v Žitnoostrovskom múzeu v Dunajskej Strede (*Pichlerová/Tomčíková 2001*, 120, obr. 6: 1 – 8, 10). Ako nálezisko sa uvádza Kvetoslavov (maďarsky Úszor) a údajne pochádzajú z „kopca“ (zrejme mohylového násypu), ktorý už dnes nie je viditeľný. Je veľmi pravdepodobné, že vtedajšie označenie Úzor (za prvej Československej republiky - dnešný Kvetoslavov) sa vzťahovalo aj na blízky majer Németšók, ktorého zlúčením s ďalšími osadami až neskôr vznikol dnešný Hviezdoslavov. Nálezy teda môžu pochádzať z náleziska objaveného leteckým prieskumom. Takúto interpretáciu a predpokladané datovanie možno overiť len archeologickým výskumom.

L i t e r a t ú r a
Chropovský 1955 - B. Chropovský: Výskum halštatskej mohyly v Reci. Arch. Rozhledy 7, 1955, 769 – 772.
Pichlerová 1967 - M. Pichlerová: K otázke geografického vymedzenia oblasti východoalpských kniežacích mohýl na strednom Dunaji. Zbor. SNM, Hist. 6, 1967, 3 – 32.
Pichlerová/Tomčíková 2001 - M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologické nálezy zo Žitného ostrova. Zbierka Antala Khína. Zbor. SNM, Arch. 11, 2001, 111 – 134.
Studeníková 1986 - E. Studeníková: Zur Problematik der Bratislavaer Siedlungskammer in der Hallstattzeit. In: Hallsstattkoloquium Veszprém 1984. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad., Beiheft 3. Budapest 1986, 221 – 226.
Studeníková 1993 - E. Studeníková: Staršia doba železná (halštatská). In: T. Štefanovičová a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 116 – 142.
Studeníková 1994 - E. Studeníková: Záchranný výskum halštatskej mohyly v Novej dedinke. Zbor. SNM, Arch. 4, 1994, 25 – 50.

HÜGELGRÄBERFELD IN HVIEZDOSLAVOV. Hviezdoslavov (Bez. Dunajská Streda), Flur Čerešňová, Parzelle Nr. 344/1, Luftbildprospektion, Hallstattzeit(?), Hügelgräberfeld. Bei der Luftprospektion im Juni 2008 haben sich im Kornfeld am südöstlichen Rand der Gemeinde Hviezdoslavov bewachsene Gebilden abgezeichnet. Außer größeren und kleineren länglichen und unregelmäßigen Gebilden befanden sich hier auch sieben Ringe, die einen oder mehrere Gebilde in deren Mitte umkreisten (Abb. 1). Ihr Durchmesser erreichte 6,5 – 12 m. Mehreren Analogien nach kann angenommen werden, dass es sich um Spuren von Rinnen, die die Gräber begrenzten, handelt. Ursprünglich waren sie mit Grabhügeln überdeckt.

Im Westteil der Großen Schüttinsel und umliegenden Bereichen sind mehrere spätbronzezeitliche aber vor allem hallstattzeitliche Hügelgräberfelder bekannt, z. B. in Čukárska Paka, Janíky, Most na Ostrove, Dunajská Lužná (Pichlerová 1967, 3), Nová Dedinka (Studeníková 1994, 25), Chorvátsky Grob (Triblavina), Studené, Štvrtok na Ostrove, Vlky (Studeníková 1986, 221; 1993, 138) und in Reca (Chropovský 1955). Im Zusammenhang mit der Fundstelle in Hviezdoslavov sind hallstattzeitliche Funde der Grabkeramik wichtig. Sie stammen aus der Sammlung von A. Khín, und befinden sich heute im dortigen Žitnoostrovské Museum in Dunajská Streda (Pichlerová/Tomčíková 2001, 120, Abb. 6: 1 – 8, 10). Als Fundstelle wird Kvetoslavov (ungarisch Úszor) eingeführt und der Fund stammt angeblich vom „Berg" (offenbar Grabhügel), der heute nicht mehr sichtbar ist. Es ist sehr wahrscheinlich, dass sich der derzeitige Name Úszor (heutiger Kvetoslavov) auf den naheliegenden Meierhof Németšók bezog. Durch seine Vereinigung mit anderen Ortschaften ist heutige Gemeinde Hviezdoslavov entstanden. Die Funde können also aus der Fundstelle, die durch Luftprospektion entdeckt wurde, stammen. Diese Interpretation und angenommene Datierung kann nur durch archäologische Grabung überprüft werden.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V DUBOVANOCH

Peter B a x a - Danica S t a š š í k o v á - Š t u k o v s k á

D u b o v a n y (okr. Piešťany), intravilán, miestna komunikácia, záchranný výskum, sídliskové nálezy, hypoteticky výklenkové hroby, doba neskorá bronzová, doba rímska, stredovek, 13. – 16. stor. Uloženie nálezov: predbežne Vlastivedné múzeum v Hlohovci, Hlohovec (Krajský pamiatkový úrad, Bratislava).

Záchranný výskum, realizovaný v mesiacoch máj – júl 2008 v intraviláne Dubovian, bol vyvolaný výkopom ryhy pre kanalizáciu. Stavba v dĺžke 370 m je časťou dlhodobejšieho projektu výstavby kanalizácie realizovaného po etapách. Skúmaná časť bola situovaná v mieste polykultúrnej lokality - sídliska, a pohrebiska s výklenkovými hrobmi, ktoré je súčasťou dlhodobého projektu zameraného na pôvod výklenkových hrobov v kultúre Slovanov, realizovaného spoluautorkou tohto príspevku. Kanalizačná ryha a jej prípojky, ktorá dosahovala hĺbku v rozpätí 220 až 300 cm, sa hĺbila v strede miestnej asfaltovej komunikácie. Preťala celkovo 44 sídliskových objektov z neskorej doby bronzovej a doby rímskej. Podstatná časť objektov patrila do 13. – 16. stor. Výskum sa realizoval ručným odkrývaním objektov v rozsahu rozmerov ryhy (šírka 80 cm, hĺbka 220 – 250 cm) a sledovaním výkopu bagrom v prípade väčších hĺbok ako 220 cm. Ryhu nebolo možné rozširovať. Časť objektov neobsahovala žiadne nálezy, preto ich kultúrne a časové zaradenie je otázne. K takým patrili hlavne extrémne zahĺbené objekty - zrejme pivni-

ce, ktorých dná boli hlbšie ako úroveň dna ryhy - teda 220 – 300 cm, ako i ďalšie zatiaľ nešpecifikované objekty, ktoré by hypoteticky mohli byť i časťami výklenkových hrobov veľkých rozmerov. Z kultúrne a chronologicky určených sídliskových objektov k najzaujímavejším patrili zvyšky drevozemných domov ľudovej architektúry z priebehu 13. – 16. stor., z ktorých mohli byť dokumentované len zahĺbené časti v podobe kanálom prerezaných základových rýh a pivníc, a do spraše vkopaných pecí z rovnakého obdobia. Z uvedeného typu objektov mohli byť vyzdvihnuté črepy, zvieracie kosti, mazanica, minca, zvyšky železných predmetov. Pôvodný zámer archeológov zistiť rozhranie pohrebiska s výklenkovými hrobmi, ktorého okrajom ryha prechádzala, sa nepodarilo úplne naplniť, čo bol dôsledok priestorovo obmedzených možností archeologického výskumu.

RETTUNGSGRABUNG IN DUBOVANY. Dubovany (Bez. Piešťany), Innenbereich, örtliche Kommunikation, Rettungsgrabung, Siedlungsfunde, hypothetisch Nischengräber, späte Bronzezeit, Römerzeit, Mittelalter, 13. – 16. Jh. Aufbewahrung der Funde: vorläufig Heimatsmuseum in Hlohovec, Hlohovec (Landesdenkmalamt Bratislava).
Bei der Rettungsgrabung im Bereich einer 370 Meter langen Kanalisationsfurche im Gemeindegebiet wurden 44 Siedlungsobjekte vor allem aus dem 13. – 16. Jh., aber auch aus der Römerzeit und später Bronzezeit erfasst. Ein Teil der Objekte blieb kulturell unbestimmt - er hat keine Funde enthalten. Entlang der ganzen Furche wurden mittelalterliche Keller wie auch unbestimmte extrem eingetiefte Objekte belegt. Hypothetisch vielleicht Nischengräber mit dem Boden tiefer als 300 cm. Zu interessanten Funden gehören in den Lößboden eingetiefte mittelalterliche Öfen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE OBYTNÉHO SÚBORU MONARI V SLOVENSKOM GROBE

Igor Bazovský - Zdeněk Farkaš

Slovenský Grob (okr. Pezinok), poloha Za Baťovým, sídlisko, eneolit, mladšia doba laténska. Uloženie: Mestské múzeum, Pezinok; Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Na jeseň roku 2008 začalo SNM - Archeologické múzeum v spolupráci s Mestským múzeom v Pezinku prvú etapu predstihového archeologického výskumu na stavbe „Obytný súbor Monari, komunikácie a inžinierske siete“. V blízkosti plánovanej zástavby sa uskutočnili už v roku 2004 dva záchranné výskumy (*Bazovský 2006; Farkaš/Wittgrúber 2006*), ktoré doložili osídlenie lokality v eneolite, v dobe bronzovej, laténskej, rímskej a z 10. – 12. stor. Na miestach s predpokladaným výskytom archeologických nálezov sa začistilo v trase plánovaných komunikácií niekoľko súvislých plôch. Dôležitým poznatkom je, že väčšina záujmového územia patrila v minulosti do inundačnej oblasti blízkeho Svätojurského šúru. Napriek tomu sa podarilo zachytiť sídliskové objekty prevažne z obdobia eneolitu (zatiaľ bližšie nedefinovateľný stupeň lengyelskej kultúry - starší ako ludanická skupina a boleráska skupina badenskej kultúry). Z nálezov si zvláštnu pozornosť zaslúžia predovšetkým zoskupenia mazanice z ohňom deštruovaných stavieb, medené dlátko, dva medené pliešky a tzv. popolníkovitá nádoba boleráskej skupiny. Výskum bude pokračovať aj v roku 2009.

Literatúra

Bazovský 2006 - I. Bazovský: Zisťovací výskum v Slovenskom Grobe. AVANS 2004, 2006, 28.
Farkaš/Wittgrúber 2006 - Z. Farkaš/P. Wittgrúber: Eneolitické osídlenie v Pezinku - Grinave. AVANS 2004, 2006, 74 – 76.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BAUSTELLE DES WOHNKOMPLEXES MONARI IN SLOVENSKÝ GROB. Slovenský Grob (Bez. Pezinok), Flur Za Baťovým, Siedlung, Äneolithikum, jüngere Latènezeit. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum Pezinok; Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Auf der Baustelle des Wohnkomplexes im Bereich der geplanten Kommunikationen wurden einige abgeschlossene Flächen freigelegt. Es wurde festgestellt, dass der Großteil der Bezugsfläche in der Vergangenheit zum Inundationsgebiet des naheliegenden Svätojurský šúr (Moorgebiet) gehörte. Trotz dem ist es gelungen meistens äneolithische (bisher näher unbestimmbare Stufe der Lengyel-Kultur, ältere als die Ludanice und Boleráz-Gruppe der Ba-

den-Kultur) Siedlungsobjekte zu erfassen. Von den Funden verdienen spezielle Aufmerksamkeit vor allem die Lehmbewurf-Gruppierungen aus den durch Feuer zerstörten Bauten, ein Kupfermeißel, zwei Kupferblechstücke und sog. aschenbecherförmiges Gefäß der Boleráz-Gruppe. Die Grabung wird auch im Jahr 2009 fortgesetzt.

DOPLŇUJÚCI ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA TRASE DIAĽNICE D1 TURANY - HUBOVÁ

Igor B a z o v s k ý - Zdeněk F a r k a š - Peter N a g y

Archeologický výskum na plánovanej trase diaľnice bol zameraný na identifikáciu archeologických nálezísk v priestore jej vytýčeného úseku v katastri obcí Turany, Ratkovo, Šútovo, Kraľovany, Stankovany, Švošov a Hubová (okr. Martin, Dolný Kubín a Ružomberok) nedeštruktívnymi (povrchový zber, prospekcia detekčnými metódami) i deštruktívnymi metódami (sondáž). Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

1. T u r a n y (okr. Martin), poloha U h l i s k á. Trasa diaľnice prebieha po svahu miernej vyvýšeniny (440 až 465 m n. m.) predhoria Malej Fatry s názvom Uhliská, ležiacej na sever od cesty Martin - Ružomberok. Archeologický výskum vytypovanej polohy pozostával z podrobnej povrchovej obhliadky terénu, prieskumu detektorom kovov, prieskumu pulzným detektorom a zo štyroch sond hĺbených pomocou mechanizmu JCB. Nálezy: hĺbka ornice okolo 30 cm, bez archeologických nálezov.

2. R a t k o v o (okr. Martin), poloha B ô r o v i n y. Ako archeologická lokalita sa potvrdila poloha Bôroviny, časť Hradisko, sčasti ležiaca v ochrannom pásme diaľnice, na výraznej vyvýšenine medzi budúcou diaľnicou a súčasnou cestou Martin - Ružomberok (*Pieta 1982*, 222). Opevnená poloha patrí medzi menšie výšinné sídliská, opevnené valom a priekopou. Nálezisko leží na rozhraní katastrov obcí Šútovo a Ratkovo, pričom hranica prebieha po hrebeni vyvýšeniny, priamo po vrchole západného valu. Fortifikácia má tvar deformovanej elipsy s rozmermi približne 75 x 20 m, pričom úžitková opevnená plocha je sklonená smerom na východ, k hladine Váhu. Val, podľa nálezov riečnych okruhliakov v jeho čiastočne eróziou a výkopmi narušenom telese, aspoň sčasti vybudovali z riečnych okruhliakov pochádzajúcich z riečiska Váhu - žula, zatiaľ čo masív kopca pozostáva predovšetkým zo zlepencov a dolomitov. Na severe, v predpolí hrádku je zrejme umelá terasa. Bez sondážneho výskumu nie je možné rozhodnúť, či bola integrálnou súčasťou opevnenia ako malé predhradie, alebo nebola opevnená. Na svahu pred východným valom sa nachádza priekopa. Vnútorná plocha hrádku má výrazný sklon a azda iba umelé úpravy v blízkosti valu ju mohli prispôsobiť aj na výstavbu prípadných obytných a hospodárskych objektov. Na hrádku sa zistili početné staršie výkopy - pripomínajúce pravidelné archeologické sondy (štvorcového alebo obdĺžnikového tvaru), podľa vegetácie a stavu deštrukcie stien však už museli byť otvorené aj niekoľko desiatok rokov. Sprievodný materiál (zlomky keramiky, železná ihla spony, ostroha, nožíky, kladivo a pod.) umožňuje predbežne zaradiť výstavbu opevnenia do staršieho obdobia vývoja púchovskej kultúry a príležitostný záujem o polohu v stredoveku a na začiatku novoveku.

3. Š ú t o v o (okr. Martin), poloha B ô r o v i n y a B o r i n y. Trasa diaľnice v katastri obce bude prebiehať prevažne po miernych, smerom na západ sklonených svahoch vyvýšenín Bôroviny a Boriny, s maximálnou nadmorskou výškou 557, resp. 547,9 m.

a) poloha P o d H r a d i s k o m - podľa konfigurácie terénu a starších správ tu bolo možné rátať s pomerne bohatými archeologickými nálezmi. Zisťovací výskum tu pozostával z geomagnetickej prospekcie a vyhĺbenia štyroch sond pomocou mechanizmu JCB. Podložie sa tu nachádzalo v rozmedzí hĺbok 25 až 30 cm od súčasného povrchu. Podarilo sa zachytiť zvyšky dočasných hospodárskych stavieb, najskôr salašov, ktoré na základe nálezov mincí a iného sprievodného materiálu patria do poslednej tretiny 19. až začiatku 20. stor. Žiaden z nájdených predmetov však nemožno položiť pred rok 1850.

b) poloha P o d B o r i n a m i - diaľnica v týchto miestach bude prechádzať cez miesta, kde sa podľa A. Petrovského-Šichmana mali nachádzať fragmenty keramiky datovanej do 11. – 12. stor. Majetkovoprávne vzťahy však neumožnili v tomto úseku realizovať žiaden druh archeologického výskumu - na náhodne okopaných alebo porýľovaných pozemkoch sa našli iba drobné zlomky novovekej keramiky, aké možno nájsť takmer všade. Pracovníci Obecného úradu však upozornili na tzv. rímsky kameň, nachádzajúci sa na svahu záujmovej plochy na hrane lesa a pasienkov, nad prístupovou cestou do Šútova. Pri obhliadke kameňa, ktorý stojí na okraji záujmovej plochy trasy diaľnice sa zistilo, že ide o pozostatok

tzv. božej muky s obojstranným, dnes výrazne skorodovaným latinským nápisom na podstavci a odlomeným krížom, z ktorého ostal iba otvor pre kovový čap. Pamiatku možno predbežne zaradiť do obdobia baroka.

4. K r a ľ o v a n y (okr. Dolný Kubín). Priesmyk Hradiska (na mapách označený aj ako priesmyk Malá Fatra) - podľa mapy z 1. vojenského mapovania naprieč priesmykom medzi dnešným kopcom „Malá Fatra" a náprotivnou dominantnou vyvýšeninou „Blato" prebiehalo v druhej polovici 18. stor. priečne bastiónové, zrejme zemné opevnenie, vytvárajúce uzáveru hlavného prechodu medzi Turcom a Liptovom, resp. tunajším výbežkom Oravskej stolice. Obrana bola obrátená smerom do Turca, preto možno predpokladať, že súviselo s búrlivými udalosťami 17. stor. a protihabsburgskými povstaniami. Pôvodný terén je tu veľmi zmenený kameňolomom „Rieka" a v súčasnosti sa už nepodarilo toto opevnenie v teréne identifikovať (azda práve vďaka nemu získal priesmyk jeden zo svojich názvov - priesmyk Hradiska). Smerom na juh od poškodenej plochy je hrebeň veľmi úzky, so strmými svahmi a je poškodený menšími kameňolomami. Terasovitá hrana, tesne pod vrcholom zo západnej strany je pozostatkom obslužnej vrcholovej komunikácie kameňolomov, a nie staršími fortifikačnými úpravami.

Pri terénnej obhliadke kopca Suché, výbežku hlavného masívu pohoria Malá Fatra, sa na jeho západnom výbežku vo výške okolo 589 m zachytilo doteraz neznáme drobné opevnenie, chránené predovšetkým zrázmi úbočí. Od horského masívu ho oddeľuje poloblúková šijová priekopa. Celková opevnená plocha je pomerne malá, cca 36 x 18 m, a poukazuje na to, že išlo o strážne, azda iba príležitostne využívané stanovisko. Predbežne opevnenie na podklade analógií možno zaradiť do stredoveku.

V údolí priesmyku Hradiska, medzi kopcami Malá Fatra, Suchá a Blato, preteká drobný vodný tok, po ktorého pravej strane (bližšie ku kopcu Malá Fatra) dnes vedie lesná cesta so zachovaným dláždením z riečnych kameňov a lemovaná priekopami. Ide pravdepodobne o posledný zvyšok pôvodnej hradskej, ktorá predchádzala súčasnú komunikáciu, kopírujúcu vážsky meander. Vo svojom súčasnom stave je zrejme pomerne mladá, ale korene komunikácie možno hľadať už hlboko v stredoveku, a azda až v praveku.

Meander Váhu pod kopcom Síňava - v trávnatom poraste pasienkov a lúk sa črtali výrazné porastové príznaky, pripomínajúce miesta hrobov alebo iných archeologicky zaujímavých objektov na živiny bohatou výplňou. Po dohode s vlastníkom pozemku sa tu na dvoch nad sebou ležiacich terasách Váhu realizoval archeologický výskum pomocou geomagnetickej detekcie, ktorý bol doplnený drobnými výkopmi na miestach s predpokladanými nálezmi. Porastové znaky však zrejme súviseli so spôsobom hnojenia alebo s vlhkostnými pomermi na lokalite. Bez archeologicky zaujímavých nálezov.

L i t e r a t ú r a

Pieta 1982 - K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.

ERGÄNZENDE ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER AUTOBAHN D1 TURANY - HUBOVÁ. Die archäologische Grabung konzentrierte sich auf die Identifizierung der archäologischen Fundstellen im Bereich der gegebenen Strecke im Kataster der Gemeinden Turany, Ratkovo, Šútovo, Kraľovany, Stankovany, Švošov und Hubová (Bez. Martin, Dolný Kubín und Ružomberok) mit Hilfe von nicht destruktiven (Begehung, Prospektion durch Detektionsmethoden) wie auch destruktiven Methoden (Grabung). Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava.

Ratkovo (Bez. Martin). Als archäologische Fundstelle wurde die Flur Bôroviny, Teil Hradisko bestätigt (Pieta 1982, 222). Sie gehört zu kleineren, mit einem Wall und Graben befestigten Höhensiedlungen. Die Befestigung hat Form einer deformierten Ellipse mit den Ausmaßen von ungefähr 75x20 m. Der Wall wurde wenigstens teilweise aus Rollsteinen aus dem Fluss Waag gebaut. Die Innenfläche der Kleinburg ist deutlich abgeschrägt und nur eventuelle künstliche Eingriffe in der Nähe des Walles konnten sie für möglichen Bau von Wohn- und Wirtschaftsobjekten anpassen. Das Begleitmaterial ermöglicht die Befestigung vorläufig in die ältere Stufe der Púchov-Kultur einzureihen und zugleich deutet das gelegentliche Interesse um die Fläche ins Mittelalter und Anfang der Neuzeit an.

Kraľovany (Bez. Dolný Kubín) - Bergpass von Hradisko (auf den Karten auch als Bergpass Malá Fatra bezeichnet). Nach der Karte aus der 1. Militärkartierung verlief quer durch den Bergpass zwischen dem heutigen Berg „Malá Fatra" und der dominanten Gegenanhöhe „Blato" in der zweiten Hälfte des 18. Jh. eine Bastionbefestigung, bzw. Erdbefestigung, die den Hauptübergang zwischen den Regionen Turiec und Liptau, bzw. hiesigen Ausläufer der Orava Komitat, abschloss. Die Verteidigung war Richtung Turiec gekehrt, deswegen kann angenommen werden, dass sie mit den stürmischen Er-

eignissen des 17. Jh. und den Aufständen gegen die Habsburger zusammenhing. Dass ursprüngliche Terrain hat sich durch den Steinbruch „Rieka“ sehr verändert. In der Gegenwart ist es nicht mehr gelungen diese Befestigung im Terrain zu identifizieren.
Bei der Begehung des Berges Suché, einem Ausläufer des Gebirges Malá Fatra, ist auf seinem Westausläufer in der Höhe von 589 m eine bisher unbekannte kleine Befestigung, geschützt vor allem durch die Abhänge, erfasst worden. Vom Bergmassiv ist sie durch einen halbrunden Nackengraben getrennt. Die gesamte befestigte Fläche ist ziemlich klein, etwa 36x18 m, und weist darauf hin, dass es um einen wohl nur gelegentlich genutzten Posten ging. Aufgrund der Analogien kann die Befestigung vorläufig ins Mittelalter eingegliedert werden.
Im Tal des Bergpasses Namens Hradisko zwischen den Bergen Malá Fatra, Suchá und Blato fließt ein kleiner Wasserlauf, auf dessen rechter Seite (näher zum Berg Malá Fatra) heute eine Waldstraße mit gut erhaltener Pflasterung aus Flussrollseinen, umsäumt von Graben, führt. Es geht wahrscheinlich um einen letzten Rest der ursprünglichen Landstraße, die der heutigen Kommunikation, die den Waag-Mäander kopiert, vorging. Ihr heutiger Zustand ist wahrscheinlich ziemlich jung, die Wurzeln der Kommunikation können schon aber tief im Mittelalter oder vielleicht schon in der Vorzeit gesucht werden.

VÝSLEDKY VÝSKUMU V SANTOVKE

Jozef B á t o r a

S a n t o v k a, časť M a l i n o v e c - predtým Maďarovce (okr. Levice), travertínový kameňolom, centrálne sídlisko zo staršej doby bronzovej, systematický výskum hradený z prostriedkov Vlády Slovenskej republiky. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza na ľavom brehu potoka Búr, na travertínovej kope, ktorá jazykovito vybieha v smere juhozápadnom z vysokej terasy k uvedenému potoku. Leží v nadmorskej výške 152 – 154 m n. m. a jej zachovaná plocha je 70 x 40 m (jej pôvodná šírka bola cca 80 m, teda lokalita mala pôvodne rozlohu cca 0,6 ha). Prevažná (severozápadná) časť lokality (väčšia jej polovica) bola zničená vyše pol storočia trvajúcou exploatáciou travertínu (bývalý kameňolom II a III).

Výskum v roku 2008 nadviazal na poznatky zisťovacieho archeologického výskumu z roku 2006, ktorý ukázal, že eponymná lokalita maďarovskej kultúry - centrálne sídlisko zo staršej doby bronzovej - nie je úplne zničená a priniesol významné stratigrafické pozorovania a nálezy. Z toho vychádzala i stratégia rozmiestnenia jednotlivých sond v roku 2008, ktorých sa vyhĺbilo spolu šesť. Štyri sondy boli vyhĺbené pri východnom okraji kráteru bývalého kameňolomu a dve pri južnom okraji travertínovej kopy. Ich cieľom bolo zistiť a preskúmať ďalšie sídliskové objekty - chaty z obdobia staršej doby bronzovej, ako aj overiť či osada bola opevnená priekopou alebo nie.

V sondách 4, 5, 6 a 8 sa odkryli časti obydlí chát, v interiéri ktorých sa našli popri početnom črepovom materiáli, i celé exempláre keramiky. Najpozoruhodnejší je výskyt nádob severopanónskej a maďarovskej kultúry bezprostredne vedľa seba v chate 2 (sonda 5).

V sonde 6 bola preskúmaná západná časť ďalšej chaty s klenbovou pecou slúžiacou zrejme na pečenie chleba. Ide o doteraz jeden z prvých nálezov pecí so zachovanou klenbou zo staršej doby bronzovej na našom území. Ďalším unikátnym nálezom je nález celej lebky hovädzieho dobytka, ktorá sa našla pri západnom vchode do tejto chaty. Vzhľadom na otvor umiestnený v strednej časti lebky možno oprávnene predpokladať, že bola pôvodne zavesená nad portálom chaty.

V sonde 8 sme zdokumentovali južnú polovicu chaty, ktorá sa nachádzala na okraji sídliska. Pozoruhodnosťou bolo jej čiastočné zahĺbenie do travertínového podložia vrátane kolovej jamy. Neobvykle veľká bola i dĺžka chaty, t.j. 8 m (jej šírku sa nám vzhľadom na krátkosť času už nepodarilo zistiť). Pozdĺž južnej steny chaty sa nachádzalo viac výrazných artefaktov, z ktorých možno uviesť celú hlinenú šálku, dve celé hlinené pokrývky zdobené bielou inkrustáciou, rukoväť a motyku z parohoviny ako aj dve kamenné podložky na drvenie obilia. Medzi nálezmi sa vyníma hlinená hrkálka v podobe vtáka a hlinená miniatúra sekeromlatu bohato zdobená vypichanou výzdobou. Z interiéru chaty pochádza aj zlomok bronzového pliešku, ktorý naznačuje, že pri rozsiahlejšom odkrytí bude možné nájsť aj kovové artefakty.

Výskum priniesol významné poznatky týkajúce sa výzoru chát vrátane detailov interiéru ako aj zástavby osady zo staršej doby bronzovej. Za dôležitú skutočnosť možno pokladať výraznú prítomnosť materiálu severopanónskej kultúry. Na základe doteraz nájdeného materiálu sa ukazuje, že bude mož-

né nanovo definovať pohronsko-ipeľskú skupinu maďarovskej kultúry. Výsledkom výskumnej sezóny v roku 2008 je tiež nepotvrdenie predpokladu A. Točíka, že osada zo staršej doby bronzovej v Santovke bola opevnená priekopou.

ERGEBNISSE DER GRABUNG IN SANTOVKA. Santovka, Orsteil Malinovec - vorher Maďarovce (Bez. Levice), Travertin-Steinbruch, Zentralsiedlung aus älterer Bronzezeit, systematische Grabung bezahlt aus den Mitteln der slowakischen Regierung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Fundstelle befindet sich auf dem linken Ufer des Búr-Baches, auf einer Travertinkuppe, die zungenartig in südwestliche Richtung von einer hohen Terrasse zu dem angegebenen Bach ausläuft. Sie liegt in der Meereshöhe von 152 – 154 m mit erhaltener Fläche von 70 x 40 m (die Fundstelle hatte ursprünglich einen Flächeninhalt von etwa 0,6 ha). Die Grabung knüpfte an die Erkenntnisse der Probegrabung aus dem Jahr 2006 an, und davon ging auch die Strategie der Verteilung der Grabungsflächen aus. Vier Grabungsflächen wurden bei dem Ostrand des ehemaligen Steinbruchkraters und die weiteren zwei beim Südrand der Travertinkuppe angelegt. In den Grabungsflächen 4, 5, 6 und 8 wurden Teile von Wohnhäusern freigelegt, in deren Innenbereich neben zahlreichem Scherbenmaterial auch ganze Gefäße gefunden wurden. Am bemerkenswertesten ist das Vorkommen von Gefäßen der Nordpannonischen und Maďarovce-Kultur unmittelbar neben einander im Wohnhaus 2 (Grabungsfläche 5). In der Grabungsfläche 6 wurde Westteil eines weiteren Grubenhauses mit Kuppelofen, der offensichtlich zum Brotbacken diente, untersucht. Es geht um einen der ersten Ofenfunde mit erhaltener Wölbung aus älterer Bronzezeit auf unserem Gebiet. Ein weiteres Unikat ist der Fund eines Rindschädels, der beim Westeingang dieses Grubenhauses entdeckt wurde. Angesichts des Loches in seiner Mitte kann angenommen werden, dass er über dem Hausportal hing. In der Grabungsfläche 8 haben wir die Südhälfte eines Grubenhauses, das sich am Rand der Siedlung befand, dokumentiert. Bemerkenswert war seine teilweise Einlassung in den Travertin-Untergrund einschließlich der Pfostengrube. Außergewöhnlich groß war auch die Länge des Grubenhauses - 8 m (seine Breite ist es nicht gelungen festzustellen). Entlang der Südwand befanden sich mehrere markante Artefakte, von denen eine ganze Tonschale, zwei ganze Tonstürzen verzier mit weiser Inkrustation, Griff und Haue aus Geweih wie auch zwei Reibplatte für Getreide angegeben werden können. Von den Funden ist eine Tonrassel in Vogelform und Tonminiatur einer Streitaxt mit reicher Stichpunktverzierung zu erwähnen. Aus dem Innenbereich des Grubenhauses stammt auch Fragment eines Bronzeblechs, der darauf hinweist, dass bei weiterer Freilegung auch Metallartefakte gefunden werden können. Die Grabung brachte wichtige Erkenntnisse was das Äußere der Grubenhäuser betrifft, einschließlich der Details vom Innenbereich wie auch Bebauung der Ansiedlung aus der älteren Bronzezeit. Für eine wichtige Tatsache kann das starke Vorkommen des Materials der Nordpannonischen Kultur gehalten werden. Aufgrund des bisher gefundenen Materials zeigt es sich, dass die Gran-Eipel-Gruppe der Maďarovce-Kultur neu definiert werden kann.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VNÚTORNÉHO VALU V BÍNI [1]

Peter B e d n á r - Joachim H e n n i n g - Zuzana P o l á k o v á - Matej R u t t k a y - Maik W e s u l s

B í ň a (okr. Nové Zámky), intravilán obce a severozápadný okraj intravilánu, archeologický výskum na vedecké a dokumentačné účely, doba bronzová - hatvanská kultúra, stredovek včasný (9. – 11. stor.); hrob žiarový, hrob kostrový, dom - polozemnica, val. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum vnútorného valu v Bíni vykonal Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci s Univerzitou J. W. Goetheho vo Frankfurte nad Mohanom v auguste až októbri 2008. Výskum sa realizoval na dvoch plochách. Prvá sa nachádza na severozápadnom okraji intravilánu obce v záhrade p. Kviteka a priľahlej časti hospodárskeho dvora PD Agroavar v Bíni (obr. 33: 1, 2-1; sondy 1 – 6/08 a 13 – 16/08), pričom sonda 15/08 bola situovaná na mieste, kde v roku 1978 vykonával výskum Š. Holčík (*Habovštiak 1991*).

Druhá plocha leží v intraviláne obce na ploche medzi záhradami (obr. 33: 2-2, 3; sondy 7 – 12/08), na mieste, kde sa v roku 2006 urobil rez valom a priekopou (*Bednár et all. 2008*). Cieľom bolo overenie

[1] Príspevok vznikol v rámci riešenia GP VEGA 2/0182/09 Hradiská - mocenské centrá včasného stredoveku a GP VEGA 2/0137/08 Stredoveké hrady na západnom a strednom Slovensku.

datovania valu. V priebehu výskumu sa na oboch plochách vykopalo šesťnásť sond, pričom sonda 12/08 zostala nedoskúmaná pre zistený priebeh VN elektrického kábla a sondy 1/08, 3/08, 6/08 a 16/08 pre zložitú nálezovú situáciu a nepriaznivé klimatické podmienky.

Sondy 1 – 5/08 boli umiestnené do západnej časti záhrady p. Kviteka, na vnútornej strane valu (obr. 33: 1). Z piatich sond boli úplne preskúmané sondy 2/08, 4/08 a 5/08. Na rozdiel od plochy v intraviláne obce tu absentovala vrstva, ktorú môžeme spájať s eróziou valu. Pod cca 50 cm mocnou ornicou sa zachytávalo sprašové podložie. Po odstránení ornice sa v ňom najskôr nerysovali žiadne zásahy. Tie sa objavili až po prevlhnutí plochy v jesenných mesiacoch. V troch sondách sa preskúmali časti dvoch plytkých objektov (objekty 4/1 a 5/1), z ktorých jeden neobsahoval žiadne nálezy a v jednom sa našiel včasnostredoveký črep. Okrem sídliskových objektov sa tu preskúmalo päť včasnostredovekých kostrových hrobov - štyri bez nálezov (h2/1, h2; h4/1; h5/1) a jeden hrob dieťaťa s roľničkou pri hrudníku a nádobou pri dolných končatinách (h5/2). S výnimkou hrobu 4/1, orientovaného v smere JV-SZ, všetky boli orientované v smere SV-JZ. Vzhľadom k tomu, že na ploche sond neboli zistené vrstvy, ktoré by mohli súvisieť s valom, nie je možné určiť ich chronologický vzťah k nemu.

V priľahlej časti hospodárskeho dvora PD Agroavar sa vytýčilo päť sond (obr. 33: 1; sondy 6/08, 13 – 16/08). Boli situované na ploche, kde prebiehalo v minulosti teleso valu odstránené v 50. a 60. rokoch 20. stor. Situácia sa pre nepriaznivé klimatické pomery doskúmala iba v sondách 13/08 a 14/08. V ostatných sondách sa terén začistil a objekty, resp. ich časti sa ponechali na doskúmanie v roku 2009. Sonda 6/08 bola vytýčená ako rez, ktorým sa malo overiť, či sa v tomto priestore zachovala spodná časť valu. Po odkrytí časti polozemnice vo východnej časti sondy bola rozšírená severným a južným smerom.

V sondách 6/08, 13 – 16/08 sa zistila pôvodná vrstva čiernozeme. V sondách 6/08 a 13 – 15/08 bola prekrytá recentnou navážkou. Iná situácia sa zistila v sonde 16/08, kde vrstva čiernozeme bola prekrytá zvyškami spodnej časti násypu valu.

Najstaršími zistenými nálezmi boli dva jamkové žiarové hroby v sondách 13/08 (h13/2) a 15/08 (h15/1). Pri hrobe 13/2, v sonde 13/08, sa neďaleko odkryla nádoba hatvanskej kultúry, porušená včasnostredovekým hrobom 13/1. Okrem nich sa pri znižovaní vrstvy černozeme v južnej časti sondy 13/08, na rozhraní černozeme a spraše, odkrylo ohnisko, bez nálezov (objekt 13/1). Na základe stratigrafickej polohy ho datujeme do praveku.

Ako sme už uviedli vo východnej časti sondy 6/08 sa odkryla polozemnica s takmer štvorcovým pôdorysom (objekt 6/1), z ktorej sa preskúmali tri štvrtiny pôdorysu. Vonkajší rozmer výkopu domu bol cca 3,5 x 4 m. Už v hornej časti zásypu sa dal sledovať popri stenách výkopu nerovnomerný pás odlišného nehomogenného sypkého zásypu. V spodnej časti sa v tomto páse zreteľne vyrysoval negatív zrubového venca, oddeľujúci výplň stavebnej jamy domu od samotného zásypu objektu. Negatív zrubových stien bol zapustený o približne 10 cm hlbšie ako podlaha domu. Vnútorná časť domu, vymedzená zrubovým vencom, mala rozmer 3 x 2,7 m. V jeho severozápadnom rohu sa odkrylo ohnisko obložené kamením, prípadne silne deštruovaná kamenná pec. V zásype stavebnej jamy i domu sa sporadicky vyskytovali drobné zlomky ľudských kostí, čo naznačovalo, že v jeho okolí existovali staršie hroby. Existencia minimálne jedného sa potvrdila po vypreparovaní severnej steny. Ďalší hrob predpokladáme pri južnej stene objektu a pravdepodobne mladší hrob porušuje juhovýchodnú časť domu.

Okrem spomenutých, zatiaľ neskúmaných hrobov v sonde 6/08, sa v sondách 13 – 15/08 preskúmalo ďalších šesť hrobov. Všetky boli orientované približne v smere Z-V. S výnimkou detského hrobu 15/2, ktorý bol zapustený do vrstvy čiernozeme, mali všetky hroby zásyp z černozeme s prímesou hrúd spraše, výrazne odlišujúci sa od zásypov hrobov v sondách 1 – 5/08. V hroboch 13/1 a 13/2 sa na bočných stenách jám zreteľne rysovali stopy po kopaní motykou širokou 6 – 7 cm. Zosnulí boli uložení v drevených rakvách. V hrobe 13/2 sa dobre zachovala vrchná doska rakvy, široká cca 30 cm a dlhá 150 cm. V troch hroboch boli uložené aj milodary. V hrobe 13/1 sa našiel pri krku železný nôž a pri hlave jednoduchý železný krúžok, bronzová náušnica s dvomi uzlíkmi a dve bronzové náušnice so sklenením príveskom. V hrobe 13/2 sa našli jednoduché drôtené bronzové krúžky a v hrobe 14/1 náhrdelník z piatich sklenených korálikov. Z polohy domu i hrobov je zrejme, že ležali pod násypom valu a spoľahlivo ich môžeme datovať do obdobia pred jeho výstavbou. Na základe nálezov ich datujeme do 9. a prvej polovice 10. stor.

Druhá skúmaná plocha sa nachádzala v intraviláne obce, na ploche medzi záhradami (obr. 33: 2, 3). Po oboch stranách rezu valom z roku 2006, na jeho vnútornom úpätí, sa vytýčilo šesť sond. V sonde 12/08 sme po znížení terénu o cca 30 – 50 cm zistili ryhu elektrického kábla, preto sme v nej ďalej vo výskume nepokračovali. V sondách sa zistilo, že v tejto časti klesá sprašové podložie severným smerom. Ešte pred založením valu sa depresia v podloží začala zanášať vrstvou čiernozeme. Jej mocnosť severným smerom prudko narastala. V sonde 7/08 mala cca 20 cm a v sonde 11/08 dosahovala 60 cm. Vo vrstve sa nezistili žiadne antropogénne zásahy, ktoré by potvrdzovali praveké osídlenie.

Torzo včasnostredovekého žľabovitého objektu 7/1, zachytené v juhozápadnej časti sondy 7/08 potvrdilo predpoklad o osídlení tohto areálu vo včasnom stredoveku, pred výstavbou valu. Nevýrazná tenká kultúrna vrstva medzi vrstvou černozeme a telesom valu naznačuje, že osídlenie pred výstavbou valu nebolo intenzívne. Malá intenzita osídlenia tejto plochy však môže súvisieť s existenciou už spomenutej terénnej depresie.

Čo sa týka valu sondy zasahovali iba do násypu jeho najmladšej fázy. Potvrdilo sa, že vnútorná stena valu bola spevnená stenou zo zvislých kolov s priemerom max. 5 – 10 cm, pravdepodobne vypletaných prútím. V sondách, skúmaných v roku 2008, sa odkrylo päť hrobov, resp. ich častí. Všetky hrobové jamy boli zapustené do násypu valu, resp. jeho deštrukcie a sú teda mladšie ako val. Orientácia hrobov bola nejednotná - štyri hroby boli orientované v smere Z-V a jeden v smere J-S. Zvyšky dreva sa zistili v jednom hrobe. Nálezy pochádzajú iba z dvoch hrobov. V hrobe 8/2 sa našiel jeden sklenený korálik. Nejasná situácia je v prípade hrobu 10/1, kde sa nad skeletom, pri chodidlách, našla nádoba. Hrobová jama sa však rysovala iba veľmi nezreteľne a nie je celkom jednoznačné, či nádoba bola súčasťou výbavy pochovaného. Datujeme ju do 9. a prvej polovice 11. stor.

Doterajšie výsledky výskumu v Bíni pri vnútornom vale naznačujú, že prinajmenšom areál, chránený vnútorným valom, bol vo včasnom stredoveku intenzívne a dlhodobo osídlený. Zatiaľ nie je možné spoľahlivo odhadnúť, či dochádza, a do akej miery v priebehu včasného stredoveku k lokálnym posunom osídlenia. Doterajšie poznatky však naznačujú, že vznik opevneného areálu v tomto priestore nebol náhodný a súvisel s intenzívnym osídlením v tejto časti dolného Pohronia.

Literatúra

Bednár et all. 2008 - P. Bednár/J. Henning/M. Kopčeková/M. Ruttkay: Archeologický výskum v Bíni. AVANS 2006, 2008, 31, 32.

Habovštiak 1991 - A. Habovštiak: Nové poznatky z archeologického výskumu v Bíni v rokoch 1978 – 1990. Vlast. Čas. 40, 1991, č. 3, 128 – 134.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DES INNENWALLES IN BÍŇA. Bíňa (Bez. Nové Zámky), Gemeindegebiet und nordwestlicher Rand des Gemeindegebietes, archäologische Grabung für wissenschaftliche und Dokumentationszwecke, Bronzezeit - Hatvan-Kultur, Frühmittelalter (9. – 11. Jh.); Brandgrab, Skelettgrab, Haus - Halbgrubenhaus, Wall. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Archäologische Grabung des Innenwalles in Bíňa (Abb. 33), die seit August bis Oktober 2008 dauerte, wurde auf zwei Flächen durchgeführt - am nordwestlichen Rand des Gemeindegebietes (Grabungsflächen 1 – 6/08,13 – 16/08; Abb. 33: 1, 2 – 1) und im Gemeindegebiet auf der Fläche zwischen den Gärten (Grabungsflächen 7 – 12/08; Abb. 33: 2 – 2, 3), auf der Stelle, wo im Jahre 2006 ein Schnitt durch den Wall und Graben gemacht wurde. Das Ziel war die Datierung des Innenwalles zu überprüfen. Die Grabungsflächen 1 – 5/08 befanden sich innerhalb der ersten Fläche im Westteil des Gartens von Herrn Kvitek, auf der Innenseite des Walles (Abb. 33: 1). Im Gegensatz zur Fläche im Gemeindegebiet fehlte hier die Schicht, die mit der Wallerosion in Zusammenhang gebracht werden kann. Außer zwei Siedlungsobjekte (wahrscheinlich Frühmittelalter) hat man hier auch fünf frühmittelalterliche Skelettgräber untersucht (vier ohne Funde und ein Kindergrab mit Glöckchen beim Brustkorb und einem Gefäß bei den Unterextremitäten). Angesichts dessen, dass in den Grabungsflächen keine mit dem Wall zusammenhängenden Schichten festgestellt waren, ist es nicht möglich, ihren chronologischen Bezug zu ihm zu bestimmen. In dem anliegenden Teil des Wirtschaftshofes PD Agroavar wurden fünf Grabungsflächen gemacht (Grabungsflächen 6/08, 13 – 16/08; Abb. 33: 1). Sie waren auf der Fläche, wo sich in der Vergangenheit der Wall befand, situiert. Die ältesten festgestellten Funde waren zwei Grubenbrandgräber der Hatvan-Kultur. In der Grabungsfläche 6/08 wurde ein Grubenhaus mit länglichem Grundriss untersucht. Neben den Aushubwänden zeichnete sich am Boden des Grubenhauses ein Negativ einer Blockbau-Bindung, die die Füllung der ursprünglichen Baugrube des Hauses von seinen nachträglichen Zuschüttungsschichten trennte. Das Negativ der Blockhauswände war ungefähr um 10 cm tiefer eingelassen als der Boden. In der nordwestlichen Ecke wurde eine mit Steinen umgefasste Feuerstelle, bzw. ein stark destruierter Steinofen freigelegt. In den Grabungsflächen 13 – 15/08 hat man sechs Gräber untersucht. Alle waren ungefähr Richtung Westen-Osten orientiert. Die Verstorbenen befanden sich in Holzsärgen. In drei Gräbern wurden auch Beigaben entdeckt. Von der Lage des Hauses und der Gräber ist es offensichtlich, dass sie unter der Wallaufschüttung lagen und sie können so zuverlässig in die Zeit vor seinem Aufbau datiert werden. Aufgrund der Funde werden sie ins 9. und erste Hälfte des 10. Jh. datiert.

Die zweite untersuchte Fläche befand sich im Gemeindegebiet, auf der Fläche zwischen den Gärten (Abb. 33: 3). An beiden Seiten des Wallschnittes aus dem Jahr 2006, auf seinem Innenfuß, wurden sechs Grabungsflächen, die nur in die Aufschüttung aus der jüngsten Stufe des Walles eingreiften, gemacht. In denn Grabungsflächen wurde festgestellt, dass in diesem Teil der Lößuntergrund Richtung Norden sinkt. Noch vor der Errichtung des Walles fang die Depression im Untergrund an sich mit einer Schwarzerdschicht zu füllen. Ihre Mächtigkeit Richtung Norden ist stark gestiegen. In der Schicht wurden keine anthropogenen Eingriffe, die eine vorzeitliche Ansiedlung bestätigen würden, festgestellt. Eine ausdruckslose dünne Kulturschicht zwischen der Schwarzerdschicht und dem Wallkörper und Teil einer flachen Rinne bestätigt eine frühmittelalterliche Ansiedlung vor dem Wallaufbau.
Der Wallkörper wurde nur von der Innenseite untersucht. Es wurde bestätigt, dass die Innenwand des Walles mit einer Wand aus vertikalen Pfosten mit dem Durchmesser von max. 5 – 10 cm, wahrscheinlich mit Flechtholz ausgefüllt, verstärkt war. In den Grabungsflächen 7 – 11/08 (Grabungsfläche 12/08 - nicht vollständig untersucht) wurden fünf Gräber, bzw. deren Teile, freigelegt. Alle Grabgruben waren in die Wallaufschüttung, bzw. seine Destruktion, eingelassen und sind also jünger als der Wall. Die Graborientierung ist nicht einheitlich - vier Gräber sind Richtung Westen-Osten und ein Richtung Süden-Norden orientiert. Holzreste hat man in einem Grab festgestellt. Die Funde stammen nur aus zwei Gräbern. Im Grab 8/2 wurde eine Glasperle gefunden. Eine unklare Situation ist im Falle des Grabes 10/1, wo über dem Skelett bei den Füßen ein Gefäß gefunden wurde. Die Grabgrube zeichnete sich aber nur sehr unklar ab und es ist nicht ganz eindeutig, ob das Gefäß Bestandteil des Grabinventars gewesen war. Sie wird in das 9. und erste Hälfte des 11. Jh. eingegliedert.
Die bisherigen Ergebnisse der Grabung in Bíňa bei dem Innenwall weisen darauf hin, dass mindestens die Anlage, geschützt durch den Innenwall, im Frühmittelalter intensiv und langfristig besiedelt war. Bislang ist es nicht möglich zuverlässig einzuschätzen, ob und in wie fern es im Laufe des Frühmittelalters zu örtlichen Verschiebungen der Ansiedlung kam. Die bisherigen Erkenntnisse deuten aber darauf hin, dass die Entstehung der befestigten Anlage in diesem Bereich nicht zufällig war und mit intensiver Besiedlung in diesem Teil von unterem Grantal zusammenhing.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM KATEDRÁLY SV. EMERÁMA [2]

Peter B e d n á r - Zuzana P o l á k o v á

N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), K a t e d r á l a s v. E m e r á m a, zisťovací archeologický výskum, stredovek/novovek, interiér kostola, 11.(?) – 18. stor.; architektúra, hroby, črepy, kachlice, mince, krížiky, ružence. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti s obnovou Katedrály sv. Emeráma na Nitrianskom hrade sa uskutočnil zisťovací archeologický výskum (obr. 34: 1), trvajúci s prestávkami od februára do konca septembra 2008. Bol zameraný na preskúmanie interiéru Dolného kostola. Výskumu predchádzalo v roku 2005 geofyzikálne meranie georadarom (*Bednár et all. 2006*), ktoré indikovalo existenciu starších stavieb. Na základe jeho výsledkov sa vytýčila prvá sonda s rozmermi 6 x 2,35 m, umiestnená v juhozápadnej časti Dolného kostola, západne od vstupu do lode. Neskôr bola predĺžená západným aj východným smerom na dĺžku 11,6 m. K najmladším kontextom v sonde patria fragmenty tehlovej podlahy z prvej polovice 17. stor., resp. fragmenty jej maltového lôžka, ktoré sa odkryli pod stupňom barokového oltára Panny Márie a na miestach poklesnutej výplne starších hrobov v západnej časti sondy (obr. 34: 3a).

V strede sondy sa po odstránení travertínovej dlažby a jej cementového lôžka sa zistilo murivo, idúce priečne na loď Dolného kostola v smere S-J (obr. 34: 3b). Ide o liate murivo z lomového kameňa, spájaného so žltou vápennou maltou. Murivo bolo pristavané k tehlovej časti muriva južnej steny dolného kostola (obr. 34: 3c), postavenej na rozšírenom základovom murive veže kostola (obr. 34: 3d). Na západnej strane bolo porušené mladším základom (obr. 34: 3e). Obsahuje niekoľko druhov malty, preto predpokladáme, že bol viackrát upravovaný. Jeho západná časť bola zničená mladším hrobom, čiastočne ležiacim pod oltárnym stupňom barokového oltára.

Výstavba veže je datovaná do roku 1622 a je súčasťou Telegdyho prestavby katedrály. Zo západnej strany k nárožiu pristavané tehlové murivo nebolo s murivom veže previazané. Predpokladáme, že

[2] Príspevok vznikol v rámci riešenia GP VEGA 2/0182/09 Hradiská - mocenské centrá včasného stredoveku a GP VEGA 2/0137/08 Stredoveké hrady na západnom a strednom Slovensku.

ide o dodatočné mladšie oplentovanie zvyšku staršej steny kostola, ktorej os sa mierne odchyľovala od mladších častí kostola. Nejasná je interpretácia priečneho muriva (obr. 34: 3b), pristavaného k tehlovému murivu. Najmladšie základové murivo (obr. 34: 3e) interpretujeme na základe polohy a rozsahu ako základ renesančného oltára vybudovaného pred barokovou úpravou kostola za biskupa Erdödyho, pred rokom 1740. Do obdobia krátko pred touto prestavbou, resp. počas tejto prestavby, kladieme hrob, ktorý spomenutý renesančný oltár porušil.

Murivo idúce naprieč kostolom i stavebná jama základu veže boli vyhĺbené do sypkej vrstvy s prímesou stavebnej sutiny. Pri jej znižovaní sa postupne vyrysovali hroby. Spolu sa v sonde 1 preskúmalo trinásť hrobov so zachovanými kostrovými pozostatkami, tri hroby, kde bol len zvyšok rakvy a dva hroby, kde sa zachovala len hrobová jama a jeden hrob sa zo statických dôvodov nedoskúmal. Hroby so zvyškami rakiev, resp. iba hrobové jamy patrili stratigraficky k najmladšej vrstve hrobov. Predpokladáme, že boli exhumované prestavbe kostola v prvej polovici 17. stor. Väčšina zachovaných hrobov bola orientovaná v smere Z-V. Iba dva hroby mali orientáciu v smere V-Z. V niektorých prípadoch sa nám podarilo odkryť kostrové pozostatky so zvyškami odevu, kožených topánok, s ružencom, dvojramenným krížikom, medailónikom a bronzovými spínadlami odevu. Dvojramenný bronzový kríž z hrobu K104 s okrajovou kontúrou sa radí k typu Caravaca. Tieto krížiky sú v našom prostredí datované do 17. – 18. stor. Zaujímavosťou bol hrob predčasne narodeného dieťaťa. Všetky tieto hroby sú datované rámcovo do 16. – 18. stor.

V severnej časti východného predĺženia sondy sa zachytilo torzo renesančného schodiska (obr. 34: 3f). Zachovali sa jeho tri stupne. Schodisko slúžilo ako vstup do zvýšenej západnej časti lode. Z nálezovej situácie vyplýva, že úroveň podlahy v tejto časti lode musela byť značne vyššia. K zníženiu terénu došlo pravdepodobne pri Telegdyho prestavbe v prvej polovici 17. stor. K schodisku sa pripájala z východu tehlová podlaha (obr. 34: 3g). Jej úroveň sa zhoduje s neskorogotickou podlahou zachytenou v sondách 2 a 3. Podlaha bola v severnej časti porušená výkopom hrobovej jamy a v južnej časti stavebnou jamou základu veže.

Pod základom renesančného oltára sa odkrylo ďalšie murivo, široké približne 0,9 – 1 m, ktoré prebiehalo v smere S-J (obr. 34: 3h). Bolo postavené z lomových kameňov, spájaných šedou maltou. Na západnej strane sa zachoval spodný riadok ukladaného nadzemného muriva. Zo západnej strany sa k nemu napájalo mladšie murivo, spájané bielou vápennou maltou (obr. 34: 3i). Jeho líce bolo postavené z pieskovcových kvádrikov. Obe murivá boli zapustené do čiernej hlinitej vrstvy s prímesou uhlíkov a včasnostredovekých črepov a do vrstvy súvislej maltovej deštrukcie. Deštrukcia obsahovala kompaktné hrudy malty dvoch druhov - okrovú s vápennými zrnami a bielu jemnozrnnú, skoro až sadrovú maltu. Podobné malty boli nájdené v čelnej plente veľkomoravského valu z polovice 9. stor. (okrová malta) na východnom nádvorí a v násype komorového valu z polovice 11. stor. (jemnozrnná biela sadrová malta). Rámcovo preto datujeme obe murivá do obdobia po polovici 11. stor. Vrstva so stavebnou sutinou ležala bezprostredne na skale. V dĺžke sondy sa prejavovali na povrchu skalného podložia výrazné rozdiely. Západne od najstarších murív bolo skalné podložie neupravené a zvetrané. Východne od nich bola situácia odlišná. Povrch skaly bol upravený a na ojedinelých malých plochách sa zachovali fragmenty maltovej podlahy, porušenej mladšími hrobmi. Vo východnej časti sondy 1 skala prudko klesala a tvorila takmer zvislú omietnutú stenu, pričom omietka bola v zníženej časti previazaná s minimálne dvomi vrstvami maltovej podlahy (obr. 34. 3j), ležiacimi v hĺbke cca 1,8 m od úrovne dnešnej podlahy.

Sonda 2 ležala v severovýchodnej časti lode Dolného kostola a východne od balustrády (obr. 34: 1, 2). Neskôr bola predĺžená západným smerom. Na rozdiel od sondy 1 situácia v sonde 2 východne od balustrády nebola porušená pochovávaním. Po odstránení travertínovej dlažby sa takmer v celej dĺžke sondy odkryla tehlová podlaha zo 17. stor. Pod ňou bola vrstva udupanej hliny a sutinová navážka. Pri jej znižovaní sa v severnej stene odkryli štyri sedílie (obr. 34: 2a), ktoré sú pokračovaním sedílií nachádzajúcich sa v tzv. neskororománskej kaplnke. Podlaha sedílií bola sčasti porušená tehlovou podlahou z druhej polovice 15. a prvej polovice 16. stor. (cca 0,8 m od dnešnej podlahy), z ktorej sa zachovalo iba maltové lôžko. Do tohto obdobia kladieme aj výstavbu steny, oddeľujúcej Dolný kostol od tzv. neskororománskej kaplnky. K nej pristavali neskôr mladší oltár (obr. 34: 2b). Pod tehlovou dlažbou sa odkryla staršia kompaktná maltová podlaha, ktorá korešponduje s gotickými sedíliami. Odkrytá situácia pri triumfálnom oblúku a západne od neho naznačuje, že sedílie v podobe, v akej boli odkryté, predstavujú mladšiu gotickú fázu úpravy lode Dolného kostola, pri ktorej bol skrátený a rozšírený oporný pilier (obr. 34: 2c) a oplentovaná severná stena Dolného kostola. Rámcovo ju kladieme do druhej polovice 14. a prvej polovice 15. stor. Staršiu fázu predstavuje výstavba základového muriva Horného kostola (obr. 34: 2d). Súčasné s ním bolo vystavané aj ďalšie murivo, zachytené pri južnej stene sondy, ktoré nemalo tak dô-

kladnú povrchovú úpravu ako základové murivo steny Horného kostola (obr. 34: 2e). Stratigrafická poloha i terénna situácia ho umožňuje spoľahlivo datovať do obdobia gotickej prestavby kostola v rokoch 1322 – 1366.

Pod gotickou maltovou podlahou sa nachádzala vrstva hnedo-čiernej hliny s prímesou sute, uhlíkov a črepov (13. – 14. stor.), ležiaca na vrstve stavebnej sutiny. Tá obsahovala veľké množstvo plevových tehál, zlomky kvádrikov z litotamniového vápenca a malty, vyskytujúce sa spolu s kvádrikmi (biela sádrová malta) a s plevovými tehlami (šedá a okrová piesčitá malta so zrnami vápna). Vznik sutinovej vrstvy súvisí s asanáciou severnej steny románskeho kostola počas výstavby novej hornej gotickej lode v prvej polovici 14. stor. Následne pri úpravách interiéru Dolného kostola bola nasypaná aj hlinitá vrstva. Pod sutinovou vrstvou a blokom základového muriva pri južnej stene, na dne sondy nad skalným podložím sa odkrylo ďalšie staršie čiastočne rozobraté murivo (obr. 34: 2f). Jeho líce postavili z veľkých pieskovcových kvádrov. Jadro muriva sa zachovalo až do výšky cca 1 m. Charakter a materiál použitý na výstavbu muriva a úroveň podlahy v jeho okolí (porovnaj *Böhm/Mencl 1931*, 7, obr. 4) dovoľuje predpokladať, že rozobratá architektúra súvisí s neskororománskou prestavbou kostola na prelome 12. a 13. stor., pri ktorej predĺžili kostol východným smerom, pričom predĺžili chórovú časť kostola a vystavali novú podkovovitú apsidu. Ako už bolo uvedené, táto časť kostola bola v druhej polovici 15., resp. v prvej polovici 16. stor. oddelená od zostávajúcej časti kostola a vytvoril sa tak priestor, označovaný ako neskororománska kaplnka.

Situácia v sonde západne od balustrády bola do značnej miery porušená pochovávaním v 15. – 18. stor. Nebola zachytená pôvodná baroková tehlová podlaha. Zistený bol až zvyšok maltového lôžka podlahy z druhej polovice 15. a prvej polovice 16. stor. Bola preskúmaná hrobová jama bez kostrových pozostatkov, jeden hrob so zachovanými dolnými končatinami a hrob, ktorý nebol zo statických dôvodov doskúmaný. V tejto časti sondy sa odkryl severozápadný roh základového muriva z obdobia gotickej prestavby kostola (obr. 34: 2e) i severozápadné nárožie staršieho, čiastočne rozobratého neskororománskeho muriva (obr. 34: 2f).

Sonda 3 s rozmermi cca 2 x 2,8 m bola umiestnená západne od vchodu do sakristie. Po rozobratí travertínovej dlažby a betónovej vrstvy sa v juhovýchodnom rohu objavilo tehlové murivo štvorcového pôdorysu s rozmermi 1,6 x 1 m. Obmurovaný priestor bol vyplnený sypkou sutinou. Severne od muriva bol zachovaný fragment tehlovej dlažby zo 17. stor. V hĺbke cca 0,75 m sa zistilo torzo tehlovej dlažby, ktoré bolo v západnej časti porušené stavebnou jamou severovýchodného nárožia renesančnej veže. Jej úroveň je totožná s podlahou z druhej polovice 15. a prvej polovice 16. stor. V sonde 3 bolo preskúmaných sedem kostrových hrobov. Tri z nich boli porušené stavebnou jamou renesančnej veže. K najmladším patril hrob, v ktorom sa pri ľavom femure našiel kožený mešec obsahujúci 37 drobných strieborných mincí a jeden toliar. Na základe mincí hrob datujeme do 17. stor. Na dne sondy bola zachytená tenká vrstva čiernej hliny s prímesou uhlíkov a vrstva stavebnej sutiny, pripomínajúca sutinovú vrstvu z prvej polovice 14. stor. v sonde 2. Vrstva ležala na maltovej podlahe, ktorá bola čiastočne prepálená. Základ podlahy tvorila vrstva menších lomových kameňov. Podlaha bola zhruba v strede porušená výkopom o rozmeroch 0,9 x 0,34 m (pravdepodobne jama po lešení z gotickej stavebnej fázy).

Pod úrovňou gotickej tehlovej podlahy sa odkrylo neomietnuté murivo južnej steny Dolného kostola. Postavili ho takmer výlučne z kvádrikov z bieleho litotamniového vápenca, spájaných bielou tvrdou vápennou maltou (obr. 34: 2h). Zachovalo sa minimálne v piatich riadkoch (zvyšok je prekrytý gotickou omietkou). Murivo leží na skale, pričom nie sú pevne previazané, ale je medzi nimi viditeľná špára. Skalné podložie tu bolo prehĺbené o približne 50 cm. Skutočnosť, že špára medzi podložím a murivom nie je vyplnená maltou naznačuje, že k zosekaniu skaly došlo až po výstavbe muriva. Jeho datovanie sa opiera o podobnosť vápencových kvádrikov a spojivovej malty s kvádrikmi a maltou, vyskytujúcimi sa v násype širokého komorového valu. Ten postavili v období medzi rokmi 1046 – 1060. Výstavbu tejto časti Dolného kostola preto datujeme pred polovicu 11. stor.

V poslednej fáze výskumu boli sonda 2 a 3 prepojené kvôli overeniu priebehu masívneho bloku muriva na rozhraní lode a chóru kostola z prelomu 12. a 13. stor. a základového muriva z prvej polovice 14. stor., ležiaceho nad ním. V tejto sonde sa zachytila západná stena muriva z prvej polovice 14. stor. (obr. 34: 3e). Na základe odkrytej časti vieme, že gotické murivo malo rozmery 5,5 x 2 m a bolo situované v osi Dolného kostola. Rovnakú dĺžku má aj neskororománske murivo (obr. 34: 2f). Vzhľadom k tomu, že jeho os je mierne vychýlená od osi mladšieho gotického muriva, nepodarilo sa nám zachytiť celú západnú stenu. Zistilo sa však, že toto miesto rešpektovali už pri úprave skalného podložia a murivo stojí na skalnom stupni, mierne vyvýšenom voči úrovni neskororománskej maltovej podlahy.

Skutočnosť, že toto miesto v lodi bolo rešpektované minimálne pri dvoch rozsiahlych stavebných úpravách kostola - pri neskororománskom predĺžení kostola a vtedajšom znižovaní terénu v interiéri

aj pri gotickej prestavbe a jeho špecifická poloha na rozhraní neskororománskeho a gotického chóru naznačuje výnimočnú funkciu tohto architektonického prvku. Predpokladáme, že môže ísť o miesto oltára najstaršej fázy kostola a miesto, kam boli v 30. rokoch 11. stor. uložené ostatky sv. Svorada-Ondreja a sv. Benedikta (konfesio).

Nejasná je funkcia múru, širokého cca 0,35 m, pristaveného k západnému lícu gotického základu oltára (obr. 34: 2g). Murivo je postavené z lomového kameňa, jeho severné líce je nedbalo ukladané a spodná časť na južnej strane liata. Predpokladáme že bolo postavené až v druhej polovici 15. stor. a plnilo iba dočasnú funkciu pri prestavbe kostola.

Výskum priniesol dôležité poznatky o podobe a stavebno-historickom vývoji kostola. V južnej stene vo východnej časti Dolného kostola sa podarilo lokalizovať časť architektonického komplexu, postaveného na vrchole hradného kopca pred polovicou 11. stor., pričom je oprávnený predpoklad, že túto stavbu môžeme stotožniť s kostolom sv. Emeráma, spomínaným v písomných prameňoch v druhej polovici 11. stor. Väčšia časť tejto stavby však bola zničená mladšími prestavbami. K ďalšej veľkej prestavbe došlo v závere 12., resp. na začiatku 13. stor. V tomto období predĺžili kostol východným smerom o dnešnú tzv. neskororománsku kaplnku s podkovovitou apsidou. Počas tejto prestavby znížili úroveň terénu v interiéri kostola a na rozhraní chóru a lode vybudovali v interiéri kostola masívne murivo, dlhé 5 m. Interpretujeme ho ako sokel oltárnej menzy, resp. konfesio.

V priebehu 13. stor. došlo k minimálne jednej stavebnej úprave interiéru kostola. S veľkou mierou pravdepodobnosti mohlo ísť o obnovu kostola po poškodení hradu vojskami Přemysla Otakara II. v 70. rokoch 13. stor. Nedoriešenou zostáva otázka datovania staršieho priečneho muriva v západnej časti lode. Spoľahlivo však môžeme povedať, že vzniklo najneskôr počas neskororománskej prestavby, a že ide pravdepodobne o západnú stenu románskeho kostola. Mladšie murivo, pristavané k jej vonkajšiemu lícu interpretujeme ako základ pristavaného portálového, resp. schodiskového výstupku.

K ďalšej rozsiahlej prestavbe zachytenej archeologickým výskumom došlo v prvej polovici 14. stor. Pri výstavbe novej lode tzv. Horného kostola, bola staršia loď Dolného kostola zúžená o približne 2 m. V tejto fáze prestavali aj staršiu oltárnu menzu, resp. konfesio, tak, že bolo posunuté južnejšie do osi novej lode. Pri konečnej úprave v rámci tejto stavebnej fázy zvýšili aj úroveň podlahy v Dolnom kostole.

V druhej polovici 14. a prvej polovici 16. stor. boli vykonané ďalšie dve stavebné úpravy interiéru Dolného kostola - staršiu reprezentujú sedílie v bočných stenách kostola a mladšiu oddelenie tzv. neskororománskej kaplnky. Rozsiahlejšou zmenou bola až Telegdyho prestavba sakrálneho komplexu v prvej polovici 17. stor. Pri tejto prestavbe asanovali veľkú časť južnej steny kostola a postavili vstupnú vežu. Po jej výstavbe došlo k ďalšiemu zvýšeniu úrovne podlahy kostola vo východnej časti a k zníženiu úrovne terénu v západnej časti lode. Baroková prestavba v prvej polovici 18. stor. sa výraznejšie pôdorysného členenia sakrálneho komplexu nedotkla.

Napriek novým poznatkom o vývoji a podobe sakrálneho komplexu zostáva nezodpovedaných viacero otázok. Iba pokračujúci výskum umožní datovanie výstavby západnej časti lode - či bola vybudovaná už v prvej polovici 14. stor., počas výstavby Horného kostola, alebo až počas neskorogotickej prestavby hradu v druhej polovici 15. stor. Jej existencia v polovici 16. stor. je doložená ikonografickými prameňmi. Viacero nedoriešených otázok, ktoré môže zodpovedať iba budúci výskum, zostalo aj vo východnej časti kostola. Nejasnou zostáva podoba a datovanie východného ukončenia staršej fázy kostola, postavenej z vápencových kvádrikov. Rovnako bude potrebné hľadať odpoveď aj na otázku, prečo došlo k tak výraznému a náročnému zníženiu skalného podložia v interiéri kostola a akú funkciu mal tento priestor (interiér kostola, alebo krypta).

Literatúra

Bednár et all. 2006 - P. Bednár/V. Hašek/J. Tirpák/J. Tomešek: Georadarové meranie sakrálneho komplexu na Nitrianskom hrade. In: Ve službách archeologie 7. Brno 2006, 53 – 63.

Böhm/Mencl 1931 - J. Böhm/V. Mencl: Výzkum na hradě nitranském 1930 – 1931. Zvláštní otisk z Pam. Arch. 37, 1931, obr. 4, str. 7.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER SANKT EMERAM-KATHEDRALE. Nitra, Teil Altstadt (Bez. Nitra), Sankt Emeram-Kathedrale, archäologische Probegrabung, Mittelalter/Neuzeit, Innenbereich der Kirche, 11.(?) – 18. Jh.; Architektur, Gräber, Scherben, Kacheln, Münzen, Kreuze, Rosenkränze. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Die Grabung in der Sankt Emeram-Kathedrale wurde im Innenbereich der sog. Unteren Kirche (Dolný kostol) durchgeführt (Abb. 34). In drei Grabungsflächen hat man Erkenntnisse über die bau-historische

Entwicklung der Kirche festgestellt. Den ältesten Teil des architektonischen Komplexes, gebaut auf der Spitze des Burgberges, stellt ein Mauerfragment aus Kalksteinquadern (Abb. 34: 3h), festgestellt im unteren Teil der Südwand, dar. Es wird vor die Hälfte des 11. Jh. datiert, wobei berechtigt angenommen werden kann, dass dieser Bau mit der Sankt Emerams-Kirche, die in den Schriftquellen aus der zweiten Hälfte des 11. Jh. erwähnt wird, identifiziert werden kann. Ein Großteil dieses Baus wurde dennoch durch jüngere Baueingriffe zerstört. Zu einem weiteren großen Umbau ist es am Ende des 12., bzw. Anfangs des 13. Jh. gekommen. In dieser Zeit wurde die Kirche Richtung Osten um sog. spätromanische Kapelle mit hufeisenförmiger Apside verlängert (Abb. 34: 1d). Während dieses Umbaus wurde die Terrainebene im Innenbereich herabgesetzt und auf der Grenzfläche des Chores und des Schiffes im Innenbereich der Kirche entstand eine massive, 5 Meter lange Mauer (Abb. 34: 2f). Es wird als der Sockel der mensa (des Altars), bzw. der konfesio interpretiert. Im Laufe des 13. Jh. ist es zu wenigstens einem Umbau im Kircheninnenbereich gekommen. Mit großer Wahrscheinlichkeit könnte es um die Erneuerung der Kirche nach der Beschädigung der Burg durch die Armee von Přemysl Ottokar II. in den 70er Jahren des 13. Jh. gehen. Unbeantwortet bleibt die Frage der Datierung einer älteren Quermauer im Westteil des Schiffes (Abb. 34: 3h). Zuverlässig kann aber gesagt werden, dass sie spätestens während des spätromanischen Umbaus entstanden ist und dass es sich um die Westwand der romanischen Kirche handelt. Ein jüngeres Mauerwerk (Abb. 34: 3i), zugebaut zu ihrer Außenseite, interpretieren wir als Unterbau eines zugebauten Portalvorsprungs.

Zu einem weiteren umfangreichen Umbau erfasst durch die archäologische Grabung ist es in der ersten Hälfte des 14. Jh. gekommen. Bei dem Aufbau eines neuen Schiffes der sog. Oberen Kirche (Horný kostol; Abb. 34: 1f) war das ältere Schiff der Unteren Kirche ungefähr um 2 m verjüngt. In dieser Phase wurde auch die ältere mensa (des Altars), bzw. der konfesio umgebaut - es wurde südlicher, in die Achse des neuen Schiffes verschoben (Abb. 34: 2e). Bei dem finalen Umbau im Rahmen dieser Bauphase wurde auch die Bodenebene in der Unteren Kirche erhöht.

In zweiter Hälfte des 14. und erster Hälfte des 16. Jh. wurden weitere zwei Umbauungen im Innenbereich der Unteren Kirche durchgeführt. Die ältere repräsentieren die Sedilien in den Seitenwänden der Kirche (Abb. 34: 1g), die jüngere die Abteilung der sog. spätromanischen Kapelle (Abb. 34: 1j). Eine größere Veränderung war erst die Umbauung des Sakralkomplexes in der ersten Hälfte des 17. Jh., durchgeführt von Bischof Telegdy (Abb. 34: 1j). Bei diesem Umbau wurde Großteil der Südwand der Kirche assaniert und ein Eintrittsturm gebaut. Nach seinem Aufbau ist es zur weiteren Erhöhung der Fußbodenebene der Kirche im Ostteil und zur Herabsetzung der Terrainebene im Westteil des Schiffes gekommen. Der Barockumbau in der ersten Hälfte des 18. Jh. hat die Grundrißgliederung des Sakralkomplexes nicht deutlicher beeinflusst.

Trotz neuer Erkenntnisse über die Entwicklung und Gestaltung des Sakralkomplexes bleiben mehrere Fragen unbeantwortet. Nur eine Fortsetzung der Grabung wird die Datierung des Westteils des Schiffes ermöglichen - ob er schon in der ersten Hälfte des 14. Jh., während des Aufbaus der Oberen Kirche gebaut wurde, oder erst während der spätgotischen Umbauung der Burg in der zweiten Hälfte des 15 Jh. Seine Existenz in der Hälfte des 16. Jh. ist mit ikonographischen Quellen belegt. Mehrere unbeantwortete Fragen, die nur die zukünftige Grabung beantworten kann, blieben auch im Ostteil der Kirche.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NA ULICI DOLNÝ VAL A KALINČIAKOVEJ ULICI V ŽILINE

Peter B e d n á r - Zuzana P o l á k o v á

Ž i l i n a (okr. Žilina), U l i c a D o l n ý v a l a K a l i n č i a k o v a u l i c a, záchranný archeologický výskum, novovek, 16. – 19. stor.; architektúra, črepy. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Od januára 2008 sa pokračovalo v záchrannom výskume na Ulici Dolný val a Kalinčiakovej ulici, ktorý bol ukončený v auguste 2008. Pokračovalo sa v plošných prácach na Ulici Dolný val, t.j. v hĺbke 50 – 60 cm. Bagrom sa stiahli recentné vrstvy, ktoré predstavovali podklad asfaltovej cesty. Skúmaná plocha bola značne porušená výkopmi inžinierskych sietí, čo ovplyvnilo celistvosť informácie o danom priestore. Rozmanitosť terénnej situácie, s akou sme sa stretli na Vurumovej ulici, tu nebola zistená. V prevažnej miere sa odkryli len fragmenty požiarového horizontu. Z odkrytých situácií pochádzajú len črepy z 18. – 19. stor. V miestach pred služobným vchodom do Štátneho komorného orchestra bolo zachytené torzo okruhliakovej dlažby.

Od jari 2008 prebiehali práce na Kalinčiakovej ulici a v severnej časti Ulice Dolný val. Na Kalinčiakovej ulici prebiehali najskôr práce vo výkope pre kanalizáciu, neskôr sa pristúpilo ku plošnému odkrytiu. Ako aj na ostatných úsekoch výskumu, aj tu bola situácia do značnej miery porušená recentnými zásahmi. Už v minulom roku bolo vo výkope plynofikačnej ryhy na Kalinčiakovej ulici zachytené klesanie podložia, ku ktorému dochádzalo už aj na Ulici Dolný val pred križovaním s Kalinčiakovou ulicou. Okrem požiarového horizontu boli v ryhe zistené dve murivá prechádzajúce naprieč ulicou (jedno z múrív západne od križovania s Dolným valom, druhé pred križovaním s Ulicou Na priekope). Vo výkope pre kanalizáciu, približne v priestore západného ukončenia ulice, sa v profile črtala súvislá vrstva šedého kalového ílu v žltom podloží, ktorá sa smerom ku dnu výkopu zužovala. Na základe ďalších súvislostí môžme povedať, že s najväčšou pravdepodobnosťou ide o zasypanú mestskú priekopu. Z bezpečnostných dôvodov však musela byť nájdená situácia zdokumentovaná len fotograficky. Pri plošnom výskume sa v priestore medzi výkopom plynového potrubia a kanalizáciou zachytili v západnej a strednej časti ulice murované základy jedného nepodpivničeného (obr. 35: M6) a druhého pravdepodobne podpivničeného domu (obr. 35: M4, M5). Zvyšky architektúry západne od križovania s Dolným valom predstavujú murovanú pivnicu, zasypanú v priebehu 20. stor., ktorej interiér bol omietnutý. Jej omietka bola zachytená na vnútornom líci východného muriva vo výkope plynofikačnej ryhy.

Pri základoch domu umiestneného západnejšie (obr. 35: M1, M3) bola odkrytá aj spadnutá stena s farebnou omietkou. Podobne ako v predchádzajúcom prípade, aj táto pivnica bola zasypaná v 20. stor.

Ako sa z písomných prameňov vie, Žilina mala opevnenie v podobe sústavy zemných valov a priekop (*Moravčík 2007*, 10). Zachytenú nálezovú situáciu v profile výkopu kanalizačnej ryhy stotožňujeme s priekopou. Priekopa bola v Žiline zachytená archeologickým výskumom na viacerých miestach - pri výstavbe novej budovy dnešnej VÚB banky (1974), pri kopaní základov prevádzkovej budovy Útvaru hlavného architekta medzi ulicami Dolný val a Na Priekope (1985), na Hodžovej ulici (1995) a na Hurbanovej ulici pri výstavbe podzemných garáži (2005/2006). Zásyp priekopy na Kalinčiakovej ulice datujeme do novoveku. Na Ruttkayovej mape z roku 1747 je približne v mieste Kalinčiakovej ulice systém priekop a zemných valov prerušený ulicou (*Prikryl 1970*). Je preto možné, že pôvodná ulica zachytená na mape, bola od dnešnej posunutá severným alebo južným smerom. Na základe zistenej zástavby predpokladáme, že po zániku mestského opevnenia bola táto plocha zastavaná a k vzniku Kalinčiakovej ulice v danom priestore dochádza až okolo polovice 20. stor.

Literatúra

Prikryl 1970 - Ľ. V. Prikryl: Mapa Žiliny z 18. storočia. Vlast. Zbor. Považia 10, 1970, 229 – 232.
Moravčík 2007 - J. Moravčík: Nové archeologické objavy v Žiline. Pam. Múz 3, 2007, 7 – 11.

FORTSETZUNG DER GRABUNG AUF DEN STRASSEN DOLNÝ VAL UND KALINČIAKOVA IN ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), Straßen Dolný val und Kalinčiakova, archäologische Rettungsgrabung, Neuzeit, 16. – 19. Jh.; Architektur, Scherben. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Seit Januar 2008 wurde die Rettungsgrabung auf den Straßen Dolný val und Kalinčiakova fortgesetzt (Abb. 35). Die Flächengrabung auf der Straße Dolný val, in der Tiefe von 50 – 60 cm, legte nur Fragmente eines Brandhorizonts und Torso einer Rollsteinpflasterung frei. Bei dem Aushub der Kanalisationsfurche auf Kalinčiakova Straße, am Westende der Straße, wurde im Profil eine ununterbrochene Schicht vom grauen Lehm im gelben Untergrund, die sich Richtung Boden verjüngte, festgestellt. Es geht wahrscheinlich um einen verschütteten Stadtgraben. Bei der Flächengrabung wurden im Bereich zwischen der Gasleitung und Kanalisation im westlichen und mittleren Teil der Straße gemauerte Fundamente eines nicht unterkellerten und eines wahrscheinlich unterkellerten Hauses erfasst (Abb. 35). Beide waren im 20. Jh. assaniert. Aufgrund der Funde nehmen wir an, dass nach dem Untergang der Stadtbefestigung, zu der auch der erfasste Graben gehörte, diese Fläche bebaut war und Kalinčiakova Straße im gegebenen Bereich erst um die Hälfte des 20. Jh. entstanden ist.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA PRIBINOVOM NÁMESTÍ V NITRE

Peter Bednár - Zuzana Poláková - Mário Bielich

Nitra, časť Staré mesto (okr. Nitra), intravilán, Pribinovo námestie 7, záchranný výskum, staršia doba bronzová, doba laténska, stredovek, 10. – 12. a 15. – 16. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum na Pribinovom námestí 7 podmienili rekonštrukčné práce inžinierskych sietí a prístavba budovy (obr. 2: 1, 2). Počas výskumu sa v ryhách kanalizačnej prípojky a v základoch prístavby preskúmali narušené archeologické kontexty. Črepy maďarovskej kultúry a z obdobia laténu sa nachádzali v sekundárnej polohe v zásype, spolu s novovekými črepmi. Na dne kanalizačnej ryhy sme tesne nad sprašou, v hĺbke 120 – 130 cm, zachytili tenkú sivú prachovitú vrstvu, v ktorej sa nachádzali črepy z 10. – 12. stor. Pri vyústení ryhy kanalizácie sme preskúmali objekt z 15. – 16. stor. Výskum napriek malému rozsahu potvrdil existenciu osídlenia na tejto parcele v období staršej doby bronzovej, mladšej fázy doby laténskej a stredoveku. Stredoveké osídlenie pochádza z dvoch období z 10. – 12. a z 15. – 16. stor.

Opis nálezov

1. Fragment horného okraja nádoby, hladený povrch, maďarovská kultúra (obr. 2: 3).
2. Fragment z tela nádoby s plastickou lištou, povrch drsný, maďarovská kultúra (obr. 2: 4).
3. Fragment šálky, hladený povrch, maďarovská kultúra (obr. 2: 6).
4. Fragment horného okraja situlovej nádoby, okraj jazykovito pretiahnutý, hlina obsahuje vysokú koncentráciu uhlíka, LC - LD (obr. 2: 5).
5. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvorí vlnovka vytvorená viachrotým nástrojom, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, 10. – 12. stor. (obr. 2: 5).
6. Fragment horného okraju hrncovitej nádoby, výzdobu tvorí vlnovka a obežné línie tvorené jednohrotým nástrojom na tele nádoby, 10. – 12. stor. (obr. 2: 8).
7. Dno hrncovitej nádoby so značkou v tvare kríža na dne nádoby, 10. – 12. stor. (obr. 2: 9).
8. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvorí vlnovka vytvorená viachrotým nástrojom a obežné línie jednohrotým nástrojom, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, 10. – 12. stor. (obr. 2: 10).
9. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvorí vlnovka vytvorená viachrotým nástrojom, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, 10. – 12. stor. (obr. 2: 11).
10. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, výzdobu tvorí plastická lišta na okraji nádoby, 10. – 12. stor. (obr. 2: 12).
11. Fragment z tela nádoby, výzdoba je tvorená troma vodorovnými líniami vytvorenými radielkom, 15. – 16. stor. (obr. 2: 13).
12. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby s jazykovito prehnutým okrajom, 15. – 16. stor. (obr. 2: 14).
13. Fragment horného okraja hrncovitej nádoby, 15. – 16. stor. (obr. 2: 15).
14. Fragment z dna pohára (obr. 2: 16).

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AM PRIBINA-PLATZ IN NITRA. Nitra, Teil Altstadt (Bez. Nitra), Pribina-Platz 7, Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, ältere Bronzezeit, Latènezeit, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung auf dem Pribina-Platz 7 war durch die Rekonstruktionsarbeiten der Ingenieurnetze und Zubau eines Gebäudes bedingt (Abb. 2: 1, 2). Während der Grabung haben wir in der Furche des Kanalisationsanschlusses und in den Fundamenten des Zubaus beschädigte archäologische Kontexte untersucht. Scherben der Maďarovce-Kultur (Abb. 2: 3, 4, 7) und der Latènezeit (Abb. 2: 6) befanden sich in sekundärer Flur, in der Aufschüttung zusammen mit neuzeitlichen Scherben. Am Boden der Kanalisationsfurche haben wir direkt über dem Lößboden in der Tiefe von 120 – 130 cm eine dünne graue Staubschicht erfasst, in der sich Scherben aus dem 10. – 12. Jh. befanden (Abb. 2: 5, 8 – 12). Bei der Mündung der Kanalisationsfurche haben wir ein Objekt aus dem 15. – 16. Jh. untersucht. Die Grabung hat trotz ihres kleinen Ausmaßes Besiedlung dieser Parzelle in der älteren Bronzezeit, jüngerer Stufe der Latènezeit und im Mittelalter bestätigt (10. – 16. Jh.).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V STREDOVEKOM JADRE ŽILINY

Peter Bednár - Zuzana Poláková - Marián Čurný

Žilina (okr. Žilina), stredoveké jadro mesta, MPR Žilina, záchranný archeologický výskum, ulice Dolný val a Na priekope, novovek, 16. – 19. stor.; črepy, kachlice; Makovického ulica 5, črepy, kachlice, železné predmety, drevené brvno; Mariánske námestie 31, tehly. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2008 sa uskutočnilo niekoľko menších záchranných archeologických výskumov v stredovekom jadre mesta Žilina (obr. 37: 1). Aj napriek svojmu obmedzenému rozsahu priniesli mnohé zaujímavé výsledky a prispeli tak k lepšiemu poznaniu stavebného a historického vývoja v centre mesta.

1. U l i c a D o l n ý v a l a N a P r i e k o p e, parc. č. 294 a 295 (obr. 37: 1A). V marci 2008 sa uskutočnil výskum na mieste výstavby polyfunkčného domu. Predmetná stavba sa nachádza v západnej časti MPR Žilina, a v minulosti sa využívala ako dvorová parcela v mestskom jadre. Na preskúmanie plochy boli vyhĺbené tri sondy - dve paralelné po oboch stranách budúcej stavby v smere Z-V a jedna vedená kolmo na prvé dve v smere S-J . Sonda 1, situovaná v južnej časti plochy, mala hĺbku cca 50 – 60 cm, neskôr bola prehĺbená do hĺbky cca 120 cm. V sonde 1 sa zachytila recentná vrstva, novoveká sutina, čierna prepálená vrstvička a žlté ílovité podložie. V profile západnej časti sondy sa zachytila pravdepodobne odpadová jama, porušená recentnou ryhou. Na dne ryhy bola východne od recentného zásahu v západnej časti sondy 1 zachytená sivastá ílovitá vrstva (K05), premiešaná s uhlíkmi a drobnými kúskami tehly alebo mazanice. V sonde 2 (obr. 37: 2, 4) bola pri začisťovaní južného profilu zachytená hnedožltá ílovitá hlina v profile (K08) podobná žltej ílovej podložnej hline. Jej východný ostrý okraj sa smerom dole zužoval. Z profilu sme získali niekoľko drobných novovekých črepov. Túto situáciu a kontext zachytený na dne sondy 1 interpretujeme ako zásyp priekopy. Východne od tohto kontextu bola zachytená sivohnedá ílovohlinitá vrstva (K09), ktorá vystupovala opačným smerom ako K08 - na dne ryhy bola široká a smerom k vrchu sa ostrý okraj vrstvy zužoval. K08 a K09 boli oddelené vrstvou žltého ílu z podložia (K10). Hypoteticky ju interpretujeme ako spodnú časť násypu valu. Proti tejto interpretácii však svedčí fakt, že v profile nebola zachytená humusovitá vrstva (ornica), ktorá by určovala úroveň pôvodného terénu. Pri prehlbovaní sondy 1 sa potvrdila podobná situácia ako v sonde 2. Nebol tu však zachytený archeologický materiál.

Zistené situácie interpretujeme ako zaniknuté mestské opevnenie. Mesto Žilina nemalo nikdy murované hradby a pod opevnením v danom priestore sa rozumie systém zemných valov a priekop. S najväčšou pravdepodobnosťou zachytená priekopa je totožná s obnovenými priekopami vybudovanými začiatkom 18. stor., ktoré zachytáva aj Ruttkayova mapa z roku 1747 (*Prikryl 1970*).

2. M a k o v i c k é h o u l i c a 5, parc. č. 127 (obr. 37: 1B). V marci a apríli sa uskutočnil výskum na ploche plánovaného polyfunkčného domu v juhozápadnej časti MPR Žilina. Predmetná plocha leží v dvorovej časti parcely tvoriacej súčasť zástavby Mariánskeho námestia, t.j. súčasť stredovekej zástavby námestia. Recentné vrstvy tvorili podstatnú časť antropogénnych sedimentov, odstránených mechanizmom. Zasahovali do hĺbky cca 70 cm. Pod touto skupinou vrstiev sa zachovali zbytky novovekých a stredovekých kontextov, z veľkej časti porušené recentnými zásahmi. Podstatnú časť neporušenej plochy tvoria novoveké vrstvy, resp. zásypy jám. V severovýchodnej časti bola zachytená tmavošedá vrstva premiešaná s drobným kamením (obr. 37: 3/16). Línia vápna po jej okrajoch naznačuje, že išlo o zasypanú vápennú jamu. Južne od nej bola zachytená výrazná prepálená škvrna kruhového pôdorysu (obr. 37: 3/13). Jej plocha a bezprostredné okolie sa dodatočne dôkladnejšie začistili. Zistenú škvrnu ohraničovala po obvode výrazná čierna prepálená vrstva s prímesou uhlíkov a popola. Prekrývala ju premiešaná vrstva prepálenej hliny, uhlíkov, žltého ílu a popola. Objekt sa v juhovýchodnom rohu prerezal kvôli overeniu situácie. V profile boli viditeľné dve vrstvy so stopami prepálenia, resp. obsahujúce prepálenú hlinu, uhlíky a popol (obr. 37: 5/1, 3). Boli od seba oddelené vrstvou žltého ílu (obr. 37: 5/2). Nevylučujeme tu existenciu ohniska, používaného v dvoch časových fázach. Malý rozsah skúmanej plochy však sťažuje jednoznačnú interpretáciu. V juhovýchodnej časti skúmanej plochy bola zistená hlinitá vrstva výrazne premiešaná s kameňmi. Po obvode bolo viditeľné murivo z veľkých kameňov, spájaných vápennou maltou (obr. 37: 3/14). Ide o asanovaný suterén podpivničeného domu, zasypaný recentným odpadom. Severne od tejto nálezovej situácie bolo začistené brvno, v smere Z-V (obr. 37: 3/15). Ako sa neskôr ukázalo, pod brvnom sa nezachytil žiaden súvisiaci kontext, preto nie je možné jednoznačne povedať, či išlo o stavebný prvok in situ alebo o náhodný nález. V ďalšej etape výskumu investor umožnil prehĺbenie plochy, situovanej južne od zisteného ohniska (sonda I). Rez (cca 4,7 x 0,5 m) bol rozšírením pôvodného rezu ohniskom. Mal za cieľ overiť terénnu situáciu okolo brvna a prípadný vzťah k predpokladanému ohnisku. Rez sa postupne prehlboval až na podložie. Zhruba v hĺbke cca 0,5 m (2,2 m od nulovej nivelety stavby) bola zachytená takmer celá stredoveká nádoba zo 14. – 15. stor. (obr. 37: 6). Nádoba ležala v šedočiernej ílovito-hlinitej vrstve s obsahom uhlíkov.

Po okrajoch parcely zo západnej, severnej a východnej strany boli vyhĺbené základové ryhy, kde sa dokumentovali profily. V ďalšej etape výskumu boli sledované práce na výkopoch pre osadenie základových pilót (priemer cca 0,9 – 1 m). Nárožná pilóta v severovýchodnej časti plochy porušila hnedočiernu hlinito ílovitú vrstvu, ktorá pokračovala až pod dno výkopu (hĺbka cca 5 m). Zvyšnú časť profilu tvoril žltý a modrý íl. Mohlo by sa tu jednať o zásyp studne. Situácia bola fotograficky zdokumentovaná. V ďalších výkopoch neboli zachytené archeologické objekty.

Najstaršiu zistenú fázu osídlenia plochy reprezentuje komplex vrstiev pod ohniskom, preskúmaný v sonde I (obr. 37: 5). Na základe keramiky (obr. 38: 2, 6 – 8) ho datujeme do 14. – 15. stor. Fragmentárnosť

zachovanej situácie nedovoľuje spoľahlivo povedať, či tento komplex tvorí súčasť zásypu zahĺbeného objektu alebo ide o vrstvy planírok, vyrovnávajúcich nerovný terén, klesajúci severným smerom. Podľa konzistencie a zápachu nevylučujeme, že by mohla byť výplňou odpadovej - hnojovej jamy. Do staršej fázy novoveku by na základe polohy mohlo patriť ohnisko nad ňou. Z chronologického a stratigrafického hľadiska, súčasťou novovekej konštrukcie by mohlo byť brvno zistené v juhovýchodnej časti plochy.

3. M a r i á n s k e n á m e s t i e 3 1, parc. č. 134 (obr. 37: 1C). V novembri sa uskutočnil krátky záchranný archeologický výskum v zadnej časti parcely tvoriacej súčasť stredovekej zástavby námestia. Z pôvodného plánu, prehlbovania dvorovej časti parcely, sa zo statických dôvodov upustilo. Výskum sa obmedzil na výkop výťahovej šachty, s rozmermi cca 2,15 x 2,0 m a s hĺbkou cca do 1,5 m. Väčšina výkopu bola porušená kanalizačnou ryhou. Zvyšok tvorila hlina premiešaná so stavebnou sutinou (tehly, dlaždice, kamene). Zo sutiny boli odložené tri fragmenty a jedna celá tehla so značkami. V súbore sa nachádzajú dva druhy tehliarskych značiek. Prvú predstavuje pozitívne (vystupujúco) prevedený dvojramenný kríž umiestnený po dĺžke tehly (obr. 38: 9, 10). Tehliarska značka na týchto tehlách je synonymom mestského znaku Žiliny. Ten sa používa v takmer nezmenenej podobe od 14. stor. Tehly ním opatrené však pochádzajú z obdobia mladšieho novoveku a sú dokladom, že ide o výrobky mestskej tehelne. Jej existenciu v 18. stor. je potrebné predpokladať, predmetné tehly pravdepodobne pochádzajú z 19. stor. Druhú značku predstavuje dvojica pozitívne (vystupujúco) prevedených majuskulných písmen KB (obr. 38: 11). Tehla sa zachovala kompletná. Značku KB možno predbežne priradiť neznámemu súkromnému výrobcovi tehiel v Žiline v 19. stor. Predpokladáme, že stavebná sutina pochádza z 20. stor., kedy došlo k úpravám stavebnej parcely, kedy pravdepodobne bola porušená architektúra z 19. stor.

L i t e r a t ú r a

Prikryl 1970 - Ľ. V. Prikryl: Mapa Žiliny z 18. storočia. Vlast. Zbor. Považia 10, 1970, 229 – 232.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM MITTELALTERLICHEN KERN VON ŽILINA. Žilina (Bez. Žilina), mittelalterliches Stadtkern, Stadtdenkmal-Schutzgebiet Žilina, archäologische Rettungsgrabung, Straße Dolný val - Na priekope, Neuzeit, 16. – 19. Jh.; Scherben, Kacheln; Makovického Straße 5, Scherben, Kacheln, Eisengegenstände, Holzbalken; Mariánske námestie 31 (Platz), Ziegeln. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Jahre 2008 wurden einige kleinere archäologische Rettungsgrabungen im mittelalterlichen Stadtkern von Žilina durchgeführt.

1. Die archäologische Rettungsgrabung auf der Straße Dolný val - Na Priekope (Parzellennummer 294 und 295; Abb. 37: 1A) wurde auf einer Fläche, die sich westlich des Stadtdenkmal-Schutzgebiets befindet, gemacht. Drei Grabungsflächen wurden untersucht. In den Grabungsflächen 1 und 2 (Abb. 37: 2, 4), bei dem Süd- und Nordrand der Parzellen, sind Schichten zum Vorschein gekommen, die wir als Grabenaufschüttung und unteren Teil des neuzeitlichen Walles interpretieren.

2. Auf der Makovického Straße 5 (Parzellennummer 127; Abb. 37: 1B), die sich im südwestlichen Teil des Stadtdenkmal-Schutzgebiets befindet, wurde ein Hofteil der Parzelle, die einen Bestandteil der mittelalterlichen Platzbebauung bildet, untersucht. Ein Großteil der Bezugsfläche war durch rezente Eingriffe beschädigt. In die ältere Stufe der Neuzeit könnte aufgrund ihrer Lage die im nordöstlichen Teil untersuchte Feuerstelle gehören (Abb. 37: 3/13, 5/1, 3). Die älteste festgestellte Ansiedlungsphase repräsentiert ein Komplex von Schichten, bzw. Aufschüttung der beschädigten Abfallgrube unter der Feuerstelle. Aufgrund der Keramik kann sie ins 14. – 15. Jh. eingegliedert werden (Abb. 38: 2, 6 – 8). Ein angenommener verschütteter Brunnen, dokumentiert nur fotographisch, ist im Schnitt der Eckpilote im nordöstlichen Teil der Fläche zutage gekommen.

3. Auf Mariánske námestie 31 (Parzellennummer 134; Abb. 37: 1C), im hinteren Teil der Parzelle, die einen Bestandteil der mittelalterlichen Platzbebauung bildet, wurde der Aushub eines Aufzugschachts untersucht. Ein Großteil des Aushubs war mit der Kanalisationsfurche beschädigt. Den Rest bildete eine ins 20. Jh. datierte Schicht, vermischt mit Bauschutt (Ziegeln, Kacheln, Steine). Aus dem Schutt wurden drei Fragmente und eine ganze Ziegel mit Stempeln gewonnen - einem positiven doppelarmigen Kreuz (Abb. 38: 9, 10) und einem Paar von positiven Großbuchstaben (Abb. 38: 11), die vorläufig zu unbekannten Ziegelherstelllern aus Žilina ins 19. Jh. eingegliedert werden können. Wir nehmen an, dass der Bauschutt aus dem 20. Jh., wann es zu Umbauungen auf der Parzelle und Beschädigung einer unbekannten Architektur aus dem 19. Jh. gekommen ist, stammt.

PEVNOSTNÝ SYSTÉM JABLUNKOVSKÉHO PRIESMYKU [3]

Peter B e d n á r - Martin K r ů l - Zuzana P o l á k o v á - Marek V o j t e č e k - Martin B a r t í k

Jablunkovský priesmyk, novoveké opevnenie, 1. Čierne (okr. Čadca), poloha Valy; 2. Svrčinovec (okr. Čadca), poloha Staré šance; 3. Čadca, časť Milošová (okr. Čadca), poloha Megoňky; 4. Mosty u Jablunkova (okr. Frýdek-Místek), poloha Dolina; 5. Bukovec (okr. Frýdek-Místek), poloha V Sušu; 6. Bukovec (okr. Frýdek-Místek), poloha Kempa; zameranie lokalít, bez hnuteľných nálezov.

Začiatkom jari roku 2008 zrealizoval Archeologický ústav SAV v Nitre v spolupráci s Muzeom Těšínska v Českom Těšíne dokumentáciu časti pevnostného systému Jablunkovského priesmyku. Unikátny systém opevnení Jablunkovského priesmyku sa nachádza na pomedzí troch štátov – Slovenskej, Českej a Poľskej republiky. Systém opevnení bol vybudovaný Těšínskym kniežatstvom v 16. – 17. stor. a mal poskytnúť ochranu južnej hranice Sliezska s Horným Uhorskom. Podnetom k jeho vybudovaniu bola turecká expanzia a uhorské stavovské povstania. V historickom vývoji zohralo opevnenie významnú úlohu tiež v tridsaťročnej vojne a v priebehu 18. stor., kedy hlavnú hrozbu pre Jablunkovský priesmyk predstavovalo pruské nebezpečenstvo (k histórii bližšie *Krůl/Nováková 2005*).Centrálnou pevnosťou tohto osobitého systému boli Veľké šance v katastri obce Mosty u Jablunkova, časť , ktoré predstavovali stálu bastiónovú pevnosť so zázemím pre stálu posádku. Celý systém opevnenia tvorili okrem veľkých pevností menšie prvky ako reduty (štvorcové alebo obdĺžnikové zemné opevnenie), hviezdy (zemné opevnenia v tvare hviezdy využívalo princíp kliešťového opevnenia) a redany (zemné valy trojuholníkového pôdorysu s neopevnenou preponou, používané na posilnenie obrany rovných úsekov zemných valov). Tieto prvky tvorili zemné valy s priekopami, často spevnené palisádou. Na ich výstavbu sa používalo v prevažnej miere drevo a zemina. Drobné zemné opevnenia boli používané ako nestále a prispôsobovali sa konfigurácii terénu. Ďalšie doplňujúce obranné prvky predstavovali najrôznejšie drevené prekážky, palisádové ploty a záseky.

1. Č i e r n e (okr. Čadca), poloha V a l y (obr. 39: 1). Opevnenie sa nachádza na vrchole kopca, tiahnuceho sa približne v smere V-Z pozdĺž štátnej hranice Slovenskej republiky s Poľskou a Českou republikou. Pravdepodobný vznik sa kladie do roku 1644, k rozšíreniu opevnenia dochádza v roku 1664. V druhej polovici 17. stor. tvorila systém opevnenia na vrchu Valy hviezdicová zemná pevnosť prepojená súvislým zemným valom a palisádami s ďalšími redutami. V 70. rokoch 18. stor. bola hviezdicová pevnosť spojená zemným valom s redanmi so štyrmi redutami. Menšie sondy tu robila *M. Ďurišová* (*1995*, 36), z ktorých pochádzajú zlomky kachlíc a črepy (17.? – 18. stor.). V roku 2005 tu bol vykonaný povrchový archeologický prieskum (*Štepánek/Tichánek 2005*, 49 – 57).

K predbežnému zameraniu časti Malých šancí v obci Čierne, v polohe Valy došlo už v roku 2007 v rámci prípravy výstavby diaľnice D3, ktorá mala zničiť jeho podstatnú časť. Roku 2008 bolo zameranie doplnené. Vzhľadom k tomu, že ide o najrozsiahlejší fortifikačný prvok celého systému opevnenia Jablunkovského priesmyku a jeho časť bola prekrytá vegetáciou, vykonalo sa iba pôdorysné zameranie. Zo systému opevnenia dlhého približne 1700 m sa zachovala pevnosť na východnom okraji opevnenia a tri kosoštvorcové reduty západne od nej. Pevnosť a reduty spájal nízky val, doplnený jednoduchými trojuholníkovými redanmi. Celý systém je na západnej strane ukončený polygonálnym redanom.

2. S v r č i n o v e c (okr. Čadca), poloha S t a r é š a n c e (obr. 39: 2). Opevnenie bolo vybudované v roku 1578. Malo nepravidelný štvorhranný pôdorys, doplnený na východnej strane o dva nárožné kvadratické bastióny. Opevnenie tvorí val s priekopou. *O. Šedo* (*1977*, 264) tu povrchovým prieskumom získal materiál zo 17. stor. Dodnes zachované opevnenie má približne obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 45 x 38 m tvorený valom a priekopou, s dvoma vysunutými polbastiónmi na juhovýchodnej strane. Vstup do reduty viedol cez rampu a bránu na západnej strane opevnenia. Severozápadná časť opevnenia bola zničená pri výstavbe telekomunikačného stožiara. V blízkosti opevnenia sú v teréne pozorovateľné zaniknuté úvozové cesty, pričom opevnenie časť z nich prekrýva.

3. Č a d c a, časť M i l o š o v á (okr. Čadca), poloha M e g o ň k y (obr. 39: 3). Predstavuje komunikačnú a predsunutú redutu nad sútokom Milošovského potoka a Kysuce. Tvorila predsunuté opevnenie Veľkých šancí. Reduta má kosoštvorcový pôdorys s rozmermi 27 x 21 m. Opevnenie tvoril val a priekopa.

[3] Príspevok vznikol v rámci riešenia GP VEGA 2/0137/08 Stredoveké hrady na západnom a strednom Slovensku. Terénny výskum bol hradený z účelových prostriedkov zo štátneho rozpočtu a z Visegrádskeho fondu.

V severovýchodnom rohu je rampa. Pravdepodobne ide o rampu pre palebné postavenie dela. Vzhľadom k tomu že susedný, juhovýchodný roh bol poškodený mladším zásahom, nie je možná jej spoľahlivá interpretácia.

4. M o s t y u J a b l u n k o v a (okr. Frýdek-Místek), poloha D o l i n a (obr. 39: 4). Komunikačná reduta ležiaca severne od Veľkých šancí. Má kosoštvorcový pôdorys s rozmermi 22 x 22 m. Opevnenie tvoril jednoduchý val a priekopa. Vo vnútri sa nezistili zvyšky rámp a vnútorných ochodzí. Vstup do reduty viedol cez bránu a zemnú rampu na severozápadnej strane opevnenia.

5. B u k o v e c (okr. Frýdek-Místek), poloha V S u š u (obr. 39: 5). Reduta s kosoštvorcovým pôdorysom s rozmermi 33 x 32 m. Opevnenie tvoril val a priekopa. Vo všetkých štyroch rohoch reduty boli zemné rampy pre postavenie diel a popri vnútornej strane valu na južnej strane sa zachovala ochodza široká 1 m. Vstup do reduty viedol cez zemnú rampu a bránu na východnej strane.

6. B u k o v e c (okr. Frýdek-Místek), poloha K e m p a. Komunikačný redan s trojuholníkovým pôdorysom. Opevnenie, tvorené valom a priekopou bolo orientované západným, resp. severozápadným smerom, k ceste, vedúcej z Bukovca do Jaworzynky a Istebnej. Z opevnenia sa zachovalo iba torzo, veľká časť opevnenia bola zničená mladšími zásahmi.

Projekt predstavuje iba prvú etapu výskumu týchto opevnení. Poznatky, získané doterajším výskumom naznačujú, že opevnenie Jablunkovského prieskumu boli využívané dlhodobo a že v priebehu svojej existencie mohli niektoré z nich prejsť viac či menej rozsiahlymi stavebnými úpravami. Otvorenou otázkou zostáva aj datovanie niektorých prvkov tohto pevnostného systému. Nezodpovedané otázky však môže vyriešiť iba pokračujúci výskum.

L i t e r a t ú r a

Ďurišová 1995 - M. Ďurišová: Prieskum na Kysuciach. AVANS 1993, 1995, 36, 37.
*Krůl/Nováková 200*5 - M. Krůl/P. Nováková: Jablunkovské šance. Český Těšín 2005.
Šedo 1977 - O. Šedo: Opevnenie s bastiónmi v Svrčinovci. AVANS 1976, 1977, 264, 265.
Štepánek/Tichánek 2005 - J. P. Štepánek/J. Tichánek: Malé šance u Javořinky (Kleine Schantze). Archeologie Moravy a Slezska 2005. Kopřivnice - Hulín - Frýdek-Místek - Havířov 2005, 49 – 57.

BEFESTIGUNGSSYSTEM VON JABLUNKOVSKÝ PRIESMYK. Jablunkovský priesmyk (Bergpass), neuzeitliche Befestigung, 1. Čierne (Bez. Čadca), Flur Valy; 2. Svrčinovec (Bez. Čadca), Flur Staré šance; 3. Čadca, Teil Milošová (Bez. Čadca), Flur Megoňky; 4. Mosty u Jablunkova (Bez. Frýdek-Místek), Flur Dolina; 5. Bukovec (Bez. Frýdek-Místek), Flur V Sušu; 6. Bukovec (Bez. Frýdek-Místek), Flur Kempa; Vermessung der Fundstelle, ohne bewegliche Funde. Anfangs des Frühlings 2008 machte das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra in Zusammenarbeit mit dem Museum von Těšínsko in Český Těšín die Dokumentation von einem Teil des Befestigungssystems von Jablunkovský priesmyk. Das einzigartige Befestigungssystem befindet sich an der Grenze von drei Staaten - der Slowakischen, Tschechischen und Polnischen Republik. Das Befestigungssystem wurde vom Fürstentum von Těšín im 16. – 17. Jh. gebaut und es sollte die Verteidigung der Südgrenze von Schlesien mit Oberungarn sichern. Das ganze Befestigungssystem bildeten außer großen Befestigungen auch kleinere Elemente wie Redouten, Sterne und Redane.
Im Rahmen des Projektes wurde das Befestigungssystem geodätisch in der Flur Valy in der Gemeinde Čierne (Abb. 39: 1), die Befestigung mit dem Holwegknoten in der Flur Staré šance in Svrčinovec (Abb. 39: 2), Redouten in Čadca, Teil Milošová (Abb. 39: 3), in der Flur Dolina in Mosty u Jablunkova (Abb. 39: 4), in der Flur V Sušu in Bukovec (Abb. 39: 5) und Redan in der Flur Kempa in Bukovec vermessen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA TRASE D1 POVAŽSKÁ BYSTRICA - VRTIŽER

Peter B e d n á r - Zuzana P o l á k o v á - Marek V o j t e č e k

P o v a ž s k á B y s t r i c a (okr. Považská Bystrica), polohy S t a r é v á h y, Š i r o k á, P r ú d y, pravek bližšie neurčený, stredovek, záchranný výskum, ojedinelé nálezy. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Archeologický ústav SAV v Nitre vykonával v priebehu mesiacov január až máj 2008 záchranný archeologický výskum na trase diaľnice D1 v úseku Považská Bystrica - Vrtižer. Skúmaná trasa diaľnice predstavovala samostatnú stavebnú etapu na trase Sverepec - Vrtižer od výjazdu Považská Bystrica-západ po výjazd Považská Bystrica-východ. Okrem trasy diaľnice sa skúmali aj plocha dočasnej stavebnej komunikácie, betonárky a stavebného dvora a štrkoviska, otvoreného v súvislosti so stavbou diaľnice. Všetky skúmané plochy ležia na ľavom brehu Váhu, v nive medzi jeho hlavným tokom a kanálom Vážskej kaskády. Výskum sa vykonával formou povrchového zberu na plochách dotknutých stavebnými prácami, následného povrchového zberu na odhumusovaných plochách, začisťovaním vytypovaných plôch mechanizmom s hladkou svahovacou lyžicou a dokumentáciou ojedinelých nálezov.

Povrchovým zberom sa na skúmaných plochách našli atypické praveké a novoveké črepy, ktoré naznačovali existenciu zaniknutého osídlenia. Po odstránení ornice z plochy staveniska a stavebných objektov sa vykonával kontrolný povrchový zber a vytypovali sa plochy na kontrolné plochy, na ktorých sa overovala existencia objektov, resp. odstraňovali pozostatky humusovitej vrstvy mechanizmom s hladkou lyžicou. Výsledky tejto fázy výskumu boli negatívne a na celej ploche staveniska a štrkoviska sa nezistili žiadne objekty a antropogénne zásahy.

Pri ťažbe štrku na štrkovisku v ohybe Váhu bol nájdený železný meč (obr. 147). Na mieste nálezu bola okamžite po náleze zastavená ťažba a po ohlásení pracovníkmi Váhostavu, a. s. Žilina bol vykonaný výskum detektorom kovov a dokumentácia miesta nálezu. Pri obhliadke miesta nálezu a následnom výskume detektorom kovov sa nezistili žiadne ďalšie nálezy. Meč sa našiel v homogénnej vrstve riečneho štrku, v hĺbke približne 1,5 – 2 m od úrovne povrchu terénu. Nálezové okolnosti svedčia o tom, že ide o ojedinelý riečny nález v štrkových sedimentoch rieky. Išlo o železný meč prelomený v čepeli na dva kusy, s odlomeným hrotom. Mal obojručnú drevom obloženú rukoväť ukončenú kotúčovitou výrazne profilovanou hlavicou (typ XVI, resp. XVII podľa triedenia *A. Ruttkaya 1976*, 252 a n.). Dlhá priečka s kvadratickým prierezom bola na koncoch mierne rozšírená. Môžeme ho rámcovo datovať do 13. – 14. stor.

Zistená situácia naznačuje že ľavobrežná niva v ohybe rieky sa formovala v priebehu stredoveku. Praveké črepy, nájdené povrchovým zberom sa na skúmanú plochu dostali s veľkou mierou pravdepodobnosti sekundárne a nemôžeme ich považovať za doklad osídlenia a využitia polohy v praveku.

L i t e r a t ú r a

Ruttkay 1976 - A. Ruttkay: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). Slov. Arch. 24, 245 – 395.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER AUTOBAHN D1 - LINIE POVAŽSKÁ BYSTRICA - VRTIŽER. Považská Bystrica (Bez. Považská Bystrica), Flur Staré váhy, Široká, Prúdy, näher unbestimmte Vorzeit, Mittelalter, Rettungsgrabung, Einzelfunde. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Im Laufe der Monaten Januar bis Mai 2008 wurde archäologische Grabung auf der Autobahn D1 im Abschnitt Považská Bystrica - Vrtižer durchgeführt. Sie bestand aus Begehung der von Bauarbeiten betroffenen Flächen, Präparierung der ausgewählten Flächen und Dokumentation der Einzelfunde.

Beim Schotterabbau im Schotterbruch an der Flusskrümmung von Waag wurde ein Eisenschwert gefunden. Die Fundumstände zeugen davon, dass es um einen Einzelfund in den Schottersedimenten des Flusses geht. Die Klinge des Eisenschwertes war in zwei Teile gebrochen, es hatte einen scheibenartigen, stark profilierten Knauf, einen mit Holz belegten Griff und eine lange Parierstange vom quadratischen, auf den Enden leicht erweiterten Durchschnitt (Abb. 147). Es kann ungefähr ins 13. – 14. Jh. datiert werden.

Die festgestellte Situation deutet darauf hin, dass sich die linkuferige Au in der Flusskrümmung im Laufe des Mittelalters geformt hat. Vorzeitliche Scherben, die man bei der Begehung fand, sind auf die Bezugsfläche mit großer Wahrscheinlichkeit sekundär geraten und wir können sie nicht für einen Beleg der Ansiedlung und Benutzung der Fläche in der Vorzeit halten.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KRUPINE

Ján B e l j a k

K r u p i n a (okr. Krupina), poloha P o d H u s á r s k y m m o s t o m, záchranný archeologický výskum, sídlisko, eneolit, doba bronzová, doba rímska, včasný stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita s polykultúrnym osídlením je v tejto polohe známa od roku 2000, kedy ju objavili *R. Malček* a *T. Pálinkás* (*2001*, 146, 147). Pomenovaná je podľa kopca Husársky most, pod ktorým leží. Nachádza sa na pravom brehu Krupinice v južnej časti katastra mesta. Situovaná je medzi železničnou traťou a sútokom Krupinice a Bebravy. Ide o plochú nivu v inundačnom území. Poloha je poľnohospodársky využívaná. Pozemok priemyselného parku, na ktorom sa záchranný archeologický výskum uskutočnil, zasahuje v dĺžke približne 30 m zo severnej strany do lokality. Výskum v mieste priemyselného parku pozostával z vykonania rezov pomocou mechanizmu UDS. Zároveň bola na celej ploche sledovaného areálu vykonaná archeologická prospekcia a paralelne sledovaná výstavba inžinierskych sietí. Kompletne bola sledovaná skrývka ornice pod halou, prístupovými cestami a parkoviskami. Výskumom sa podarilo presne identifikovať plochu polykultúrneho osídlenia, ktoré dokladajú nálezy mazanice a keramiky z doby bronzovej, doby rímskej a obdobia včasného stredoveku. Stavebné práce túto plochu zasiahli iba pri výstavbe oplotenia a odvodňovacej ryhy.

L i t e r a t ú r a

Malček/Pálinkáš 2001 - R. Malček/T. Pálinkáš: Prieskum povodia Krupinice. AVANS 2000, 2001, 146, 147.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN KRUPINA. Krupina (Bez. Krupina), Flur Pod Husárskym mostom, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Bronzezeit, Römerzeit, Frühmittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Fundstelle befindet sich auf dem rechten Ufer von Krupinica im Südteil des Stadtkatasters. Sie liegt zwischen der Eisenbahnstrecke und dem Zusammenfluss von Krupinica und Bebrava. Es geht um eine flache Aue im Inundationsgebiet. Die Flur wird landwirtschaftlich benutzt. Das Grundstück des Industrieparks, auf dem die archäologische Rettungsgrabung durchgeführt wurde, greift in die Fundstelle in der Länge von etwa 30 Meter von der Nordseite hinein. Die Grabung im Industriepark bestand aus Schnitten, die mithilfe des UDS Mechanismus gemacht wurden. Gleichzeitlich wurde auf der ganzen Fläche der verfolgten Anlage eine archäologische Prospektion durchgeführt und der Bau der Ingenieurnetze parallel verfolgt. Die Abdeckung der Krumenschicht unter der Halle, den Zufahrtstrassen und den Parkplätzen wurde auch komplett verfolgt. Mit der Grabung ist es gelungen die Fläche der polykulturellen Ansiedlung, die die Funde vom Lehmbewurf und bronzezeitlicher, römerzeitlicher und frühmittelalterlicher Keramik belegen, genau zu identifizieren. Die Bauarbeiten haben diese Fläche nur bei dem Bau der Umzäunung und Entwässerungsfurche betroffen.

ZÁCHRANNÁ AKCIA V BEŇADIKOVEJ

Ján B e l j a k - Martin F u r m a n

B e ň a d i k o v á (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Z á h r a d y, záchranný archeologický výskum, osada, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na potrebu záchranného archeologického výskumu upozornil odborný zamestnanec KPÚ Žilina M. Furman, ktorý tu počas obhliadky dňa 13. 02. 2008 vyzbieral niekoľko stredovekých črepov, kusy mazanice a zachytil kultúrnu vrstvu. Záchranný výskum sa uskutočnil 22. 02. 2008. Pozostával z dokumentácie uskutočnených výkopových prác vyvolaných výstavbou obytnej štvrte Záhrady. Začistil sa južný a severný profil ryhy kanalizačnej prípojky. Vybrali sa narušené objekty a zdokumentovali odkryté nálezové situácie. Objekt, ktorý možno na základe nálezov keramiky datovať do vrcholného stredoveku (14. – 15., príp. 16. stor.), sa nachádzal v južnom profile ryhy pre uloženie inžinierskych sieti. Mal pôvodne zrejme oválny pôdorys s rozmermi 7 x 7 m. Pravdepodobne ide o ťažobnú exploatačnú jamu. Ani po niekoľkonásobnom začistení sa nečrtali stavebné prvky, ako napr. kolové jamy. Hrúbka kultúrnej vrstvy

dosahovala maximálne 80 cm, a nachádzalo sa pod ňou štrkovité podložie. Zberom na ploche staveniska bolo nájdených ešte niekoľko fragmentov novovekej keramiky a jeden zlomok kachlice. Z katastra obce Beňadiková neboli zatiaľ evidované žiadne archeologické náleziská. Zaregistrovaná kultúrna vrstva a nálezy dávajú však do budúcna predpoklad objavu ďalších lokalít v obci a okolí.

RETTUNGSGRABUNG IN BEŇADIKOVÁ. Beňadiková (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Záhrady, archäologische Rettungsgrabung, Siedlung, Hochmittelalter. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Rettungsgrabung bestand aus Präparierung des Süd- und Nordschnittes der Furche eines Kanalisationsanschlusses und Dokumentierung der freigelegten Fundsituationen. Im Südprofil der Furche für Ingenieurnetze befand sich ein Objekt, dass aufgrund der Keramikfunde ins Hochmittelalter (14. – 15. Jh., bzw. 16. Jh.) eingegliedert werden kann. Das Objekt hatte ursprünglich einen ovalen Grundriss mit Ausmaßen von 7x7 m. Es geht wahrscheinlich um eine Abbaugrube. Auch nach widerholter Präparierung sind keine Bauelemente, wie z. B. Pfostengruben, zum Vorschein gekommen. Die Breite der Kulturschicht erreichte maximal 80 cm und unter ihr befand sich ein Schottergrund. Bei der Begehung hat man noch einige Fragmente neuzeitlicher Keramik und ein Kachelfragment gefunden.

ARCHEOLOGICKÁ PROSPEKCIA STREDNÉHO POIPLIA

Ján B e l j a k - Noémi P a ž i n o v á

V roku 2008 v rámci projektu Archeologického ústavu SAV s názvom *Archeologická prospekcia oblasti stredného Poiplia* uskutočnili autori archeologické prieskumy s pozitívnym výsledkom na nasledovných lokalitách:

1. D u d i n c e (okr. Šahy), poloha N a d c e s t o u, sídlisko, povrchový prieskum, eneolit, stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza v katastri obce Dudince východne od benzínovej pumpy Slovnaft na poľnohospodársky využívanej pôde na severovýchodnom okraji obce. Z juhu a východu je lokalita ohraničená Štiavnickým potokom, zo severu hlavnou cestou prvej triedy z Dudiniec do Krupiny, a zo západu až juhozápadu je poloha ohraničená lokálnou komunikáciou vedúcou z hlavnej cesty (Šahy - Krupina) do centra obce Dudince. Obhliadka plochy priniesla menšie množstvo hrubostenného atypického črepového materiálu z obdobia praveku (eneolit) a stredoveku (dva fragmenty s vlnovkou). Črepy sa sústredili predovšetkým na miernej terénnej vlne v bezprostrednom blízkosti Krupinice. Potvrdila sa tak existencia pravekého sídliska a stredovekého zázemia Dudiniec v tejto polohe, ktorá bola už v minulosti známa z archeologických zberových akcií (*Šalkovský/Császta 1985*; *Pálinkáš/Malček/Paterka 2000*).

2. L i š o v (okr. Krupina), poloha S e n n é (Striebornica), sídlisko, povrchový prieskum, eneolit, doba bronzová, stredovek?, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza severne od obce. Poloha je poľnohospodársky využívaná a takmer zo všetkých strán je ohraničená redším lesným porastom. Z južnej a východnej strany vo vzdialenosti približne 20 m od polohy obteká lokalitu Lišovský potok, ku ktorému sa svah, na ktorom sa lokalita nachádza, postupne znižuje. Výsledkom zberu bol nemalý súbor keramických fragmentov z obdobia praveku (eneolit, doba bronzová - 136 ks), stredoveku? (tri kusy) a novoveku (28 kusov). V pravekom súbore sa nachádzalo aj niekoľko výčnelkov, okrajov a dná zväčša hrubostenných, stredozrnných nádob žltej, hnedej a sivej farby s hladeným aj zdrsneným povrchom (obr. 3: 2 – 13). Okrem keramiky sa podarilo vyzbierať aj šesť praslenov menších rozmerov, zväčša vo fragmentárnom stave. Poloha je v literatúre známa aj pod názvom Striebornica a bola evidovaná už koncom 19. stor. *A. Kmeťom* (*1895*, 195 – 214). Ten spolu s miestnym farárom už v októbri roku 1894 uskutočnili zisťovací výskum v Lišove na nami sledovanej polohe, kde okrem nálezov z doby bronzovej narazili aj na zvyšky sídlisk „potiskej a lengyelskej kultúry". O výsledkoch tohto výskumu informoval Ľ. V. Riznera (*Polla 1995*, 82). Revízny zber v Lišove v sedemdesiatych rokoch 20. stor. uskutočnil aj *J. Bátora* (*1976*), ktorý sa zameral predovšetkým na dve polohy: kopec medzi dvoma potokmi, plošina okolo kóty 237,1 a východný svah západne od Striebornice. Zmienka o náleze z Lišova sa nachádza aj v práci *M. Novotnej* (*1955*, tab. I), ktorá z neznámej polohy z obce publikovala sekeromlat.

3. K o v á č o v c e (okr. Veľký Krtíš), poloha H l a d o v e c, sídlisko, povrchový prieskum, doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza severne od obce, na pravobreží Ipľa (v jeho bezprostrednej blízkosti), na juhozápadnej strane pod vrchom Hradište na poľnohospodársky využívanej pôde v súkromnom vlastníctve. Južným smerom plochu ohraničuje cesta Peťov - Kiarov. Pri zbere sa našlo trinásť kusov atypického hrubostenného črepového materiálu z doby bronzovej. Fragmenty mali zrnitý a drsný povrch tmavohnedej a tmavosivej farby. V literatúre z bezprostredného okolia nami sledovanej polohy sú zmienky o vrchu Hradište, na ktorého temene, a v bezprostrednom okolí, je známy archeologický materiál získaný zberom. Datovaný je do mladšej doby kamennej a do doby bronzovej (*Petrovský-Šichman 1961*, 116 – 121). Povrchový prieskum J. Bártu v šesťdesiatych rokoch 20. stor., realizovaný na ploche zhruba 290 metrov juhozápadne od kóty 265 (Hradište), priniesol nálezy z paleolitu (*Balaša 1960*, 14). Na Hradišti(?) je evidované aj výšinné aurignacienské sídlisko (*Balaša 1960*, 17).

4. P l á š ť o v c e (okr. Levice).

a) poloha Ľ a n o v i s k o, sídlisko, povrchový prieskum, doba bronzová, mladšia doba rímska (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza južne od obce na ľavobreží Krupinice, ktorá ju ohraničuje zo západu. Zo severu je ohraničená tokom Litavy a z východu cestou vedúcou z Plášťoviec do Šiah. Poloha je poľnohospodársky využívaná a v čase prieskumu bola čerstvo pooraná. Obhliadka plochy priniesla menšie množstvo črepového materiálu pilinskej kultúry (51 kusov) a tri, pravdepodobne germánske, črepy datované do mladšej doby rímskej. Už v minulosti boli zo sledovanej polohy evidované početné archeologické nálezy. Narazilo sa tu v rámci prieskumu na väčšiu koncentráciu črepov pilinskej kultúry, ktoré sa sústreďovali na západných svahoch terénnej vlny (*Ožďáni 1984*, 168). Materiál pilinskej kultúry je evidovaný aj z inej polohy v katastri obce, známej ako Čižér, ktorá sa nachádza taktiež južne od obce, na ľavej terase Litavice, severne od štátnej cesty zo Slatiny do Veľkého Krtíša (*Ožďáni 1984*, 168). Z polohy Čižér pochádza aj sídliskový keramický materiál bádenskej kultúry (*Bátora 1976*, 29) a včasnoslovanské zemné opevnenie, o ktorom sa zmieňuje *A. Petrovský-Šichman* (*1961*, 14, 15).

b) poloha T u l i p á n k a, sídlisko, povrchový prieskum, pravek (eneolit?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita leží severne od obce na ľavom brehu Krupinice. Zo severu, východu a juhu je obkolesená lesným porastom, a zo západu ju ohraničuje cesta Rykynčice - Plášťovce. Ide o ornú pôdu poľnohospodársky využívanú. Zber priniesol osem kusov atypického pravekého (eneolitického?) hrubostenného materiálu s drsným až zrnitým povrchom svetlohnedej, hnedej a sivej farby. V literatúre táto poloha zatiaľ evidovaná nebola.

5. R y k y n č i c e, časť H o r n é R y k y n č i c e (okr. Krupina), poloha D o l n é l ú k y, povrchový prieskum, pravek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza severne od obce na poľnohospodársky využívanej ornej pôde. Zo západu je ohraničená cestou vedúcou do Medovariec, resp. potokom Krupinica. Z juhu hraničí lokalita s intravilánom obce a na východe s lesným porastom. Obhliadka plochy priniesla minimálne množstvo, tri kusy, atypického hrubostenného pravekého črepového materiálu a menšiu kolekciu novovekej keramiky, medzi ktorou sa vyskytlo aj päť fragmentov úch. V minulosti, v roku 1999, sa uskutočnil v rámci regionálneho prieskumu pod názvom *Prvá etapa prieskumnej akcie Hronská cesta v praveku* povrchový prieskum v neveľkej vzdialenosti východne od polohy Dolné lúky. Prieskum priniesol menšiu kolekciu atypickej keramiky z doby bronzovej (*Pálinkáš/Malček/Páterka 2000*, 102).

6. S ú d o v c e (okr. Krupina), poloha Ž a r n o v ý v r c h, povrchový prieskum, eneolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Z katastra obce nie sú zatiaľ evidované žiadne archeologické nálezy resp. lokality. Obhliadka temena vrchu priniesla menšie množstvo eneolitického črepového materiálu.

Zhodnotenie archeologickej prospekcie: v rámci realizácie projektu v roku 2008 sa podarilo osídlenie zo záveru mladšej doby kamennej identifikovať na lokalitách Dudince (Nad cestou), Plášťovce (Tulipánka, a Ľanovisko) a Lišov (Senné). Z uvedených polôh pochádza väčšie množstvo keramického materiálu jednoznačne datovaného do eneolitu. Niekoľko atypických pravekých črepov sa nachádzalo v Horných Rykynčiciach (Dolné lúky). Do doby bronzovej sú datované keramické fragmenty z nálezísk Plášťovce (Ľanovisko), Kováčovce (Hladovec) a Lišov (Senné). Na osídlenie z mladšej doby rímskej v Plášťovciach (Ľanovisko) poukazuje malé množstvo nálezov germánskych črepov. Stopy stredovekého osídlenia sú viditeľné na sporadických keramických fragmentoch z nálezísk Lišov (Senné) a Dudince (Nad cestou). Novoveká keramika (17. – 20. stor.) sa nachádzala v polohách Dolné lúky v Horných Rykynčiciach a Senné v Lišove.

L i t e r a t ú r a

Balaša 1960 - G. Balaša: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin 1960.

Bátora 1976 - J. Bátora: Archeologický prieskum v povodí riek Štiavnice a Krupinice. AVANS 1975, 1976, 28, 29.

Kmeť 1895 - A. Kmeť: Starožitnosti v Honte. Tovaryšstvo II., 1895, 195 – 214.

Novotná 1955 - M. Novotná: Medené nástroje na Slovensku a problém najstaršej ťažby medi. Slov. Arch. 3, 1955, 70 – 100.

Ožďáni 1984 - O. Ožďáni: Výsledky prieskumu stredného Poiplia v okrese Levice. AVANS 1983, 1984, 168 – 171.

Pálinkáš/Malček/Páterka 2000 - T. Pálinkáš/R. Malček/P. Páterka: Prieskum povodia Krupinice a Štiavnice. AVANS 1999, 2000, 102, 103.

Petrovský-Šichman 1961 - A. Petrovský-Šichman: Archeologický prieskum stredného Poiplia roku 1955. Štud. Zvesti AÚ SAV 7, 1961, 1 – 179.

Polla 1995 - B. Polla: Archeológia na Slovensku v minulosti. Martin 1995.

Šalkovský/Csásta 1985 - P. Šalkovský/J. Császta: Prieskum povodia Štiavnice v Sebechlebskej pahorkatine. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, 1985, 281 – 285.

ARCHÄOLOGISCHE PROSPEKTION DES MITTLEREN EIPELTALS. Im Rahmen des Projekts des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften mit dem Namen „*Archäologische Prospektion des Bereichs des mittleren Eipeltals*“ haben die Autoren eine Begehungen mit positiven Ergebnissen auf einigen Fundstellen gemacht. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

1. Dudince (Bez. Šahy), Flur Nad cestou, Siedlung, Begehung, Äneolithikum, Mittelalter. Die Fundstelle befindet sich auf dem nordöstlichen Rand der Gemeinde, östlich der Tankstelle Slovnaft auf einer landwirtschaftlich genutzten Fläche. Die Begehung der Fläche brachte kleinere Menge von dickwandigem atypischem Scherbenmaterial aus der Vorzeit (Äneolithikum) und dem Mittelalter (zwei Fragmente mit Wellenlinie). Die Scherben konzentrierten sich vor allem auf einer sanften Terrainwelle in unmittelbarer Nähe von Krupinice. Die Flur war schon in der Vergangenheit aus den archäologischen Geländebegehungen bekannt (Šalkovský/Császta 1985; Pálinkáš/Malček/Páterka 2000).

2 Lišov (Bez. Krupina), Flur Senné (Striebornica), Siedlung, Begehung, Äneolithikum, Bronzezeit, Mittelalter?, Neuzeit. Die Fundstelle befindet sich nördlich der Gemeinde. Von der Süd- und Ostseite in der Entfernung von ungefähr 20 m von der Fläche umfließt die Fundstelle der Bach Lišovský potok. Die Ergebnisse der Begehung bildet ein ziemlich großer Komplex von Keramikfragmenten aus der Vorzeit (Äneolithikum, Bronzezeit - 136 Stück), dem Mittelalter (?) - drei Stück und der Neuzeit - 28 Stück. Unter den vorzeitlichen Scherben befanden sich auch manche Aufsätze, Ränder und Böden von meistens dickwandigen, mittelkörnigen Gefäßen von gelber, brauner und grauer Farbe mit geglätteter wie auch aufgerauter Oberfläche (Abb. 3). Außer der Keramik ist es gelungen auch sechs Spinnwirtel zu finden. Die Flur ist in der Literatur auch unter dem Nahmen Striebornica bekannt und sie wurde schon am Ende des 19. Jh. von A. Kmeť (1895, 195 – 214), der hier außer bronzezeitlichen Funden auch auf äneolithisches Material gestoßen ist, registriert. Eine Kontrollbegehung hat auf der Bezugsfläche in Lišov in den 70-er Jahren des 20. Jh. auch J. Bátora gemacht.

3. Kováčovce (Bez. Veľký Krtíš), Flur Hladovec, Siedlung, Begehung, Bronzezeit. Die Fundstelle befindet sich nördlich der Gemeinde auf dem rechten Eipelufer (in seiner unmittelbaren Nähe) unter dem Berg Hradište. Bei der Begehung hat man kleinere Menge von atypischem dickwandigem Scherbenmaterial aus der Bronzezeit gefunden (13 Stück). Die Fragmente hatten eine körnige und raue Oberfläche von dunkelbrauner und dunkelgrauer Farbe. In der Literatur aus der unmittelbaren Umgebung der von uns verfolgten Flur sind Erwähnungen über den Berg Hradište, aus dessen Giebel und der unmittelbaren Nähe bekanntes archäologisches Material aus jüngerer Steinzeit und Bronzezeit stammt (Petrovský-Šichman 1961, 116 – 121). J. Bárta hat von Hradište paläolithische Funde aufgesammelt und auf dem Berg auch eine Aurignac-Höhensiedlung festgestellt (Balaša 1960, 14, 17).

4. Plášťovce (Bez. Levice). a) Flur Ľanovisko, Siedlung, Begehung, Bronzezeit, jüngere Römerzeit(?). Die Fundstelle befindet sich südlich der Gemeinde auf dem linken Ufer von Krupinica, die sie von Westen begrenzt. Von Norden ist sie mit dem Fluß Litava und von Osten mit einer Straße, die von Plášťovce nach Šahy führt, begrenzt. Die Flur ist landwirtschaftlich genutzt und in der Zeit der Begehung war sie frisch geackert. Die Begehung der Fläche brachte kleinere Menge von Scherbenmaterial der Pilinyer-Kultur (51 Stück) und drei Scherben, wahrscheinlich germanische, datiert in die jüngere Römerzeit. Schon in der Vergangenheit wurde bei der Begehung dieser Fläche größere Konzentration

von Scherben der Pilinyer-Kultur, die sich auf den Westabhängen der Terrainwelle konzentrierten, festgestellt (Ožďáni 1984, 168). Das Material der Pilinyer-Kultur wurde auch auf anderer Fläche im Gemeindegebiet, bekannt als Čižér, festgestellt. Sie befindet sich gleichfalls südlich der Gemeinde, auf der linken Terrasse von Litavica, nördlich der Staatsstraße aus Slatina nach Veľký Krtíš (Ožďáni 1984, 168).
b) Flur Tulipánka, Siedlung, Begehung, Vorzeit (Äneolithikum?). Die Fundstelle liegt nördlich der Gemeinde auf dem linken Ufer von Krupinica. Von Norden, Osten und Süden ist sie mit Waldbestand umkreist, von Westen begrenzt sie die Straße Rykynčice - Plášťovce. Die Begehung brachte acht Stück von atypischem vorzeitlichem (äneolithischem?) dickwandigem Material mit rauer bis körniger Oberfläche von hellbrauner, brauner und grauer Farbe. In der Literatur war diese Fundstelle bis jetzt nicht erfasst.
5. Rykynčice, Teil Horné Rykynčice (Bez. Krupina), Flur Dolné lúky, Begehung, Vorzeit, Neuzeit. Die Fundstelle befindet sich nördlich der Gemeinde auf landwirtschaftlich genutzter Ackererde. Die Begehung der Fläche brachte minimale Menge von atypischem dickwandigem vorzeitlichem Scherbenmaterial (drei Stück) und kleinere Kollektion von neuzeitlicher Keramik (auch fünf Henkelfragmente). Die vorige Begehung brachte kleinere Menge von atypischer bronzezeitlicher Keramik (Pálinkáš/Malček/Páterka 2000, 102).
6. Súdovce (Bez. Krupina), Flur Žarnový vrch, Begehung, Äneolithikum. Aus dem Gemeindekataster sind bislang keine archäologische Funde bzw. Fundstellen registriert. Die Begehung der Fläche brachte kleinere Menge von äneolithischem Scherbenmaterial.
Die Besiedlung aus dem Abschluss der jüngeren Steinzeit wurde auf den Fundstellen Dudince (Nad cestou), Plášťovce (Tulipánka a Ľanovisko) und Lišov (Senné) festgestellt. Einige atypische vorzeitliche Scherben befanden sich in Horné Rykynčice (Dolné lúky). In die Bronzezeit sind Keramikfragmente aus den Fundstellen Plášťovce (Ľanovisko), Kováčovce (Hladovec) und Lišov (Senné) datiert. Auf die Ansiedlung aus der jüngeren Römerzeit in Plášťovce (Ľanovisko) weist kleine Menge von germanischen Scherben hin. Spuren der mittelalterlichen Ansiedlung sind durch sporadische Keramikfragmente aus Lišov (Senné) und Dudince (Nad cestou) sichtbar. Neuzeitliche Keramik (17. – 20. Jh.) befand sich in den Fluren Dolné lúky in Rykynčice und Senné in Lišov.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY VO ZVOLENE

Ján B e l j a k - Noémi P a ž i n o v á

V roku 2008 autori príspevku uskutočnili vo Zvolene archeologické záchranné výskumy na nasledovných, stavebnou činnosťou ohrozených, polohách:

1. K o z a č e k o v a u l i c a (Dom služieb), mestské opevnenie, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranným archeologickým výskumom v areály Domu služieb na Kozačekovej ulici sme zachytili časť múru, z prelomu 16. a 17. stor., východnej línie opevnenia mesta. Múr bol najskôr zdokumentovaný v celej šírke ryhy kanalizačnej prípojky širokej cca 75 cm. Zachytil sa pod úroveň základu (obr. 5: 2). Jeho nadzemné murivo sa nachádzalo iba 10 cm pod zaasfaltovanou plochou chodníka pred Domom služieb. Následne bola vytýčená sonda v smere S-J, ktorou sme zachytili priebeh múru mestského opevnenia v celkovej dĺžke 31 m. Nadzemná časť múru dosahoval hrúbku 1,0 – 1,1 m a pod základom bol zosilnený o ďalších 30 cm. Formou paralelného výskumu bola riešená výmena sieti. Ryha kanalizačnej prípojky bola začistená a zdokumentovaná v celkovej dĺžke 25 m, ako aj jej štyri prípojky, každá s dĺžkou okolo štyroch metrov. Z vnútornej (od mesta) aj z vonkajšej strany múru bola zachytená súvislá tmavohnedá kultúrna vrstva (s mocnosťou od 30 do 82 cm), ktorá obsahovala nálezy keramiky a kostí (aj polotovarov) z obdobia 15. – 17. stor. Podobná situácia bola aj v ryhách pre vodovod a elektrické vedenie. Dôležitým zistením je aj fakt, že keď v 19. stor. prestal múr plniť svoju obrannú funkciu, takže ho využili ako jednu zo stien meštianskych domov a ich prístavieb. To sa nám podarilo zdokumentovať z vnútornej aj vonkajšej strany múru zvolenského mestského opevnenia (obr. 5: 1).

2. P a s á ž W i t t m a n - C e n t e r, intravilán, výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Paralelným archeologickým výskumom sa podarilo odkryť a zdokumentovať kultúrnu vrstvu z obdobia neskorého stredoveku a novoveku (15. až 17. stor.). Kultúrna vrstva bola zachytená a zdokumen-

tovaná na celej ploche stavby. Tvorila ju súvislá tmavohnedá vrstva (s hrúbkou od 30 do 82 cm), ktorá obsahovala nálezy keramiky a kostí (aj polotovarov), z obdobia 15. – 17. stor. Na niekoľkých miestach bola narušená jamovými objektmi z obdobia novoveku. V severnom profile severnej základovej ryhy sa podarilo zdokumentovať kolové jamy - zvyšky po pôvodnom oplotení pozemku - pravdepodobne z obdobia novoveku.

3. U l i c a M. R. Š t e f á n i k a, výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskumom počas výmeny vodovodu a kanalizácie sme zdokumentovali kultúrnu vrstvu z obdobia vrcholného a neskorého stredoveku a novoveku (14. až 17. stor.). Kultúrna vrstva bola zachytená na úseku od križovatky Ulice M. R. Štefánika s Triedou T. G. Masaryka až po križovatku s Ulicou Študentskou. Presnejšie na úseku dlhom cca 120 metrov od stredu križovatky ulíc M. R. Štefánika/Študentská smerom na juh. Ryha pre vodovodné potrubie bola vedená v novo vykopanom úseku, takže bola možnosť zdokumentovať stratigrafiu daného priestoru v extraviláne stredovekého mesta Zvolen. V ďalších častiach Ulice M. R. Štefánika sme výskumom nezistili žiadne relevantné archeologické nálezy, nakoľko vodovod a kanalizáciu vtláčali do pôvodných potrubí.

4. Poloha Č i e r n e z e m e, zaniknuté riečne koryto, archeologický výskum, eneolit, stredovek, rádiouhlíkové datovanie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskumom sa podarilo odkryť a zdokumentovať zaniknuté koryto rieky Hron. Okrem naplavených driev (dub, jaseň, brest, breza) sa tu našli eneolitické črepy. Tieto sa nachádzali na tej istej úrovni ako spomínané drevá (pod niveletou 283,54 m n. m.). Drevá neboli opracované. Analýza C14 bola vypracovaná v kyjevskom laboratóriu a následne kalibrovaná M. Krąpcom z AGH v Krakove. Vzorku z jaseňa (Fraxinus excelsior) spoľahlivo datuje medzi roky 2470 – 2280 pred n. l. Drevo sa na Čiernych zemiach zachovalo vďaka bahnitej vrstve. Tá však zároveň poškodila črepy, ktoré boli silne „premočené“ a veľmi drobivé. Keramika sa nachádzala pod touto vrstvou. Najzaujímavejším keramickým nálezom je torzo džbánu zdobeného vypichovaným ornamentom, ktorý sa našiel priamo pri drevách (obr. 6: 1). Je dôležité poznamenať, že okrem väčšiny neopracovaných driev sa našli tri kusy silne prepálených hranolov. Tie určite súvisia s keramickými nálezmi odkrytými v zaniknutom ramene Hrona. Je nanajvýš pravdepodobné, že keramika súvisí s osadou, ktorá sa nachádzala v tesnej blízkosti tohto nálezu. Nepublikované zbery P. Mosného dokladajú takéto osídlenie na Čiernych zemiach v neskorej dobe kamennej i v dobe bronzovej.

Zoskupenie črepov z nádob z obdobia vrcholného stredoveku (15. stor.) sme našli v hornej časti bahnitej vrstvy. Súvisia s cestnou komunikáciou, ktorá v stredoveku viedla popri Hrone od Hronského mosta vo Zvolene, smerom na Stráže a Budču.

Výskum na Čiernych zemiach vo Zvolene zároveň priniesol zaujímavé výsledky k eko-vývoju krajiny a rieky Hron. Po preskúmaní vzoriek dreva dendrochronológmi a ich datovaní, vieme časovo zaradiť povodeň, ktorá naplavila drevá a keramické nálezy. Táto zaslepila skúmané bočné rameno Hrona pravdepodobne medzi rokmi 2470 – 2280 pred n. l., a to sa začalo zanášať bahnitými vrstvami (obr. 4). Podobnú situáciu dnes môžeme sledovať na mŕtvom ramene Hrona v parku Lanice vo Zvolene.

5. N á m e s t i e S N P, cintorínska ohrada, cintorín, archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskumom na Námestí SNP sme nadviazali na sériu výskumov *V. Hanuliaka* (*2008*, 147 – 155) v rokoch 2002 – 2007 v tomto priestore. Záchranný výskum bol súčasťou II. etapy rekonštrukcie zvolenského námestia. Výkopové práce prebiehali od 3. 6. 2008 do 21. 10. 2009 na troch miestach: a - juhozápadne od kostola, kde sa zachytilo pokračovanie kamennej cintorínskej ohrady a taktiež dvadsať hrobových celkov prevažne severnej časti skúmanej plochy; b - priestor „kruhového murovaného objektu“; c - plocha juhojuhovýchodne od sondy 2 pri mestských toaletách (obr. 5: 3).

a) Cintorínska ohrada. Výskum priamo nadväzoval na výskum V. Hanuliaka z roku 2007. Podarilo sa odkryť ďalších 20 metrov cintorínskej ohrady v jej západnej línii. Na južnej strane sondy bol múr prerušený elektrickou sieťou položenou v roku 2007, a na severnej kanalizačným potrubím z roku 1973. Na vonkajšom líci ohrady sa podarilo zachytiť iba jeden oporný pilier približne v strede preskúmanej časti (v roku 2007 sa v dĺžke 45 m podarilo zachytiť štyri piliere). Pravdepodobne ich bolo viac, ale kvôli zásahom inžinierskych sietí to už nie je možné overiť. Ohrada má po celej dĺžke približne konštantnú hrúbku 1m (+/- 5 cm). Zachovali sa z nej spodné dva, miestami iba jeden riadok muriva o maximálnej výške cca 50 cm. Pod základovou špárou bola zachytená približne 30 cm hrubá vrstva rozplanírovanej vrstvy s premiešanými ľudskými kosťami a črepovým materiálom datovaným do druhej polovice 15. stor. Je preto nepravdepodobné, že múr je starší ako záver 15. stor.

V sonde juhozápadne od kostola sa okrem cintorínskej ohrady zistilo aj dvadsať kostrových hrobov. Všetky hrobové celky boli doložené z vnútornej strany ohrady, čo dokladá funkčnosť objektu, ktorý oddeľoval hospodársku trhovú časť mesta od svetskej časti kostola a priľahlého cintorína. Hrobové jamy sa veľmi slabo rysovali v ílovitom podloží, ktoré bolo farebne rovnaké ako výplň hrobu. Hroby nemali jednotnú orientáciu, i keď prevažná väčšina bola orientovaná hlavou na východ. Žiaden hrob sa nenachádzal pod základovou špárou ohrady, z čoho sa dá usudzovať, že nie sú staršie. Absencia superpozícií s cintorínskou ohradou, ako aj chýbajúci inventár (až na hroby 4, 5 a 16) nedovoľujú ich bližšie datovanie. Môžeme ich preto zaradiť iba rámcovo do obdobia od 15. do 17. stor. Inventár všetkých troch spomenutých hrobov 4, 5 a 16 tvorili kovové súčasti odevu. V hrobe 4 sa našli drobné bronzové súčasti zapínania odevu, tzv. „háčik a očko". V hrobe 5 boli, v okolí lebky, zachytené bronzové pásy z čelenky. V hrobe 16 boli pár bronzových náušníc a časti bronzového prsteňa. Ďalšie zlomky zapínacej časti odevu sa našli v ryhe vedenej na východ od ohrady v smere S-J.

b) Kruhový objekt: táto kamenná architektúra bola čiastočne vykopaná V. Hanuliakom v roku 2007 a identifikovaná ako pranier. V roku 2008 sa pristúpilo k jej plošnému odkrytiu. Ten žiaľ nemohol byť realizovaný na celej ploche objektu. Výkopové práce boli obmedzené blízkosťou dvoch zákonom chránených červených bukov, ktorých koreňový systém zasahoval priamo do plochy objektu. Približne v strede kruhového objektu sa nachádzal recentný zásah v podobe betónového základu pre lampu verejného osvetlenia položenom na korune muriva skúmaného objektu. Samotný objekt mal mimoriadne kvalitný základ zapustený do ílového podložia. Zachovaná časť mala výšku 55 – 65 cm. Vzhľadom k absencií akýchkoľvek nálezov, priamo v sonde, je interpretácia, ale aj datovanie, problematické. Interpretácia, že ide o podstavec pre „klietku hanby" je vzhľadom k veľkosti objektu (priemer 3,8 m) neistá. Pravdepodobnejšie ide o podstavec pre sochu, ktorú je vidno na Dworzáckeho mape z roku 1753. Na 1. vojenskom mapovaní z roku 1783 už nie je zakreslená. Otázku vzniku tejto stavby nie je možné v súčasnosti zodpovedať.

c) tretia plocha: juhovýchodne od vyššie spomínanej kruhovej stavby sa pristúpilo k plošnému skúmaniu v sonde s rozmermi 7 x 5 m. Na úrovni 291,5 m n. m. sa našli tri uhorské dvoj-halierniky z rokov 1892+?, 1899 a 1901. Nad touto vrstvou bola premiešaná vrstva s črepovým materiálom z rôznych období. Najzaujímavejšími sú fragmenty keramických nádob z obdobia včasného stredoveku (8. – 9. stor.). Pod úrovňou s mincami sa nachádzala premiešaná kultúrna vrstva s fragmentmi keramiky a kostí z obdobia vrcholného stredoveku a novoveku. Na úrovni 291,1 m n. m. sa v žltom ílovom podloží rysovali kultúrne a kolové jamy. Objekty 1, 2 a 15 mali výplň s nálezmi zo 14. a 15. stor. Ďalšie objekty mali výplň s obsahom keramických fragmentov z obdobia novoveku. Pravdepodobne ide o súčasť ľahkej drevenej konštrukcie, z ktorých bola tvorená väčšia časť trhov. Toto by mohlo potvrdzovať aj veľké množstvo zvieracích kostí a fragmentov keramiky nájdených na celej ploche sondy. Taktiež je treba podotknúť, že dobové fotografie z 19. a začiatku 20. stor. dokladajú na tomto mieste trhy.

6. Časť P o d b o r o v á, U l i c a N a r o v n i 1 3, parcela č. 1269, sídlisko, výskum, neolit, kultúra s mladšou lineárnou keramikou. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezový materiál zaistený dňa 30. 09. 2008 pri kopaní základových rýh pre výstavbu rodinného domu na Ulici Na rovni 13 parcela č. 1269 v časti Podborová pochádzal zo zberu a z piatich objektov bezprostredne narušených základovými ryhami domu. Tvorilo ho 145 črepov, tri fragmenty zvieracích kostí a jeden úštep - silicit podkrakovskej jury (obr. 6: 14; určenie M. Cheben). Črepy patrili tenkostenným aj hrubostenným nádobám (obr. 6: 2 – 13). Pri hrubostennej keramike dominoval drsný povrch so sľudovými a organickými prímesami sivej, sivohnedej a žltej farby. Niekoľko hrubostenných fragmentov malo aj plastické výčnelky rypákového (vyskytlo sa dvakrát) a kužeľového tvaru (vyskytlo sa dvakrát). Na jednom črepe sa nachádzala výzdoba v podobe vhĺbených oblúkovitých rýh polmesiacového tvaru a na dvoch hrubostenných nádobách dominovala krátka horizontálna lišta slúžiaca na uchytenie nádoby. Tenkostenné črepy pochádzali z okrajov (vyskytlo sa trikrát), dien (vyskytlo sa dvakrát) a bližšie nedefinovateľných častí tiel tvarovo menších nádob prevažne globulárneho tvaru. Niekoľko tenkostenných črepov bolo zdobených kombináciou rytých línií (samostatné aj priame línie) a notových hlavičiek.

Datovanie súboru je možné do strednej a neskorej fázy kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Osídlenie polohy Podborová vo Zvolene v období neolitu (kultúra s mladšou lineárnou keramikou) bolo prvýkrát zistené v roku 1998 pri prehliadke ryhy elektrického vedenia na Ulici J. Bánika a zbermi na Ulici J. D. Matejovie (*Malček 2000*, 129). Následné nálezy pri kopaní rýh pre telefónne káble v auguste 2001 na uliciach Na rovni, J. D. Matejovie a Partizánska rozšírili pramenný fond tejto na nálezy mimoriadne bohatej polohy (*Malček 2002*, 121 – 123).

L i t e r a t ú r a
Hanuliak 2008 - V. Hanuliak: Najstaršia forma stredovekého mestského opevnenia vo Zvolene. Arch. Hist. 33, 2008, 147 – 155.
Malček 2000 - R. Malček: Zbery v okresoch Zvolen a Detva. AVANS 1998, 2000, 128 – 130.
Malček 2002 - R. Malček: Zbery na polohe Zvolen - Podborová. AVANS 2001, 2002, 121 – 123.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN IN ZVOLEN. Im Jahr 2008 wurden in Zvolen Archäologische Grabungen auf folgenden, durch Bauarbeiten bedrohen Fluren durchgeführt:
1. Kozačekova Straße (Dom služieb), Stadtbefestigung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Grabung erfasste einen Mauerteil der östlichen Stadtbefestigung aus der Wende des 16. und 17. Jh. Eine wichtige Feststellung ist auch die Tatsache, dass im 19. Jh., als die Mauer ihre Abwehrfunktion zu füllen aufhörte, sie als eine der Wände von Bürgerhäusern und deren Anbauten genutzt wurde. Das ist gelungen von der inneren und auch äußeren Mauerseite der Stadtbefestigung von Zvolen zu dokumentieren (Abb. 5: 1, 2).
2. Passage Wittman-Center, Gemeindegebiet, Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Durch die Grabung ist es gelungen eine Kulturschicht aus spätem Mittelalter und aus der Neuzeit freizulegen und zu dokumentieren (15. bis 17. Jh.). Die Kulturschicht bildete eine ununterbrochene dunkelbraune Schicht (von 30 bis 82 cm), die Keramik- und Knochenfunde (auch Halbprodukte) enthielt; aus dem 15. – 17. Jh. Auf manchen Stellen war sie durch neuzeitliche Grubenobjekte beschädigt.
3. Straße M. R. Štefánika, Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Bei dem Austausch der Wasserleitung und der Kanalisation haben wir eine Kulturschicht aus dem Hoch- und Spätmittelalter und der Neuzeit dokumentiert (14. bis 17. Jh.). Die Kulturschicht wurde auf einem Abschnitt von etwa 120 Meter erfasst, und das von der Mitte der Straßenkreuzung M. R. Štefánika/Študentská Richtung Süden.
4. Flur Čierne zeme, untergangenes Flussbett, archäologische Grabung, Äneolithikum, Mittelalter, Radiokarbon-Datierung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
Durch die Grabung ist es gelungen das ehemalige Bett des Gran-Flusses freizulegen und zu dokumentieren. Außer angeschwommenen Hölzern (Eiche, Esche, Ulme, Birke) wurden hier auch Scherben aus dem Äneolithikum gefunden. Diese befanden sich auf derselben Ebene, wie die erwähnten Hölzer (unter der Nivellette 283,54 m ü. M.). Die Hölzer waren nicht bearbeitet. Die C14-Analyse war im Kiew-Laboratorium ausgearbeitet und anschließend in Krakau kalibriert. Eine Echsen-Probe (Fraxinus excelsior) wird zuverlässig zwischen die Jahre 2470 – 2280 vor Chr. datiert. Das Holz wurde in Čierne zeme dank der Sumpfschicht erhalten (Abb. 4). Die hat aber gleichzeitig die Scherben beschädigt. Sie waren stark „durchnässt" und sehr brüchig. Der interessanteste Keramikfund ist das Torso eines mit Stichornament verzierten Kruges (Abb. 6: 1), der direkt bei den Hölzern gefunden wurde. Es ist höhst wahrscheinlich, dass die Keramik mit der Niederlassung, die sich in unmittelbarer Nähe dieses Fundes befand, zusammenhängt. Die unveröffentlichten Streufunde von P. Mosný belegen so eine Ansiedlung von Äneolithikum und Bronzezeit in Čierne zeme. Scherben von hochmittelalterlichen Gefäßen (15. Jh.) haben wir im oberen Teil der Sumpfschicht gefunden. Sie hängen mit der Straßenkommunikation, die im Mittelalter dem Gran entlang von Hronský most in Zvolen, Richtung Stráže und Budča führte, zusammen.
5. Platz SNP, Friedhofumzäunung, Archäologische Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Mit der Grabung im Jahr 2008 knüpften wir an die Grabungen von V. Hanuliak in den Jahren 2002 – 2007 in diesem Bereich an. Die Grabung war ein Bestandteil der II. Etappe der Rekonstruktion des Hauptplatzes von Zvolen.
Es ist gelungen 20 Meter der Friedhofumzäunung in ihrer Westlinie freizulegen. Die Umzäunung ist auf ganzer Länge ungefähr gleich breit - 1 m (+/- 5 cm). Erhalten wurden von ihr untere zwei, auf einigen Stellen nur eine Mauerreihe, mit maximaler Höhe von etwa 50 cm. Unter der Fundamentfurche wurde eine ungefähr 30 cm dicke Planierschicht mit Menschenknochen und Scherbenmaterial, datiert in die zweite Hälfte des 15. Jh., erfasst. Deswegen ist es wahrscheinlich, dass die Mauer älter ist als Ende des 15. Jh.
In der Grabungsfläche südwestlich der Kirche wurden außer der Friedhofumzäunung auch zwanzig Skelettgräber festgestellt, deren Gruben sich im Tonuntergrund, gefärbt gleich wie die Grabausfül-

lung, nur sehr schwach abzeichneten. Die Gräber hatten dieselbe Orientierung, obwohl überwiegende Mehrheit mit dem Kopf Richtung Osten orientiert war. Kein Graben befand sich unter der Fundamentfurche der Umzäunung, wovon man annehmen kann, dass sie nicht älter sind. Die Abwesenheit der Superpositionen mit der Friedhofumzäunung, wie auch das fehlende Inventar (bis auf die Gräber 4, 5 und 16) ermöglichen nicht ihre nähere Datierung. Sie gehören ungefähr ins 15. bis 17. Jh. Das Inventar der Gräber 4, 5 und 16 bildeten Kleidungsbestandteile aus Metall.

Das Kreisobjekt, eine Steinarchitektur, war teilweise von V. Hanuliak im Jahr 2007 freigelegt und als Pragner identifiziert. Im Jahr 2008 wurde es ganz freigelegt. Die Grabungsarbeiten waren durch die Nähe von zwei mit Gesetz geschützten Buchen, dessen Wurzelsystem direkt in die Fläche des Objekts eingreifte, begrenzt. Ungefähr in der Mitte des Objekts wurde ein rezenter Eingriff - ein Betonfundament für die Lampe öffentlicher Beleuchtung - festgestellt. Das befand sich auf der Mauer des untersuchten Objekts. Das Objekt selbst hatte einen sehr guten Fundament, der in den Tonuntergrund eingelassen war. Der erhaltene Teil hatte eine Höhe von etwa 55 – 65 cm. Angesichts der Abwesenheit jeder Funde direkt in der Grabungsfläche ist die Interpretation aber auch die Datierung problematisch. Es geht wahrscheinlich um einen Bildstock für eine Statue, die auf der Karte von Dworzácky aus dem Jahr 1753 zu sehn ist. Auf der ersten Militärkartierung aus dem Jahr 1783 ist sie nicht mehr eingezeichnet. Die Frage der Entstehung dieses Baus ist es heute nicht möglich zu beantworten.

Südöstlich des Kreisbaus ist es zur Freilegung gekommen. Auf der Ebene von 291,5 m ü. M. wurden drei ungarische Zwei-Heller aus den Jahren 1892+?, 1899 und 1901 gefunden. Über dieser Schicht war eine durchgemischte Schicht mit Scherbenmaterial aus verschiedenen Zeitabschnitten. Interessanter sind die frühmittelalterlichen Keramikfragmente (8. – 9. Jh.). Unter der Ebene mit den Münzen befand sich eine vermischte Kulturschicht mit Keramikfragmenten und Knochen aus dem Hochmittelalter und der Neuzeit. Auf der Ebene von 291,1 m ü. M. haben sich im gelben Tonuntergrund Kulturgruben und Pfostengruben abgezeichnet. Die Ausfüllung der Objekte 1, 2 und 15 enthielt Funde aus dem 14. und 15. Jh. Weitere Objekte hatten eine Ausfüllung mit neuzeitlichen Keramikfragmenten. Es geht wahrscheinlich um den Bestandteil einer leichten Holzkonstruktion.

6. Teil Podborová, Straße Na rovni, Parzellennummer 1269, Siedlung, Grabung, Neolithikum, Kultur mit jüngerer Linearkeramik. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

Das Fundmaterial gewonnen beim Aushub der Fundamentfurchen für ein Einfamilienhaus, stammte aus der Begehung und aus fünf Objekten, die bei den Bauarbeiten beschädigt wurden. Es bestand aus 145 Scherben, drei Tierknochenfragmenten und einem Abschlag -jurazeitlichem Krakauer Quarzit (Abb. 6: 14; Bestimmung M. Cheben). Die Scherben gehörten zu dünnwandigen wie auch dickwandigen Gefäßen (Abb. 6: 2 – 13). Bei der dickwandigen Keramik dominierte eine raue Oberfläche mit Sandglimmer- und organischen Beimischungen von grauer, graubrauner und gelber Farbe. Einige dickwandige Fragmente hatten auch plastische Aufsätze in Schnauzen- und Kegelform. Eine Scherbe war mit Bogenrillen in Halbmondform verziert und auf zwei dickwandigen Gefäßen dominierte eine kurze horizontale Leiste, die zum Gefäßergreifen dienen sollte. Die dünnwandigen Scherben stammten von Rändern, Böden und näher undefinierbaren Körperteilen von kleineren Gefäßen, meistens von kugeliger Form. Der Komplex gehört in die mittlere und späte Stufe der Kultur mit Linearkeramik.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V IŽI

Ján Beljak - Noémi Pažinová - Kristína Kučeráková

Iža (okr. Komárno), Ďatelinová ulica, parc. č. 4/2, 4/3, 4/8, 14/6, archeologický výskum, eneolit, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum sa uskutočnil z dôvodu výstavby Supermarketu Jednota Coop Nové Zámky v Iži na pozemku, ktorý leží priamo v centre obci. Výskum trval od 16. 7. do 19. 8. 2008 a odkrylo sa spolu 65 objektov (obr. 7). V prvej etape výskum pozostával z paralelnej obhliadky výkopových prác, začistenia profilov rýh pre základy stavby a vybratia objektov z ich profilov. Celkovo sa v základových ryhách identifikovalo tridsať objektov, ktoré sa rysovali v pieskovom podloží na úrovni cca 110,00 m n. m. Základy pre priečky neboli zahĺbené pod túto úroveň. Po dohode s investorom sa preto vo východnej časti staveniska (pod budúcou rampou) stiahla zemina hneď na túto úroveň. Druhou etapou výskumu bolo plošné odkrytie pod prístupovou rampou ku skladom, na ktorej sa už počas odo-

berania ornice objavoval archeologický materiál, a v teréne sa postupne črtali obrysy ďalších objektov. Po začistení sa v tejto časti identifikovalo a vybralo celkovo tridsaťpäť objektov. Všetky nálezové situácie boli zdokumentované kresbovo i fotograficky, zamerané pomocou GPS a Total Station.

Objekty v základových ryhách a na plošne odkrytej časti datujeme nasledovne: najstaršie, ide o osem objektov, patria kultúre Kosihy-Čaka; ďalších päť objektov pochádza z obdobia včasného stredoveku (10. – 11. stor.); dvadsaťdeväť objektov patrí do obdobia vrcholného stredoveku (15. stor.); dvadsaťtri objektov, ktoré patrili k najmladším, radíme do obdobia novoveku (17. – 18. stor.).

Eneolitické objekty sa našli v základových ryhách, ako aj na ploche budúcej rampy; reprezentujú kultúru Makó-Kosihy-Čaka. Všetky objekty tejto kultúry (okrem jamy 31) sa interpretujú ako zásobné jamy. Zoskupené boli v juhozápadnej časti supermarketu (v základových ryhách); ich ďalší zhluk bol v južnej časti budúcej prístupovej rampy. Vo všetkých spomínaných objektoch sa našla keramika. Preskúmané objekty, v základových ryhách supermarketu, boli sústredené v západnej ryhe; zásobná jama (objekt 2) mala lavórový tvar, objekt 3 mal trapézový tvar, objekt 4 nepravidelný tvar so zužujúcimi sa stenami smerom ku dnu a objekt 30 mal trapézový tvar so stenami rozširujúcimi sa smerom ku dnu. Na ploche pod budúcou rampou boli objekty z obdobia eneolitu sústredené v južnej časti plochy, kde sa našli štyri objekty spomínanej kultúry. Tri z nich sa opäť interpretujú ako zásobné jamy (objekty 44, 46 a 47). V západnej časti rampy sa odkryla zásobná jama trapézového tvaru so stenami rozširujúcimi sa smerom ku dnu (objekt 44). Podobný tvar mali aj objekty 46 a 47.

Za mimoriadny nález možno považovať objekt 31 v juhovýchodnej časti rampy, ktorý obsahoval veľké množstvo materiálu. Mal nepravidelný tvar so stenami plynule sa zvažujúcimi smerom ku dnu. Jeho najväčšia hĺbka dosahovala 1,25 m a najväčší priemer 3,6 m. Nad dnom bola, najmä v južnej časti, silne prepálená. Po ohni v objekte zostali kusy mazanice. Pri jeho vyberaní sa ponechal kontrolný blok, široký 0,5 m. Ako prvá sa vybrala východná časť objektu. V jame bolo množstvo dobre zachovanej typickej keramiky. Niektoré úlomky keramiky sa našli vo veľkých kusoch; tieto sú dobre rekonštruovateľné. Dobre sa zachovali aj torzá slavónskych mís s bielou inkrustáciou. Našlo sa tiež množstvo úlomkov z dna, okraja a uchá nádob. Vyskytli sa i črepy zdobené rytím a plastickým ornamentom. Okrem keramického materiálu sa v objekte nachádzal aj osteologický materiál: kosti, parožie a opracovaná kosť. Ďalším materiálom typickým pre danú dobu je kamenná industria, ktorú prezentuje úštep. Objekt bol zameraný prístrojom Total Station, následne bol vytvorený jeho 3D obraz.

Ďalšie obdobie na skúmanej ploche reprezentovali objekty z včasného stredoveku. V základových ryhách sa z tohto obdobia odkryli len dva objekty. Zásobné jamy s úlomkami keramiky sa našli v severovýchodnom rohu základových rýh. Išlo o plytkú jamu lavórového tvaru (objekt 13) a v západnej výkopovej ryhe sa zistila hlboká jama so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu (objekt 6).

Včasnostredoveké objekty, zachytené pod budúcou rampou, sa odkryli v juhozápadnej časti pozemku. Slúžili ako odpadové jamy (objekty 34 a 35). Mali nepravidelný tvar so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu. Jeden plytký objekt so stenami jemne sa zužujúcimi smerom ku dnu bol odkrytý aj v severovýchodnej časti plochy (objekt 53).

Objekty z vrcholného stredoveku boli sústredené najmä v severovýchodnej časti základových rýh a v južnej i severnej časti budúcej rampy. Slúžili ako zásobné jamy. Signifikantná pre určenie ich veku bola málo početná keramika v zlomkoch. Objekty v základových ryhách boli najmä lavórového tvaru (objekty 10, 16, 17, 18, 20, 21, 22), ďalej valcového (objekty 25 a 19), polguľového (objekt 15) a nepravidelného tvaru (objekt 27). Ďalším je objekt so zužujúcimi sa stenami (objekt 7) a objekt 5 so zaoblenými stenami.

Objekty z vrcholného stredoveku v južnej časti budúcej rampy boli väčšinou nepravidelného tvaru so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu (zásobné jamy - objekty 32, 33; plytké jamy - objekty 36, 37). Ďalšie objekty v tejto časti: plytký, valcový objekt so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu (objekt 38), hruškovitá zásobná jama so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu (objekt 39), pravouhlý objekt s kolmými stenami (objekt 42), objekt lavórového tvaru so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu (objekt 40). Objekty rôznych rozmerov v severnej časti plochy mali podobné tvary a boli veľmi plytké, ich datovanie určuje keramika; objekty boli nepravidelného tvaru, s jemne sa zužujúcimi stenami smerom ku dnu (objekty 55, 56, 57, 60, 62, 63, 65). Do obdobia stredoveku možno zaradiť zrejme aj plytkú jamu lavórového tvaru (objekt 40).

Osem objektov, zachytených v základových ryhách stavby, je z obdobia novoveku. Ide prevažne o zásobné jamy (objekty 8, 9, 14, 23, 24, 26, 28), pričom dve z nich (objekty 8, 14) boli veľmi hlboké. Na ploche boli zdokumentované aj početné žľaby, ktoré mohli súvisieť s odvodňovacím kanálom (objekt 50), ktorý bol situovaný v strednej časti stavby. Jeden objekt slúžil ako odpadová jama (objekt 1).

Na plošne skúmanej časti boli objekty z obdobia novoveku rozmiestnené takmer na celej ploche. V strednej časti bol objavený hlboký žľab - kanál (objekt 50) s lichobežníkovým prierezom, a so stenami zužujúcimi sa smerom ku dnu; v objekte sa našli v sekundárnej polohe zlomky rímskej strešnej krytiny. Ide o odvodňovací kanál, na ktorý sa pravdepodobne napájali ďalšie menšie, plytké žľaby z rovnakého obdobia (objekty 41, 48, 64). Objekt 49 interpretujeme ako exploatačnú jamu.

Výskum poukázal na bohaté osídlenie intravilánu obce Iža od praveku, cez stredovek až po novovek. Dôležitým prínosom záchranného výskumu bolo odkrytie a zdokumentovanie skupiny jám kultúry Kosihy-Čaka. S výnimkou jedného objektu išlo o zásobnicové jamy hlavne s keramickým obsahom. Neobyčajne významný a na keramický materiál obzvlášť bohatý bol objekt 31, ktorý mal na dne hrubú prepálenú vrstvu. Najbližšie lokality kultúry Kosihy-Čaka evidujeme z Patiniec (*Cheben 1998*, 149) a z Chotína (*Vladár 1966*, 256). Spracovanie a vyhodnotenie nálezov kultúry Kosihy-Čaka je v príprave a bude čoskoro zverejnené.

L i t e r a t ú r a

Cheben 1998 - I. Cheben: Nálezy kultúry Kosihý-Čaka z juhozápadného Slovenska. In: Otázky neolitu a eneolitu našich zemí. Turnov - Hradec Kralové 1998, 149 – 154.

Vladár 1966 - J. Vladár: Zur Problematik der Kosihy-Čaka-Gruppe. Slov. Arch. 14, 1966, 245 – 336.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN IŽA. Iža (Bez. Komárno), Ďatelinová Straße, Parzellennummer 4/2, 4/3, 4/8, 14/6, archäologische Grabung, Äneolithikum, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Während der Grabung, die vom 16. 7. bis 19. 8. 2008 dauerte, ist es gelungen 65 Objekte freizulegen (Abb. 7). Die Objekte aus den Fundamentfurchen und dem flächig freigelegten Teil gehören zur Kosihy-Čaka-Kultur (acht Objekte), fünf Gruben ins Frühmittelalter (10. – 11. Jh.), neunundzwanzig ins Hochmittelalter (15. Jh.) und dreiundzwanzig in die Neuzeit (17. – 18. Jh.).

Die Objekte der Kosihy-Čaka-Kultur (Außer der Grube 31) interpretieren wir als Vorratsgruben. Sie waren im südwestlichen Teil der Bezugsfläche (in den Fundamentfurchen), aber auch im Südteil der zukünftigen Zufahrtrampe, konzentriert. In allen Objekten wurde Keramik gefunden. Für einen außergewöhnlichen Fund kann das Objekt 31, das große Menge vom Material enthielt, gehalten werden. Es hatte eine unregelmäßige Form mit Wänden, die stufenlos zum Boden herabsanken. Seine größte Tiefe erreichte 1,25 m, größter Durchmesser 3,6 m. Über dem Boden war es vor allem im Südteil stark durchgebrannt, nach dem Feuer blieben im Objekt Lehmbewurfstücke. In der Grube befand sich viel gut erhaltener typischer Keramik. Gut erhalten waren auch die Torsos von slawonischen Schüsseln mit weißer Inkrustation. Außer keramischem Material befand sich im Objekt auch osteologisches Material: Knochen, Geweih und ein bearbeiteter Knochen; und ein Abschlag.

Aus dem Frühmittelalter wurden in den Fundamentfurchen nur zwei Objekte freigelegt. Vorratsgruben mit Keramikfragmenten haben wir in der nordöstlichen Ecke der Fundamentfurchen und in der westlichen Furche entdeckt - es geht um eine tiefe Grube mit Wänden, die zum Boden herabsenken. Weitere Objekte, Abfallgruben, wurden im südwestlichen Teil des Grundstücks freigelegt. Sie hatten eine unregelmäßige Form mit Wänden, die sich zum Boden verjüngten. Ein flaches Objekt ist auch im nordöstlichen Teil der Fläche zum Vorschein gekommen.

Die Objekte, Vorratsgruben, aus dem Frühmittelalter, waren vor allem im nordöstlichen Teil der Fundamentfurchen und in dem südlichen und nördlichen Teil der zukünftigen Zufahrtrampe konzentriert. Die Gruben im Südteil der zukünftigen Zufahrtrampe hatten meistens unregelmäßige Form mit zum Boden verjüngenden Wänden (Vorratsgruben, flache Gruben). Restliche Objekte waren aus der Neuzeit. Es geht meistens um Vorratsgruben. Auf der Fläche waren auch zahlreiche Rinnen, die mit dem Entwässerungskanal im mittleren Teil zusammenhängen könnten, dokumentiert.

Die Grabung weist auf die reiche Besiedlung des Gemeindegebiets von Iža seit der Vorzeit, während des Mittelalters bis in die Neuzeit hin. Wichtig war die Freilegung der Grubengruppe der Kosihy-Čaka-Kultur, deren nächste Fundstellen in Patince (Cheben 1998, 149) und Chotín (Vladár 1966, 256) registriert sind.

ZBEROVÉ NÁLEZY Z KATASTRA OBCE SUCHÁŇ

Ján B e l j a k - Noémi P a ž i n o v á - Ján M i h a ľ k i n

V apríli 2008 vykonali autori príspevku povrchový prieskum troch lokalít v katastri obce Sucháň. Prieskum mal za cieľ potvrdiť a doplniť doterajšiu evidenciu lokalít o nové polohy.

1. S u c h á ň (okr. Veľký Krtíš), poloha P o l o m s k á, sídlisko, povrchový zber, doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza vo vzdialenosti cca 4 km smerom na juhovýchod od obce Sucháň. Ide o z časti poľnohospodársky využívanú plochu a z časti lúku. Nálezisko je umiestnené na terase Suchánskeho potoka, pričom terén na východnej strane spadá prudkým svahom do jeho údolia.

Obhliadka plochy priniesla zväčša atypický črepový materiál z obdobia neskorej doby bronzovej, dominovali hrubostenné nádoby tmavohnedej, tmavosivej a červenej farby. Z tejto polohy už boli v minulosti zaevidované zberové nálezy pravekých črepov patriace kyjatickej kultúre, t.j. datované do neskorej doby bronzovej (*Ožďáni/Furmánek 1997*). V polohe Polomská mohlo existovať rozsiahle sídlisko kyjatickej kultúry z obdobia neskorej doby bronzovej. Smerom na juhovýchod od tejto polohy približne vo vzdialenosti vzdušnou čiarou 2700 m sa nachádza ďalšie kyjatické nálezisko, a to na polohe zvanej Pohanský vrch v katastri obce Horné Plachtince s maximálnou nadmorskou výškou 501 m. Obe lokality spája údolie Suchánskeho potoka. Ich datovanie však nie je rovnaké, sídliská nevznikli súčasne, počiatok hradiska kyjatickej kultúry na Pohanskom vrchu je možné datovať skôr (*Furmánek/Ožďáni 1997*).

2. S u c h á ň (okr. Veľký Krtíš), poloha K o n ô p k y, sídlisko, povrchový zber, doba bronzová (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza vo vzdialenosti cca 200 m severovýchodne od intravilánu obce. Ide o poľnohospodársky využívanú plochu - ornú pôdu. Nálezisko je umiestnené na terase, pričom terén na východnej strane spadá miernym svahom do údolia Suchánskeho potoka. Severne je poloha ohraničená cestou zo Suchániа smerom k vrchu Strážnik.

Povrchovým prieskumom sa vyzbieralo menšie množstvo (dvanásť kusov) atypického pravekého črepového materiálu (doba bronzová?), v ktorom dominovali hlavne hrubostenné nádoby tmavohnedej, tmavosivej a červenej farby. Zdá sa, že po lokalitách Polomská (*Ožďáni/Furmánek 1997*) a Kovšiná, kde bolo v minulosti evidované taktiež nálezisko (pohrebisko?) kyjatickej kultúry (*Ožďáni/Nevizánsky 2002*), je predpoklad existencie aj tretieho náleziska z doby bronzovej v katastri obce.

3. S u c h á ň (okr. Veľký Krtíš), poloha M e r í č k o v á, povrchový zber, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita sa nachádza východným smerom od intravilánu obce v zalesnenom teréne smerom k Dačovmu lomu. Súbor fragmentov keramiky tu bol zistený v lesných bystrinách blízko vyvierajúcich prameňov, ktoré boli v nie tak dávnej minulosti využívané ako pitná „liečivá“ voda. Takýmto miestam boli v ľudovej mágii odjakživa prisudzované liečebné a magické vlastnosti, a preto neprekvapuje, keď v ich blízkosti nachádzame veľké množstvo úmyselne rozbitých nálezov. Takmer všetky fragmenty keramiky obsahovali transparentnú glazúru hnedej, zelenej a žltej farby. Väčšina súboru pochádza z obdobia mladšieho novoveku, t.j. 18. a 19., resp. až 20. stor. Medzi niekoľkými fragmentmi, najmä vysokých tvarov, vyrobených z bielej alebo okrovej hliny a zdobených červeným alebo hnedočerveným maľovaním, možno zaznamenať silnú spätosť s keramikou 16. a 17. stor. (*Beljak/Čurný/Pažinová 2008*).

Výsledky povrchových prieskumov svedčia nepochybne o tom, že dejiny obce Sucháň siahajú hlboko do praveku. Sú svedectvom osídlenia polôh vhodných pre život, už pred vyše štyritisíc rokmi. Pravdepodobne ďalšie archeologické lokality sa nachádzajú v polohách Gálová a Ivanišková (ústna informácia J. Mihaľkina). Na otázky týkajúce sa počiatkov a priebehu osídlenia regiónu v širšom kontexte môže odpovedať iba ďalší terénny archeologický výskum.

L i t e r a t ú r a

Beljak/Čurný/Pažinová 2008 - J. Beljak/M. Čurný/N. Pažinová: Novoveká keramika z lesných bystrín v Suchániа. Stud. Hist. Nitriensia 14, 2008, 31 – 42.

Furmánek/Ožďáni 1997 - V. Furmánek/O. Ožďáni: Nálezy keramiky z hradiska kyjatickej kultúry v Horných Plachtinciach. AVANS 1995, 1997, 48, 49.

Oždáni/Furmánek 1997 - O. Oždáni/V. Furmánek: Sídlisko z neskorej doby bronzovej v Sucháni. AVANS 195, 1997, 141 – 143.
Oždáni/Nevizánsky 2002 - O. Oždáni/G. Nevizánsky: Nové nálezy kyjatickej kultúry v Sucháni. AVANS 2001, 2002, 154, 155.

STREUFUNDE AUS DEM GEMEINDEGEBIET VON SUCHÁŇ. Im April wurde Begehung von drei Fundstellen im Gemeindegebiet von Suchάň gemacht. Das Ziel war die bisherige Evidenz der Fundstellen zu bestätigen und um neue Fluren zu ergänzen. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
1. Flur Polomská befindet sich etwa 4 km Richtung Südosten von der Gemeinde, auf der Terrasse von Suchάňsky potok (Bach). Aufgesammelt wurde vor allem atypisches Scherbenmaterial aus später Bronzezeit, in dem meistens dunkelbraune, dunkelgraue und rote dickwandige Gefäße dominierten. Aus dieser Flur waren schon in der Vergangenheit Streufunde - vorzeitliche Scherben der Kyjatice-Kultur - registriert (Oždáni/Furmánek 1997). Die Kollektion ergänzte und die Datierung richtigstellte auch das Material, das der örtliche Bewohner J. Mihaľkin aufsammelte.
2. Flur Konôpky liegt etwa 200 m SV vom Gemeindegebiet entfernt. Die Fundstelle befindet sich auf der Terrasse, wobei das Terrain auf der Südseite Richtung Tal von Suchάňsky potok leicht senkt. Die Begehung brachte zwölf atypische vorzeitliche Scherben (Bronzezeit?), unter den vor allem dunkelbraune, dunkelgraue und rote dickwandige Gefäße dominierten. Außer den Fundstellen in den Fluren Polomská (Oždáni/Furmánek 1997) und Kovšiná, wo in der Vergangenheit auch eine Fundstelle (Gräberfeld?) der Kyjatice-Kulur erfasst wurde (Oždáni/Nevizánsky 2002), geht es im Gemeindegebiet auch um den Beleg einer dritten bronzezeitlichen Fundstelle.
3. Flur Meríčková befindet sich südlich des Gemeindegebiets im waldigen Terrain Richtung Dačov lom. Keramikfragmente wurden hier in den Gießbächen in der Nähe der Quellen festgestellt. Fast alle Keramikfragmente hatten eine transparente braune, grüne und rote Glasur. Die meisten stammen aus der jüngeren Neuzeit, das heißt aus dem 18. und 19. bzw. 20. Jh. Manche Fragmente, vor allem von höhen Formen, hergestellt aus weisem oder ockerfarbenem Ton und mit roter und braunroter Bemalung, können mit der Keramik aus dem 16. und 17. Jh. in Verbindung gebracht werden (Beljak/Čurný/Pažinová 2008).

OSADA Z DOBY BRONZOVEJ V LIPTOVSKOM TRNOVCI

Ján B e l j a k - Marcin S. P r z y b y ł a

L i p t o v s k ý T r n o v e c (okr. Liptovský Mikuláš), poloha R a v e n c e, sídlisko, doba bronzová, lužická kultúra, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Lokalita Ravence sa nachádza južne od obce Liptovský Trnovec, na severnom brehu priehrady Liptovská Mara, asi 6 km východne od Liptovského Mikuláša. Treba zdôrazniť, že dnes je krajina okolo náleziska výrazne zmenená spomenutou vodnou nádržou. Pôvodne sa lokalita nachádzala cca 600 metrov od pravého brehu Váhu, na jeho prvej vyvýšenej terase (pravdepodobne o 12 až 15 metrov vyššej ako vážska niva). Dôležité je spomenúť potok Petruška, ktorý pôvodne tiekol zo západnej strany osady. Dnes sa tam nachádza zátoka. Nadmorská výška lokality sa pohybuje od 567,1 m na západnej strane, po 569,7 m na východnej strane.

Doposiaľ bola z katastra obce Liptovský Trnovec známa iba lokalita v polohe Konislava, ktorá sa nachádza v severnej časti jeho katastra. Našli sa tu mohyly lužickej kultúry z neskorej doby bronzovej a doby halštatskej. Z intravilánu obce pochádzajú nálezy z obdobia stredoveku.

Záchranný výskum v polohe Ravence prebehol v dňoch 22. 10. – 14. 11. 2008. Pozostával z vykonania rezov pomocou UDS. Hlavný rez prechádzal plochou v smere V-Z, a naň bolo kolmo vedených ďalších jedenásť rezov v smere S-J. Ich cieľom bolo zachytiť južný okraj osady. Zároveň bola vykonaná archeologická prospekcia na celej ploche Holiday resortu Liptovská Mara - I. etapa.

Na mieste nálezu bol vykonaný plošné odkrytie, a to v sonde dlhej 200 a širokej 10 metrov, t.j. na ploche, na ktorej budú stáť samotné zruby, a na ktorej bol výskyt archeologických nálezov (obr. 8: 1). Táto plocha bola pracovne rozdelená na sektory 5 x 5 m (A-B/0-200). Podľa sektorov boli triedené nálezy, ako aj dokumentované odkryté nálezové situácie. Strojom sa stiahla vrstva ornice s hrúbkou cca 30 cm. Následne sa ručne začistila plocha a znížila sa o ďalších 10 cm. V hĺbke cca 40 cm sa začali rysovať arche-

ologické objekty. Tie sa vyberali systémom polovíc. Najskôr sme preskúmali južnú polovicu objektu a po jej zdokumentovaní aj severnú polovicu. Všetkých 121 objektov bolo vykopaných kompletne!

Nálezové situácie boli zdokumentované geodeticky, kresbovo, fotograficky a fotogrametricky. Výskumom sa podarilo odkryť časť osady lužickej kultúry zo strednej a mladšej doby bronzovej. Odkryli sme pravdepodobne južný okraj tejto osady. Spolu 121 archeologických objektov. V tom sídliskové jamy (zásobné) a kolové jamy.

Nálezový materiál získaný počas záchranného archeologického výskumu na lokalite Ravence v Liptovskom Trnovci tvorí predovšetkým keramika. Z kultúrnej vrstvy a výplní objektov v rámci skúmanej plochy pochádza spolu 3250 fragmentov keramiky. Vo väčšine prípadov majú keramické fragmenty veľmi zle zachovaný povrch. To výrazne komplikuje ich vyhodnotenie. Z takmer päťsto črepov získaných z kultúrnej vrstvy mali zachovaný povrch iba 3 %. O niečo lepšie sú zachované keramické fragmenty z výplne jamových objektov. Výrazné poškodenie (erózia) povrchu keramiky je charakteristické pre horské lokality. Osteologický materiál sa nepodarilo doložiť. Výnimkou sú veľmi zle zachované kosti z objektu 55. Dôvodom je pravdepodobne kyslá pôda na mieste osady. Mazanica sa nachádzala spolu s keramikou priamo v zásypoch sídliskových jám, ale aj v premiešanej kultúrnej vrstve, mocnej cca 15 cm, nad týmito objektmi. Medzi archeologické objekty s najväčším množstvom nálezov patria sídliskové jamy 1, 55, 80 a 95. V sídliskovej jame 1 sa okrem väčšieho množstva typickej keramiky našiel aj bronzový náramok.

Napriek spomínaným problémom s eróziou keramiky môžeme jednoznačne potvrdiť, že súbor keramiky z Liptovského Trnovca je technologicky jednotný. Prevažujú fragmenty so slabo vyhladeným vnútorným a vonkajším povrchom, s obojstranne hnedým alebo čiernohnedým sfarbením. V prímesiach vystupujú výlučne malé kamienky. Druhú skupinu tvoria fragmenty tenkostenných nádob, ktoré sú charakteristické predovšetkým veľmi drobnými prímesami v keramickej hmote. Napokon najviac odlišný a najmenej početný súbor tvoria črepy z čiernym vonkajším a červenohnedým vnútorným povrchom. Tu prímes, okrem rozdrvených kamienkov, tvorí aj rozdrvená keramická hmota, ktorá bola druhotne využitá. Posledne spomínanú skupinu reprezentuje predovšetkým nádoba z objektu 68, a menej početné sú nálezy z jám 26 a 53. Tiež sem radíme niekoľko nálezov z kultúrnych vrstiev.

Na základe vstupnej analýzy súboru keramiky zo skúmanej osady môžeme vydeliť tri odlišné štylistické tradície. Prvú reprezentujú nádoby vyhotovené v štýle typickom pre post-otomanské skupiny v severovýchodnej časti Karpatskej kotliny. Datované sú do stupňov BB1-BD doby bronzovej (*Przybyła 2009*, 76 – 89, 120 – 123). Ide predovšetkým o tenkostenné nádoby, zdobené bradavkovitými výčnelkami, motívom rozetky alebo pásmi vpichov. Reprezentujú ich napríklad nálezy z objektov 55 a 95 (obr. 8: 4, 5). So zdobenou stolovou keramikou vystupujú aj hrubostenné nádoby, ako profilované misy a esovité hrnce. Pri esovitých hrncoch je potrebné spomenúť aj zriedkavú výzdobu povrchu hrebeňovaním - typickú pre skupiny z neskorej doby bronzovej v Karpatskej kotline (napr. *Boroffka 1994*, 207). Súbory nálezov objavené v Liptovskom Trnovci majú najbližšie teritoriálne analógie v nálezoch pochádzajúcich z výskumov lokalít tzv. predlužického horizontu na hornom Považí (*Budinský-Krička 1965*, 184; *Veliačik 1981*; *1983*, 164 – 168, 186, 189; 192; *Furmánek/Veliačik 1991*, 41, 42; *Kujovský 2004*).

Nálezové súbory z Liptovského Trnovca chronologicky zodpovedajú najstaršej etape pochovávania na pohrebisku v Martine (*Benkovský-Pivovarová 1972*), časove súčasnej s fázou BB2 (C1). Toto datovanie potvrdzuje nález bronzového náramku z objektu 1 v Liptovskom Trnovci (obr. 8: 9) s tvarom a vyhotovením charakteristickým pre staršie fázy mohylovej kultúry na území Falcka, Švábskych Álp a Čiech (napr. *Pásztory 1985*, 42 – 44).

Dlhšie trvanie mohylovo-postotomanskej tradície na skúmanej lokalite potvrdzuje aj spoločný výskyt (v objekte 55) amfory vyhotovenej v tomto štýle - zdobenej pásmi vpichov (obr. 8: 7) - a tenkostenných nádob reprezentujúcich štylistickú tradíciu včasnej fázy lužickej kultúry na hornom Považí (por. *Veliačik 1983*, 167 – 173). Ide o poháriky zdobené veľkými plytkými vtlačenými jamkami (obr. 8: 6, 8). S tým istým štýlom môžeme spájať aj vázu nájdenú v objekte 42 (obr. 8: 2), a pravdepodobne aj časť profilovaných mís. Včasnolužickú keramiku na hornom Považí môžeme datovať - identicky s *L. Veliačikom* (*1983*, 167 – 173) - na fázy BD-HA1. Od začiatku stupňa HA sa tento štýl rozšíril tiež ďalej na východ, čo dokladajú nálezy zo Spiša (napr. *Soják 2003*, 468, 473; *Soják*/*Soják*/*Suchý 2004*, 177).

Poslednou štylistickou tradíciou, ktorú môžeme identifikovať na keramických nálezoch z Liptovského Trnovca je nádoba z objektu 68 (obr. 8: 3). Na základe technologických vlastností (čierny vonkajší povrch a červené vnútra), ako aj podľa spôsobu výzdoby môžeme túto nádobu priradiť k štylistickej skupine vyskytujúcej sa v kultúrach s kanelovanou keramikou v Karpatskej kotline (napr. gávskej a kyjatickej kultúre). Túto nádobu môžeme datovať do stupňa HA, alebo trochu neskôr. Nie je však možné jej jednoznačná väzba ku konkrétnej kultúrnej jednotke. Súhlasíme však, že kultúrny vplyv z juhovýchodu - v literatúre najčastejšie spájaný s kyjatickou a gávskou kultúrou - je čitateľný v rôznych regionálnych zo-

skupeniach osídlenia v Karpatoch, napr. na území Spiša alebo vo Zvolenskej kotline (*Bátora 1979*, 76 – 78; *Miroššayová 1999*; *Przybyła 2009*, 154 – 156, 160 – 162).

Zhrňujúc prezentované analytické návrhy musíme upozorniť, že ide iba o pracovnú verziu. Napriek tomu môžeme už teraz jednoznačne potvrdiť, že osada v Liptovskom Trnovci bola osídlená počas dlhšieho časového úseku (16. – 11. stor. pred n. l.), a to pravdepodobne kontinuálne. V priebehu tohto obdobia podliehala stupňovej premene štylistika keramickej výroby obyvateľov skúmanej osady. Jednotlivé etapy jej vývoja upozorňujú buď na silnejší zväzok s Karpatskou kotlinou alebo reprezentujú miestnu, prípadne „západnú" tradíciu lužickej kultúry.

V rámci spracovania nálezového materiálu bola zároveň vyhotovená analýza 79 väčších fragmentov mazanice pochádzajúcej z niekoľkých objektov. Prvé výsledky tejto analýzy nám dovoľujú konštatovať, že prinajmenšom v blízkosti dvoch zoskupení objektov (5 – 6, 119 – 120 a 66, 72, 76) sa museli nachádzať budovy s konštrukciou na úrovni terénu. Obe tieto budovy reprezentovali rôzne konštrukčné typy. Fragmenty mazanice z prvého zo spomenutých zoskupení majú odtlačky masívnych nosných stĺpov a pletenej konštrukcie stien. Výplne objektov z druhého zoskupenia obsahovali naopak fragmenty mazanice so zvyškami vápenatej, bielej na vnútornej stene a odtlačkami krátkych vodorovných dosák. Analógie k tomuto typu poznáme napr. na osade v Roztokách (*Haller et al. 2007*).

L i t e r a t ú r a

Bátora 1979 - J. Bátora: Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. Slov. Arch. 27, 1979, 57 – 81.

Benkovský-Pivovarová 1972 - Z. Benkovský-Pivovarová: Die Anfänge der Lausitzer Kultur in der Slowakei im Lichte der Grabfunde aus Martin. Slov. Arch. 20, 1972, 253 – 312.

Boroffka 1994 - N., G., O. Boroffka: Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, Band 19. Bonn 1994.

Budinský-Krička 1965 - V. Budinský-Krička: Správa o predbežnom archeologickom prieskumie v Liptove roku 1964, Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 177 – 188.

Furmánek/Veliačik 1991 - V. Furmánek/L. Veliačik: Anfänge der Urnenfelderkulturen in der Mittel- und Ostslowakei. In: M. Gedl (red.) Die Anfänge der Urnenfelderkulturen in Europa. Archaeologia Interregionalis 13. Warszawa 1991, 29 – 45.

Haller/Gentizon/Kuna 2007 - M. Haller/A-L. Gentizon/M. Kuna: Mazanice z pozdní doby bronzové z Roztok. Arch. Rozhledy 59, 2007, 765 – 778.

Kujovský 2004 - R. Kujovský: Sídlisko lužickej kultúry v Trenčine a počiatky lužickej kultúry na Slovensku. In: J. Bátora/V. Furmánek/L. Veliačik (red.), Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Nitra 2004, 359 – 370.

Miroššayová 1999 - E. Miroššayová: Výšinné hradisko na Kláštorisku-Čertovej sihoti v Letanovciach. Slov. Arch. 47, 129 – 152.

Pásztory 1985 - K. Pásztory: Die bronzezeitliche Arm- und Beinschmuck in der Schweiz. Prähistorische Bronzefunde 10/3. München 1985.

Przybyła 2009 - M. S. Przybyła: Intercultural Contacts in the Western Carpathian Area at the Turn of the 2nd and 1st Millennia BC. Warszawa 2009.

Soják 2003 - M. Soják: Sídlisko z doby bronzovej v Poprade-Matejovciach. In: J. Gancarski (ed.), Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich. Krosno 2003, 449 – 476.

Soják/Soják/Suchý 2004 - M. Soják/O. Soják/A. Suchý: Záchranné výskumy na Spiši. AVANS 2003, 2004, 177 – 182.

Veliačik 1981 - L. Veliačik: Archeologický výskum v Liptovskej Teplej. AVANS 1980, 1981, 322 – 325.

Veliačik 1983 - L. Veliačik: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.

BRONZEZEITLICHE SIEDLUNG IN LIPTOVSKÝ TRNOVEC. Liptovský Trnovec (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Ravence, Siedlung, Bronzezeit, Lausitzer-Kultur, Rettungsgrabung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Fundkomplexe (Abb. 8) entsprechen chronologisch der ältesten Etappe der Bestattungen auf dem Gräberfeld in Martin, oft sind si gleichzeitlich mit der Stufe BB2 (C1). Diese Datierung bestätigt der Fund eines Bronzearmbandes aus dem Objekt 1 in Liptovskom Trnovci, der mit seiner Form wie auch Ausfertigung für ältere Stufen der Hügelgräber-Kultur auf dem Gebiet der Pfalz, Schwäbischen Alpen und Tschechien charakteristisch ist. Eine längere Dauer der hügelgräber-postotomanischen Tradition auf der Bezugsfläche bestätigt auch die hohe Anzahl von Amphoren (im Objekt 55) ausgefertigt in diesem Styl - verziert mit Stichstreifen - und dünnwandigen Gefäßen, die die stilistische

Tradition der frühen Stufe der Lausitzer-Kultur im oberen Waagtal repräsentieren. Es geht um Becher, verziert mit großen flachen eingedrückten Grübchen. Mit demselben Styl können wir auch die Vase aus dem Objekt 42 verbinden, und wahrscheinlich auch einen Teil der profilierten Schüsseln. Die frühlausitzer Keramik im oberen Waagtal können wir - identisch mit L. Veliačik - in die Stufen BD-HA1 datieren. Seit dem Anfang der Stufe HA verbreitete sich dieser Styl auch weiter nach Osten, was die Funde aus der Zips belegen. Die Niederlassung in Liptovský Trnovec war während eines längeren Zeitabschnitts besiedelt (16. – 11. Jh. vor Chr.), und das wahrscheinlich ununterbrochen. Im Laufe dieser Zeit hat sich die Keramikherstellung der Einwohner der Niederlassung nach und nach verändert. Die einzelnen Etappen ihrer Entwicklung weisen entweder auf eine stärkere Verbindung mit dem Karpatenbecken hin oder repräsentieren die örtliche, beziehungsweise „westliche" Tradition der Lausitzer-Kultur.

NÁLEZY Z PRAVEKU A DOBY RÍMSKEJ Z TRÁVNICE

Ján Beljak - Tomáš Zachar

Trávnica (okr. Nové Zámky), poloha Tretiny, zber, ojedinelý nález, neolit až eneolit, doba rímska. Uloženie nálezov: súkromná zbierka.

V roku 2008 bola autorom článku sprístupnená menšia súkromná zbierka archeologických predmetov nájdených v priebehu minulých rokov v katastri obce Trávnica. Nálezy pochádzajú z polohy situovanej východne od intravilánu obce s názvom Tretiny, ktorú tvorí mierna vyvýšenina s kótou 203 medzi obcou a vodnou nádržou na potoku Liska, označovanú ako Trávnica II. Medzi najvýznamnejšie nálezy patrí plochá kamenná sekerka, niekoľko kusov štiepanej kamennej industrie vyrobenej, okrem ďalších materiálov, aj z obsidiánu a rímsku mincu (obr. 9; určila E. Kolníková). Ďalšie nálezy z tejto zbierky, pochádzajúce z katastra Trávnice, boli v roku 2000 odovzdané do školskej zbierky 4. ZDŠ v Detve.

Opis nálezu
Rím, Constantius II. (323 – 361), mincovňa Siscia, cententionalis z rokov 351 – 354
AVERZ: Poprsie panovníka vpr., diadém. DN CONSTANTIVS PF AVG
REVERZ: Vojak s kopijou a štítom vľ., stojí nad nepriateľom padajúcim z koňa.
FEL TEMP REPARATIO, -/-//ASIS blesk?
Cu, 18,9 mm, 2,563 g, razidlo 12 h., zachovalosť 2
LRBC 1222

Ploché kamenné sekerky sa vyskytujú od neolitu až do eneolitu (*Lichardus 1960*, 852) a tomuto rámcovému datovaniu odpovedá i nález štiepanej industrie. Mincu na základe letopočtu možno datovať do druhej polovice 4. stor. Osídlenie z neolitu až eneolitu a z doby rímskej (2. až prvá polovica 3. stor.) je z katastra obce Trávnica už dávnejšie známe (*Beninger 1937*, 41; *Cheben 1986*, 101).

Literatúra
Beninger 1937 - E. Beninger: Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei. Reichenberg - Leipzig 1937.
Cheben 1986 - I. Cheben: Sídliskové nálezy z Trávnice. AVANS 1985, 1986, 101, 102.
Lichardus 1960 - J. Lichardus: Kamenné nástroje na Slovensku a ich hlavné typy. Arch. Rozhledy 12, 1960, 842 – 850.

VORZEITLICHE UND RÖMERZEITLICHE FUNDE AUS TRÁVNICA. Trávnica (Bez. Nové Zámky), Flur Tretiny, Streufunde, Einzelfund, Neolithikum bis Äneolithikum, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Privatsammlung. Aus einer Privatsammlung aus dem Gemeindegebiet von Trávnica wurde ein flaches Steinbeil, Spaltindustrie aus Obsidian aus Neolithikum bis Äneolithikum und eine römerzeitliche Münze (Abb. 9) dokumentiert (4. Jh.).

VÝSKUM V LIPTOVSKEJ MARE

Lucia B e n e d i k o v á - Bohuslav Š e b e s t a

L i p t o v s k á S i e l n i c a (okr. Liptovský Mikuláš), poloha R y b n í k y, sídlisko L i p t o v s k á M a r a II, 617 – 625 m n. m., systematický výskum, sídlisko, doba laténska, doba rímska staršia. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Výskum v Liptovskej Sielnici v roku 2008 nadviazal na výskumy v rokoch 2004 a 2005 (*Benediková et al. 2007*) na vytýčenej ploche 3 so základným rozmerom 10 x 15 m, ktorý sa v roku 2008, kvôli výrazným zosuvom profilov, rozšíril na rozmer 11,5 x 17 m.

Pokračovalo sa v odkrývaní nálezových situácií predbežne zakonzervovaných in situ po sezóne 2005. V západnej a juhozápadnej časti plochy išlo o výraznú kamennú deštrukciu väčšej stavby orientovanej dlhšou osou približne v smere Z-V, ktorú možno datovať približne do záveru strednej doby laténskej až na začiatok neskorej doby laténskej, a ktorá tak predstavuje najstaršiu stavbu na skúmanej ploche. Túto stavbu, v jej severnej a severovýchodnej časti, porušuje zrejme mladšia deštrukcia z drobných kameňov a výrazne čierna vrstva. Tento horizont bol vo východnej časti prikrytý zvyškami starorímskych deštrukcií skúmaných v predchádzajúcich sezónach. Pri severovýchodnom profile plochy 3 sa odkryla časť ďalšieho zahĺbeného objektu, ktorý tiež spadá ešte do staršej doby rímskej. Východný priestor plochy 3 bol chudobný na architektonické zvyšky, mohlo tu ísť o priestor, kde sa lámala terasa a preto už nebol intenzívne využívaný.

V severnom rohu plochy 3 sa koncom sezóny urobil hĺbkový zisťovací rez, ktorý ukazuje pokračovanie kultúrnych vrstiev do hĺbky minimálne jeden meter pod úroveň aktuálne skúmaného horizontu.

Plocha 3 sa teda, vzhľadom na stratigrafickú situáciu, delí na dve základné časti - na časť juhozápadnú so zatiaľ najstaršími pamiatkami, ktoré porušujú mladšie neskorolaténske a starorímske vrstvy, mohutne zachované v severovýchodnej časti plochy. Je pravdepodobné, že mladšie objekty boli zahĺbené do starších deštrukcií, vytvárajúcich výrazný deštrukčný kužeľ (prejavujúci sa aj v západnom rohu plochy, v mieste spojenia juhozápadného a severozápadného profilu, ako hrubá farebná vrstva, do ktorej bola zahĺbená mladšia čierna vrstva).

Výskumom sa získalo pomerne veľké množstvo keramiky a zvieracích kostí, avšak oproti minulým sezónam klesol počet drobných predmetov, medzi ktorými je nápadne vysoké percento kamenných nástrojov (zlomky žarnovov, otĺkače, roztierače) a tiež sklených korálikov.

L i t e r a t ú r a

Benediková et al. 2007 - L. Benediková/B. Kovár/O. Makýš/K. Pieta: Výskum a pamiatková obnova v Liptovskej Mare v rokoch 2004 a 2005. AVANS 2005, 2007, 40 – 49.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ MARA. Liptovská Sielnica (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Rybníky, Siedlung Liptovská Mara II, 617 – 625 m ü. M., systematische Grabung, Siedlung, Latènezeit, ältere Römerzeit, Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Grabung in Liptovská Sielnica - Liptovská Mara II im Jahre 2008 knüpfte an die Grabungen aus den Jahren 2004 und 2005 auf der Fläche 3 mit aktuellem (leicht erweitertem) Ausmaß von 11,5 x 17 m an. Fortgesetzt wurde die Freilegung von Fundsituationen, die auf der Fläche im Jahr 2005 in situ hinterlassen waren. Im westlichen und südwestlichen Teil der Fläche ging es um eine starke Steindestruktion eines größeren Baus, der mit der längeren Achse ungefähr Richtung Westen-Osten orientiert war. Er stammt aus dem Ende der mittleren bis Anfang der späten Latènezeit und ist bisher der älteste auf der Bezugsfläche. Dieser Bau wurde in seinem nördlichen und nordöstlichen Teil von einer wahrscheinlich jüngeren Steindestruktion zerstört. Dieser Horizont war im Ostteil mit Resten von frührömerzeitlichen Destruktionen - untersucht in vorigen Saisons - überdeckt. Beim nordöstlichen Profil der Fläche 3 wurde Teil eines weiteren eingelassenen Objekts, auch aus der älteren Römerzeit, freigelegt. Im östlichen Bereich der Fläche 3 wurden kaum architektonische Reste gefunden. Es könnte sich um einen Bereich handeln, wo die Terrasse abgebrochen wurde, und deswegen war er nicht intensiv genutzt. Ein Tiefenschnitt in der Nordecke der Fläche 3 beweist die Anwesenheit von älteren Schichten unter dem aktuell untersuchten Horizont. Die Grabung brachte eine ziemlich große Menge an Keramik und Tierknochen, im Gegensatz zu vorigen Saisons senkte dennoch die Anzahl von Kleingegenständen, unter den Steinwerkzeuge (Mahlsteinfragmente, Reibsteine) dominieren.

VÝSKUM KOSTOLA SV. KATARÍNY ALEXANDRIJSKEJ V KYSAKU

Július B é r e š - Peter T a j k o v

K y s a k (okr. Košice okolie), K o s t o l s v. K a t a r í n y A l e x a n d r i j s k e j, zvyšky zaniknutej architektúry, hrob, keramika, 13. – 18. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

V mesiacoch november – december 2008 sa uskutočnil pamiatkový archeologický výskum v interiéri a exteriéri Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej v Kysaku (obr. 10). Výskum bol realizovaný v súvislosti so zámerom obnovy kostola.

Sonda 1, s rozmermi 1,5 x 1,2 m, bola situovaná v exteriéri kostola, a to pri styku západného muriva lode a severného muriva veže. Mala zistiť narastanie terénu, spôsob budovania základov a overiť prípadnú cezúru medzi murivom lode a veže. V sonde boli zachytené základové murivá lode i veže. Zásyp bol pomerne homogénny, hlinitý a bez materiálu. Úroveň založenia lode bola dosiahnutá v hĺbke 1,3 m od dnešnej úrovne terénu. Medzi základom lode a veže bola zreteľná cezúra. Základové murivo lode s odskokom pozostávalo z väčších lomových a riečnych kameňov kladených do riadkov a spájaných riedkou maltou. Základové murivo veže pozostávalo zase z menších kameňov, a išlo o liate murivo. Tento základ pokračoval ešte hlbšie.

Sonda 2, umiestnená v interiéri kostola, a to v juhozápadnom rohu lode, mala doložiť narastanie terénu a prípadne pôvodnú úroveň podlahy. Tesne pod dnešnou betónovou podlahou sa nachádzala vrstva cementového lôžka staršej dlažby. Táto vrstva korešpondovala s pôvodnou úrovňou omietaného - nadzemného muriva interiéru kostola. Pod ňou sa nachádzala už iba svetlohnedá vrstva, súvisiaca pravdepodobne s budovaním kostola. Táto vrstva bola však bez materiálu. Základová cezúra muriva lode bola v hĺbke 0,7 m od dnešnej úrovne podlahy. Preskúmaný bol i základ piliera zaniknutého chóru, ktorý sa črtal v dlážke. Išlo o tehlovú konštrukciu štvorcového základu pozostávajúceho z liateho muriva a siahajúceho do hĺbky 0,4 m od dnešnej úrovne podlahy. V jeho tesnej blízkosti, smerom na západ, sme odhalili hrob 1. V jeho zásype sme objavili zvyšky neskorostredovekej keramiky. Hrob bol orientovaný v smere Z-V. Odkryli sme len hornú polovicu tela, pričom dolná časť tela ostala pod základom piliera chóru. Pilier hrob neporušoval, keďže siahal vyššie. Dno hrobovej jamy bolo cca 1 m od dnešnej úrovne terénu. Hrob bol bez nálezov. V rozšírenej sonde bola preskúmaná aj cezúra medzi základom lode a vežou kostola. V severnej časti sondy bola zreteľná snaha staviteľov veže dodatočne obe murivá v základe previazať.

Sonda 3 bola vytýčená v presbytériu, a to na úrovni hrany jeho valenej klenby. Tu sa zachovala staršia dlažba pozostávajúca z väčších pieskovcových platní. Pod jednou z nich (2,3 x 0,7 m) sa nachádzalo cementové lôžko, ktoré korešpondovalo s úrovňou pôvodnej omietky presbytéria. Zvyšok sondy tvorilo sterilné sprašové podložie, do ktorého bol zahĺbený hrob. Západnú časť hrobovej jamy sme zachytili približne v strede sondy. Hrob sme však neskúmali.

Sonda 4 (s rozmermi 1 x 1 m) sa nachádzala v sakristii kostola, a to v jej juhozápadnom rohu. Úlohou bolo zistiť, či bola budovaná naraz s kostolom, alebo bola dobudovaná neskôr. V sonde sme zistili množstvo cementovej sutiny, ale žiaden iný materiál. Zachytili sme úroveň pôvodnej exteriérovej omietky presbytéria, ktoré siahalo do hĺbky 0,25 m od úrovne dnešného vstupu do sakristie. Medzi murivom presbytéria a sakristie bola zreteľná cezúra zvýraznená exteriérovou omietkou svätyne. V hĺbke 0,5 m od úrovne dnešného vstupu do sakristie sme objavili ďalšie základové murivo, na ktoré bolo postavené murivo dnešnej sakristie. Murivo malo odlišnú štruktúru, pozostávalo zo svetlejšej malty, základové murivo dnešnej sakristie pozostávalo z úlomkov tehál a menších lomových kameňov.

Archeologický výskum potvrdil predpoklad, že dnešný kostol je v týchto miestach najstaršou sakrálnou stavbou. Neobjavili sme žiadne indície o staršej stavebnej etape kostola. Pozoruhodným zistením je poznatok, že terén sa v interiéri a v exteriéri navŕšil od stredoveku len minimálne. Nezistili sme viac úrovní podlahy lode ani svätyne kostola. Cementové lôžko zistené pod dnešnou betónovou, resp. kamennou dlážkou, je buď pôvodnou stredovekou úpravou, alebo zvyšok po planírovaní, keď kostol prešiel barokovou obnovou. Výskum, spolu s predchádzajúcim architektonicko-historickým výskumom, priniesol zistenia aj k stavebnej periodizácii objektu. V prvej stavebnej etape, v druhej polovici 13. stor., bola postavená obdĺžniková loď s pravouhlým, mierne pretiahnutým presbytériom. V druhej stavebnej etape bola na severnej strane postavená dnes už zaniknutá sakristia. V tretej stavebnej fáze, v 14. stor., bola na západnej strane predstavaná mohutná veža. Pravdepodobne až počas barokovej obnovy, keď bol zaklenutý pôvodne plochý strop lode, bola zbúraná staršia sakristia a nahradená novou, ku ktorej v 20. stor. pristavali severnú prístavbu. Pieskovcová dlažba v presbytériu nie je pôvodná stredoveká, ale

pochádza až z neskoršej úpravy - možno spomínanej barokovej, skôr však ešte z mladšej. Výskum objavil aj základ štvorcového piliera, ktorý pochádza až z barokovej úpravy, kedy niesol zaniknutú spevácku kruchtu.

Čo sa týka pochovávania, výskum nezistil jeho stopy na severnej strane kostola, keďže v zásype sondy 1, neboli úlomky kostí. Pomerne malú intenzitu pochovávania sme zistili v interiéri lode, kde boli objavené dva hroby, z toho jeden bol čiastočne preskúmaný. Obec sa po prvý krát spomína v súpise pápežských desiatkov z tridsiatych rokov 14. stor.

GRABUNG IN DER KIRCHE DER HL. KATHARINA VON ALEXANDRIEN IN KYSAK. Kysak (Bez. Košice Umgebung), Kirche der Hl. Katharina von Alexandrien, Reste einer ehemaligen Architektur, Grab, Keramik, 13. – 18. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra - Außenstelle Košice. Die Grabung konzentrierte sich auf die Feststellung der älteren Bodenzurichtungen, Richtigstellung der Bauentwicklung des Objekts, bzw. Feststellung der ehemaligen Architektur. Im Innenbereich wurden die Fundamentmauer des Schiffes, Turmes und Sakristei und teilweise auch ein Grab untersucht. Festgestellt wurde nur eine altere Pflasterung und Fundamente eines ehemaligen barockzeitlichen Westchores. In der ersten Bauetappe, in der zweiten Hälfte des 13. Jh., war ein längliches Schiff mit rechteckigem, leicht durchgezogenem Presbyterium gebaut. In der zweiten Bauetappe war auf der Nordseite eine heute schon nicht existierende Sakristei gebaut. In der dritten Bauphase, im 14. Jh., war auf der Westseite ein mächtiger Turm vorgebaut. Wahrscheinlich erst während der barockzeitlichen Erneuerung, als das ursprünglich flachdachige Schiff eine Wölbung bekam, war die ältere Sakristei niedergerissen und durch eine neue ersetzt, zu der im 20. Jh. ein nördlicher Zubau zugebaut wurde (Abb. 10).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM DELOVÉHO BASTIÓNU OPONICKÉHO HRADU

Mário Bielich

Oponice (okr. Topoľčany), hrad, záchranný výskum, neskorý stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Oponický hrad sa nachádza na skalnej ostrohe, vo výške 333 m n. m., ukončujúcej terasovitý výbežok zo svahu hlavného hrebeňa pohoria Tribeč. Daná poloha umožňovala prehľad na frekventované údolie Nitry a poskytovala dôležité vizuálne prepojenie s lokalitou nad Drážovcami, a vodnými hrádkami v Ludaniciach a Nitrianskej Strede. Hrad dal postaviť koncom 13. stor. brat Matúša Čáka Trenčianskeho, magister Peter Čák. Prvá písomná zmienka pochádza však až z roku 1300 a súvisí s predčasnou smrťou Petra Čáka. V čase okupácie topoľčianskeho kraja husitmi sa Oponický hrad stal útočiskom okolitej šľachty a Apponyiovcov. Počas ťaženia husitov na jeseň roku 1431 boli vypálené dediny Malé a Veľké Oponice. Apponyiovci sa v tomto čase už na hrade často nezdržiavali. V druhej polovici 15. stor. si začali budovať šľachtické kúrie vo Veľkých Oponiciach.

Keď osmanská armáda v roku 1542 dobyla Budín stal sa hrad súčasťou protitureckej obrany. Benedikt Apponyi sa rozhodol hrad náležite opevniť. Nedostatok peňazí spôsobil, že vdova po Benediktovi, vlastniaca väčšiu časť hradu, musela svoju čiastku zálohovať Jánovi Apponyimu pre nedostatok peňazí na opevňovacie práce. Na západnej strane predhradia dala vybudovať dodnes zachované opevnenie s mohutnou nárožnou baštou. Dvojposchodová, do nádvoria otvorená delová bašta nazývaná Tereš, mala nad vysokým prízemím poschodie s piatimi veľkými delovými strieľňami, prístupnými po drevenej pavlači. Ochodza pokračovala plynulo aj na priľahlé úseky hradieb, k strieľňam pre ručné zbrane. Novým opevnením sa zväčšila plocha stredovekého predhradia a s vysunutou nárožnou baštou sa docielil široký vejár delostreleckej obrany. Postupne sa dostával do rúk čoraz chudobnejších majiteľov, ktorí ho síce obnovovali v priebehu 16. a začiatkom 17. stor., ale s veľkými finančnými ťažkosťami. Juraj Apponyi začal ďalšiu prestavbu hradu, kladúc dôraz hlavne na prudký rozmach delostrelectva kvôli pretrvávajúcemu tureckému nebezpečenstvu. Dovŕšenia veľkolepej prestavby sa Juraj Apponyi však nedožil, pretože padol v tureckej vojne. Dokončil ju jeho brat Pavol. Vďaka týmto úpravám odolal tureckému náporu. Impozantne prestavaný hrad sa stal predmetom roztržky pri delení majetku medzi bratmi, Petrom, Pavlom a Blažejom. Spory o majetok Apponyiovcov medzi bratmi, ktoré sa vliekli od roku 1612, prispeli k zániku hradu. Dohoda o rozdelení hradu z roku 1613 rozdelila hrad na dve časti. Peter a Pavol získali veľkú baštu Tereš, a časť pivnice južne od bašty, ďalej všetky stavby na juhu a časť rytierskej siene s vežou. Blažej nadobudol budovy na severnej strane, pričom studňa, hradná brána, schodiská, prachá-

reň a byty strážcov brán užívali spoločne. Dlhodobé ťahanice však ukončil až požiar v roku 1645. Po ňom majitelia definitívne opustili hrad a presťahovali sa do podhradia. Napriek tomu, že bol hrad poškodený, poskytol útočisko Rákocziho kurucom. Zakrátko však cisárske vojsko, už aj tak ťažko poškodený hrad, rozstrieľalo delami, keď útočilo na povstalcov. Dnešná zalesnená zrúcanina sa rýchlo rozpadáva.

Archeologický výskum prebiehal v priestore delovej bašty nazývanej Tereš. Počas odstraňovania sutiny zo zásypu sa podarilo identifikovať murivá a zdokumentovať aj zásypové vrstvy bastiónu (obr. 11: 2). Zároveň sme identifikovali aj nové architektúry v rámci bastiónu. V smere východ západ sme identifikovali múr, ktorý prechádza kolmo cez bastión (obr. 11: 1). Zásypové vrstvy, ktoré obsahujú keramiku, zlomky kachlíc a skiel, pochádzajú z druhej polovice 16. až začiatku 17. stor. V roku 1542 baštu spevnili a vytvorili dve podlažia. Počas neskorenesančnej prestavby, na začiatku 17. stor., ju nadstavali a prestavali na obytnú budovu, pričom z južne strany vedľa bašty pristavali štvorpodlažný palác (*Bóna 1999*, 283).

O p i s n á l e z o v

1. Horný okraj hrncovitej nádoby, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, lom črepu je oranžový, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 11: 3).
2. Okraj menšieho hrnčeka, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, lom črepu je sivý, nádoba je redukčne vypálená (obr. 11: 4).
3. Horný okraj hrncovitej nádoby s jemnou radielkovitou výzdobou na pleciach nádoby, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, lom črepu je sivý, nádoba je redukčne vypálená(obr. 11: 5).
4. Horný okraj hrncovitej nádoby, výzdobný prvok tvorí závitnica nalepená pod okrajom nádoby, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, lom črepu je červeno-oranžový, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 11: 6).
5. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria obežné línie, hlina obsahuje malé množstvo minerálnych štruktúr, lom črepu je hnedo-sivý, nádoba je redukčne vypálená (obr. 11: 7).
6. Fragment z hrdla nádoby, výzdobu tvorí dvojitá vlnovka a obežné línie vytvorené veľmi jemným nástrojom, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, lom črepu je sivý, nádoba je redukčne vypálená (obr. 11: 8).
7. Fragment komorovej kachlice, z vonkajšej strany je glazovaná zelenou glazúrou, črep v lome je červený, oxidačne vypálená, datovanie: koniec 16. – 17. stor. (obr. 11: 9).
8. Fragment komorovej kachlice, z vonkajšej strany je glazovaná zelenou glazúrou, črep v lome je červený, oxidačne vypálená, datovanie: koniec 16. – 17. stor. (obr. 11: 10).
9. Fragment komorovej kachlice, nie je glazovaná, farba hliny je sivá, redukčne vypálená, datovanie: koniec 15. – 16. stor. (obr. 11: 11).
10. Fragment komorovej kachlice, z vonkajšej strany glazovaná zelenou glazúrou, črep v lome je červený, oxidačne vypálená, datovanie: koniec 16. – 17. stor. (obr. 11: 12).
11. Fragment kachlice základnej stredovej so štvorcovou ČVS, ornament tvorí päť miskovitých priehlbín, z vonkajšej strany glazovaná žlto-zelenou glazúrou, črep v lome je pieskovej farby, vypálená redukčne, datovanie: koniec 16. až 17. stor. (obr. 11: 13).

L i t e r a t ú r a

Bóna 1999 - M. Bóna: Prevéty opevnených sídiel šľachty na strednom a hornom Ponitrí. Arch. Hist. 24, 1999, 273 – 290.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER KANONENBASTION DER BURG OPONICE. Oponice (Bez. Topoľčany), Burg, Rettungsgrabung, Spätmittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Burg Oponice befindet sich auf einer Steinsporn in der Höhe von 333 m ü. M., die den Terrassenausläufer des Hauptkammabhangs des Tribeč-Gebirges abschließt. Die erste Schriftliche Erwähnung über die Burg stammt aus dem 13. Jh. Die archäologische Grabung verlief im Bereich der Kanonenbastion Namens Tereš. Während der Beseitigung des Schutts von der Aufschüttung ist es gelungen die Mauerwerke zu identifizieren und auch die Aufschüttungsschichten der Bastion zu dokumentieren (Abb. 11: 2). Gleichzeitlich haben wir auch neue Architekturen innerhalb der Bastion identifiziert. In der Richtung Osten-Westen haben wir eine Mauer identifiziert, die senkrecht durch die Bastion durchging (Abb. 11: 1). Die Aufschüttungsschichten, die Keramik, Kachel- und Glasfragmente enthalten, stammen aus der zweiten Hälfte des 16. bis Anfang des 17. Jh. (Abb. 11: 3 – 13). Im Jahre 1542 wurde die Bastion verstärkt und es sind zwei Stöcke entstanden. Während des spätrenaissancezeitlichen Umbaus am Anfang des 17. Jh. wurde sie aufgebaut und auf ein Wohngebäude umgebaut, wobei an der Südseite der Bastei ein vierstöckiges Palast zugebaut wurde (Bóna 1999, 283).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HURBANOVOM NÁMESTÍ V BOJNICIACH

Mário Bielich - Barbara Zajacová

Bojnice (okr. Prievidza), Hurbanovo námestie a Pod zámkom, záchranný výskum, doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný rekonštrukciou inžinierskych sietí na Hurbanovom námestí v intraviláne Bojníc. Sledovali sme spolu šesťnásť rýh (ryhy 1 – 8 a L1 – L7) na plynové prípojky, z toho jedna sa nachádzala v polohe Pod zámkom (ryha 0). Rozmery rýh boli závislé od stavebného plánu námestia a pohybovali sa od 3,0 do 5,0 m dĺžky a 0,5 m šírky. Hĺbka výkopu bola v rozmedzí od 1,1 do 2,0 m (v prípade ryhy 0). V ryhe 2 sme v profile i v pôdoryse objavili pravdepodobne zvyšky pece. Nepodarilo sa nám zozbierať žiaden materiál, na základe ktorého by bolo možné tento objekt chronologicky bližšie zaradiť. Ryhu 0 v polohe Pod zámkom sme rozšírili a prehĺbili (obr. 13: 1). V hĺbke 1,0 – 1,8 m od súčasného terénu sme objavili pravekú kultúrnu vrstvu obsahujúcu črepy, zvieracie kosti a mazanicu. Na základe keramického materiálu ju môžeme datovať do záveru doby laténskej (LD2). Počas výkopových prác boli na halde nájdené dva fragmenty neskoro renesančných kachlíc (druhá polovica 16. – 17. stor.). Na jednej z nich (obr. 12: 15) je vyobrazená časť habsburgskej orlice (chvost). Pracovníci stavebnej firmy nám darovali bronzové pečatidlo, ktoré objavili pri hĺbení ryhy, ktorá spája Hurbanovo námestie a Podzámsku ulicu. Ikonografický motív predstavuje ruku rytiera so šabľou (obr. 13: 3).

Výskum aj napriek svojmu malému rozsahu priniesol poznatky, ktoré potvrdili osídlenie z laténu z okolia hradného areálu. Novoveké nálezy dokumentujú postupnú premenu mesta Bojnice počas neskorého stredoveku a novoveku.

Opis nálezov

1. Fragment ústia situlovej nádoby, hlina jemne plavená s veľkým obsahom prímesí tuhy (obr. 12: 2).
2. Fragment z tela nádoby, hlina jemne plavená s veľkým obsahom prímesí tuhy (obr. 12: 3).
3. Horný okraj súdkovitej nádoby, hlina s obsahom minerálnej štruktúry, povrch hladený (obr. 12: 6).
4. Fragment ústia situlovej nádoby, hlina jemne plavená s veľkým obsahom prímesí tuhy (obr. 12: 4).
5. Fragment ústia veľkej nádoby, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr (obr. 12: 9).
6. Fragment z tela nádoby, hlina jemne plavená s veľkým obsahom prímesí tuhy (obr. 12: 5).
7. Fragment ústia nádoby, hlina jemne plavená o veľkým obsahom prímesí tuhy (obr. 12: 12).
8. Fragment z tela nádoby, povrch nádoby drsný, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr (obr. 12: 7).
9. Fragment dna nádoby, hline jemne plavená s minerálnymi štruktúrami, povrch nádoby hladený (obr. 12: 14).
10. Fragment horného okraja nádoby, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, povrch hladený (obr. 12: 8).
11. Fragment horného okraju hrncovitej nádoby, farba črepu v lome červená, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, nádoba oxidačne vypálená (obr. 12: 11).
12. Fragment ústia misovitej nádoby, farba črepu v lome červená, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, oxidačne vypálená (obr. 12: 10).
13. Fragment ústia misovitej nádoby, farba črepu v lome červená, hlina jemne plavená bez minerálnych štruktúr, nádoba oxidačne vypálená (obr. 12: 13).
14. Fragment komorovej kachlice, na povrchu zelená glazúra, farba v lome červená, kachlica oxidačne vypálená (obr. 13: 2).
15. Fragment komorovej kachlice, na povrchu zelená glazúra, farba v lome červená, oxidačne vypálená, na vnútornej strane sa nenachádzajú stopy po výrobe (obr. 12: 15).
16. Pečatidlo (obr. 13: 3).

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DEM HURBANOVO NÁMESTIE (PLATZ) IN BOJNICE. Bojnice (Bez. Prievidza), Hurbanovo námestie und Pod zámkom, Rettungsgrabung, Latènezeit, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Während der Rekonstruktion der Ingenieurnetze am Hurbanovo námestie in Bojnice (Abb. 12: 1) ist es uns gelungen eine Siedlungsschicht aus der jüngeren Eisenzeit zu untersuchen (Abb. 12: 2 – 9, 12, 14). Die Schicht enthielt meistens Keramikmaterial, datiert in die Stufe LD2. Bei den Erdarbeiten in der Umgebung der Häuser haben wir Schichten aus Spätmittelalter und früher Neuzeit untersucht. Die Funde bestanden aus Keramikfragmenten und kleinen Eisengegenständen. Eine interessante Gruppe von Funden bilden die Kacheln mit einer Abbildung vom Habsburger Adler aus der Hälfte des 16. bis ersten Jahrzehnten des 17. Jh. (Abb. 12: 15). Auf der Halde haben wir einen bronzenen Siegelstock mit näher unbestimmten Wappen, auf dem eine Hand mit einem Schwert abgebildet ist, gefunden (Abb. 13: 3).

LOKALITY GEODETICKY ZAMERANÉ V ROKU 2008

Elena B l a ž o v á - Martin B a r t í k

V roku 2008 sme realizovali geodetické merania na tridsiatichpiatich lokalitách Slovenska, čo predstavovalo okolo sedemdesiatjeden dní iba terénnej aktivity. Väčšina archeologických lokalít bola skúmaná v rámci investičných akcií, a iba menšia časť, hradená z grantových prostriedkov, patrila do kategórie vedeckého výskumu. V tomto roku sa systematická geodetická prospekcia uskutočnila prevažne na hradiskách a hrádkoch. Pokračovalo sa i v meraní rozsiahleho hradiska v Bojnej. Okrem toho boli zamerané aj ďalšie významné hradiská v Smoleniciach, Doľanoch, Olcnave a v Liptovskom Trnovci.

1	Bíňa	zameranie výskumu
2	Bojná	zameranie výskumu
3	Bojnice	zameranie výskumu
4	Čakajovce (areál Incodek)	zameranie výskumu
5	Čierne Kľačany	vytýčenie a zameranie výskumu
6	Doľany	zameranie hradiska
7	Dunajská Streda	zameranie výskumu
8	Hliník nad Hronom	zameranie výskumu
9	Hviezdoslavov	vytýčenie a zameranie výskumu
10	Ipeľský Sokolec	zameranie hrádku
11	Ladomerská Vieska	zameranie výskumu
12	Likavka	zameranie výskumu
13	Liptovská Sielnica - Liptovská Mara	zameranie výskumu
14	Liptovský Trnovec	zameranie výskumu
15	Liptovský Trnovec (Opálenica)	zameranie hradiska
16	Nitrianska Blatnica	zameranie geofyzikálneho výskumu
17	Nitra (južný obchvat R1)	vytýčenie a zameranie výskumu
18	Nitra, časť Dolné Krškany	zameranie výskumu
19	Nitra (priestory galérie)	zameranie výskumu
20	Nitra (hrad)	zameranie výskumu
21	Nitra (Zoborský kláštor)	zameranie výskumu
22	Nitra (areál spoločnosti NAY)	zameranie výskumu
23	Olcnava (Kňazovka)	zameranie hradiska
24	Orešany	zameranie výskumu
25	Ploštín	zameranie geofyzikálneho výskumu
26	Santovka	zameranie výskumu
27	Smolenice	zameranie výskumu
28	Spišské Matiašovce	zameranie lokality
29	Súdovce	prieskum a zameranie lokality
30	Suchohrad	vytýčenie a zameranie výskumu
31	Trenčín	zameranie výskumu
32	Zlaté Moravce	zameranie výskumu
33	Zohor	zameranie výskumu
34	Zvolen (Čierne zeme)	zameranie výskumu
35	Zvolen (Námestie SNP)	zameranie výskumu

Všetky merania boli vykonané podrobnou tachymetrickou metódou z bodov polygónových ťahov. Pri všetkých lokalitách už bola použitá metóda polohového a výškového pripojenia na body štátnej siete. Pri lokalitách na miestach budúcich investičných zámerov boli skúmané náleziská pripájané na body

projektovej dokumentácie dodané investorom. Pri ostatných sa pripojenie realizovalo metódou GPS - prístrojom Pro Mark 3. Údaje zozbierané týmto systémom boli následne vyhodnotené postprocesingom - vyrovnaním s použitím údajov SKPOS. Väčšinu výstupov tvoria polohopisné plány s interpretáciou výškopisu v požadovanej forme.

V závere pripájame zoznam meraných lokalít s identifikáciou na mape Slovenskej republiky (obr. 14), ako i príklady plánov terénnych modelov z lokalít Liptovský Trnovec, poloha Opálenica (obr. 15: 1) a Doľany, poloha Roveň (obr. 15: 2), ležiacej v trase výstavby diaľnice D1.

IM JAHR 2008 GEODÄTISCH VERMESSENE FUNDSTELLEN. Im Laufe des Jahres haben wir geodätische Messungen auf fünfunddreißig slowakischen Fundstellen gemacht. Das dauerte etwa einundsiebzig Tage. Systematische geodätische Prospektion fand überwiegend auf den Burgwallen und kleinen Burgen statt. Fortgesetzt wurde die Vermessung des großen Burgwalls in Bojná. Außer dem waren auch weitere bedeutende Burgwälle in Smolenice, Doľany, Olcnava und Liptovský Trnovec vermessen. Alle Messungen wurden mit der tachymetrischen Methode aus den Punkten der Polygonzüge durchgeführt. Bei allen Fundstellen wurde die Methode der Lagen- und Höhenanknüpfung an die Punkte des Staatnetzes verwendet. Bei den Fundstellen auf zukünftigen Bauflächen der zukünftigen Investitionsprojekte wurden die untersuchten Fundstellen an die Punkte des Projektdokumentation angehängt. Bei den anderen wurde die Anknüpfung durch die GPS-Methode bei der Hilfe des Pro Mark 3 - Gerätes durchgeführt. Die so aufgesammelten Angaben wurden nachträglich mittels Postprocessing-Methode bei der Benutzung von SKPOS - Angaben ausgewertet. Meistens geht es um die Lagepläne mit der Höheninterpretierung. Am Ende schließen wir die Liste der vermessenen Fundstellen und ihre Identifizierung auf der Karte der Slowakischen Republik (Abb. 14), wie auch Beispiele von Terrainmodellen aus den Fundstellen Opálenica in Liptovský Trnovec (Abb. 15: 1) und der Fundstelle Doľany, in der Flur Roveň (Abb. 15: 2), die auf der Strecke der Autobahn D1 liegt, an.

TERÉNNE AKTIVITY KATEDRY ARCHEOLÓGIE V NITRE

Zuzana B o r z o v á - Noémi P a ž i n o v á

Katedra archeológie FF UKF v Nitre uskutočnila dva archeologické výskumy s pozitívnym výsledkom.

1. H o r n é L e f a n t o v c e (okr. Nitra), intravilán - PD Lefantovce, novoveká stavba, archeologický výskum, novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

V Horných Lefantovciach v mieste výstavby skladu obilia pre PD Lefantovce sme uskutočnili archeologický výskum, ktorý priniesol doklad o hospodárskej zástavbe priestoru v 18. – 19. a v 20. stor. V priestore základovej ryhy sa podarilo zachytiť a zdokumentovať pozostatky dvoch tehlových múrov a značne zdeštruovanej podlahy, na ktorých výstavbu boli použité kolkované i nekolkované tehly spájané maltou. Potvrdila sa tak existencia staršej novovekej hospodárskej stavby, ktorá pôvodne stála na mieste maštale a hnojovej jamy vybudovanej po polovici minulého storočia v priestore Poľnohospodárskeho družstva Horné Lefantovce. Z ryhy sa získal aj sporadický novoveký črepový materiál a väčšie množstvo kolkovaných tehál datovaných do 18. – 19. stor. (*Borzová/Čurný/Pažinová 2010*).

V čase realizácie výskumu sme boli miestnymi obyvateľmi upozornení na sporadický výskyt archeologického materiálu na súkromnom pozemku na juhovýchodnom okraji obce, východne od miestneho cintorína v k. ú. Horné Lefantovce, poloha Bideštov. Majitelia pozemku nám následne poskytli tridsaťpäť kusov vyzbieraného črepového materiálu. Nálezy je možné datovať do neskorej doby kamennej (eneolitu - obr. 16: 1 – 7) a novoveku (obr. 16: 8 – 10). Praveký súbor obsahoval aj niekoľko okrajov mís (obr. 16: 2, 4, 7), dná nádob (obr. 16: 5, 6) a jeden výčnelok s časťou tela (obr. 16: 3). Všetky fragmenty boli hrubostenné, stredozrnné až zrnité, s hrubým, prípadne prirodzeným hladeným povrchom, tmavohnedej a tmavosivej farby. Medzi novovekými črepmi sa vyskytli uchá džbánov (obr. 16: 9), okraj misy s vhĺbenou výzdobou a zelenou glazúrou (obr. 16: 10) a dolná časť jednej nôžky trojnožky (obr. 16: 8). K nálezom patrí aj menší kúsok mazanice (obr. 16: 1). Brúsená industria bola zastúpená fragmentom plochej kamennej sekerky.

Nálezy dokladajú ďalšie praveké osídlenie už i tak archeologicky bohatého katastra Horných Lefantoviec. Z neolitu boli v obci v minulosti evidované nálezy z polôh Lápa, Na Babe, Cerové a Dlhá. V polohe Lápe boli prieskumom vyzbierané nálezy kultúry s lineárnou keramikou (*Ožďáni 1998*, 22). Fragmenty tejto kultúry, alebo želiezovskej skupiny, pochádzajú aj z polohy Cerové (*Bisták/Daňo/Poláček 2006*, 48). Jemne plavený, pravdepodobne lengyelský materiál, s výraznou prímesou ostriva evidujeme z polohy

Dlhá (*Bisták/Daňo/Poláček 2006*, 48). V polohe Na Babe, ktorá sa nachádza na menšom návrší na južnom okraji obce, bola výskumom odkrytá menšia časť neolitického sídliska z obdobia želiezovskej skupiny s odpadovými jamami, jeden hospodársko-výrobný objekt a batéria trinástich pecí *(Bánesz 1959*; *1962*). Ďalšie železovské nálezy boli nájdené pri liečebnom ústave v blízkosti kóty 239 (*Ožďáni 1998*, 22). Plochá eneolitická medená sekerka (ludanická skupina?) bola objavená v Horných Lefantovciach v záhrade J. Páleníka (*Novotná 1970*, 15, tab. II: 26).

2. N o v é Z á m k y (okr. Nové Zámky), poloha P r i m a k o v i c k o m m o s t e, sídlisko, archeologický výskum, pravek (doba bronzová?). Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

Lokalita sa nachádza v katastrálnom území Nové Zámky, na juhovýchodnom okraji mesta v polohe, ktorá sa nachádza za železničným priecestím severne od Bešeňovskej cesty. Archeologický výskum bol realizovaný na základe rozhodnutia KPÚ Nitra ako paralelný s postupujúcimi stavebným prácami, a preto sa uskutočnil priebežne v mesiacoch júl až november 2008. Práce v teréne pozostávali z obhliadky staveniska „Zóny rodinných domov", konkrétne zo sledovania odhumusovania plochy vnútornej obslužnej komunikácie a parciel č. 8846/60, 8846/61, 8846/71, 8846/153 na výstavbu rodinných domov a zároveň kontroly výkopových prác základov rodinných domov na predmetných parcelách a výkopových prác pre vodovodné potrubie/kanalizáciu.

Archeologické nálezy boli identifikované len v mieste severnej vetvy obslužnej vnútornej komunikácie v úseku 30 – 45 m od Bešeňovskej cesty. V tomto priestore boli vyzbierané fragmenty pravekej keramiky a na povrchu bolo možné identifikovať aj zhluk zvieracích kostí. V piesčito-hlinitom podloží sa po odhumusovaní črtali dva objekty, ako tmavé fľaky. Objekt 1 mal pravidelný kruhový pôdorys a objekt 2 nepravidelný oválny pôdorys. Po vybratí južnej polovice objektu 1 sa podložie ukázalo už v hĺbke 4 cm od povrchu. Objekt 1 neobsahoval žiadne nálezy. Výplň objektu bola homogénna a tvorila ju tmavohnedá hlina. Z objektu 2 (obr. 17) bolo možné vybrať len jeho južnú polovicu, ktorá sa nachádzala v priestore severnej vetvy vnútornej obslužnej komunikácie, pretože severná polovica objektu sa nachádzala na súkromnom pozemku. Rozmery južnej polovice objektu boli 2,5 x 0,8 m. Maximálna hĺbka v južnej časti objektu dosahovala 25 cm. Od stien smerom do stredu dno objektu postupne klesalo. Zásyp objektu bol kompaktný, tmavohnedej farby, čím sa odlišoval od podložia, ktoré malo svetložltú farbu. V hĺbke 0,15 m od povrchu smerom dole sa objavovali kúsky pravekej keramiky (typický aj atypický materiál) premiešané so zvieracími kosťami (20 kusov). V juhovýchodnej štvrtine objektu sa nachádzala aj takmer celá lebka zvieraťa - pravdepodobne kravská. Na dne ani tesne pri stenách nebol zachytený archeologický materiál. Nálezy keramiky (spolu 108 kusov) z objektu 2 je možné najpravdepodobnejšie datovať do staršej doby bronzovej.

O p i s k e r a m i c k ý c h n á l e z o v

1. Fragment okraja a tela kónickej misy. Okraj zaoblený zvnútra zosilnený, pozdĺž vnútornej strany vodorovná plastická okrajová páska zdobená jamkami. Keramický materiál jemný plavený, farba povrchu svetlohnedá, povrch hladený. Rozmery: hr. steny 0,6 cm, pr. okraja 32 cm (obr. 18: 1).
2. Fragment okraja s hrdlom hrubostennej hrncovitej nádoby s náznakom výčnelku. Okraj zaoblený, hrdlo kužeľovité a jemne prehnuté. Keramický materiál stredozrnný, farba povrchu svetlohnedá, povrch hladený prirodzený. Rozmery: hr. steny 0,8 cm, pr. okraja 16 cm (obr. 18: 2).
3. Fragment okraja s hrdlom hrncovitej nádoby (zložený z dvoch kusov). Okraj zaoblený, hrdlo prehnuté. Keramický materiál jemnozrnný, farba povrchu tmavosivá/tmavohnedá. Úprava povrchu hladením. Rozmery: hr. steny 0,6 cm, pr. okraja 11 cm (obr. 18: 3).
4. Fragment okraja a tela kónickej misy. Okraj zaoblený zvnútra zosilnený, pozdĺž vnútornej strany vodorovná plastická okrajová presekávaná páska. Keramický materiál jemný plavený, farba vonkajšieho povrchu tmavohnedá s okrom, vnútorného tmavosivá. Vonkajší povrch nádoby hladený, vnútorný leštený. Rozmery: hr. steny 0,6 cm, pr. okraja 28 cm (obr. 18: 4).
5. Pologuľovitý výčnelok s fragmentom tela nádoby. Keramický materiál stredozrnný, farba povrchu sivá, povrch hladený prirodzený. Rozmery: hr. steny 0,8 cm (obr. 18: 5).
6. Fragment okraja s hrdlom tenkostennej hrncovitej nádoby. Hrdlo priame, plece klenuté ostro nasadené. Keramický materiál plavený, farba povrchu svetlohnedá, úprava povrchu hladením. Rozmery: hr. steny 0,4 cm; pr. okraja 10 cm (obr. 18: 6)
7. Fragment plochého hraneného lomeného ucha. Keramický materiál hrubozrnný, farba povrchu svetlá-okrová, povrch hladený prirodzený (obr. 18: 7).
8. Hrubostenný fragment nôžkovitého dna misy (zložený z dvoch kusov). Keramický materiál zrnitý, farba vonkajšieho povrchu tmavohnedá až sivá, vnútorného povrchu svetlohnedá. Vonkajší povrch upravený hladením, vnútorný povrch jemne modelovaný. Rozmery: hr. steny 0,6 cm, pr. dna 9 cm (obr. 18: 8).

9. Hrubostenný fragment jemne nôžkovitého dna hrncovitej nádoby (zložený z dvoch kusov). Keramický materiál zrnitý, farba vonkajšieho povrchu svetlo hnedá, vnútorného tmavosivá. Povrch hladený prirodzený. Rozmery: hr. steny 0,8 cm, pr. dna 13 cm. (obr. 18: 9).
10. Fragment dolnej polovice tenkostennej hrnčekovitej nádoby (zložená z troch kusov). Vydutie oblé, spodok prehnutý, nasadenie dna oblé. Keramický materiál jemnozrnný, farba povrchu sivá. Úprava povrchu hladením. Rozmery: hr. steny 0,5 cm, pr. dna 6 cm, pr. vydutia 10 cm. (obr. 18: 10).

Okrem zmienených dvoch objektov sa v odhumusovaných častiach nečrtali žiadne stopy po archeologických objektoch alebo situáciách a zároveň sa nenašli ani žiadne artefakty, len sporadicky novoveké keramické nálezy. V profiloch vykopaných rýh/jám boli zachytené len geologické vrstvy. V haldách, ktoré vznikli výkopmi na stavbe, sa nenašiel taktiež žiaden archeologický materiál.

Terénne aktivity sa ďalej zamerali aj na povrchový prieskum mikroregiónu Kostolianskej doliny. O jej bohatej histórii svedčia hlavne stopy osídlenia na výšinných polohách, ktoré uzatvárajú sledovaný mikroregión: Veľký Lysec (*Blažová/Kuzma/Rajtár 2000*, 39; *Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982*, 159 – 175; *Illášová/Veliačik 1997*; *Mitáš/Stegmann-Rajtár 2005*; *Točík 1956*), Ploská (*Habovštiak 1968*, 43) alebo Studený hrad (*Bisták/Daňo 2006*; *Habovštiak 1968*, 43). Našim cieľom bolo doplniť informácie o osídlení doliny, hlavne v období stredoveku v súvislosti s existenciou Kostola sv. Juraja (*Baxa/Polanský/Bisták 2006*; *Habovštiak 1968*; *Maříková-Kubková 2006*; *Ševčíková 1999*, 141) v terajšom katastri obce (*Bisták/Daňo 2006*; *Borzová/Pažinová 2009*). Okrem pracovníkov katedry (Z. Borzová, N. Pažinová a L. Roganský) sa prieskumov zúčastnili aj študenti druhého a tretieho ročníka v rámci praktickej časti výučby zimného aj letného semestra akademického roka 2007/2008. Podarilo sa preskúmať intravilán aj extravilán obce. Prospekcia priniesla nasledovné výsledky:

1. K o s t o ľ a n y p o d T r i b e č o m (okr. Nitra), poloha B i l k e š, sídlisko?, povrchový prieskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

Lokalita sa nachádza v extraviláne obce, juhovýchodným smerom, po oboch stranách komunikácie vedúcej z Kostolian pod Tribečom do Ladíc. Cestná komunikácia predeľuje polohu na dve časti: Bilkeš I. západne od cesty a Bilkeš II, ktorá lemuje z pravej strany potok Drevenica. Takmer na celej skúmanej ploche sa našiel črepový materiál z obdobia stredoveku a novoveku. Z obdobia stredoveku sú to zlomky z tela nádob, pliec a hrdla, okraje hrncov a časti ucha. Väčšia časť materiálu však pochádza z obdobia novoveku: zlomky z viac ako šesťdesiatich nádob, vysokého (hrnce, džbány) aj širokého tvaru (misy, trojnožky, taniere).

2. K o s t o ľ a n y p o d T r i b e č o m (okr. Nitra), poloha N a d c e s t o u, sídlisko?, povrchový prieskum, neolit?, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

Predmetná poloha sa nachádza v extraviláne, juhovýchodne až východne od obce, na ľavej strane komunikácie vedúcej z Kostolian pod Tribečom do Ladíc, nad polohou Bilkeš II, vrátane tej časti, ktorá je na mape v mierke 1:10000 zaznamenaná ako poloha Noviny. Poloha pokračuje aj severne od poľnej cesty a kopíruje zalesnené plochy a vinice východne od obce. Črepový materiál sa nachádzal takmer na celej ploche poľa, pričom nebolo možné sledovať určité zhluky. Okrem črepového materiálu bola v tejto polohe nájdená kamenná industria na hrebeni (kóta 238) neďaleko úvozu. Na tomto mieste sa podarilo nájsť čepele zo silicitu a limnosilicitu, úštepy z limnosilicitu až opálu, surovinu z rádiolaritu a odpadovú časť z limnosilicitu (za analýzu ďakujeme M. Chebenovi).

Väčšiu kolekciu artefaktov predstavujú črepy z obdobia vrcholného stredoveku: zlomky z tela nádob z vysokých nádob. V súbore je zastúpený aj črepový materiál z novoveku: fragmenty z nádob vysokých (hrniec) aj širokých tvarov (tanier, misa, pokrievka), a v jednom prípade je zastúpený fragment bočnej steny komorovej kachlice.

3. K o s t o ľ a n y p o d T r i b e č o m (okr. Nitra), intravilán, sídlisko?, povrchový prieskum, stredovek?, novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie FF UKF, Nitra.

Prospekcia terénu bola uskutočnená na súkromných políčkach a záhradkách so súhlasom majiteľov a s vedomím starostu obce. Podarilo sa nájsť nepatrné množstvo keramického materiálu, z ktorého väčšinu možno zaradiť do obdobia novoveku, sporadický materiál patriaci do obdobia stredoveku bol bez výraznejších morfologických znakov a výzdobných motívov, preto nie je v tejto práci bližšie špecifikovaný.

Výsledky prieskumu v katastri obce Kostoľany pod Tribečom potvrdzujú polykultúrne osídlenie intravilánu a hlavne extravilánu obce a archeologický význam predmetnej lokality pre štúdium stredovekého a novovekého sídliskového vývoja (*Borzová/Pažinová 2009*).

L i t e r a t ú r a
Bánesz 1959 - L. Bánesz: Neolitické pece z Horných Lefantoviec. Arch. Rozhledy 11, 1959, 470 – 482.
Bánesz 1962 - L. Bánesz: Neolitické nálezy z Horných Lefantoviec. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 21 – 45.
Baxa/Polanský/Bisták 2006 - P. Baxa/L. Polanský/P. Bisták: Hrobový nález denáru Olřicha I. (1012 – 1033, 1034) v Kostoľanoch pod Tribečom (Slovensko). Numismatický sborník 26, 2006, 260 – 265.
Bisták/Daňo/Poláček 2006 - P. Bisták/R. Daňo/M. Poláček: Archeologické prieskumy v Lefantovciach, Oponiciach a Nitrianskej Strede. AVANS 2004, 2006, 48, 49.
Bisták/Daňo 2006 - P. Bisták/R. Daňo: Kostoľany pod Tribečom. Nálezová správa PÚ SR.
Blažová/Kuzma/Rajtár 2000 - E. Blažová/I. Kuzma/J. Rajtár: Letecký prieskum na Slovensku. AVANS 1998, 2000, 39.
Borzová/Čurný/Pažinová 2010 - Z. Borzová/M. Čurný/N. Pažinová: Nové poznatky o novovekom a stredovekom osídlení Horných Lefantoviec a Kostolian pod Tribečom. Štud. Zvesti AÚ SAV 47, 2010, 5 – 24.
Borzová/Pažinová 2009 - Z. Borzová/N. Pažinová: Osídlenie Kostolianskej doliny. Monumentorum Tutela 20, 29 – 44.
Fodor 1968 - P. Fodor: Nástenné maľby v Kostoľanoch pod Tribčom z hľadiska ich techniky. Monumentorum Tutela 2, 1968, 97 – 114.
Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982 - V. Furmánek/L. Veliačik/P. Romsauer: Jungbronzezeitliche befestigte Siedlungen in der Slowakei. In: Beiträge zum bronzezeiltichen Burgenbau in Mitteleuropa. Berlin - Nitra 1982, 159 – 175.
Habovštiak 1968 - A. Habovštiak.: Archeologický výskum v Kostoľanoch pod Tribečom. Monumentorum Tutela 2, 1968, 43 – 77.
Illášová/Veliačik 1997 - Ľ. Illášová./L. Veliačik: Kamenná podložka z hradiska v Kostoľanoch pod Tribečom. AVANS 1995, 1997, 89.
Maříková-Kubková 2006 - J. Maříková-Kubková: Nástěnné malby kostele sv. Juraja v Kostolanech pod Tribečom. Technologia artis 2006, 85 – 92.
Mitáš/Stegmann-Rajtár 2007 - V. Mitáš/Z. Stegmann-Rajtár: Nové nálezy z prieskumov opevneného hradiska Veľký Lysec. AVANS 2005, 2007, 146 – 148.
Novotná 1970 - M. Novotná: Die Äxte und Beile in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde 9/3. München 1970.
Oždáni 1998 - O. Oždáni: Z najstarších dejín Lefantoviec. In: Kolektív autorov: Lefantovce 1113 – 1998. K 885. výročiu prvej písomnej zmienky o obci. Z úcty k predkom a na poučenie súčasníkom vydal obecný úrad Lefantovce. Lefantovce 1998, 13 – 42.
Ševčíková 1999 - Z. Ševčíková: Odkaz Byzancie v poveľkomoravskom umení Slovenska. In: Slovensko a európsky juhovýchod. Bratislava 1999, 126 – 151.
Točík 1956 - A. Točík: Kostoľany pod Tribečom. Nálezová správa AÚ SAV č. 407/56.

TERRAINAKTIVITÄTEN DES LEHRSTUHLS DER ARCHÄOLOGIE IN NITRA. Im Jahr 2008 wurden zwei archäologische Grabungen mit positiven Ergebnissen und einige archäologische Begehungen im Kataster der Gemeinde Kostoľany pod Tribečom gemacht.
1. Horné Lefantovce (Bez. Nitra), Innenbereich - Genossenschaft Lefantovce, neuzeitlicher Bau, archäologische Grabung, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Lehrstuhl der Archäologie der Philosophischen Fakultät der Konstantin-Philosoph-Universität, Nitra. Die archäologische Grabung auf der Stelle des zukünftigen Getreidelagers für Genossenschaft Lefantovce hat die wirtschaftliche Bebauung des Bereichs aus dem 18. – 19. und 20. Jh. erfasst. Gewonnen wurde sporadisches neuzeitliches Scherbenmaterial und größere Menge von gestempelten Ziegeln aus dem 18. – 19. Jh. Aus dem gegebenen Kataster stammen Streufunde aus der Flur Bideštov, die in die späte Steinzeit eingegliedert werden können (Äneolithikum) und Neuzeit.
2. Nové Zámky (Bez. Nové Zámky), Flur Pri makovickom moste, Siedlung, archäologische Grabung, Vorzeit (Bronzezeit?). Aufbewahrung der Funde: Lehrstuhl der Archäologie der Philosophischen Fakultät der Konstantin-Philosoph-Universität, Nitra. Eine weitere Grabung, auf dem südöstlichen Rand der Stadt wurde parallel mit den fortschreitenden Bauarbeiten realisiert. Im Nordteil der Anliegerstraße haben wir archäologische Funde, vorzeitliche Keramikfragmente und Tierknochen Gruppierungen identifiziert. Nach der Beseitigung der Humusschicht sind zwei Objekte zum Vorschein gekommen, wobei das erste keine Funde enthielt. Aus dem Objekt 2 (Abb. 17) stammt Keramik und Tierknochen. Das Objekt ist wahrscheinlich in die ältere Bronzezeit datiert.

Im Jahre 2008 haben wir einige Begehungen im Gemeindegebiet von Kostoľany pod Tribečom gemacht. Das Ziel war Informationen über die Besiedlung des Tals, und das vor allem im Mittelalter im Zusammenhang mit der St. Georg-Kirche, zu gewinnen. In der Flur Bilkeš ist es gelungen mittelalterliches und neuzeitliches Scherbenmaterial aufzusammeln. Aus der Flur Nad cestou stammt mittelalterliches und neuzeitliches Scherbenmaterial. Außer dem Scherbenmaterial wurde hier auch Steinindustrie gefunden: Klingen aus Quarzit und Limnosilizit, Abschläge aus Limnosilizit bis Opal, Rohstoff aus Radiolarit und Abfallteil aus Limnosilizit. Im Innenbereich der Gemeinde wurde Prospektion der privaten Grundstücken und Gärten durchgeführt. Das Scherbenmaterial stammt meistens aus der Neuzeit. Die Ergebnisse der Begehung bestätigen eine polykulturelle Ansiedlung des Innengebiets und vor allem Außengebiets der Gemeinde und die archäologische Bedeutung der gegebenen Fundstelle für das Studium der mittelalterlichen und neuzeitlichen Siedlungsentwicklung.

DOSKÚMANIE DVOCH PARCIEL NA MOSTNEJ ULICI V NITRE

Gertrúda B ř e z i n o v á

N i t r a, časť S t a r é m e s t o (okr. Nitra), M o s t n á u l i c a, stredná doba bronzová, doba laténska, stredovek (9. – 16. stor.), novovek, parcelné číslo 327/07 a 338/1. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Ide o pravý breh bývalého toku Nitričky, kde terén mierne klesá severným smerom. Nadmorská výška je 142,90 až 143,66 m. Výskum na parcele číslo 338/1 sa uskutočnil vo dvoch etapách. Prvá trvala od decembra 2005 do apríla 2006. K celkovému ukončeniu došlo v máji 2008, kedy došlo k doskúmaniu plochy a k začatiu výstavby polyfunkčného domu. Po dlhodobom odkrytí (od roku 2006) bol priestor zahádzaný odpadom z okolitého priestoru a tiež zosutou hlinou z profilov. Zapaženie, ktoré sme urobili po prerušení výskumu, bolo čiastočne rozpadnuté a rozobraté, takže došlo k deštrukcii hlavne západného i východného profilu. Pri stavebných úpravách už nedošlo k prehlbovaniu. Strojom sa vyrovnalo dno a navážal sa pre spevnenie štrk. Pri úprave západnej steny nedošlo k porušeniu archeologických objektov. Rozširoval sa priestor aj severným smerom. Kde došlo k vybratiu novovekých architektúr, ktoré tu boli postavené po roku 1900. V priestore parcely vyhradenej pre stavbu nebola zachytená riečka Nitrička. Tá je pravdepodobne situovaná severnejšie od plochy, pod terajšou komunikáciou. Pri východnej stene sondy bol v roku 2006 z dôvodu statiky ponechaný blok o šírke tri metre. Predpokladali sme, že v tejto časti bude možné zachytiť priebeh a šírku kamennej dlažby (dláždenie cesty), ktorá je datovaná mincou do začiatku 18. stor. (*Březinová 2008*). Ako však ukázali ďalšie výkopy, pôvodná časť terénu bola zachovaná iba v šírke 1,0 – 1,5 m. V smere k hotelu Aleksander´s bol terén porušený jeho stavebnou jamou a zahádzaný rôznym stavebným odpadom. V šírke 1,0 – 1,5 m sa však priebeh cesty zachytil a zdokumentoval. Terén bol upravený tak, že toto vydláždenie nasadalo skoro na pôvodný piesčitý breh Nitričky. Pod ním už bolo piesčité podložie.

Výskum na Mostnej ulici v Nitre, parcelné číslo 327/2, sa uskutočnil koncom roka 2007 (*Březinová 2009*), pričom sa preskúmala južná časť plochy až po podložie a severná časť plochy po kanál Nitričky. V roku 2008 sa sledovali úpravy plochy a odstránenie zásypu a kanála nad bývalým tokom Nitričky. Tento priestor bol zasypaný a postupne zastavaný až koncom 19. a v priebehu 20. stor. Okrem novovekých architektúr sa v roku 2008 nenašli pri doskúmaní oboch plôch žiadne archeologické objekty. Plocha je preskúmaná a zdokumentovaná.

L i t e r a t ú r a

Březinová 2008 - G. Březinová: Pokračovanie záchranných výskumov na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2006, 2008, 47, 48.

Březinová 2009 - G. Březinová: Ďalšia preskúmaná parcela na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2007, 2009, 52, 53.

ABSCHLUSSGRABUNG VON ZWEI PARZELLEN AUF DER MOSTNÁ STRAßE IN NITRA. Nitra, Teil Altstadt (Bez. Nitra), Mostná Straße, mittlere Bronzezeit, Latènezeit, Mittelalter (9. – 16. Jh.), Neuzeit, Parzellennummer 327/07 a 338/1. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Beide Grabungen, die auf den Parzellennummern 327/07 und 338/1 durchgeführt wurden, waren schon vom großen Teil in den Jahren 2005 – 2007 realisiert (Březinová 2008; 2009). Aus objektiven Gründen ist es zur finalen Untersuchung beider Par-

zellen erst im Jahr 2008 gekommen. Bei diesen Grabungen wurde die Ansiedlung in der Bronzezeit, Latènezeit, im Mittelalter und vor allem in der Neuzeit bestätigt. Die Grabung im Jahr 2008 konzentrierte sich auf die finale Untersuchung der neuzeitlichen Architekturen, gebaut nach dem Jahr 1900.

PREDSTIHOVÝ ZISŤOVACÍ VÝSKUM V SLOVENSKOM GROBE

Radoslav Č a m b a l

S l o v e n s k ý G r o b (okr. Pezinok), polohy D o m o v i n a a P r i Č i e r n e j v o d e, záchranný výskum, sídlisko, neolit, mladšia doba bronzová, doba laténska, doba rímska. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

V apríli sa uskutočnil predstihový zisťovací archeologický výskum v Slovenskom Grobe, a to v polohách Domovina a Pri Čiernej vode, pre potreby výstavby Obytné územie Slovenský Grob - Šúr. Zisťovací výskum prebiehal pomocou sondáže a zbermi. Celkovo bolo vyhĺbených šesť sond, označených I/2008 až VI/2008, o celkovej ploche 975 m^2. Päť sond v polohe Pri Čiernej vode (I/2008 – V/2008) a jedna v polohe Domovina (VI/2008). Sondy boli umiestnené na vyvýšené miesta v rámci plochy, keďže veľká časť plochy býva dlhodobo podmáčaná (Šúr).

V polohe Pri Čiernej vode sa nálezy objavili iba v sonde II/2008, a to vo forme niekoľkých nálezov (črepy, niekoľko malých fragmentov mazanice, praslen a dve zrnotierky), pravdepodobne z kultúrnej vrstvy, patriacej lengyelskej kultúre (stupeň Lengyel IIa). V sondách I/2008, III/2008, IV/2008 a V/2008 neboli zistené žiadne archeologické nálezy.

V polohe Domovina sa realizovala iba jedna sonda - VI/2008. V nej sa podarilo doložiť opäť črepy lengyelskej kultúry stupňa Lengyel IIa a dva sídliskové objekty z doby laténskej. Povrchovým zberom a detekciou kovov boli doložené nálezy z mladšej doby bronzovej (bronzový hrot oštepu) a mladšej doby rímskej. Ide o bronzovú mincu (Konštantín a synovia z prvej polovice 4. stor.). Laténske objekty boli označené ako objekty 1/08 2/08.

Objekt 1/08 - výrobný objekt, resp. pracovný priestor k objektu 2/08 - hrnčiarskej dvojkomorovej peci na vypaľovanie keramiky. Z objektu pochádza typický laténsky črepový materiál, kusy mazanice z roštu pece s prieduchmi a osteologický materiál. V objekte sa nachádzali aj dve kolové jamy, žľab a pozdĺž južnej steny hlinený schod - „lavica". Zaujímavosťou je, že na dne časti objektu bola doložená pravdepodobne rohož. Rozmery objektu 1/08: celková dĺžka aj s objektom 2/08 (hrnčiarskou pecou) 8,1 m, šírka 3,6 – 3,8 m, hĺbka od úrovne podložia 0,3 m. Orientácia objektu 1/08: V-Z.

Objekt 2/08 - hrnčiarska dvojkomorová pec sa nachádzala vo východnej časti objektu 1/08. Boli zachované aj oba otvory na kladenie paliva, v spodnej časti napojené na jednotlivé komory. Hlinený rošt pece sa nezachoval, zreteľné boli iba jeho fragmenty. Dva priestory na vypaľovanie - komory pece, mali obličkový tvar pôdorysu s vymazanými, do oranžova prepálenými stenami. Komory boli predelené v smere V-Z stredovým blokom. Z objektu 2/08 - pece, pochádza iba niekoľko laténskych črepov. Rozmery objektu 2/08 - pec: dĺžka jadra pece (V-Z) 1,26 m, celková dĺžka aj s kanálmi na palivo 1,6 m, dĺžka s predpecnou jamou 2,24 m, šírka pece 1,26 m, hĺbka 0,36 m po dno pece od úrovne podložia (+ 0,4 m vrstva ornice). Orientácia objektu 2/08: V-Z.

Objekt 1/08 môžeme interpretovať ako výrobný, resp. pracovný priestor s prístreškom, patriaci k objektu 2/08 peci, datovaný na základe črepového materiálu do stupňov LTC1-LTC2.

PROBEGRABUNG IN SLOVENSKÝ GROB. Slovenský Grob, (Bez. Pezinok), Flure Domovina und Pri Čiernej vode, Rettungsgrabung, Siedlung, Neolithikum, jüngere Bronzezeit, Latènezeit, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum -Archäologisches Museum, Bratislava. Die Untersuchung verlief in Form einer Grabung und einer Begehung. Insgesamt wurden sechs Grabungsflächen mit Gesamtfläche von 975 m^2, davon fünf in der Flur Pri Čiernej vode und eine in der Flur Domovina, freigelegt. In der Flur Pri Čiernej vode sind Funde nur in der Grabungsfläche II/2008 vorgekommen. Es ging um Scherben, einige kleine Lehmbewurffragmente, einen Spinnwirtel und zwei Reibplatten, die wahrscheinlich aus der Kulturschicht der Lengyel-Kultur stammen (Stufe IIa). In der Flur Domovina wurde nur eine Grabungsfläche gemacht. Darin wurden wieder Scherben der Lengyel-Kultur der Stufe IIa und zwei Siedlungsobjekte aus der Latènezeit belegt. Durch Begehung und Metalldetektion haben wir Funde aus jüngerer Bronzezeit (bronzene Speerspitze) und jüngerer Römerzeit (Bronzemünze Konstantin und Söhne aus erster Hälfte des 4. Jh.) belegt. Untersucht wurden auch zwei latènezeitliche Siedlungsobjekte. Das Objekt 1/08 - es geht um ein Herstellungs-, bzw.

Arbeitsbereich zum Objekt 2/08 - dem Töpferofen mit zwei Kammern zum Keramikbrennen aus der Stufe LTC1-LTC2. Aus dem Objekt stammt auch typisches latènezeitliches Scherbenmaterial, Lehmbewurfstücke mit Zuglöchern vom Ofenrost und osteologisches Material. Hier befanden sich auch zwei Pfostengruben und entlang der Südwand auch eine Lehmstufe - Sitzbank.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM HABÁNSKEHO DVORA VO VEĽKÝCH LEVÁROCH

Radoslav Čambal - Zdeněk Farkaš - Igor Choma

Veľké Leváre (okr. Malacky), Habánsky dvor, objekt č. 75, habánsky dom, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Archeologický výskum, iba čiastočne v obvodovom murive zachovanej habánskej stavby, sa uskutočnil na základe „Rozhodnutia" KPÚ v Bratislave v súvislosti s jej pamiatkovou úpravou a nadviazal na výskum v roku 2005, ktorý tu realizovalo Slovenské národné múzeum, Archeologické múzeum v Bratislave (*Čambal/Farkaš 2007*).

Archeologický výskum v roku 2005 priniesol doklady o viacfázovej výstavbe domu č. 75. Staršia, južná časť stavby, mala kamenno-tehlové základy odľahčené tehlovými oblúkmi. Neskôr k nej pristavali severnú časť, ktorej základy pozostávali z dvoch riadkov pálených tehál ukladaných priamo na piesčitý terén. Aj túto mladšiu časť domu niekoľko krát prestavovali a upravovali, predovšetkým postupne budovanými vnútornými priečkami. Nosná drevená stolica pozostávala z opracovaných trámov vsadených do ník v murive, s jedinou výnimkou však spodné časti stĺpov nikde nezasahovali do pôvodného terénu. Na dvoch miestach zachytené pravouhlé zásahy pod obvodovým tehlovým murivom nevylučovali, že už pred postavením severnej časti budovy č. 75 tu stál jednoduchší drevený prístrešok (obr. 19: 3).

K najvýznamnejším nálezom v roku 2008 patrí nález hlbokej jamy s nepravidelným kruhovým ústim (122 x 128 cm), ktorej dno ležalo 188 cm od súčasnej úrovne terénu. Zachytiť sa ju podarilo pri severozápadnom rohu domu a sčasti zabiehala ako pod západnú, tak i severnú obvodovú stenu mladšej časti obydlia. Výplň, ktorá pozostávala zo striedajúcich sa plástov hnedej a žltozelonohnedej mazľavej zeminy s medzivrstvičkami vápna a zotletého dreva dokladá, že jama bola súčasťou latríny, napokon jednorázovo, pravdepodobne v súvislosti s dostavbou severnej časti obydlia, zasypanej odpadom z okolia. Hnedo glazovaná keramika (misa a tanier), ktorej výzdoba pozostávala aj z centrálne umiestneného letopočtu, umožňuje datovať obdobie výstavby mladšej časti habánskeho domu do záveru 50-tych až začiatku 60-tych rokov 17. stor. (obr. 19: 1, 2).

Pozornosť si zaslúži aj percentuálne zloženie keramických fragmentov pochádzajúcich z fekálnej jamy domu, v ktorom sa podľa písomných prameňov nachádzala habánska hrnčiarska dielňa. Vyzdvihlo sa z nej 902 zlomkov neglazovanej keramiky, medzi ktorou bolo len nepatrné množstvo tenkostenných zadymovaných nádob s vlešťovaným ornamentom, 157 črepov z hnedo a zeleno glazovaných nádob, ale iba dvadsať zlomkov bielo glazovaných nádob, z ktorých len zopár nieslo aj stopy po maľovanej výzdobe. Okrem nich sa do latríny dostali zlomky glazovaných i neglazovaných kachlíc, šesťboké dlaždice a časti hrebeňovej škridly. So zasklievaním okien súviseli zlomky okenných terčíkov a spomedzi ostatných nálezov si zaslúži pozornosť odpad, zrejme z výroby nožíkov a ich súčastí, súčasti zámkov strelných zbraní, masívny nôž, železné dláto, zvyšky kože a pod.

Literatúra

Čambal/Farkaš 2007 - R.Čambal/Z. Farkaš: Záchranno-zisťovací výskum habánskeho dvora vo Veľkých Levároch. AVANS 2005, 2007, 63, 64.

RETTUNGSGRABUNG IM HABANER GEHÖFT IN VEĽKÉ LEVÁRE. Veľké Leváre (Bez. Malacky), Habaner Gehöft, Objekt Nr. 75, Habanerhaus, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Die archäologische Grabung im Jahr 2005 brachte Belege über den mehrphasigen Bau des Hauses 75. Der ältere Südteil hatte Fundamente aus Stein und Ziegeln, entlastet mit Ziegelbogen. Später wurde zu ihm der Nordteil zugebaut. Seine Fundamente bestanden aus zwei Reihen von gebrannten, direkt auf dass Sandterrain gelegten, Ziegeln. Auch dieser jüngere Hausteil wurde vielmals umgebaut und rekonstruiert, vor allem durch die nach und nach gebaute innere Trennmauer. Der hölzerne Tragstuhl bestand aus bearbeiteten Balken eingelassen in die Mauernischen, mit einziger Ausnahme haben jedoch die Unterteile der Stützen nicht in das ursprüngliche Terrain eingegriffen. Auf zwei Stellen erfasste rechteckige Eingriffe unter der Um-

fangsmauer aus Ziegeln schließen nicht aus, dass hier schon vor dem Aufbau des Nordteils des Hauses 75 ein einfacherer Holzvordach stand (Abb. 19: 3). Zu wichtigsten Funden aus dem Jahr 2008 gehört der Fund einer tiefen Grube mit unregelmäßiger kreisförmiger Mündung (122 x 128 cm), deren Boden 188 cm von der heutigen Terrainebene lag. Sie wurde bei der nordwestlichen Ecke des Hauses erfasst und teilweise verlief sie wie unter die westliche, so unter die nördliche Umfangswand des jüngeren Hausteils. Die Ausfüllung bestand aus wechselnden braunen und gelbgrünbraunen schmierigen Lehmschichten mit Zwischenschichten von Kalk und vermodertem Holz. Sie belegt, dass die Grube ein Bestandteil einer Latrine war. Die wurde am Ende einmalig, wahrscheinlich im Zusammenhang mit dem Fertigbau des Nordteils des Hauses, mit Abfall von der Umgebung verschüttet. Braunglasierte Keramik (Schüssel und Teller), deren Verzierung auch aus zentral platziertem Jahreszahl bestand, ermöglicht die Zeit des Aufbaus des jüngeren Hausteils in den Abschluss der 50-er bis Anfang der 60-er Jahre des 17. Jh. zu datieren (Abb. 19: 1, 2).

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA TRASE PODKARPATSKEJ KANALIZÁCIE PEZINOK - CHORVÁTSKY GROB

Radoslav Čambal - Igor Choma - Zdeněk Farkaš - Peter Wittgrúber

V období august 2007 až jún 2008 sa uskutočnil záchranný archeologický výskum na trase *Podkarpatskej kanalizácie v smere Pezinok, časť Grinava, Slovenský Grob, Svätý Jur, Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda*. Archeologické nálezy pochádzajú z Pezinka, časti Grinava, Slovenského Grobu a zo Svätého Jura. Výskum nadväzoval na predchádzajúcu vetvu kanalizácie v smere Ivánka pri Dunaji - Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda, skúmanej na jar roku 2007 (*Bartík et al. 2009*). Celkovo bolo preskúmaných päťnásť objektov a hrob nemeckého vojaka z druhej svetovej vojny.

1. Pezinok, časť Grinava (okr. Pezinok), poloha Poprieč ne, záchranný výskum, sídlisko, eneolit, bolerázska skupina, doba laténska, doba rímska. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Pezinok.

Objekt 1/07 - žľab bol zachytený ako kompletný, asi 8 m dlhý pás mazanice. V žľabe a jeho blízkosti sa nachádzalo niekoľko kolových jamiek. Výplň pozostávala z prepálených kusov mazanice, miestami aj s väčšími kusmi zuhoľnateného dreva a niekoľkých črepov pravdepodobne eneolitickej (badenskej) keramiky. Rozmery: dĺ. 8 m, š. 0,8 m.

Objekty A, B a C/07 - nevýrazné sídliskové objekty/resp. kultúrna vrstva? s mazanicu a črepový materiál bolerázskej skupiny, a azda aj materiál z doby laténskej?

Objekt D/07 - sídlisková jama s mazanicou. Z objektu pochádza keramický materiál bolerázskej skupiny, prasleny, fragment kamenného nástroja. Z okolia objektu pochádza zo zberu keramický materiál badenskej kultúry, črepy z mladšej doby laténskej a doby rímskej.

Objekt 2/07 - sídlisková, resp. kolová jama, vyplnená mazanicou s odtlačkami prútia. Vo výplni sa nachádzali aj nepočetné eneolitické črepy bolerázskej skupiny. Rozmery: pr. 0,5 x 0,38 m, hĺ. 0,18 – 0,2 m.

Objekt 3/07 - dno zásobnicovej nádoby, tvorený kompletným dnom hlinenej nezdobenej, v ruke robenej zásobnice, pravdepodobne z obdobia eneolitu. Nie je vylúčené, že išlo o súčasť interiéru obydlia nadzemnej konštrukcie, prípadne výrobného objektu?

Objekt 4/07 - sídlisková jama tvaru prevráteného lievika vyplnená množstvom mazanice s odtlačkami prútia. Z objektu pochádza aj eneolitický črepový materiál bolerázskej skupiny. Rozmery: pr. 1,05 m, hĺ. 0,44 m.

Objekt 5/07 - sídlisková jama/plytká kolová jama? bola lávórovitého tvaru kruhového pôdorysu. Výplň objektu bola tvorená homogénnou hnedou zeminou s koreňmi a niekoľkými pravekými črepmi, pravdepodobne eneolitickými. Rozmery: pr. 0,7 x 0,6 m, hĺ. 0,15 m.

Objekt 6/07 - deštrukcia časti nadzemnej stavby s prepálenou súvislou vrstvou mazanice s hrúbkou 0,1 m. Pod prepálenou plochou sa nachádzal objekt nepravidelného pozdĺžneho tvaru s mierne zaobleným dnom (žľab?). V jeho vrchnej zásypovej vrstve sa nachádzali ľudské ostatky v podobe dvoch vystretých dolných končatín vedľa seba (časť hrobu?). Kostrové ostatky boli orientované v smere V-Z s hlavou na východ. Objekt obsahoval niekoľko pravekých črepov, pravdepodobne eneolitických a silex. Rozmery odkrytej časti: dĺ. 1,1 m, š. 0,5 – 0,8 m, hĺ. 0,38 m. Pravdepodobne ide o deštrukciu steny, resp. stropu nadzemného objektu. Ide iba o časť väčšieho objektu, ktorí nebolo možné preskúmať celý.

2. S l o v e n s k ý G r o b (okr. Pezinok), poloha M o č a r i n y, záchranný výskum, sídlisko, lengyelská kultúra. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Pezinok.

Objekt 7/07 - jama lievikového tvaru pravidelného kruhového pôdorysu. Objekt mal výrazne prepálené steny s hrúbkou cca 5 – 10 cm. Čelná strana tejto do čierna prepálenej vrstvy bola tvorená pevnou ohňom vypálenou škrupinou. Steny objektu v profile od svojej cca polovice prechádzajú smerom kolmo dole a nie je na nich viditeľné po okrajoch čierne prepálenie. Výplň objektu bola tvorená sivohnedou kompaktnou hlinou a v spodnej časti uhlíkmi. Z objektu nepochádza žiaden datovací materiál. Rozmery: pr. 1,02 x 0,96 m, hĺ. 0,9 m. Pravdepodobne ide o zásobnicovú jamu sekundárne prepálenú, alebo o primitívnu, do zeme zapustenú pec, resp. dechtársku jamu?

Objekt 8/07 - deštrukcia? nadzemnej stavby sa v teréne javila ako veľký fľak výrazne prepálenej zeminy s rozmermi 6 x 6 m s veľkými kusmi mazanice. Objekt bol plytko zahĺbený, resp. ide pravdepodobne iba o deštrukciu ohňom zničených a do oranžova a čierna prepálených zostatkov stien/stropu, po ktorých sa zachovala mazanica s odtlačkami prútia a dosák. Z objektu pochádza množstvo typickej lengyelskej keramiky, kamenná sekerka, ako aj kamenná zrnotierka. V južnom sektore objektu bol v línii dlhej cca 2 m doložený pravdepodobne základ steny, zložený z vypálenej mazanice. Rozmery: dĺ. S-J 5,7 m, dĺ. V-Z 5,2 m, hl. 0,1 – 0,22 m. Pravdepodobne ide o deštrukciu konštrukcie nadzemnej časti stavby lengyelskej kultúry. Objekt sa nachádzal na miernej vyvýšenine, okolie objektu bolo výrazne nižšie, pravdepodobne v minulosti podmáčané, keďže ide o lokalitu v blízkosti Jurského šúru.

Objekt 9/07 - fľak nepravidelného tvaru, ktorého výplň bola tvorená hlinou sivočiernej farby s drobnými kúskami mazanice. Po začistení sa objekt nepotvrdil.

Objekt 10/07 - sídlisková jama mierne oválneho až kruhového tvaru pôdorysu, ktorej výplň je tvorená hlinou sivočiernej farby s kusmi oranžovej mazanice. Z objektu pochádza keramický materiál lengyelskej kultúry. Rozmery: pr. 1,90 x 1,93 m, hĺ. 0,3 m.

Objekt 11/07 - sídlisková/kolová jama kruhového až mierne oválneho pôdorysu s rovným dnom. Okraj je po celom obvode lemovaný cca 2 cm silnou vrstvou oranžovej prepálenej hliny. Z výplne pochádza črep lengyelskej kultúry a kusy žuly - granitu. Rozmery: pr. 0,75 x 0,8 m, hl. 0,10 – 0,18 m. Pravdepodobne ide o kolovú jamu s rovným dnom. Nie je vylúčené, že objekt súvisí s konštrukciou objektu 12 – 15/07 - domu lengyelskej kultúry.

Objekty 12 – 15/07 - dom so základovým žľabom. V priebehu výskumu boli výrazné koncentrácie oranžovej prepálenej mazanice postupne označené ako objekty 12/07, 13/07, 14/07 a 15/07, avšak výskumom sa podarilo doložiť, že ide o jeden veľký objekt - dom. Išlo o objekt s výraznými stopami po požiari s prepálenou vrstvou silnou cca 0,2 m, zloženou z množstva veľkých kusov mazanice oranžovej farby s odtlačkami opracovaných dosák, ako aj črepov lengyelskej kultúry. Pravdepodobne ide o spadnutú deštrukciu steny domu. Pod deštrukciou steny bol zistený prepálený objekt oválneho pôdorysu s kusmi mazanice (kolová jama?). Pod deštrukciou - vrstvou mazanice sa nachádzal keramický materiál lengyelskej kultúry, ako aj tri ploché tkáčske závažia kruhového tvaru s otvorom v strede - pravdepodobne časť krosien, ktoré boli pri východnej stene domu. Podarilo sa doložiť severný a východný základový žľab stavby, ktorý bol vyplnený prepálenou mazanicou, ako aj kolovú jamu vo východnej stene. Východný žľab bol bezpečne doložený v dĺžke 12,2 m a po celej dĺžke bol vyplnený prepálenou mazanicou. Žľab mal šírku 0,4 – 0,5 m a hĺbku 0,3 m.

Objekt 12 – 15/07 môžeme interpretovať ako časť nadzemnej stavby - domu datovaného do obdobia lengyelskej kultúry, ktorý má doloženú severnú a východnú časť základového žľabu. Orientácia bola mierne SV-JZ. Nachádzal sa cca 150 m južným smerom od objektu 8/07 a taktiež sa nachádzal na miernej vyvýšenine. Okolie objektu bolo výrazne nižšie, pravdepodobne v minulosti podmáčané, keďže ide o lokalitu v blízkosti Jurského šúru. V prípade oboch objektov nie je vylúčené, že tvorili súčasť sídliska pravdepodobne dvorcového charakteru z obdobia lengyelskej kultúry.

3. S v ä t ý J u r (okr. Pezinok), poloha Č i e r n o v o d s k é, záchranný výskum, eneolit, mladšia doba bronzová, doba laténska, 2. svetová vojna. Uloženie nálezov: Mestské múzeum, Pezinok.

Zo sledovanej plochy pochádzajú črepy z eneolitu, mladšej doby bronzovej, doby laténskej v polohe. Po začistení sa sídliskové objekty nepotvrdili.

Hrob neznámeho nemeckého vojaka z 2. svetovej vojny, bol zistený pri prieskume detektorom kovov. Išlo o nález kostrových pozostatkov, ktoré boli v jame okrúhleho tvaru (jama po výbuchu?) s orientáciou S-J, hlavou obrátenou smerom dole a položenou na ľavej ruke. Okrem kostrových pozostatkov obsahoval hrob poškodenú nemeckú útočnú pušku Sturmgewehr Stg. 44, jeden náboj, poľnú fľašu, ešus, zvyšky štetky na holenie, dve mince, kožené časti výstroja, gombíky a niekoľko bližšie neidentifikovateľných predmetov. Identifikačná známka chýbala. Po vyčistení predmetov boli dva identifikované

ako nemecké vojenské odznaky: strieborný odznak (zinková varianta) za zranenie v boji Verwundeten--Abzeichen a bronzový odznak za pechotný útok - Infanterie-Sturmabzeichen. Jedna z mincí bola identifikovaná ako 10 pfennig Weimarskej republiky z roku 1924. Počas druhej svetovej vojny bola táto minca už neplatná, čo môže jej funkciu naznačovať skôr ako talizman s možným rokom narodenia vojaka. Predovšetkým na základe oboch vyznamenaní boli kostrové pozostatky identifikované ako telo nemeckého vojaka, padlého s najväčšou pravdepodobnosťou 1. apríla 1945. Kostrové pozostatky neznámeho nemeckého vojaka boli odovzdané kompetentným úradom, zaoberajúcimi sa obeťami druhej svetovej vojny.

Literatúra

Bartík et al. 2009 - J. Bartík/I. Bazovský/R. Čambal/I. Choma/V. Turčan: Záchranný výskum na trase Podkarpatskej kanalizácie Ivanka pri Dunaji - Chorvátsky Grob, časť Čierna Voda. AVANS 2007, 2009, 21, 22.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER STRECKE DER UNTERKARPATISCHEN KANALISATION PEZINOK - CHORVÁTSKY GROB. In der Zeit vom August 2007 bis Juni 2008 hat auf der Strecke der unterkarpatischen Kanalisation eine Grabung stattgefunden. Archäologische Funde stammen aus Pezinok, Teil Grinava, Slovenský Grob und aus Svätý Jur. Die Grabung knüpfte an die vorige Kanalisationslinie in Richtung Ivánka pri Dunaji - Chorvátsky Grob, Teil Čierna Voda, die im Frühling 2007 untersucht wurde, an. Insgesamt wurden fünfzehn Objekte und ein Grab eines deutschen Soldaten aus dem zweiten Weltkrieg untersucht.

1. Pezinok, Teil Grinava (Bez. Pezinok), Flur Popriečne, Rettungsgrabung, Siedlung, Äneolithikum, Boleráz-Gruppe, Latènezeit, Römerzeit. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum, Pezinok. Aus der Fundstelle stammen einige Objekte aus Äneolithikum, Boleráz-Gruppe der Baden-Kultur. Es geht um Siedlungsgruben A, B, C/07, Objekt D/07 und Objekte 1/07 bis 5/07, wie auch Teil der Destruktion eines oberirdischen Baus, bezeichnet als Objekt 6/07. Es geht um Destruktion eines oberirdischen Baus mit durchgebrannter ununterbrochener Schicht vom Lehmbewurf mit 10 cm Stärke, die wir ungefähr ins Äneolithikum eingliedern. In der oberen Verschüttungsschicht befanden sich Menschenreste -zwei ausgestreckte Unterextremitäten, gelegt neben einander und Richtung Osten-Westen orientiert, mit dem Kopf nach Osten.

2. Slovenský Grob (Bez. Pezinok), Flur Močariny, Rettungsgrabung, Siedlung, Lengyel- Kultur. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum, Pezinok. In der Flur Močariny ist es gelungen einige Objekte (7/07, 9/07, 10/07 und 11/07), wie auch Teile von zwei oberirdischen Bauten - Häusern (Objekte 8/07, 12 – 15/07) der Lengyel-Kultur zu untersuchen.

3. Svätý Jur (Bez. Pezinok), Flur Čiernovodské, Rettungsgrabung, Äneolithikum, jüngere Bronzezeit, Latènezeit, II. Weltkrieg. Aus der Bezugsfläche stammen Scherben aus Äneolithikum, jüngerer Bronzezeit und Latènezeit. Nach der Präparierung haben sich Siedlungsobjekte nicht bestätigt. Aufbewahrung der Funde: Stadtmuseum, Pezinok. Grab eines unbekannten deutschen Soldaten aus dem II. Weltkrieg. Die Knochenreste befanden sich in einer runden Grube (Grube nach einer Explosion?) mit der Orientierung Norden-Süden. Der Kopf war nach unten gekehrt und auf der linken Hand gelegt. Außer den Knochenresten enthielt das Grab auch ein beschädigtes deutsches Gewehr: Sturmgewehr Stg. 44, eine Kugel, Feldflasche, Esschuß, Rasierpinselreste, zwei Münzen, Lederteile der Ausrüstung, Knöpfe und einige näher nicht identifizierbare Gegenstände. Der Namengeberzeichen fehlte. Nach der Säuberung der Gegenstände waren zwei als deutsche Militärabzeichen identifiziert: silbernes (Zinkvariante) Verwundeten-Abzeichen und Infanterie-Sturmabzeichen. Eine der Münzen war als 10 Pfennig der Weimar Republik aus dem Jahr 1924 identifiziert. Während des zweiten Weltkriegs war diese Münze schon ungültig, was darauf hinweist, dass sie als Talisman dienen konnte - mit dem möglichen Geburtsjahr des Soldaten. Vor allem aufgrund der beiden Auszeichnungen waren die Skelettreste als Körper eines deutschen Soldaten, der wahrscheinlich am 1. April 1945 gestorben ist, identifiziert. Die Skelettreste des unbekannten deutschen Soldaten waren den kompetenten Behörden, die sich mit den Opfern des II. Weltkriegs befassen, abgegeben.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE OC KAUFLAND V SENICI

Róbert D a ň o

S e n i c a (okr. Senica), poloha S e d l i č k a, sídlisko, záchranný výskum, mladšia doba bronzová, lužická kultúra, doba laténska, stredovek, 11. až 12. stor. Uloženie nálezov: dočasný depozit spoločnosti Terra Antiqua, spol. s r. o. (do ukončenia odborného spracovania materiálu).

Predmetná stavba sa nachádza na severnom okraji intravilánu mesta, v juhovýchodnej časti miestnej polohy Sedlička, na vysokej sprašovej terase nad sútokom Rovenského potoka s riekou Teplica. Z východu je areál lokality ohraničený údolím dnes už regulovaného Rovenského potoka, z juhu údolím nivy rieky Teplica, zo západnej a severnej strany prechádza terén riečnej terasy pozvoľne do pahorkatiny. Vzostup nadmorskej výšky prebieha severným smerom. Cieľom archeologického výskumu bolo sledovať výkopové a zemné práce a odborne preskúmať a zdokumentovať všetky hnuteľné a nehnuteľné archeologické nálezy a situácie, a tým predísť ich poškodeniu alebo zničeniu prácami súvisiacimi s predmetnou stavbou. Archeologickým výskumom bolo zistené, že terén bol výrazne narušený v druhej polovici 20. stor. výstavbou a následnou asanáciou skleníkového hospodárstva. Archeologický výskum bol zahájený 18. 09. 2008 v areály staveniska, v súvislosti s vykonaním povrchovej prospekcie pred začatím samotnej stavby.

Archeologickým výskumom na predmetnej stavbe bolo zistených a preskúmaných dvadsaťjeden sídliskových objektov (obr. 20) z troch časových období: mladšia doba bronzová - lužická kultúra (objekty 1/08, 2/08, 4/08 až 12/08, 14/08 až 22/08), doba laténska (objekt 3/08) a stredovek, 11. – 12. stor. (objekt 13/08). Objekty lužickej kultúry sa nachádzali hlavne v južnej časti staveniska (zásobovací dvor, nádrž SHZ, juhovýchodná časť parkoviska). Výnimku tvorili dva objekty v priestore retenčnej nádrže (severozápadná časť staveniska). Objekt z doby laténskej sa nachádzal v juhozápadnej časti staveniska a podobne aj stredoveký objekt (v priestore nádrže SHZ). Z funkčného hľadiska môžeme objekty lužickej kultúry rozdeliť na zásobné jamy (objekty 4/08, 12/08, 20/08), odpadové jamy (1/08, 6/08, 7/08, 9/08, 15/08) a sídliskové jamy bez určenia funkcie. Výnimku tvorí objekt 21/08, ktorý je s veľkou pravdepodobnosťou zvyškom obydlia. Laténsky objekt 3/08 mal funkciu hliníka. Stredoveký objekt 13/08 mohol mať aj vzhľadom na nálezy kostených a parohových polotovarov výrobnú funkciu. Všetky spomenuté objekty boli datované na základe nálezov charakteristickej keramiky v ich výplniach (za ústnu konzultáciu ďakujem R. Kujovskému). Za najhodnotnejší nekeramický hnuteľný nález považujeme neporušené parohové radlo z lužického objektu 22/08.

Archeologickým výskumom na stavbe „*Obchodné centrum KAUFLAND Senica*“ bola zistená prítomnosť archeologických nálezov a situácií. Je nanajvýš pravdepodobné, že preskúmaná časť polykultúrneho sídliska predstavuje jeho okraj a osídlenie pokračuje južným, juhovýchodným a juhozápadným smerom od predmetnej stavby.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER STELLE DES ZUKÜNFTIGEN EINKAUFSZENTRUMS KAUFLAND IN SENICA. Senica (Bez. Senica), Flur Sedlička, Siedlung, Rettungsgrabung, jüngere Bronzezeit, Lausitzer-Kultur, Latènezeit, Mittelalter, 11. – 12. Jh. Aufbewahrung der Funde: temporäres Depositum der Firma Terra Antiqua, GmbH. (bis Ende der fachlichen Bearbeitung des Materials). Polykulturelle Siedlung aus jüngerer Bronzezeit (Lausitzer-Kultur), Latènezeit und Mittelalter (11.-12. Jh.) befindet sich am Nordrand der Stadt. Ihr Nordrand wurde im Zusammenhang mit dem Bau des Einkaufszentrums untersucht. Erfasst und untersucht wurden einundzwanzig Objekte (Abb. 20), meistens Vorrats-, Abfall und anderen Siedlungsgruben. Das Objekt 21/08 (Lausitzer-Kultur) stellt wahrscheinlich ein Haustorso dar und das Objekt 13 (Mittelalter) hatte wahrscheinlich eine Herstellungsfunktion.

NOVÁ PALEOLITICKÁ STANICA V EXTRAVILÁNE VEĽKÉHO ŠARIŠA

Patrik D e r f i ň á k - Anton K a r a b i n o š - Marián V i z d a l

V e ľ k ý Š a r i š (okr. Prešov), poloha P o v r a z y (kóta 361), povrchová prospekcia, mladý paleolit. Uloženie nálezov: Prešovská univerzita, Prešov.

Povrchovou prospekciou výšinných terénov v západnej časti chotára Veľkého Šariša, po poľnohospodárskych prácach, uskutočnených počas jesenných mesiacov roku 2008, sa v priestore kóty 361 zistila koncentrácia siedmich kusov štiepanej industrie. Zo surovín je zastúpený piatimi exemplármi rádiolarit, a po jednom pazúrik a prekremenený porfýr.

V získanom súbore sú zastúpené čepeľovité úštepy (obr. 21: 1, 2), zvyškové jadro upravené na masívne škrabadlo (obr. 21: 4) a dva kusy odštepov. Pazúriková surovina je prezentovaná jednopodstavovým jadrom. Doterajší súbor uzatvára masívny bielo patinovaný odštep z porfýru (obr. 21: 3). Získaná kolekcia artefaktov rozširuje doterajší súbor mladopaleolitických staníc v oblasti Veľkého Šariša o novú lokalitu, ktorú na základe typológie získaných artefaktov môžeme zaradiť do počiatočného obdobia mladého paleolitu, s možnosťou kultúrneho zaradenia do okruhu aurignacienu.

NEUE PALÄOLITHISCHE FUNDSTELLE IM AUSSENGEBIET VON VEĽKÝ ŠARIŠ. Veľký Šariš (Bez. Prešov), Flur Povrazy (Quote 361), Geländebegehung, junges Paläolithikum. Aufbewahrung der Funde: Prešov Universität, Prešov. Begehung der Flur Povrazy im Außengebiet der Stadt Veľký Šariš brachte Funde aus dem Anfang des jungen Paläolithikums, Aurignacien. Kollektion von sieben Artefakten (Abb. 21: 1 – 4) ist aus Radiolarit (fünf Stück), Flint und Porphyr hergestellt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V DOLNÝCH KRŠKANOCH

Jozef Ďuriš

N i t r a, časť D o l n é K r š k a n y (okr. Nitra), poloha V e ľ k á t r s t i n a, záchranný výskum, sídlisko, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V mesiacoch august – september 2008 sa realizoval predstihový archeologický výskum (I. a II. etapa), ktorý sa vykonal na stavebnej ploche *„Výrobná hala MUEHLBAUER TECHNOLOGIES, s.r.o.*, k. ú. Dolné Krškany, parc. č. 2310/2, 4, 5 a 10“, s cieľom potvrdiť stopy po antropogénnej činnosti.

Stavbou dotknutá plocha sa nachádza v južnej časti mesta Nitra, v katastri Dolné Krškany. Konkrétne ide o rovinatý priestor (pole), nachádzajúci sa bezprostredne vedľa hlavnej cesty (smer Nitra - Nové Zámky, na ľavej strane) pričom na druhej strane cesty sa končí bloková priemyselná zástavba. Okolitý reliéf zvlnených rovín (sprašové tabule) s malým zdvihom je horizontálne - vertikálne rozčlenený a položený do rajónu kvartérnych sedimentov (sprašové sedimenty, kombinované so sprašovými sedimentmi na riečnych terasách), respektíve fluviálnych sedimentov (piesky, piesčité štrky až piesky na terasách s pokrytím spraší, sprašových hlín alebo svahovín). Pôdne pomery sú charakterizované výskytom nivných humóznych hlín alebo hlinito-piesčitých až štrkovo-piesčitých hlín dolinných nív (černozeme kultizemné karbonátové). Stavebná plocha bola v minulosti súčasťou záhradkárskeho komplexu a až donedávna sa využívala na poľnohospodárske účely. V okolí daného priestoru cca 300 – 500 m sú evidované viaceré archeologické lokality z praveku až stredoveku.

Metodika archeologického výskumu, bola zameraná na overenie terénnej situácie ohrozenej plánovanou výstavbou. V prvom rade bol vykonaný povrchový vizuálny prieskum (zber), ktorý však neindikoval žiadne praveké alebo historické osídlenie stavebnej plochy. Plocha staveniska bola už čiastočne odhumusovaná, resp. znížená miestami do hĺbky 0 – 20/30 cm od povrchu ornice, takže popri realizácii kontrolných rezov sa priebežne vykonala aj obhliadka čiastočne odhumusovaného priestoru stavebnej plochy. V ďalšej fáze I. etapy výskumu sa pristúpilo k realizácii kontrolných rezov (1 – 21) prevažne zasahujúcich do hĺbky 0 – 20/30/40/50/60 cm, pričom nultá nivelačná úroveň rezov sa nachádza 20/30 cm od skutočného povrchu. Dĺžka a šírka jednotlivých rezov bola vopred naplánovaná tak, aby efektívne monitorovala plochu stavby. Celková dĺžka realizovaných rezov dosiahla 422 m, pričom rez 4 a rez 9 tvorili súvislú odhumusovanú plochu o dĺžke 110 m a šírke 15/20 m.

Pri realizácii kontrolných rezov 1 až 21 sa zistila rozmanitá horizontálna a vertikálna pôdna stratigrafia: vrstva A - čiernozemná vrstva; vrstva B - tmavohnedá riečna meandrová náplavová vrstva; vrstva C - žltá spraš. Kontrolný rez 9 zachytil rozhranie žltého podložia a riečneho meandra, pričom rez 9 je rozšírením pôvodného rezu 4. Taktiež pri realizácii kontrolných rezov 10 a 11 sa zistil detailnejší priebeh existujúceho meandra, prechádzajúceho pravdepodobne celou plochou stavby, ako aj pod plochou plánovaného parkoviska. Celkovo jednotlivé kontrolné rezy zmapovali priebeh riečneho meandra pokrývajúceho cca 80 – 85 % vyššie uvedenej stavebnej plochy.

Počas realizácie kontrolného rezu 4, sa odkryla žltá spraš, v ktorej sa zachytili štyri archeologické sídliskové objekty (v hĺbke 50/60 cm od povrchu), ktoré pravdepodobne kopírovali vtedajší meander (bočné koryto) rieky.

Objekt 1: nepravidelný pozdĺžno-oválny sídliskový objekt, bez presnej interpretácie s možným pôvodným využitím na exploatáciu hliny, a so sekundárnym použitím ako odpadová jama (obr. 22: 1). Objekt má dĺžku 305 cm, šírku 210 cm, hĺbku 110/111 cm od úrovne začistenia objektu (minimálna niveleta 50 – 60 cm od pôvodného povrchu plochy, maximálna niveleta 170 – 180 cm od pôvodného povrchu plochy). Steny objektu majú nepravidelný lievikový charakter a dno je výrazne členité. Zásyp bol takmer kompaktný, tvorený tmavohnedou až čiernou farbou humusovitej hliny s relatívne rovnomerne rozloženými archeologickými nálezmi v objekte. Nálezy: fragmenty nevýrazných črepov, erodované fragmenty mazanice, fragmenty kamennej industrie (pravdepodobne zo zrnotierky), zvieracie kosti, fragmenty ulít z malakofauny, drobné fragmenty erodovaných uhlíkov. Interpretácia: exploatačná jama na exploatáciu hliny, so sekundárnym použitím ako odpadová jama. Datovanie: na základe málo výrazného keramického materiálu bez výzdoby, ako aj na základe ďalšieho sprievodného materiálu je možné objekt 1 rámcovo datovať do bližšie neurčeného obdobia praveku.

Objekt 2: pravidelný pozdĺžno-oválny sídliskový objekt, bez presnej interpretácie s možným pôvodným využitím na exploatáciu hliny, a so sekundárnym použitím ako odpadová jama (obr. 22: 2). Objekt má dĺžku 195 cm, šírku 140 cm, hĺbku 74/80 cm od úrovne začistenia objektu (minimálna niveleta 50 – 60 cm od pôvodného povrchu plochy, maximálna niveleta 134 – 140 cm od pôvodného povrchu plochy). Steny objektu majú v severnej časti takmer kolmý charakter, pričom v južnej časti zachádzajú za okraj objektu. Dno objektu je v severnej časti plytké a málo členité, pričom v južnej časti je výrazne členité a zahĺbené do kruhového tvaru. Zásyp je takmer kompaktný, tvorený tmavohnedou až čiernou farbou humusovitej hliny s relatívne rovnomerne rozloženými archeologickými nálezmi v objekte. Nálezy: fragmenty nevýrazných črepov, erodované fragmenty mazanice, fragmenty kamennej industrie (pravdepodobne zo zrnotierky), drobný fragment praslenu, fragment hlineného závažia, zvieracie kosti, fragmenty ulít z malakofauny. Interpretácia: exploatačná jama na exploatáciu hliny, so sekundárnym použitím ako odpadová jama. Datovanie: na základe málo výrazného keramického materiálu bez výzdoby, ako aj na základe ďalšieho sprievodného materiálu je možné objekt 2 datovať do bližšie neurčeného obdobia praveku.

Objekt 3: pozdĺžny plytký objekt žľabovitého tvaru, bez bližšej interpretácie. Severná časť objektu zachádza pod okrajovú haldu. Objekt má dĺžku 530 cm, šírku 50 cm, hĺbku 16 cm od úrovne začistenia objektu (minimálna niveleta 50 – 60 cm od pôvodného povrchu plochy, maximálna niveleta 76 cm od pôvodného povrchu plochy). Steny objektu majú šikmý charakter. Dno objektu je plytké, málo členité a má charakter miskovitého tvaru. Zásyp je takmer kompaktný, tvorený tmavohnedou až čiernou farbou humusovitej hliny bez archeologických nálezov. Interpretácia: žľabový objekt bez bližšieho určenia. Datovanie: objekt 3 je bez archeologického materiálu, bez bližšieho datovania.

Objekt 4: malý takmer kruhový objekt, bez bližšej interpretácie, s možným pôvodným využitím vo forme kolovej sídliskovej jamy. Objekt má dĺžku 66 cm, šírku 52 cm, hĺbku 27 cm od úrovne začistenia objektu (min. niveleta 50 – 60 cm od pôvodného povrchu plochy, max. niveleta 87 cm od pôvodného povrchu plochy). Steny objektu majú takmer kolmý charakter. Dno objektu má v centrálnej časti kužeľovitý zahrotený tvar. Zásyp je kompaktný, tvorený tmavosivou farbou humusovitej hliny bez archeologických nálezov. Interpretácia: kruhový objekt bez bližšieho určenia, s možným pôvodným využitím vo forme kolovej sídliskovej jamy. Datovanie: bez archeologického materiálu, bez bližšieho datovania.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DOLNÉ KRŠKANY. Nitra, Teil Dolné Krškany (Bez. Nitra), Flur Veľká trstina, Rettungsgrabung, Siedlung, Vorzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. In den Monaten August – September wurde eine Grabung auf der Fläche der zukünftigen Herstellungshalle durchgeführt. Die Bezugsfläche befand sich auf einem flachliegenden Bereich, in unmittelbarer Nähe der Hauptstraße Nitra - Nové Zámky. In der Umgebung des gegebenen Bereichs, etwa 300 – 500 m, sind mehrere archäologische Fundstellen aus der Vorzeit bis Mittelalter registriert. In den Schnitten 4, 9, 10 und 11 wurde ein Flussmäander, der wahrscheinlich durch die ganze Baufläche und den Parkplatz verlief, festgestellt. Im Kontrollschnitt 4 wurden vier archäologische Siedlungsobjekte (50 – 60 cm von der ursprünglichen Oberfläche), die wahrscheinlich den damaligen Flussmäander kopierten (Seitenbett), erfasst. Das Objekt 1 hatte eine unregelmäßige, länglich-ovale Form (Abb. 22: 1). Das Objekt 2 hatte eine regelmäßige, länglich-ovale Form (Abb. 22: 2). Beide Objekte können aufgrund des wenig auffälligen Materials ungefähr in einen näher unbestimmten Abschnitt der Vorzeit eingegliedert werden. Die Objekte 3 und 4 enthielten kein archäologisches Material.

PRVÁ ETAPA VÝSKUMU NA POLOHE TEMPLOMHOMOK VO VEĽKOM KAMENCI

Marcela Ďurišová - Martin Pristáš - Peter Tajkov

Veľký Kamenec (okr. Trebišov), miestny názov Templomhomok, extravilán, archeologický výskum pre vedecké a dokumentačné účely, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Košice.

Piesková duna, označovaná ako Templomhomok (kóta 107,4), severovýchodne od dnešnej obce Veľký Kamenec je pomerne známa archeologická lokalita. V roku 1972 tu M. Slivka prieskumom identifikoval množstvo úlomkov tehál. Začiatkom 90-tych rokov minulého stor. prebehol na lokalite geoelektrický prieskum, ktorý priniesol pôdorys zaniknutého sakrálneho objektu. Lokalizoval jednolodie s pretiahnutou polkruhovou apsidou, približne s rozmermi 12 x 6 m. Pozoruhodnými sa javili zvyšky zaniknutej stavby na severozápadnej strane kostola, ktoré podľa *J. Tirpáka* (*1994*), súvisia so sakrálnou stavbou. V súvislosti s lokalitou je publikovaný aj starší nález bronzového korpusu so zvyškami zlátenia, dnes v zbierkach Východoslovenského múzea Košice, patriaci do okruhu imitovaných, tzv. limožských výrobkov. V blízkosti zaniknutého kostola boli zistené aj stopy po zaniknutej dedine v polohe s miestnym názvom Keresztes. V profile pieskovej duny sú viditeľné relikty po zaniknutej architektúre - vrstva sutiny pozostávajúca z tehál, kameňov a kusov malty. Rovnako je tu množstvo ľudských kostí z prikostolného cintorína. Lokalita je značne ohrozená dnes už ilegálnou ťažbou piesku.

V mesiacoch august – október tu prebehol archeologický výskum pre vedecké účely organizovaný Pamiatkovým úradom SR, ktorý mal však z hľadiska spomínanej ťažby piesku hlavne charakter záchranného výskumu. Výskum sa zameral na zvyšok duny (za posledných dvadsať rokov boli odťažené tri štvrtiny duny), ktorá zatiaľ nebola zničená, a v ktorej vo východnom profile bola vrstva úlomkov tehál a maltovina. Plánovali sme vychádzať zo spomínaného geomagnetického merania *J. Tirpáka* (*1994*), avšak ukázalo sa, že boli publikované chybné údaje (číslo základnej mapy zo súradnicami nesedí s polohou Templomhomok). Na vrchole duny, blízko nivelizačného bodu kóty 107,4, sme lokalizovali hroby prikostolného cintorína. Na jej východnom úbočí sme plošným odkrytím zachytili kultúrnu vrstvu, pravdepodobne z čias zániku stavby, ktorá obsahovala úlomky tehál s prímesou pliev (rozmery ? x 16,5 x 5 cm), dlaždíc (? x 15 x 4 cm), maltovinu, klince, niekoľko úlomkov vrcholno-stredovekej keramiky a väčšie náhrobné kamene v sekundárnej polohe. Na vrchole duny sa táto vrstva vôbec nenachádza, objavuje sa zatiaľ len vo východnom svahu, kde je však zase porušená ťažbou piesku. Charakter profilu kultúrnej vrstvy naznačuje, že ide o splavenú vrstvu. Zvyšky stavby sa nám na týchto miestach objaviť nepodarilo. Situáciu značne ovplyvňuje fakt, že poloha bola najmä v 20. stor. poľnohospodársky využívaná a obrábaná, čo na nej zanechalo cca 30 cm hrubú vrstvu oráčiny, ktorá je vlastne zmesou humusu, tehloviny, maltoviny, kameňa a kostí. Pochádza z nej aj značne množstvo klincov a dve mince. Práve tento faktor mohol zapríčiniť (resp. dovŕšiť) úplný zánik zvyškov architektúry. Výskum bude pokračovať v roku 2009.

Veľký Kamenec sa po prvý krát spomína v roku 1280 ako majetok šľachticov Mateja a Ratolda. Dominanta obce - stredoveký hrad sa spomína až v roku 1323 ako castrum Kuwesd. Farnosť sa uvádza v súpise pápežských desiatkov z 30-tych rokov 14. stor.

Literatúra

Tirpák 1994 - J. Tirpák: Uplatnenie geoelektrických metód pri vyhľadávaní zaniknutých sakrálnych stavieb. Arch. Hist. 19, 1994, 384 – 386.

ERSTE GRABUNGSETAPPE IN DER FLUR TEMPLOMHOMOK IN VEĽKÝ KAMENEC. Veľký Kamenec (Bez. Trebišov), Ortsname Templomhomok, Außengebiet, archäologische Grabung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt, Košice. Die Fundstelle ist aus den älteren Begehungen wie auch durch den Fund des mittelalterlichen Bronzekorpus mit Vergoldungsresten, heute in den Sammlungen des Ostslowakischen Museums in Košice, bekannt. Die Sanddüne, von der angenommen wurde, dass sich dort Reste eines Sakralbaus befinden, ist heute vom größeren Teil zerstört und ständig von dem Sandabbau bedroht. Die Grabung erfasste eine Kulturschicht, verbunden wahrscheinlich mit dem Untergang der Kirche, in der sich Ziegel-, Mörtel und Steinreste befanden. Die Grabung lokalisierte auch Gräber des Kirchenfriedhofs, die Fundamentreste des Sakralbaus wurden jedoch nicht erfasst. Die Grabung wird im Jahr 2009 fortgesetzt.

VEĽKOPLOŠNÝ ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V AREÁLI A.S.A. ZOHOR

Kristian E l s c h e k

Z o h o r (okr. Malacky), poloha P i e s k y, sídlisko, záchranný veľkoplošný výskum polykultúrnej lokality, doba bronzová, doba laténska, doba rímska, doba slovanská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na dávnejšie známej lokalite, v polohe Piesky (napr. *Kolník 1959; Kraskovská 1959; Studeníková 1978*, s prehľadom staršej literatúry), bol v roku 1995 uskutočnený záchranný veľkoplošný výskum a v rokoch 1994 až 2007 systematický prieskum *(Elschek 1994; 1996; 1997a; 1997b; 1999; 2002; 2006a; 2006b; 2006c; 2007a; 2007b; 2008; Elschek/Mihál/Kubíny 1996)*. V roku 2000 bola uskutočnená celoplošná prospekcia v rámci katastra obce Zohor (*Elschek/Vrablec 2001)*. Na systematickom prieskume a menších záchranných akciách sa spolu s autorom príspevku zúčastnili predovšetkým nasledovní pracovníci: J. Kubíny, M. Vrablec a J. Mihal. V roku 2005 bolo zistené, že na nálezisku sa vykonáva nelegálny zber a ničenie žiarového pohrebiska (vyberanie hrobov) detektormi kovov. Z tohto dôvodu bola činnosť zo strany AÚ SAV na uvedenom nálezisku ešte intenzívnejšia.

Pre plánované rozšírenie skládky investorom stavby - A.S.A Zohor spol. s r. o., severným smerom bol v roku 2008 uskutočnený predstihový veľkoplošný záchranný výskum v priestore sídlisk z doby bronzovej, laténskej, rímskej a slovanského obdobia. Výskumná plocha na parcele 15016/3 až 5 nadväzovala približne na výskumnú plochu z roku 1995, kde už boli zistené sídliskové objekty z hore uvedených období. Investorovi stavby sa však v priebehu výskumu nepodarilo majetkovoprávne vysporiadať strednú parcelu, čo negatívne ovplyvnilo postup výskumných prác. Výskum na tejto parcele musel byť presunutý na rok 2009. Vedúcim výskumu v roku 2008 bol autor príspevku, technickým pracovníkom bol P. Červeň.

Počas výskumu v roku 2008 sa na ploche cca 0,7 ha podarilo preskúmať 83 sídliskových objektov, zo strednej až mladšej/neskorej doby bronzovej, z mladšej doby železnej, laténskej (3. – 1. stor. pred n. l.), z doby rímskej (1. – 3. stor.) a slovanského obdobia (približne 8. – 9. stor.).

Stredná až mladšia/neskorá doba bronzová je zastúpená sídliskovými jamami, do podložia zahĺbenými zásobnicovými nádobami a nadzemnými kolovými stavbami. Podarilo sa preskúmať aj rozsiahlu halovú kolovú stavbu z doby bronzovej. Početné kolové jamy indikujú pôdorysy ďalších nadzemných stavieb kolovej konštrukcie z doby bronzovej. Medzi charakteristické nálezy patria najmä: parohová postranica zubadla, bronzová sekerka, bronzová ihlica (obr. 23: 4), početné zlomky bronzových kosákov a bronzové hroty šípov (obr. 23: 1 – 3), napr. hroty šípov so spätnými háčikmi i bez nich a trojboké šípky.

Do doby laténskej patria viaceré hlboko zapustené zemnice značných rozmerov a sídliskové jamy s bohatým nálezovým materiálom: keramika, sklenené náramky, ojedinelo mince, súčasti laténskych opaskov (obr. 23: 5), železné a bronzové spony (obr. 23: 6). Otázka datovania sídliska nie je ešte uzavretá. Osada pravdepodobne jestvovala od časového stupňa LB2/C1 až do obdobia LD1 (D2?). Časť nálezov, a laténskych mincí, dovoľuje záverečnú fázu laténskeho osídlenia rámcovo datovať do druhej polovice 1. stor. pred n. l.

Do doby rímskej patrí, popri dobe laténskej, najviac zahĺbených sídliskových objektov. Prevažujú polozemnice šesťkolovej schémy z 1. – 3. stor. Doložené sú aj dva výrobné objekty so železiarskymi redukčnými pecami zo staršej doby rímskej. Podobné boli na západnom Slovensku preskúmané v Bratislave, časť Dúbravka a v areáli 6 km od Zohora vzdialeného germánskeho sídliska v Lábe (*Elschek 2000*). Pri objekte 10/08 išlo o dielenský objekt zo železiarskymi pecami zahĺbenými do stien objektu, pričom spodná časť pece bola zapustená pod úroveň dna objektu. V objekte sa nachádzalo osem pecí, ktoré boli postupne uvádzané do prevádzky vždy po dokončení tavby v predchádzajúcej peci a vybratí kujného železa z jej spodnej časti. V peciach sa nachádzali zvyšky odpadu po tavbe - železiarska troska. Objekt po strate funkcie bol zahádzaný odpadom. Našli sa tu početné zlomky keramiky zo staršej doby rímskej a zvieracie kosti. Postupne sa ukazuje, že výroba železa bola bežná vo významnejších osadách slovenskej časti Pomoravia.

V jednej z polozemníc šesťkolovej konštrukcie sa na udupanej dlážke našlo sedem hlinených tkáčskych závaží, ktoré tu pravdepodobne indikujú existenciu tkáčskeho stavu z mladšej doby rímskej. Zaujímavým objektom bola menšia kruhová sídlisková jama, v ktorej sa nachádzala kompletná rímska strešná škridla, tzv. tegula-bipedales z kolkom XIV. rímskej légie z Carnunta. Bola zrekonštruovaná z niekoľkých desiatok drobných fragmentov tehloviny. Z výskumu v roku 2008 pochádza približne tridsaťpäť rímskych mincí z 1. stor. pred n. l. až 4. stor. n. l. Išlo prevažne o denáre zo striebra, menej bolo antoninianov a neskoro-rímskych nominálov. Medzi ďalšie, pre datovanie objektov dôležité nálezy, patrí

asi 70 rímskych i germánskych spôn (obr. 23: 7 – 9) a početné úlomky terry sigillaty. Spona s očkami typu Almgren 45 (obr. 23: 7) je už ôsmim exemplárom tohto včasnogermánskeho typu spôn zo Zohora a patrí do prvej tretiny 1. stor. n. l. Do druhej polovice 2. stor. patrí rímsko-provinciálne opaskové kovanie (obr. 23: 10). V rámci keramického materiálu bola bohato zastúpená aj provinciálno-rímska keramika. V zásypoch sídliskových objektov z mladšej doby rímskej sa nachádzali aj početné zlomky rímskej strešnej krytiny. Medzi najvzácnejšie nálezy patrí zlatý rímsky prsteň s gemou, na ktorej je zobrazený orol s vencom v zobáku, ktorý stojí medzi rímskymi štandardami. Zobrazenie symbolizuje víťazstvo rímskej légie.

Počas výskumu bolo preskúmaných aj niekoľko objektov z obdobia 8. – 9. stor. Išlo o plytšie, prevažne kruhové sídliskové jamy a málo zahĺbené obydlia s kamennou pieckou alebo ohniskom. K nálezom patrí prevažne keramika zdobená vlnovkou a zvieracie kosti. Pravdepodobne do tohto obdobia patrí aj ojedinelý kostrový hrob, v ktorom sa nachádzali tri železné zlomky. Mŕtvy bol do hrobu uložený v natiahnutej polohe. Na východ od sídliska sa nachádza rozsiahle súveké kostrové pohrebisko zistené v roku 2008 leteckým snímkovaním (J. Rajtár a I. Kuzma). Výsledky zisťovacej sondáže na pohrebisku budú publikované na inom mieste.

Nálezisko Zohor, v polohe Piesky, ležalo približne 18 km na sever od „Limes Romanus" a plnilo počas doby rímskej významnú úlohu ako obchodné stredisko na Jantárovej ceste. Najväčší rozmach osídlenia na lokalite nastal v období rozkvetu provincie Panónia v severovskom a sčasti v poseverovskom období (koniec 2. a prvá polovica 3. stor.), kedy sa na nálezisku na základe početných úlomkov rímskej strešnej krytiny a tehál počíta aj z existenciou stavieb budovaných rímskou stavebnou technikou *(Elschek 1997a; Elschek/Mihál/Kubínyi 1996).* Na základe zistení opakovaného nelegálneho zberu kovových nálezov na lokalite v rozpore s pamiatkovým zákonom č. 49/2002 Z. z. je predmetné archeologické nálezisko naďalej intenzívne monitorované.

L i t e r a t ú r a

Elschek 1994 - K. Elschek: Das Bratislavaer Tor im 2. Jh. In: Markomannenkriege - Ursachen und Wirkungen. Brno 1994, 203 – 215.

Elschek 1996 - K. Elschek: Nové nálezy rímskych mincí z Bratislavy-Devínskej Novej Vsi a zo Zohora. Slov. Num. 14, 1996, 216 – 222.

Elschek 1997a - K. Elschek: Römisch-germanische villae rusticae im Limesvorfeld von Carnuntum? Ergebniße systematischer Grabung und Prospektion. In: Roman Frontier Studies 1995. Oxford 1997, 225 – 232.

Elschek 1997b - K. Elschek: Archeologický výskum v Zohore. AVANS 1995, 1997, 40 – 43.

Elschek 1999 - K. Elschek: Die Aussagekraft des römischen Imports entlang der March auf der Bernsteinstrasse. In: Proceedings of the XVIIth International Congress of Roman Frontier Studies. Zalau 1999, 859 – 865.

Elschek 2000 - K. Elschek: Eine Eisenverhüttungswerkstatt der älteren römischen Kaiserzeit aus Bratislava-Dúbravka. In: Metallgewinnung- und Verarbeitung in der Antike (Schwerpunkt Eisen). Nitra 2000, 33 – 46.

Elschek 2002 - K. Elschek: Ein Hortfund von römischen Bronzegefäßbruchstücken, neue Grab- und Siedlungsfunde aus Zohor (Westslowakei). In: Zwischen Rom und dem Barbaricum, Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002, 245 – 260.

Elschek 2006a - K. Elschek: Latènezeitliche und römerzeitliche Besiedlung des linken Marchufers und das germanische Herrschaftszentrum von Zohor. In: Legionsadler und Druidenstab. Vom Legionslager zur Donaumetropole. Textband. F. Humer (ed.). Horn 2006, 190 – 197.

Elschek 2006b - K. Elschek: Frühe Germanen in Bratislava und Zohor. In: Legionsadler und Druidenstab. Vom Legionslager zur Donaumetropole. Katalogband. F. Humer (ed.). Horn 2006, 62 – 70.

Elschek 2006c - K. Elschek: Pokračovanie systematického prieskumu a výskumu na sídlisku a pohrebisku z doby rímskej v Zohore. AVANS 2004, 2006, 67 – 70.

Elschek 2007a - K. Elschek: Römische Münzen entlang der Bernsteinstrasse im slowakischen Marchgebiet nördlich von Carnuntum (Westslowakei) und ein Beleg der Sekundärverwendung von römischen Münzen. Slov. Num. 18, 2007, 143 – 155.

Elschek 2007b - K. Elschek: Der germanische Fürstensitz von Zohor (Westslowakei) während der römischen Kaiserzeit. Zbor. SNM 101, Arch. 17, 2007, 265 – 280.

Elschek 2008 - K. Elschek: Germanische Siedlungsobjekte aus Zohor (Objekt 32/1995) und Bratislava-Devínska Nová Ves (Objekt 8/1997) durch Terra Sigillata ins 3. Jahrhundert nach Chr. datiert. Zbor. SNM 102, Arch. 18, 2008, 271 – 281.

Elschek/Mihál/Kubíny 1996 - K. Elschek: Rímsko-germánske vidiecke usadlosti (?) a germánske sídliská v Bratislave-Devínskej Novej Vsi a Zohore. AVANS 1994, 1996, 44 – 48.

Elschek/Vrablec 2001 - K. Elschek/M. Vrablec: Systematický celoplošný prieskum katastra obce Zohor. AVANS 2000, 2001, 60 – 67.
Kolník 1959 - T. Kolník: Germánske hroby zo staršej doby rímskej zo Zohora, Žlkoviec a Kostolnej pri Dunaji. Slov. Arch. 7, 1959, 144 – 162.
Kraskovská 1959 - Ľ. Kraskovská: Hroby z doby rímskej v Zohore. Slov. Arch. 7, 1959, 99 – 143.
Studeníková 1978 - E. Studeníková: Nálezy z doby bronzovej v Zohore, okr. Bratislava-vidiek. Zbor. SNM 72, Hist. 18, 1978, 9 – 40.

GROSSFLÄCHIGE RETTUNGSGRABUNG IM AREAL A.S.A. ZOHOR. Zohor (Bez. Malacky), Flur Piesky, Siedlung, Bronzezeit, Latènezeit, Römische Kaiserzeit, Slawische Periode (8. – 9. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Im Jahre 2008 realisierte das Archäologische Institut der SAW an der bekannten Fundstelle in Zohor eine großflächige Rettungsgrabung. Die Fläche für die Grabung schloss etwa an die Grabungsfläche von 1995 an. Auf einer Fläche von etwa 0,7 Ha konnten 83 Siedlungsobjekte und zahlreiche Pfostenlöcher aus der mittleren bis jüngeren/späten Bronzezeit, der Latènezeit, der gesamten römischen Kaiserzeit (1. – 4. Jh.) und aus der slawischen Periode (etwa 8. – 9. Jh.) untersucht werden. Die mittlere bis jüngere/späte Bronzezeit ist durch Siedlungsgruben, in den bewachsenen Boden eingegrabene Vorratsgefäße und ebenerdige Bauten mit Pfostensetzungen belegt. Es konnte auch ein größer mehrschiffiger Pfostenhallenbau untersucht werden. Zu Kleinfunden gehören zahlreiche Sichelbruchstücke, Pfeilspitzen (Abb. 23: 1 – 3), eine Bronzenadel (Abb. 23: 4), eine Bronzeaxt usw. Die Latènezeit ist durch mehrere Gruben und tiefe geräumige Grubenhäuser mit einer Zweipfostenkonstruktion vertreten. Zu den für die zeitliche Einordnung der Objekte wichtigsten Funde gehörten u. a.: Eisen- und Bronzefibeln (Abb. 23: 6), ein Verbindungsglied vom Gürtel (Abb. 23: 5), Armringe aus Glas und vier keltische Münzen. Es ist wahrscheinlich das die latènezeitliche Besiedlung erst im Laufe der zweiten Hälfte des 1. Jh. vor Chr. hier ihr Ende fand. Die meisten 2008 untersuchten Objekte stammen aus der älteren und jüngeren römischen Kaiserzeit. Es handelt sich zumeist um Siedlungsgruben und Grubenhäuser des 1. – 3. Jh. mit 6-Pfostenschema. Von der großen Anzahl der Kleinfunde und Keramik sind für die Zeitstellung der Objekte vor allem die etwa 35 römischen Münzen, die etwa 70 Fibeln (Abb. 23: 7 – 9) und zahlreiche Bruchstücke aus Terra Sigillata wichtig. Es konnten auch zwei Werkstatten untersucht werden. Diese dienten zur Eisenverhüttung während der älteren römischen Kaiserzeit. Im Objekt 10/08 befanden sich acht Rennöfen die in die Wände des Grubenobjekts eingebaut waren. Die Rennofen kamen nach und nach in Betrieb, immer nach Abbau eines oder mehrerer Rennofen in welchen der Eisenverhüttungsprozess schon abgeschlossen wurde. Der Unterteil der Öfen war in den Fußboden des Objekt eingetieft. Ähnliche Rennöfen der älteren römischen Kaiserzeit wurden in Bratislava-Dúbravka und im 6 km nördlicher liegendem Láb untersucht. Nach und nach zeigt sich das in Arealen größerer germanischer Siedlungen des Marchlands die Eisenherstellung praktiziert wurde. Im Grubenhaus 6/08 befanden sich sieben Webegewichte die möglicherweise auf Existenz eines Webestuhls im Objekt hinweisen könnten. Zu den interessantesten Funden gehörte ein Dachziegel mit dem Stempel der XIV. römischen Legion, die in Carnuntum gedient hatte. In den Verfüllungen der germanischen Objekte befanden sich so wie bei der Grabung 1995 auch diesmal zahlreiche Bruchstücke römischer Keramik und römischer Dachziegeln. Zu der schönsten Funden der Grabung 2008 gehörte ein römischer Goldring mit Gemme auf welcher sich ein Adler mit Siegeskranz im Schnabel befindet. Der Raubvogel steht zwischen zwei Standarden und symbolisiert der Sieg der römischen Legion. Letztendlich wurden einige Objekte vom 8. – 9. Jh. untersucht. Es gehören hierher Siedlungsgruben oder Hüttenreste mit Eisenherd.

POHREBISKO Z 8. – 9. STOROČIA V STUPAVE

Kristán E l s c h e k - Ján R a j t á r - Vladimír V a r s i k

S t u p a v a (okr. Malacky), poloha P i e s k y, 8. – 9. stor., kostrové pohrebisko, letecké snímkovanie, geofyzikálne meranie, výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri leteckom prieskume v máji 2008 sa v obilnom láne na rozhraní katastrov Stupavy a Zohora črtalo husté zoskupenie objektov. Tmavé porastové príznaky, ich rozmiestnenie, veľkosť i malé vzdialenosti medzi nimi naznačovali, že by to mohli byť obrysy hrobových jám kostrového pohrebiska (obr. 24: 1). Na overenie tohto predpokladu sa v septembri uskutočnilo najskôr geofyzikálne meranie (J. Tirpák), ktoré výraznými anomáliami potvrdilo husté zoskupenie objektov obsahujúcich zrejme železné predmety. Ná-

sledne sa realizoval krátkodobý zisťovací výskum sondou s rozmermi 2,5 x 20 m, ktorá sa do hĺbky 40-45 cm odkryla zemným strojom. Na začistenej ploche sa v štrkovom podloží odlišnou štruktúrou zásypu črtali štyri hrobové jamy obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými nárožiami (označené Hrob 1 – 4/2008), orientované pozdĺžnou osou s menšími odchýlkami v smere Z-V (obr. 24: 2). Pri okrajoch skúmanej plochy sa zistili stopy ďalších hrobových jám. Zo zistených hrobov sa preskúmal len hrob 3/2008.

Opis hrobu

Obrys hrobovej jamy pravidelného obdĺžnikového tvaru so slabo zaoblenými rohmi s rozmermi 190 x 135 cm, orientovaný pozdĺžnou osou v smere V-Z, so slabou odchýlkou k JV sa v červenkastom štrkopieskovom podloží črtal svetlejším zásypom. Zásyp do hĺbky 140 cm tvoril svetlý žltohnedý hrubý štrk s väčšími okruhliakmi, miestami premiešaný svetlohnedou pieskovou hlinou. V tejto hĺbke sa objavili obrysy spráchnivenej výdrevy. Stopy dosiek v podobe 3 – 4 cm širokého hnedého pásu lemovaného po oboch stranách len niekoľko milimetrovou čiernou vrstvičkou sa dobre zachovali najmä na severnej, a sčasti aj na západnej i východnej strane. Južná a juhovýchodná časť bola porušená a vtlačená dovnútra. Stopy severnej dosky presahovali o 15 cm spojenie s priečnou doskou. Dĺžka plochy ohraničenej stopami výdrevy dosahovala v strede dĺžku 140 cm a v západnej časti 94 – 106 cm (obr. 25: A). Pri ďalšom vyberaní sa v hĺbke 145 – 155 cm, pri juhozápadnom rohu, objavili šikmo uložené fragmenty železnej rukoväte a obruče z vedierka, stlačené do elipsovitého tvaru, v západnej časti približne v strede hrncovitá nádobka, ďalší oblúkový fragment železnej obruče a zuby zvieracej čeľuste. Nálezy pokrývala tenká čierna vrstva organickej hmoty (obr. 25: A, 8 – 10). Dno hrobu sa zistilo v hĺbke 170 cm od úrovne zistenia (220 cm od terajšieho povrchu). Pokrývala ho taktiež tenká čierna, takmer súvislá organická vrstva, predelená v strede a ohraničená na severnej strane priamou líniou. Na južnej strane bol jej okraj rozrušený. Plocha pokrytá touto vrstvou dosiahla dĺžku 130 – 140 cm a šírku 60 – 65 cm. Stopy kostry sa nezachovali, len v mieste hlavy vo východnej časti v strede hrobu sa našli fragmenty detských zubov. Pod nimi sa našli z náhrdelníka v oblúku uložené tri celé a zlomky z dvoch sklenených korálikov (obr. 25: 3 – 7) a po stranách zotletej lebky dve kruhové zlaté náušnice (obr. 25: 1, 2). Priečnym detailným rezom sa zistilo, že výdreva (drevená truhla?) bola uložená na ploché pieskové dno hrobu a zasypaná aj po stranách štrkopieskom.

Opis nálezov

1. Zlatá krúžková náušnica zo štvorhranného tordovaného drôtu s hrozienkovitým záveskom z piatich guličiek na dolnom oblúku; pr. krúžku 1,4 cm, hr. drôtu 1,04 mm, váha 0,544 g (obr. 25: 1).
2. Identická zlatá krúžková náušnica; pr. krúžku 1,5 cm, hr. drôtu 1,05 mm, váha 0,570 g (obr. 25: 2).
3. Sklený korálik tmavomodrej farby v tvare melónového jadra; dĺ. 1,7 cm, š. 1,0 cm, hr. 0,6 cm (obr. 25: 3).
4. Fragment hornej časti skleného korálika tmavomodrej farby v tvare melónového jadra s pozdĺžnym stredovým plastickým rebrom na oboch stranách; dĺ. 1,2 cm, š. 1,3 cm, hr. 0,6 – 0,7 cm (obr. 25: 4).
5. Fragment spodnej časti identického skleného korálika; dĺ. 1,1 cm, š. 1,1 cm, hr. 0,6 cm (obr. 25: 5).
6. Sklený korálik tmavomodrej farby v tvare melónového jadra s pozdĺžnym stredovým plastickým rebrom na oboch stranách; dĺ. 2,0 cm, š. 1,15 cm, hr. 0,5 cm (obr. 25: 6).
7. Identický sklený korálik, v spodnej časti poškodený; dĺ. 2,2 cm, š. 1,2 cm, hr. 0,7 cm (obr. 25: 7).
8. Hrncovitá nádoba s vyhnutým okrajom, esovitou profiláciou stien, mierne odsadeným, plochým, nerovným dnom, z piesčitej hliny so zrnkami sľudy, tmavohnedej až šedočiernej farby, doformovaná na hrnčiarskom kruhu, zdobená na pleciach nepravidelnou viacnásobnou rytou vlnovkou. Na dne v strede slabý odtlačok osky kruhu; v. 12,9 cm, š. max. 11,6 cm, pr. ú. 10,1 cm, pr. dna 6,5 – 7 cm (obr. 25: 8).
9. Fragment železnej korodovanej pásovej obruče oblúkového tvaru z dreveného vedierka; zachovaná dĺ. 23,5 cm, š. 1,2 – 1,4 cm, hr. 2 mm (obr. 25: 9).
10. Väčší fragment železnej korodovanej pásovej obruče oblúkového tvaru z dreveného vedierka spojenej dvomi nitmi; zachovaná dĺ. 43 cm, š. 1,2 – 1,4 cm, hr. 2 mm (obr. 25: 10).
11. Fragmenty železnej korodovanej rukoväte z dreveného vedierka z tyčinky oblúkového tvaru so zahnutými koncami a zachovanou zápustkou na uchytenie; hr. 6 mm.

Podľa antropologickej analýzy fragmentov zubov (J. Jakab) v hrobe bolo pochované dieťa vo veku 6 – 7 rokov, podľa šperkov to bolo zrejme dievča. Zuby zo zvieracej čeľusti (podľa určenia Z. Miklíkovej) pochádzajú zo staršieho jedinca ovce alebo kozy, pravdepodobnejšie však ovce. Podľa predbežnej analýzy (J. Mihályiová) vo vzorkách spráchnivenej výdrevy a čiernej organickej vrstvy sa tkanivo dreva nezachovalo. K rozloženie výdrevy i kostrových zvyškov pochovaného dieťaťa došlo pravdepodobne pôsobením nižších rastlín - drevokazných húb, prípadne iných mikroorganizmov (*Staššíková-Štukovská 1993*).

Pre bližšie datovanie hrobu sú najvýznamnejšie nálezy zlatých náušníc a sklených korálikov v tvare melónového jadra. Identická zlatá krúžková náušnica z tordovaného drôtu, ale bez hrozienkovitého závesku (pravdepodobne odlomený), sa našla v jazdeckom hrobe 83, a podobná bronzová pozlátená náušnica v hrobe 106 na nie príliš vzdialenom pohrebisku pri Záhorskej Bystrici, ktoré *Ľ. Kraskovská* (*1972*, 24, 27, 92 – 93, obr. 24: 5; 29: 7) datuje do 8., resp. na koniec 8. stor. Ľ. Kraskovská uvádza ako pa-

ralely pozlátené bronzové náušnice s hladkým krúžkom a hrozienkovitým záveskom z detského hrobu 466 z neďalekej Devínskej Novej Vsi (*Eisner 1952,* 106, obr. 48: 9, 10), a ďalšie bronzové, strieborné i zlaté náušnice z Holiarov, Nových Zámkov, Štúrova a zo Žitavskej Tône (*Kraskovská 1972,* 73*)*. Koráliky tvaru melónového jadra patria k najdôležitejším typom „neskoroavarských" súčastí náhrdelníkov a vo všeobecnosti sa datujú do 8. stor. (*Zábojník 2004,* 58). Viaceré koráliky tohto tvaru pochádzajú z niekoľkých hrobov na pohrebisku z 8. stor. v Prši, ale z modrého skla iného variantu sa vyskytli len po jednom kuse v náhrdelníkoch z hrobov 6 a 98 (*Staššíková-Štukovská 2004,* Tabela 2 a 3; *2007*, 75, 76, obr. 7).

Podľa uvedených paralel možno hrob 3/2008 v Stupave datovať na koniec 8., prípadne začiatok 9. stor. Je pravdepodobné, že na tomto pomerne rozsiahlom pohrebisku sa pochovávalo v rovnakom období ako na pohrebiskách v Záhorskej Bystrici a v Devínskej Novej Vsi.

L i t e r a t ú r a

Eisner 1952 - J. Eisner: Devínska Nová Ves. Slovanské pohřebiště. Bratislava 1952.

Kraskovská 1972 - Ľ. Kraskovská: Slovansko-avarské pohrebisko pri Záhorskej Bystrici. Bratislava 1972.

Staššíková-Štukovská 1993 - D. Staššíková-Štukovská: Neue Erkentnisse zur Dekomposition menschlicher Skelette am Beispiel des frühmittelalterlichen Gräberfeldes von Borovce, Slowakei. Prähist. Zeitschr. 68, 1993, Heft 2, 242 – 256, 262, 263.

Staššíková-Štukovská 2004 - D. Staššíková-Štukovská: Sklené koráliky z pohrebiska v Prši II. Slov. Arch. 52, 2004, 35 – 54.

Staššíková-Štukovská 2007 - D. Staššíková-Štukovská: K byzantskému pôvodu sklených korálikov v nálezoch z 8. – 9. storočia na Morave a Slovensku. In: Byzantská kultúra a Slovensko. Zborník štúdií. Zbor. SNM Arch., Supplementum 2, 2007, 67 – 80.

Zábojník 2004 - J. Zábojník: Slovensko a Avarský kaganát. Bratislava 2004.

GRÄBERFELD AUS DEM 8. – 9. JH. IN STUPAVA. Stupava (Bez. Malacky), Flur Piesky, 8. – 9. Jh., Skelettgräberfeld, Luftprospektion, geophysikalische Messung, Grabung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Bei der Luftprospektion im Mai 2008 wurden im Getreideschlag im Grenzbereich der Kataster von Stupava und Zohor Spuren eines Skelettgräberfeldes erfasst (Abb. 24: 1). Im September wurde hier eine geophysikalische Messung (J. Tirpák) wie auch Probegrabung durchgeführt. Auf der freigelegten Fläche 2,5 x 20 m sind vier Grabgruben mit länglichem Grundriss und abgerundeten Ecken zum Vorschein gekommen (Abb. 24: 2). Untersucht wurde nur das Grab 3/2008. Die Grabgrube von regelmäßiger länglicher Form mit abgerundeten Ecken mit den Ausmaßen von 190 x 135 cm, orientiert Richtung Osten-Westen, hat sich in der Tiefe von 45 – 50 cm durch eine hellere Schottersand-Aufschüttung abgezeichnet. Die Aufschüttung bestand bis in die Tiefe von 140 cm aus hellem gelbbraunem Schotter. In der Tiefe von 145 – 150 cm haben sich Spuren von mulmiger Schalung abgezeichnet. Im Bereich begrenzt durch die Schalung (220 cm von heutiger Ebene) bedeckte den Grabboden in der Tiefe von 170 cm eine dünne Schicht schwarzer organischer Masse (Abb. 25: A). Im Westteil, ursprünglich bei den Füßen des bestatteten Individuums, sind Fragmente vom Eisenbeschlägen (Bandreifenfragmente und des Eimergriffes) eines kleinen Holzeimers, ein topfförmiges Tongefäß und Zähne wahrscheinlich vom Schaf zutage gekommen (Abb. 25: 8 – 10). Dass Skelett des Individuums war komplett zerstört, nur auf der Selle vom Kopf, gelegt Richtung Osten, wurden Fragmente von Kinderzähnen erhalten. Nach der anthropologischen Bestimmung (J. Jakab) handelte es sich um ein 6 – 7-jähriges Kind. In dem ursprünglichen Halsbereich wurden drei ganze und zwei Fragmente von Glasperlen von dunkelblauer Farbe in Form eines Melonenkerns mit länglichen plastischen Rippen gefunden (Abb. 25: 3 – 7). Auf der Stelle vom Kopf lagen zwei identische goldene Kreisohrringe aus viereckigem tordierten Draht mit einem traubenförmigen Anhänger aus fünf Kugeln auf unterem Bogen (Abb. 25: 1, 2). Aufgrund des Schmucks kann angenommen werden, dass es ein Mädchengrab war. Zur Zerlegung der Schalung und Skelettresten ist es durch die Wirkung der holzschädigender Pilze, bzw. anderer Mikroorganismen gekommen (Staššíková-Štukovská 1993). Nach den analogischen Funden von Ohrringen (Eisner 1952, 106, Abb. 48: 9 – 10; Kraskovská 1972, 24, 27, 73, 92 – 93, Abb. 24: 5; 29: 7*)* und Glasperlen in Form eines Melonenkerns (Staššíková-Štukovská 2004, Tabelle 2 a 3; 2007, 75 – 76, Abb. 7, Zábojník 2004, 58) kann das Grab 3/2008 in Stupava in das Ende des 8., bzw. Anfang des 9. Jh. datiert werden. Es ist wahrscheinlich, dass auf diesem ziemlich umfangreichen Gräberfeld in gleicher Zeit, wie auf den naheliegenden Gräberfeldern in Záhorská Bystrica und in Devínska Nová Ves, bestattet wurde.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V SOTINEJ NA PLOCHE K

Zdeněk F a r k a š

S e n i c a, časť S o t i n a (okr. Senica), záchranný výskum, sídlisko, stará lineárna keramika, mladšia lineárna keramika, želiezovská skupina, záver lengyelskej kultúry, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava.

Podľa „Rozhodnutia" KPÚ v Trnave pokračoval aj v roku 2008 archeologický výskum v Sotinej, ktorý vyvolala stavebná činnosť firmy WERTIKA, spol. s r. o. V predstihu sa odkrývala plocha na mieste budúceho parkoviska a obytného bloku B, čím sa nadviazalo na terénne práce v roku 2007.

Na ploche K, s rozlohou 1820 m², sa v rokoch 2007 a 2008 podarilo zachytiť trinásť objektov a niekoľko kolových jám sústredených na pomerne malom území (okolo 660 m²), medzi ktorými boli aj žľaby orientované v smere SV-JZ, čo umožňuje predpokladať, že aspoň sčasti boli súčasťou dlhej obytnej stavby s prislúchajúcimi objektmi, napr. hliníkmi, zásobnými jamami a vonkajšou pecou (obr. 26). Sprievodný materiál zaraďuje predpokladanú stavbu do obdobia mladšej lineárnej keramiky, postavili ju však na mieste, kde už predtým bolo pomerne intenzívne osídlenie počas starej lineárnej keramiky. Tak sa chronologicky staršie nálezy dostali aj do výplne mladších objektov. Obdobiu starej lineárnej keramiky možno pripísať väčšiu časť objektu 8/07, s výnimkou do neho sekundárne zapustenej zásobnej jamy a mladších kolových jám, kom005bcplex jám 9/08 (vrátane zásobnej jamy) a časť objektu 12/08, ktorý narušil mladší zásah v období velatickej kultúry z mladšej doby bronzovej.

Fragmentárny stav zachovania pôdorysu zrejme spôsobila tunajšia hrubá vrstva ornice (okolo 0,6 m), ktorou nemuseli preniknúť všetky pôvodné zásahy až na úroveň podložia a neskoršie intenzívne využívanie plochy na hospodárske účely. Z hnuteľných nálezov si pozornosť zaslúži predovšetkým takmer kompletne zachovaná nádoba z obdobia starej lineárnej keramiky a fragment s ňou približne súvekej zoomorfnej plastiky - hlavičky zvieratka s výraznými rohmi.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER FLÄCHE K IN SOTINA. Senica, Teil Sotina (Bez. Senica), Rettungsgrabung, Siedlung, alte Linearkeramik, jüngere Linearkeramik, Želiezovce-Gruppe, Ende der Lengyel-Kultur, jüngere Bronzezeit. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava. Auf der Fläche von 1820 m² ist es in den Jahren 2007 und 2008 gelungen dreizehn Objekte und einige Pfostengruben konzentriert auf relativ kleiner Fläche (etwa 660 m²) zu erfassen. Unter ihnen waren auch Richtung Nordosten-Südwesten orientierte Rillen. Das ermöglicht anzunehmen, dass sie wenigstens teilweise Bestandteil eines langen Wohnbaus mit zugehörigen Objekten, z. B. Lehmgruben, Vorratsgruben und einem Außenofen (Abb. 26), waren. Das Begleitmaterial datiert den angenommenen Bau in die Zeit mit jüngerer Linearkeramik. Er wurde auf der Stelle, wo vorher schon eine ziemlich intensive Ansiedlung während der Zeit der älteren Linearkeramik war, gebaut. So sind chronologisch ältere Funde auch in die Ausfüllung der jüngeren Objekte geraten. Zur Zeit der alten Linearkeramik kann auch größerer Teil des Objekts 8/07, mit der Ausnahme von sekundär eingelassener Vorratsgrube und kleineren Pfostengruben, Grubenkomplex 9/08 (einschließlich der Vorratsgrube) und Teil des Objekts 12/08, beschädigt durch einen jüngeren Eingriff der Velatice-Kultur aus jüngerer Bronzezeit, eingegliedert werden. Von den beweglichen Funden verdient die Aufmerksamkeit vor allem das fast komplett erhaltene Gefäß aus der Zeit der alten Linearkeramik und das Fragment einer ungefähr gleichzeitigen zoomorphen Plastik - einem Tierkopf mit markanten Hörnern.

OBHLIADKY STAVEBNÝCH ČINNOSTÍ V ŽILINSKOM REGIÓNE

Martin F u r m a n

1. V l a š k y (okr. Liptovský Mikuláš), intravilán, obytný súbor Vlašky, obhliadka, pravek, stredovek, novovek, sídlisko?. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Na základe telefonického upozornenia pracovníčky AÚ SAV Nitra L. Benedikovej na výkopové práce v katastri obce Vlašky, ku ktorým sa KPÚ Žilina nevyjadroval, autor príspevku dňa 13. 8. 2008 vykonal obhliadku stavby. V deň obhliadky boli stavebné práce v pokročilom štádiu ich realizácie, z tohoto dôvodu bolo možné zamerať sa len na haldy zeminy nahrnuté pozdĺž obidvoch strán výstavby. Prístupové komunikácie a inžinierske siete boli zasypané a spevnené vrstvou štrku. Okrem novovekých črepov

(šesť kusov) a jedného evidentne stredovekého črepu boli nájdené bližšie neurčené praveké (?) črepy (deväť kusov) z tiel nádob bez akejkoľvek výzdoby. Je teda pravdepodobné, že počas stavebných prác, boli narušené kultúrne vrstvy, prípadne objekty, ktoré však v deň obhliadky už nebolo možné identifikovať. Poloha sa nachádza v intraviláne obce, juhozápadne cca 800 m od významného polykulúrneho hradiska Havránok. Získaný materiál môže mať súvis pravdepodobne s neopevnenou osadou č. IV, ktorú *K. Pieta* (*2008*, 78, obr. 35) lokalizuje juhozápadne od centrálneho hradiska Havránok.

2. M o j š (okr. Žilina), poloha D o l ú k y, západne od obce, obhliadka, pravek, stredovek, novovek, sídlisko (?). Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

Výkopové práce pre výstavbu nových rodinných domov na západnom okraji obce Mojš KPÚ Žilina podmienil obhliadkou. Ide o rovinatý terén v tesnej blízkosti vodnej nádrže Žilina. V súlade so stanoviskom KPÚ Žilina stavebník oznámil začatie výkopových prác, na základe čoho autor príspevku vykonal dňa 22. 7. 2008 ich obhliadku. V deň obhliadky bola stiahnutá ornica na mieste budúcej prístupovej komunikácie k rodinným domom. V severnej časti stiahnutej plochy boli na jednom mieste nájdené črepy pravekej misky s dovnútra zalomeným okrajom. Okrem toho, na viacerých miestach v okolí nálezu zlomkov keramiky, boli evidentné stopy po antropogénnej činnosti (vrstva uhlíkov). Miesto nálezu bolo zamerané GPS prístrojom. Vzhľadom k archeologicky pozitívnym zisteniam, KPÚ Žilina podal podnet na príslušný stavebný úrad na zabezpečenie archeologického výskumu.

Pri obhliadke stavebných prác na vedľajších parcelách, v súvislosti s výstavbou ďalších rodinných domov, boli v ornici zachytené ojedinelé praveké, stredoveké i novoveké črepy (desať kusov). Pod ornicou sa však nečrtali žiadne objekty, ani kultúrna vrstva. Opakovanými obhliadkami počas výstavby jednotlivých domov neboli zistené relevantné nálezové situácie, či archeologické nálezy. Vo väčšine prípadov tesne pod ornicou sa objavovalo štrkové podložie. Je možné, že ojedinelá prítomnosť drobných, často omletých črepov súvisí s naplaveninami rieky Váh, ktorá je v tesnej blízkosti predmetnej polohy.

3. B i t a r o v á (okr. Žilina), poloha H u b e l n i c e, intravilán, obhliadka, pravek (?), sídlisko. Uloženie nálezov: Považské múzeum, Žilina.

V súvislosti s výstavbou piatich rodinných domov v južnej časti intravilánu obce Bitarová KPÚ Žilina vydal stanovisko, v ktorom požaduje oznámiť začiatok výkopových prác s týždenným predstihom, na základe čoho vykoná odborný dohľad formou obhliadky výkopov. Vzhľadom na oneskorené oznámenie začiatku stavebných prác, autor príspevku robil obhliadku v pokročilom štádiu stavebných prác. V deň obhliadky bola prístupová komunikácia k budúcim novostavbám upravená a spevnená vrátane osadených inžinierskych sietí, teda v týchto miestach nebolo možné zistiť žiadne relevantné nálezové situácie. V juhozápadnej časti staveniska, na mieste jedného z plánovaných rodinných domov, bol zistený narušený archeologický objekt s výskytom pravekej keramiky a mazanice. Konkrétnejšie datovanie objektu nebolo možné kvôli atypickým a fragmentárne dochovaným črepom. Miesto nálezu bolo zamerané GPS prístrojom. Vzhľadom k archeologicky pozitívnym zisteniam, KPÚ Žilina podal podnet na príslušný stavebný úrad na zabezpečenie archeologického výskumu.

4. M a r t i n, časť Z á t u r č i e (okr. Martin), poloha R i e č i n y, obhliadka, pravek, sídlisko. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Etnografické múzeum, Martin.

KPÚ Žilina v súvislosti s plánovanou výstavbou rodinných domov v polohe Riečiny na pomerne rozľahlej ploche vydal stanovisko, v ktorom skonštatoval, že v súvislosti s výstavbou je nevyhnutné vykonať archeologický výskum formou sledovania prác, a v prípade zistených relevantných nálezových situácií formou dočistenia a následnej záchrany a dokumentácie archeologických situácií a nálezov.

Dňa 14. 9. 2008 bol KPÚ Žilina vtedajším pracovníkom FF katedry archeológie Univerzity v Ljubljane M. Horňákom upozornený na realizované výkopy na predmetnej stavbe. Z tohto dôvodu autor príspevku a M. Horňák vykonali dňa 14. 9. 2008 obhliadku stavby. Obhliadkou celej plochy budúcich prístupových komunikácií boli na viacerých miestach zachytené stopy pravekého osídlenia v podobe pravekých črepov a kamennej štiepanej industrie z rádiolaritu (dva kusy) a prepáleného pazúrika (jeden kus). Obhliadkou bolo zároveň zistené, že investor nedodržal podmienky stanoviska KPÚ Žilina. V rámci opatrení, KPÚ Žilina nariadil okamžité zastavenie akýchkoľvek stavebných prác až do vykonania záchranného archeologického výskumu.

BEGEHUNGEN DER BAUSTELLEN IN DER ŽILINA-REGION. Im Laufe des Jahres 2008 hat der Autor des Beitrags einige Baustellenbegehungen mit positiven Ergebnissen durchgeführt. 1. Aufgrund des telefonischen Hinweises von L. Benediková auf die Aushubarbeiten im Kataster der Gemeinde Vlaš-

ky (Bez. Liptovský Mikuláš), zu den sich das Landesdenkmalamt Žilina nicht äußerte, hat der Autor des Beitrags eine Begehung gemacht, bei der er Scherbenmaterial aus näher unbestimmtem Zeitabschnitt der Vorzeit, des Mittelalters und der Neuzeit fand. Das gewonnene Material könnte mit der unbefestigten Niederlassung Nr. IV, die K. Pieta (2008, 78, Abb. 35) südwestlich des zentralen Burgwalls Havránok lokalisiert, zusammenhängen. 2. Im Kataster der Gemeinde Mojš (Bez. Žilina) wurde bei der Begehung der Baustelle für Einfamilienhäuser im Nordteil der Fläche eine vorzeitliche Ansiedlung erfasst. Auf den Nebenparzellen sind in der Ackerkrume vorzeitliche, mittelalterliche und neuzeitliche Einzelscherben zum Vorschein gekommen. 3. Im Innenbereich der Gemeinde Bitarová (Bez. Žilina) hat man bei Begehung der Aushübe für Einfamilienhäuser ein beschädigtes archäologisches Objekt mit vorzeitlicher Keramik und Lehmbewurf erfasst. Eine genaue Datierung war wegen der atypischen und fragmentarisch erhaltenen Scherben nicht möglich. 4. In Martin, Teil Záturčie (Bez. Martin), wurde bei der Begehung der Zufahrtstrassen für die geplanten Familienhäuser eine Ansiedlung der Fläche festgestellt, wovon die vorzeitliche Keramik und Spaltindustrie zeugt. Angesichts der positiven Feststellungen auf einzelnen Fundstellen hat das Landesdenkmalamt Žilina in Übereistimmung mit dem § 127 des Baugesetzes Sicherstellung der archäologischen Funde gefordert.

PRIESKUM TURČIANSKEJ KOTLINY

Martin F u r m a n - Milan H o r ň á k

Začiatky archeologických prieskumov Turčianskej kotliny siahajú až na počiatok 20. stor., kedy v roku 1903 J. Petrikovič vykonal prvý archeologický výskum na hradisku púchovskej kultúry na Hrádku. Neskoršie, v dvadsiatych a tridsiatych rokoch 20. stor. to boli hlavne výskumy a prieskumy V. Budinského-Kričku. Archeologická topografia regiónu nadobudla systematický ráz hlavne prácou *Š. Janšáka* (*1929; 1964*), ktorý geodeticky zameral a topograficky preskúmal niekoľko hradísk lužickej a púchovskej kultúry. V roku 1939 bol založený Štátny archeologický a konzervátorský ústav, ktorý sídlil na Bystričke. V období od jeho založenia až do roku 1953, kedy bol ústav v rámci reorganizácie kultúrnych a vedeckých ústavov premiestený do Nitry, zastávala Bystrička spolu z Národným múzeom v Martine významné miesto vo vývoji archeologického bádania na Slovensku. Žiaľ, perspektívne začatý trend archeologických prieskumov prvej polovice minulého storočia, v jeho druhej polovici nepokračoval. Výskum Turčianskej kotliny sa obmedzil predovšetkým na terénne topografické prieskumy, ktoré ešte v 50-tych rokoch prevádzal *A. Petrovský-Šichman* (*1964; 1965*) a od polovice 60-tych rokov, v podstate až do súčasnosti, K. Pieta. Za veľmi záslužnú a prínosnú prácu možno považovať doteraz nepublikovanú „Archeologickú topografiu Turca" *M. Slanináka* (*1987*), v ktorej zozbieral dovtedy známe archeologické nálezy a lokality zo všetkých období praveku s stredoveku z celej Turčianskej kotliny. Ide zároveň o jedinú systematickú prácu z tohto regiónu. V roku 1997 *K. Pieta* (*1999*, 130 – 132) v rámci prieskumu Turca zameral svoju pozornosť na spresnenie údajov o výraznej koncentrácii prehistorického osídlenia v západnej časti vápencového predhoria Veľkej Fatry. V rámci výskumu *M. Horňák* (*2009*, katalóg), pri písaní dizertačnej práce o osídlení lužickej kultúry, zameral a opísal osem hradísk lužickej kultúry. Popri tomto primárnom cieli bolo v Turci taktiež zameraných a opísaných cca 30 hradísk púchovskej kultúry.

V roku 2008 autori článku realizovali prieskum strednej časti Turčianskej kotliny. Prieskumom boli zistené dve doteraz v odbornej literatúre neznáme lokality:

1. T r e b o s t o v o (okr. Martin), poloha C h r a p o v á, povrchový prieskum, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Etnografické múzeum, Martin

Západne od intravilánu obce, pri vyústení doliny boli zistené stopy osídlenia ľudu púchovskej kultúry. Poloha sa nachádza na ľavobrežnom, južne orientovanom svahu Trebostovského potoka. K zaradeniu získaného keramického materiálu do púchovskej kultúry napomáha predovšetkým črep s typickým zvislým žliabkovaním z tela grafitovej situlovej nádoby. Ďalšie fragmenty keramiky predstavujú drobné črepy z tiel nádob z hrubozrnného materiálu, ako aj z jemne plavenej hliny s anorganickými prímesami. Poloha je v súčasnosti zatrávnená a využívaná ako pasienky. Začiatkom nového tisícročia lokalitu navštívil K. Pieta v rámci prieskumu dvoch hrádkov púchovskej kultúry, ktoré sa nachádzajú taktiež v katastri obce Trebostovo.

2. F o l k u š o v á a N e c p a l y (okr. Martin), poloha Z a l o ž n i c e, povrchový prieskum, lužická kultúra. Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum - Etnografické múzeum, Martin

Na rozhraní katastrov obcí Folkušová a Necpaly, neďaleko hlavnej cesty, v polohe nazývanej Založnice boli pri povrchovom prieskume nájdené fragmenty pravekej keramiky. Časť šálky s nedochovaným uškom a do vnútra zatiahnutým okrajom patrí k nekvalitne vymodelovanej keramike čiernej farby s bohatou anorganickou prímesou. Jeden črep hnedej farby, kvalitne vypálený, pravdepodobne z tela zásobnice, obsahuje veľké množstvo prímesi sľudy. Na základe týchto nálezov je možné lokalitu priradiť k lužickej kultúre. Poloha Založnice sa nachádza na okraji západného svahu vápencového masívu Červeného grúňa, známeho ako veľmi významné mladolaténske výrobné a obchodné stredisko s doloženým zánikovým horizontom na začiatku doby rímskej (*Pieta 2008*, 64). Na terasách masívu v blízkosti dvoch vodných prameňov bola nájdená väčšia koncentrácia keramiky lužickej kultúry, ako aj ojedinelé bronzové predmety, z ktorých je vhodné spomenúť sekerku s tuľajkou, bronzové nášivky a ihlicu s vázičkovitou hlavicou (*Veliačik 2004*). Poloha Založnice teda poukazuje na priestorovo širšie osídlenie územia východne od Červeného grúňa.

Literatúra

Horňák 2009 - M. Horňák: Analize geografskih informacijskih sistemov poselitve lužiške kulture v zahodnem delu zahodnih Karpatov. Ljublana 2009. Dizertačná práca.
Janšák 1929 - Š. Janšák: Slovenské hradiska z doby halštatskej. Sbor. Muz. Slov. Spoloč. 23, 1929, 1 – 33.
Janšák 1964 - Š. Janšák: K problematike predhistorických hradísk na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 13, 1964, 9 – 18.
Petrovský-Šichman 1964 - A. Petrovský-Šichman: Slovanské osídlenie severného Slovenska. Vlast. Zbor. Považia 6, 1964, 50 – 106.
Petrovský-Šichman 1965 - A. Petrovský-Šichman: Severozápadné Slovensko v dobe laténskej a rímskej. Vlast. Zbor. Považia 7, 1965, 53 – 129.
Pieta 1999 - K. Pieta: Prieskum regiónu Turca v oblasti Veľkej Fatry. AVANS 1997, 1999, 130 – 132.
Pieta 2008 - K. Pieta: Keltské osídlenie Slovenska. Nitra 2008.
Slaninák 1987 - M. Slaninák: Archeologická topografia Turca. Martin 1987. Nepublikovaný rukopis.
Veliačik 2004 - L. Veliačik: Nové poznatky ku štruktúre hradísk lužickej kultúry na severnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 57 – 74.

BEGEHUNG DES TURIEC-KESSELS. Im Jahre 2008 haben die Beitragsautoren eine Begehung im mittleren Teil des Turiec-Kessels durchgeführt. Es wurden zwei, in der Fachliteratur bisher unbekannte Fundstellen festgestellt. 1. Westlich vom Innenbereich der Gemeinde Trebostovo, bei der Talmündung, wurden Spuren des Púchov-Kultur-Volkes erfasst. Die Flur ist zurzeit mit Gras bewachsen und wird als Weideplatz genutzt. Am Anfang des neuen Millenniums hat die Fundstelle während der Begehung von zwei Burgwällen der Púchov-Kultur, die sich ebenfalls im Kataster der Gemeinde Trebostovo befinden, auch K. Pieta besucht. 2. Auf der Grenzfläche der Gemeinden Folkušová und Necpaly, unweit der Hauptstraße, in der Flur Založnice, wurden bei der Geländebegehung vorzeitliche Keramikfragmente gefunden. Teil einer Schale mit nicht erhaltenem Henkel und eingezogenem Rand gehört zur schlecht hergestellten schwarzen Keramik mit reicher anorganischer Beimischung. Die Flur Založnice befindet sich am Rand des Westabhangs von Kalkmassiv Červený grúň, der als ein sehr wichtiges frühlatènezeitliches Herstellungs- und Handelszentrum mit belegtem Untergangshorizont am Anfang der Römerzeit bekannt ist.

VÝSKUM POHREBISKA KYJATICKEJ KULTÚRY V CINOBANI

Václav Furmánek - Vladimír Mitáš

Cinobaňa (okr. Poltár), poloha Jarčanisko, zisťovací výskum, žiarové pohrebisko, mladšia doba bronzová, neskorá doba bronzová, staršia doba železná, stupne HA1 – HB3/HC1, pilinsko-kyjatický horizont, kyjatická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Zisťovací výskum žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani je súčasťou tematického výskumu funerálnych pamiatok obdobia popolnicových polí na juhu stredného Slovenska. Cieľom výskumu v širšom zmysle bolo oživenie systematického výskumu pohrebísk kultúr popolnicových polí v novohradskom regióne, v užšom zmysle potvrdenie existencie nedávno zisteného pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani (*Kujovský/Mitáš 2009*). Pri koncipovaní výskumného projektu sa prihliadalo na ne-

porušenosť náleziska, jeho väzbu na súveké sídlisko a hradisko, ako aj na doterajšiu absenciu výskumu pohrebiska z mladšej a neskorej doby bronzovej v tejto geografickej oblasti.

Výskum pohrebiska bol realizovaný vďaka finančnej podpore vlády Slovenskej republiky v dvoch po sebe nasledujúcich etapách. Prvá trvala od 9. 6. do 31. 7. a druhá od 29. 9. do 18. 10. 2008. Interdisciplinárny prístup k výskumu bol uplatnený už v jeho terénnej fáze (spolupráca s archeobotanikom, geológom, pedológom) a pokračuje aj po jej skončení (realizácia antropologickej analýzy, chemickej analýzy keramiky a kovových predmetov).

Význam objavu pohrebiska v Cinobani od začiatku umocňovali tri skutočnosti. V priestore rozšírenia kyjatickej kultúry je známych len okolo 40 pohrebísk a približne 600 hrobov, pričom v týchto číslach sú zahrnuté aj tzv. ojedinelé hroby a materiál, ktoré indikujú existenciu pohrebiska (*Mitáš 2007a,* tabela 2). Pohrebisko kyjatickej kultúry na Slovensku nebolo zachytené zhruba päťnásť rokov. Pohrebisko v Cinobani sa od začiatku hlásilo k dvom súdobým náleziskám: k neďalekému otvorenému sídlisku a k hradisku na vrchu Strieborná.

Pred realizáciou zisťovacieho výskumu sme mohli konštatovať, že prvé dva skrinkové hroby, zachránené v roku 2007, odzrkadľujú pohrebné zvyky mladšej a neskorej doby bronzovej v relatívne neskúmanej oblasti kyjatickej kultúry. Výskum takéhoto náleziska sme považovali za mimoriadne priaznivé východisko pre riešenie problematiky tak pohrebného rítu mladšieho obdobia kultúr popolnicových polí, ako aj pravekých dejín Novohradu. Predpoklad, že Cinobaňa je jedinečným náleziskom západnej zóny kultúr juhovýchodných popolnicových polí, zisťovací výskum potvrdil v plnom rozsahu. Všetky podstatné skutočnosti, ktoré priniesla prvá etapa výskumu pohrebiska, nižšie heslovite sumarizujeme.

Medzi hlavné výsledky výskumu uvádzame potvrdenie existencie žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry na ploche minimálne desať árov (obr. 28), preskúmanie 56 hrobov z mladšej doby bronzovej (pilinsko-kyjatický horizont) až počiatku doby železnej, zachytenie najmenej troch fáz organizovaného pochovávania, zdokumentovanie hierarchizácie pravekého spoločenstva na základe kamenných hrobových konštrukcií (spravidla skriniek a príkrovov) a hrobového inventára, získanie obsiahlej kolekcie funerálnej keramiky (obr. 29; amfory, amforovité vázy, misy, šálky, hrnce, pokrievky, sacia nádobka), bronzových (obr. 30: 1, 4 – 6), železných (obr. 30: 7, 8, 10, 11; ozdoby, toaletné predmety, pracovné nástroje) a kamenných predmetov - napr. zlomok čepele z obsidiánu (obr. 30: 2) a horský kryštáľ (obr. 30: 3), objavenie dosiaľ neznámych keramických (napr. elipsovitá závesná nádobka) a železných výrobkov kyjatickej kultúry (napr. kováčske náradie), doloženie spracovávania železa (obr. 30: 9) a používania železných predmetov v poslednom stupni doby bronzovej (obr. 30: 7, 8, 10, 11) a potvrdenie predpokladu prežívania ľudu kyjatickej kultúry do začiatku staršej doby železnej v podhorských oblastiach juhu stredného Slovenska.

O výnimočnom postavení cinobanského pohrebiska v pravekých dejinách Novohradu možno hovoriť aj preto, že ide o celkom nové a neporušené a jedno z najsevernejšie a najvyššie (viac než 400 m n. m.) situovaných pohrebísk kyjatickej kultúry v regióne s takmer poltisícročnou kontinuitou pochovávania a funerálnych praktík (1150 – 700 pred n. l.). Vedecký význam pohrebiska je znásobený faktom, že je súčasťou kontextu súvekých nálezísk (osada, hradisko, pseudokrasová jaskyňa a zrejme aj mohylové útvary) a oblasti, ktorú dlhodobo a intenzívne osídlil ľud kyjatickej kultúry (*Mitáš 2007b,* 16).

V súvislosti s krátkym zhodnotením prvej výskumnej sezóny pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani pokladáme za nutné pripomenúť, že nálezy tejto kultúry boli známe do roku 2006 v jej katastri len z vrchu Strieborná (*Furmánek 1982*; *1983*, 30; *1984*, 122; *1987*, obr. 1; *Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982,* 170; *Furmánek/Veliačik/Vladár 1999*, obr. 58). Tam bolo zistené v prvej polovici 80. rokov minulého storočia hradisko. Avšak dávno predtým bol v tejto polohe nájdený približne 45 cm dlhý bronzový mečík, resp. dýka (*Paulík 1965*, 55). Predpokladáme, že pochádza buď zo strednej doby bronzovej, alebo z prelomu doby bronzovej a železnej. V roku 2008 k uvedeným nálezom pribudla pseudokrasová „Jaskyňa v Striebornej", v ktorej bola zistená keramika kyjatickej kultúry (*Radinger 2008*). Nepochybujeme, že medzi skúmaným pohrebiskom a hradiskom na Striebornej je vzájomný vzťah. K týmto dvom polohám sa hlási otvorené sídlisko kyjatickej kultúry, ktoré je situované južne od pohrebiska. Odbornej verejnosti je známe od roku 2007, aj keď od miestnych obyvateľov sme sa dopočuli o zbieraní „črepov s uškami" na jeho ploche už v minulom storočí. Pri obhliadke sídliska sme našli zlomky keramiky z mladšej a neskorej doby bronzovej, z doby laténskej, stredoveku, bližšie nedatovaný dvojkónický hlinený praslen a kúsok železnej trosky.

Vzhľadom na veľmi dobrú zachovalosť pohrebiska a jeho ďalšie vyššie menované charakteristiky ho plánujeme ďalej systematicky skúmať. Dúfame, že táto zaujímavá archeologická lokalita sa v čase pred pokračovaním jej odbornej exkavácie nestane terčom vykrádačov archeologických nálezísk. Vý-

sledky výskumu v Cinobani môžu byť v budúcnosti nápomocné pri rozvoji turistického ruchu tejto časti novohradského regiónu s mimoriadne zaujímavým prírodným potenciálom.

L i t e r a t ú r a

Furmánek 1982 - V. Furmánek: Cinobaňa "Strieborná". Nálezová správa AÚ SAV č. 10 041/82.

Furmánek 1983 - V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24 – 32.

Furmánek 1984 - V. Furmánek: Pravěká hradiště na území Gemera a Novohradu. Obzor Gemera 15/2, 1984, 120 – 125.

Furmánek 1987 - V. Furmánek: Die Kyjatice-Kultur. In: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice 21. – 25. 10. 1985. Praha 1987, 317 – 323.

Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982 - V. Furmánek/L. Veliačik/P. Romsauer: Jungbronzezeitliche befestigte Siedlungen in der Slowakei. In: Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Berlin - Nitra 1982, 159 – 175.

Furmánek/Veliačik/Vladár 1999 - V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Die Bronzezeit im slowakischen Raum. Rahden/Westf. 1999.

Kujovský/Mitáš 2009 - R. Kujovský/V. Mitáš: Pohrebisko kyjatickej kultúry v Cinobani. AVANS 2007, 2009, 122 – 124.

Mitáš 2007a - V. Mitáš: Pohrebný rítus západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí vo svetle pohrebiska v Radzovciach. Diel II. - Katalóg. Rukopis dizertačnej práce. Nitra 2007.

Mitáš 2007b - V. Mitáš: Pohrebný rítus západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí vo svetle pohrebiska v Radzovciach. Autoreferát dizertačnej práce. Nitra 2007.

Paulík 1965 - J. Paulík: Súpis medených a bronzových predmetov v Okresnom vlastivednom múzeu v Rimavskej Sobote. Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 33 – 106.

Radinger 2008 - F. Radinger: Prvá jaskyňa v okrese. My - Novohradské noviny 19/33, 2008, 11.

GRABUNG AUF DEM GRÄBERFELD DER KYJATICE-KULTUR IN CINOBAŇA. Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Jarčanisko, Probegrabung, Brandgräberfeld, jüngere Bronzezeit, späte Bronzezeit, späte Eisenzeit, Stufen HA1 – HB3/HC1, Pilinyer-Kyjatice Stufe, Kyjatice-Kultur. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Probegrabung des Brandgräberfeldes der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa (Abb. 28) ist Bestandteil der thematischen Grabung der Bestattungsdenkmäler aus der Zeit der Urnenfelder im Süden der Mittelslowakei. Der Zweck der Grabung war die Belebung der systematischen Grabungen der Gräberfelder der Urnenfelder-Kultur in der Novohrad Region, bzw. Bestätigung der Existenz des letztlich festgestellten Gräberfeldes der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa. Die Vermutung, dass Cinobaňa eine einzigartige Fundstelle des Kulturkomplexes der südöstlichen Urnenfelder ist, hat die Probegrabung völlig bestätigt. Zu den Hauptergebnissen der Grabung gehört die Bestätigung der Existenz eines Brandgräberfeldes der Kyjatice-Kultur auf einer Fläche von wenigstens zehn Aren, Untersuchung der sechsundfünfzig Gräber aus jüngerer Bronzezeit bis Anfang der Eisenzeit, Erfassung von wenigstens drei Phasen organisierter Bestattung, Dokumentierung der Hierarchisierung der vorzeitlichen Gemeinschaft aufgrund der Steingrabkonstruktionen und des Inventars, Gewinnung einer großen Kollektion von Bestattungskeramik (Abb. 29), Bronze- und Eisengegenständen (Abb. 30: 1, 4 – 11), Entdeckung der bisher unbekannten Keramik- und Eisenprodukten der Kyjatice-Kultur, Belegung der Eisenverarbeitung und Verwendung der Eisengegenstände in letzter Stufe der Bronzezeit und Belegung des Weiterlebens der Bevölkerung der Kyjatice-Kultur bis Anfang der älteren Eisenzeit in den peripheren Berglandgebieten im Süden der Mittelslowakei. Über eine außergewöhnliche Position des Cinobaňa Gräberfeldes in der vorzeitlichen Geschichte von der Region Novohrad kann auch deshalb die Rede sein, weil es um ein ganz neues und unbeschädigtes Gräberfeld und gleichzeitlich ein der nördlichsten und am höchsten (mehr als 400 m ü. M.) situierten Gräberfelder der Kyjatice-Kultur in der Region mit fast halbtausendjähriger Kontinuität der Bestattung und Bestattungspraktiken geht (1150 – 700 vor Chr.). Die wissenschaftliche Bedeutung des Gräberfeldes steigt mit der Tatsache, dass es ein Bestandteil des gleichzeitlichen Fundstellenkontextes (Niederlassung, Burgwall, Pseudokarst-Höhle und wahrscheinlich auch Grabhügelgebilde) und des Bereichs, den langfristig und intensiv das Volk der Kyjatice-Kultur besiedelte, gewesen ist. Angesichts der höher erwähnten Tatsachen planen wir es auch weiter systematisch zu untersuchen.

PRIESKUM HRADISKA STRIEBORNÁ

Václav F u r m á n e k - Vladimír M i t á š

C i n o b a ň a (okr. Poltár), poloha S t r i e b o r n á, výšinné hradisko, prieskum, mladšia doba bronzová, neskorá doba bronzová, kyjatická kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Hradisko na vrchu Strieborná bolo uvedené do odbornej literatúry v osemdesiatych rokoch minulého storočia (*Furmánek 1983,* 30; *1984,* 122, 123; *Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982*, 170). Pravda, dávno predtým sa na Striebornej našiel „krátky mečík, resp. dýka(?)" (*Kubínyi 1866,* 190; *Paulík 1965,* 55), ktorého kultúrne a chronologické postavenie sa nám zatiaľ nepodarilo objasniť. Tento predmet môže pochádzať tak zo strednej doby bronzovej, ako aj z prelomu doby bronzovej a železnej.

Strieborná sa nachádza na okraji západnej, lesom pokrytej časti katastra Cinobane (obr. 31: 1). Hradisko je situované medzi skalami kóty 718, 8 m n. m. Má obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 30 – 35 x 45 – 50 m. Opevnená plocha dosahuje veľkosť približne 0,2 ha. Fortifikácia hradiska vznikla prepojením kamenného valu a prírodných daností uvedenej kóty. Zdá sa, že do areálu hradiska sa vchádzalo z kratšej, juhozápadne orientovanej strany (obr. 31: 2; 32: 9).

Prieskum hradiska na Striebornej bol uskutočnený v súvislosti s výskumom žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani (*Furmánek/Mitáš 2011*). Po objave pohrebiska a osady pod Striebornou bolo zrejmé, že tieto náleziská spolu súvisia (obr. 31: 1). Prieskum areálu hradiska sme realizovali aj napriek informáciám o častých návštevách amatérskych archeológov a zberateľov starožitností na Striebornej a jej okolí. Cieľom prieskumu bolo získať relevantné informácie, ktoré by spresnili chronologické postavenie lokality.

Keďže povrchový zber v areáli hradiska nebol úspešný, požadované informácie sme sa snažili získať sondážou. Miesto vytýčenia zisťovacej sondy sme zvolili v priestore hradiska, na plošine pod deštrukciou kamenného valu severnej časti fortifikačného systému. V sonde orientovanej SV-JZ smerom s rozmermi 140 x 200 cm sme nezachytili žiadny sídliskový objekt. V hĺbke 25 cm od úrovne povrchu sme narazili na sterilnú lesnú pôdu a kamene; v prehlbovaní sondy sme ďalej nepokračovali. V niveau do 25 cm sa v hnedej hline s kameňmi nachádzali zlomky keramiky kyjatickej kultúry, ale aj torzo železného turistického nožíka z 20. stor. V keramickom materiáli kyjatickej kultúry (obr. 32: 1 – 4), ktorý vzhľadom na jeho typologickú nevýraznosť rámcovo zaraďujeme do mladšej až neskorej doby bronzovej, sa vyskytol črep buď z väčšieho hrnca alebo menšej zásobnice s výrazným horizontálnym jazykovitým výčnelkom a náznakom plastickej lišty asi 2,5 cm pod okrajom (obr. 32: 4). Analogické tvary nádob sú známe v kyjatickej kultúre napr. z lokality Nyékládháza (*Kemenczei 1984,* 133, tab. 89: 12) alebo v lužickej kultúre napr. z pohrebiska Zvolen - Balkán (*Balaša 1964*, 58). Ďalšie keramické zlomky kyjatickej kultúry sa zistili pri obhliadke svahu Striebornej, východne od novoobjavenej „Jaskyne v Striebornej" (*Radinger 2008*). Aj tie rámcovo patria do mladšej až neskorej doby bronzovej (obr. 32: 5 – 8).

Je zaujímavé, že pri prieskume hradiska sme nenašli jediný črep zo stredoveku. To isté platí aj pre pseudokrasovú jaskyňu pod hradiskom, v ktorej boli nájdené výhradne keramické fragmenty kyjatickej kultúry. Zamyslenie sa nad výskytom stredovekej keramiky na Striebornej nepokladáme za zbytočné, pretože pri chronologickom zaradení lokality sa uvažovalo aj o stredovekom pôvode opevnenia (*Furmánek 1984,* 122, 123). Samozrejme, po objavení pohrebiska a osady pod Striebornou sa predstava o vybudovaní fortifikácie ľudom kyjatickej kultúry stala reálnejšou. Určite prínosné bude v budúcnosti sa zamerať na spresnenie stavebnej techniky fortifikácie hradiska (*Furmánek 1983,* 30). Ešte väčšou výzvou pre pokračovanie bádania je získanie predstavy o primárnej funkcii hradiska a jeho historickom význame v regióne s mimoriadne hustou koncentráciou hradísk kyjatickej kultúry (*Furmánek 1983,* obr. 2; *Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982*, obr. 1).

Nateraz môžeme skonštatovať, že hradisko na Striebornej patrí do kategórie výšinných hradísk mladšej až neskorej doby bronzovej. Ostatné položené otázky sa budú dať zodpovedať len po realizácii vedecky orientovaného a dlhodobejšieho archeologického výskumu lokality.

L i t e r a t ú r a

Balaša 1964 - G. Balaša: Zvolen v období lužickej kultúry. Banská Bystrica 1964.

Furmánek 1983 - V. Furmánek: Hradiská pilinskej a kyjatickej kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 24 – 32.

Furmánek 1984 - V. Furmánek: Pravěká hradiště na území Gemera a Novohradu. Obzor Gemera 15/2, 1984, 120 – 125.

Furmánek/Mitáš 2011 - V. Furmánek/V. Mitáš: Výskum pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani. AVANS 2008, 2011, 91 – 93.
Furmánek/Veliačik/Romsauer 1982 - V. Furmánek/L. Veliačik/P. Romsauer: Jungbronzezeitliche befestigte Siedlungen in der Slowakei. In: Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Berlin - Nitra 1982, 159 – 175.
Kemenczei 1984 - T. Kemenczei: Die Spätbronzezeit Nordostungarns. Budapest 1984.
Kubínyi 1866 - F. Kubínyi: Tudosítása. Arch. Közl. 6, 1866, 188 – 190.
Paulík 1965 - J. Paulík: Súpis medených a bronzových predmetov v Okresnom vlastivednom múzeu v Rimavskej Sobote. Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 33 – 106.
Radinger 2008 - F. Radinger: Prvá jaskyňa v okrese. My - Novohradské noviny 19/33, 2008, 11.

GRABUNG DES BURGWALLS STRIEBORNÁ. Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Strieborná, Höhenburgwall, Grabung, jüngere Bronzezeit, späte Bronzezeit, Kyjatice-Kultur. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Begehung des Burgwalls (Abb. 31; 32: 9) im Kataster der Gemeinde Cinobaňa auf dem Berg Strieborná (718,8 m ü. M.) wurde im Zusammenhang mit der Untersuchung des Brandgräberfeldes der Kyjatice-Kultur in der gegebenen Gemeinde durchgeführt. Der Zweck war die relevanten Informationen, die die Chronologie der Fundstelle richtigstellen würden, zu gewinnen. Die Gelendebegehung in der Burgwallanlage war nicht erfolgreich, deswegen wurde eine Grabung gemacht. Ein Probeschnitt wurde im Innenbereich des Burgwalls, auf der Ebene unter der Destruktion des Steinwalles im Nordteil des Befestigungssystems gemacht. In der Richtung Nordwesten-Südosten orientierten Grabungsfläche mit Ausmaßen von 140 x 200 cm wurde kein Siedlungsobjekt erfasst. Auf dem Niveau bis 25 cm, in brauner Walderde mit Steinen, befanden sich Keramikfragmente der Kyjatice-Kultur und Torso eines touristischen Messers aus dem 20. Jahrhundert. Im Keramikmaterial der Kyjatice-Kultur (Abb. 32: 1 – 8), das angesichts seiner typologischen Charakterlosigkeit ungefähr in die jüngere bis späte Bronzezeit gehört, ist eine Scherbe entweder von einem größerem Topf oder kleinerem Vorratsgefäß mit markantem horizontalem Zungenaufsatz (Abb. 32: 4) und Anklang einer plastischen Leiste etwa 2,5 cm unter dem Rand vorgekommen. Aufgrund des gewonnenen Materials kann festgestellt werden, dass der Burgwall der Kyjatice-Kultur in Strieborná zur Kategorie der Höhenburgwälle aus der jüngeren bis späten Bronzezeit gehört.

ZISŤOVACÍ VÝSKUM V KATEDRÁLE SV. MARTINA V SPIŠSKEJ KAPITULE

Peter Harčar - Gabriel Lukáč - Marián Uličný

Spišské Podhradie, časť Spišská Kapitula (okr. Levoča), Katedrála sv. Martina, sondážny výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Prešov.

V súvislosti s pripravovanou komplexnou obnovou Katedrály sv. Martina v Spišskej Kapitule uskutočnil Pamiatkový úrad SR Bratislava v letných mesiacoch zisťovací výskum v jej interiéri. Sondáž bola dosiaľ realizovaná v severnej lodi katedrály. Archeologický výskum priniesol nové pramene k stavebnému vývoju tejto významnej pamiatky. Okrem starších úrovní podláh boli odkryté aj zvyšky stredovekých murovaných základových konštrukcií súvisiacich s postupnou úpravou tejto pôvodne románskej pamiatky. Väčšia časť odkrytých kontextov však súvisí s pochovávaním, predovšetkým s výkopmi pre päť hrobov zo 17. – 18. stor. Okrem nich boli v primárnej polohe dokumentované časti ľudských pozostatkov troch stredovekých hrobov bez inventára. Kostry novovekých hrobov boli uložené do drevených, železnými klincami spájaných truhiel. V jednom prípade aj s nápismi a ozdobami z medených pukličiek. V truhlách sa miestami zachovali aj zvyšky koženej obuvi a textílií z odevov. Inventár hrobov tvoril drevený kríž s bronzovým korpusom Ukrižovaného, kostené a sklené koráliky z ružencov a medailóniky. Vo vrstvách sa nachádzali aj ďalšie predmety. Zaiste zo zlikvidovaných novovekých hrobov pochádza súbor železných klincov, železná pracka, bronzový prsteň, fragmenty tkanín a obuvi, ako aj ďalšie kovové medailóniky. Na staršie fázy pochovávania poukazovala aj mimoriadne vysoká koncentrácia ľudských kostí. Zo stavebných konštrukcií boli vo vrstvách nájdené fragmenty kamenných opracovaných článkov so stopami polychrómie, zlomky epitafov, ako aj úlomky okenných sklených terčov. V planírkach a zásypoch hrobov sa nachádzali aj ďalšie predmety, akými sú mince, črepy z hlinených nádob z vrcholného stredoveku až novoveku, úlomky novovekých kachlíc, hlinená fajka a bronzové knižné kovanie.

PROBEGRABUNG IN DER ST. MARTIN-KATHEDRALE IN SPIŠSKÁ KAPITULA. Spišské Podhradie, Teil Spišská Kapitula (Bezirk Levoča), St. Martin-Kathedrale, Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt, Prešov. Im Zusammenhang mit der vorbereiteten Gesamtrenovierung der St. Martin-Kathedrale in Spišská Kapitula machte das Denkmalamt der Slowakischen Republik Bratislava in den Sommermonaten in ihrem Außenbereich eine Grabung. Die archäologische Grabung erfasste ältere Fußbodenebenen, mittelalterliche gemauerte Fundamentkonstruktionen und acht Gräber aus Mittelalter bis Neuzeit. Gewonnen wurde reiche Kollektion von beweglichen Funden. Sie bestand aus Scherben von Tongefäßen und Kacheln, einer Tonpfeife, Glasscheiben, bearbeiteten Steinelementen und Steinepitaphen, Eisennägeln, Eisenschnalle, Textilien- und Lederschuhfragmenten, Knochen- und Glasperlen von Rosenkränzen, Metallmedaillons, Holzkreuz mit Bronzekorpus des Gekreuzigten, Bronzering, Münzen und einem bronzenen Buchbeschlag.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA STAVBE SAMSUNG

Katarína H l a d í k o v á - Kristína P i a t n i č k o v á

V o d e r a d y, Z e l e n e č, M a j c i c h o v, O p o j (okr. Trnava), povrchový prieskum, záchranný výskum, neolit, sídlisko, kultúra s mladšou lineárnou keramikou až novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava.

Záchranný archeologický výskum bol realizovaný v rámci jednotlivých stavebných objektov externej infraštruktúry na stavbe „*Samsung Electronics Slovakia LCD Factory*“ v okrese Trnava a uskutočnil sa v období od augusta 2007 do marca 2008. Realizácia výstavby stavebných objektov bola z väčšej časti naplánovaná v bezprostrednom okolí areálov Samsung Electronics Slovakia LCD Factory a Hansol Project. Uvedené plochy boli preskúmané v mesiacoch marec až máj 2007. Na ploche stavby Samsung Electronics Slovakia LCD Factory boli archeologické nálezy získané len povrchovou prospekciou. V prípade stavby Hansol Project sa, okrem zberových nálezov, zachytili po skrývke ornice aj pozostatky novovekej stavby, ktorá bola stotožnená s tzv. Kláriným majerom, ktorý zanikol niekedy po polovici 20. stor.

Stavba externej infraštruktúry zasahovala do katastrálneho územia Trnavy a obcí Voderady, Zeleneč, Majcichov, Modranka, Hrnčiarovce nad Parnou, Opoj, Vlčkovce. V sledovanom priestore boli už v minulosti zachytené doklady ľudskej činnosti z obdobia praveku až novoveku. Územie má rovinatý až mierne svahovitý charakter a tvorí ho poľnohospodársky využívaná orná pôda členená na jednotlivé časti stromovými a krovinatými deliacimi pásmi. Povrch terénu pred skrývkou ornice ležal v nadmorskej výške 135 – 141 m. Archeologické objekty a nálezy sa zachytili v rámci stavebných objektov líniových stavieb: kanalizácia (502-00), vodovod (522-00) a plynovod (701-00).

1. K a n a l i z á c i a (502-00). Povrchovým zberom na trase ryhy, ktorá viedla od areálu Samsung k ceste III/061018 Majcichov - Zeleneč, a ďalej paralelne s touto cestou i s diaľnicou D1, sa získal početný črepový materiál. Rámcovo je datovaný od laténu po novovek. Pri výkope ryhy sa miestami v jej profiloch, v hĺbke cca 100 – 140 cm od úrovne terénu (145 m n. m.), črtali jemné vrstvy prepálenej hliny (označené ako K2/07 a K3/07). Vzhľadom na absenciu materiálu sa ich nepodarilo bližšie datovať. Okrem vrstiev bol zachytený aj objekt (K1/07), ktorý sa podarilo čiastočne vybrať a zdokumentovať. Mal okrúhly tvar (priemer 370 cm) a bol zahĺbený do spraše. Tmavohnedá výplň obsahovala fragmenty keramiky, zvieracie kosti a mazanicu. Pozoruhodné sú tri neidentifikovateľné predmety (troska?). Na základe nepočetného materiálu ho môžeme orientačne datovať do záveru eneolitu a na začiatok staršej doby bronzovej.

2. V o d o v o d (522-00). V úseku od plánovanej okružnej križovatky OK1 ku korytu potoka Ronava, po ľavej strane cesty vedúcej z Voderád do Hrnčiaroviec nad Parnou, v katastri obce Voderady, sa zistili povrchovým prieskumom koncentrácie keramických fragmentov. Následne bola mechanicky vytýčená pásová sonda VS1/07 vedúca paralelne s ryhou vodovodu. Podarilo sa zachytiť tri objekty (V1/07 – V3/07). Z majetkovo-právnych dôvodov ich nebolo možné kompletne preskúmať. Ide o sídliskové objekty zachytené v hĺbke cca 30 – 40 cm pod úrovňou terénu, v nadmorskej výške 130 – 134 m. Horná hranica objektov sa rysovala už v nadložnej vrstve. Zapustené boli do sprašového podložia. Pôdorysy objektov, až na jeden prípad, neboli kompletne odkryté. Výplň objektov tvorila tmavohnedá hlina premiešaná s keramickými fragmentami, zlomkami zvieracích kostí a mazanice. Objekty V1/07 a V3/07 môžu byť datované na základe získaného materiálu do obdobia laténu. Zaradenie objektu V1/07 potvr-

dzujú aj zberové nálezy z háld pri objekte (vybratá časť objektu), z ktorých pozornosť si zasluhuje najmä fragment skleného náramku. V prípade objektu V3/07 prevažná časť keramiky nesie síce charakteristické laténske črty, niekoľko fragmentov by však mohlo patriť do doby halštatskej. Stredoveké črepy z posledne menovaného objektu predstavujú zrejme intrúziu. Väčšina nálezov získaných z objektu V2/07 sa dá iba rámcovo datovať do praveku, pričom niektoré z nich môžeme pravdepodobne zaradiť do doby halštatskej. Spolu s pravekými nálezmi vystupovali v nepatrnom množstve aj včasnostredoveké črepy.

3. Plynovod (701-00). Stavebný objekt predstavovala ryha pre plynovod (na základe koncentrácie nálezov rozdelená na viaceré úseky) vedúca od plochy Samsungu kolmo na cestu III/061018 Majcichov - Zeleneč (úsek 1), ďalej pokračovala smerom k riečke Trnávka (úsek 2) a za ňou až k ceste R1 (úsek 3).

a) Úsek 1 (136,06-36,96 m.n.m.). V tesnej blízkosti cesty Majcichov - Zeleneč sa zberom získalo pomerne veľké množstvo črepového materiálu, ktorý pochádzal z objektov narušených poľnohospodárskou činnosťou. Nevýrazný materiál vo fragmentárnom stave bol datovaný do viacerých období praveku - doba bronzová, doba laténska, príp. iba rámcovo do praveku, či do mladších období - stredoveku a novoveku.

b) Úsek 2 (132,89-133,71 m.n.m.). Z úseku pochádza atypický materiál zberového charakteru - úžitková, zväčša hrubostenná keramika rámcovo datovaná do praveku. Niekoľko fragmentov, vzhľadom na úpravu povrchu, mohlo byť zaradených do staršieho eneolitu (ludanická skupina) a laténu. Výraznejší nález predstavuje fragment plochej sekerky z amfibolickej bridlice datovaný orientačne do obdobia neolitu - eneolitu.

c) Úsek 3 (139-141 m.n.m.). Lokalita sa nachádza v extraviláne katastra obce Opoj v polohe Horné diely (*Hladíková/Piatničková 2009*). Je situovaná na miernom svahu so sklonom na juhozápad. Vo vzdialenosti cca 1,2 km západne od polohy prebieha diaľničný ťah D1 a cca 0,9 km severne od nej rýchlostná komunikácia R1. Lokalita leží na ľavobrežnej terase riečky Trnávka, ktorá tečie cca 1 km južne od náleziska. Pôdny pokryv tvorí černozem. V línii ryhy bolo zachytených osemnásť objektov, ktoré boli následne čiastočne systematicky zdokumentované, vykopané a geodeticky zamerané. Celková rozloha skúmanej plochy bola 20 – 22 x 8 – 10,5 m (obr. 40: 1). Analýza získaného keramického materiálu potvrdila objavenie nového sídelného areálu kultúry s mladšou lineárnou keramikou. Tejto bolo priradených šesťnásť objektov (P1/07 – P16/07), dva objekty patria mladšiemu obdobiu. Objekt P17/07 predstavuje detský, z veľkej časti rozrušený kostrový hrob, zachytený v juhozápadnej časti skúmanej plochy, v ktorom sa našli kovové špirálky ako súčasti náhrdelníka (spolu s korálikmi - jeden jantárový?, ostatné hlinené). Južne od hrobu bol vo fragmentárnom stave nájdený mladohalštatský džbánik s bikónickým telom a vysoko nad okraj vytiahnutým uchom (objekt P18/07), ktorý je tvarovo charakteristický pre kultúru Vekerzug.

Vo všetkých prípadoch (P1/07 – P16/07) ide o sídliskové zahĺbené objekty. Horná hrana väčšiny z nich bola viditeľná v nadloží, zahĺbené boli v sprašovom podloží. Mali zväčša nepravidelný oválny pôdorys a výplň tvorila jedna zásypová vrstva. Steny objektov boli konvexné a ich dná mali misovitý, resp. vodorovný priebeh. Napriek snahe o zachytenie prípadnej kultúrnej vrstvy v nadloží sa jej existencia nedoložila. Táto skutočnosť môže byť spôsobená jednak slabou intenzitou pôvodného osídlenia, no s najväčšou pravdepodobnosťou zanikli všetky nadzemné (nezahĺbené časti sídliskových objektov) vplyvom postdepozičných procesov (intenzívne hospodárske využívanie priestoru, hlboká orba). V dispozícii objektov sa na odkrytej ploche nedalo pozorovať žiadne jednoznačné usporiadanie. Objekty predstavujú vo väčšine prípadov sídliskové jamy, ktorých bližšie určenie funkcie vzhľadom na rozsah výskumu nebolo možné. V prípade objektov P11/07 – P15/07 by mohlo ísť o kolové jamky (11 – 14 diagonálne usporiadané v línii s orientáciou S-J) a objekt P10/07 pravdepodobne slúžil ako hliník (veľký rozsah a orientácia S-J). Výplň objektov obsahovala zväčša nálezy keramických fragmentov charakteristických pre kultúru s mladšou lineárnou keramikou (obr. 40: 2 – 5, 8, 9, 11, 12). Na niekoľkých zlomkoch sa objavuje výzdoba typická pre želiezovskú skupinu (obr. 40: 6, 7, 13). Okrem keramiky, prevažne stredne hrubej a hrubostennej, pochádza zo skúmanej plochy aj štiepaná (prevaha rádiolaritu, menej glacigénny silicit a vo dvoch prípadoch bližšie neurčený druh silicitu) a brúsená kamenná industria (amfibolická bridlica), mazanica (v niekoľkých prípadoch s odtlačkami po drevených konštrukčných prvkoch), zvieracie kosti a zvyšky malakofauny (schránky mäkkýšov), ako i jeden neúplný (polotovar?) prevŕtaný hlinený praslen (*Hladíková/Piatničková 2009*).

Zachytené sídlisko je ďalším potvrdením predpokladu optimálnosti prírodných podmienok na Trnavskej sprašovej tabuli (resp. jej juhovýchodnej časti), ktoré vytvárali predpoklady pre zakladanie sídlisk najstarších roľníckych spoločenstiev (*Hladík/Hladíková/Piatničková 2009*).

L i t e r a t ú r a

Hladíková/Piatničková 2009 - K. Hladíková/K. Piatničková: Nové nálezy kultúry s mladšou lineárnou keramikou z Opoja. Musaica 26, 2009, 5 – 20.

Hladík/Hladíková/Piatničková 2009 - M. Hladík/K. Hladíková/K. Piatničková: Osídlenie juhovýchodnej časti Trnavskej sprašovej tabule kultúrou s mladšou lineárnou keramikou. Musaica 26, 2009, 21 – 34.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER BAUSTELLE SAMSUNG. Voderady, Zeleneč, Majcichov, Opoj (Bez. Trnava), Geländebegehung, Rettungsgrabung, Neolithikum, Siedlung, Kultur mit jüngerer Linearkeramik bis Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Komenského Universität, Bratislava. Seit August 2007 bis März 2008 wurde auf der Baustelle „Samsung Electronics Slovakia LCD Factory" im Bezirk Trnava eine archäologische Grabung durchgeführt.

Die archäologischen Objekte und Funde wurden in den Bauobjekten der Kanalisation (502-00), Wasserleitung (522-00) und Gasleitung (701-00) festgestellt. In der Kanalisationsfurche (502-00), Katastergebiet Zeleneč, hat man bei der Begehung zahlreiches Scherbenmaterial ungefähr aus der Latènezeit bis Neuzeit gewonnen. Beim Aushub der Furche haben sich stellenweise in den Schnitten, in der Tiefe von etwa 1,00-1,40 m von der Terrainebene (145 m ü. M.), feine Schichten von durchgebranntem Lehm abgezeichnet (K2/07 und K3/07). Mit Berücksichtigung der Absenz vom Material ist es nicht gelungen sie näher chronologisch einzugliedern. Das einzige erfasste Objekt (K1/07), das teilweise ausgehoben und dokumentiert wurde, enthielt Keramikfragmente, Tierknochen und Lehmbewurf. Aufgrund des seltenen Materials kann es ungefähr in das Ende von Äneolithikum und Anfang der älteren Bronzezeit datiert werden. Weitere Konzentration von Keramikfunden wurde bei der Begehung in der Umgebung der Wasserleitungsfurche (522-00), Katastergebiet Voderady, festgestellt. In der Meereshöhe von 130-134 m haben wir drei Siedlungsobjekte (V1/07-V3/07) erfasst. Die Objekte V1/07 und V3/07 waren aufgrund des überwiegenden Materials in die Latènezeit datiert. Funde aus dem Objekt V2/07 konnten meistens nur ungefähr in die Vorzeit datiert werden, manche von ihnen können wahrscheinlich in die Hallstattzeit eingegliedert werden. Zusammen mit der vorzeitlichen Keramik sind in geringer Menge auch frühmittelalterliche Scherben vorgekommen. In die Hallstattzeit könnten auch einige Fragmente aus dem Objekt V3/07 gehören. Das dritte verfolgte Bauobjekt stellt die Gasleitungsfurche (701-00) dar. Aufgrund der Fundkonzentration kann sie in drei Abschnitte geteilt werden. Im ersten (Katastergebiet Zeleneč, Majcichov) wurde große Menge an Scherbenmaterial gewonnen. Die Funde stammen aus mehreren Zeitabschnitten der Vorzeit, des Mittelalters und der Neuzeit. Im Abschnitt 2 (Katastergebiet Opoj) hat die Begehung atypische, meistens dickwandige Keramik, datiert ungefähr in die Vorzeit, gebracht. Einige Fragmente sind ins ältere Äneolithikum (Ludanice-Gruppe) und Latènezeit datiert. Einen interessanteren Fund stellt das Fragment von einem flachen Beil aus Amphibolitschiefer, ungefähr aus Neolithikum – Äneolithikum, dar. Im Abschnitt 3 (Katastergebiet Opoj) wurde eine neue Siedlungsanlage der Kultur mit jüngerer Linearkeramik erfasst (Hladíková/Piatničková 2009). In der Furchenlinie hat man achtzehn Objekte erfasst. Sechzehn Objekte (P1/07-P16/07) gehören zur Kultur mit jüngerer Linearkeramik, zwei Objekte sind jünger: Objekt P17/07 – ein vom großen Teil zerstörtes Kinderskelettgrab, in dem zwei Metallspiralen als Bestandteile einer Halskette (zusammen mit Glasperlen – 1 aus Bernstein?, weitere aus Lehm) gefunden wurden und Objekt P18/07 – fragmentarisch erhaltener Krug aus jüngerer Hallstattzeit mit bikonischem Körper und hoch über den Rand gezogenem Henkel, der was die Form betrifft für die Vekerzug-Kultur charakteristisch ist. Die Ausfüllung der untersuchten Objekte enthielt meistens Keramikfragmente der Kultur mit jüngerer Linearkeramik (Abb. 40: 2 – 5, 8, 9, 11, 12). Auf manchen Scherben kommt Verzierung, typisch für die Želiezovce-Gruppe, vor (Abb. 40: 6, 7, 13). Außer der meistens mitteldick- und dickwandiger Keramik stammt aus der Bezugsfläche auch Spaltindustrie (meistens Radiolarit, weniger Opoka und in zwei Fällen eine näher unbestimmte Art von Opoka) und Schleifindustrie (Amphibolitschiefer), Lehmbewurf (in einigen Fällen mit Abdrücken von hölzernen Konstruktionselementen), Tierknochen und Reste der Malakofauna (Schleimtierschalen) wie auch eine unkomplette durchgebohrte Spinnwirtel, Halbprodukt? (Hladíková/Piatničková 2009). Die erfasste Siedlung ist eine weitere Bestätigung der angenommenen optimalen Naturbedingungen in Trnavská sprašová tabuľa (bzw. in ihrem Südostteil), die die Voraussetzungen für die Siedlungsgründung der ältesten Agrargemeinschaften bildeten (Hladík/Hladíková/Piatničková 2009).

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V NITRIANSKOM KRAJI

Marcel H o p p a n - Mário B i e l i c h - Henrieta B a l i o v á

Počas menších archeologických výskumov sa na viacerých lokalitách preskúmalo a zdokumentovalo, resp. povrchovým zberom doložilo niekoľko pravekých sídlisk.

1. H u l (okr. Nové Zámky), intravilán, záchranný výskum, neskorý eneolit, kultúra Kosihy-Čaka. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Pri výstavbe bytových domov sa podarilo v základových ryhách identifikovať päť narušených objektov. Išlo o sídliskové jamy z obdobia praveku. Tieto boli preskúmané a zdokumentované. Ide o sídliskové objekt kultúry Kosihy-Čaka. Signifikantným tvarom a výzdobou je zlomok misky (obr. 41: 5), na vonkajšej strane sa nachádza rytá výzdoba geometrických obrazcov neidentifikovateľného ornamentu. Ľud skupiny Kosihy-Čaka osídlil na sklonku eneolitu úrodné sprašové oblasti juhozápadného Slovenska. Svoje osady budoval najčastejšie v blízkosti väčších alebo menších riečnych tokov, ale i na mierne vyvýšených miestach. V obci Hul sa sídlisko kultúry Kosihy-Čaka nachádza v blízkosti rieky Žitava.

O p i s n á l e z o v

1. Kamenný úštep, materiál: hnedý priehľadný pazúrik (obr. 41: 1).
2. Fragment horného okraja nádoby, výzdobu tvoria horizontálne a vertikálne ryté línie, povrch nádoby je hladený až leštený, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktú, farba v lome je sivá, nádoba je redukčne vypálená (obr. 41: 2).
3. Fragment horného okraja nádoby, hlina je jemne plavená s malým množstvom minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je piesková, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 41: 3).
4. Fragment dna nádoby, hlina je jemne plevená s malým množstvom minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je piesková, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 41: 4).
5. Fragment okraja misky s rytou výzdobou na vonkajšej strane, hlina je jemne plavená s malým množstvom minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je pieskovo-hnedá, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 41: 5).
6. Fragment dna nádoby, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je pieskovo-hnedá, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 41: 6).
7. Fragment horného okraja nádoby pravdepodobne súdkovitého tvaru, výzdobu tvoria prstové vrypy pod okrajom nádoby, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je piesková, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 41: 7).
8. Fragment horného okraja amforovitej nádoby, výzdobu tvorí línia pod odsadeným hrdlom nádoby nepravidelného tvaru, ktorá prebieha jemne vlnovkovito až lineáne okolo hrdla nádoby, hlina je jemne plavená s malým množstvom minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je pieskovitá, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 41: 8).

2. L ú č n i c a n a d Ž i t a v o u (okr. Nitra), poloha H o r n é L ú k y, zber, staršia doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Povrchovým prieskumom v katastri obce Lúčnica nad Žitavou na polohe Horné Lúky sa nám podarilo doložiť osídlenie z praveku, doby rímskej a stredoveku.

O p i s n á l e z o v

1. Fragment horného okraja nádoby, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, povrch nádoby je hladený, lom črepu je oranžovo -hnedý, nádoba je oxidačne vypálená, doba rímska (obr. 41: 9).
2. Fragment horného okraja nádoby, hlina je jemne plavená s malým množstvom minerálnych štruktúr, povrch nádoby je hladený, lom črepu je pieskový, nádoba je redukčne vypálená, doba rímska (obr. 41: 10).
3. Fragment z tela nádoby, výzdobu tvoria nechtové vrypy, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, lom črepu je hnedo-červená, nádoba je oxidačne vypálená, doba rímska (obr. 41: 11).
4. Fragment z tela nádoby s pupákovitým výstupkom, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je červená, nádoba je oxidačne vypálená, pravek (obr. 41: 12).
5. Fragment horného okraja nádoby, výzdobu tvorí slamovanie hneď po hrdlom nádoby, hlina je jemne plavená s menším množstvom minerálnych štruktúr, lom nádoby je pieskovo-hnedý, nádoba je oxidačne vypálená, pravek (obr. 41: 13).
6. Fragment horného okraja nádoby s plastickou lištou pod okrajom, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, lom črepu je pieskový, nádoba je oxidačne vypálená, pravek (obr. 41: 14).
7. Fragment z tela nádoby, výzdobu nádoby tvoria obežné ryté línie, hlina obsahuje menšie množstvo minerálnych štruktúr, lom črepu je sivý, nádoba je redukčne vypálená, stredovek (obr. 41: 15).
8. Fragment z tela nádoby, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, výzdobu tvoria vertikálne ryté línie, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je hnedá, nádoba je redukčne vypálená, pravek (obr. 41: 16).

9. Fragment horného okraja nádoby, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, farba črepu v lome je piesková, nádoba je oxidačne vypálená, pravek (obr. 41: 17).

3. T e s á r s k e M l y ň a n y (okr. Zlaté Moravce), poloha D o l n é L ú k y, povrchový zber, neolit. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Povrchovým prieskumom na polohe Dolné Lúky v katastri Tesárskych Mlyňan sa našla kamenná sekerka z amfibolitickej bridlice (obr. 41: 18) a fragment pazúrikového jadra (obr. 41: 19) z obdobia neolitu.

RETTUNGSGRABUNGEN IN DER NITRA-REGION. Während kleineren archäologischen Grabungen auf mehreren Fundstellen wurden einige vorzeitliche Siedlungen untersucht und dokumentiert, bzw. durch Streufunde belegt.

1. Hul (Bez. Nové Zámky), Innenbereich, Rettungsgrabung, spätes Äneolithikum, Kosihy-Čaka-Kultur. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Beim Aufbau der Wohnhäuser ist es gelungen in den Fundamentfurchen fünf beschädigte Objekte zu identifizieren. Es ging um vorzeitliche Siedlungsgruben. Sie wurden untersucht und dokumentiert. Es geht um Siedlungsobjekte der Kosihy-Čaka-Kultur (Abb. 41: 1 – 8). Eine bemerkenswerte Form und Verzierung hat ein Schüsselfragment (Abb. 41: 5), auf der Außenseite befinden sich undefinierbare geritzte Ornamente. Das Volk der Kosihy-Čaka-Gruppe besiedelte am Ende von Äneolithikum die fruchtbaren Lößbereiche der Südwestslowakei. Seine Niederlassungen bildete es meistens in der Nähe von größeren oder kleineren Flussläufen, aber auch auf leicht erhöhten Stellen. In der Gemeine Hul befindet sich die Siedlung der Kosihy-Čaka-Kultur in der Nähe des Žitava-Flusses.

2. Lúčnica nad Žitavou (Bez. Nitra), Flur Horné Lúky, Streufunde, ältere Bronzezeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Bei der Geländebegehung im Kataster der Gemeinde Lúčnica nad Žitavou in der Flur Horné Lúky ist es uns gelungen eine Ansiedlung aus der Vorzeit, Römerzeit und Mittelalter zu belegen (Abb. 41: 9 - 17).

3. Tesárske Mlyňany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Dolné Lúky, Streufunde, Neolithikum. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Bei der Geländebegehung in der Flur Dolné Lúky im Kataster der Gemeinde Tesárske Mlyňany wurde ein Steinbeil aus Amphibolitschiefer (Abb. 41: 18) und ein Feuersteinkernfragment (Abb. 41: 19) aus Neolithikum gefunden.

PRIESKUM A VERIFIKÁCIA NÁLEZÍSK NA ÚZEMÍ MEDZIBODROŽIA A V JEHO OKOLÍ

Eva H o r v á t h o v á - Rastislav H r e h a - Lucia L u š t í k o v á

V priebehu mesiacov máj – október 2008 sa realizoval vedecko-výskumný projekt „*Prieskum Medzibodrožia a okolia*“. Cieľom projektu bola verifikácia známych a vyhľadávanie nových archeologických lokalít situovaných na pieskových dunách a ojedinelých pahorkoch v južnej časti Východoslovenskej nížiny. Aktuálnosť riešenia úlohy si vyžiadala deštruktívna antropogénna činnosť zameraná na exploatáciu piesočných sedimentov a andezitovej horniny. V dôsledku tejto činnosti už desaťročia dochádza k postupnému devastovaniu, a v mnohých prípadoch i k úplnému zničeniu archeologických lokalít. Stav ich zachovania sme overovali v k. ú. obcí Boľ, Brehov, Čičarovce, Hatalov, Poľany, Svätuše a Zatín.

1. B o ľ (okr. Trebišov), poloha s miestnym názvom V a d a s h o m o k, polykultúrne sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Piesková duna, orientovaná v smere SZ-JV, je situovaná severne od štátnej cesty Boľ - Zatín a západne od poľnej cesty vedúcej k rómskej osade. Osídlená bola v neskorom eneolite (kultúra Nyírség-Zatín), staršej dobe bronzovej (otomanská kultúra) a v stredoveku (*Andel 1955*, 156, 157, 166). V čase obhliadky sa v jej okolí vyskytovali mokrade. Prieskum až do neskorej jesene znemožňoval porast slnečnice. Piesková duna je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou.

2. B r e h o v (okr. Trebišov):

a) poloha V e ľ k ý v r c h (predtým Nagyhegy alebo Hora), výšinné sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Andezitová hora (kóta 272) sa týči po pravom brehu rieky Ondavy. Z jej temena a svahov pochádzajú zlomky keramiky datované do obdobia stredného eneolitu až staršej doby bronzovej, doby halštatskej, neskorej doby laténskej a doby rímskej (*Andel 1955*, 154, 157,

161; *Budinský-Krička 1977*, 65). Na severovýchodnom svahu Veľkého vrchu je zriadený kameňolom s hĺbkovou ťažbou na miestach už existujúceho krátera. Jeho obhliadkou sme nezistili archeologické nálezy, ani pozostatky kultúrnej vrstvy.

b) poloha P o d V e ľ k ý m v r c h o m, polykultúrne sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Severné úpätie Veľkého vrchu, po pravej strane cesty z Brehova do kameňolomu. Osídlenie z obdobia neolitu, stredného až neskorého eneolitu, mladšej doby bronzovej, neskorej doby laténskej a stredoveku (*Andel 1955*, 161, 166; *Budinský-Krička 1978*, 39; 1979, 47, *Šiška 1966*, 51). Počas záchranného výskumu v roku 2002 boli na uvedenej polohe preskúmané časti sídliskových objektov badenskej kultúry a stredoveku (*Horváthová 2003*, 54, 55; *2004*, 53, 54, 57, 58; *2005*, 31 – 45). Archeologická lokalita je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou.

3. Č i č a r o v c e (okr. Michalovce):

a) poloha s miestnym názvom K e r t a l j a, sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Piesková duna orientovaná v smere Z-V situovaná južne od intravilánu obce. Jej východná časť sa využíva ako novodobý cintorín. Nálezy z predošlých povrchových prieskumov dokumentujú praveké osídlenie (*Andel 1955*, 1957). Povrchový prieskum počas priebežného sledovania polohy do neskorej jesene znemožňovala poľnohospodárska výsadba. Lokalita je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou.

b) poloha s miestnym názvom L i c e u m i d o m b, polykultúrne sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Čiastočne odťažená piesková duna orientovaná v smere SV-JZ. Nachádza sa za zadnou bránou Poľnohospodárskeho družstva Čičarovce s. r. o. (predtým dvor ŠM), na ľavej strane poľnej cesty. Evidované osídlenie z obdobia neolitu, eneolitu, doby bronzovej, doby halštatskej a stredoveku (*Andel 1955*, 147, 151, 152, 158, 159, 166). Záchranné výskumy *J. Vizdala* (*1980*) a *M. Vizdala* (*1986*, 109, 110). Zachovaná časť duny je súčasťou rozľahlých pasienkov.

c) poloha M a l á m o ľ v a (miestny názov Tökös), polykultúrne sídlisko, prieskum, doba bronzová, otomanská kultúra, gávska kultúra, doba laténska, doba rímska, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Piesková duna situovaná južne od obce a východne od miestneho cintorína. Povrchový prieskum sme uskutočnili po jesennej orbe. Nálezy v podobe úlomkov keramiky (101 kusov) a úštepu z obsidiánu sa koncentrovali v južnej časti duny. Lokalitu každoročne poškodzuje hlboká orba.

d) poloha M o ľ v a, polykultúrne sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Čiastočne odťažená piesková duna orientovaná v smere SV-JZ. Situovaná je po pravej strane štátnej komunikácie z Čičaroviec do Veľkých Kapušian. Osídlenie z obdobia paleolitu (*Andel 1955*, 146), eneolitu, doby halštatskej a stredoveku (archív AÚ SAV - VPS Košice). Prieskum lokality znemožňovala poľnohospodárska výsadba. Lokalita je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou.

e) poloha V e ľ k á m o ľ v a, polykultúrne sídlisko, prieskum, neskorý eneolit, kultúra Nyírség-Zatín. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Piesková duna orientovaná v smere Z-V. Nachádza sa južne od štátnej komunikácie vedúcej z Čičaroviec do Veľkých Kapušian. Na východe susedí s Haďou moľvou. Nálezy z prieskumov a záchranného výskumu v roku 1998 dokumentujú osídlenie z obdobia neolitu (skupina Raškovce), staršieho eneolitu (prototiszapolgárskej fázy a tiszapolgárskej skupiny), neskorého eneolitu (kultúry Nyírség-Zatín), strednej doby bronzovej (kultúry Suciu de Sus), neskorej doby bronzovej (gávskej kultúry), keltsko-dáckeho horizontu, mladšej doby rímskej a včasného stredoveku (*Kaminská 2007*, 203 – 260; tu ďalšia literatúra). Pri povrchovej obhliadke duny sme zistili väčšiu koncentráciu nálezov v jej západnej časti, v okolí kóty 106. Získané zlomky keramiky pochádzajú z obdobia neolitu (jeden kus), neskorého eneolitu (šesť kusov) a doby bronzovej (42 kusov). Sporadický výskyt kamennej štiepanej industrie (desať kusov) taktiež poukazuje na praveké osídlenie. Lokalita je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou (obr. 42: 1 – 4).

f) poloha U d a č o v a z á h r a d a, sídlisko, prieskum, eneolit, badenská kultúra, doba bronzová, neskorá doba laténska, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Lokalita sa nachádza južne od obce, na ploche medzi areálom Poľnohospodárskeho družstva Čičarovce s. r. o. a pieskovou dunou s miestnym názvom Kertalja, pri miestnom cintoríne. Pri povrchovej obhliadke sa zistila väčšia koncentrácia nálezov v južnej časti polohy. Fragmenty keramiky pochádzajú z obdobia eneolitu (dva kusy), doby bronzovej (tri kusy) a neskorej doby laténskej (päť kusov). Nevýrazné zlomky keramiky datujeme len rámcovo do praveku (dvanásť kusov). Na oráčine boli identifikované viaceré miesta s prepálenou hlinou. Lokalita je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou (obr. 43: 5, 8).

4. H a t a l o v (okr. Michalovce), poloha V e t e r n í k, polykultúrne sídlisko, prieskum, eneolit, doba bronzová, pravek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Piesková duna

orientovaná v smere SV-JZ. Nachádza sa juhovýchodne od obce po pravej strane štátnej komunikácie zo Slavkoviec do Hatalova. Z jej predošlých prieskumov pochádzajú nálezy zo staršieho eneolitu, doby bronzovej, doby rímskej, včasného stredoveku a novoveku (*Budinský-Krička 1983*, 61; *Horváthová/Hreha 2007*, 86; *Šiška 1977*, 274). Z poslednej obhliadky polohy sme získali zlomky keramiky zo staršieho eneolitu (jeden kus) a z doby bronzovej (sedem kusov). K ďalším nálezom patrí obsidiánový úštep s časťou zachovanej kôry. Lokalita je každoročne poškodzovaná hlbokou orbou.

5. P o ľ a n y (okr. Michalovce):

a) poloha K o n o p i s k á, sídlisko, prieskum, stredovek (9. – 12. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Piesková duna orientovaná v smere SV-JZ. Lokalizovaná je medzi ruinami bývalej ošipárne a polohou Hrádze, po pravej strane štátnej komunikácie z obce Poľany do obce Soľničky. Zo severu ju ohraničuje Solničiansky kanál. Povrchovou prospekciou sme lokalizovali viaceré tmavé plochy s výskytom prepálenej keramiky, mazanice a uhlíkov. Zlomky z okrajov nádob predbežne datujeme do 9. – 12. stor. (obr. 42: 5, 6).

b) poloha Č i e r n a t a b u ľ a, sídlisko, prieskum, stredovek (14. – 15. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Doposiaľ neevidovaná archeologická lokalita, na ktorú upozornil M. Takáč. Nachádza sa na pieskovej dune, mierne prevyšujúcej terén, situovanej za budovami bývalých ŠM, po ľavej strane poľnej cesty vedúcej k miestnemu cintorínu. Obhliadkou polohy sme zistili väčšiu koncentráciu nálezov v strednej časti plochy, hneď za areálom hospodárskeho dvora. Zozbierané boli úlomky nádob (83 kusov) a fragment kachlice (obr. 42: 7, 8). Nálezy predbežne datujeme do 14. – 15. stor.

6. S v ä t u š e (okr. Trebišov):

a) poloha, nová pieskovňa, sídlisko, prieskum, doba bronzová (gávska kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Piesková duna situovaná západne od obce, neďaleko polôh Čierna hora a Fialkové, na ktorej sa v minulosti nachádzali vinice. Na uvedenej polohe už dlhšiu dobu prebieha aktívna ťažba piesku. Obhliadkou časti zachovaného temena duny, ako aj rozsiahleho ťažobného krátera, sme získali fragmenty keramiky gávskej kultúry (43 kusov). Nálezy sa vyskytovali v sekundárnej polohe na miestach odťaženej plochy.

b) poloha vrch P l e š i v e c, výšinné sídlisko, prieskum, eneolit (badenská kultúra). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice. Známa archeologická lokalita situovaná na andezitovom masíve s nadmorskou výškou 165 m. Tohoročný prieskum bol zameraný na komplexnejšiu obhliadku temena vrchu, ťažobného krátera, ako aj na miesta starého kameňolomu (dnes nelegálna skládka odpadu). V severozápadnej časti vrchu, nad obecným cintorínom, sme z pozostatkov kultúrnej vrstvy získali početný keramický materiál badenskej kultúry (141 kusov), fragment brúsenej sekerky a úštepy z obsidiánu (tri kusy). Hĺbková ťažba andezitu sa v súčasnosti obmedzuje len na miesta už existujúceho krátera (obr. 43: 1 – 4, 6, 7, 9 – 11).

7. Z a t í n (okr. Trebišov), poloha s miestnym názvom H o s s z ú h o m o k, sídlisko, zdokumentovanie súčasného stavu zachovania, bez nálezov. Odťažená piesková duna. Nachádzala sa severozápadne od pieskovej duny s miestnym názvom Vadashomok (v k. ú. obce Boľ), na rozhraní katastrov Boľ - Zatín. Osídlená bola v období neolitu a vrcholného až neskorého stredoveku (*Andel 1958*). Lokalita patrí do kategórie úplne zničených. Z tohto dôvodu polohu navrhujeme vyradiť z evidencie archeologických lokalít.

L i t e r a t ú r a

Andel 1955 - K. Andel: Výsledok archeologického prieskumu na zemplínsko-užskej nížine v rokoch 1953/1954. Vlast. Zbor. 1, 1955, 144 – 171.

Andel 1958 - K. Andel: Zatín. Správa z obhliadky č. 1093/58. Archív AÚ SAV - VPS Košice

Budinský-Krička 1977 - V. Budinský-Krička: Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku. AVANS 1976, 1977, 65 – 80.

Budinský-Krička 1978 - V. Budinský-Krička: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku. AVANS 1977, 1978, 39 – 56.

Budinský-Krička 1979 - V. Budinský-Krička: Nové nálezy na východnom Slovensku. AVANS 1978, 1980, 46 – 65.

Budinský-Krička 1983 - V. Budinský-Krička: Nálezy na východnom Slovensku. AVANS 1982, 1983, 57 – 65.

Horváthová 2003 - E. Horváthová: Záchranný výskum v Brehove. AVANS 2002, 2003, 54, 55.

Horváthová 2004 - E. Horváthová: Sídliskové objekty badenskej kultúry na Východoslovenskej nížine. Acta Arch. Opaviensia 1, 2004, 49 – 71.

Horváthová 2005 - E. Horváthová: Keramické nálezy zo sídliska badenskej kultúry z Brehova, okr. Trebišov. Vsl. Pravek 7, 2005, 31 – 45.
Horváthová/Hreha 2007 - E. Horváthová/R. Hreha: Nálezy z Hatalova. AVANS 2005, 2007, 86.
Kaminská 2007 - Ľ. Kaminská: Praveké osídlenie pieskovej duny Veľká moľva v Čičarovciach. Slov. Arch. 55, 2007, 203 – 260.
Šiška 1977 - S. Šiška: Archeologický prieskum Východoslovenskej nížiny v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 272 – 275.
Vizdal 1980 - J. Vizdal: Potiská kultúra na východnom Slovensku. Košice 1980.
Vizdal 1987 - M. Vizdal: Výskumná činnosť Zemplínskeho múzea v Michalovciach. AVANS 1986, 1987, 109 – 112.

BEGEHUNG UND VERIFIKATION DER FUNDSTELLEN IN MEDZIBODROŽIE UND UMGEBUNG. Im Laufe der Monaten Mai – Oktober 2008 hat man das Forschungsprojekt „Begehung von Medzibodrožie und Umgebung“ realisiert. Der Zweck des Projektes war die Verifikation von bekannten und Aussuchung von neuen archäologischen Fundstellen, die sich auf den Sanddünen und Einzelhügeln des Südteils des Ostslowakischen Tieflands befinden. Es handelte sich um Katastergebieten der Gemeinden Boľ, Brehov, Čičarovce, Hatalov, Poľany, Svätuše und Zatín. In die Kategorie der völlig zerstörten Fundstellen gehört die Flur Hosszúhomok im Katastergebiet der Gemeinde Zatín. Wegen der Sand- und Andesitgewinnung gehören zu den meist bedrohten Fundstellen Brehov - Flur Veľký vrch und Svätuše - Flure Berg Plešivec und neue Sandgrube. Die archäologischen Funde haben wir während der Begehungen in den Gemeinden Čičarovce (Abb. 42; 43) - Flure Malá moľva (Funde der Ottomani-Kultur, Gáva-Kultur, Latènezeit, Römerzeit und Frühmittelalters), Veľká moľva (Funde der Nyírség-Zatín-Kultur und Bronzezeit), Udačova záhrada (Funde aus Äneolithikum, Bronzezeit, später Latènezeit und Vorzeit), Hatalova - Flure Veterník (Funde aus Äneolithikum, Bronzezeit und Vorzeit), Poľany - Flure Konopiská (Funde aus dem 9. – 12. Jh.), Čierna tabuľa (Funde aus dem 14. – 15. Jh.), Svätuše - Flure Berg Plešivec (Funde der Baden-Kultur) und neue Sandgrube (Funde der Gáva-Kultur) gewonnen.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM ULICI J. M. HURBANA V ŽILINE

Jozef Hoššo - Tomáš König - Jana Šuteková

Žilina, časť Staré mesto (okr. Žilina), Ulica Dolný val, Ulica J. M. Hurbana, Ulica Farské schody, predstihový a záchranný archeologický výskum, základy kamennej architektúry kruhového pôdorysu (12. – 13. stor.), sídliskové objekty (14. – 17.stor.), kamenné murivo pivnice domu (17. stor.?), rôzne antropogénne zásahy (20. stor.). Uloženie nálezov: Katedra archeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava.

V jarných a letných mesiacoch sa na mieste stavby „*Podzemné záchytné parkovisko, Hurbanova ul., Žilina*“ uskutočnil archeologický výskum, ktorý sa podľa rozhodnutia KPÚ Žilina sústredil predovšetkým na parcely 166/1 a 166/3 až 6. Cieľom výskumu bolo v obmedzenom priestore medzi novovybudovaným podzemným parkoviskom a budovou starej fary identifikovať, preskúmať a zdokumentovať archeologické situácie, príp. historické objekty.

Lokalita sa nachádza na severnej až severovýchodnej periférii historického jadra Žiliny, priamo na okraji zdvihnutého terénu, pod ktorým sa rozprestiera dolná časť mesta v smere k súčasnému korytu rieky Váh. Záujmová poloha je z juhu a juhovýchodu ohraničená Ulicou Farské schody, resp. budovou starej fary a ďalšími budovami, ktoré sa na tejto ulici nachádzajú (t. č. nachádzali). Za Farskými schodmi pokračuje areál farského Kostola sv. Štefana a mestského divadla (obr. 44: 1). Na severovýchode terén prudko klesá do Ulice Štôlňa, ktorej severný koniec bol už na začiatku výskumu zasiahnutý nedávnymi stavebnými aktivitami v súvislosti so stavbou podzemného parkoviska (*Hoššo/Kováčik 2005*).

Najzávažnejší nález predstavujú zvyšky základov rozmernej kamennej budovy kruhového pôdorysu, ku ktorej nachádzame paralely len pri obytných vežiach, donjonov najstarších hradov známych zo strednej Európy od 12. stor. Skutočnosť, že tieto stavby mali základy zapúšťané do hĺbky 200 – 250 cm, nám dovoľuje konštatovať, že odkryté murivo predstavovalo ich spodnú časť. Zdokumentované základy (šírka muriva: 290 – 300 cm; priemer vonkajší: ±1320 cm; priemer vnútorný: ±750 cm; najvyššia výška muriva: 120 cm; najnižšia výška muriva: ±20 cm) boli tvorené jednoliatym murivom navzájom previazaných kameňov lomového charakteru spájaných vápenitou maltou (obr. 44: 2). Vo všetkých zistených úrov-

niach bolo murivo starostlivo lícované, kamene boli ukladané do riadkov. Okrem dvoch sekundárnych zásahov, ktoré porušili jeho celistvosť, z interiérovej a exteriérovej strany dodržiavalo presný kruhový pôdorys. Stavba bola zapustená do sterilného ílovo-sprašového podložia žltej farby.

Niveletu, resp. antropogénne vrstvy a nálezy súvisiace s výstavbou a existenciou veže nebolo možné zachytiť v žiadnych častiach skúmanej lokality. Stalo sa tak vďaka intenzívnym aktivitám prebiehajúcim v danom priestore už od neskorého stredoveku. Dá sa totiž predpokladať, že boli odstránené už pri celoplošnom znižovaní terénu, ku ktorému tu mohlo dôjsť na prelome 14. a 15. stor. V tomto období boli totiž v jej bezprostrednej blízkosti zahĺbené neveľké (najväčší rozmer 160 x 90 cm), drevom vystužené objekty (objekt 1/08 a 2/08) obsahujúce početné nálezy keramiky, na základe ktorých ich bolo možné spoľahlivo datovať (obr. 44: 2). Nálezy nevylučujú, že do rovnakého obdobia ako tieto objekty bude možné datovať aj pravidelný polkruhový žľab (objekt 4/08) nachádzajúci sa v severozápadnej časti exteriéru veže (obr. 44: 3). Predstavuje zásah, pri ktorom bolo základové murivo obkopané takmer až po základovú špáru, pričom doň boli v pravidelných odstupoch zasadené drevené hranoly - koly (objekty 6/08 – 11/08). Rovnakému datovaniu napovedá aj koncentrácia všetkých spomínaných aktivít na relatívne malom priestore v severozápadnej časti okolia stavby. Charakter objektov 1/08 a 2/08, s hĺbkou dna blížiacou sa hĺbke základovej špáry veže vylučuje, že boli zahĺbené z tej istej úrovne terénu, z akej bola vykopaná jej základová ryha (obr. 44: 3). Znížený terén v jej tesnej blízkosti indikuje zrejme aj zánik vlastnej stavby. Skutočnosť, že veža už rozhodne nemohla stáť v závere 15., či na začiatku 16. stor. nám jednoznačne dokladá nález do podložia vyhĺbeného objektu stĺpovej konštrukcie s doskovou výdrevou stien (objekt 15/08) - pravdepodobne žumpy (obr. 44: 2). Tá je datovaná artefaktmi z jeho výplne práve do tohto obdobia, pričom jej funkcia nám zároveň poskytuje indíciu, že mohla už patriť k zástavbe vznikajúcej v týchto častiach mesta.

Poslednú archeologicky dobre podchytenú situáciu predstavujú kamenné murivá pivnice domu (dom 1), a čiastočne aj ďalšej fragmentárne dochované murivá, pravdepodobne základy inej budovy (dom 2). Murivá a vretenové schodisko vstupu domu 1 z východnej strany boli zapustené do výplne objektu 16/08 (ťažobná jama na hlinu pri juhozápadnej strane veže, datovaná do 16. – 17. stor.). Dom 1, resp. jeho pivnica bola používaná až do druhej polovice 20. stor. Zvyšné situácie predstavovali novoveké, či novodobé navrstvenia stavenej sutiny prekrývajúce korunu muriva veže, alebo nahromadené v jeho blízkosti. Obsahovali v hojnom množstve nálezy, ktoré môžeme hodnotiť ako súčasné. Za zmienku stojí prítomnosť početných fragmentov bridlice, ktorá pochádzala snáď zo strešnej krytiny striech domov. Nadväznosť všetkých zmienených nálezov na architektúru veže, či iné konkrétne sídelné aktivity v tomto priestore však preukázané neboli.

Spojenie nálezu kamennej architektúry vežovej stavby so žilinským hradom, o ktorého existencii hovoria písomné pramene, sa nám javí ako jediná prijateľná interpretácia tohoto nálezu. Polemiky na tému lokalizácie žilinského hradu sa viedli už od konca 19. stor., keď *A. Lombardini* (*1894*) napísal svoju domnienku, že žilinský hrad stál na mieste dodnes stojaceho farského Kostola sv. Štefana (*Moravčík 2004,* 22). Zdôvodnenie lokalizácie farského kostola v nadväznosti na jeho predpokladanú súvzťažnosť s blízko situovaným hradom podala až *B. Puškárová-Kovačevičová* (*1975*, 191), ktorá vysvetlila aj jeho excentrickú polohu vzhľadom na námestie. Vychádzajúc z výsledkov výskumu, jej predpoklady sa ukázali nakoniec ako správne. Otázka datovania zániku žilinského hradu taktiež nebola doposiaľ vyjasnená. Preskúmané objekty 1/08, 2/08 a 4/08 nám však, ako sa zdá, môžu pomôcť na ňu nájsť odpoveď. Z písomných prameňov sme totiž informovaní, že v roku 1397 mal dať kráľ Žigmund Luxemburský hrad do rúk Sudivojovi z Ostrorohu, aby ho opravil (*Marsina 1963,* 24). Či sa tak však aj stalo sa z tohoto zdroja nedozvedáme. Nemožno teda vylúčiť, že stavba nakoniec opravená nebola a naopak, zakrátko došlo k jej zbúraniu. Tak to aspoň vyplýva na základe datovania zmienených objektov.

Druhá etapa archeologického výskumu prebiehala už počas intenzívnych búracích a stavebných aktivít v okolitom priestore. Zvolaná odborná komisia dňa 17. 7. 2008 rozhodla, že po vyzdvihnutí všetkých hmotných archeologických nálezov a po dôkladnom preskúmaní a dokumentácií všetkých nehnuteľných objektov, môžu byť všetky kamenné murivá rozobrané.

L i t e r a t ú r a

Hoššo/Kováčik 2005 - J. Hoššo/J. Kováčik: Výskumná dokumentácia: Podzemné parkovisko Žilina, Hurbanova ul. (1. etapa záchranného archeologického výskumu - zisťovací výskum). 2005.

Lombardini 1894 - A. Lombardini: Stručný dejepis slobodného mesta Žiliny. Turčiansky sv. Martin 1894.

Marsina 1963 - R. Marsina: Vznik a počiatky mesta Žiliny. In: Kristenová, V. (ed.): Žilina v minulosti a dnes. Banská Bystrica 1963, 17 – 53.

Moravčík 2004 - J. Moravčík: Vývoj názorov na vznik mesta Žilina a výpoveď archeologických nálezov. Vlast. Zbor. Považia 22, 2004, 20 – 53.
Puškárová-Kovačevičová 1975 - B. Puškárová-Kovačevičová: Umelecko-historické pamiatky Žiliny. In: D. Halaj/R. Marsina (ed.): Žilina - dejiny a prítomnosť. Martin 1975, 187 – 201.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER STRAßE J. M. HURBANA IN ŽILINA. Žilina - Altstadt (Bez. Žilina), Straße Dolný val, Straße J. M. Hurbana, Straße Farské schody. Präventive Grabung und archäologische Rettungsgrabung. Fundamente einer Steinarchitektur mit Kreisgrundriss (12. – 13. Jh.); Mittelalter, Neuzeit (14. – 17. Jh.), Gegenwart. Aufbewahrung der beweglichen archäologischen Funde: Komenského Universität, Bratislava.

In den Frühlings- und Sommermonaten des Jahres 2008 hat in Žilina eine archäologische Grabung stattgefunden. Der Zweck war in dem begrenzten Bereich zwischen dem neuerbauten Untergrundparkplatz und der alten Pfarre archäologische Situationen, bzw. Objekte zu identifizieren, zu untersuchen und zu dokumentieren. Die untersuchte Fundstelle befindet sich an der nördlichen bis nordöstlichen Peripherie des Stadtkerns von Žilina, direkt am Rand eines erhöhten Terrains, unter dem der untere Stadtteil Richtung Waag liegt. Das Bezugsgebiet ist begrenzt von Süden und Südosten durch die Straße Farské schody, hinter der die Anlage der Pfarrkirche des Hl. Stephans und des Stadttheaters fortsetzt (Abb. 44: 1). In Nordosten senkt das Terrain stark zur Straße Štôlňa, deren Nordrand stark von den letztmaligen, mit Untergrundparkplatz zusammenhängenden Bauaktivitäten betroffen wurde (Hoššo/Kováčik 2005).

Der wichtigste Fund sind die Fundamentreste eines großen Steingebäudes vom Kreisgrundriss, zu dem wir Parallelen nur bei den Wohntürmen der ältesten Burgen, bekannt aus Mitteleuropa seit dem 12. Jh., finden. Die Tatsache, dass diese Bauten ihre Fundamente in die Tiefe von 2 – 2,5 m eingelassen hatten, erlaubt uns festzustellen, dass das freigelegte Mauerwerk ihren Unterteil darstellte.

Die dokumentierten Fundamente (Mauerbreite: 290 – 300 cm; Außendurchmesser: ±1320 cm; Innendurchmesser: ±750 cm; höchste Mauerhöhe: 120 cm; niedrigste Mauerhöhe: ±20 cm) bildeten einen einheitlichen Bruchsteinmauerwerk mit Kalkmörtel (Abb. 44: 2). In allen festgestellten Ebenen war das Mauerwerk sorgfältig verblendet, die Steine waren in Reihen gelegt. Mit der Ausnahme von sekundären Eingriffen, die seine Ganzheit beschädigten, hatte es von der Innen- wie auch Außenseite einen genauen Kreisgrundriss.

Die Nivellette, bzw. die mit dem Turmbau zusammenhängenden Anthropogenschichten und Funde war es im keinen Teil der untersuchten Fundstelle möglich zu erfassen. Der Grund waren die intensiven Aktivitäten, die in dem gegebenen Bereich schon seit Spätmittelalter stattfanden. Es kann nämlich angenommen werden, dass sie schon während der Terrainherabsetzung, etwa an der Wende des 14. und 15. Jh., beseitigt sein konnten. In dieser Zeit wurden nämlich in der unmittelbaren Nähe kleine (größter Ausmaß: 160 x 90 cm), mit Holz ausgebaute Objekte eingelassen (Objekt 1/08 und 2/08), die zahlreiche Keramikfunde enthielten. Aufgrund der Funde konnten sie zuverlässig datiert werden (Abb. 44: 2). Die Funde schließen nicht aus, dass in die gleiche Zeit, wie diese Objekte, auch ein halbrunder Trog datiert werden kann (Objekt 4/08). Der befindet sich im Nordwestteil des Außenbereichs vom Turm (Abb. 44: 3). Er umkreist die Fundamentmauer bis zur Gründungsfuge, wobei in ihm in regelmäßigen Abständen Holzpfosten eingesetzt waren (Objekt 6 – 11/08). Auf dieselbe Datierung weist auch die Konzentration aller erwähnten Aktivitäten auf relativ kleinem Bereich im nordwestlichen Teil der Bauumgebung hin.

Der Charakter der Objekte 1/08 und 2/08 schließt nicht aus, dass sie in dieselbe Terrainebene eingelassen waren, wie die Gründungsfuge (Abb. 44: 3). Das herabgesetzte Terrain in ihrer direkten Nähe deutet wahrscheinlich auch den Untergang des Baus selbst an. Der Turm konnte sicherlich nicht im Abschluss des 15., oder Anfang des 16. Jh. existieren, was eindeutig ein in den Untergrund eingetieftes Objekt belegt. Es hat eine Säulenkonstruktion mit Schalung der Wände (Objekt 15/08). Es ging wahrscheinlich um eine Sammelgrube (Abb. 44: 2), die Artefakte aus ihrer Füllung gerade in diese Zeit datieren. Ihre Funktion weist gleichzeitig darauf hin, dass sie zur entstehenden Bebauung in diesen Stadteilen gehören konnte.

Die letzte, archäologisch gut erfasste Situation stellen Steinmauerwerke eines Kellers (Haus 1) und teilweise auch weitere fragmentarisch erhaltene Mauerwerke, wahrscheinlich Fundamente eines anderen Gebäudes (Haus 2), dar. Die Mauerwerke und Wendeltreppe des östlichen Hauseingangs 1 waren in die Füllung des Objekts 16/08 eingelassen (Abbaugrube für Lehm bei der südwestlichen Turmseite, datiert ins 16. – 17. Jh.). Das Haus 1, bzw. sein Keller, war bis in die zweite Hälfte des 20. Jh. benutzt. Bei den restlichen Situationen ging es um neuzeitliche Bauschuttschichten, die die Mauerwerkkrone

des Turmes überdeckten oder in der Nähe angehäuft waren. Sie enthielten eine Menge von Funde, die wir als heutige bezeichnen können. Erwähnungswert sind die zahlreichen Schieferfragmente, die vielleicht von der Dachdeckung der Häuser stammen. Verbindung aller erwähnten Funde mit dem Turm oder mit anderen konkreten Siedlungsaktivitäten in diesem Bereich konnte allerdings nicht bewiesen werden.
Die einzige annehmbare Interpretation scheint die Verbindung der Steinarchitektur mit der Burg Žilina, die die Schriftquellen erwähnen, zu sein. Über die Situierung der Žilina- Burg wurde schon seit Ende des 19. Jh., wann Alexander Lombardini (1894) seine Annahme äußerte, dass die Burg auf der Stelle der heutige Stephanskirche stand, diskutiert (Moravčík 2004, 22). Die Situierung der Kirche im Zusammengang mit ihrer angenommenen Beziehung zur naheliegenden Burg begründete erst B. Puškárová-Kovačevičová (1975, 191), die auch ihre exzentrische Lage im Bezug zum Platz erklärte. Die Untersuchungsergebnisse zeigten, dass ihre Annahmen richtig waren.
Die Frage der Datierung der Žilina-Burg war bis jetzt auch unklar. Die untersuchten Objekte 1/08, 2/08 und 4/08 können uns offensichtlich helfen die Antwort zu finden. Aus den Schriftquellen ergibt es sich, dass im Jahr 1397 König Sigismund von Luxemburg die Burg Sudivoj aus Ostroroh gab, damit der sie rekonstruiert (Marsina 1963, 24). Ob es dazu kam, das erfahren wir aus der Quelle nicht. Es kann also angenommen werden, dass der Bau nicht rekonstruiert wurde, umgekehrt, er wurde demnächst zerstört. Das ergibt sich wenigstens aus der Datierung der erwähnten Objekte.
Die zweite Etappe der archäologischen Grabung verlief schon während der intensiven Abbruch- und Bauaktivitäten im umliegenden Bereich. Die einberufene Fachkommission hat am 17. 7. 2008 beschlossen, dass nach der Bergung aller materiellen archäologischen Funde und nach sorgfältiger Untersuchung und Dokumentierung aller immateriellen Objekte, alle Steinmauerwerke auseinander genommen werden können.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA STAVBE OBCHODNÁ ZÓNA V SENICI

Jozef H o š š o - Kristína P i a t n i č k o v á - Jana Š u t e k o v á

S e n i c a, časť S o t i n a (okr. Senica), poloha P á r o v c e, pri Ulici Hurbanova (štátna cesta I/51 Trnava - Hodonín), záchranný výskum, sídliskové objekty, mladšia doba bronzová až doba laténska, zber, neolit, stredná? a mladšia doba bronzová, doba halštatská a laténska, neskorý stredovek až novovek. Uloženie nálezov: Katedra archeológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava.

V jarných mesiacoch sa uskutočnil záchranný archeologický výskum na okraji intravilánu okresného mesta Senica, na mieste stavby „*Obchodná zóna Senica-Párovce*". Záchranný výskum, podľa rozhodnutia PÚ SR, bol sústredený na stavbu hlavnej prístupovej komunikácie a infraštruktúry vedúcej do obchodnej zóny. Na sledovanej ploche, a v jej bezprostrednom okolí, bola väčšina nálezov získaná povrchovým zberom. V dlhej ryhe (šírka cca 150 cm) vedenej pozdĺž budúcej prístupovej cesty obchodného areálu, v smere V-Z, boli identifikované tri objekty (v profiloch ryhy) v neveľkej vzdialenosti od seba.

V zberovom materiáli sa objavujú ojedinele plastické výčnelky z nádob charakteristických pre neolitické obdobie (kultúra s lineárnou keramikou), do ktorého by časovo patril aj zberový nález artefaktu štiepanej industrie z rohovca. Príslušnosť ku stredodunajskej mohylovej kultúre by na základe aplikácie pretláčanej plastickej pásky mohol mať jeden fragment pochádzajúci zo zberu. Do mladej doby bronzovej, príp. staršej doby halštatskej by bolo možné datovať objekty 1/08 a 3/08. Typický fragment lužickej keramiky z halštatskej fázy sa podarilo nájsť pomocou zberu na haldách zeminy. Objekt 2/08 je možné datovať, predovšetkým na základe fragmentu na kruhu točenej nádoby s typickým profilom, do doby laténskej. Ostatné zberové nálezy, vrátane kovových predmetov, dokladajú neskoro stredoveké, resp. až novoveké osídlenie tejto časti Senice. Medzi ne patria aj dve skoro kompletné tehly so zachovanými značkami, pochádzajúce z trnavskej tehelne Pavla Mittacseka (druhá polovica 19. stor.; *Urminský 2006,* 10).

Získané archeologické nálezy na mieste stavby dokazujú, aj keď v menšej miere, osídlenie lokality vo viacerých obdobiach praveku a vo väčšine korešpondujú s už zistením stavom v blízkosti sledovanej polohy (*Bartík 2000; Nevizánsky 1985; Studeníková 2005,* 374; *Veliačik/Romsauer 1994,* 165, obr. 42). Je nutné upozorniť na výskyt objektov/nálezov prevažne z mladšej doby bronzovej, doby halštatskej a laténskej, ktoré sa s veľkou pravdepodobnosťou môžu koncentrovať aj na ďalších blízkych polohách.

L i t e r a t ú r a
Bartík 2000 - J. Bartík: Počiatky stredodunajskej mohylovej kultúry na Slovensku. Zbor. SNM 94, Arch. 10, 2000, 11 – 28.
Nevizánsky 1985 - G. Nevizánsky: Bronzový depot tzv. trácko-kimérskeho horizontu zo Santovky. Arch. Rozhledy 37, 1985, 601 – 606.
Studeníková 2005 - E. Studeníková: Príspevok k postaveniu kostrových hrobov v Senici nad Myjavou. Pravěk (N. Ř.) 15, 2005, 371 – 394.
Urminský 2006 - J. Urminský: Tehliarska produkcia v Trnave a Hlohovci v stredoveku a novoveku. Novinky z radnice, ročník 17, číslo 7 – 8; august/september 2006. Trnava 2006, 10 – 12.
Veliačik/Romsauer 1994 - L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužiských a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I - Katalóg. Nitra 1994.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER BAUSTELLE DER GESCHÄFTSZONE IN SENICA. Senica, Teil Sotina (Bez. Senica), Flur Párovce, bei der Hurbanova Straße (Staatsstraße I/51 Trnava - Hodonín), Rettungsgrabung, Siedlungsobjekte, jüngere Bronzezeit bis Latènezeit, Streufunde, Neolithikum, mittlere? und jüngere Bronzezeit, Hallstattzeit und Latènezeit, Spätmittelalter bis Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Lehrstuhl der Archäologie, Philosophische Fakultät, Komenského Universität, Bratislava. In den Frühlingsmonaten wurde eine archäologische Rettungsgrabung am Rand des Innenbereichs von Kreisstadt Senica, auf der Stelle der entstehenden Ingenieurnetze, durchgeführt. Auf der Bezugsfläche und ihrer unmittelbaren Umgebung wurden die meisten Funde bei der Begehung gewonnen (Kultur mit Linearkeramik; mitteldonauländische Hügelgräber-Kultur; Lausitzer-Kultur – Hallstattzeit-Phase; Spätmittelalterliche bis neuzeitliche Funde). In langer Furche (etwa 150 cm breit), entlang der zukünftigen Zufahrtsstraße zur Anlage, in Richtung Osten-Westen, wurden drei nicht weit von einander liegende Objekte (in den Furchenschnitten) identifiziert. Die Objekte 1/08 und 3/08 wäre es möglich in die junge Bronzezeit, bzw. ältere Hallstattzeit, Objekt 2/08 in die Latènezeit zu datieren. Von den Halden stammen auch zwei fast komplette Ziegel mit erhaltenen Marken, die aus der Ziegelei von Pavlo Mittacsek in Trnava stammen (zweite Hälfte des 19. Jh.; Urminský 2006, 10). Die gewonnenen archäologischen Funde aus der Baustelle beweisen, wenn auch in kleineren Maßen, die Ansiedlung der Fundstelle in mehreren Zeitabschnitten der Vorzeit und korrespondieren meistens mit dem schon bekannten Zustand aus der Nähe der verfolgten Flur (Bartík 2000; Nevizánsky 1985; Studeníková 2005, 374; Veliačik/Romsauer 1994, 165, Abb. 42).

VÝSKUM SÍDLISKA Z DOBY ŽELEZNEJ A VRCHOLNÉHO STREDOVEKU V DRIENOVE

Rastislav H r e h a - Lucia L u š t í k o v á - Eva H o r v á t h o v á

D r i e n o v (okr. Prešov), poloha P r e d n á s m r e č i n a, záchranný výskum, sídlisko, doba bronzová, doba železná, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Na ploche plánovaného priemyselného parku sa v novembri 2007 podarilo objaviť praveké a stredoveké sídlisko. Terénny výskum sa uskutočnilv nasledujúcom roku v mesiacoch august až november. Vytýčená skúmaná plocha s rozlohou 190 x 65 m bola odhumusovaná mechanizmom. Po jej začistení bolo možné identifikovať 115 zahĺbených objektov rôznych rozmerov. Dominovali zahĺbené jamy kruhového pôdorysu. Ich hĺbka dosahovala 10 – 200 cm. Objekty od úrovne zachytenia pôdorysu boli preskúmané celé. Vo viacerých prípadoch sa zachytili už len spodné časti jám. Z doby bronzovej pochádzajú štyri sídliskové jamy, ktoré sa dajú jednoznačne určiť na základe keramiky. Ďalších osemnásť objektov bolo chronologicky zaradených do prechodného obdobia medzi dobou bronzovou a dobou halštatskou. Z niektorých z nich pochádza sekundárne prepálená keramika. Päťnásť objektov na sídlisku bolo možné datovať do doby halštatskej. Vo výplni objektov sa nachádzali prevažne zlomky keramiky, mazanice, zvieracích kostí a kamenných nástrojov. Okrem spomínaného materiálu sa na sídlisku našiel aj celý bronzový nožík a niekoľko ďalších úlomkov bronzových predmetov. V rámci keramických nálezov boli identifikované fragmenty plochých pokrievok v niektorých prípadoch zdobené na vrchnej strane vtláčaním. Medzi ďalšie nálezy patrili prasleny, fragment cedidla, hlinené závažie a fragment roštu pece nájdeného v objekte 8/08. Z objektu 24/08 pochádza rekonštruovateľný džbán s vysokým uškom vyrobený na hrnčiarskom kruhu. Z obdobia staršej fázy vrcholného stredoveku pochádza štrnásť objektov. V dvoch prípadoch ich

reprezentujú polozemnice pravidelného štvorcového pôdorysu s plytkým dnom a rozmermi 350 x 350 cm. V ich výplni sa prevažne nachádzali zlomky keramiky a prepálené kamene. V obidvoch polozemniciach sa zachovali zvyšky tepelného zariadenia situovaného v juhovýchodnom rohu s výrazne prepáleným dnom. V deštrukciách týchto tepelných zariadení boli objavené zlomky žarnovov. Okrem príbytkov sa našlo aj niekoľko zahĺbených jám z tohto obdobia. Do stredoveku datujeme aj zahĺbenú pec s čiastočne zachovanou kopulou. Medzi nálezmi boli fragmenty z menších hrncovitých nádob zdobených obežnými rovnými líniami, radielkom a vrypmi pod okrajom. Kovové predmety reprezentuje malý železný nožík. Niekoľko objektov bolo na základe keramiky datovaných do obdobia praveku bez bližšieho chronologického, či kultúrneho určenia. Na lokalite sa preskúmali aj zásobné jamy hruškovitého profilu s rovným alebo špicatým dnom, ktoré neobsahovali archeologický materiál. Z povrchovej prospekcie skúmanej plochy pochádza aj niekoľko kusov štiepanej kamennej industrie a praslen.

UNTERSUCHUNG DER SIEDLUNG AUS EISENZEIT UND HOCHMITTELALTER IN DRIENOV. Drienov (Bez. Prešov), Flur Predná smrečina, Rettungsgrabung, Siedlung, Bronzezeit, Eisenzeit, Hochmittelalter. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra - Außenstelle Košice. Auf der Fläche des geplanten Industrieparks ist es im November 2007 gelungen eine vorzeitliche und mittelalterliche Siedlung zu entdecken. Die Terrainuntersuchung fand im kommenden Jahr in den Monaten August bis November statt. Auf der Bezugsfläche von 190 x 65 Meter konnten 115 eingetiefte Objekte von verschiedenen Ausmaßen erfasst werden. Überwiegt haben eingelassene Gruben mit Kreisgrundriss. Ihre Tiefe erreichte 10 – 200 cm. In die Bronzezeit datieren wir vier Objekte. Weitere achtzehn Objekte sind in die Übergangszeit vom Ende der Bronzezeit und Anfang der Hallstattzeit eingegliedert. Aus der Hallstattzeit stammen weitere fünfzehn Objekte. Aus der Ausfüllung der Objekte stammen Fragmente von Keramik, Lehmbewurf, Tierknochen und Steinwerkzeugen. Außer dem angegebenen Material sind auf der Siedlung auch ein Bronzemesser und einige weitere Fragmente von Bronzegegenständen zum Vorschein gekommen. Aus der älteren Phase des Hochmittelalters stammen vierzehn Objekte. In zwei Fällen ging es um Grubenhäuser von regelmäßiger Form mit Ausmaßen von 350 x 350 cm. In ihrer Ausfüllung befanden sich meistens Keramikfragmente und durchgebrannte Steine. In südöstlichen Hausecken wurden Reste von Heitzeinrichtung mit Mahlsteinfragmenten erhalten. Aus dem Mittelalter wurden auch einige eingelassene Gruben untersucht. Ihre Ausfüllung enthielt Fragmente von kleineren topfartigen Gefäßen, unter dem Rand mit geraden Umlaufslinien, Rädchen- und Kerbverziert. Zu seltenen Funden gehört auch ein Eisenmesser. Auf der Fundstelle wurden auch birnenförmige Vorratsgruben, die kein archäologisches Material enthielten, untersucht. Aus der Begehung stammen auch einige Stücke von Spaltindustrie.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 2008

Ján H u n k a

1. B í ň a (okr. Nové Zámky), poloha sever obce, zber M. Kvitek. Získal J. Rajtár. Určila E. Kolníková.
Rím, Hadrianus (117 – 138), Rím, denár, 118? 19 mm; 2,962 g. RIC II, č. 13a? (9388).
Rím, 5. stor.? drobná bronzová minca. 11 mm; 1,286 g (9389).

2. I ž a (Komárno), L e á n y v á r, výskum J. Rajtár. Určila E. Kolníková.
Rím, Sabina, manželka Hadrianova, Rím, denár, 128 – 136. 17 mm; 1,912 g. RIC II, 386, č. 391? (9404).
Rím, Antoninus Pius (138 – 161), Rím, dupondius, 155 – 156. 23 mm; 7,524 g. RIC III, 144, č. 953? (9405).
Dva neurčiteľné denáre, 1. – 2. stor. 13 mm; 0,479 g. RIC ? (9406); neznáme datovanie, skorodovaný, prepálený (?), dva zlomky. 19 mm; 1,839 g. RIC? (9407).
Rím, Constantinus I. pre Constantinopolis (306 – 337), Siscia, follis, 330 – 335. 18 mm; 2,215 g. LRBC, 19, č. 751 (9408).
Rím, Iulianus Apostata, neurčená mincovňa, centenionalis, 351 – 354. 15 mm; 1,780 g. LRBC? (9409).

3. M u ž l a (okr. Nové Zámky), poloha J u r s k ý C h l m, pod terasou, zber M. Kvitek. Získal J. Rajtár. Určila E. Kolníková.
Rím, Antoninus Pius (138 – 161), Rím, denár, 151 – 152. 17 mm; 2,236 g. RIC III, 52, č. 217 (9393).
Rím, Lucius Verus (161 – 169), Rím, denár, 167 – 168. 19 mm; 3,076 g. RIC III, 260, č. 580 (9392).
Rím, Diocletianus? (284 – 305), neurčená mincovňa, folis, 284 – 305? 20 mm; 1,719 g. RIC? (9397).
Rím, Constantinus II. (337 – 340), Thessalonika, folis, 324 – 330. 18 mm; 3,487 g. LRBC, 20, č. 815 (9394).
Rím, Constantinus II. (337 – 340), Thessalonika, folis, 324 – 330. 18 mm; 1,921g. LRBC, 20, č. 815 (9395).
Rím, Constans (337 – 350), Lugdunum, malý bronz, 337 – 341. 15 mm; 1,218 g. LRBC, 8, č. 253 (9398)
Rím, Constans (337 – 350), neurčená mincovňa, malý bronz, 337 – 350. 16 mm; 1,417 g. LRBC? (9400).
Rím, Constantius II. (337 – 361), Thesalonika, folis, 324 – 330. 17 mm; 3,298 g. LRBC, 20, č. 817 (9399).
Rím, Valens (364 – 378), Rím?, centenionalis, 364 – 367? 17 mm; 2,088 g. LRBC, 61, č. 705? (9396).

4. N i t r a (okr. Nitra), poloha Z o b o r - kamaldulský kláštor *(Samuel 2011).*
Uhorsko, Mária Terézia (1740 – 1780), Kremnica, medený denár, 1763. 22 mm; 6,446 g. Huszár 1979, č. 1756 (9401); Kremnica, grajciar, 1762. 25 mm; 10,64 g. Huszár 1979, č. 1758 (9403).
Rakúsko, František Jozef I. (1848 – 1916), Viedeň, 4-grajciar, 1860. 27 mm; 11,956 g. Moravec 1990, 38, č. 46 (9402).

5. S t r e k o v (Nové Zámky), oproti pieskovni, zber M. Kvitek. Získal J. Rajtár. Určila E. Kolníková.
Rím, Galba (68 – 69), Rím, denár. 18 mm; 2,863 g. RIC I, 200, č. 4 (9390).
Rím, 4. stor.? 19 x 23 mm; 2,820 g, dierka na zavesenie. RIC? (9391).

Nálezisko	Mince						Spolu
	Keltské	Rímske	Storočie				
			11. – 13.	14. – 15.	16. – 17.	18. – 20.	
Bíňa		2					2
Iža		6					6
Mužla		9					9
Nitra - Zobor						3	3
Strekov		2					2
Spolu		19				3	22

L i t e r a t ú r a
Huszár 1979 - L. Huszár: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Budapest - München 1979.
LRBC - R. A. G. Carson/J. P. C. Kent: Late Roman Bronze Coinage. London 1960.
RIC - H. Mattingly/E. A. Sydenham et al.: The Roman Imperial Coinage. 1 – 9. London 1923 – 1967.
Moravec 1990 - J. Moravec: Mince Františka Josefa I. a Karla I. Praha 1990.
RIC - H. Mattingly/E. A. Sydenham et al.: The Roman Imperial Coinage. 1 – 9. London 1923 – 1967.
Samuel 2011 - M. Samuel: Výskumy v areáli Zoborského kláštora. AVANS 2008, 2011, 237 – 240.

MÜNZENZUWACHS IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT SAW IM 2008. Im Laufe des Jahres 2008 wurden in den numismatischen Katalog des Archäologischen Instituts SAW zweiundzwanzig Münzen eingetragen. Aus dieser Anzahl sind neunzehn römische Münzen. Dreizehn von ihnen sind wichtig für die Aufklärung der Ansiedlung der Umgebung von Nové Zámky während der Römerzeit. Sechs Münzen stammen aus der Grabung in Iža-Leányvár. Drei neuzeitliche sind wichtig für die Erkenntnisse über die Entwicklung des Kamaldul-Klosters in Nitra, das am Ende des 17. Jh. gebaut und während des 18. und 19. Jh. mehrmals umgebaut wurde.

PRVÁ NOVOVEKÁ MINCA Z HRADU TISOVEC

Ján H u n k a

T i s o v e c (okr. Rimavská Sobota), areál hradu, náhodný nález. Fotografie mince poskytol D. Hutka. Uloženie nálezu: súkromná zbierka.

Prusko, Fridrich Viliam (1640 – 1688), Königsberg, 6-grajciar 1683

A: portrét panovníka, pod krkom je značka H-S, monogram mincmajstra Heinricha Sievertza. Opis okolo: FRID. WILH. DG. MES. R. I. ARC. et E.

R: v strede plochy sú dva aliančné štíty s orlicami, medzi nimi je vojvodské žezlo. Nad štítmi je vojvodská koruna a číslo VI označujúce hodnotu mince. Pod štítmi je letopočet 16 – 83. Opis okolo: SUPREMUS DUX IN PRUSS.

Striebro. 25 mm. Krause/Mishler 1996, 308, č. 429.

Daná minca (obr. 27), aj keď bola vyrobená počas neskorého novoveku je významná hlavne tým, že je prvým numizmatickým nálezom z uvedeného hradu Tisovec/Hradová. Základné pramene k poznaniu jeho histórie poskytuje práca *Plaček/Bóna (2007,* 304 – 305*).* Dejiny hradu v 17. stor. nie sú príliš známe. Je možné, že bol jednou z pevností, ktoré sa počas druhej polovice 17. stor. využívali nielen ako sídlo miestneho správcu, ale aj ako zhromaždisko vojakov počas protihabsburských povstaní. Práve minca z roku 1683 by mohla dokladať tento fakt, lebo v danom čase prebiehalo povstanie Imricha Thökölyho (1678 – 1683). Hrad bol vtedy obsadený cisárskymi vojskami. Jeho budovy boli zničené, aby nemohol tvoriť jedno z centier odporu proti panovníkovi. Odvtedy už iba chátral. Minca je dôležitá tiež tým, že podobných pruských platidiel je zo Slovenska známych len zopár, hoci v čase ich výroby boli bežné. Napr. pri výskume I. Chebena v Trenčíne, časti Trenčianske Biskupice (*Cheben 2003,* 66) sa objavil kostrový hrob, v ktorom mŕtvy mal pri sebe 18-groš, teda ¼-toliar Fridricha Viliama z roku 1681, typ *Krause - Mischler (1996, 309)* č. 468. Zdá sa, že sa bude nutné nálezmi pruských mincí z konca 17. stor. na Slovensku v budúcnosti bližšie zaoberať.

Vojvoda Fridrich Viliam nechal vyrábať veľké série 6-grajciarov s vyššie spomenutými vyobrazeniami už v rokoch 1658 – 1659 a od roku 1674 až do svojej smrti. Evidujú sa početné varianty s rôznymi zobrazeniami portrétu panovníka, tiež rôznymi formami nápisov. 6-groše Fridricha Viliama mali podobné parametre ako mince iných súdobých vládcov. Aj z hľadiska umeleckého boli pomerne kvalitné. Dlhodobo si udržiavali svoj štandard obsahu striebra. Tak patrili medzi platidlá používané v celej strednej Európe. Dá sa predpokladať, že pruský 6-groš Fridricha Viliama z roku 1683 do Tisoveckého hradu priniesol niektorý z vojakov cisárskej či povstaleckej armády.

L i t e r a t ú r a

Cheben 2003 - I. Cheben: Hrobové a sídliskové nálezy z Trenčína-Biskupíc. AVANS 2002, 2003, 65 – 67.

Krause/Mishler 1996 - Ch. L. Krause/C. Mishler: Standard Catalog of world Coins. 1601 – 1700. Iola, Wisconsin.

Plaček/Bóna 2007 - M. Plaček/M. Bóna: Encyklopédia slovenských hradov. Bratislava 2007.

ERSTE NEUZEITLICHE MÜNZE AUS DER BURG TISOVEC. Tisovec (Bez. Rimavská Sobota), Burganlage, Zufallsfund. Die Fotos der Münze stellte D. Hutka zur Verfügung. Aufbewahrung des Fundes: Privatsammlung. Auf der Burg Tisovec hat man eine preußische Silbermünze gefunden. Sie wurde als 6-Kreuzer von Friedrich Wilhelm aus dem Jahr 1683 (Abb. 27) bestimmt. Es kann angenommen werden, dass es in die Burg während des Aufstands von Emmerich Thököly einer der Soldaten der kaiserlichen oder aufständischen Armee brachte.

UKONČENIE VÝSKUMU ŽIAROVÉHO POHREBISKA LUŽICKEJ KULTÚRY V TRENČÍNE

Ivan C h e b e n

T r e n č í n, časť B i s k u p i c e (okr. Trenčín), poloha Z á h u m n i e, žiarové pohrebisko lužickej kultúry. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

O priebehu výskumu západnej polovice žiarového pohrebiska lužickej kultúry, ako i sídliskových objektov z viacerých časových horizontov, v priebehu rokov 2002 – 2004 boli na stránkach ročenky postupne publikované základné informácie (*Cheben 2003; 2004; 2006*). V priebehu mesiacov marec až november 2007 sa preskúmala východná časť areálu pohrebiska (*Cheben 2009*), na ktorej sa odkryli urnové hroby 866 – 1673.

Počas odhumusovávania plochy určenej k výstavbe rozsiahleho obchodného centra sa vo vzdialenosti 40 m od severovýchodného okraja preskúmaného pohrebiska zachytili ďalšie urnové hroby. Postupným začisťovaním dotknutej plochy sa potvrdilo, že ide o ďalšiu samostatnú skupinu urnových hrobov. Po ukončení sondážnych prác sa vymedzil areál, na ktorom sa urnové hroby nachádzali. V priebehu mesiacov február až máj sa odkryli hroby 1673 až 2292. Vymedzený priestor s výskytom urnových hrobov mal trojuholníkový tvar s rozmermi 90 x 120 x 120 m, pričom jeho rohy boli orientované zhruba v smere JZ-SZ-SV.

Pokiaľ ide o skladbu hrobov, platí to isté, čo sa zistilo v priebehu odkrývania západnej i východnej časti pohrebiska. Vyskytli sa jamkové hroby, ktoré v niektorých prípadoch obsahovali črepy nádob, ale veľmi ojedinelo sa vyskytol aj bronzový predmet. Počet nádob v urnových hroboch bol rozdielny. Často sa objavovala zostava dvoch alebo troch keramických tvarov. Aj v tejto skupine urnových hrobov sa vyskytli prípady, keď hrob okrem urny tvorilo viacero nádob. Drobné odlišnosti - v úprave alebo výbave urnových hrobov - v porovnoní s predchádzajúcou početnejšou skupinou sa samozrejme vyskytli. Vo všeobecnosti však platí, že počet nádob a úprava urnového hrobu vykazuje rovnaký spôsob, ako sa zistil v predchádzajúcich výskumných etapách. Odlišnosťou bolo, že v tejto skupine sa vyskytli iba kruhové kamenné vence, v ktorých sa urnové hroby sústreďovali buď v strede alebo boli rozložené temer po celom vymedzenom priestore. Výnimkou nebolo ani zistenie, že ojedinelé urnové hroby boli aj pod kamenným vencom. K ojedinelým patrí zachytenie kostrového hrobu pri severovýchodnom rohu areálu pohrebiska.

Výskumom v roku 2008 sa preskúmala ďalšia skupina urnových hrobov, ktorá spolu s odkrytou časťou pohrebiska v predchádzajúcich sezónach tvoria jeden celok, na ktorom sa pochovávalo v priebehu dlhého obdobia. Obidve plochy (213 x 95 a 90 x 120 x 120 m), na ktorých sa urnové hroby lužickej kultúry rozkladali, predstavujú centrálne pohrebisko mikroregiónu, ktoré ležalo na dôležitej kultúrnej a obchodnej spojnici. Počtom odkrytých urnových hrobov patrí v súčasnosti trenčianske pohrebisko k jednému z doteraz najrozsiahlejších pohrebísk lužickej kultúry na Slovensku.

V novo postavenom nákupnom centre Laugarício je vymedzený presklený priestor v podlahe, v ktorom je urobená rekonštrukcia niekoľkých urnových hrobov. Po stranách sú umiestnené texty a fotografie nálezových situácií.

L i t e r a t ú r a

Cheben 2003 - I. Cheben: Hrobové a sídliskové nálezy z Trenčína-Biskupíc. AVANS 2002, 2003, 65 – 67.

Cheben 2004 - I. Cheben: Výskum žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2003, 2004, 80 – 82.

Cheben 2006 - I. Cheben: Tretia etapa výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2004, 2006, 102 – 104.

Cheben 2009 - I. Cheben: Pokračovanie výskumu žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2007, 2009, 91 – 96.

GRABUNGSABSCHLUSS AUF DEM BRANDGRÄBERFELD DER LAUSITZER-KULTUR IN TRENČÍN. Trenčín, Teil Biskupice (Bez. Trenčín), Flur Záhumnie, Brandgräberfeld der Lausitzer-Kultur. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Während der Beseitigung der Humusschicht im Zusammenhang mit dem Bau des zukünftigen Einkaufszentrums wurden 40 m von dem nordöstlichen Rand eines untersuchten Gräberfeldes weitere Urnengräber erfasst. Präparierung der Fläche bestätigte, dass es sich um eine weitere separate Gruppe von Urnengräbern handelt. Nach dem Abschluss der Grabungsarbeiten wurde die Anlage mit den Urnengräbern umgrenzt. Im Laufe der Monaten Februar bis Mai haben wir Gräber 1673 bis 2292 freigelegt. Der begrenzte Bereich mit den Gräbern hatte eine Dreieckform mit Ausmaßen von 90 x 120 x 120 m, wobei seine Ecken ungefähr Richtung Südwesten-Nordwesten-Nordosten orientiert waren. Die Grabung im Jahr 2008 untersuchte eine weitere Gruppe von Urnengräbern, die zusammen mit dem in vorigen Saisons freigelegten Teil des Gräberfeldes einen Komplex bildet. Auf dem wurde im Laufe einer langen Zeit bestattet. Beide Flächen (213 x 95 a 90 x 120 x 120 m), auf den sich die Urnengräber der Lausitzer-Kultur befanden, stellen ein zentrales Gräberfeld der Mikroregion, die auf einer wichtigen Kultur- und Handelsrute lag, dar. Was die Anzahl der freigelegten Urnengräber betrifft, gehört heutzutage das Gräberfeld in Trenčín zu einem der umfangreichsten Gräberfelder der Lausitzer-Kultur in der Slowakei.

VÝSKUM PINGY NA RÁDIOLARIT VO VRŠATSKOM PODHARDÍ [4]

Ivan C h e b e n - Michal C h e b e n

V r š a t s k é P o d h r a d i e (okr. Ilava), poloha L y s á (kóta 819), výskum na vedecké a dokumentačné účely, banské dielo, neolit - eneolit?, štiepaná industria. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V posledných rokoch sa opäť začala venovať zvýšená pozornosť výskumu výskytu primárnych zdrojov rádiolaritu, a to v širšej oblasti medzi Vršatským Podhradím a povodím Vláry. Územie patrí k najvýchodnejšej časti Bielych Karpát, a zároveň ide o bradlové pásmo Západných Karpát. V uvedenom priestore boli uskutočnené prieskumy zamerané na vyhľadávanie primárnych zdrojov rádiolaritu, ktoré nadviazali na výsledky získané v 90-tych rokov minulého storočia. Na základe doterajších výsledkov môžeme konštatovať, že sa jeho výskyt i s dokladmi, doloženými alebo predpokladanými, pravekej ťažby sústreďuje v oblasti medzi Pruským - Vršatským Podhradím a povodím Vláry (*Cheben/Cheben 2010*).

Z doteraz zachytených sa ako najvhodnejšia pre výskum ukázala jama - pinga situovaná pod temenom vrchu vo Vršatskom Podhradí. V priebehu augusta sa uskutočnil krátkodobý výskum na predpokladanej ťažobnej jame, ktorého cieľom bolo doložiť, že ide o praveké banské dielo. Samotná pinga, s priemerom 550 cm, mala lievikovitý tvar so zaoblenou spodnou časťou (obr. 36: 1). V pinge situovanej na svahu temena kopca sa odkrývala východná polovica z dôvodu, že práve v tejto časti sa zachoval zvyšok nevyťaženej silicitovej suroviny. počas výskumu sa začistila východná stena s vrstvou rádiolaritu (obr. 36: 2, 3). Pôvodné uloženie horniny sa čiastočne zachovalo v strede severného okraja jamy a dalo sa sledovať až po úroveň výkopu (obr. 36: 4). Keďže sa v priebehu výskumu zistilo, že pinga je výrazne hlbšia, ako sa pôvodne predpokladalo, ostala, a to i z bezpečnostných dôvodov, nedoskúmaná.

Postupným prehlbovaním vrstiev pri severovýchodnom okraji sa zachytila časť pingy, ktorá pri západnom okraji sledovala zvislo, resp. šikmo uložené vrstvy vápenca. Podľa zachytenej situácie bol v tejto časti získavaný rádiolarit aj za pomoci ohňa. Nasvedčujú tomu jednak viaceré ohňom poškodené artefakty, ale aj do červena prepálená hornina. Vo vrstve 100 až 150 cm sa nachádzala podstatná časť inventára štiepanej industrie.

V južnej časti pingy sa zistil zásyp tvorený zlomkami rádiolaritu z okrajových partií a vylámaným vápencom. Predbežne sa domnievame, že táto časť pingy bola vyťažená skôr a následne bola vyplnená nepotrebnou „hlušinou“ pri postupe ťažobných prác smerom severným.

Nálezový súbor štiepanej industrie, ktorého podstatná časť sa našla v menšej pinge, bol začlenený do klasifikačných tried: formy predjadrové a jadrá; čepele a ich fragmenty; úštepy a odpad; nástroje. Výskumom sa získalo stoštyri kusov štiepanej industrie. Do kategórie predjadrových foriem a jadier boli zaradené dva artefakty, do kategórie úštepy a odpad 90 artefaktov a kategória čepelí a ich fragmentov bola zastúpená dvanástimi kusmi. K minimálne zastúpenej skupine štiepanej industrie patria nástroje - ide o dva škrabadlá, dva driapadlá a rydlo.

L i t e r a t ú r a

Cheben/Cheben 2010 - I. Cheben/M. Cheben: Research on radiolarites of the White Carpathian Klippen Belt. Slov. Arch. 58, 2009, 13 – 52.

UNTERSUCHUNG DER PINGE FÜR RADIOLARIT IN VRŠATSKÉ PODHRADIE. Vršatské Podhradie (Bez. Ilava), Flur Lysá (Kote 819), Untersuchung für wissenschaftliche Zwecke und Dokumentationszwecke, Bau, Neolithikum - Äneolithikum?, Spaltindustrie. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. In den letzten Jahren wurde wieder größere Aufmerksamkeit den Primärquellen von Radiolarit gewidmet, und das in dem Gebiet zwischen Vršatské Podhradie und Wassergebiet von Vlára, wo die Untersuchungen stattfanden. Der Rohstoff mit belegtem oder angenommenem vorzeitlichem Abbau konzentriert sich auch in dem Gebiet von Vršatské Podhradie (Cheben/Cheben 2010). Als beste für die Untersuchung zeigte sich die Grube – Pinge unter dem Berggiebel in Vršatské Podhradie. Im August hat eine kurzfristige Grabung stattgefunden. Die Pinge, mit einem Durchmesser von 550 cm, hatte eine Trichterform mit abgerundetem Unterteil (Abb. 36: 1). In der Pinge wurde ein Rest von nicht abgebauten Opoka-Rohstoff erhalten (Abb. 36: 2, 3). Der Rohstoff wurde teilweise in der Mitte des Nordrandes der Grube erhalten und konnte bis Aushubebene

[4] Príspevok vznikol v rámci riešenia GP VEGA 2/0164/10 - Prostredie a ekonomické zázemie rondelov lengyelskej kultúry na západnom Slovensku.

verfolgt werden (Abb. 36: 4). Es wurde bestätigt, dass die Pinge deutlich tiefer ist als ursprünglich angenommen. Der Fundkomplex der Spaltindustrie, dessen Großteil man in einer kleineren Pinge fand, wurde in Klassifikationsgruppen verteilt: Vorkern- und Kernformen; Klingen und Fragmente; Abschläge und Abfall; Werkzeuge. Die Grabung brachte 104 Stück von Spaltindustrie. In die Kategorie der Vorkernformen und Kerner gehören zwei Artefakte, in die Kategorie der Abschläge und Abfalls 90 Artefakte und in die Kategorie der Klingen und deren Fragmente 12 Stück. In die Kategorie der Werkzeuge gehören fünf Artefakte - zwei Kratzer, zwei Schaber und ein Stichel.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V DOLNOM KUBÍNE [5]

Ivan Cheben - Marek Vojteček

Dolný Kubín (okr. Dolný Kubín), poloha Ožnica (areál bývalých kasární), lužická kultúra, pohrebisko, sídlisko, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum, v areáli bývalých kasární, bol v mesiaci október vyvolaný výstavbou obchodných domov Euronics, Mex, Trend a Predajne parkiet. Celý priestor kasární bol v rokoch 2004 – 2005 asanovaný. Skúmaná lokalita sa nachádza na ľavobrežnej terase rieky Orava a od terajšieho koryta je vzdialená 300 m. V čase výskumu voľná plocha tvorila nezastavaný priestor medzi obchodnými domami Tesco a Lidl - pri ich výstavbe sa archeologické nálezy nezistili. V blízkosti skúmanej plochy sa nachádza žiarové pohrebisko z mladšej doby bronzovej, ktoré je v odbornej literatúre označené ako Dolný Kubín I, a známe je už od tridsiatych rokov 20. stor. Jednotlivé výskumy sa na tejto lokalite uskutočnili v polohe Kapustné hrady a v priestore bývalej Kukučínovej ulice. Na základe výskytu nálezov sa predpokladá, že pohrebisko sa rozprestieralo v priestore od dnešného historického cintorína po vojenské kasárne a na západe až k mostu ponad Oravu (*Čaplovič 1987*, 53). Plocha na výstavbu spomenutých obchodných domov sa nachádza v južnej časti areálu bývalých kasární, necelých 400 m severne od historického cintorína. Počas archeologického výskumu bolo preskúmaných šesť žiarových hrobov a dva sídliskové objekty lužickej kultúry. Jednotlivé hroby boli značne porušené predchádzajúcou stavebnou činnosťou súvisiacou s objektami kasární. Hroby 1/08 až 3/08 a 6/08 predstavovali zhluky črepov viacerých nádob, ktoré obsahovali iba malé množstvo spálených ľudských kostí. Vo všetkých prípadoch sa medzi črepmi nachádzali fragmenty pieskovca, ktorý pravdepodobne tvoril krycie, resp. podložné platne. Hroby 4/08 a 5/08 boli jamkové s kamenným obložením. Kovový inventár nebol zistený v ani jednom prípade. Na základe tvaru a výzdoby keramických fragmentov ich môžeme rámcovo datovať do mladšej doby bronzovej.

Mimoriadne dôležitým nálezom bolo odkrytie sídliskového objektu 2/08 (obr. 45). Ide o zahĺbenú stavbu, príbytok, s rozmermi 9 x 6 m, ktorá bola dlhšími stenami orientovaná v osi S-J. Jednotlivé steny boli, na vnútornej zahĺbenej strane, obložené obdĺžnikovými platňami z pieskovca. Takéto obloženie chýbalo pozdĺž južnej steny. V tejto časti stavby sa nachádzali viaceré zhluky väčších riečnych okruhliakov, ktoré nevytvárali konštrukčné prvky. V centrálnej časti objektu sa nachádzala deštrukcia pece. V severovýchodnom rohu stavby boli pod úrovňou dlážky objavené dve nádoby. V obidvoch prípadoch išlo o amfory (obr. 46: 1, 4), ktoré na základe tvaru a výzdoby je možné časovo zaradiť do stupňa BD. Fragmenty ďalších dvoch nádob boli objavené v centrálnej časti objektu, kde sa nachádzali na úrovni podlahy (obr. 46: 2). Samotná podlaha sa javila ako čierno sfarbená udupaná a prepálená vrstva rovnomerne rozložená po celom vnútornom priestore stavby. Vo vnútri objektu sa podarilo objaviť viaceré fragmenty bronzových predmetov. Chronologicky preukazný je nález bronzovej ihlice s guľovitou hlavicou a zdureným krčkom, ktorá je takisto datovaná do stupňa BD (obr. 46: 3). Pri rozoberaní pieskovcových platní sa našli dva fragmenty bronzovej dýky, ktoré boli pravdepodobne zámerne rozlomené. Obidva zlomky tvorili rukoväť s časťou čepele.

Archeologický výskum v Dolnom Kubíne potvrdil, že žiarové pohrebisko Dolný Kubín I sa rozprestieralo aj v priestore bývalých kasární a preskúmané hroby sa pravdepodobne nachádzali už na jeho okraji. Objavená stavba dokazuje, že v bezprostrednej blízkosti pohrebiska existovalo doposiaľ neznáme sídlisko ľudu lužickej kultúry. Nálezy takýchto obytných stavieb boli doposiaľ známe iba z lokality Dolný Kubín III - Medzihradská ulica, ktorá je od preskúmaného sídliskového objektu vzdušnou čiarou vzdialená zhruba tri kilometre (*Čaplovič 1987*, 95).

5 Príspevok vznikol v rámci riešenia GP VEGA 2/0142/09 - Spoločnosť mladšieho praveku na základe výskumov a štúdia žiarových pohrebísk.

L i t e r a t ú r a
Čaplovič 1987 - P. Čaplovič: Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin 1987.

RETTUNGSGRABUNG IN DOLNÝ KUBÍN. Dolný Kubín (Bez. Dolný Kubín), Flur Ožnica (die ehemalige Kasernenanlage), Lausitzer-Kultur, Gräberfeld, Siedlung, Rettungsgrabung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung in der ehemaligen Kasernenanlage fand wegen des Baus von Kaufhäusern statt. Die Bezugsfläche befindet sich auf der linksufrigen Terrasse des Orava-Flusses und ist vom heutigen Flussbett 300 m entfernt. In der Nähe befindet sich ein Brandgräberfeld, in der Fachliteratur als Dolný Kubín I bezeichnet, das schon seit der 30-er Jahre des 20. Jh. bekannt ist. Aufgrund der Funde wird angenommen, dass es sich im Bereich von heutigem historischem Friedhof bis zu Militärkasernen, und im Westen bis zur Brücke über Orava ausbreitete (Čaplovič 1987, 53). Untersucht wurden sechs Brandgräber und zwei Siedlungsobjekte der Lausitzer-Kultur. Die Gräber waren durch die vorigen Bauaktivitäten ziemlich beschädigt. Die Gräber 1/08 bis 3/08 und 6/08 repräsentieren Scherbengruppierungen mit kleiner Menge von verbrannten Menschenknochen. In allen Fällen befanden sich unter den Scherben auch Sandsteinfragmente, wahrscheinlich von Deck-, bzw. Trägerplatten. Die Gräber 4/08 und 5/08 waren steinbelegte Grubengräber. Metallinventar wurde in keinem der Gräber festgestellt. Aufgrund der Form und Verzierung der Keramikfragmente können sie ungefähr in die jüngere Bronzezeit datiert werden.
Ein äußerst wichtiger Fund war die Freilegung des Siedlungsobjekts 2/08 (Abb. 45). Es geht um einen eingelassenen Bau, Behausung, mit Ausmaßen von 9 x 6 m, die mit den längeren Wänden Richtung Norden-Süden orientiert war. Einzelne Wände waren von der eingetieften Innenseite mit rechteckigen Sandsteinplatten belegt. Entlang der Südwand hat solcher Belag gefehlt. In diesem Bauteil befanden sich mehrere Anhäufungen von größeren Rollsteinen, die keine Konstruktionselemente bildeten. Im Zentralteil des Objekts befand sich ein zerstörter Ofen. Am nordöstlichen Rand des Baus waren unter dem Fußboden zwei Gefäße entdeckt. In beiden Fällen handelte es sich um Amphoren (Abb. 46: 1, 4), die Aufgrund der Form und Verzierung in die Stufe BD eingegliedert werden können. Fragmente von weiteren zwei Gefäßen sind im Zentralteil des Objekts, unter der Fußbodenebene, zum Vorschein gekommen (Abb. 46: 2). Der Fußboden selbst war eine schwarze, regelmäßig verteilte Stampfschicht. Innerhalb des Objekts ist es gelungen mehrere Fragmente von Bronzegegenständen zu finden. Eine Bronzenadel mit rundem Kopf und verdicktem Hals wird ebenfalls in die Stufe BD datiert (Abb. 46: 3). Bei der Bergung der Sandsteinplatten sind zwei wahrscheinlich absichtlich zerbrochene Dolchfragmente zutage gekommen. Beide Fragmente bildeten den Griff und Teil der Klinge.
Die archäologische Grabung in Dolný Kubín bestätigte, dass sich das Brandgräberfeld Dolný Kubín I auch im Bereich der ehemaligen Kasernen ausbreitete und die untersuchten Gräber sich schon an seinem Rand befanden. Der entdeckte Bau beweist, dass in der unmittelbaren Nähe des Gräberfeldes eine bisher unbekannte Siedlung des Lausitzer-Kultur-Volkes war. Solche Wohnhäuser waren bis jetzt nur aus der Fundstelle Dolný Kubín III – Medzihradská Straße, die von dem untersuchten Siedlungsobjekt etwa drei Kilometer in Luftlinie entfernt ist, bekannt (Čaplovič 1987, 95).

KOSTRY ZO ŽENSKÉHO DVOJHROBU PÚCHOVSKEJ KULTÚRY V BYTČI

Július J a k a b

B y t č a, časť H r a b o v é (okr. Bytča), poloha H l a v i n a, záchranný výskum, sídlisko, púchovská kultúra. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum pod vedením K. Pietu sa urobil po indikácii kovových archeologických nálezov pri laténskom opevnenom sídlisku v lese pri Hrabovom tzv. detektoristami. Na označenom mieste bol odkrytý a vyzdvihnutý kostrový hrob dvoch jedincov, ktorý obsahoval milodary púchovskej kultúry. Okrem zaujímavého nálezu kostrového dvojhrobu sa antropologickou analýzou zistili jednoznačné stopy po intencionálnych zásahoch na obidvoch lebkách. Hodnotili sa čisté, rekonštruované kostrové zvyšky a postupovalo sa v rozsahu programov ANTRIS (*Jakab/Poláčik 1990*). Analýza kostier je podrobne opísaná a dokumentovaná v antropologickom posudku (*Jakab 2009*). V príspevku sa uvádzajú len fakty zistené morfologickou a metrickou analýzou, ktoré boli limitované predovšetkým stavom zachovalosti kostrových zvyškov.

Kostra 1, žena 30- až 40-ročná (adultus II), index DS (IDS) -1,00 (obr. 47: 1). Z neúplnej lebky bolo možné hodnotiť len neúplnú, korodovanú kalvu a fragmenty, ktoré svedčia o gracilnej stavbe a slabom reliéfe svalových úponov. Mozgová časť lebky mala pravdepodobne sféroidný obrys s výraznými čelovými a temennými hrboľmi. Čistinka (glabella) je naznačená a nadočnicové oblúky sú ľahko naznačené, pričom čelo bolo pravdepodobne takmer kolmé. Lalôčkové výbežky (processus mastoideus) sú stredne veľké, záhlavná hrčka (protuberantia occipitalis ext.) je veľmi slabá a reliéf šijovej plochy (planum nuchale) slabo vytvorený. Očnice sú okrúhle s veľmi ostrou bočnou časťou ich horného okraja. Sánka bola gracilná s veľmi úzkym telom, silno vytvoreným bradovým trojuholníkom (trigonum mentale), takmer hladkým povrchom uhla sánky a pravdepodobne veľmi malými hlavicami. Zuby sú stredne intenzívne obrúsené a zastúpený je plošný i miskovitý typ abrázie. Z anomálií a patologických zmien bolo evidované stesnanie zubov v čeľusti (maxilla) medzi vonkajšími rezákmi (I2 až I2) a v sánke (mandibula) medzi I2 a P1 vľavo; v ľavej polovici sánky je okolo vlastnej osi evertované P2 lingválnou stranou posteriórne asi o 60°; na bukálnej strane zubov pravej polovice čeľuste je zväčšený zubný kameň; odchýlny povrch i priebeh okraja mezio-lingválnej strany korunky I1 v pravej polovici čeľuste (obr. 47: 3, 4); v pravej polovici sánky je rozsiahly korunkový kaz na M1 (obr. 47: 5);v medio-posteriórnej časti čelovej kosti sú stopy po rozsiahlych štiepnych lomoch z perimortálneho obdobia (obr. 48: 1, 2). Pôvodne išlo zrejme len o prasklinu v mediálnej časti čelovej kosti po silnom (zrejme smrteľnom) údere na čelo tupým predmetom; stopy násilia sa zachovali aj na vonkajšej strane ľavého spánku a temena; evidentné štiepne lomy z perimortálneho obdobia sa nachádzajú zo strany vnútornej platne na ľavej temennej kosti (obr. 47: 6, 7) i v latero-dorzálnej časti čelovej kosti a na pravom ramene mandibuly. Zachované fragmenty z kostí neúplnej a korodovanej postkraniálnej kostry svedčia o strednej stavbe so slabým až stredne mohutnným reliéfom svalových úponov. Priemer hlavice stehnovej kosti je malý (43 mm) a drsná čiara (linea aspera) je stredne mohutná, vytvorená bilaterálne. Na kostiach z postkraniálneho skeletu sa nenachádza žiadna anomália, patologická zmena, alebo stopa po štiepnych lomoch z perimortálneho obdobia. Metrické údaje poskytli absolútne miery prierezov diafýz dlhých kostí končatín a len tri hodnoty pre výpočet výšky postavy. Podľa nich je pravá stehnová kosť v strede nepilastrická (l. dx. 96,4), ľavá pilastrická (l. sin. 103,8). Horný prierez diafýz majú obidve stehnové kosti platymérny (l. dx. 80,0; l. sin. 80,6). Píšťaly (tibiae) sú v strede euryknémne (bilat. 75,0), pri foramen nutricium je pravá mezoknémna (69,7) a ľavá euryknémna (71,9). Výška postavy bola podstredná (152,2 cm).

Kostra 2, žena 20- až 30-ročná (adultus I), index DS (IDS) -1,03 (obr. 47: 2). Po rekonštrukcii sa mohlo hodnotiť veľmi poškodené, neúplné a korodované cranium, ktoré je gracilnej až strednej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Obrys mozgovej časti lebky bol pravdepodobne ovoidný, oblúky lícnych kostí sú kryptozygické a čelové i temenné hrbole sú veľké. Čistinka je naznačená a nadočnicové oblúky sú ľahko naznačené, pričom čelo bolo pravdepodobne takmer kolmé. Lalôčkové výbežky sú stredne veľké, záhlavná hrčka je veľmi slabá a reliéf šijovej plochy slabo vyvinutý. Profil záhlavia je klenutý (Gerasimov), predný nosový tŕň dosahoval pravdepodobne 2. stupeň (Broca), profil tvárovej časti lebky je stredne výrazný až výrazný a zhryz tzv. nožnicovitý (psalidontný). Mierne hranaté očnice majú veľmi ostrú laterálnu časť horných okrajov. Oblúky lícnych kostí sú veľmi tenké, lícne kosti sú nízke a hladké. Veľmi úzky nosový otvor bol pravdepodobne nízky a čeľustné jamy sú hlboké. Sánka je gracilná s veľmi úzkym telom, stredne veľkým bradovým trojuholníkom, malou vyvýšeninou na uhle sánky a malými hlavicami. Zuby sú stredne intenzívne abradované plošným i miskovitým typom. Evidovali sa anomálie: ossa suturae lambdoideae lat. dx. (vľavo nehodnotiteľné), os asteriae lat. sin., zväčšené foramen mentale lat. dx. (ø cca 4 mm), v pravej polovici čeľuste je P1 evertované okolo vlastnej osi lingválnou stranou anteriórne asi o 30°. Na viacerých kostiach lebky sa zachovali plochy lomov z perimortálneho obdobia. Výrazné stopy sú na ľavej lícnej kosti, na ramenách sánky (ramus mandibulae, zachoval sa aj ulomený pravý processus condylaris). Nad pravým čelovým hrboľom (tuber frontale) sa zachovala podstatná časť okraja otvoru po intencionálnom zásahu (obr. 48: 3, 4, rozmery: minimálne 24 x 49 mm). Ohraničenie otvoru dokladá, že ide o následok priamej zlomeniny po prerazení čelovej kosti ostrím čepele, pravdepodobne sekery (obr. 48: 4). Štiepne lomy z perimortálneho obdobia sú aj na dolnej časti šupiny záhlavnej kosti (obr. 48: 5, 6). Ich pôvod nie je jednoznačný. Mohli však vzniknúť aj po silných úderoch čepeľou sekere na záhlavie. Zachované fragmenty z kostí neúplnej postkraniálnej kostry svedčia o gracilnej stavbe so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Priemer hlavice stehnovej kosti je rovnako ako v prípade staršej ženy malý a drsná čiara je tiež stredne mohutná a vytvorená bilaterálne. Bola zistená len jedna anomália na ramennej kosti (perforatio septi humeri lat. dx., ø cca 4 mm, vľavo nehodnotiteľné). Okrem početných plôch lomov po „čerstvých" zásahoch sa na kostiach nachádzajú aj lomy, ktoré vznikli na čiastočne remineralizovaných kostiach postmortálne zrejme prirodzeným zosuvom častí hrobu na svahu. Na kostiach postkraniálnej kostry sú však aj dva štiepne lomy, ktoré vznikli pravdepodobne

v perimortálnom období. Takýto lom je v distálnej tretine diafýzy ľavej fibuly, pričom sa zachovali obidve strany zlomeniny (drobné úlomky sa z miesta lomu nezachovali). Druhý je v strede diafýzy (druhého, alebo tretieho) metakarpu z pravej ruky. Na diafýze pravej tíbie sa nachádzajú (cca 31 mm od seba) dve plochy s výrazný stopami od zubov hlodavca. Podľa absolútnych hodnôt mier bola mozgová časť lebky tejto mladšej ženy krátka (169 mm) a úzka (130 mm) a podľa hodnoty indexu mezokránna (76,9). Na základe hodnôt absolútnych mier bola tvárová časť jej lebky nízka (101 mm) s veľmi nízkou hornou časťou tváre (57 mm) s veľmi širokou (43 mm) a nízkou (32 mm) ľavou očnicou a veľmi nízkym nosovým otvorom (44 mm). Hodnota indexu zaraďuje ľavú očnicu do kategórie chamékonchných (74,4). Obidve stehnové kosti sú pilastrické (l. dx. 112,0; l. sin. 113,0) a hyperplatymérne (l. dx. 70,0; l. sin. 69,0). V strede sú obidve tíbie mezoknémne (l. dx. 67,9; l. sin. 66,7) a pri foramen nutricium je pravá mezoknémna (69,0), ľavá euryknémna (71,4). Z kostí postkraniálnej kostry sa nezistili žiadne hodnoty pre výpočet výšky postavy. Táto žena bola však od staršej ženy (kostra 1) určite vyššia (odhadom max. 3 – 4 cm).

Výsledky hodnotenia morfologických i metrických znakov sú skromné pre fragmentárnosť kostier. Cenná je predovšetkým základná informácia o malých rozmeroch lebky mladšej ženy. Mohol sa vypočítať len jeden index mozgovej časti lebky (mesocran) a index ľavej očnice (chamaekonch). Jedna kostra má prakticky nepilastrické femury zároveň platymérne a z tíbií, ktoré sú v strede euryknémne, pri foramen nutricium je jedna tiež euryknémna, ale druhá už mezoknémna. Druhá kostra má pilastrické femury zároveň hyperplatymérne. V strede diafýz má tíbie mezoknémne, ale pri foramen nutriciuim je jedna mezoknémna a druhá euryknémna. Podstredne vysokú výšku postavy bolo možné exaktne vypočítať len v prípade staršej ženy (kostra 1). Z kostry mladšej ženy, ktorá bola určite trochu vyššia, sa nezachovala žiadna úplná dlhá kosť končatiny. Cenná je aj identifikácia a dokumentácia jednoznačných stôp intencionálnych zásahov na lebkách. U staršej ženy sa použil tupý predmet, resp. predmet s relatívne veľkou plochou. Úder smeroval predovšetkým na mozgovú časť hlavy (čelo, ľavý spánok a temeno). U mladšej ženy sa použil (aj) predmet s ostrou hranou (zrejme sekera) a násilie sa uplatnilo na celú hlavu (tvár, čelo, temeno, záhlavie). Markantný rozdiel v hrobovej výbave a odlišnosti v intencionálnych zásahoch na lebkách evokujú k záveru o submisívnom postavení mladšej z pochovaných žien.

L i t e r a t ú r a

Jakab 2009 - J. Jakab: Bytča-Hrabové. Výskumná správa 16765/09. Nitra 2009.

Jakab/Poláčik 1990 - J. Jakab/Š. Poláčik: Anthropological Information System at the Archaeological Institute of the SAS in Nitra. Slov. Arch. 38, 1990, 193 – 208.

SKELETTE AUS DEM DOPPELTEN FRAUENGRAB DER PÚCHOV-KULTUR IN BYTČA. Bytča, Teil Hrabové (Bez. Bytča), Flur Hlavina, Rettungsgrabung, Siedlung, Púchov-Kultur. Aufbewahrung des Fundes: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Archäologisches Institut SAW hat unter der Leitung von K. Pieta eine Rettungsgrabung auf der Fläche der befestigten latènezeitlichen Siedlung im Wald bei Hrabové durchgeführt. Freigelegt und geborgen wurde ein relativ reiches Skelettgrab von zwei Frauen mit Beigaben der Púchov-Kultur. Den Wert des interessanten Skelettfundes erhöhten die Unterschiedlichkeiten in der Grabausstattung beider Frauen, ihr Altersunterschied und eindeutige Spuren nach absichtlichen Eingriffen aus perimortaler Zeit auf den Schädeln (bei der jüngeren Frau hatten sie einen unterschiedlichen Charakter), die aber auf keinen der Knochen der postkranialen Skelette gefunden wurden (Abb. 47; 48).

NOVÉ ANTROPOLOGICKÉ NÁLEZY Z NITRY

Július J a k a b

N i t r a, časť S t a r é m e s t o (okr. Nitra), M o s t n á u l i c a, sídlisko (ľudské kostry v hroboch, resp. v objekte), stredná doba bronzová, novovek (17. – 18. stor.), parcelné číslo 327/07 a 338/1. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V rokoch 2007 a 2008 sa uskutočnil ďalší predstihový záchranný terénny výskum v Nitre na Mostnej ulici, tentoraz na ploche budúceho polyfunkčného domu. Základné výsledky o doterajších výskumoch lokality boli zverejnené (*Březinová 2009*; *Březinová a kol. 2007*; *Samuel 2007*). V poslednej fáze výskumu boli odkryté ľudské kostry, resp. ich časti. Našli sa v troch novovekých hroboch (pravdepodobne zo 17. až 18. stor.) a v jednom pravekom objekte. Podľa obrysu na úrovni podložia bol objekt pôvodne označený

ako hrob 4. Vedúca výskumu ho však na základe nálezov datovala do začiatku strednej doby bronzovej (do počiatku karpatskej mohylovej kultúry, 1500 pred n. l.) a označila ho ako kultúrny objekt. V tejto fáze predstihového záchranného terénneho výskumu sa teda ľudské kosti našli v troch novovekých hroboch a v jednom pravekom kultúrnom objekte. Podrobný opis a fotodokumentáciu všetkých zvláštností na ľudskom kostrovom materiáli obsahuje antropologický posudok (*Jakab 2009*).

V **hrobe 1** boli pochované dve deti. Kostra A (pôvodné označenie in situ) patrila dieťaťu, ktoré zomrelo vo veku infans III (7- až 9-ročné) a kostra B dieťaťu vo veku infans II (3- až 5-ročné). Zachovali sa úlomky kostí z celých kostier. Z lebky kostry A sa podarilo rekonštruovať neúplnú kalvu (obr. 49: 1) a z fragmentov neúplnej lebky kostry B sa rekonštruovalo výrazne postmortálne deformované cranium (obr. 49: 2). Úlomky obidvoch lebiek sú značne rozrušené koróziou, sú gracilnej stavby, so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Lebky majú viac-menej romboidný obrys mozgovej časti s výraznými čelovými i temennými hrboľmi. Čelá sú kolmé, hlávkové výbežky veľmi malé, záhlavná hrčka je vytvorená veľmi slabo a reliéf šijovej plochy je slabý. Obe lebky majú lícne oblúky veľmi tenké, lícne kosti nízke s hladkým povrchom a nosový otvor mali pravdepodobne zároveň nízky (na lebke kostry B zrejme veľmi nízky) a široký. Sánky sú gracilné s malými bradovými trojuholníkmi, takmer hladkými povrchmi uhlov sánky a veľmi malými hlavicami. Na lebke kostry A je čistinka naznačená a nadočnicové oblúky sú ľahko naznačené. Profil záhlavia je plochý, predný nosový tŕň dosahuje 2. stupeň (Broca) a zhryz bol pravdepodobne prodentný. Čeľustné jamy sú hlboké, telo sánky je pri M2 veľmi úzke a silná abrázia mliečnych zubov je miskovitého typu. Na lebke menšieho dieťaťa (kostra B) je čistinka plochá a nadočnicové oblúky veľmi slabé. Profil záhlavia bol však už klenutý a predný nosový tŕň dosahuje 3. stupeň (Broca). Reliéf tváre bol pravdepodobne plochý až stredne výrazný, zhryz je tzv. nožnicovitý a okrúhle očnice majú veľmi ostrú laterálnu časť horných okrajov. Čeľustné jamy sú stredne hlboké a mliečne zuby sú len veľmi slabo obrúsené. Zo sledovaných anomálií a patologických zmien sa na lebke kostry A evidovali: sutura supranasalis (nadnosový šev) v dĺžke asi 9,4 mm, výrazné zmeny po epidurálnom hematóme na povrchu vnútornej platne záhlavnej kosti (s prevahou na záhlavných splavoch; obr. 50: 3) a korunkový kaz na druhej mliečnej stoličke vľavo hore (obr. 50: 2). Na lebke kostry B sú anomálie zastúpené iba tzv. nadnosovým švom v dĺžke približne 14,0 mm a patologické zmeny sa evidovali na strope obidvoch očníc (cribra orbitalia), ako aj zmenami po epidurálnom hematóme na povrchu vnútornej platne záhlavnej kosti (s miernym prejavom).

Postkraniálne kostry obidvoch detí sa zachovali v poškodenom stave, sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Zložené oblúky bedrových kostí (arc composé) tvoria jednoduchý oblúk, väčší zárez sedacích kostí (incisura ischiadica major) je stredne hlboký a vytvorený v tvare „V“, telo sedacích kostí (corpus ossis ischii) je veľmi úzke s nevýrazným hrboľom (tuber ischiadicum), hrebene bedrových kostí (crista iliaca) majú tvar veľmi plochého „S“ a veľmi slabé drsné čiary stehnových kostí (lineae asperae) sú vytvorené iba laterálne. Na kostiach postkraniálnych kostier obidvoch detí sú odlišne vytvorené len dva hodnotené znaky: predušná brázda (sulcus praeauricularis) je na bedrovej kosti kostry A stredne široká a plytká až stredne hlboká a u kostry B je len naznačená a plytká. Druhým znakom je bedrová jama (fossa iliaca). Kostra A ju má prechodného typu a kostra B nízku a širokú. Na kostiach postkraniálnej kostry A sa nezistili žiadne anomálie, ani patologické zmeny. Medzi postkraniálnymi kosťami kostry B boli zistené dva stavy po vyliečenej zlomenine. Išlo o telo rebra bez posunu osi (obr. 52: 6, štvrté rebro z pravej strany). Druhý prípad reprezentuje ľavá kľúčna kosť: akromiálny koniec má výrazne vytočený kraniálne a zároveň telo je skrátené a markantne deformované (obr. 52: 7, 8).

V **hrobe 2** sa našla kompletná kostra ženy (adultus II). Lebka sa zachovala ako takmer nepoškodené cranium (obr. 49: 3). Je strednej stavby so slabým až stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Obrys mozgovej časti lebky je vajcovitý a lícne oblúky sú fenozygické. Čelové a temenné hrbole sú výrazné, nadočnicové oblúky ľahko naznačené, čistinka je stredne mohutná a čelo takmer kolmé. Reliéf šijovej plochy bol pravdepodobne slabý, hlávkové výbežky sú stredne veľké, záhlavná hrčka bola pravdepodobne tiež stredne silná a záhlavie je klenuté. Reliéf tvárovej časti lebky je výrazný, predný nosový tŕň dosahoval minimálne 3. stupeň (Broca) a zhryz je kliešťovitý. Okrúhle očnice majú ostrú vonkajšiu časť horného okraja, lícne oblúky sú stredne hrubé, lícne kosti s hrboľatým povrchom sú stredne vysoké a čeľustné jamy sú hlboké. Nosový otvor je vysoký a úzky. Telo stredne mohutnej sánky je pri M2 stredne hrubé a bradový trojuholník je stredne silný, pričom povrch jej uhlov tvoria malé vyvýšeniny a hlavice sú malé. Slabá abrázia zubov je plošného typu. Z anomálií a patologických zmien možno spomenúť os sutura lambdoidea lat. sin., torus palatinus totalis, zväčšený zubný kameň, zubný kaz (M1 vpravo dolu, obr. 2:7 a M2 vpravo hore,), periapikálnu (M2 vpravo hore, obr. 50: 4, 5) a alveolárnu cystu (M1 vpravo dolu, obr. 50: 6). Kosti postkraniálneho skeletu sa zachovali v poškodenom stave. Sú strednej až robustnej stavby so stredne mohutným reliéfom svalových úponov. Panva bola široká a nízka s veľmi širokým,

oválnym vchodom do malej panvy a zapchaté otvory mali pravdepodobne prechodný tvar. Veľký zárez sedacích kostí je veľmi široký a zároveň plytký. Telo sedacích kostí je úzke. Na sú predušné brázdy široké a hlboké a zložené oblúky tvoria jednoznačne zdvojené oblúky. Hrebene bedrových kostí majú tvar veľmi plochého „S", lopaty sú veľmi nízke i široké a veľká panva je široká. Krížová kosť je široká i nízka. Na obidvoch stehnových kostiach sú drsné čiary stredne mohutné a ich hlavice sú stredne veľké. Zo sledovaných anomálií boli prítomné: foramen transversus bipartitus lat. dx. C V, foramen transversus bipartitus bilat. C VI, foramen transversus bipartitus lat. sin. C VII, tzv. rybie stavce L IV a L V; spina bifida S I-S II (obr. 52: 3), perforatio septi humeri bilat. (ø cca 8 mm). Patologické zmeny reprezentovali: arthrosis processus articularis inferior Th I bilat., arthrosis processus articularis superior Th II bilat., arthrosis capitis costae; omarthrosis bilat. (obr. 52: 4, 5); stav po vyliečenej zlomenine distálneho konca ľavej lakťovej kosti (obr. 52: 9). Výsledky metrickej analýzy určili, že mozgová časť lebky je na základe hodnôt absolútnych mier veľmi dlhá (185 mm), vysoká (132) i široká (144) s dlhou bázou (99) a podľa vypočítanej kapacity (Welcker I) je mozgová časť lebky aristenkefalná (1449 cm3). Čelo je stredne široké (94), tvár široká (130) i vysoká (115) s vysokou hornou časťou tváre (68). Pravá očnica je veľmi široká (43) a stredne vysoká (33), ľavá je široká (42) a tiež stredne vysoká (33). Nosový otvor je úzky (22) a nízky (46). Podľa hodnôt indexov je mozgová časť lebky mezokránna (77,8), ortokránna (71,4) a tapeinokránna (91,7). Tvárová časť lebky je mezoprozopná (88,5) a mezénna (52,3), očnice sú mezokonchné (l. dx. 76,7; l. sin. 78,6), nosový otvor je mezorinný (47,8) a čeľusť brachyuranná (120,0) i mezognátna (99,0). Femury sú pilastrické (l.dx. 107,7; l. sin. 103,7), ale pravý je platymérny (75,0) a ľavý hyperplatymérny (72,7). Diafýzy obidvoch tíbií sú v strede (l. dx. 72,4; l. sin. 71,4) i pri foramen nutricium (l. dx. 77,4; l. sin. 71,9) euryknémne. Vypočítaná výška postavy (Manouvrier) je nadstredná (158,8 cm).

V porušenom hrobe 3 sa našli len veľmi poškodené kosti obidvoch predkolení a pravé jabĺčko. Jedinec neurčeného pohlavia zomrel vo veku maturus II. Zachované kosti svedčia o strednej až mohutnej stavbe tela so stredne mohutným až mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Z píšťal a ihlíc chýbajú distálne konce. Ukončené sú lomnými plochami, ktoré vznikli postmortálne na kostiach so zreteľnou stratou organického komponentu. Z patologických zmien bola zistená mierna forma obojstrannej gonartrózy (evidentná hlavne na jabĺčku), ale aj na okrajoch kĺbových plôch tíbií. Plocha kĺbu medzi tíbiou a fibulou pravej nohy je artroticky zmenená (zrejme v dôsledku poranenia). Na základe hodnôt indexov je diafýza pravej tíbie v strede mezoknémna (63,6) a pri foramen nutricium platyknémna (60,5). Ľavá tíbia je v strede euryknémna (71,0) a pri foramen nutricium mezoknémna (66,7).

Ľudské kosti sa našli aj vo veľkej hrncovitej až zásobnicovitej keramickej nádobe v porušenom pravekom objekte, ktorý vedúca výskumu označila na úrovni podložia ako hrob 4. V dolnej časti mal tento „hrob" kruhový obrys a zachovaná časť nádoby sa nachádzala tesne nad dnom objektu. Na antropologickú analýzu sa z nej zachovali okrem kompletnej lebky so sánkou aj kosti z postkraniálneho skeletu (prvý a pravdepodobne tretí krčný stavec a pravá vretenná kosť). Ľudské kosti boli v nádobe premiešané s úlomkami zvieracích kostí (minimálne 6 ks). Najväčší fragment zvieracej kosti je z distálnej polovice diafýzy (pravdepodobne pravá vretenná kosť kozy) s výraznou stopou po špirálovej zlomenine z perimortálneho obdobia. Všetky kosti z nádoby (vrátane kostí zvierat) mali vzhľad prevarených kostí. Stav zachovalosti, a tým aj ich vzhľad však mohli spôsobiť odlišné tafonomické procesy v kostiach z hrobov 1 až 3 a v kostiach z nádoby (hrob 4). Kosti v keramickej nádobe totiž spočívali v nižších vrstvách približne 390 až 450 cm pod úrovňou súčasného povrchu. Zrejme teda boli i niekoľko storočí vo vode, t.j. pod hladinou spodnej vody, ktorá bola v období aktívnej Nitričky určite vyššie. Pokiaľ sa neurobí determinácia stupňa ich tepelnej úpravy, nemožno jednoznačne tvrdiť, že ide o následky špecifických tafonomických procesov, alebo o následky intencionálnych zásahov človeka. Napriek tomu je najvýznamnejším nálezom z nádoby kompletná, i keď pri začisťovaní poškodená lebka nedospelého jedinca (pravdepodobne žena, juvenis: 14- až 17-ročná), ktorá okrem stôp po tepelnej úprave vykazuje jednoznačné stopy fyzického násilia v perimortálnom období. Po rekonštrukcii poškodených fragmentov sa lebka mohla hodnotiť ako poškodené cranium. Je gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Obrys mozgovej časti lebky sa najviac približuje pentagonoidu a lícne oblúky sú kryptozygické. Čelo je takmer kolmé, čistinka len naznačená, čelové a temenné hrbole sú veľké a nadočnicové oblúky ľahko naznačené. Reliéf šijovej plochy bol pravdepodobne slabý a záhlavná hrčka pravdepodobne tiež slabá. Hlávkové výbežky sú malé a profil záhlavia je klenutý. Reliéf tvárovej časti lebky je výrazný a zhryz bol pravdepodobne tzv. nožnicovitý. Okrúhle očnice majú ostrú vonkajšiu časť horného okraja. Lícne oblúky sú veľmi tenké, lícne kosti s hladkým povrchom sú nízke a čeľustné jamy plytké. Nosový otvor bol pravdepodobne stredne vysoký a stredne široký. Mierne gracilná sánka má telo pri M2 stredne hrubé a bradový trojuholník je silný, pričom povrch jej uhlov tvoria malé vyvýšeniny a hlavice sú malé. Abrázia zubov je veľmi slabá. Z anomálií boli zistené sutura supranasalis (dĺžka cca 4,0 mm) a ossa suturae lambdoideae bilat. Okrem

evidentného vzhľadu po tepelnej úprave celej lebky, dominujú na jej temene stopy po troch intencionálnych zásekoch z perimortálneho obdobia. Smerovali na pravú stranu temena v tesnom susedstve vencového šva (sutura coronalis; obr. 51: 1). Na vonkajšej platni mozgového krytu (lamina externa) majú všetky defekty ostré ohraničenia (obr. 51: 2). Dva z nich sú na čelovej kosti s dĺžkou približne 32 a 40 mm. Laterálnymi koncami (vzdialené od seba približne 29 mm) siahajú obidva prakticky po sutura coronalis a sú navzájom viac-menej paralelné (vzdialenosť medzi mediálnymi koncami asi 22 mm). Ich osi zvierajú s mediálnou rovinou približne 15-stupňový uhol. Zo strany vonkajšej platne sa z plochy defektov nezachoval k analýze žiadny fragment, avšak z úlomkov preliačených do endokránia (t.j. zo strany lamina interna) sa zachovala ich podstatná časť (obr. 51: 4 – 8). Chýbajú hlavne drobné úlomky z laterálnej časti zásahov. Tretí otvor sa nachádza na pravej temennej kosti (dĺžka cca 28 mm). Jeho os prebieha viac-menej paralelne s vencovým švom (vzdialenosť od sutura coronalis na mediálnom konci defektu je cca 16 mm a na laterálnom konci cca 15 mm). Zachoval sa úlomok z celej plochy defektu, preliačený do endokránia. Z vonkajšej platne sa zachovali len dva úlomky (v anteriórnej a mediálnej časti obvodu), ktoré neboli úplne preliačené, resp. nedošlo k úplnému prelomeniu lebečného krytu (obr. 51: 2). Evidentné stopy štiepnych lomov z perimortálneho obdobia sú aj na pravej strane záhlavnej kosti a pravom okraji foramen magnum (obr. 51: 1, 2). Kosti postkraniálnej kostry sa k antropologickej analýze zachovali v malom množstve, ale všetky majú tiež vzhľad prevarených kostí. Ide o kompletný prvý krčný stavec, ďalší kompletný krčný stavec (C III, alebo C IV) a pravú vretennú kosť bez distálneho konca (obr. 51: 10, 11). Kosti sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Z anomálií možno uviesť len foramen transversus bipartitus lat. dx. na krčnom stavci. Na základe hodnôt absolútnych mier je mozgová časť lebky veľmi dlhá (183 mm), vysoká (134), stredne široká (135) s dlhou bázou (99) a aristenkefalná (1397 cm3; Welcker I). Čelo je široké (99) a tvár úzka (121), nízka (105) s malou výškou hornej časti tváre (60?). Pravá očnica je veľmi široká (44) a nízka (32), ľavá bola pravdepodobne stredne široká (40?) i stredne vysoká (33?). Nosový bol pravdepodobne stredne široký (24?) a je nízky (46). Podľa hodnôt indexov je mozgová časť lebky dolichokránna (73,8), ortokránna (73,2) i akrokránna (99,3) a tvárová časť je mezoprozopná (86,8), ale zároveň bola pravdepodobne euryénna (49,6?). Pravá očnica je chamékonchná (72,7), ľavá bola pravdepodobne mezokonchná (82,5?). Nosový otvor bol pravdepodobne chamérinný (52,2?) a čeľuisť brachyuranná (138,3?) i ortognátna (91,9?).

Z kolekcie antropologického materiálu, zachráneného touto fázou výskumu na lokalite má najväčší význam obsah veľkej keramickej nádoby zo dna pravekého objektu, datovaného vedúcou výskumu do začiatku strednej doby bronzovej (do počiatku karpatskej mohylovej kultúry, 1500 pred n. l.). Všetky ľudské kosti z nádoby majú vzhľad prevarených kostí. Dlhodobé spočívanie kostí vo vode (bez prístupu vzduchu) mohlo azda zapríčiniť výsledný vzhľad kostí. Na lebke z nádoby i na vretennej kosti sú jednoznačné stopy po úmyselných zásahoch z perimortálneho obdobia. Temeno lebky bolo prerazené minimálne tromi úmyselnými zásahmi ostrým predmetom (čepeľ sekerky?). Rovnaké zlomeniny sú na sekundárne poškodenom záhlaví a na distálnom konci diafýzy rádia. Na krčných stavcoch nie sú stopy násilia. Ak bola do nádoby vložená tepelne upravená hlava dievčaťa, resp. mladej ženy aj s časťou krku, potom prirodzenou súčasťou nálezu by bol aj jej druhý krčný stavec.

Literatúra

Březinová 2009 - G. Březinová: Ďalšia preskúmaná parcela na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2007, 2009, 52 – 53.

Březinová a kol. 2007 - G. Březinová a kol.: „Tak čo, našli ste niečo?“ Svedectvo archeológie o minulosti Mostnej ulice v Nitre. Nitra 2007.

Jakab 2009 - J. Jakab: Nitra-Mostná ulica. Výskumná správa 16948/09. Nitra 2009.

Samuel 2007 - M. Samuel: Záchranný výskum na stavbe BUSINESS CENTRA na Mostnej ulici v Nitre. AVANS 2005, 2007, 174 – 177.

NEUE ANTHROPOLOGISCHE FUNDE AUS NITRA. Nitra, Teil Altstadt (Bez. Nitra), Mostná ulica, Siedlung (Menschenskelette in Gräbern, bzw. Objekten), mittlere Bronzezeit, Neuzeit (17. – 18. Jh.), Parzellennummer 327/07 und 338/1. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Das archäologische Institut SAW in Nitra hat in den Jahren 2007-2008 eine weitere Rettungsgrabung in Nitra auf der Mostná Straße auf der Fläche des zukünftigen mehrzweckigen Gebäudes unter der Leitung von G. Březinová durchgeführt. Die Menschenskelette, bzw. deren Teile, wurden in drei neuzeitlichen Gräbern (wahrscheinlich 17. bis 18. Jh.) und einem vorzeitlichen Objekt gefunden. Die anthropologische Analyse (Abb. 49 – 52) hat sich auf morphologische und metrische Merkmale, wie

auch die üblichen Anomalien und alle pathologische Veränderungen auf den Knochen konzentriert. In den Gräbern waren zwei Kinder (Grab 1), eine erwachsene Frau (Grab 2) und ein älteres Individuum (Grab 3) bestattet. Das Grab 4 datierte G. Březinová in den Anfang der mittleren Bronzezeit und bezeichnete es als ein Kulturobjekt. Es brachte die wertvollsten Erkenntnisse: im großen keramischen Gefäß aus dem Objektboden wurden Menschenknochen gefunden (wahrscheinlich Frau, juvenis). Alle sehen als gekocht aus (cranium, erster und wahrscheinlich dritter Nackenwirbel, inkompletter Radius). Auf dem Schädel sind gleichzeitlich deutliche Spuren nach absichtlichen Eingriffen aus perimortaler Zeit. Der Giebel wurde wenigstens durch drei absichtliche Eingriffe mit einem scharfen Gegenstand (wahrscheinlich Beilklinge) durchgeschlagen. Die gleichen Frakturen sind am sekundär beschädigten Hinterhaupt, aber auch am Distalende der Radiusdiaphyse. Die Nackenwirbel weisen keine Spuren von Gewalt aus.

PRIESKUM STREDNÉHO POVAŽIA

Ľubomíra K a m i n s k á - Adrián N e m e r g u t - Ondrej Ž a á r

V dňoch 5. až 14. mája 2008 autori príspevku realizovali projekt „Prieskum stredného Považia“, ktorého cieľom bola verifikácia a fixovanie paleolitických lokalít v teréne i v mapových podkladoch. Sústredili sme sa najmä na prieskum dvoch regiónov, v ktorých dominantným osídlením v mladom paleolite bol mladý gravettien, teda horizont hrotov s vrubom. Na viacerých lokalitách sa v čase prieskumu nachádzal vysoký porast poľnohospodárskych plodín, takže sme z nich nemohli získať ďalšie štiepané artefakty. Z niektorých prístupnejších miest sme štiepanú kamennú industriu získali. Týka sa to hlavne polohy Dlhá v Moravanoch nad Váhom, polôh Horné farské role a Trtavec v Banke, polôh Zahumné a Úvozová cesta v Ratnovciach a napokon polôh II – IV a VI v Trenčianskych Stankovciach.

1. M o r a v a n y n a d V á h o m (okr. Piešťany), poloha D l h á, sídlisko, začiatok mladého paleolitu. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Poloha D l h á leží severne od obce a je jednou z najvyššie položených paleolitických nálezísk v katastri (320 – 335 m n. m.). Známa je hlavne odkryvom ateliérov na výrobu obojstranne plošne opracovaných listovitých hrotov z rádiolaritu (*Zotz 1951*). *J. Bárta* (*1960*) zaradil listovité hroty do szeletienskej kultúry zo začiatku mladého paleolitu a nazval ich typom Moravany-Dlhá. V rokoch 1963 a 1990 robil na lokalite revízne výskumy, ale ich výsledky publikoval len veľmi fragmentárne (*Bárta 1970*). Prieskumu v roku 2008 sa zúčastnili aj M. Nývltová-Fišáková a P. Škrdla z Archeologického ústavu AV ČR Brno a paleontológovia M. Ábelová a M. Vlačiky.

V čase prieskumu bolo aj na tejto polohe obilie, takže zberom sme získali len jeden rádiolaritový úštep pochádzajúci z plošnej retuše nástroja. S cieľom zistiť stratigrafickú situáciu na lokalite sme urobili niekoľko geologických vrtov, z ktorých dva sme rozšírili na štvorec 1 x 1 m (sondy II a III) a jednu sondu s rozmermi 2 x 1 m sme umiestnili na východný okraj poľa. Nimi sme sa pokúsili zachytiť primárnu polohu industrie aspoň sporadickými nálezmi. Ďalšie dva úštepy z rádiolaritu boli v sonde III v svahovom sedimente. Taktiež sme zistili, že v južnej časti svahu vykliňuje fosílna pôda, ku ktorej by sa mala viazať primárna pozícia nálezov; jej paleopedologická analýza ešte nie je ukončená.

2. B a n k a (okr. Piešťany)

a) poloha H o r n é f a r s k é r o l e, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Poloha Horné farské role sa nachádza severovýchodne od obce Banka, v nadmorskej výške 254 až 265 m. Je to pomerne rozsiahla plocha, ktorej nižšie položená juhozápadná časť je označovaná ako Kopanica a vyššie položená severovýchodná časť ako Kňazovica. Poloha bola osídlená počas mladého gravettienu na viacerých miestach, ako to doložil výskum v roku 1997 (*Alexandrowicz et al. 2000*).

Pri prieskume sme zozbierali 45 artefaktov, z ktorých 37 je vyrobených z patinovaného eratického silicitu, sedem z rádiolaritu a jeden z vápenca. Jadrá sú zastúpené dvoma úštepovými až úštepovo-čepeľovými typmi, z nástrojov sa našlo klinové rydlo stredné, hranové rydlo na šikmo retušovanej čepeli, čepeľ a čepieľka s otupeným bokom, časti čepelí s retušou i bez nej a celý súbor dopĺňajú úštepy.

b) poloha N a d b ý v a l o u t e h e l ň o u, sídlisko, mladý paleolit, epigravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Na severovýchodnom okraji obce Banka, na oráčine nad bývalou tehelňou, sme našli jadro, ktoré patrí najskôr do epigravettienu.

3. R a t n o v c e (okr. Piešťany)

a) poloha Z a h u m n é, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Poloha sa nachádza juhozápadne od Ratnoviec, na južnom svahu pod temenom kopca. Bola známa už *J. Bártovi* i *J. Hromadovi* (*1998*). Medzi dvdsaťjeden artefaktami je najcharakteristickejším tvarom malý hrot typu la Gravette. Ostatná industria je zložená z častí čepelí, rydlových triesok a úštepov. V surovinovom zložení prevláda patinovaný eratický silicit (šesťnásť kusov) nad rádiolaritom (päť kusov).

b) poloha Ú v o z o v á c e s t a, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Lokalita bola zistená v zárezе úvozovej cesty, ktorá vychádza z južného okraja Ratnoviec a smeruje mierne na juhovýchod. M. Vlačiky, ktorý spolu s M. Ábelovou hľadal paleontologické nálezy, si v dolnej časti steny všimol patinované artefakty. Po začistení časti profilu sme z rozvlečenej paleolitickej vrstvy, ktorá bola 30 – 40 cm nad bázou asi 3 m vysokého sprašového profilu, získali štiepanú industriu a uhlíky. Nad lokalitou sa nachádza oráčina, ale na jej povrchu sa nevyskytujú žiadne kamenné artefakty.

Pri čistení profilu sme získali výraznú industriu mladého gravettienu - mladšej fázy horizontu hrotov s vrubom, aký sa v priestore Moravany nad Váhom - Banka vyskytuje v období 22 000 – 20 000 BP. Takmer celý súbor industrie je vyrobený z patinovaného eratického silicitu (zo 111 artefaktov je z neho 101) a doplnené sú rádiolaritom (deväť kusov) a neurčenou surovinou (jeden kus). Jadrá boli hlavne jednopodstavové ale aj so zmenenou orientáciou. Úštepy tvorili najpočetnejšiu skupinu - 71 kusov. Nezvyčajne veľa bolo aj rydlových triesok (šesťnásť kusov), ktoré boli vyrobené takmer všetky z eratického silicitu. Z hotových nástrojov sa našlo klinové rydlo bočné a hlavne zlomený hrot s vrubom. Skupina nástrojov je doplnená zlomenými čepeľmi (dvanásť kusov), štyrmi čepieľkami a retušovaným úštepom.

4. T r e n č i a n s k e S t a n k o v c e (okr. Trenčín)

Jednotlivé polohy I - VI v katastri Trenčianskych Stankoviec (na sprašovom chrbte západne od časti obce Veľké Stankovce) sú známe početnými nálezmi hlavne z prieskumov *T. Michalíka* (*2003*).

a) poloha II, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Uvedená poloha sa nachádza na svahu kopca so sklonom k severu. Na oráčine sme pri prieskume zistili menšiu koncentráciu štiepanej kamennej industrie (šesť kusov), ktorú môžeme priradiť mladému gravettienu. Je vyrobená z rádiolaritu i patinovaného eratického silicitu. Obsahovala klinové rydlo stredné, bazálne časti čepelí, úštep s vrubovitou retušou, fragment jadra a ďalší úštep bez retuše.

b) poloha III, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Lokalita sa od predchádzajúcej polohy II nachádza južnejšie, vo väčšej nadmorskej výške. Zozbierali sme skupinu jedenástich artefaktov, v surovinovom zložení ktorých dominuje rádiolarit, zastúpený je aj patinovaný eratický silicit a prekremenený pieskovec. Do mladého gravettienu patrí takmer všetka industria, ktorá obsahuje jedno i dvojpodstavové jadrá, časti čepelí (niektoré s retušou) a úštepy. Starším artefaktom by mohlo byť dvojité striedavo retušované driapadlo z prekremeneného pieskovca.

c) poloha IV, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Lokalita IV sa nachádza v tesnej blízkosti polohy III, takže možno s ňou tvorí jeden celok. Na oráčine zozbieraná industria patrí taktiež mladému gravettienu. V surovinovom zložení takmer úplne prevažuje rádiolarit (päťnásť kusov) nad patinovaným eratickým silicitom (jeden kus). V technologických skupinách sú zastúpené jednopodstavové i ploché jadrá, úštepy, zlomené čepele s retušou i bez nej a retušovaný úštep.

d) poloha VI, sídlisko, mladý paleolit, mladý gravettien. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Poslednou z rady mladogravettienskych lokalít na tom istom sprašovom chrbte je poloha VI. Zberom sme získali štyri pomerne výrazné kusy industrie štiepané v rovnakom pomere z patinovaného eratického silicitu i rádiolaritu. Medzi artefaktami sa vyskytli dve čepele z hrany jadra, z nich jedna je s vrubom, stredná časť nepravidelnej čepele a úštep.

L i t e r a t ú r a

Alexandrowicz et al. 2000 - W. P. Alexandrowicz/Ľ. Kaminská/B. Kazior/J. K. Kozłowski/M. Pawlikowski/K. Sobczyk: Excavations at Banka - Horné farské role. In: J. K. Kozłowski (ed.): Complex of Upper Palaeolithic Sites near Moravany, Western Slovakia. Vol. III Late Gravettian Shouldered Points Horizon Sites in the Moravany - Banka Area. Nitra 2000, 121 – 152.

Bárta 1960 - J. Bárta. K problému listovitých hrotov typu Moravany-Dlhá. Slov. Arch. 8, 1960, 295 – 324.
Bárta 1970 - J. Bárta: Sídliská zo staršej doby kamennej na okolí Moravian nad Váhom. Almanach Balneol. Múz. 1970, 31 – 40.
Hromada 1998 - J. Hromada: Gravettienske sídliská v Moravanoch nad Váhom a ich miesto vo vývoji mladého paleolitu strednej Európy. Slov. Arch. 48, 1998, 145 – 167.
Michalík 2003 - T. Michalík: Komplex mladopaleolitických sídlisk v okrese Trenčín. AVANS 2002, 2003, 89 – 92.
Zotz 1951 - L. Zotz: Praesolutréen und Solutréen. Altsteinkunde Mitteleuropas. Stuttgart 1951.

BEGEHUNG DES MITTLEREN WAAGTALS. Begehung des mittleren Waagtals. In den Tagen 5. bis 14. Mai 2008 haben die Beitragsautoren das Projekt „Begehung des mittleren Waagtals“ realisiert. Sein Zweck war die Beglaubigung und Raumbestimmung der paläolithischen Fundstellen im Terrain wie auch in den Kartenunterlagen. Wir haben uns vor allem auf die Begehung von zwei Regionen, in den die Ansiedlung im jungen Gravettien dominierte, konzentriert. Auf den Fundstellen, wo uns daran nicht die Naturalien hinderten, haben wir Spaltindustrie aufgesammelt.
1. Moravany nad Váhom (Bez. Piešťany), Flur Dlhá. Auf der bekannten Fundstelle von Blattspitzen, Typ Moravany-Dlhá, die J. Bárta (1960; 1970) zu Szeletien am Anfang des jungen Paläolithikums eingliederte, wollten wir die stratographische Position mit drei Probeschnitten überprüfen. In einem von ihnen haben wir eine Schicht mit fossiler Erde, deren Analyse noch nicht beendet ist, erfasst.
2. Banka (Bez. Piešťany). Auf der bekannten Fundstelle aus jungem Gravettien in der Flur Horné farské role, wo wir Grabungen im Jahr 1997 machten (Alexandrowicz et al. 2000), haben wir bei der Begehung der Ackerkrume 45 Artefakte, meistens aus erratischer Opoka, aufgesammelt. Unter den Werkzeugen waren Stichel, Klingen, Kerner und Abschläge. In der Flur Trtavec haben wir einen Kern, der wahrscheinlich zu Epigravettien gehört, gefunden.
3. Ratnovce (Bez. Piešťany). Aus der schon früher bekannten Flur Zahumné (Hromada 1998) haben wir 21 Artefakte der junggravettienzeitlichen Industrie, unter den eine kleine Spitze Typ la Gravette aus erratischer Opoka dominiert, gewonnen.
Die neufestgestellte Fundstelle im Profil der Straße südlich von Ratanovce haben wir Flur Úvozová cesta benannt. In der 3 m hohen Lößwand, 30 – 40 cm über ihrer Basis, befand sich eine paläolithische Schicht mit Holzkohlen und Spaltindustrie (111 Stück), hergestellt meistens aus erratischer Opoka. Charakteristischer Werkzeugtyp war eine gebrochene Spitze mit Kerb.
4. Trenčianske Stankovce (Bez. Trenčín). Auf dem Lößkamm sind sechs Fundstellen registriert (Michalík 2003). Bei der Begehung haben wir Spaltindustrie, meistens aus erratischer Opoka und Radiolarit, in den Fluren II – IV und VI aufgesammelt.

NÁLEZ LEKÁRNICKEJ FĽAŠE Z BIJACOVIEC

Anton K a r a b i n o š

B i j a c o v c e (okr. Levoča), intravilán (farská záhrada), ojedinelý nález, 19. stor. Uloženie nálezov: Farský úrad, Bijacovce.

Správca farského úradu Bijacovce poskytol na zdokumentovanie kameninovú lekárnickú fľašu (obr. 53), ktorá bola nájdená v priestore farskej záhrady. Fľaša vysoká 18 cm má hrdlo so závitom, telo je stlačené do nepravidelného štvorcového prierezu s okrúhlym neforemným dnom. Spodná časť tela fľaše je vlastnou váhou stlačená a deformovaná. Fľaša je opatrená nedbalo otlačenou pečaťou. Nesie vyobrazený erb s korunou, prikrývadlami a nečitateľným nápisom (pravdepodobne „BITTER WASSER“); čitateľná časť kruhopisu: „...SAIDSCHITZER TUR...“. Nález je datovaný do obdobia konca 19. a začiatku 20. stor.

Analógia pochádza z priestoru pred Sztárayovým kaštieľom v Michalovciach (*Vizdal 1987*). V erbe nesie nápis „BITTER WASSER“ a v kruhopise „...WITZISCHES SAIDSCH...“. Časť fľaše s pečatným znakom chýba.

L i t e r a t ú r a

Vizdal 1987 - M. Vizdal: Výskumná činnosť Zemplínskeho múzea v Michalovciach. AVANS 1986, 1987, 109 – 112.

FUND EINER APOTHEKERFLASCHE AUS BIJACOVCE. Bijacovce (Bez. Levoča), Innenbereich (Pfarrgarten), Einzelfund, 19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Pfarramt Bijacovce. Die Apothekerflasche aus dem 19. Jh. stellte für die Dokumentierung der Verwalter der Pfarre Bijacovce zur Verfügung (Abb. 53). Sie wurde in dem Pfarrgarten gefunden. Sie ist 18 cm hoch, das Mundstück ist mit Gewinde ausgestattet. Der Körper war in einen quadratischen Durchschnitt deformiert. Im Oberteil ist ein Stempelabdruck mit Schild und unlesbarer Aufschrift, wahrscheinlich „BITTER WASSER". Der lesbare Teil der Kreisschrift: „...SAIDSCHITZER TUR...". Eine Parallele stammt aus dem Bereich vor dem Sztáray-Kastell in Michalovce. Sie hat in dem Schild die Aufschrift „BITTER WASSER" und in der Kreisschrift „...WITZISCHES SAIDSCH...". Die Funde sind in das Ende des 19. Jh. und Anfang des 20. Jh. datiert.

VÝSLEDKY SLEDOVANIA VÝKOPOVÝCH PRÁC PRI KOSTOLE SV. TROJICE V JABLONOVE NAD TURŇOU

Anton K a r a b i n o š

J a b l o n o v n a d T u r ň o u (okr. Rožňava), K o s t o l s v. T r o j i c e, sledovanie výkopových prác, pravek, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad Košice, pracovisko Spišská Nová Ves so sídlom v Levoči.

Rímskokatolícky Kostol sv. Trojice pochádza z druhej polovice 14. stor. Ide o jednoloďovú stavbu s dlhým polygonálne uzavretým presbytériom a západnou predstavanou vežou. V roku 1500 bol rozšírený neskorogotickou kaplnkou na južnej strane. Loď bola zaklenutá v roku 1817, po požiari v roku 1910 bol kostol obnovený. Na základe oznámenia o realizácii odvodňovacích výkopových prác bola vykonaná ohliadka a dokumentácia archeologických nálezov.

Na severnej strane lode kostola bol zachytený múr postavený z masívnych neopracovaných kameňov spájaných drobivou tufovou maltou. S hlavným objektom nebol previazaný. Vo vzdialenosti 465 cm východne od neho sa k apside primkýnal ďalší múr rovnakého charakteru. Nájdená architektúra je reliktom zaniknutej severnej sakristie, pristavanej niekedy po vzniku kostola.

Podľa základového odsadenia severného múru lode kostola sa dal sledovať nárast terénu o viac ako 100 cm oproti južnej strane, čo v interiéri spôsobovalo nadmerné vlhnutie stien. V profile výkopu bolo dokumentované množstvo drobných spálených ľudských kostí koncentrovaných na malej ploche, sadzami bol očiernený aj múr kostola. Vrstva vznikla pravdepodobne po požiari kostola v roku 1910 a pri následnej úprave objektu a terénu, predpokladať sa však dá aj hromadné spálenie po niektorej z epidémii v stredoveku.

Na severnej a južnej strane veže výkop zachytil dva takmer po základ deštruované oporné múry. Šírka ich koruny (100 – 120 cm) sa zhoduje so šírkou stojacich diagonálnych oporných múrov na nárožiach veže. Všetky oporné múry sú s hlavným objektom previazané.

Nálezový materiál tvoria fragmenty stredovekej keramiky, železné predmety, množstvo novovekej, hlavne glazovanej keramiky, ojedinelé praveké črepy a mazanica.

ERGEBNISSE DER VERFOLGUNG VON AUSHUBARBEITEN BEI DER KIRCHE DER HL. DREIFALTIGKEIT IN JABLONOV NAD TURŇOU. Jablonov nad Turňou (Bez. Rožňava), Kirche der Hl. Dreifaltigkeit, Verfolgung der Aushubarbeiten, Vorzeit, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Landesdenkmalamt Košice, Außenstelle Spišská Nová Ves mit Sitz in Levoča. Während der Verfolgung von Aushubarbeiten bei der gotischen römischkatholischen Kirche der Hl. Dreifaltigkeit in Jablonov nad Turňou wurden Mauern einer ehemaligen Sakristei auf der Nordseite des Schiffes und eine Apside erfasst und dokumentiert. Die Mauern waren zur Kirche zugebaut. Der Innenbereich der Sakristei hatte mehr als 460 cm. Auf der Nord- und Südseite des Turmes wurden destruierte Stutzmauern, deren Ausmaßen identisch mit den existierenden Mauerecken waren, dokumentiert. Die Kronenbreite bewegte sich von 100 bis 120 cm. Im nördlichen Aushub wurde eine mächtige Schicht mit verbrannten Menschenknochen erfasst. Die Feuerspuren kann man auch auf der Schiffwand sehen. Die Schicht kann mit dem Brand der Kirche im Jahr 1910 oder den Folgen der mittelalterlichen Epidemien in Verbindung gebracht werden. Das Fundmaterial besteht meistens aus neuzeitlicher Keramik, weniger aus mittelalterlichen Scherben, Eisengegenständen und selten aus vorzeitlicher Keramik und Lehmbewurf.

NÁLEZ RENESANČNÉHO TYMPANONU V LEVOČI

Anton K a r a b i n o š

L e v o č a (okr. Levoča), S l a v k o v s k á u l i c a 5, náhodný nález, novovek, renesancia, 16. – 17. stor. Uloženie nálezov: vo vlastníctve nálezcu.

Pri oraní záhrady za domom na Slavkovskej ulici 5 v Levoči, situovanej juhozápadne od historického jadra mesta, bol vyoraný pieskovcový tympanon v tvare polkruhu s bázou širokou 100 cm, vysoký 56 cm. Hrúbka kolíše od 10 do 12 cm. Jeho čelná strana bola značne poškodená. Tympanon bol lemovaný obrubou širokou 6 cm ozdobenou dekoratívnym vajcovcom. V strede hornej časti boli slabo badateľné obrysy erbu a prikrývadlá, ktoré pravdepodobne vypĺňali celú zvyšnú plochu tympanonu. Zadná strana bola opracovaná len nahrubo. Na mieste nálezu urobil autor článku ohliadku, ďalšie archeologické či iné sprievodné nálezy neboli zistené. Z miesta nálezu sa podľa vlastníka orbou dostane na povrch vždy väčšie množstvo kameňov. Otázka proveniencie a príslušnosti tympanonu s nečitateľným erbovým znakom ostáva otvorená.

FUND EINES RENAISSANCEZEITLICHEN TYMPANONS IN LEVOČA. Levoča (Bez. Levoča), Slavkovská Straße 5, Zufallsfund, Neuzeit, Renaissance, 16. – 17. Jh. Aufbewahrung der Funde: im Eigentum des Finders. Der Eigentümer des Grundstucks auf Slavkovská Straße 5 in Levoča hat beim Ackern seines Gartens ein renaissancezeitliches Sandstein-Tympanon gefunden. Das Tympanon in Halbkreisform mit Ausmaßen von 100 x 56 x 10 – 12 cm ist auf der Vorderseite mit dekorativem Eierstab und unlesbarem Schild umrandet. Die Begehung der Fundstelle hat keine weitere archäologische oder Begleitfunde bestätigt. Die Provenienz und Angehörigkeit des Tympanons ist unbekannt.

DOKUMENTÁCIA NOVOVEKEJ KRYPTY PRI KOSTOLE SV. MARTINA V GRANČ - PETROVCIACH

Anton K a r a b i n o š - Gabriel L u k á č

G r a n č - P e t r o v c e (okr. Levoča), K o s t o l. S v. M a r t i n a, sledovanie výkopových prác, novovek.

R. k. Kostol sv. Martina vznikol (podľa rôznych prameňov) v roku 1613 alebo v roku 1626 ako renesančná stavba s predstavanou vežou so štítovou atikou, v štýle tzv. spišskej renesancie. Je orientovaný v smere severozápad - juhovýchod. Od roku 1779 bol kostol zavretý pre statické poruchy. Obnova kostola prebehla v roku 1815.

Pri realizácii odvodňovacieho výkopu v okolí kostola a úprave okolitého terénu bola stavebným strojom prerazená kamenná klenba krypty juhozápadne od lode kostola. Vlastník nález oznámil a umožnil jeho dokumentáciu. Krypta vymurovaná z pieskovcového kameňa mala obdĺžnikový pôdorys s rozmermi 200 x 110 – 120 cm, vysoká 110 cm. Strop bol zaklenutý. Vnútri bola uložená honosná cínová truhla, z časti zakrytá nanesenou zeminou. Krypta datovaná do 19. stor. patrila niektorému z členov rodiny Petróczi; ich označené a udržiavané hroby sa nachádzajú južne od nálezu na prikostolnom cintoríne.

V rámci dokumentačných prác autori článku zamerali zamurovaný portál v severozápadnej stene veže. Bol zaklenutý, vysoký cca 180 cm a široký 98 – 100 cm. Zamurovali ho pravdepodobne pri spomínanej úprave kostola v roku 1815; v jeho hornej časti bol ponechaný otvor slúžiaci ako vetracie okno.

DOKUMENTIERUNG DER NEUZEITLICHEN GRUFT BEI DER KIRCHE IN GRANČ - PETROVCE. Granč -Petrovce (Bez. Levoča), St. Martin-Kirche, Verfolgung der Aushubarbeiten, Neuzeit. Die St. Martin-Kirche stammt aus der ersten Hälfte des 17. Jh. Es geht um einen renaissancezeitlichen Bau mit vorgebautem Turm auf der Nordwestseite. Seit dem Jahr 1779 wurde die Kirche wegen statischer Fehler geschlossen und im Jahre 1815 renoviert. Beim Graben des Abzugskanals rund um die Kirche und der Terraingestaltung war auf der südöstlichen Seite eine gemauerte Gruft mit gewölbter Decke freigelegt. Ihre Ausmaßen waren 200 x 110 – 120 x 110 cm. Drin lag ein Zinnsarg. Die Gruft aus dem 19. Jh. gehörte einem der Mitglieder der Petróczi-Familie. Vermessen und dokumentiert wurde auch das eingemauerte Portal in der nordwestlichen Turmwand, von dem im Oberteil nur ein Lüftungsfenster geblieben ist. Das Portal wurde wahrscheinlich bei der Restaurierung der Kirche im Jahre 1815 eingemauert.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V MESTSKEJ PAMIATKOVEJ REZERVÁCII LEVOČA

Anton Karabinoš - Martin Stejskal

Levoča (okr. Levoča), Kasárenská ulica 14, Mestská pamiatková rezervácia (MPR), nehnuteľnosť v pamiatkovom území, novostavba v dvorovej časti, pamiatkový archeologický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Spišské múzeum, Levoča.

Rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu Prešov, pracovisko Levoča, boli stanovené podmienky realizácie pamiatkového archeologického výskumu formou sondáže na mieste novostavby v dvorovej časti domu. Parcela sa nachádza v južnej časti MPR Levoča na rohu ulíc Kasárenská a Dlhá. Dom je situovaný v severnej časti pozemku, fasáda tvorí zároveň uličnú čiaru ulice Kasárenská, prebiehajúcej v smere SZ-JV. Parcela má takmer štorcový pôdorys s rozmermi 22 x 20 m, pričom jeho východná časť je skosená oblúkom križovatky ulíc. Nezastavaná plocha predstavuje asi 200 m².

Historické mapovanie zachytáva v dvorovej časti hospodárske stavby z konca 19. stor., v súčasnosti neexistujúce. Rozdiely v priebehu uličnej čiary sú zaznamenané na mape z roku 1787 (Grundriss der kőnigl. Frey-Stadt Leutschau, kópia z roku 1845) a novšom mapovaní z roku 1869 (tzv. „Kolorovaná mapa"). Mladšia mapa už zachytáva pričlenenie časti ulice k dvorovej časti parcely a uzavretie bloku parcelným múrom. Následne vznikla v tomto priestore hospodárska stavba, ktorá sa v adaptovanej podobe zachovala až do súčasnej realizácie novostavby.

V čase začiatku výskumu ešte neboli vlastníkovi známe pomery konkrétneho situovania a hmotového usporiadania novostavby podľa schváleného zámeru. V snahe vyjsť vlastníkovi v ústrety a výskum odovzdať pred realizáciou prác sme navrhli situovanie sond vo dvore s ohľadom na jeho využívanie tak, aby sondáž pokryla prakticky dve alternatívy umiestnenia novostavby - v hornej časti dvora a v blízkosti stojacej hospodárskej stavby.

Realizované boli štyri sondy: SI/08 – SIV/08.

Sonda I/08 (200 x 150 cm), vytýčená v západnom rohu parcely. Výkop odkryl zásyp s rozličným nálezovým materiálom - keramikou, tehlami, kachlicami, sklom, datovaným od stredoveku až po súčasnosť. V hĺbke 70 – 90 cm bolo zachytené pieskovo-ílové podložie porušené objektom 1/08, z ktorého sme zachytili nárožie. Ide o pravouhlý objekt z nasucho kladených plochých lomových kameňov - pieskovcov, zahĺbený do podložia. Šírka koruny múrov sa pohybuje od 30 do 50 cm. Múr bol posadený do hĺbky 180 cm. Objekt sme definovali ako studňu, resp. odpadovú nádrž súvisiacu s niekdajšími hospodárskymi stavbami z 19. stor., eventuálne staršiu. Zanikol zasypaním v priebehu 20. stor. Doskúmaniu objektu zabránilo intenzívne presakovanie spodnej vody.

Sonda II/08 (320 x 120 cm), situovaná juhovýchodne od SI/08. V severnej časti sondy sme odkryli tehlový murovaný kanál. Tehly s rozmermi 30 x 13 x 7 cm označené kolkom TJ pochádzajú zo spišskonovoveskej tehelne produkujúcej od konca 19. do polovice 20. stor. Vo zvyšnej časti sondy bola v horných vrstvách odkrytá kamenná deštrukcia, z ktorej pochádzajú stavebné články s rôznym druhom opracovania.

V hĺbke 100 – 110 cm sa pod žltým zásypom odkryla koruna kamenného múru s nárožím - objekt 2/08. Bol postavený z lomového kameňa kladeného nasucho, resp. na vrstvu žltého ílu a zasekaný do podložia (obr. 54). Vnútorná strana bola lícovaná, vonkajšia opretá o stenu podložia. Výrazná bola objektová výplň pozostávajúca z prepálenej hliny, mazanice, popola a spáleného dreva, s ílovými a hlinitými zásypmi. Na dne objektu v hĺbke 190 – 200 cm boli nájdené fragmenty tenkostennej keramiky, zaradené do druhej polovice 15. až začiatku 16. stor., ktoré datujú hornú hranicu jeho vzniku. Nález bol interpretovaný ako pivnica, príp. suterén objektu zničeného požiarom.

Sonda III/08 (130 x 150 cm), umiestnená do spodnej časti dvora. Výškový rozdiel terénu je 160 cm. Išlo o niekdajšiu súčasť uličného priestoru. Zistené bolo rozsiahle porušenie pôvodných vrstiev - vápennou jamou, planírovaním súčasným stavebným odpadom. Počas stavebných výkopových prác pre novostavbu bol terén zrovnaný na úroveň ulice Dlhá odstránením vrstvy sterilného podložného ílu. Pri asanácii tu stojaceho hospodárskeho objektu a priľahlého parcelného múru bol nájdený sekundárne použitý kamenný článok pochádzajúci z renesančnej balustrády.

Sonda IV/08 (130 x 100 cm), situovaná medzi sondami I/08 a II/08. V severozápadnom profile sme odkryli tehlovo-kamenné konštrukcie siahajúce do hĺbky 100 cm. V hĺbke 120 cm bolo zachytené podložie tvorené tmavožltou ílovo-piesčitou vrstvou so sivými pieskovcami. V profile bola dokumentovaná

vrstva medzi múrom a podložím, ktorá sa vyznačovala prítomnosťou malých kúskov mazanice a uhlíkov, bez možnosti bližšej špecifikácie. Datovanie jednotlivých konštrukcií nie je jednoznačné. Horný tehlový múr patrí pravdepodobne asanovanej hospodárskej stavbe a súvisí zrejme aj s tehlovou kanalizáciou v sonde II/08. Spodné kamenné časti oddelené hlinitou vrstvou môžu byť hypoteticky staršie.

Archeologický výskum priniesol doklady osídlenia skúmaného územia z druhej polovice 15., resp. prelomu 15. a 16. stor. vo forme sídliskového murovaného objektu s vrstvou deštrukcie. Dokumentovaný objekt 2/08 reprezentuje čiastočne dopĺňanú a čiastočne novo vznikajúcu zástavbu juhovýchodnej časti mesta v 15. a 16. stor. Predurbánne osídlenie je sporadicky doložené keramikou z 13. stor. zdobenou riedkym ryhovaním a vlnovkou.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM DENKMALSCHUTZGEBIET DER STADT LEVOČA. Levoča (Bez. Levoča), Kasárenská Straße 14, Denkmalschutzgebiet, Immobilie im Denkmalgebiet, Neubau im Hofteil, archäologische Denkmalgrabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Slowakisches Nationalmuseum - Zipsmuseum, Levoča. Die archäologische Grabung wurde im Hofteil des Hauses durchgeführt. Die Parzelle liegt an der Ecke der Straßen Kasárenská und Dlhá, ihre unbebaute Fläche nimmt etwa 200 m² ein. Die Grabung erfasste Reste von unterirdischen Teilen von Wirtschaftsgebäuden, die die Stadtkarte von Levoča aus dem Jahr 1869 in ihren späteren Ergänzungen erwähnt. Es ging um ein gemauertes rechtwinkeliges, in den Untergrund eingetieftes Objekt, das als Brunnen oder Abfallgrube interpretiert wurde (Grabungsfläche I/08, Objekt 1/08), Ziegelkanalisation datiert mit dem Stempel TJ in die Wende des 19. und 20. Jh. (Grabungsfläche II/08) und Ziegel-, bzw. Ziegelsteinkonstruktionen, erfasst im Profil der Grabungsfläche IV/08. Eine wichtige Entdeckung stellte das gemauerte eingelassene Objekt in der Grabungsfläche II/08 aus Hoch- bis Spätmittelalter dar (Abb. 54). Die Mauerkrone wurde in der Tiefe von 100 – 110 cm freigelegt. Das Objekt 2/08 war aus trocken gelegten Bruchsandsteinen gebaut und hatte eine rechtwinklige Form. Seine Füllung enthielt durchgebrannten Lehm, Lehmbewurf, Holzkohlen, Asche, verbranntes Holz und Ton- und Lehmfüllung. Auf dem Boden des Objekts in der Tiefe von 190 – 200 cm wurde dünnwandige Keramik aus der Hälfte des 15. bis Anfang des 16. Jh. gefunden. Der Fund war als Keller, bzw. Souterrain des durch Brand zerstörten Objekts interpretiert. In der Grabungsfläche III/08 im unteren Hofteil haben wir eine Terraindestruktion durch Umbauungen, Planierung, Kalkgrube u. ä. festgestellt. Dieser niedrigste Teil des Hofes war vor dem Ende des 18. Jh. ein Bestandteil des Straßenbereichs, was die Stadtkarte aus dem Jahr 1787 zeigt. Während der Bauarbeiten für den geplanten Neubau hat der Besitzer die Ebene des unteren Hofteils auf die Ebene der Straße Dlhá herabgesetzt. Das Objekt 2/08 repräsentiert eine teilweise ergänzte und teilweise neu entstehende Bebauung des südöstlichen Stadtteils von Levoča im 15. und 16. Jh. Eine ältere Ansiedlung ist von seltener mittelalterlicher Keramik aus dem 13. Jh. belegt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V ČAKAJOVCIACH

Monika K o p č e k o v á

Č a k a j o v c e (okr. Nitra), extravilán, poloha Z a h r a d s k o u, záchranný výskum, pravek, stredovek (12. – 13. stor.). Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný archeologický výskum bol na lokalite realizovaný vo februári 2008. Preskúmaná bola plocha v areáli firmy Incodec, na mieste výstavby Výrobnej haly a administratívnej budovy. Plocha bola pred výstavbu využívaná ako orná pôda, čo umožnilo v minulosti uskutočniť v tomto priestore povrchový prieskum a doložiť osídlenie polohy v stredoveku. Po začistení staveniska boli na ploche 113 x 20 m (2260 m² objavené a preskúmané tri sídliskové objekty z praveku a stredoveku.

O p i s o b j e k t o v

Objekt 1/08 (obr. 55: 1, 3 – 8, 10). Pec. Po odhumusovaní a začistení terénu sa objavil na povrchu zhluk prepálenej hliny. Začistením objektu sa zistilo, že ide o zachované dno pece (estrich) a predpecnú jamu. Hlinený estrich miestami prepálený až do čierna mal priemer 100 x 120 cm a hrúbku 2 – 4 cm. Na okraji estrichu boli zachované zvyšky bočných obvodových stien do výšky max. 10 cm. Otvor do pece bol užší ako priemer pece, dosahoval šírku max. 70 cm a postupne sa rozširoval do predpecnej jamy oválneho nepravidelného pôdorysu. V úrovni zistenia na povrchu mala predpecná jama oválny pôdorys s rozmermi 200 x 240 cm. Steny jamy sa smerom ku dnu mierne zužo-

vali. Pri severnej a južnej stene bolo dno výraznejšie prehĺbené a podchádzalo pod stenu objektu. Výplň predpecnej jamy obsahovala dve zásypové vrstvy. Na dne sa nachádzali tenké vrstvičky uhlíkov a popola. Vrstva popola (vrstva 3; obr. 55: 1), ako priamy doklad odpadu z pece, mohol byť ukladaný na dno ešte v dobe jej fungovania. Z výplne pochádza keramika, mazanica a kameň. Datovanie: 12. – 13. stor.

Objekt 2/08 (obr. 55: 2, 9, 11). Zásobnicová jama. Zistila sa pod ornicou v hĺbke asi 30 cm od pôvodného terénu. Oválny pôdorys s priemerom 180 x 140 cm a hĺbkou 60 – 80 cm. Steny a dno objektu majú konvexný tvar, maximálne vydutie stien je 190 cm. Dno má nepravidelný tvar, v západnej polovici je dno objektu mierne prehĺbené o 20 cm. Z výplne pochádzajú črepy, zvieracie kosti, kameň a fragment závažia. Datovanie: pravek.

Objekt 3/08. Sídlisková jama oválneho pôdorysu s priemerom 100 x 150 cm a hĺbkou 30 cm. Zistila sa pri znížení ornice a začistení plochy v hĺbke asi 30 cm od povrchu terénu. Steny sa mierne zužujú smerom k rovnému dnu. Bez nálezov. Datovanie: ?.

Pec z Čakajoviec možno zaradiť k jednoduchým, čiastočne zahĺbeným jednopriestorovým kupolovým peciam (*Daňo 1995*, 20). Bočné steny boli zachované iba nepatrne (max. 10 cm) a kupola nebola dochovaná vôbec. Predpecná jama väčších rozmerov sa často objavuje aj na iných sídliskách z tohto obdobia (*Mináč 1980*, 212, obr. 4; *Vendtová 1969*, 142; obr. 18). Funkcia pece nie je vzhľadom na málo početné nálezy pochádzajúce z výplne objektu určená. Najčastejšie sa uvažuje, že mohutné kupolovité pece sa využívali na vypaľovanie keramiky, ale ich funkcia na sídlisku mohla mať rôznorodejšie použitie (sušenie, pečenie chleba, údenie mäsa a iné; *Ruttkay 2002*, 261).

L i t e r a t ú r a

Daňo 1995 - R. Daňo: Samostatne stojace pece zo 6. až 13. storočia na Slovensku. Diplomová práca. Fil. fak. UK. Bratislava 1995.

Mináč 1980 - V. Mináč: Zaniknutá stredoveká osada v Slovenskej Novej Vsi-Zelenči. Arch. Hist. 5, 1980, 209 – 215.

Ruttkay 2002 - M. Ruttkay: Mittelalterliche Siedlung und Gräberfeld in Bajč - Medzi kanálmi. Slov. Arch. 50, 2002, 245 – 322.

Vendtová 1969 - V. Vendtová: Slovanské osídlenie Pobedima a okolia. Slov. Arch. 17, 1969, 119 – 224.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN ČAKAJOVCE. Čakajovce (Bez. Nitra), Außenbereich, Flur Za hradskou, Rettungsgrabung, Vorzeit, Mittelalter (12. – 13. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die archäologische Rettungsgrabung fand im Februar statt. Untersucht wurde eine Fläche in der Anlage der Firma Incodec - Baustelle für Halle und administratives Gebäude. Nach der Präparierung der Fläche mit Ausmaßen von 113 x 20 m (2260 m²) wurden drei Siedlungsobjekte aus Vorzeit und Mittelalter gefunden und untersucht. Das Objekt 1/08 - Ofen (Abb. 55: 1, 3 – 8, 10). Erhaltener Ofenboden (Estrich), Seitenwände bis in die Höhe von max. 10 cm und eine Heizgrube. Ihre Füllung enthielt zwei Schichten. Auf dem Boden befanden sich Holzkohlen und Asche. Aus der Füllung stammt Keramik, Lehmbewurf und Stein. Datierung: 12. – 13. Jh. Das Objekt 2/08 - Vorratsgrube (Abb. 55: 2, 9, 11). Festgestellt in der Tiefe von etwa 30 cm von der ursprünglichen Terrainebene. Sie hatte einen ovalen Grundriss mit einem Durchmesser von 180 x 140 cm und eine Tiefe von 60 – 80 cm. Aus der Füllung stammen Scherben, Tierknochen, Stein und ein Gewichtfragment. Datierung: Vorzeit. Das Objekt 3/08 - Siedlungsgrube mit ovalem Grundriss mit einem Durchmesser von 100 x 150 cm und Tiefe 30 cm. Sie wurde unter der Ackerkrume in der Tiefe von 30 cm von der Terrainebene festgestellt. Fundleer. Datierung: ?.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V GALANTE

Monika K o p č e k o v á

G a l a n t a (okr. Galanta), poloha Ž i h á r s k y k o p e c, sídlisko, stredovek (9. – 10. a 11. – 12. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti s výstavbou cesty I/75 - obchvat 1. etapa, sa v priebehu mája uskutočnil v katastri mesta záchranný archeologický výskum. Archeologické nálezisko bolo v tomto priestore zistené už v roku 2007, počas povrchového prieskumu uskutočneného pre vypracovanie podrobnej štúdie na stavbu obchvatu.

V prvej etape archeologického výskumu, počas skrývky ornice, bol sledovaný celý areál stavby obchvatu. Archeologické sitácie sa zistili iba v úseku „Vetvy 102, objekt 113“, a to na základe črepového materiálu a tmavšieho sfarbenia, ktoré bolo možné sledovať iba na niektorých miestach. Druhá etapa

archeologického výskumu pozostávala z odkryvu a zdokumentovania archeologických objektov objavených v priestore vetvy „102".

Na ploche bolo preskúmaných trinásť objektov z dvoch chronologických fáz osídlenia. Prvá fáza, do ktorej bolo zaradených šesť objektov, predstavuje úsek 9. – 10. stor. Druhá fáza osídlenia je doložená na ploche jedným objektom (objekt 8) datovaným do 11. – 12. stor. Ostatné sídliskové jamy boli bez nálezov a nebolo ich možné bližšie datovať.

K zaujímavým nálezom na lokalite patrí skupinka roch plytkých objektov (objekt 1, 5, 7), ktorých steny boli vypálené do červena a výplň tvorila čierna popolovito-mazanicová výplň s uhlíkmi. Objekt 1 (obr. 56: 6; 57: 1, 2, 8) mal oválny pôdorys a pozostával so zahĺbenej časti pece, ktorej steny boli do červená vypálené, a predpecnej jamy s hĺbkou 30 cm od úrovne zistenia na povrchu. Preskúmaná bola iba polovica objektu. Výmaz stien netvorila kompaktná mazanica a na viacerých miestach sa nedochoval. Na dne objektu sa výmaz nenachádzal, čo môže spochybniť interpretáciu objektu ako pece. Naopak, druhá polovica objektu s charakteristickou popolovitou výplňou pripomína svojím zložením, tvarom a obsahom existenciu predpecnej jamy.

Samostatne stojacu kupolovitú malú pec s plytkou predpecnou jamou (s rozmermi 90 x 80 cm) dokladá objekt 7 (obr. 56: 4) umiestnený v tesnej blízkosti objektu 1. Dno pece je vypálené do červena a má konvexný (vaničkovitý) tvar. Na dne sa vo vnútri pece nachádzali dva väčšie kamene, ktoré môžu dokladať existenciu kupoly vybudovanej z kameňov. Podobná piecka bola zistená na sídlisku v Chľabe, kde bol spodný veniec kupoly pece vybudovaný z kameňov (*Hanuliak 1989*, 159, 160) a známe sú tiež z preskúmanej osady v Bajči (*Ruttkay 2002*, 256).

Trojicu sídliskových jám interpretovaných ako pece tvorí objekt 5. Ide o plytkú oválnu jamu zachovanú do hĺbky max. 10 cm s charakteristickým popolovitým zásypom. V tomto prípade síce objekt nie je priamym dokladom pece, avšak charakteristická popolovitá výplň a umiestnenie blízko skupinky pecí naznačuje podobné využitie. Využitie týchto malých piecok na sídliskách nie je presne objasnené, najčastejšie sa uvažuje, že slúžili na pečenie chleba a prípravu placiek (*Hanuliak 1989*, 160; *Kudrnáč 1981*, 211). Všetky tri identifikované objekty (pece) sa nachádzali spolu v skupine so zahĺbeným objektom oválneho pôdorysu s rozmermi 360 x 240 cm (obr. 56: 3; 57: 5, 6, 11 – 13). V tomto prípade môže ísť o objekt výrobného charakteru, ktorého funkcia súvisí priamo so spracovaním produktov v dochovaných peciach.

Vo vzdialenosti približne 30 m juhozápadne od skupinky malých pecí boli preskúmané pozostatky dvoch veľkých kupolovitých pecí (objekty 12, 13). Ide o dve nezahĺbené oválne jednopriestorové kupolovité pece so zachovaným estrichom. Bočné steny s kupolou sa nedochovali. V oboch prípadoch bolo dno pece pod výmazom vyložené kameňmi. Objekt 12 (obr. 56: 5) predstavuje staršiu pec so zachovaným rovným dnom oválneho pôdorysu, ktoré je pod výmazom vyložené kameňmi. Súčasťou pece sú dve plytké predpecné jamy. Pre otvorom do pece sa vyskytovala menšia oválna jama vo výplni ktorej sa zachovala vrstva popola. Dno jamy sa postupne šikmo zvažovala do druhej väčšej predpecnej jamy. Vedľa tohto objektu bol objavený estrich ďalšej pece (objekt 13, obr. 56: 5; 57: 3) so zachovaním výmazom dna, pod ktorým boli taktiež naukladané kamene. Súčasťou pece bola predpecná jama so svetlejším hlinito-mazanicovým zásypom, ktorý porušoval predpecnú jamu objektu 12. Funkcia a využitie týchto pecí nebolo možné jednoznačne stanoviť. Mohli byť používané jednotlivo, chronologicky za sebou, ale nemožno tiež vylúčiť ich súčasné využitie ako aj existenciu spoločnej predpecnej jamy.

Preskúmané objekty prevažne hospodársko-výrobného charakteru sú na základe keramického materiálu datované do 9. – 10. stor. Mladšia fáza osídlenia (11. – 12. stor.) je na lokalite zastúpená sídliskovým objektom 8 (obr. 56: 1; 57: 4, 9, 10). Preskúmaný objekt má v pôdoryse štvorcovú dispozíciu s rozmerom strán cca 320 cm a zaoblenými rohmi. Steny objektu sú rovné, zachované do výšky cca 30 cm. V severovýchodnej štvrtine sa nachádzala kolová jama s priemerom 20cm a hĺbkou max. 30 cm. Tento typ sídliskového objektu možno zaradiť k jednoduchej zemnici, bez zapustených nosných kolov (*Ruttkay 2002*, 251).

L i t e r a t ú r a

Hanuliak 1989 - M. Hanuliak: Praveké, včasnodejinné a stredoveké osídlenie v Chľabe. Slov. Arch. 37, 1989, 151 – 212.

Kudrnáč 1981 - J. Kudrnáč: Několik upozornění k tzv. pražnicím. Arch. Rozhledy 33, 1981, 209 – 211.

Ruttkay 2002 - M. Ruttkay: Mittelalterliche Siedlung und Gräberfeld in Bajč - Medzi kanálmi. Slov. Arch. 50, 2002, 245 – 322.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN GALANTA. Galanta (Bez. Galanta), Flur Žihársky kopec, Siedlung, Mittelalter (9. – 10. und 11. – 12. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW,

Nitra. Im Zusammenhang mit dem Bau der Straße I/75 hat eine archäologische Rettungsgrabung stattgefunden. Auf der Fläche wurden dreizehn Objekte aus zwei Ansiedlungsphasen untersucht. Die erste Phase, in die sechs Objekte eingegliedert wurden, repräsentiert der Zeitabschnitt des 9. – 10. Jh. und die zweite Phase ist mit dem Objekt 8, datiert ins 11. – 12. Jh., belegt. Die restlichen Siedlungsgruben waren fundleer und es war nicht möglich sie näher zu datieren. Zu interessanten Funden gehört eine Gruppe von drei flachen Objekten (Objekt 1, 5, 7), deren Wände rot ausgebrannt waren und ihre Füllung aus einer Aschen-Lehmbewurf-Schicht mit Holzkohlen bestand. Das Objekt 1 hat einen ovalen Grundriss und besteht aus eingetieftem Ofenteil und einer Heizgrube. Untersucht wurde nur eine Hälfte des Objekts. Einen kleinen kuppelförmigen Einzelofen mit flacher Heizgrube (Ausmaßen 90x80 cm) belegt das Objekt 6 neben dem Objekt 1. Es geht um einen kleinen Ofen mit ovalem Grundriss mit Ausmaßen von 80x30cm. Drin befanden sich zwei größere Steine, die eine Steinkuppel belegen könnten. Drei Siedlungsgruben interpretiert als Öfen bilden das Objekt 7. Es geht um eine flache ovale Grube, erhalten in die Tiefe von max. 10 cm, mit charakteristischer Aschenfüllung. Die beschriebene Objekte (Öfen) befanden sich in einer Gruppe mit dem eingetieften Objekt mit ovalem Grundriss mit Ausmaßen von 360 x 240 cm. In diesem Falle konnte es um ein Herstellungsobjekt gehen, dessen Funktion direkt mit der Verarbeitung der Produkte aus den erhaltenen Öfen zusammenhängt. Etwa 30 m südwestlich der Gruppe von kleinen Öfen wurden Reste von zwei großen kuppelförmigen Öfen untersucht (Objekt 12, 13). Es geht um ebenerdige einräumige Kuppelöfen mit erhaltenem Estrich. Die Seitenwände und die Kuppeln wurden nicht erhalten. In beiden Fällen war der Ofenboden unter dem Aufstrich mit Steinen belegt. Die untersuchten Objekte von überwiegend Produktionscharakter sind Aufgrund der Keramik ins 9. – 10. Jh. datiert.

Jüngere Phase der Ansiedlung (11. – 12. Jh.) ist auf der Fundstelle mit dem Siedlungsobjekt 8 vertreten. Es hatte einen quadratischen Grundriss mit einer Seitenlänge von etwa 320 cm, und abgerundeten Ecken. Die Wände des Objekts sind gerade, erhalten in die Höhe von etwa 30 cm. Dieser Siedlungsobjekt-Typ kann als ein einfaches Grubenhaus bezeichnet werden.

VÝSKUM KOSTOLA V SUCHÁNI

Roman K o s

S u c h á ň (okr. Veľký Krtíš), Kostol Evanjelickej a. v. cirkvi, architektúra, sklo, keramika, železné kliny a klince, prvá tretina 16. stor., 17. – 19. stor. Uloženie nálezov: depozit firmy Terra antiqua s. r. o., Rimavská Sobota.

Národná kultúrna pamiatka Kostol Evanjelickej a. v. cirkvi je situovaná v severovýchodnej časti intravilánu obce Suchá ň, na pozemku s parcelným číslom 1. Pamiatkový archeologický výskum, realizovaný firmou Terra antiqua s. r. o., sa v januári zameral na objasnenie starších stavebných fáz kostola, najmä na overenie prípadného stredovekého pôvodu kostola v jeho presbytériu.

Interiér ani exteriér kostola nebol v minulosti archeologicky skúmaný. Suchánsky evanjelický renesančný jednoloďový kostol bol postavený v roku 1530 ako jeden z prvých protestantských kostolov na Slovensku po reformácii. Už pri prvej výstavbe bol kostol obohnaný obranným múrom, v ktorom bola zamurovaná zvonica (zároveň vchod do kostola). Prestavaný bol v rokoch 1660 – 1699, upravený v roku 1784 a opravený v rokoch 1869 – 1870, kedy bol zväčšený a bola k nemu primurovaná veža (*Miháľkin 1996*, 7; *Súpis 1969*, 217). Kostol sa nachádza na vyvýšenej terase severovýchodne nad obcou. Svätyňu má orientovanú na juhovýchod. Zo západu má kostol pristavanú vežu s dnešným hlavným vstupom do objektu. Ďalší funkčný vstup vedie cez južný obvodový múr hlavnej lode kostola. Masívny, územčistý výraz kostola, podopretého opornými piliermi, podporuje obranný múrik okolo kostola (*Krivošová et al. 2001*, 73; *Slovník obcí 1978*, 105; *Súpis 1969*, 217, 218).

Pred samotným zahájením výkopových prác sa uskutočnilo geodetické zameranie objektu. Exteriérová dĺžka objektu, od západného vstupu až po vrchol apsidy bola 25,72 m, rozmery v interiéry boli 23,46 m. Vonkajšia dĺžka presbytéria bola 7,90 m, vnútorná 5,93 m. Vonkajšia šírka presbytéria bola 6,72 m, vnútorná 4,62 m. Hrúbka muriva lode bola 1,2 m. Kým hrúbka muriva v severnej časti presbytéria bola 1,18 m, v južnej časti presbytéria to už bolo 0,9 m.

Ako prvá bola archeologickým výskumom pod modernou dlaždicovou dlažbou odkrytá pôvodná kamenná dlažba, pozostávajúca z obdĺžnikových, lichobežníkových a štvorcových platní nepravidelnej veľkosti, pochádzajúca pravdepodobne z obdobia veľkej prestavby v druhej polovici 17. stor., a ktorá bola narušená južne od stredovej osi presbytéria cementovým lôžkom, do ktorého boli kladené dlažobné

kocky z 20. stor. Následne sa pristúpilo k odstráneniu kamennej dlažby, ktorá bola nasucho kladená do lôžka tvoreného sypkou navezenou zeminou sivočiernej farby. Rozhodli sme sa, že sondážny archeologický výskum na podlahe presbytéria kostola sa obmedzí na južnú časť svätyne, ktorú sme rozdelili na sondu 1 a sondu 2 (obr. 58). V prípade pozitívneho zistenia staršieho základového muriva, by sa výskum rozšíril na celú plochu presbytéria.

V mieste styku južnej pätky víťazného oblúka lode a presbytéria sme umiestnili sondu 1. Orientovaná bola východným smerom a jej ukončenie bolo na hraničnej línii dláždeného predstupňa hlavného oltára presbytéria. Sonda 2 nadväzovala na sondu 1, orientovaná bola východným smerom a vypĺňala zvyšný priestor polygónu presbytéria až za oltárnu menzu, približne do jej stredovej osi. Zo statických dôvodov bol pozdĺž celej úrovne oltárnej architektúry ponechaný kontrolný blok zeminy (obr. 58).

Dĺžka sondy 1 bola 180 cm, šírka 160 cm a prehĺbili sme ju na úroveň 45 cm od pôvodnej kamennej dlažby presbytéria. Pri prehlbovaní sme narazili na zhruba 20 cm hrubú sypkú navezenú zeminu, ktorá bola hlbšie nahradená pôvodnou kompaktnou hnedočiernou zeminou, v ktorej bolo umiestnené základové lôžko obvodového muriva a základy pätky víťazného oblúka. Kým nadzemná časť obvodových múrov presbytéria a múru víťazného oblúka bola tvorená pásmi tehlového muriva (poznatok získaný zo sond po umelecko-historickom výskume objektu), tesne pod úrovňou odstránenej kamennej dlažby bol úzky pásik hlinitej navážky a pod nim kamenný základ presbytéria. Hĺbka južného obvodového základového muriva kolísala v rozmedzí od 20 do 30 cm. Základové lôžko muriva víťazného oblúka bolo zapustené do hĺbky 40 až 45 cm. Plytké základy južného obvodového muriva presbytéria boli tvorené liatou zmesou väčších nahrubo opracovaných lomových kameňov, spájaných bielo žltou maltovinou s prímesou piesku a drobnými úlomkami tehloviny. Pod základovou cezúrou sa rozširovali a ich odsadenie oproti omietnutej nadzemnej časti obvodového muriva bolo zhruba 10 cm. Základové murivo malo nepravidelnú štruktúru a predstavuje prvú stavebnú etapu kostola zo začiatku 16. stor.

Nakoľko základová škára južného piliera triumfálneho oblúka bola zapustená do hĺbky 40 až 45 cm, rozhodli sme sa prehĺbiť časť sondy 1 na hĺbku 80 cm z dôvodu viditeľnejšieho prechodu základového muriva piliera do sterilnej zeminy. Sondu sme prehĺbili v juhozápadnej časti sondy 1 v dĺžke 100 cm pozdĺž južného múru presbytéria a v šírke 100 cm pozdĺž južného piliera triumfálneho oblúka presbytéria.

Prehĺbením sondy 1 bol dôveryhodne dokázaný prechod základového muriva južného piliera víťazného oblúka do prirodzenej kompaktnej zeminy čiernej farby. Základový múr pozostával z niekoľkých väčších nahrubo opracovaných kameňov, menších lomových kameňov, spájaných bielo žltou maltovinou s prímesou tehloviny a piesku. Lôžko piliera víťazného oblúka bolo teda hlbšie oproti základovej škáre múru presbytéria (cca o 10 – 15 cm), čo je však prirodzené, keďže daný pilier oblúka niesol väčšiu záťaž.

Rozmery sondy 2 v interiéri presbytéria kopírovali rozmery uzáveru presbytéria v lomoch múru a to v dĺžke 280, 190 a 80 cm. Šírka sondy bola v styku so sondou 1 120 cm a za hlavným oltárom 80 cm. Sonda 2 bola taktiež prehĺbená na hĺbku 45 cm. Aj v danom výkope bolo odkryté líce južného základového múru presbytéria, ktorý pozostával rovnako ako v sonde 1 z liatej zmesi väčších lomových kameňov, spájaných bielo-žltou maltovinou s prímesou piesku a tehloviny. Pod základovou škárou sa nachádzala kompaktná sterilná zemina sivočiernej farby. Úroveň základov bola opätovne zistená v hĺbke 20 – 30 cm a smerom za oltárnu menzu sa znižovala. Rozdiel medzi šírkou obvodového muriva nad úrovňou terénu a pod jeho úrovňou bol 10 – 15 cm, no postupne sa zužoval smerom k uzáveru polygónu presbytéria, až nakoniec v časti za oltárnou menzou, v lome polygónu vo vzdialenosti 4,6 m od južného piliera víťazného oblúka zanikol. Priečny profil za oltárnou menzou vo východnej časti presbytéria bol tvorený pôvodnou kamennou podlahou objektu, násypom zeminy a zeminou hnedočiernej farby. V pôdoryse sondy 2, v časti za hlavným oltárom, sa zistila prirodzená nesúrodá kamenná deštrukcia. V štruktúre základových múrov sond 1 a 2 neboli zachytené žiadne stavebné anomálie.

Pri prehlbovaní zeminy, na styku sondy 1 a sondy 2, bol zistený pozdĺžny dutý priestor o priemere 15 cm, ktorý sledoval súbežnú líniu v smere S-J popod začiatok dláždeného predstupňa hlavného oltára v presbytériu. Neobsahoval žiadne zvyšky po dreve ani po inom materiály. Pravdepodobne išlo o negatív debnenia, respektíve jeho pozostatok, ktorý slúžil ako stavebný stupeň proti zosypaniu dláždeného predstupňa a svedčí o spôsobe stavebnej techniky v tých časoch.

Prehĺbením sondy 1 na úroveň 45 cm, respektíve 80 cm a sondy 2 na úroveň 45 cm, sa prehĺbila celá južná časť presbytéria kostola, no nepodarilo sa zachytiť stopy po staršej architektúre. Na základe vyššie zmieneného ostáva datovanie pôvodu kostola nezmenené, t. j. začiatok 16. stor.

Z archeologického výskumu bol v interiéri kostola získaný pomerne nevýrazný archeologický materiál, predovšetkým z vrchnej násypovej vrstvy zeminy pod úrovňou kamennej dlažby presbytéria. Predpokladáme, že je sekundárneho pôvodu. Do interiéru kostola sa dostal pravdepodobne ako súčasť sekundárneho násypu, ktorým bola dosiahnutá jednotná niveleta terénu presbytéria. Tvorí ho prepálená

železná troska, mazanica a fragmenty novovekého skla. Zo sondy 1 (vrstva 0 – 45 cm) pochádzajú dva železné klince s roztepávanou hlavičkou, ručne kované, štvorhranné a keramický fragment zo svetlohnedej hliny s jemnozrnnými prímesami, bez glazúry, ktorý rámcovo zaraďujeme do 16. – 17. stor. Najzaujímavejším nálezom, ktorý sa získal počas výskumu, je skorodovaný fragment železného klinu, ktorý má dĺžku 17 cm a šírku v hrubšej časti hlavice 1 cm. Našiel sa v sonde 2, vrstva (0 – 45 cm). Rámcovo ho zaraďujeme do obdobia novoveku.

Archeologický výskum presbytéria kostola priniesol niekoľko nových poznatkov. Predovšetkým bolo zachytené a zdokumentované dosť plytké základové murivo (0 – 20 až 30 cm hlboké základové murivo presbytéria a 0 – 40 až 45 cm hlboké základové murivo južného piliera triumfálneho oblúka) presbytéria kostola a zároveň bola jednoznačne vyvrátená téza o staršom pôvode kostola. V ľudovom podaní sa tradovalo, že kostol bol postavený na základoch husitskej kaplnky (*Miháľkin 1996*, 7; *2003*, vsuvka 2/2003/I-1), čo archeologický výskum vyvrátil. Zo skúmaného objektu zatiaľ nepoznáme výsledky už skončeného architektonicko-historického výskumu, ktorý by spoločne so zisteniami archeologického výskumu mohol zodpovedať otázku presnejšieho datovania objektu.

Literatúra

Krivošová et al. 2001 - J. Krivošová/D. Veselý/ M. Rúfus/M. Tesák: Evanjelické kostoly na Slovensku. Liptovský Mikuláš 2001.

Miháľkin 1996 - J. Miháľkin: Sucháň. Obecné zastupiteľstvo Sucháň. 1996.

Miháľkin 2003 - J. Miháľkin: Kronika obce Sucháň. Rukopis. Súkromný archív J. Miháľkina. Sucháň 2003.

Slovník obcí 1978 - Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. 3. Bratislava 1978.

Súpis 1969 - Súpis pamiatok na Slovensku. 3. Bratislava 1969.

GRABUNG IN DER KIRCHE IN SUCHÁŇ. Sucháň (Bez. Veľký Krtíš), evangelische Kirche, Architektur, Glas, Keramik, Eisenbolzen und Nägel, erster Drittel des 16. Jh., 17. – 19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Aufbewahrt bei der Firma Terra antiqua s. r. o. Rimavská Sobota. Die archäologische Grabung im Presbyterium konzentrierte sich auf die Beleuchtung der älteren Bauphasen der Kirche, vor allem Verifizierung seines eventuellen mittelalterlichen Ursprungs. Das Innenbereich wie auch Außenbereich der Kirche waren in der Vergangenheit nicht archäologisch untersucht. Vor dem Beginn der Aushubarbeiten wurde das Objekt geodätisch vermessen. Als erste ist bei der archäologischen Grabung unter dem modernen Plattenfußboden die ursprüngliche Steinpflasterung, wahrscheinlich aus der zweiten Hälfte des 17. Jh., zum Vorschein gekommen. Die archäologischen Schnitte auf dem Presbyterium-Fußboden haben sich auf den Südteil des Heiligtums beschränkt. Der Schnitt 1 stellte Fundamente der Umfassungsmauer und Fußfundamente des Triumphbogens fest. Die Tiefe der Umfassungsmauerfundamente war zwischen 20 bis 30 cm. Fußfundamente des Triumphbogens erreichten die Tiefe von 40 bis 45 cm. Die flachversenkte Fundamente der südlichen Umfassungsmauer des Presbyteriums bestanden aus gegossenem Gemisch von größeren roh bearbeiteten Bruchsteinen und weißgelbem Mörtelstoff mit Beimischung von Sand und kleinen Ziegelfragmenten. Die Fundamentmauer hatte eine unregelmäßige Struktur und gehört in die erste Bauetappe aus dem Anfang des 16. Jh. Die Vertiefung des Schnittes 1 in der südwestlichen Ecke in die Tiefe von 80 cm bewies glaubwürdig den Übergang der Fundamentmauer des Südpfeilers vom Triumphbogen in eine natürliche kompakte Erde von schwarzer Farbe. Der Schnitt 2 wurde ebenfalls in eine Tiefe von 45 cm vertieft. Auch in diesem Aushub wurde die südliche Flucht der Fundamentmauer vom Presbyterium freigelegt. Sie bestand, ebenfalls wie im Schnitt 1, aus gegossenem Gemisch von größeren Bruchsteinen, und weißgelbem Mörtelstoff mit Sand- und Ziegelbeimischung. Das Fundamentniveau wurde wieder in der Tiefe von 20 – 30 cm festgestellt. In der Struktur der Fundamentmauer in den Schnitten 1 und 2 wurden keine Bauanomalien erfasst. Auf der Grenzlinie der Schnitte wurde ein Negativ von Schalung festgestellt. Die belegt die Bautechnik der Zeiten. Während der archäologischen Grabung ist es nicht gelungen Spuren einer älteren Architektur zu erfassen. Deswegen bleibt die Datierung der Kirche unverändert, das heißt Anfang des 16. Jh. Die Grabung im Innenbereich der Kirche brachte ziemlich ausdrucksschwaches archäologisches Material, wahrscheinlich vom sekundären Ursprung. Die archäologische Grabung im Presbyterium brachte einige neue Erkenntnisse. Es wurden vor allem die ziemlich flachversenkten Fundamente des Presbyteriums und des Südpfeilers des Triumphbogens der Kirche erfasst und dokumentiert. Damit wurde die Möglichkeit eines älteren Kirchenursprungs eindeutig ausgeschlossen.

ŠTVRTÁ SEZÓNA VÝSKUMU VO VLAČI

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

V l a č a (okr. Vranov nad Topľou), poloha R o v e ň T o p ľ a (označovaná tiež ako Záhumenky), Beskydské predhorie, pravobrežná terasa Tople, sídlisko, nadmor. v. 180 m, výskum na vedecké a dokumentačné účely, mladšia - neskorá doba bronzová, slovanské obdobie. Uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou.

Výskum sa realizoval vďaka spolupráci Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou a Agentúry Krajina v Stropkove, ktorá v rámci medzinárodného projektu Graduate European Archeology Skills Exchange v programe Leonardo da Vinci zabezpečila mladých archeológov z Veľkej Británie. Ako technická pracovníčka sa na terénnych prácach podieľala slovenská študentka archeológie I. Malinková. Výskum odborne nadväzoval na výskumné sezóny z rokov 2003 (*Kotorová-Jenčová 2004*), 2006 (*Kotorová-Jenčová 2008*) a 2007, kedy tu bolo zistené osídlenie z mladšej a neskorej doby bronzovej až staršej doby železnej, sporadické stopy keltskej prítomnosti a osídlenie zo slovanského obdobia. Terasa je poľnohospodársky intenzívne využívaná, a teda aj sústavne devastovaná. Výskum v roku 2008 sa zameral na preskúmanie plochy medzi sondami z rokov 2006 a 2007 (sonda II/08) a plochu severne od sondy z roku 2007 (sonda III/08). Na začiatku výskumu sa malá sondáž (sonda I/08) situovala mimo doteraz skúmanú plochu, keďže pre poľnohospodárske plodiny nebola záujmová plocha prístupná. Sonda I/08 (1 x 9 m), i keď sa na povrchu nachádzali zlomky keramiky, bola až na kolovú jamku negatívna. V sonde II/08 (nepravidelný tvar s pentagonálnym výčnelkom 18 x 4, resp. 7 m) sa zistilo 32 objektov, z toho bolo štrnásť kolových jám, desať objektov je zatiaľ rámcovo datovaných do doby bronzovej, štyri objekty sú slovanské a štyri nie je možné chronologicky určiť. Terén je pomerne ťažko čitateľný vďaka priesakom do podložia, čím sa obrysy menej výrazných a plytkých objektov často nedajú jednoznačne identifikovať. V severovýchodnej časti sondy sa zistili dva neúplné obdĺžnikové pôdorysy, črtajúce sa v kultúrnej vrstve tmavším, až čiernym sfarbením. Boli na seba kolmo orientované, jedným rohom sa takmer dotýkali. Odhadované rozmery neúplných pôdorysov sú 4 x 2 m. Po ich narezaní sa nezistilo žiadne výrazné zahĺbenie. Ako interpretačná možnosť sa ponúka dlážka zrubových, pravdepodobne slovanských chát. Podobné, i keď menej jednoznačné a od seba vzdialenejšie pôdorysy boli zistené v sonde III/08, kde boli aj v podobnom pravouhlom vzájomnom postavení. V sonde III/08 (10,3 x 18 m) sa zistila pomerne komplikovaná situácia spôsobená výraznejším zásahom slovanského osídlenia. V úrovni 0,8 – 0,9 m a v dvoch prípadoch aj v úrovni 0,5 – 0,6 m (v profile sondy) sa zistili viaceré stopy ohnísk, prípadne zhluky kameňov. Objekty boli - najmä v severovýchodnej časti - ťažko čitateľné a nedali sa jednoznačne chronologicky zaradiť. Zistili sme osemnásť objektov, z nich trinásť nemožno datovať, tri sú z doby bronzovej a dva radíme do slovanského obdobia. Z hľadiska charakteru objektov početne prevažujú kolové jamy. Ani teraz však - podobne ako v minulých sezónach - sa nepodarilo vyšpecifikovať v ich výskyte systém tak, aby sme mohli postrehnúť nadzemnú kolovú stavbu. Iba päť otáznych (slabo zreteľných) kolových jám lemovalo slovanský objekt, východnejší z dvoch v sonde II/08. Druhým najčastejším typom objektov sú kruhové, prípadne oválne jamy zahĺbené do podložia 0,3 – 0,8 m. Obsahovali viac či menej početný materiál. Podobné valcovité, kónické a výnimočne aj cylindrovité jamy sa nachádzali aj v minulých sezónach. Ide zrejme o dná zásobných jám, sekundárne využitých ako odpadové. Novým zistením na lokalite sú pravouhlé, výrazne sa črtajúce objekty, ktoré interpretujeme ako dlážky zrubových stavieb. Doteraz sme sa s takýmito stavbami v povodí Tople nestretli. Slovanské objekty sa tu zvyčajne prejavujú ako oválne jamy vyplnené keramikou a množstvom kameňov (napr. Vranov-Lomnica - *Budinský-Krička 1990*; Skrabské - *Jenčová 1993*; Vlača - *Mačala/Mačalová 1984*). Súčasťou takéhoto objektu (objektov) boli snáď aj výrazné zhluky kameňov v sonde III/08. Nepodarilo sa zachytiť tvar predpokladaného objektu, ktorý sa stratil v tmavej kultúrnej vrstve z doby bronzovej, ale išlo o miesto s výraznejšou koncentráciou materiálu. Tmavé pravouhlé pôdorysy predstavujú novú kvalitu. Evokujú dojem dvorcov zostavených z dvoch zrubových objektov v pravouhlej vzájomnej dispozícii.

Nálezový materiál je početný a vyžaduje podrobnejšiu analýzu. Popri markantnom rozčlenení na praveký a včasnohistorický materiál bude zrejme možné rozlíšiť viac fáz osídlenia v dobe bronzovej, keď niektoré signály naznačujú reminiscencie až zo staršej doby bronzovej. Väčšina materiálu je mlado- až neskorobronzová. K najvýraznejším nálezom patrí takmer celá šálka s uchom cez okraj, fragmenty amforky, zlomky sekundárne prepálenej vázy a zvláštna hrubá kvetináčovitá nádoba s výrazným výčnelkom/držadlom, s masívnym jazykovitým výčnelkom a výlevkou. Z výnimočnejších predmetov sa našla kostená ihla, dva kadluby, žarnovy a ich zlomky a bronzový zliatok.

Výskum v katastri Vlače potvrdil dôležitosť tejto lokality pre objasnenie pravekého a včasnohistorického osídlenia v povodí Tople. Z hľadiska vzťahov k severnému susedstvu sa javí ako kľúčová lokalita najmä pre obdobie mladšej a neskorej doby bronzovej.

L i t e r a t ú r a

Budinský-Krička 1990 - V. Budinský-Krička: Slavjanskoje nasselenije vostočnoj Slovakii. Slov. Arch. 38, 1990, 97, 98.

Jenčová 1993 - M. Jenčová: Slovanské objekty v Skrabskom. Vsl. Pravek 4, 1993, 185 – 190.

Kotorová-Jenčová 2004 - M. Kotorová-Jenčová: Archeologické výskumy Vlastivedného múzea v Hanušovciach nad Topľou v roku 2003. AVANS 2003, 2004, 98, 99.

Kotorová-Jenčová 2008 - M. Kotorová-Jenčová: Sídlisko z doby bronzovej vo Vlači. AVANS 2006, 2008, 97, 98.

Mačala/Mačalová 1984 - P. Mačala/H. Mačalová.: Výskum v Dvoriankach a záchranné výskumy v povodí Tople. AVANS 1983, 1984, 150.

VIERTE GRABUNGSSAISON IN VLAČA. Vlača (Bez. Vranov nad Topľou), Flur Roveň Topľa (bezeichnet auch als Záhumenky), Beskydské predhorie, rechtuferige Terrasse des Topľa-Flusses, Siedlung, Meereshöhe 180 m, Untersuchung für Wissenschafts- und Dokumentationszwecke, jüngere - späte Bronzezeit, Slawenzeit. Aufbewahrung des Fundes: Heimatmuseum in Hanušovce nad Topľou. Die Grabung fand dank der Zusammenarbeit des Heimatmuseums in Hanušovce nad Topľou und der Agentur Krajina in Stropkov statt. Fachlich hat sie an die Grabungssaisons 2003, 2006 und 2007, die eine Ansiedlung aus jüngerer und später Bronzezeit bis Hallstattzeit, Latènezeit und Slawenzeit feststellten, angeknüpft. Im Jahr 2008 wurden insgesamt 51 Objekte erfasst. Davon dreizehn stammen aus der Bronzezeit, sechs aus der Slawenzeit, fünfzehn sind Pfostengruben ohne System und weitere siebzehn Objekte ist es nicht möglich chronologisch zu bestimmen. Nach den Pfostengruben sind die zweithäufigsten Objekttypen die Kreis-, bzw. Ovalgruben, eingetieft in den Untergrund 0,3 – 0,8 m. Eine neue Feststellung sind auf der Fundstelle die rechtwinkligen, markant abgezeichneten unvollständigen Objekte mit angenommenen Ausmaßen von 4 x 2 m, die wir mit Reserve als Fußböden von Blockbauten interpretieren. Sie waren gegenseitig senkrecht orientiert, mit einer Ecke haben sie sich fast berührt.

Das zahlreiche Fundmaterial fordert eine ausführlichere Analyse. Neben dem vorzeitlichen und frühgeschichtlichen Material wird es wahrscheinlich möglich auch mehrere Ansiedlungsphasen aus der Bronzezeit zu bestimmen. Zu markantesten Funden gehört eine fast ganz erhaltene Schale mit dem über dem Rand reichenden Henkel, Fragmente sekundär durchgebrannter Vasen und seltsames dickes blumentopfförmiges Gefäß mit deutlichem Ansatz - Henkel. Gefunden wurden auch eine Knochennadel, zwei Gussformen, Mahlsteine und ihre Fragmente und ein Bronzeklumpen. Die Grabung in dem Kataster der Gemeinde Vlača bestätigte die Wichtigkeit dieser Fundstelle für die Beleuchtung der vorzeitlichen und frühgeschichtlichen Besiedlung des Topľa-Flussgebietes. Angesichts des Bezugs zu ihrer nördlichen Nachbarschaft scheint sie eine Schlüsselfundstelle vor allem für die jüngere und späte Bronzezeit zu sein.

VÝSKUM ZÁKLADOV STREDOVEKÉHO KOSTOLA VO VRANOVE NAD TOPĽOU

Mária K o t o r o v á - J e n č o v á

V r a n o v n a d T o p ľ o u (okr. Vranov nad Topľou), intravilán, park v centre mesta (Mierový), predstihový výskum, stredovek, novovek, uloženie nálezu: Vlastivedné múzeum v Hanušovciach nad Topľou.

Predstihový výskum v mestskom parku, vyvolaný plánovanou stavebnou úpravou centra mesta, sa zameral na identifikáciu Kostola sv. Jana (neskôr patrocínium sv. Štefana), ktorý bol v malých fragmentoch murív zachytený v 70. rokoch v kanalizačnej ryhe (*Budinský-Krička 1975*; *Macák 1983*). Podľa zachovaných nákresov sa predpokladalo, že na ploche ohrozenej stavebnou činnosťou sú základové murivá lode kostola, najstaršieho známeho vranovského farského kostola, tzv. slovenského.

Kostol sa nachádzal v centrálnej časti stredovekého mestečka, juhozápadne od areálu zaniknutého vodného hradu. Historické doklady svedčia vo Vranove o ustálenej farnosti už v 30. rokoch 14. stor.

V registroch pápežského desiatku z rokov 1332 – 1337 sa uvádza vranovský kostol, v ktorom pôsobil kňaz Štefan, bez udania patrocínia kostola. Kostol bol pravdepodobne zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi, neskôr sa patrocínium viaže s uhorským kráľom sv. Štefanom (*Pietras 2007*, 7). F. Uličný preto predpokladá, že iniciátorom výstavby kostola bol uhorský kráľ, čo znamená, že výstavbu kostola kladie na koniec 12. a začiatok 13. stor., kedy bol Vranov ešte kráľovským majetkom (*Uličný 1992*, 108; *2001*, 604). Z ďalšej histórie kostola je známa jeho prestavba v roku 1490, iniciovaná Šimonom z Rozhanoviec (*Uličný 1992*, 108; *2001*, 604). Kostol počas stavovských povstaní menil majiteľov a bol výrazne poškodený. Vo vizitácii evanjelickej cirkvi z roku 1629 sa uvádza, že ho využívali ako sýpku a sklad (za informáciu ďakujem J. Melničákovi). V roku 1672 bol vypálený a ostal v rumoch. Pri vojenskom mapovaní v 60. a 80. rokoch 18. stor. je poloha kostola zaznamenaná spolu s ohradou, zrejme areálom cintorína. Musel byť už spustnutý, lebo kanonická vizitácia z 3. 6. 1773 ho nachádza úplne opustený a bez strechy. Uvádza sa tiež neohradený cintorín a rumy farskej budovy. Nadzemné stopy kostola boli viditeľné ešte začiatkom 20. stor. V Pamätnej knihe storočnice košického biskupstva z roku 1904 sa uvádza, že „časť oltárnej menzy ešte vyčnieva zo zeme a označuje, kde slovenský kostol stál." (Informácie z rukopisného materiálu J. Haviara, uloženého vo Vlastivednom múzeu v Hanušovciach nad Topľou). Slovenský kostol po rozrumení v 70 rokoch 17. stor. zrejme už nikdy nebol úplne opravený. Všetky jestvujúce sily a financie boli využité na opravu mladšieho Kostola Narodenia Panny Márie, spravovaného paulínmi na severnom okraji mestečka, ktorý po stavebných úpravách stojí dodnes.

Výskum v Mierovom parku bol plošne veľmi obmedzený stromovým porastom a verejnými toaletami s oplotením. Otvorilo sa sedem sond, pričom sondy III – VII boli menšími výkopmi situovanými na prístupných miestach v snahe zachytiť paralelný múr lode kostola. Základná sondáž - sondy I a II (každá 1,5 x 10 m) - bola situovaná v smere JV-SZ v mieste súčasného parkového chodníka. V severnejšej sonde (II/08) sa na úrovni 1,3 – 2,05 m zistili hroby prikostolného cintorína, kde sa identifikovali minimálne tri úrovne pochovávania (kostrové zvyšky sa odovzdali na antropologickú analýzu). Ani v jednom hrobe sa nenašli hrobové prídavky. V jedinom prípade bola na zuboch zistená medenka a nečitateľný skorodovaný pliešok, zrejme medená minca. Sporadicky sa objavili železné klince (z truhiel), v jednom prípade perličková výzdoba pokrývky hlavy. Ostatné nálezy boli mladšie a pochádzali zo zásypových vrstiev (fragmenty kachlíc a novovekej keramiky), z neskorších úprav priestoru parku. Hrobové jamy sa v teréne nedali rozlíšiť. Na úrovni 0,6 – 0,7 m sa v sonde II/08 zistilo základové murivo v smere V-Z, na ktoré sa zo severnej strany napájal oporný múr, zjavne mladší ako pôvodná stavba kostola. Tento oporný pilier nerešpektoval hroby, bol k stavbe doplnený pri mladšej prestavbe. Základový múr (šírka 1,2 m) sme identifikovali ako severný múr lode kostola. Jeho sledovaním v obmedzených podmienkach terénu sa nám podarilo zachytiť vnútorný severozápadný roh kostola, ktorý bol z exteriéru opatrený oporným múrom. Predpokladaný vstup do kostola v západnom priečelí je nenávratne zničený výstavbou mestských podzemných toaliet. Predpokladáme, že tu mohla byť aj vstupná predsieň. Južná stena kostola sa zachytila veľmi fragmentárne, ale preukázateľne vo vzdialenosti 13,5 m od severného múru. Pri ďalšej identifikácii kostola sme vychádzali z cenných informácií zachovaných v rukopisných poznámkach J. Macáka: Pri hĺbení kanalizačného výkopu v roku 1972 sa zistili štyri murivá. Dva múry, vzdialené od seba 7,5 m, mali šírku 1,2 m - podobne ako severný múr v sonde II/08. Južný z múrov mal dva oporné piliere, jeden pravouhlý, druhý nie, čo ukazovalo na blízky lom múru. Medzi spomínanými dvoma múrmi bolo zistené tretie murivo, zrejme interiérový múr krypty. Pri bagrovaní sa tu objavovali ľudské kostrové zvyšky. Štvrtý, užší múr sa zachytil severne od severného základového múru. J. Macák interpretoval priestor medzi týmito dvoma múrmi ako priestor sakristie s vnútornou svetlosťou 3,5 m. V roku 1974 pri ďalších stavebných výkopoch uvádza J. Macák, že sa prišlo na zakrivenie severného múru. V poznámkach J. Macáka sme našli aj geodetické zameranie dvoch murív v mierke 1:1000. Murivá však nie sú na tejto situácii zakreslené ako paralelné, ale zbiehajúce sa. Severný múr je oproti línii nami zisteného severného múru v sonde II/08 (š. 1,2 m) situovaný južnejšie asi o 3,5 m. Ide teda s najväčšou pravdepodobnosťou o severnú stenu svätyne. Otáznym zostáva južný múr, ktorý je v Macákovych kresbách zaznamenaný ako paralelný so severným múrom, ale v geodetickom zameraní je zakreslený pod iným uhlom. Predpokladáme, že ide o zalomené murivo svätyne. Svätyňa, podľa J. Macáka v šírke 7,5 m, ale podľa zamerania asi 6,5m, poukazuje na veľkú stavbu. Ak pripustíme správnosť geodetického zamerania, môžeme kresebne aspoň čiastočne rekonštruovať svätyňu kostola, čo vedie k orientačnému odhadu dĺžky kostola cca 33 m. Nami zistená šírka v druhej polovici lode je 13,5 m, čo je o sedem metrov viac, ako šírka svätyne. Nevieme však, v akom pomere bola dĺžka lode a dĺžka svätyne. Vychádzajúc z ideálnej rekonštrukcie podoby kostola, predstavovala dĺžka svätyne asi tretinu dĺžky celého kostola (obr. 59). V sonde IV/08, situovanej v interiéri kostola pri neskôr zistenej južnej stene sme zistili mohutnú kamennú deštrukciu. Pokračovanie línie južného múra sme zachytili aj v predlženej sonde I/08, kde

bola narušená situácia novovekým zásahom inžinierskych sietí. Tu sme na veľmi obmedzenom priestore zachytili aj základ zrejme vnútorného oporného múru, ktorý do istej miery evokuje blízkosť južného portálu. Jednoznačne sme však situáciu nemohli odsledovať.

S Macákovou interpretáciou nálezov kostier v predpokladanej svätyni ako zvyškom krypty môžeme súhlasiť. V lodi kostola sme síce zachytili tiež kostry, ale len v jednej úrovni, zato v severnom susedstve sme identifikovali najmenej tri úrovne pochovávania. J. Macák podľa sledovania terénnych prác v okolí lokality odhaduje rozlohu prikostolného cintorína z južnej strany asi 10 – 15 m, ale zo severnej udáva až 30 m. Kostry sa podľa jeho informácií v hojnom počte nachádzali aj pri výstavbe verejných toaliet západne od kostola.

Najstarší známy vranovský kostol mal teda vnútornú šírku svätyne pri jej základe 6,5 m, šírku lode 13,5 m. Jeho dĺžku môžeme iba predpokladať, resp. odhadnúť na viac ako 30 m. Zistené rozmery poukazujú na obdivuhodnú stavbu. Aj súčasný vranovský kostol je rozľahlý. Jeho vonkajšie rozmery sú 45,65 m dĺžka a 12,75 m šírka, hrúbka múrov je 1 m. Svätyňa je pri základe široká 10 m a pri vrchu 6 m (*Pietras 2007*, 8). Aj keď je známe, že súčasná dĺžka lode kostola sa dosiahla pri mladšej prestavbe, šírka lode a svätyne naznačuje, že stavitelia kostola sa do istej miery inšpirovali dispozíciou pôvodného farského kostola.

Archeologicky jednoznačne situovaný kostol bol orientovaný v tradičnej orientácii V-Z, so vstupom na západnej strane a zrejme aj na južnej strane, so svätyňou na východnej strane. Charakter stavby poukazuje na neskororománske, resp. ranogotické slohové prvky. Pri mladšej prestavbe, pravdepodobne koncom 15. stor. bol opatrený opornými múrmi. Deštrukcia a znesvätenie kostola v 17. stor. boli také veľké, že sa miesto prestalo vnímať ako posvätné do takej miery, že sa cez areál, ba priamo cez loď kostola a jeho svätyňu vybudovala nielen cestná komunikácia, ale aj mestská zástavba, ba v nedávnej minulosti dokonca verejné toalety. Na posvätnosť miesta poukazoval už len kamenný kríž, ktorý bol odtiaľto napokon tiež odstránený. Archeologická situácia neposkytuje dostatok opôr pre presnejšie datovanie výstavby kostola. Na základe jeho pôdorysnej dispozície sa prikláňame k jeho zaradeniu do polovice 13. stor. Či pred výstavbou rozľahlého kamenného kostola stála na mieste staršia stavba, nie je už možné zistiť.

Výskum v centre Vranova potvrdil objav J. Macáka zo 70. rokov 20. stor. o situovaní najstaršieho farského kostola vo Vranove a spresnil, aj keď nie celkom uspokojivo, jeho dispozíciu. Jednoznačným prínosom výskumu je skutočnosť, že sa potvrdila lokalizácia najstaršieho murovaného farského kostola vo Vranove nad Topľou, a čiastočne sa podarilo zachytiť jeho dispozíciu, s potvrdením výraznej stavebnej prestavby s využitím oporných murív. V situácii, v akej sa táto časť centra Vranova nachádza (hlavná cestná komunikácia, verejné WC, parková výsadba) sú však aj tieto zistenia úspešné a prínosné. Smutné je, že ďalšie spresnenia už je sotva možné očakávať, keďže centrálnou časťou kostola vedie dopravná tepna - cesta Vranov - Stropkov. Snáď len na malej ploche bude ešte možné overiť dispozíciu svätyne a detaily južnej steny.

Literatúra

Budinský-Krička 1975 - V. Budinský-Krička: Nález základov stredovekej sakrálnej stavby a slovanských sídliskových objektov vo Vranove nad Topľou. AVANS 1974, 1975, 36, 37.

Haviar, rkp. - J. Haviar: Svedectvá ďalších dvoch Klimentov na východnom Slovensku.

Macák 1983 - J. Macák: O najstaršom farskom kostole vo Vranove n. T. Katolícke noviny z 31. 7. 1983.

Pietras 2007 - L. T. Pietras: Pútnický farský kostol Narodenia Panny Márie a kláštor paulínov vo Vranove nad Topľou. Vranov nad Topľou 2007.

Uličný 1992 - F. Uličný: Mestečko Vranov v 14. – 17. storočí. In: I. Michnovič (ed.): Dejiny Vranova nad Topľou. Košice 1992, 94 – 110.

Uličný 2001 - F. Uličný: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy. Michalovce 2001.

UNTERSUCHUNG DER FUNDAMENTE VON MITTELALTERLICHER KIRCHE IN VRANOV NAD TOPĽOU. Vranov nad Topľou (Bez. Vranov nad Topľou), Innenbereich, Park im Stadtzentrum (Mierový), präventive Grabung, Mittelalter, Neuzeit, Aufbewahrung des Fundes: Heimatsmuseum in Hanušovce nad Topľou. Die Grabung im Stadtzentrum konzentrierte sich auf die Beglaubigung der Feststellungen aus den 70-er Jahren, wann bei den Erdarbeiten Fundamente eines gotischen Sakralbaus - Pfarrkirche des Hl. Johannes (später des Hl. König Stefan) gefunden wurden. Die Grabung hat eindeutig die Linie der Nordmauer bestätigt (Abb. 59) und die nordwestliche Kirchenecke mit Stutzpfeiler und kleinen Mauerwerkfragmenten wie auch Südmauer des Kirchenschiffes erfasst. Die Schiffbreite ist 13,5 m, die angenommene Länge der Kirche ist 33 m. Die Grabung, die die Situierung der Kirche bestätigte und ihre Disposition richtigstellte, war durch die neuzeitliche Destruktion, Straßenkommunikation und Baumbewachsung sehr begrenzt.

MESTSKÉ OPEVNENIE V BECKOVE NA PLOCHE KÚRIE DUBNICKÝCH

Branislav K o v á r

B e c k o v (okr. Nové Mesto nad Váhom), intravilán, kúria Dubnických, sídlisko, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút, o. z., Bratislava.

Na lokalite prebehol zisťovací archeologický výskum v súlade s rozhodnutím Krajského pamiatkového úradu v Trenčíne, ktorý sa uskutočnil od 5. 5. do 16. 5. Realizátorom výskumu bol Slovenský archeologický a historický inštitút (B. Kovár a V. Plachá). Preskúmali sme priestor s približnými rozmermi 27 x 18 – 19 metrov, dlhšie strany plochy mali orientáciu smer V-Z. Priemerná nadmorská výška plochy pred výskumom sa pohybovala okolo 193 m. Na ploche výskumu sme zrealizovali tri archeologické sondy. Na odporúčanie odbornej komisie sme uskutočnili ešte výkop štvrtej sondy. Cieľom výskumu bolo zachytiť priebeh mestského opevnenia (obr. 60: 1). Na severnej časti skúmanej plochy sa nachádzajú staré pivnice, najvýchodnejšia z nich je podľa architektonicko-historického výskumu *A. Horákovej* (*1998*) zo stredoveku. Na západnej strane sa objavila ďalšia doteraz nepoznaná pivnica, datovaná do novoveku.

Archeologické sondy na ploche sme orientovali v smere S-J. Ako je možné vidieť aj z lokality, mestské hradby viedli v tomto priestore v smere V-Z, preto bola zvolená orientácia výskumných sond vyhovujúca.

V prvej sonde sme zistili dve kamenné štruktúry. Prvý kamenný múr mal šírku/hrúbku medzi 68 až 110 cm (obr. 60: 2). Druhú kamennú štruktúru sme objavili pri klenbe pivnice, na ktorú bola pritisnutá alebo ju porušila. Štruktúra bola dosť fragilná a zachytili sme ju len v profile. Šírka/hrúbka bola 100 cm až 150 cm. V sonde sú teda dve kamenné štruktúry. S istotou môžeme potvrdiť existenciu múru v južnej časti sondy. Otázne je využitie druhej štruktúry, pretože môže súvisieť s novo objavenou pivnicou. Kamenné štruktúry v sonde 1 sú od seba vzdialené okolo 250 cm, preto by sme nasledujúce úvahy mali podriadiť aj tomuto faktu. Nálezy z tejto sondy tvorili väčšinou novoveké predmety. Z kamenného múra (Prvá štruktúra) vypadli nevýrazne črepy, ktoré môžeme rámcovo datovať od ranného novoveku (od 16. stor. až po súčasnosť).

Druhú sondu sme umiestnili približne v strede skúmanej plochy. V južnej časti sondy 2 sme objavili múr/štruktúru približne na horizontálnej úrovni kamennej štruktúry zo sondy 1 (obr. 60: 3). Múr viedol v smere V-Z. V severnej časti sa nachádzala klenba pivnice. Na ňu bolo tak isto ako v sonde 1 pritisnutá kamenná koncentrácia. Opticky sa zdalo, že horizontálne súvisí s podobnou situáciou v sonde 1. Tak isto musíme upozorniť, že bola zachytená len v profile (východný, západný). Vzdialenosť medzi kamennými štruktúrami v tejto sonde bola okolo dvoch metrov.

Tretiu sondu sme vytýčili na východnej strane plochy. V severnej časti sondy sa nachádzala klenba pivnice. V južnej časti sme identifikovali kamenný múr/štruktúru. Poslednú sondu sme umiestnili medzi druhú a tretiu sondu. Urobili sme tak na odporúčanie časti odbornej komisie, ktorá upozornila, že múr z tretej sondy sa môže zatáčať severným smerom a vytvárať baštu. Toto tvrdenie sa nepotvrdilo. Ale s istotou môžeme potvrdiť vzájomné prepojenie múrov v južných častiach druhej a tretej sondy.

Dokázali sme existenciu pivníc vo všetkých sondách. Klenba pivnice z tretej sondy je kamenná, preto môžeme predpokladať jej starší pôvod. Ten fakt dokumentoval aj pamiatkový výskum z minulosti, ktorý pivnicu datoval do 14. – 15. stor. (*Horáková 1998*, 50, 53 – 56). Ďalej sa potvrdila existencia časti múru - predpriekopový múr. Zachytil sme ho v južných častiach každej sondy a geodetickým zameraním (nadmorská výška múru sa pohybovala medzi 189 až 191 m) sa potvrdilo, že vytvárali jednu líniu. Tento fakt potvrdil aj posledný výkop (štvrtá sonda). Šírka múru bola 68 až 110 cm. Rozmery sú skôr dokladom, že múr bol nejakou doplnkovou súčasťou opevnenia. Preto ho interpretujeme ako predpriekopový múr.

Problematickejšie je zhodnotenie kamennej štruktúry/múru, ktorý sa nachádzal v severných častiach prvej a druhej sondy. Vizuálne aj po geodetickom zameraní (nadmorská výška sa pohybovala medzi 188 až 191 m) môžeme predpokladať, že spolu súvisia.

V prvej sonde 1 sme nezistili šírku kamennej štruktúry/múru celú. Ale podľa situácie v sonde 2 vieme, že múr mal šírku 190 až 380 cm. Prvý rozmer je viditeľná časť kamennej štruktúry/múru. Druhý sme merali z vnútra pivnice, keď sme brali do úvahy hypotézu, že klenba pivnice narušila existujúci múr celou svojou šírkou. Rozmery evokujú, že by mohlo ísť o hlavnú časť opevnenia. Kamenné štruktúry/múry v severných častiach sond 1 a 2 by mohli tvoriť líniu opevnenia. Potvrdzuje to geodetické zameranie. Tak isto šírka naznačuje mohutnejšiu stavbu. Podľa polohy sa kamenná štruktúra nachádza tam, kde sa predpokladajú hradby mestečka Beckov (*Klein 1999; Paulusová 2006*, 162).

Naopak proti tomu sú iné argumenty. Napríklad vzdialenosť medzi predpriekopovým múrom a druhou kamennou štruktúrou je len okolo 2 až 3 metrov. Ďalej, v tretej sonde sme podobnú situáciu

nezachytili. Posledným argumentom proti tejto interpretácii je akčný rádius veže na východ od lokality a polohy bašty na západ od plochy, pretože ak by hradby boli v tejto polohe, znižovali by využitie ďalších prvkov opevnenia (veža hradu na východe a bašty v minulosti identifikovanej na západe). Čiže otázka hradieb je čiastočne otvorená.

Ďalšie opevňovacie prvky (pozostatky bašty, mestskej brány) sme na ploche výskumu neobjavili. Keď uvážime možnú polohu brány, bašty na susednom (západnom) pozemku a veže na východe ani nemohli existovať. Vedľa plochy výskumu vedie cesta, čiže môžeme na nej predpokladať vstupnú bránu do mestečka. Otázka opevnenia mesta Beckov zostáva čiastočne otvorená. Výskum jednoznačne potvrdil len existenciu pomocných druhov opevnenia (predpriekopový múr).

L i t e r a t ú r a

Horáková 1998 - J. Horáková: Beckov. Kúria Dubnických. Správa z pamiatkového výskumu uložená na KPÚ Trenčín. Číslo zákazky 3/VH/98.

Klein 1999 - B. Klein: Vývoj obranného systému na území Slovenska do tatárskeho vpádu. Dizertačná práca. Bratislava 1999.

Paulusová 2006 - S. Paulusová: Kultúrne dedičstvo Beckova. In: J. Karlík (zost.): Beckov 1. Dejiny obce do roku 1918. Nové Mesto nad Váhom 2006, 150 – 177.

TOWN WALLS IN THE TOWN OF BECKOV, ON THE AREA OF DUBNICKY MANSION. The site was surveyed and archaeologically explored in compliance with decision of the Regional Monuments Board - Regional centre Trenčín, from May 2008. The excavation was executed by Slovak Archaeological and Historical Institute - SAHI (represented by B. Kovár and V. Plachá). Concerned area had approximate dimensions 27 x 18/19 metres, longer sides are along E-W axis. Average altitude was around 193 m.

Three trial trenches were excavated, with forth in addition, following suggestions of scientific committee. The goal was to identify the outlines of the Beckov town walls (Fig. 60). The existence of underground cellars was proved in every trench. In third trench, cellar vault was made by stone, therefore we can assume its older origin. Existence of a pre-wall, smaller fortification wall outside the main defensive wall, was confirmed. Parallel to the town walls, wall was identified in each trench, forming a line. Width of that wall was between 68 and 110 cm. More problematic is evaluation of the masonry structure/wall, which was situated in the northern part of the first and second trench. After visual examination and geodetic survey (altitude ranged between 188 and 191 m), we came to the conclusion that structures from these two trenches are related to each other. The structure/wall had a width between 190 and 380 cm. These dimensions evoke it could be part of a main defensive wall, however, closeness to the cellars of the modern period may suggest modern dating. Location of this structure fits anticipated location of Beckov town-walls (Klein 1999; Paulusová 2006, 162). Other arguments suggest the contrary. For instance, distance between pre-wall and structure is only somewhere around 2 to 3 meters. Further on, in third trench, situation was different and there was no such structure. Last counterargument is operating range of castle tower situated east of the site and location of other defensive tower in the west – presence of town walls in this area would restrain use of other defensive structures (Beckov castle tower in the east and other defensive tower identified earlier in the west). Consequently, the question of Beckov town walls is left open for now. Archaeological investigation conformed unequivocally only presence of auxiliary fortification structures (pre-wall).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V KAPLNKE KEŽMARSKÉHO HRADU

Marta K u č e r o v á

K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), K e ž m a r s k ý h r a d - K a p l n k a, pozostatky architektúry, stredovek, novovek, uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok. Iniciátormi výskumu boli bratia Labovský z Kežmarku, ktorí získali grant od Mesta Kežmarok na overenie možnej existencie únikových chodieb vedúcich podľa ústnej tradície z kaplnky hradu.

Mestský hrad v Kežmarku leží na okraji nevýraznej terasy dvíhajúcej sa nad sútokom rieky Poprad a Ľubického potoka v nadmorskej výške 620 – 619 m. Kaplnka hradu je jeho integrálnou súčasťou a vystupuje z obvodu dochovaného hradobného systému na jeho severovýchodnej strane. Za obvodovými múrmi jej polygonálneho uzáveru sa terén zvažuje do bývalej, dnes už zanesnej hradnej priekopy.

Priestor severne od hradu tvoril súčasť jeho pevnostného systému. Z východnej strany hrad chránili rybníky a Ľubický potok. Na západnej strane ohraničoval toto územie komplex Nižnej brány.

Hrad bol pristavaný k mestskému opevneniu z vnútornej strany. Mestské hradby v Kežmarku sa prvý krát v písomných zmienkach spomínajú v roku 1368, no predpokladá sa, že vznikli už v 13. stor. Hrad sa ako už existujúci spomína v roku 1465 (*Polla 1971*, 92). Bol vybudovaný na mieste, kde stál Kostol sv. Alžbety z 13. stor. a v 14. stor. kláštor lendackých božohrobcov. Z opisov hradu z prvej tretiny 18. stor. vyplýva, že hrad bol v tom čase opevnený dvojitými hradbami a vodnou priekopou (*Baráthová 2004*, 17). Priekopa za hradom mala byť vybudovaná v roku 1506 (*Genersich 1804*, 238). Od 18. stor. hrad už len chátral a jednotlivé prvky opevnenia, ako parkán a priekopa, postupne zanikli. Kaplnku vystavali na mieste staršieho hradného traktu v rokoch 1657 – 1658, pričom sa predpokladá, že stojí na mieste staršej polygonálnej bašty vybudovanej pri výstavbe hradu namiesto staršej polkruhovej bašty mestského opevnenia.

K výrazným zmenám terénu došlo predovšetkým v 19. a 20. stor. Kamenný most vedúci k rondelu Nižnej brány, ako aj spodná časť rondelu boli zasypané a neskôr v priestoroch rondelu vznikla aj zástavba, ktorá tu existovala do 60. rokov 20. stor. Pozostatky týchto stavieb, predovšetkým stavebná suť, no i rôzny domový odpad postupne zaplnili hradnú priekopu, ktorá bola zasypaná a vysušená v priebehu prvej polovice 19. stor.

Výskum sa na základe predchádzajúceho geofyzikálneho prieskumu sústredil na priestor krypty v kaplnke hradu a na vonkajšie obvodové múry kaplnky v blízkosti jej juhovýchodného nárožia. Krypta kaplnky má krížový pôdorys s hlavnou obdĺžnikovou komorou a dvomi bočnými obdĺžnikovými výklenkami, nachádzajúcimi sa pod podobnými výklenkami v múroch svätyne kaplnky (obr. 61). V juho- a severovýchodnom nároží kaplnky boli vytýčené sondy I a II s rozmermi 1,5 x 1,5 m. Neskôr bola sonda I rozšírená a dosiahla rozmery 2,0 x 1,5 m.

Ukázalo sa, že klenba krypty spočívala na murive parkánu (obr. 61: múr II), ktorého základy, uložené v základovej ryhe vzniknutej vysekaním do skalnatého pieskovcového podložia, sa objavili v hĺbke 2 m od úrovne päty klenby krypty. V miestach pod juhovýchodným nárožím krypty sa nadzákladové murivo viazalo s vrstvou obsahujúcou nálezy včasnonovovekej a novovekej keramiky a zvieracie kosti. Táto vrstva pokračovala aj na vonkajšej strane kaplnky, kde odkryté murivo pokračovalo. Skalnaté podložie bolo v priestore juhovýchodného nárožia krypty stupňovito vysekané, pričom zásyp sônd obsahoval aj ľudské kosti. Základovú ryhu vypĺňali vrstvy jemného, akoby naplaveného piesku. V severovýchodnom rohu krypty sa podložie zvažovalo prudko k základovej ryhe, v ktorej boli uložené základy z veľkých pieskovcových blokov, ktoré sa výrazne odchyľovali severozápadným smerom (o 0,6 m) od smeru muriva nad nimi. Dôležité je zistenie, že v základovom murive kaplnky napájajúcom sa na murivo parkánu v juhovýchodnom rohu sondy I boli vo vápennej malte zamurované fragmenty novovekej keramiky z vrstvy, v ktorej bol zapustený parkán.

V sonde I z nálezovej situácie vyplynulo, že v 19. stor. sa niekto snažil podkopať klenbu krypty v blízkosti jej juhovýchodného nárožia a preskúmať zdanlivé skryté podzemné priestory. Zostal po ňom fragment petrolejovej lampy nájdený vo výplni výkopu. Celkovo sa pri výskume v krypte našlo 85 fragmentov novovekej keramiky, päť zlomkov zo skla, tri železné predmety, časť koženej topánky, 64 ľudských kostí najmenej z troch jedincov a 51 zvieracích kostí.

V exteriéri kaplnky bola vymeraná sonda III, ktorá obopínala juhovýchodné nárožie kaplnky a sonda IV, ktorej cieľom bolo získať priečny rez priekopou s napojením na murivo kaplnky. V hĺbke 1,1 m od najvyššej úrovne dnešného sokla kaplnky sa zistilo pokračovanie parkánu pri juhovýchodnom nároží kaplnky tak, ako sme ho odhalili v krypte. Nad ním sa odkrylo na južnej strane kaplnky staršie murivo I včlenené do základov kaplnky, narušené výkopom pre elektrické vedenie (obr. 61). Dosadalo na podložie, ktoré sa tu nachádza len v hĺbke 1,3 – 1,5 m od úrovne súčasného sokla kaplnky. Podložie pod ním prudko klesalo smerom na sever. Murivo I predstavuje pravdepodobne pozostatky ohradového múra Kostola sv. Alžbety, alebo neskoršieho kláštora (za konzultáciu ďakujem Ing. arch. A. Fialovi), ktorý však nebol vhodný na výstavbu mestských hradieb. Za ním bola do podložia vyhĺbená priekopa. O tom, že základy múru omývala voda môžu svedčiť aj jemné nánosy piesku nad podložím v severovýchodnom rohu sondy I v interiéri krypty. Múr I sa v krypte nezachoval, keďže ho pri hĺbení krypty zničili. To, že sa v zásype tejto bývalej priekopy nachádzali len ojedinelo nálezy zo stredoveku a materiál pochádzal z obdobia včasného novoveku a neskoršieho, by korešpondovalo s rokom vzniku priekopy, ktorý uvádza Genersich, t.j. rokom 1506.

V hĺbke 1 m na východnej strane kaplnky sa našiel pozostatok sokla kaplnky pravdepodobne z obdobia úprav v 19. stor. Pod ním, o 0,7 m nižšie, sa nahádzal ďalší, pôvodný sokel z čias výstavby kaplnky. Základové murivo kaplnky bolo horizontálne členené iným spôsobom ako obvodové murivo kaplnky.

Základ kaplnky aj parkánu ležal v suťovej vrstve obsahujúcej stále novoveký materiál, no i včasnonoveký materiál a ojedinelo stredoveký.

V sonde III vedenej naprieč priekopou v dĺžke 10 m situáciu komplikovali elektrické vedenia na obidvoch koncoch, a tak sme sa do hlbších vrstiev dostali len v strede bývalej priekopy. Vo vrchných zásypových vrstvách sa nachádzal mladý novoveký materiál prevažne z 18. až 20. stor. V západnej časti sondy v blízkosti kaplnky sa pod najmladšími planírkami nachádzala suť s vápennou maltou z deštrukcie parkánu. Pod ňou ležala tmavosivá ílovitá vrstva prekrytá v strede priekopy, kam nedosahovala deštrukcia muriva II, jemným pieskom. Tmavý íl prekrýval vrstvu obsahujúcu zbytky tráv a tenkých konárikov. Priekopu sme odkryli do hĺbky 2,3 m od úrovne jej súčasného povrchu; ďalší výskum znemožňovala neustále presakujúca voda zo stien i dna sondy. Pod rašelinovou vrstvou sa nachádzala vrstva riečnych sedimentov s okruhliakmi, ležiaca už na úrovni spodnej vody.

Parkánový múr za hradom bol podľa uvedeného vystavaný v priebehu 16. stor., pričom sa nedá vylúčiť, že bol napojený na pevnostný prvok, predsunutú polygonálnu baštu, ktorej základy sa zachovali v základoch kaplnky v jej uzávere (?). Neskôr na tomto mieste vybudovali v polovici 17. stor. kaplnku. Do muriva kaplnky zahrnuli aj priečne staršie murivá opevnenia. Vylučuje to možnosť, že v murive polygonálneho uzáveru svätyne kaplnky je zachované neskorogotické murivo polygonálnej bašty, ako sa doteraz predpokladalo. Parkán zanikol niekedy začiatkom 18. stor. Samotná priekopa v oklieštenej a čiastočne pozmenenej forme existovala ešte v roku 1814, ako je to zrejmé z mapy z uvedeného roku, o jej existencii ešte niekedy v prvej polovici 19. stor. svedčí napr. aj nález zlomku fajky z rašelinovej vrstvy. Na mape z polovice 19. stor. a z roku 1870 však už nie je zaznačená. Jej zánik kladieme pred polovicu 19. stor.

Celkovo sa pri výskume v exteriéri kaplnky našlo 771 fragmentov keramiky (medzitým aj kachlíc), prevažne z novoveku, 26 fragmentov sklených nádob, šesť fragmentov kožených predmetov, 43 železných predmetov, 67 zvieracích kostí, kus trosky, tri železné črepiny, šesť nábojov z prvej polovice 20. stor.

Literatúra
Baráthová 2004 - N. Baráthová: História kežmarského hradu. Kežmarok 2004.
Genersich 1804 - K. Genersich: Merkwürdigkeiten der königlichen Freistadt Kesmark. Kaschau 1804.
Polla 1971 - B. Polla: Kežmarok. Bratislava 1971.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN DER KAPELLE DER KEŽMAROK-BURG. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Kežmarok-Burg - Kapelle, Architekturreste, Mittelalter, Neuzeit, Aufbewahrung der Funde: Museum in Kežmarok, Kežmarok. Die Grabung verlief in der Gruft und bei der Umfassungsmauer der Kapelle der Stadtburg aus zweiter Hälfte des 15. Jh., die von einer älteren spätgotischen polygonalen Bastion in der Hälfte des 17. Jh. umgebaut sein sollte. Von den Burgbeschreibungen aus dem 18. Jh. ergibt es sich, dass die Burg mit einer Doppelmauer und einem Graben befestigt war. Der Graben hinter der Burg wurde den Schriftquellen nach im Jahre 1506 aufgebaut. Die Grabung zeigte, dass sich die Gruftwölbung auf dem Parkanmauerwerk (Abb. 61: Mauer II), der in den Graben eingelassen ist, befindet. Die Parkanreste wurden auch bei der äußeren Umfassungsmauer der Kapelle erfasst. Über dem Parkan, am Grabenrand, wurde an der Südseite der Kapelle ein älteres Mauerwerk I freigelegt. Es ging wahrscheinlich um einen Rest der Umfassungsmauer der Kirche der Hl. Elisabeth aus dem 13. Jh., auf deren Stelle die Burg aufgebaut wurde. Das in die Umfassungswände der Kapelle eingebaute neuzeitliche Parkan schließt aus, dass in dem polygonalen Abschluss des Kapellenheiligtums Reste einer spätgotischen polygonalen Bastion erhalten sind, wie bisher angenommen.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V OKRESE KEŽMAROK

Marta Kučerová

1. Kežmarok (okr. Kežmarok), intravilán, Starý trh 71, záchranný výskum dvorovej časti meštianskeho domu, sídlisko, stredovek, novovek. Uuloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Dom na Starom trhu č. 71 sa nachádza v severnej časti historického jadra Kežmarku a je súčasťou zástavby lemujúcej vyústenie ul. Starý trh v priestore bývalej Nižnej brány, ležiacej v tesnej blízkosti Kežmarského hradu. Zástavba sa v tomto priestore rozvinula pri mestských hradbách pravdepodobne až v poslednej tretine 18. stor., pričom múr mestského opevnenia je zároveň zadnou severnou stenou do-

mov. V 19. stor. bolo územie severne od hradobného múru upravené do podoby parku. Historická zástavba na tomto mieste nezasahovala za múr mestského opevnenia. Dvorové časti domov tu vznikli ako záhrady na úkor parku v prvej polovici 20. stor. Územie parku bolo v minulosti pravidelne zaplavované z bočného ramena rieky Poprad tečúceho pozdĺž západnej strany mesta. Poza mestské hradby sa privádzala voda popod most Nižnej brány do priekopy a rybníkov za hradom.

Intravilán Kežmarku leží na náplavovom kuželi na sútoku rieky Poprad a Ľubického potoka. V podloží skúmanej parcely sa vyskytujú riečne nánosy v podobe štrkov a ílov.

Výskum sa realizoval v dvorovej časti domu za múrom mestského opevnenia. Sonda bola vedená po dĺžke dvora do vzdialenosti 4 m od múru opevnenia na základe rozmerov prístavby. Rozsah výskumu obmedzovalo riziko zrútenia časti hradobného múru. Do hĺbky 1 m od úrovne terénu pokrýva povrch parcely hlinitá pôda s ojedinelými nálezmi zlomkov stavebného materiálu, keramiky a zvieracích kostí. Hlinitá zemina ležala na tmavosivom íle. Na povrchu ílovitej vrstvy sa nachádzali ešte ojedinelé nálezy keramiky. V hĺbke 1,6 m začínala vrstva riečnych sedimentov s okruhliakmi, pomedzi ktoré už prenikala spodná voda. V južnom profile sondy bolo možné sledovať základy múru opevnenia do hĺbky 1 m. Základy ležali na vrstve sivého ílu, založené boli v lôžku z piesku a okruhliakov, ktoré slúžili ako izolácia proti vlhkosti.

Zo sondy bolo získaných celkom deväť kusov keramiky z 19. – 20. stor. (črep z okraja, ucho džbánu, fragment z dna a šesť fragmentov z vydutia nádob), šesť zvieracích kostí a minca - 10 haliernik z roku 1963.

V ďalšom priebehu prác sa sledovali výkopy pre základy prístavby do hĺbky 1 – 1,2 m. Ani tu však neboli zistené žiadne nové situácie, ani archeologické nálezy, okrem pozostatkov oplotenia z 20. stor. v podobe spodnej časti dreveného kolu v západnom profile základovej ryhy na západnej strane parcely.

2. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), intravilán, H l a v n é n á m e s t i e 4 2, záchranný výskum v dvorovej časti meštianskeho domu, sídlisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Meštiansky domu č. 42 na Hlavnom námestí sa nachádza v juhovýchodnej časti historického jadra Kežmarku. Je súčasťou zástavby lemujúcej z juhovýchodu komunikáciu smerujúcu od pôvodného južného vstupu do mesta (Horná brána) k bývalej Nižnej bráne na severe. Dominantou Hlavného námestia, ktoré tvoria dve vidlicovito sa zbiehajúce ulice, je budova stredovekej gotickej radnice. Dom v historizujúcom slohu z druhej polovice 19. stor., upravovaný v prvej polovici 20. stor., stojí na stredovekej parcele (*Puškárová/Puškár 1979*, 74). Z mapového zobrazenia z roku 1870 je možné približne rekonštruovať pôvodný pôdorys pred spomínanou zásadnou prestavbou v druhej polovici 19. stor. (resp. po roku 1870). Podstatná časť parcely, a teda i dvorovej časti pôvodnej parcely, bola ešte v roku 1870 zastavaná. V dvorovej časti stál pôdorysne členitý zadný trakt ukončený dvomi krídlami, po oboch stranách dvora. Dvor v zadnej časti uzatvárala samostatne stojaca hospodárska budova. Pri prestavbe domu po roku 1870 došlo aj k zmene dispozície a dĺžky dvorového traktu. Dve postranné krídla zanikli. Neskôr došlo aj k skráteniu pôvodnej parcely.

Terénny výskum prebiehal na mieste základov budúceho schodiska v dvorovej časti. Sonda bola situovaná pri severovýchodnom obvodovom múre dvorovej časti, ktorý predstavoval pozostatok severovýchodného dvorového traktu. Nachádzala sa vo vzdialenosti 6 m od severovýchodného nárožia domu. Jej rozmery dosiahli 1,4 x 1,2 m. V sonde sa podarilo odkryť základové murivo dvorového traktu, pričom sa zistilo, že úroveň terénu sa v dvorovej časti rôznym odpadom a navážkami zvýšila o 0,5 m. Dno základovej ryhy ležalo v hĺbke 1,5 m vo vrstve riečneho štrku. Vo výške 0,7 m od dna základovej ryhy boli na murive badateľné stopy ohňa. Rozšírený základ prekrývala v severozápadnej časti vrstva prepáleného ílu. Táto ílovitá vrstva klesala popri murive do vnútra sondy do hĺbky jeden meter. Až do tejto úrovne sme nenašli žiadne významné archeologické nálezy. Na úrovni prepálenej vrstvy sa našla novoveká keramika zo 16. – 18. stor.

V blízkosti základov dvorového traktu (vo vzd. 0,4 m) sa v hĺbke 1 m našli pozostatky ďalšieho muriva narušeného výkopom pre inžinierske siete, ktoré bolo rovnobežné so základovým murivom dvorového traktu. Zachovala sa len jeho spodná časť, založená takmer o 0,3 m vyššie, ako základové murivo dvorového traktu, vo vrstve riečneho štrkopiesku. Medzi obidvoma murivami bol priestor pod prepálenou vrstvou vyplnený ílom. V ňom sa našli fragmenty neskoro stredovekej keramiky z konca 15. až začiatku 16. stor. (šesť črepov). Na úrovni piesčitej vrstvy na dne sondy bola staršia plytšia jama, ktorú prekrýval základ dvorového traktu. V jej výplni sa našiel stredoveký črepový materiál. Ide o obtáčanú keramiku tmavosivej farby s výzdobou v podobe obežných žliabkov a slzičkovitých vrypov pod hrdlom nádoby. Súbor je príliš torzovitý a malý (sedem črepov), aby bolo ho možné jednoznačne datovať. Rámcovo sa však uvedená keramika kladie do 12. – 14. stor.

3. K e ž m a r o k (okr. Kežmarok), poloha S t r á ž k y, záchranný výskum na území stavby Výrobný závod Institute Europharm, priemyselná zóna Pradiareň, ojedinelé nálezy, staršia doba bronzová, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Územie stavby sa nachádza severne od mesta Kežmarok, v časti nazývanej Strážky. Je situované na miernom svahu so sklonom na juhovýchod, ktorý sa zvažuje k rieke Poprad. Pri sledovaní zemných prác boli nájdené len ojedinelé nálezy z praveku, stredoveku a novoveku v ornici a ílovitej vrstve pod ňou. Ani následná sondáž nepriniesla zistenia v podobe archeologických objektov.

Celkovo sa počas celého trvania výskumu našlo 72 fragmentov (z toho tri z okrajov a tri z dien nádob, ostatné z vydutia) keramiky (z toho 18 fragmentov zo stredoveku - medzi nimi aj tri profilované okraje a dva dná, tri omleté črepy z neskorej doby rímskej ?), osem kusov drobnej trosky, väčší kus kompaktnej železnej trosky, osem železných predmetov (klince, fragmenty železnej reťaze, zlomok podkovy, železný priebojník a kliešte), zlomok predmetu zo zliatiny medi z novoveku a dva drobné úštepy z jurského podkrakovského pazúrika datovaného najskôr do akeramického horizontu staršej doby bronzovej (za posúdenie ďakujem M. Sojákovi).

4. V l k o v á (okr. Kežmarok), poloha P o d S m r e č k a m i, extravilán, záchranný výskum na území stavby Vlková IBV/133, sídlisko, neskorá doba rímska až začiatok doby sťahovania národov, ojedinelé nálezy, novovek, stredovek. Uloženie nálezov: Múzeum v Kežmarku, Kežmarok.

Územie stavby sa nachádza južne od intravilánu obce Vlková, v údolí potoka Vlková, na strmom západnom svahu kopca, pôvodne členenom medzami. Počas sledovania výkopových prác boli na niekoľkých miestach stavby nájdené ojedinelé fragmenty keramiky a železných predmetov zo stredoveku a novoveku, súvisiace s poľnohospodárskou činnosťou. Na juhozápadnom okraji stavby sa nachádzala výraznejšia koncentrácia nálezov keramiky, pričom medzi fragmentmi bolo viacero črepov z obdobia neskorej doby rímskej až začiatku sťahovania národov. Následne bol pri hĺbení kanalizácie narušený objekt z uvedeného obdobia. Miesto nálezu bolo preskúmané sondami I a II (obr. 62). Objekt 1 bol prekrytý jeden meter hrubou vrstvou splavenej ornice. Podarilo sa preskúmať len jeho časť neporušenú kanalizáciou a následne aj okolie objektu. Objekt bol mierne zahĺbený do ílovitého podložia mal pretiahnutý pôvodne snáď obdĺžnikový tvar orientovaný v smere SV-JZ. Rozmery odkrytej plochy objektu dosahovali 2,5 x 0,75 m. Na vonkajšom obvode objektu sa podarilo zachytiť dve kolové jamy na severozápadnej strane a jednu na juhovýchodnej strane. Kolové jamy s priemerom 0,3 m boli zahĺbené do hĺbky v priemere 0,25 m do podložia. Vo výplni objektu a jeho okolí sa našlo 19 črepov, desať kusov drobnej prepálenej mazanice, osem kusov drobnej trosky, amorfný kus železoviny a pieskovcový brúsik. Spomedzi nálezov úžitkovej keramiky sa vynímajú dva fragmenty sivej tenkostennej keramiky vyrobenej na hrnčiarskom kruhu.

Juhovýchodne od objektu, v jeho bezprostrednej blízkosti sa na ploche 5 x 2 m v rámci sondy II rysovalo päť výrazných kolových jám s priemerom 0,3 m, zahĺbených do podložia v priemere do 0,2 m. Predstavovali obdĺžnikový pôdorys nadzemnej kolovej stavby orientovanej v smere S-J. Vzhľadom k tomu, že sa výkopy pohybovali na okraji územia stavby, nebolo možné sondy ďalej rozšíriť a preskúmať prípadné pokračovanie pôdorysu. V sonde II sa okrem päť novovekých črepov a dva kusy mazanice so stroskovateným povrchom. Našiel sa len jeden fragment keramiky z neskorej doby rímskej. Vo vzdialenosti 10 m juhozápadne od uvedených objektov sa na ploche sondy III zistili dva rady jamiek s priemerom 0,2 m a zahĺbením do podložia 0,02 – 0,05 m. V ich blízkosti sa nachádzali na dvoch miestach zhluky pieskovcových kameňov, nesúce stopy prepálenia a v ich okruhu bola hlina premiešaná s uhlíkmi, kúskami prepálenej hliny a trosky, pričom tieto nálezy sa koncentrovali v prípade každého z objektov na ploche s priemerom 0,6 m. Medzi kameňmi sa našiel kúsok polotovaru pravdepodobne z vysoko nauhličeného železa, ktorý predstavuje kov striebristého lesku bez stôp korózie a fragment sivej keramiky. Okrem toho zo sondy III pochádza nález skorodovaného kovového predmetu so stopami po nitoch a drobný úlomok trosky, ako i jeden hrubostenný črep a dve zvieracie kosti.

Mimo sledovanej a skúmanej plochy sa pri povrchovom prieskume našlo viacero nálezov patriacich jednoznačne do neskorej doby rímskej, ktoré sa koncentrovali na ploche s priemerom približne 5 m vo vzdialenosti 30 m severne od objektu 1. Medzi nálezmi (17 zlomkov z vydutia nádob) je aj jemná keramika (okraj, črep z prstencovitého dna misky), troska (á kusov) a prepálené kúsky hliny (dva kusy). Je predpoklad, že nálezy súvisia s ďalším objektom z neskorej doby rímskej.

Okrem uvedených nálezov sa pri sledovaní zemných prác našlo 41 novovekých črepov, desať fragmentov keramiky zo stredoveku a štyri z neskorej doby rímskej, osem drobných kúskov prepálenej hliny, 14 železných predmetov (klince, podkova, súčasti voza ai.), kus trosky a zvieracia kosť.

5. V e ľ k á L o m n i c a (okr. Kežmarok), intravilán, poloha N a p a s t v e, záchranný výskum na území stavby IBV pri golfovom ihrisku Veľká Lomnica. Výskum prebiehal v geologických vrstvách.

Územie stavby sa nachádza severozápadne od centra obce Veľká Lomnica na pravobrežnej terase Skalnatého potoka. Terén je silno podmáčaný. Profily výkopov na území stavby poukazovali na charakter podložia, tvoreného fluviglaciálnymi nánosmi. Vrstva riečnych okrúhliakov a štrku je prekrytá ílom, na ktorom leží ornica. V ílovitej vrstve boli badané geologické útvary kriogénneho pôvodu, ktoré majú pleistocénny pôvod. Na viacerých miestach boli zistené pozostatky meliorácií, ktoré si naviac na mnohých miestach zachovali funkčnosť. V južnej časti územia stavby bol preskúmaný nepravidelný útvar s rozmermi 1,5 x 0,7 m, ktorého výplň tvorila hlina silno premiešaná s uhlíkmi.

L i t e r a t ú r a

Puškárová/Puškár 1979 - B. Puškárová/I. Puškár: Kežmarok. Bratislava 1979.

RETTUNGSGRABUNGEN IM BEZIRK VON KEŽMAROK. Kežmarok (Bez. Kežmarok), Starý trh Nr. 71, Rettungsgrabung im Hofteil des Bürgerhauses, Neuzeit, Aufbewahrung der Funde: Museum in Kežmarok, Kežmarok. Die Grabung verlief hinter der Stadtbefestigung im Hofteil, ursprünglich mit Garten. Im länglichen Schnitt war es möglich eine ein Meter dicke Schicht von Gartenerde am dunkelgrauen Löß zu verfolgen. In der Tiefe von 1,6 m, auf der Unterwasserebene, befand sich eine Schottersandschicht. Einzelfunde der neuzeitlichen Keramik (9 Stück) stammen aus der Lehmschicht und von der Oberfläche einer grauen Lößschicht. Fundamente der Burgmauer befanden sich auf grauem Löß in der Tiefe von 1 m, wobei der Boden der Fundamentfurche mit Sand und Rollsteinen ausgefüllt war.

Kežmarok (Bez. Kežmarok), Hlavné námestie Nr. 42, Rettungsgrabung im Hofteil des Hauses, Neuzeit, Mittelalter. Aufbewahrung der Funde: Museum in Kežmarok, Kežmarok. Die Grabung verlief auf der Stelle der Fundamente von zukünftiger Treppe im Hofteil eines Bürgerhauses aus der zweiten Hälfte des 19. Jh., das auf einer mittelaltelterlichen Parzelle steht. Freigelegt wurden Fundamente eines untergangenen Hoftrakts. Unter dem Auftrag aus dem 20. Jh. war es möglich Schichten mit neuzeitlichen und mittelalterlichen Funden zu verfolgen. Unter den Hoftraktfundamenten auf der Untergrundebene wurde eine Grube mit mittelalterlicher Keramik freigelegt.

Kežmarok (Bez. Kežmarok), Flur Strážky, Rettungsgrabung auf der Baustelle von Europharm Institute, Industriezone Pradiareň, Einzelfunde, Neuzeit, Mittelalter, ältere Bronzezeit. Aufbewahrung der Funde: Museum in Kežmarok, Kežmarok. Bei der Verfolgung der Erdarbeiten auf der Baustelle, am südöstlichen Abhang über dem Poprad-Fluss, wurden Einzelfunde der neuzeitlichen und mittelalterlichen Keramik, Eisengegenstände und Schlacke gefunden. Aufgetreten sind auch zwei Abschläge aus jurazeitlichem Krakauer Feuerstein aus dem Anfang der älteren Bronzezeit.

Kežmarok (Bez. Kežmarok), Flur Pod Smrečkami, Außenbereich, Rettungsgrabung auf der Baustelle Vlková IBV/133, Siedlung, spätrömische Kaiserzeit bis Anfang der Völkerwanderungszeit, Einzelfunde, Neuzeit, Mittelalter. Aufbewahrung der Funde: Museum in Kežmarok, Kežmarok. Auf einem steilen Abhang im Tal des Vlková-Baches war bei den Erdarbeiten ein Objekt aus der spätrömischen Kaiserzeit bis Anfang der Völkerwanderungszeit beschädigt. Untersucht wurde sein durch Kanalisation unbeschädigter Teil und anschließend auch Umgebung des Objekts. Ausmaßen der freigelegten Fläche des Objekts erreichten 2,5 x 0,75 m. Auf seinem äußeren Umfang ist es gelungen zwei Pfostengruben, eine auf der nordwestlichen Seite und eine auf der südöstlichen Seite, zu erfassen. In der Füllung und Umgebung des Objekts wurden Keramikfragmente aus der gegebenen Zeit, Schlacke, Lehmbewurf und Schleifstein gefunden. Interessant sind zwei Fragmente von grauer dünnwandiger scheibengedrehter Keramik. Außer der Bezugsfläche wurden bei der Begehung mehrere Funde aus eindeutig spätrömischer Kaiserzeit gefunden. Sie konzentrierten sich auf einer Fläche mit einem Durchmesser von ungefähr 5 m in der Entfernung 30 m nördlich vom Objekt 1. Südöstlich vom Objekt, in unmittelbarer Nähe, wurde auf der Fläche von 5 x 2 m ein oberirdischer Pfostenbau mit länglichem Grundriss freigelegt. Erhalten wurden fünf markante Pfostengruben mit einem Durchmesser von 0,3 m, eingelassen in den Untergrund bis in die Tiefe von 0,2 m. In der Entfernung 10 m südwestlich von den angegebenen Objekten befanden sich auf der Grabungsfläche III auf zwei Stellen im Lehm mit Holzkohlen und Schlacke Gruppierungen von durchgebrannten Sandsteinen. Unter den Steinen befand sich ein Fragment von einem eisernen Halbprodukt, ein Metallgegenstand mit Nieten und ein Randfragment von grauer Keramik.

Veľká Lomnica (Bez. Kežmarok), Innenbereich, Flur Na pastve, Rettungsgrabung auf der Baustelle IBV bei dem Golfplatz Veľká Lomnica, Untersuchung verlief in den geologischen Schichten.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V PODTURNI A STREČNE

Marta Kučerová

1. Podtureň (okr. Liptovský Mikuláš), poloha Medzi kanále a Pred stanicou, sídlisko?, doba bronzová, neskorá doba rímska až začiatok doby sťahovania národov, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Ithaka BB spol. s r. o., Banská Bystrica.

Územie stavby leží severovýchodne od obce a juhozápadne od hlavnej cesty vedúcej z Liptovského Hrádku do Liptovského Mikuláša, a na ľavom brehu Váhu v jeho inundačnom území. Tomu zodpovedá aj charakter podložia, ktoré ja tu tvorené riečnymi nánosmi.

Územím stavby prechádza trasa kanalizácie budovaná v rokoch 2004 – 2005. Na trase kanalizácie bol uskutočnený archeologický prieskum (*Šimková 2004*, 187) a neskôr výskum na mieste lokalizovaných archeologických nálezov (*Roth 2006*, 159) v polohe Roveň, ktorá leží vo vzdialenosti 500 m severozápadne od územia stavby. V roku 1870 v polohe Nižná Roveň, na pravom brehu Váhu preskúmal B. Majláth popolnicové pohrebisko z obdobia lužickej kultúry doby halštatskej (*Laučík*, 19 – 22). Na území stavby bol preto realizovaný sondážny výskum, pri ktorom však neboli zistené žiadne archeologické objekty. Dôvodom môže byť fakt, že išlo o dočasné, príležitostné osídlenie (osídlenie v inundáciách sledujeme tak dobe bronzovej ako i v neskorej dobe rímskej), v dôsledku blízkosti vodného toku nezachovali. Nemožno však vylúčiť ani transport nálezov splachom z iných polôh.

Celkovo sa pri výskume našlo 115 črepov, z toho osem pravekých (doba bronzová) črepov z vydutia nádob hnedej až sivej farby, prípadne s rôzne sfarbeným povrchom na vnútornej a vonkajšej strane. Ďalej osem črepov z neskorej doby rímskej - výrazné dno s prstencovitou nôžkou zo sivej keramiky, dva zdobené črepy z vydutia hrubostenných nádob (kolok a viacnásobná vlnovka), 73 stredovekých črepov (aj dva z vydutia nádob zdobených závitnicou, dva drobné fragmenty z profilovaných okrajov - poukazujúce na 14. – 15. stor.). Železných predmetov bolo 19 (prevažne klince) a štyri ks trosky, okrem toho dve zvieracie kosti a tri výraznejšie kusy mazanice, ako i niekoľko kúskov drobnej prepálenej hliny. Z toho, s výnimkou drobného pravekého črepu, boli všetky nájdené pri povrchovom prieskume po odstránení ornice na ploche stavby. Všetky fragmenty keramiky mali omletý, výrazne opotrebovaný povrch.

2. Strečno (okr. Žilina), poloha Mokraď, extravilán, záchranný výskum na území stavby Skladová hala s administratívou, komunikácie a technická infraštruktúra na pozemkoch parc. č. 1164/157, 1164/158, 1164/159, 1164/160, 1164/161, 1191/2, 1203/52, v katastrálnom území Strečno, novovek, ojedinelé nálezy. Uloženie nálezov: Ithaka BB spol. s r. o., Banská Bystrica.

Počas výskumu na území stavby boli nájdené ojedinelé fragmenty novovekej keramiky, železné predmety a zvieracie kosti, ktoré dokladajú poľnohospodárske využitie lokality v nedávnej minulosti. V juhovýchodnej časti územia stavby podarilo odkryť pozostatky zaniknutého malého vodného toku, prípadne odvodňovacieho kanála. Nálezy z výplne poukazujú na to, že existoval ešte v 20. stor.

Literatúra

Laučík (bez ročenia) - P. Laučík: Podtureň - brána do laténskeho Liptova. Podtureň.
Roth 2006 - P. Roth: Výskum v Podturni. AVANS 2004, 2006, 159.
Šimková 2004 - Z. Šimková: Predstihový prieskum v Podturni. AVANS 2003, 2004, 187.

RETTUNGSGRABUNG IN PODTUREŇ UND STREČNO. Podtureň (Bez. Liptovský Mikuláš), Flur Medzi kanále und Pred stanicou, Siedlung?, Neuzeit, Mittelalter, Bronzezeit, spätrömische Kaiserzeit bis Anfang der Völkerwanderungszeit. Erste Etappe der Rettungsgrabung auf der Baustelle von Wohnhäusern Podtureň 2. Etappe. Aufbewahrung der Funde: Ithaka BB GmbH., Banská Bystrica.

Auf der Bezugsfläche hat in den Jahren 2004 – 2005 ein Kanalisationsbau stattgefunden. Auf ihrer Terrasse wurde eine archäologisch Begehung (Šimková 2004, 187) und später Grabung (Roth 2006, 159) in der Flur Roveň durchgeführt. Die liegt 500 m nordwestlich von der Bezugsfläche in Podtureň. Bei der Grabung wurden allerdings keine archäologischen Objekte festgestellt. Insgesamt wurden aber bei der Begehung der Fläche 115 Scherben gefunden. Davon waren acht vorzeitliche (Bronzezeit) von brauner oder grauer Farbe, bzw. mit unterschiedlich gefärbter Oberfläche. Acht weitere Scherben stammen aus spätrömischer Kaiserzeit - markanter Boden mit ringförmigem Fuß aus grauer Keramik, zwei verzierte Scherben aus dickwandigen Gefäßen (Stempel und mehrfache Welle), 73 mittelalterliche Scherben (u. a. auch zwei mit Umlaufslinien verziert, zwei kleine Fragmente von profilierten

Rändern aus 14. – 15. Jh.). Gefunden wurden auch 19 Eisengegenstände (meistens Nägel) und vier Schlackenstücke, außer dem zwei Tierknochen und drei markante Lehmbewurffragmente wie auch einige Stücke von durchgebranntem Lehm.
Strečno (Bez. Žilina), Flur Mokraď, Außenbereich, Rettungsgrabung auf der Baustelle von Lagerhalle mit Administrative, Kommunikation und technischen Infrastruktur, Neuzeit, Einzelfunde. Aufbewahrung der Funde: Ithaka BB GmbH., Banská Bystrica.
Während der Grabung wurden einige Einzelfragmente von neuzeitlicher Keramik, Eisengegenstände und Tierknochen gefunden. Sie belegen die landwirtschaftliche Nutzung der Fundstelle in kurzer Vergangenheit.

VÝSKUM TRASY DIAĽNICE D1 NA ÚSEKU SVEREPEC - POVAŽSKÁ BYSTRICA

Rudolf K u j o v s k ý - Ondrej Ž a á r

P o v a ž s k á B y s t r i c a (okr. Považská Bystrica), poloha H r a d i š t e, sídlisko, hradisko, záchranný výskum, paleolit, mladšia doba laténska - staršia doba rímska, púchovská kultúra. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Archeologický výskum bol vyvolaný výstavbou diaľnice na úseku Sverepec - Vrtižer. Prvou etapou bol úsek Sverepec - Považská Bystrica, ktorý sme sondami overili po celom úseku trasy. Povrchový prieskum a následný výskum sa uskutočnil na ploche, ktorá pred výstavbou objektu nebola zastavaná. Hranice skúmanej plochy boli vymedzené trasou diaľnice. Sledovaný priestor sa nachádza v severozápadnej časti katastra Považskej Bystrice.

Predchádzajúce informácie boli iba z ojedinelých prieskumných aktivít pracovníkov Považského múzea v Žiline, alebo miestnych nadšencov. Preto sme položili dôraz na vlastný povrchový prieskum. Priame výkopové práce začali 14. apríla, a za pomoci techniky a brigádnikov pokračovali do 27. augusta 2008. V km 0 – 4,2 trasy stavby sme riešili situáciu zisťovacími sondami. V priestore sme umiestnili 30 sond, dlhých 30 m a širokých 2,4 m. Prvé dva km trasy sme riešili priebežnou sondou 8 m širokou, umiestnenou v strede trasy (obr. 63: 1)

V časti 3,2 – 3,8 km tangovanej plochy sme zistili ojedinelé prejavy mladšieho osídlenia polohy (líniové žľaby, zahĺbené jamy a pod.), bez možnosti presnejšieho datovania.

Výskum sa sústredil na záverečnú ostrožnú časť tiahleho hrebeňa severne nad časťou Považskej Bystrice - Jelšové. Poloha známa pod označením "Hradište" je súčasťou Strážovskej hornatiny. Východné ukončenie hrebeňa sa týči prakticky nad strednou časťou dnešnej Považskej Bystrice. Na polohe sme zistili existenciu hradiska púchovskej kultúry a miesto výroby kamenných nástrojov zo staršej doby kamennej. Následne plošne skúmaná plocha bola dlhá 210 metrov a široká maximálne 44 metrov v mieste vnútorného areálu opevneného hradiska

V úseku asi 50 až 100 metrov od opevnenia z vonkajšej, juhozápadnej, strany hradiska sme zistili výraznejší výskyt úštepov z pazúrika zo staršej doby kamennej. Početné miniatúrne odštepky pazúrika dokladajú výrobu kamenných nástrojov priamo na mieste.

Považská Bystrica leží v hornej časti Púchovského prelomu pri vyústení potoka Domaniženka do Váhu. Chotár sa nachádza v Podmanínskej pahorkatine, východná časť v Manínskej vrchovine. Jeho územie budujú prevažne druhohorné sedimenty bradlového pásma. Prejavilo sa to v početných skamenelinách druhohorných mäkkýšov, zistených v kameňoch, použitých pri budovaní pôvodného opevnenia hradiska.

Poloha „Hradište" je zo severnej, východnej a južnej strany chránená strmými svahmi. Juhozápadná strana výbežku bola prehradená priekopou širokou 6 – 8 m a hlbokou viac ako 2,5 m. Nad priekopou bol navŕšený zemný val. Z vonkajšej strany valu bol múr z nasucho kladených kameňov spevnený drevenými kolmi (obr. 63: 3). Val nebol v teréne viditeľný, pretože bol rozvlečený orbou. Výskum ukázal, že časť telesa valu sa po deštrukcii predného múru zosunula naspäť do priekopy. Samotná priekopa spevňovala predovšetkým najvyššiu časť hrebeňa, v týchto miestach kopírovala priebeh valu. V južnej časti (zistené výskumom), a v severnej časti (mimo záber diaľnice, a teda neskúmané) voľne vyznievala v nižších polohách terénu. V severnej časti hrebeňa bola terénna situácia v značnej miere zničená masívnym zosuvom okraja svahu. V juhovýchodnej nižšie položenej časti polohy sa opevnenie stáčalo juhovýchodným smerom do priestoru dnešných súkromných pozemkov mimo trasu diaľnice. Na južnej strane sa výskumom

podarilo odkryť pravdepodobný vstup do opevneného areálu hradiska. Na východnej nedeštruovanej strane sme zistili existenciu menšieho zemného násypu umiestneného na hrane terénneho zlomu, zvýrazňujúceho opevnenie aj z tejto relatívne konfiguráciou terénu zabezpečenej strany hradiska. Z vnútornej strany tohto násypu sme zistili pravdepodobnú existenciu výrazne zničených kopulovitých pecí.

Kultúrna vrstva na ploche bola pomerne tenká - cca 20 až 50 cm. Okrem zahĺbených zásobnicových jám sme zistili zvyšky nadzemných kolových stavieb. Väčší počet kolových jám zistených plošným odkryvom dokazuje domy s rozmermi 4 x 8 m, prípadne existenciu vnútornej palisády. Ukazuje tiež, že na hradisku sú pravdepodobne dve fázy osídlenia. Tento predpoklad naznačuje aj zásyp viac ako dva metre hlbokých, pôvodne zásobnicových jám (obr. 63: 2).

Osídlenie sa neobmedzovalo iba na bezprostredne opevnenú vnútornú plochu zisteného hradiska. Z južnej strany v priestore dnešných súkromných pozemkov (záhrad) sú vo svahu viaceré horizontálne terasy ukončené strmým svahom nad časťou Považskej Bystrice - Jelšové. Táto časť polohy je však mimo trasy diaľnice a nebola skúmaná.

Prvé osídlenie, datovateľné do 1. stor. pred n. l. zaniklo zrejme požiarom. Kolové stavby so stenami omazanými hlinou zrejme znova postavili po zlome letopočtu. Datovanie máme predbežne len orientačné, založené predovšetkým na nájdených zlomkoch keramiky. Výskumom zachránené zvyšky stĺpov zo zničených domov umožnia využiť aj možnosti prírodovedných metód. Osídlenie patrí nepochybne po celú dobu ľudu púchovskej kultúry, pričom v staršej dobe sú výraznejšie prejavy keltskej zložky, v mladšej fáze osídlenia sú postrehnuteľné prvky germánske. Záver osídlenia polohy je predbežne možné datovať do 1. – 2. stor. nášho letopočtu. Z kultúrnej vrstvy na ploche hradiska je relatívne málo nálezov. Takmer úplná je absencia kovových predmetov. Je pravdepodobné, že hradisko postupne stratilo svoj strategický význam a obyvatelia ho opustili.

Zistené hradisko tvorilo dominantu nad údolím Váhu. Výskum výrazne prispel k poznatkom o osídlení tohto regiónu v období prelomu letopočtu. Doplnil naše poznatky o živote ľudu púchovskej kultúry v tejto časti Slovenska.

GRABUNG AUF DER AUTOBAHN D1 SVEREPEC - POVAŽSKÁ BYSTRICA. Považská Bystrica (Bez. Považská Bystrica), Flur Hradište, Siedlung, Burgwall, Rettungsgrabung, Paläolithikum, jüngere Latènezeit - ältere römische Kaiserzeit, Púchov-Kultur. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra.

Die Grabung konzentrierte sich auf den Abschlussteil eines gezogenen Kammes nördlich über Považská Bystrica - Jelšové. Die Flur, bekannt als "Hradište", ist ein Bestandteil von Strážovská hornatina. Auf der Flur haben wir einen Burgwall der Púchov-Kultur und eine Herstellungsstelle für Steinwerkzeuge aus älterer Steinzeit festgestellt. Die Flur "Hradište" ist von der Nord-, Ost- und Südseite von steilen Abhängen geschützt. Südwestliche Seite des Ausläufers war mit einem 6 – 8 m breiten und mehr als 2,5 m tiefen Graben gesperrt. Über dem Graben war ein Erdwall aufgetürmt. Von der Außenseite des Walles war die Mauer aus trockengelegten Steinen mit Holzpfosten verstärkt. Auf der Südseite ist es gelungen einen wahrscheinlichen Eingang in die befestigte Burganlage freizulegen. Auf der östlichen Seite ohne Destruktion haben wir eine kleinere Erdaufschüttung am Terrainbruch erfasst. Außer eingetieften Vorratsgruben haben wir Reste von oberirdischen Pfostenbauten erfasst. Größere Anzahl von erfassten Pfostengruben belegen Häuser mit Ausmaßen von 4 x 8 m. Die erste Ansiedlung, datierbar ins 1. Jh. vor Chr., war wahrscheinlich bei einem Brand zerstört. Es gehört dem Volk der Púchov-Kultur, wobei in der älteren Zeit die keltischen Elemente deutlicher sind, in der jüngeren Phase der Ansiedlung kann man wieder die germanischen Elemente bemerken. Das Ende der Ansiedlung kann vorläufig in das 1. - 2. Jh. nach Chr. datiert werden.

LETECKÁ PROSPEKCIA NA SLOVENSKU V ROKU 2008

Ivan Kuzma - Martin Bartík

V roku 2008 sme v rámci leteckej prospekcie pokračovali v systematickom vyhľadávaní a dokumentovaní archeologických nálezísk na Slovensku. Uskutočnili sme deväť prieskumných letov v celkovom trvaní 18 letových hodín lietadlom Cessna 172 firmy Aero Slovakia. Prospekcia sa, podobne ako minulé roky, koncentrovala na územie juhozápadného Slovenska, prieskumné lety smerovali hlavne do oblastí Trnavskej pahorkatiny, Žitného ostrova, dolného Považia, Ponitria, Požitavia, Pohronia a pozdĺž

ľavobrežia Dunaja. Okrem toho sme sa zamerali i na Poiplie, až po Poltár. Znova sa potvrdilo, že zhruba od Šiah smerom na východ sú podmienky pre sledovanie porastových príznakov značne obmedzené.

Dovedna bolo pri leteckej prospekcii dokumentovaných 218 lokalít či polôh, resp. objektov, zároveň boli dokumentované i prebiehajúce archeologické výskumy na viacerých lokalitách. Náleziská prevažne neboli overené povrchovým zberom alebo inými metódami, takže ich datovanie je väčšinou neznáme.

Údaje o zistených náleziskách sú uvádzané v poradí: Názov obce, okres, poloha, dátum letu, číslo letu, číslo záberu.

1. Abrahám, (okr. Galanta), Zasihotské, 19.6.2008, 3_08, 468-470, jamy, chaty, nedatované.
2. Beladice, časť Pustý Chotár, (okr. Zlaté Moravce), 12.9.2008, 7_08, 1095-1099, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
3. Beladice, časť Veľké Chrašťany, (okr. Zlaté Moravce), 12.9.2008, 7_08, 1136, 1100-1105, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
4. Bernolákovo, (okr. Senec), 30.5.2008, 2_08, 330-331, Golfové ihrisko, ktorého výstavbou bolo zničených viacero nálezísk z rôznych období.
5. Blatná na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), 30.5.2008, 2_08, početné jamy , chaty a viaceré križujúce sa línie, pôdorys?, nedatované.
6. Blatná na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Novoveská pusta, 19.6.2008, 3_08, 611, jamy, nedatované.
7. Blatná na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Veľkojazerné, 20.6.2008, 4_08, 720, 723, 724, jamy, chaty a viaceré križujúce sa línie, nedatované.
8. Blatná na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Veľkojazerné, 20.6.2008, 4_08, 719, 721, 722, 727, pohrebisko s viditeľnými cca dvadsiatimi hrobmi, nedatované.
9. Bratislava, časť Devín, (okr. Bratislava IV), 7.5.2008, 1_08, 128-134, opätovné dokumentovanie hradu.
10. Bratislava, časť Dúbravka, (okr. Bratislava IV), Veľká lúka, 19.6.2008, 3_08, 560, 561, monitorovanie stavu stavby z doby rímskej.
11. Bratislava, časť Jarovce, (okr. Bratislava V), Kilometrák, 19.6.2008, 3_08, 562-565, jamy, chaty a pomerne široká línia prechádzajúca kruhovým útvarom neznámeho pôvodu, nedatované.
12. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava II), Tretí diel, 19.6.2008, 3_08, 577-582, početné jamy a chaty, nedatované.
13. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava II), Tretí diel, 19.6.2008, 3_08; 20.6.2008, 4_08, 709, 710, 584, početné jamy a chaty, nedatované.
14. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava II), Druhý diel, 19.6.2008, 3_08, 585-591; 20.6.2008, 4_08, 711-718, okrem samostatných objektov sa tu nachádzajú i početné jamy a chaty, tvoriace väčšie obdĺžnikové formácie, nemožno vylúčiť že ide o zaniknutú stredovekú dedinu. Polohou prebiehajú tiež viaceré línie, nie je možné vylúčiť že niektoré z nich patria poľnému táboru z doby rímskej (obr. 64: 1).
15. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava II), Tretí diel, 20.6.2008, 4_08, 698-703, 707, 708, početné jamy a chaty, nedatované.
16. Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (okr. Bratislava II), Tretí diel, 20.6.2008, 4_08, 704-706, jamy a chaty, nedatované.
17. Breznička, (okr. Poltár), 3.7.2008, 6_08, 1007, jamy?, nedatované.
18. Breznička, (okr. Poltár), 3.7.2008, 6_08, 1003-1006, dokumentovanie kostola.
19. Budmerice, (okr. Pezinok), Niva, 19.6.2008, 3_08, 471, 472, jamy priame línie, nedatované.
20. Cerová, (okr. Senica), Korlátka, 7.5.2008, 1_08, 54-62, dokumentovanie stavu hradu, stredovek.
21. Cinobaňa, (okr. Poltár), Jarčanisko, 3.7.2008, 6_08, 1011-1019, dokumentovanie výskumu pohrebiska kyjatickej kultúry (obr. 64: 2).
22. Častá, (okr. Pezinok), Červený kameň, 19.6.2008, 3_08, 473-483, dokumentovanie hradu Červený kameň, stredovek (obr. 65: 1).
23. Černík, (okr. Nové Zámky), Za vodou, 1.7.2008, 5_08, 896 -900, dvojitý, mierne oválny útvar, nedatované.
24. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 22.11.2008, 8_08, 9168-9196, 9203, dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej komunikácie R1.
25. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), Olichov, 12.9.2008, 7_08, 1111-1115, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.

26. Čierne Kľačany, (okr. Zlaté Moravce), 12.9.2008, 7_08, 1116, 1117, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
27. Divín, (okr. Lučenec), 3.7.2008, 6_08, 1023-1036, dokumentačné zábery hradu.
28. Divín, (okr. Lučenec), Nad zastávkou, 3.7.2008, 6_08, 1020-1022, celkový pohľad na viaceré zalesnené hrádky, stredovek.
29. Divín, (okr. Lučenec), 3.7.2008, 6_08, 1026, dokumentačné zábery ohradeného kostola.
30. Dlhá nad Váhom, (okr. Šaľa), Slaná lúka, 30.5.2008, 2_08, 422, pôdorysy domov, neolit?.
31. Dlhá nad Váhom, (okr. Šaľa), Dolná Lúka, 30.5.2008, 2_08, 437, 438, zaoblené nárožie, nedatované.
32. Dlhá nad Váhom, (okr. Šaľa), Dolná Lúka, 30.5.2008, 2_08, 439, 440, jamy a chaty, nedatované.
33. Dlhá nad Váhom, (okr. Šaľa), Veľký pasienok, 19.6.2008, 3_08, 632-639, pôdorysy domov, neolit?.
34. Dolný Ohaj, (okr. Nové Zámky), Horné lúky, 1.7.2008, 5_08, 891-895, jamy, chaty, pravouhlý pôdorys?, nedatované.
35. Dunajská Lužná, časť Jánošíková, (okr. Senec), Kamenný pasienok, 30.5.2008, 2_08, 332-336; 19.6.2008, 3_08, 566-576, mohyly?, nedatované.
36. Dunajská Lužná, časť Nová Lipnica, (okr. Senec), 20.6.2008, 4_08, 670, jamy, línie, nedatované.
37. Dunajská Lužná, časť Nové Košariská, (okr. Senec), Svoradovské, 20.6.2008, 4_08, 667-669, 671-673, jamy, línie, nedatované.
38. Dunajská Lužná, časť Nové Košariská, (okr. Senec), Pri štrkovisku, 19.6.2008, 3_08, 597, 600, jamy, nedatované.
39. Dunajská Lužná, časť Nové Košariská, (okr. Senec), Pri štrkovisku, 19.6.2008, 3_08, 595 -599, jamy, línia?, nedatované.
40. Dunajská Lužná, časť Nové Košariská, (okr. Senec), Les, 7.5.2008, 1_08, 135-137, jamy, chaty, línie, nedatované.
41. Dunajská Streda, (okr. Dunajská Streda), 30.5.2008, 2_08, 358, dokumentovanie polohy s pohrebiskom z doby rímskej.
42. Dvorníky, (okr. Hlohovec), Posádka, 7.5.2008, 1_08, monitorovanie stavu lokality z doby bronzovej.
43. Dvorníky, (okr. Hlohovec), Červeníky, 7.5.2008, 1_08, 46-48, sledovaný priebeh starej cesty, nedatované.
44. Gajary, (okr. Malacky), Hájikové, 19.6.2008, 3_08, 535-537, jamy, chaty, nedatované.
45. Golianovo, (okr. Nitra), 3.7.2008, 6_08, 1076-1078, opätovné dokumentovanie rondelu lengyelskej kultúry.
46. Hájske, (okr. Šaľa), Kakavské diely, 30.5.2008, 2_08, 314-316, jamy, pravouhlý otvorený pôdorys nedatované.
47. Halič, (okr. Lučenec), 3.7.2008, 6_08, 1037-1052, dokumentovanie stavu zámku (obr. 65: 2).
48. Holice, časť Beketfa, (okr. Dunajská Streda), Barcske, 20.6.2008, 4_08, 729, 730, jamy, priama línia, hrob s kruhovým žľabom alebo mohyla, nedatované.
49. Holice, časť Beketfa, (okr. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 728, hrob s kruhovým žľabom alebo mohyla, nedatované.
50. Horná Seč, (okr. Levice), Malé piesočiny, 3.7.2008, 6_08, 935-946, jamy, navzájom sa pretínajúci kruh a mierne obdĺžnikový priekopový pôdorys s rozmermi cca 20 x 15 m, priemer kruhu cca 15 m, nedatované (obr. 66: 1).
51. Hoste, (okr. Galanta), Kopecké, 19.6.2008, 3_08, 462-467, jamy, nedatované.
52. Hosťová, (okr. Nitra), Líščia diera, 12.9.2008, 7_08, 1090-1094, Dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
53. Hrkovce, (okr. Levice), Turovec, 3.7.2008, 6_08, 1067-1070, dokumentovanie hradiska.
54. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 601, 602, 606, nárožie a priebeh rímskeho poľného tábora.
55. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 603-605, 608, 609, jamy, chaty, mohyly.
56. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 676-678, jamy a dve paralelné línie jám, nedatované.
57. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 681-688, jamy a pôdorysy navzájom sa porušujúcich priekopových útvarov, nedatované.
58. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 689-691, jamy, chaty, mohyly.
59. Hviezdoslavov, (okr. Dunajská Streda), Čerešňová, 20.6.2008, 4_08, 692-697, dva pravouhlé priekopové pôdorysy, nedatované.
60. Ipeľský Sokolec, (okr. Levice), Dolné lúky, 3.7.2008, 6_08, 970, 971, dve priame paralelné prerušované priekopové línie, nedatované.

61. Ipeľský Sokolec, (okr. Levice), Kúkoľové, 3.7.2008, 6_08, 963-968, jamy, dve paralelné neprerušované priekopové línie, nedatované.
62. Ipeľský Sokolec, (okr. Levice), Dolné lúky, 3.7.2008, 6_08, 953-962, početné jamy a chaty, polkruhový priekopový útvar o priemere cca 30-40 m, nedatované (obr. 66: 2).
63. Iža, (okr. Komárno), Leányvár, 7.5.2008, 1_08, 199-204; 20.6.2008, 4_08, 769, 770, 773-777, opätovné dokumentovanie rímskeho kastela.
64. Iža, (okr. Komárno), Dunajský hon, 20.6.2008, 4_08, 771, 772, líniové opevnenie s redutou a lunetami?.
65. Jahodná, (okr. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 625-627, menšie husté zoskupenie jám, nedatované.
66. Janíky, časť Dolné Janíky, (okr. Dunajská Streda), Mŕtvy ostrov, 30.5.2008, 2_08, 326-329, jamy, chaty, kruhové objekty, nedatované.
67. Jelka, (okr. Galanta), Báč, 30.5.2008, 2_08, 318, 319, 321, jamy, chaty, nedatované.
68. Jelka, (okr. Galanta), Báč, 30.5.2008, 2_08, 320, jamy, chaty, nedatované.
69. Kalinovo, (okr. Poltár), 3.7.2008, 6_08, 1001, 1002, dokumentovanie kostola.
70. Komárno, (okr. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 187, 190-191, 193, dokumentovanie bášt 4 a 5 komárňanského opevnenia, novovek.
71. Komárno, (okr. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 188, 192, dokumentovanie bašty 6 komárňanského opevnenia, novovek.
72. Komárno, (okr. Komárno), Dlhé, 7.5.2008, 1_08, 194-198, jamy, línie, pravouhlé pôdorysy, nedatované.
73. Komárno, (okr. Komárno), Šinkove záhrady, 7.5.2008, 1_08, 181-186; 20.6.2008, 4_08, 757-761, štyri až päť hrobov s kruhovými žľabmi, v dvoch prípadoch možno sledovať aj vchody a tmavý fľak uprostred, nedatované.
74. Komárno, (okr. Komárno), 20.6.2008, 4_08, 762-768, dokumentovanie stavu starej pevnosti.
75. Komárno, časť Nová Stráž, (okr. Komárno), Podunajský výmoľ, 20.6.2008, 4_08, 747-756, husté zoskupenie pôdorysov dlhých domov, neolit?.
76. Komjatice, (okr. Nové Zámky), Stredné pole, 7.5.2008, 1_08, 273, 274, jamy, línie, pôdorys
77. Komjatice, (okr. Nové Zámky), Toroslin - Štrkovisko, 30.5.2008, 2_08, 452, 453, potopené vraky člnov alebo pontónov v štrkovisku, novovek (obr. 67: 1).
78. Kostolné Kračany, (okr. Dunajská Streda), Lúky, 7.5.2008, 1_08, 159, 162; 30.5.2008, 2_08, 366-379, 382-396, 45-31-09, 4_08, 737-740, 743-745, mohylník s viac ako 20 mohylami o rozmeroch od 10 do 30 m, doba halštatská? (obr. 67: 2).
79. Kostolné Kračany, (okr. Dunajská Streda), Okrúhle jazero, 7.5.2008, 1_08, 161, jamy a azda i pôdorys domu, nedatované.
80. Kostolné Kračany, (okr. Dunajská Streda), Podzáhrady, 20.6.2008, 4_08, 735, 736, jamy, chata, nedatované.
81. Kostolné Kračany, časť Amadeho Kračany, (okr. Dunajská Streda), Okrúhle jazero, 20.6.2008, 4_08, 741, 742, jamy, chaty, nedatované.
82. Kostolné Kračany-Amadeho Kračany, (okr. Dunajská Streda), Lúky, 20.6.2008, 4_08, 746, jamy, chaty?, nedatované.
83. Kráľovičove Kračany, (okr. Dunajská Streda), Belovo, 30.5.2008, 2_08, 352-357, viacero zoskupení jám, nie je vylúčené, že môže ísť aj o hroby, nedatované.
84. Kráľovičove Kračany, (okr. Dunajská Streda), Doborovske, 7.5.2008, 1_08, 160; 30.5.2008, 2_08, 380, 381, jamy, priekopa, nedatované.
85. Kubáňovo, (okr. Levice), Dolné lúky, 3.7.2008, 6_08, 972-979, jamy, chaty, líne, nedatované.
86. Kúty, (okr. Senica), Za osičím, 19.6.2008, 3_08, 506-509, jamy, chaty, nedatované.
87. Kúty, (okr. Senica), 19.6.2008, 3_08, 510-513, jamy, chaty, nedatované.
88. Kvetoslavov, (Okr. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 607, 610; 20.6.2008, 4_08, 684, jamy, chaty, nedatované.
89. Láb, (okr. Malacky), Za krížom k jazeru, 7.5.2008, 1_08, 82, 83, 85, 87; 19.6.2008, 3_08, 552, jamy, nedatované.
90. Láb, (okr. Malacky), Zbrody, 7.5.2008, 1_08, 96-99, jamy nedatované.
91. Láb, (okr. Malacky), Pri nivách, 7.5.2008, 1_08, 88-95, priama línia, nedatované.
92. Láb, (okr. Malacky), Za krížom k jazeru, 7.5.2008, 1_08, 84, 86; 19.6.2008, 3_08, 549-551, priekopový pôdorys so zaoblenými nárožiami, rozmery cca 110 x 75 m, nedatované.
93. Levice, časť Kalinčiakovo, (okr. Levice), 3.7.2008, 6_08, 1071-1075, dokumentovanie románskeho kostolíka.
94. Lúč na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Podkovne, 7.5.2008, 1_08, 148-151, jamy, chaty, stopy po ťažbe štrku, nedatované.

95. Lúč na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Podkovne, 7.5.2008, 1_08, 152-154, 157, 158, jamy, pôdorysy domov - neolit?, línie, nedatované.
96. Lúč na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Podkovne, 7.5.2008, 1_08, 146, 147, 152, 155, jamy, pôdorysy domov, neolit?
97. Lúč na Ostrove, (okr. Dunajská Streda), Trstie pusta, 20.6.2008, 4_08, 731-734, jamy, pôdorys domu, päť pravidelných radov jám - pravdepodobne bývalý sad.
98. Malé Dvorníky, (okr. Dunajská Streda), 30.5.2008, 2_08, 363-365, jamy, chaty, nedatované.
99. Malé Dvorníky, (okr. Dunajská Streda), Obecný rad, 30.5.2008, 2_08, 359-362, dve kruhové priekopy o priemere cca 8 až 10 m, zrejme nesúvisia s objektami, ktoré sa nachádzajú ako v nich tak i mimo, s veľkou pravdepodobnosťou ide o hroby, nedatované.
100. Malé Leváre, (okr. Malacky), Mlynárová húšť, 19.6.2008, 3_08, 527, 528, jamy a pravouhlé nárožie, nedatované.
101. Malé Leváre, (okr. Malacky), Pri Gajdarovi, 19.6.2008, 3_08, 529-534, jamy, dve paralelné línie, nedatované.
102. Marcelová, (okr. Nové Zámky), Nad Chotínskou cestou, 7.5.2008, 1_08, 242-246, jamy, chaty, nedatované.
103. Matúškovo, (okr. Galanta), 30.5.2008, 2_08, 317, jamy, nedatované.
104. Močenok, (okr. Šaľa), Zadné lúky, 30.5.2008, 2_08, 416-419, 421, 447-448; 19.6.2008, 3_08, 640, zoskupenia obdĺžnikových chát, nedatované.
105. Močenok, (okr. Šaľa), Zadné lúky, 30.5.2008, 2_08, 420, 441-446, 449-451; 19.6.2008, 3_08, 641-646, jamy, pôdorysy domov, neolit?
106. Močenok, (okr. Šaľa), Býčie lúky, 30.5.2008, 2_08, 423-436; 19.6.2008, 3_08, 647, jamy, pôdorysy domov, neolit? (obr. 68: 1).
107. Modrany, (okr. Komárno), 20.6.2008, 4_08, 804, 805, dve, v pravom uhle sa križujúce línie, nedatované.
108. Modrý Kameň, (okr. Veľký Krtíš), 3.7.2008, 6_08, 1053-1066, dokumentovanie hradu.
109. Mužla, (okr. Nové Zámky), Veľké jazero, 7.5.2008, 1_08, 234-236; 20.6.2008, 4_08, 787, 788, 793-795, jamy, chaty, dve paralelné priame línie, nedatované.
110. Mužla, (okr. Nové Zámky), Veľké jazero, 7.5.2008, 1_08, 237-241; 20.6.2008, 4_08, 789-792, jamy, nedatované.
111. Mužla, časť Čenkov, (okr. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 217, 218, monitorovanie stavu lokality.
112. Mužla, časť Jurský Chlm, (okr. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 229, 231-233, pôdorys kostola, stredovek.
113. Mužla, časť Jurský Chlm, (okr. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 221, 222, 227, 228, 230, jamy, priekopová línia, nedatované.
114. Mužla, časť Jurský Chlm, (okr. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 223, štvorcový pôdorys, nedatované.
115. Mužla, časť Jurský Chlm, (okr. Nové Zámky), Jurský hon, 7.5.2008, 1_08, 219, 220, 224-226, pôdorys rímskeho pochodového tábora 2.
116. Nesvady, (okr. Nové Zámky), Husárske cvičište, 7.5.2008, 1_08, 247, 248, jamy, kruhová priekopa, nedatované.
117. Nitra, (okr. Nitra), Hrad, 7.5.2008, 1_08, 30-32; 30.5.2008, 2_08, 302, 303; 19.6.2008, 3_08, 454, 455; dokumentovanie nitrianskeho hradu.
118. Nitra, (okr. Nitra), Kalvária, 20.6.2008, 4_08, 648, 649; 25.11.2008, 9_08, 9265-9268, 9607-9609, dokumentačné zábery.
119. Nitra, (okr. Nitra), Mlyny, 12.9.2008, 7_08, 1169, dokumentačné zábery.
120. Nitra, (okr. Nitra), Piaristi, 12.9.2008, 7_08, 1170-1172, 1179-1181; 22.11.2008, 8_08, 1182, 1183; 25.11.2008, 9_08, 9611, dokumentačné zábery kostola.
121. Nitra, (okr. Nitra), 25.11.2008, 9_08, 9255, 9612-9614, dokumentačné zábery na mesto
122. Nitra, (okr. Nitra), Martinský vrch, 22.11.2008, 8_08, 9584-9598; 25.11.2008, 9_08, 9213-9226, 9616-9624, 45-21-02, 241:232, monitorovanie stavu lokality.
123. Nitra, (okr. Nitra), 7.5.2008, 1_08, 33-36; 30.5.2008, 2_08, 304-308, výskum na stavbe ďalšej haly firmy SONY.
124. Nitra, časť Dolné Krškany, (okr. Nitra), Pri mlyne, 12.9.2008, 7_08, 1162-1165; 22.11.2008, 8_08, 1185, 1186, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
125. Nitra, časť Janíkovce, (okr. Nitra), Pri Čechynciach, 30.5.2008, 2_08, 289-292, 294-298, jamy, chaty, nedatované.
126. Nitra, časť Janíkovce, (okr. Nitra), Pri Čechynciach, 30.5.2008, 2_08, 293, 299-301, jamy, chaty, pôdorysy, línie, niektoré z nich patria zaniknutému majeru Regina.

127. Nitra, časť Janíkovce, (okr. Nitra), Pri Čechynciach, 30.5.2008, 2_08, 282-290, jamy, línie, nedatované.
128. Nitra, časť Janíkovce, (okr. Nitra), 22.11.2008, 8_08, 1184, 1187-1190, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1 (obr. 68: 2).
129. Nitra, časť Kynek, (okr. Nitra), 12.9.2008, 7_08, 1173-1178, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
130. Nitra, časť Párovské Háje, (okr. Nitra), Fabiánska dolina, 20.6.2008, 4_08, 650-655, jamy, chaty, línie, nedatované.
131. Nitrianske Hrnčiarovce, (okr. Nitra), Malanta, 12.9.2008, 7_08, 1079, 1080, dokumentačný záber na kaštieľ, novovek.
132. Nové Zámky, (okr. Nové Zámky), Šedivý kríž, 1.7.2008, 5_08, 889, 890, jamy, línie, nedatované.
133. Ohrady, (okr. Dunajská Streda), Driek, 19.6.2008, 3_08, 615-618, pôdorysy dlhých domov, neolit?
134. Ohrady, (okr. Dunajská Streda), Bariny, 19.6.2008, 3_08, 619-621, pôdorysy dlhých domov, neolit?
135. Ohrady, (okr. Dunajská Streda), Driek, 19.6.2008, 3_08, 622-624, pôdorysy dlhých domov, neolit?
136. Ohrady, (okr. Dunajská Streda), Bariny, 19.6.2008, 3_08, 612-614, pôdorysy dlhých domov, neolit?
137. Okoč, (okr. Dunajská Streda), Pri kanáli, 30.5.2008, 2_08, 402-404, jamy, nedatované.
138. Okoličná na Ostrove, (okr. Komárno), Dobytčie pasienky, 7.5.2008, 1_08, 176-180, kruh o priemere cca 15 m, mohyla?, nedatované.
139. Palárikovo, (okr. Nové Zámky), Dolné križovany, 1.7.2008, 5_08, 824-837, husté zoskupenia jám a chát, kopírujúcich zaniknutý meander vodného toku, nedatované (obr. 69: 1).
140. Pohranice, (okr. Nitra), Jágerská pustatina, 12.9.2008, 7_08, 1081-1084, Dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
141. Pohranice, (okr. Nitra), Lefantovské úhory, 12.9.2008, 7_08, 1085-1089, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
142. Poltár, (okr. Poltár), Kostolisko, 3.7.2008, 6_08, 1008-1010, záber na polohu v minulosti skúmanej archeologickej lokality, stredovek.
143. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 213-216, jamy, nedatované.
144. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), Červený piesok, 7.5.2008, 1_08, 205-209, rímsky pochodový tábor č. 1.
145. Radvaň nad Dunajom, (okr. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 210-212; 20.6.2008, 4_08, 784-786, pravdepodobný rímsky pochodový tábor č. 3.
146. Rastislavice, (okr. Nové Zámky), Za humnami, 7.5.2008, 1_08, 271-279, jamy, chaty, línie, pôdorys, nedatované.
147. Rišňovce, (okr. Nitra), Geňov, 7.5.2008, 1_08, 37-39, priekopové opevnenie zabiehajúce do lesa, šírka cca 70 m, nedatované.
148. Rišňovce, (okr. Nitra), Tridsaťjednotka, 7.5.2008, 1_08, 40-44, pravouhlé pôdorysy, nedatované.
149. Rovinka, (okr. Senec), Trhové polia, 19.6.2008, 3_08, 592-594, jamy, chaty, línie, nedatované.
150. Rybník, (okr. Levice), Kusá hora, 1.7.2008, 5_08, 901-904, dokumentovanie hradiska z doby bronzovej.
151. Santovka, (okr. Levice), Pri kúpeli, 3.7.2008, 6_08, 952, jamy?, nedatované.
152. Senica, (okr. Senica), Paseky, 19.6.2008, 3_08, 496-498, jamy, nedatované.
153. Slovenské Ďarmoty, (okr. Veľký Krtíš), Krásne lúky, 3.7.2008, 6_08, 996-1000, jamy, chaty, línie, kruhová priekopa, nedatované.
154. Smolenice, (okr. Trnava), Dolné pole, 19.6.2008, 3_08, 484-488, jamy?, nedatované.
155. Smolenice, (okr. Trnava), Hrnčiarky, 19.6.2008, 3_08, 493, 494 línie, jamy, chaty, nedatované.
156. Smolenice, (okr. Trnava), Smolenický zámok, 19.6.2008, 3_08, 489-495, dokumentačné zábery na zámok.
157. Starý Tekov, (okr. Levice), Kopanice, 3.7.2008, 6_08, 947-951, jamy, línie, nedatované.
158. Stupava, (okr. Malacky), Záhradka, 19.6.2008, 3_08, 558, 559, jamy, paralelné línie, nedatované.
159. Stupava, (okr. Malacky), Sorkáv, 7.5.2008, 1_08, 122-126, štvorcový pôdorys a ďalšie línie, nedatované.
160. Suchohrad, (okr. Malacky), Karlov majer, 7.5.2008, 1_08, 77-81; 19.6.2008, 3_08, 538-545, jamy, nárožie poľného tábora z doby rímskej.
161. Šaľa, (okr. Šaľa), Hrusov, 30.5.2008, 2_08, 405-409, jamy, chaty, priama línia, nedatované.
162. Šaľa, (okr. Šaľa), Hrusov, 30.5.2008, 2_08, 410-414, negatívny pôdorys v tvare písmena L, nedatované.
163. Šamorín, (okr. Dunajská Streda), Štvrtiny, 30.5.2008, 2_08, 338-340, 344, jamy a kruhová priekopa o priemere cca 10m so vstupom, nedatované.
164. Šamorín, (okr. Dunajská Streda), Štvrtiny, 30.5.2008, 2_08, 341, jamy, nedatované.
165. Šamorín, (okr. Dunajská Streda), Jeruzalem, 30.5.2008, 2_08, 342-343, jamy, nedatované.
166. Šamorín, (okr. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 656-658, jamy, nedatované.

167. Šamorín, (okr. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 659-666, jamy, chaty, viacero priamych línií, nedatované.
168. Šaštín - Stráže, (okr. Senica), 19.6.2008, 3_08, 505, dokumentačné zábery na baziliku.
169. Šaštín - Stráže, (okr. Senica), 7.5.2008, 1_08, 63 -64, 66-70, jamy, priame línie, nedatované.
170. Šaštín - Stráže, (okr. Senica), Horné lúky, 7.5.2008, 1_08, 65, 74-76, jamy, chaty, nedatované.
171. Šaštín - Stráže, (okr. Senica), Horné lúky, 19.6.2008, 3_08, 499-504, jamy, chaty, nedatované.
172. Šaštín - Stráže, (okr. Senica), Prostredné pole pod unínskou, 7.5.2008, 1_08, 71-73, Podorys?, nedatované.
173. Šoporňa, (okr. Galanta), Dolný jarč, 30.5.2008, 2_08, 313, jamy, nedatované.
174. Šoporňa, (okr. Galanta), 30.5.2008, 2_08, 309, 310, jamy, línia, nedatované.
175. Šoporňa, (okr. Galanta), Dolný jarč, 30.5.2008, 2_08, 311, 312, jamy, chaty, nedatované.
176. Štúrovo, (okr. Nové Zámky), Valy pod vŕškom, 20.6.2008, 4_08, 796-801, znova dokumentovaná línia opevnenia, oproti predchádzajúcim snímkam možno sledovať nové skutočnosti (obr. 69: 2).
177. Šurany, (okr. Nové Zámky), Akomáň, 7.5.2008, 1_08, 263-270, jamy, chaty, priame línie, nedatované.
178. Šurany, (okr. Nové Zámky), Kopec, 20.6.2008, 4_08, 813, jamy, chaty, nedatované.
179. Šurany, (okr. Nové Zámky), Kopec, 20.6.2008, 4_08, 806-812, 814-821, jamy, chaty, línie, nedatované.
180. Šurany, (okr. Nové Zámky), Malé Čiky, 1.7.2008, 5_08, 879-883, jamy, chaty
181. Šurany, (okr. Nové Zámky), Malé Čiky, 1.7.2008, 5_08, 884, 888, jamy, chaty
182. Šurany, (okr. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 257-262, jamy, chaty, pôdorysy ?, nedatované.
183. Šurany, časť Nitriansky Hrádok, (okr. Nové Zámky), 1.7.2008, 5_08, 822, 823, monitorovanie stavu lokality.
184. Tekovské Nemce, (okr. Levice), Bukovská dolina, 12.9.2008, 7_08, 1118-1135, dokumentovanie zisťovacích sond na trase rýchlostnej komunikácie R1.
185. Tesárske Mlyňany, (okr. Zlaté Moravce), Tesárska pláň, 1.7.2008, 5_08, 910-920; 12.9.2008, 7_08, 1106-1110; 22.11.2008, 8_08, 9154-9167, 9599-9603, dokumentovanie zisťovacích sond a výskumu na trase rýchlostnej komunikácie R1.
186. Tomášikovo, (okr. Galanta), Zlúčený hon, 19.6.2008, 3_08, 628-631, pôdorysy dlhých domov, neolit?
187. Trstín, (okr. Trnava), 7.5.2008, 1_08, 49-53, jamy, chaty, línie, nedatované.
188. Tvrdošovce, (okr. Nové Zámky), Dlhé lúky, 1.7.2008, 5_08, 861-865, štorcový pôdorys o rozmeroch cca 8 x 8 m, nedatované.
189. Tvrdošovce, (okr. Nové Zámky), Čierny vŕšok, 1.7.2008, 5_08, 866-878, jamy, chaty, línie, nedatované.
190. Tvrdošovce, (okr. Nové Zámky), 1.7.2008, 5_08, 846-852, 858-960, jamy, chaty, na oderodovanej dune (obr. 70: 1), nedatované.
191. Tvrdošovce, (okr. Nové Zámky), Odva, 1.7.2008, 5_08, 853-857, chaty, nedatované.
192. Tvrdošovce, (okr. Nové Zámky), 1.7.2008, 5_08, 838- 845, dokumentovanie výskumu.
193. Veľká Paka, časť Čukárska Paka, (okr. Dunajská Streda), Za hornými záhradami, 7.5.2008, 1_08, 142-145, dve mohyly.
194. Veľká Paka, časť Čukárska Paka, (okr. Dunajská Streda), Pri Báčskych lapošoch, 7.5.2008, 1_08, 138-141, jamy, nedatované.
195. Veľké Kosihy, (okr. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 168-175, obdĺžnikové objekty nachádzajúce sa v ohradení cca 80 x 40 m, vedľa kľukatý zákop, nedatované.
196. Veľké Kosihy, (okr. Komárno), Koco, 7.5.2008, 1_08, 166, 167 skosený obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch cca 55 x 40 m (obr. 70: 2), nedatované.
197. Veľké Vozokany, (okr. Zlaté Moravce), Močiar nad dedinou, 22.11.2008, 8_08, 9197-9202, 9204, 9206, Dokumentovanie výskumu na trase rýchlostnej komunikácie R1.
198. Veľké Zálužie, (okr. Nitra), Čerešniská, 19.6.2008, 3_08, 456, 461, 45-12-10, 185:2, jamy, nedatované.
199. Veľký Cetín, (okr. Nitra), Pilišské, 12.9.2008, 7_08, 1153-1161, opätovné dokumentovanie rondeloidu, doba bronzová?
200. Veľký Lég, (okr. Dunajská Streda), Dlhé hony, 20.6.2008, 4_08, 725, 726, jamy, chaty, nedatované.
201. Vieska, (okr. Dunajská Streda), Medzijazerné, 30.5.2008, 2_08, 348-351, jamy, chaty, nedatované.
202. Virt, (okr. Komárno), 20.6.2008, 4_08, 778-783, jamy, chaty, nedatované.
203. Volkovce, (okr. Zlaté Moravce), Tretie pole, 1.7.2008, 5_08, 921-923, pravouhlý pôdorys o rozmeroch cca 110 x 60 m, nedatované.
204. Vráble, (okr. Nitra), Fidvár, 1.7.2008, 5_08, 905-909; 3.7.2008, 6_08, 933, 934; 12.9.2008, 7_08, 1137-1152, opevnená osada z doby bronzovej, jamy?, dokumentovanie výskumu.
205. Vrakúň, (okr. Dunajská Streda), Lúky, 30.5.2008, 2_08, 397-401, pôdorys a niekoľko zalomených línií, azda tiež súčasti pôdorysov, stopy po ťažbe štrku, nedatované.

206. Vrakúň, (okr. Dunajská Streda), 7.5.2008, 1_08, 163-165, štyri kruhové priekopy o priemere 8 až 12 m, pravdepodobne mohyly, nedatované.
207. Vyškovce nad Ipľom, (okr. Levice), 3.7.2008, 6_08, 991-993, hradisko, stredovek.
208. Vyškovce nad Ipľom, (okr. Levice), 3.7.2008, 6_08, 980-990, hrádok, stredovek.
209. Záhorská Ves, (okr. Malacky), Kopaniská, 19.6.2008, 3_08, 546-548, jamy, chaty, nedatované.
210. Závod, (okr. Malacky), Buchlovská, 19.6.2008, 3_08, 522, 524-526, 514-520, 34-41-20, 145:377, jamy, nedatované.
211. Závod, (okr. Malacky), Na dieloch, 19.6.2008, 3_08, 521, 523, opätovne dokumentovaný rímsky poľný tábor.
212. Zemné, (okr. Nové Zámky), Blatné, 7.5.2008, 1_08, 249-256, obdĺžnikový pôdorys o rozmeroch cca 60 x 30 m, nedatované.
213. Zlaté Klasy, (okr. Dunajská Streda), Hliník, 30.5.2008, 2_08, 323-325, jamy, chaty, nedatované.
214. Zlaté Moravce, časť Prílepy, (okr. Zlaté Moravce), Za majerom, 1.7.2008, 5_08, 924-932, jamy, nedatované.
215. Zohor, (okr. Malacky), Sorkáv, 7.5.2008, 1_08, 121, jamy?, nedatované.
216. Zohor, (okr. Malacky), Piesky, 7.5.2008, 1_08, 101-103, 107, 108, 113-115, pohrebisko a hroby s kruhovými žľabmi, nedatované.
217. Zohor, (okr. Malacky), Piesky, 19.6.2008, 3_08, 553, jamy, chaty, doba rímska.
218. Zohor, (okr. Malacky), Pri šustrovej jame, 7.5.2008, 1_08, 104-106, 109-120; 19.6.2008, 3_08, 554-557, dokumentovanie výskumu.

LUFTPROSPEKTION IN DER SLOWAKEI IM JAHR 2008. Im Jahr 2008 haben wir mit Hilfe der Luftprospektion die systematische Aussuchung und Dokumentierung der archäologischen Fundstellen in der Slowakei fortgesetzt. Wir führten neun Erkundungsflüge in Gesamtdauer von 18 Flugstunden mit dem Flugzeug Cessna 172 der Firma Aero Slovakia durch. Die Prospektion konzentrierte sich, ähnlich wie in vorigen Jahren, auf das Gebiet der Südwestslowakei, die Erkundungsflüge zielten vor allem in die Bereiche: Trnavská pahorkatina, Große Schuttinsel, niederer Waagtal, Nitratal, Žitavatal, Grantal und entlang der linken Donauufer. Außer dem haben wir uns auch auf den Eipeltal, bis zum Poltár, konzentriert. Es hat sich wieder bestätigt, dass ungefähr von Šahy Richtung Osten die Bedingungen für die Untersuchung der Bewuchs-Zeichen ziemlich beschränkt sind.
Insgesamt wurden bei der Luftprospektion 218 Fundstellen oder Fluren, bzw. Objekte dokumentiert, gleichzeitig wurden auch die stattfindenden archäologischen Grabungen auf mehreren Fundstellen dokumentiert. Die Fundstellen waren meistens nicht mit der Geländebegehung oder anderen Methoden überprüft, die Datierung ist also meistens unbekannt.

Die Angaben von den festgestellten Fundstellen sind in dieser Folge eingeführt: Gemeindename, Bezirk, Flur, Flugdatum, Flugnummer, Aufnahmenummer.
1. Abrahám, (Bez. Galanta), Zasihotské, 19.6.2008, 3_08, 468 - 470, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
2. Beladice, Teil Pustý Chotár, (Bez. Zlaté Moravce), 12.9.2008, 7_08, 1095 -1099, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
3. Beladice, Teil Veľké Chrašťany, (Bez. Zlaté Moravce), 12.9.2008, 7_08, 1136, 1100 - 1105, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
4. Bernolákovo, (Bez. Senec), 30.5.2008, 2_08, 330 - 331, Golfplatz, durch dessen Aufbau mehrere Fundstellen aus verschiedenen Zeitabschnitten zerstört worden.
5. Blatná na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), 30.5.2008, 2_08, zahlreiche Gruben, Wohnhäuser und mehrere gekreuzte Linien, Grundriss?, undatiert.
6. Blatná na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Novoveská pusta, 19.6.2008, 3_08, 611, Gruben, undatiert.
7. Blatná na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Veľkojazerné, 20.6.2008, 4_08, 720, 723, 724, Gruben, Wohnhäuser und mehrere gekreuzte Linien, undatiert.
8. Blatná na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Veľkojazerné, 20.6.2008, 4_08, 719, 721, 722, 727, Gräberfeld mit etwa zwanzig sichtbaren Gräbern, undatiert.
9. Bratislava, Teil Devín, (Bez. Bratislava IV), 7.5.2008, 1_08, 128 - 134, wiederholte Dokumentierung der Burg.
10. Bratislava, Teil Dúbravka, (Bez. Bratislava IV), Veľká lúka, 19.6.2008, 3_08, 560, 561, Verfolgung des Zustands vom römerzeitlichen Bau.
11. Bratislava, Teil Jarovce, (Bez. Bratislava V), Kilometrák, 19.6.2008, 3_08, 562 - 565, Gruben, Wohnhäuser und eine ziemlich breite Linie, die ein Kreisgebilde von unbekannter Herkunft querte, undatiert.

12. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava II), Tretí diel, 19.6.2008, 3_08, 577 - 582, zahlreiche Gruben und Wohnhäuser, undatiert.
13. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava II), Tretí diel, 19.6.2008, 3_08; 20.6.2008, 4_08, 709, 710, 584, zahlreiche Gruben und Wohnhäuser, undatiert.
14. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava II), Druhý diel, 19.6.2008, 3_08, 585 -591; 20.6.2008, 4_08, 711 -718, Außer EinzelObjekten befinden sich hier auch zahlreiche Gruben und Wohnhäuser, die größere rechteckige Formationen bilden, es kann nicht ausgeschlossen werden, dass es um eine Wüstung geht. Die Flur queren mehrere Linien, es ist nicht auszuschließen, dass manche von ihnen dem römerzeitlichen Feldlager gehören (Abb. 64: 1).
15. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava II), Tretí diel, 20.6.2008, 4_08, 698 - 703, 707, 708, zahlreiche Gruben und Wohnhäuser, undatiert.
16. Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Bez. Bratislava II), Tretí diel, 20.6.2008, 4_08, 704 - 706, Gruben und Wohnhäuser, undatiert.
17. Breznička, (Bez. Poltár), 3.7.2008, 6_08, 1007, Gruben?, undatiert.
18. Breznička, (Bez. Poltár), 3.7.2008, 6_08, 1003 - 1006, Dokumentierung der Kirche.
19. Budmerice, (Bez. Pezinok), Niva, 19.6.2008, 3_08, 471, 472, Gruben, gerade Linien, undatiert.
20. Cerová, (Bez. Senica), Korlátka, 7.5.2008, 1_08, 54 - 62, Dokumentierung des Burgzustands, Mittelalter.
21. Cinobaňa, (Bez. Poltár), Jarčanisko, 3.7.2008, 6_08, 1011 - 1019, Dokumentierung der Grabung auf dem Kyjatice-Kultur-Greberfeld (Abb. 64: 2).
22. Častá, (Bez. Pezinok), Červený kameň, 19.6.2008, 3_08, 473 - 483, Dokumentierung der Burg Červený kameň, Mittelalter (Abb. 65: 1).
23. Černík, (Bez. Nové Zámky), Za vodou, 1.7.2008, 5_08, 896 -900, doppeltes, leicht ovales Gebilde, undatiert.
24. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Pri mlyne, 22.11.2008, 8_08, 9168 - 9196, 9203, Dokumentierung der Grabung auf der Schnellstraße R1.
25. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), Olichov, 12.9.2008, 7_08, 1111 - 1115, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
26. Čierne Kľačany, (Bez. Zlaté Moravce), 12.9.2008, 7_08, 1116, 1117, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
27. Divín, (Bez. Lučenec), 3.7.2008, 6_08, 1023 - 1036, Dokumentationsaufnahmen der Burg.
28. Divín, (Bez. Lučenec), Nad zastávkou, 3.7.2008, 6_08, 1020 - 1022, Gesamtblick auf mehrere bewaldete Kleinburgen, Mittelalter.
29. Divín, (Bez. Lučenec), 3.7.2008, 6_08, 1026, Dokumentationsaufnahmen der umgezäuneten Kirche.
30. Dlhá nad Váhom, (Bez. Šaľa), Slaná lúka, 30.5.2008, 2_08, 422, Hausgrundrisse, Neolithikum?.
31. Dlhá nad Váhom, (Bez. Šaľa), Dolná Lúka, 30.5.2008, 2_08, 437, 438, abgerundete Mauerecke, undatiert.
32. Dlhá nad Váhom, (Bez. Šaľa), Dolná Lúka, 30.5.2008, 2_08, 439, 440, Gruben und Wohnhäuser, undatiert.
33. Dlhá nad Váhom, (Bez. Šaľa), Veľký pasienok, 19.6.2008, 3_08, 632 - 639, Hausgrundrisse, Neolithikum?.
34. Dolný Ohaj, (Bez. Nové Zámky), Horné lúky, 1.7.2008, 5_08, 891 - 895, Gruben, Wohnhäuser, rechtwinkliger Grundriss? undatiert.
35. Dunajská Lužná, Teil Jánošíková, (Bez. Senec), Kamenný pasienok, 30.5.2008, 2_08, 332 -336; 19.6.2008, 3_08, 566 - 576, Grabhügel?, undatiert.
36. Dunajská Lužná, Teil Nová Lipnica, (Bez. Senec), 20.6.2008, 4_08, 670, Gruben, Linien, undatiert.
37. Dunajská Lužná, Teil Nové Košariská, (Bez. Senec), Svoradovské, 20.6.2008, 4_08, 667 - 669, 671 - 673, Gruben, Linien, undatiert.
38. Dunajská Lužná, Teil Nové Košariská, (Bez. Senec), Pri štrkovisku, 19.6.2008, 3_08, 597, 600, Gruben, undatiert.
39. Dunajská Lužná, Teil Nové Košariská, (Bez. Senec), Pri štrkovisku, 19.6.2008, 3_08, 595 -599, Gruben, Linie?, undatiert.
40. Dunajská Lužná, Teil Nové Košariská, (Bez. Senec), Les, 7.5.2008, 1_08, 135 - 137, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert.
41. Dunajská Streda, (Bez. Dunajská Streda), 30.5.2008, 2_08, 358, Dokumentierung der Flur mit einem römerzeitlichen Gräberfeld.

42. Dvorníky, (Bez. Hlohovec), Posádka, 7.5.2008, 1_08, Verfolgung des Zustands der bronzezeitlichen Fundstelle.
43. Dvorníky, (Bez. Hlohovec), Červeníky, 7.5.2008, 1_08, 46 - 48, verfolgter Verlauf einer alten Straße, undatiert.
44. Gajary, (Bez. Malacky), Hájikové, 19.6.2008, 3_08, 535 - 537, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
45. Golianovo, (Bez. Nitra), 3.7.2008, 6_08, 1076 - 1078, wiederholte Dokumentierung des Lengyel-Kultur-Rondels.
46. Hájske, (Bez. Šaľa), Kakavské diely, 30.5.2008, 2_08, 314 - 316, Gruben, rechtwinkliger offener Grundriss, undatiert.
47. Halič, (Bez. Lučenec), 3.7.2008, 6_08, 1037 - 1052, Dokumentierung des Schlosszustands (Abb. 65: 2).
48. Holice, Teil Beketfa, (Bez. Dunajská Streda), Barcske, 20.6.2008, 4_08, 729, 730, Gruben, direkte Linie, Grab mit einer Kreisrille oder Hügelgrab, undatiert.
49. Holice, Teil Beketfa, (Bez. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 728, Grab mit einer Kreisrille oder Hügelgrab, undatiert.
50. Horná Seč, (Bez. Levice), Malé piesočiny, 3.7.2008, 6_08, 935 - 946, Gruben, Kreis und leicht rechteckiger Grabengrundriss mit Ausmaßen von etwa 20 x 15 m, die sich überschneiden, Kreisdurchmesser etwa 15 m, undatiert (Abb. 66: 1).
51. Hoste, (Bez. Galanta), Kopecké, 19.6.2008, 3_08, 462 - 467, Gruben, undatiert.
52. Hosťová, (Bez. Nitra), Líščia diera, 12.9.2008, 7_08, 1090 - 1094, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
53. Hrkovce, (Bez. Levice), Turovec, 3.7.2008, 6_08, 1067 - 1070, Dokumentierung des Burgwalls.
54. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 601, 602, 606, Mauerecke und Verlauf des römischen Feldlagers.
55. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 603 -605, 608, 609, Gruben, Wohnhäuser, Grabhügel.
56. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 676 - 678, Gruben und zwei Parallellinien von Graben, undatiert.
57. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 681 - 688, Gruben und Grundrisse von sich gegenseitig störenden Grabengebilden, undatiert.
58. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 689 - 691, Gruben, Wohnhäuser, Grabhügel.
59. Hviezdoslavov, (Bez. Dunajská Streda), Čerešňová, 20.6.2008, 4_08, 692 - 697, zwei rechtwinklige Grabengrundrisse, undatiert.
60. Ipeľský Sokolec, (Bez. Levice), Dolné lúky, 3.7.2008, 6_08, 970, 971, zwei direkte parallele stellenweise unterbrochene Grabenlinien, undatiert.
61. Ipeľský Sokolec, (Bez. Levice), Kúkoľové, 3.7.2008, 6_08, 963 - 968, Gruben, zwei parallele ununterbrochene Grabenlinien, undatiert.
62. Ipeľský Sokolec, (Bez. Levice), Dolné lúky, 3.7.2008, 6_08, 953 - 962, zahlreiche Gruben und Wohnhäuser, halbrundes Grabengebilde mit einem Durchmesser von etwa 30 - 40 m, undatiert (Abb. 66: 2).
63. Iža, (Bez. Komárno), Leányvár, 7.5.2008, 1_08, 199 -204; 20.6.2008, 4_08, 769, 770, 773 -777, wiederholte Dokumentierung des Römerkastells.
64. Iža, (Bez. Komárno), Dunajský hon, 20.6.2008, 4_08, 771, 772, Linienbefestigung mit Redoute und Lünetten (?)
65. Jahodná, (Bez. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 625 - 627, kleinere dichte Grubengruppierung, undatiert.
66. Janíky, Teil Dolné Janíky, (Bez. Dunajská Streda), Mŕtvy ostrov, 30.5.2008, 2_08, 326 - 329, Gruben, Wohnhäuser, KreisObjekte, undatiert.
67. Jelka, (Bez. Galanta), Báč, 30.5.2008, 2_08, 318, 319, 321, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
68. Jelka, (Bez. Galanta), Báč, 30.5.2008, 2_08, 320, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
69. Kalinovo, (Bez. Poltár), 3.7.2008, 6_08, 1001, 1002, Dokumentierung der Kirche.
70. Komárno, (Bez. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 187, 190 - 191, 193, Dokumentierung der Bastion 4 und 5 der Befestigung von Komárno, Neuzeit.
71. Komárno, (Bez. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 188, 192, Dokumentierung der Bastion 6 der Befestigung von Komárno, Neuzeit.
72. Komárno, (Bez. Komárno), Dlhé, 7.5.2008, 1_08, 194 - 198, Gruben, Linien, rechtwinklige Grundrisse, undatiert.
73. Komárno, (Bez. Komárno), Šinkove záhrady, 7.5.2008, 1_08, 181 -186; 20.6.2008, 4_08, 757 -761, vier

bis fünf Gräber mit Kreisrillen, in zwei Fällen kann man auch Eingänge und einen dunklen Fleck in der Mitte verfolgen, undatiert.
74. Komárno, (Bez. Komárno), 20.6.2008, 4_08, 762 - 768, Dokumentierung des Zustands der alten Befestigung.
75. Komárno, Teil Nová Stráž, (Bez. Komárno), Podunajský výmoľ, 20.6.2008, 4_08, 747 - 756, dichte Gruppierung von langen Hausgrundrissen, Neolithikum?.
76. Komjatice, (Bez. Nové Zámky), Stredné pole, 7.5.2008, 1_08, 273, 274, Gruben, Linien, Grundriss.
77. Komjatice, (Bez. Nové Zámky), Toroslin - Štrkovisko, 30.5.2008, 2_08, 452, 453, gesenkte Bot- oder Pontonwracke in der Schotterbank, Neuzeit (Abb. 67: 1).
78. Kostolné Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Lúky, 7.5.2008, 1_08, 159, 162; 30.5.2008, 2_08, 366 - 379, 382 - 396, 45-31-09, 4_08, 737 - 740, 743 - 745, Hügelgräberfeld mit mehr als Grabhügeln mit Ausmaßen von 10 bis 30 m, Hallstattzeit? (Abb. 67: 2).
79. Kostolné Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Okrúhle jazero, 7.5.2008, 1_08, 161, Gruben und vielleicht ein Hausgrundriss, undatiert.
80. Kostolné Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Podzáhrady, 20.6.2008, 4_08, 735, 736, Gruben, Wohnhaus, undatiert.
81. Kostolné Kračany, Teil Amadeho Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Bezúhle jazero, 20.6.2008, 4_08, 741, 742, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
82. Kostolné Kračany-Amadeho Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Lúky, 20.6.2008, 4_08, 746, Gruben, Wohnhäuser?, undatiert.
83. Kráľovičove Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Belovo, 30.5.2008, 2_08, 352 - 357, mehrere Grubengruppierungen, es ist nicht ausgeschlossen, dass es auch um Gräber gehen könnte, undatiert.
84. Kráľovičove Kračany, (Bez. Dunajská Streda), Doborovske, 7.5.2008, 1_08, 160; 30.5.2008, 2_08, 380, 381, Gruben, Graben, undatiert.
85. Kubáňovo, (Bez. Levice), Dolné lúky, 3.7.2008, 6_08, 972 - 979, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert.
86. Kúty, (Bez. Senica), Za osičím, 19.6.2008, 3_08, 506 - 509, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
87. Kúty, (Bez. Senica), 19.6.2008, 3_08, 510 - 513, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
88. Kvetoslavov, (Bez. Dunajská Streda), 19.6.2008, 3_08, 607, 610; 20.6.2008, 4_08, 684, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
89. Láb, (Bez. Malacky), Za krížom k jazeru, 7.5.2008, 1_08, 82, 83, 85, 87; 19.6.2008, 3_08, 552, Gruben, undatiert.
90. Láb, (Bez. Malacky), Zbrody, 7.5.2008, 1_08, 96 - 99, Gruben undatiert.
91. Láb, (Bez. Malacky), Pri nivách, 7.5.2008, 1_08, 88 - 95, gerade Linie, undatiert.
92. Láb, (Bez. Malacky), Za krížom k jazeru, 7.5.2008, 1_08, 84, 86; 19.6.2008, 3_08, 549 - 551, Grabengrundriss mit abgerundeten Ecken, Ausmaßen etwa 110x75 m, undatiert.
93. Levice, Teil Kalinčiakovo, (Bez. Levice), 3.7.2008, 6_08, 1071 - 1075, Dokumentierung der romanischen Kirche.
94. Lúč na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Podkovne, 7.5.2008, 1_08, 148 - 151, Gruben, Wohnhäuser, Spuren nach Kiesgewinnung, undatiert.
95. Lúč na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Podkovne, 7.5.2008, 1_08, 152 - 154, 157, 158, Gruben, Hausgrundrisse -Neolithikumhikum?, Linien, undatiert.
96. Lúč na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Podkovne, 7.5.2008, 1_08, 146, 147, 152, 155, Gruben, Hausgrundrisse, Neolithikum?
97. Lúč na Ostrove, (Bez. Dunajská Streda), Trstie pusta, 20.6.2008, 4_08, 731 - 734, Gruben, Hausgrundriss, fünf regelmäßige Grubenreihen -wahrscheinlich ehemaliger Obstgarten.
98. Malé Dvorníky, (Bez. Dunajská Streda), 30.5.2008, 2_08, 363 - 365, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
99. Malé Dvorníky, (Bez. Dunajská Streda), Gemeindený rad, 30.5.2008, 2_08, 359 - 362, Zwei Kreisgraben mit dem Durchmesser von etwa 8 bis 10 m, hängen wahrscheinlich nicht mit den Objekten, die sich in ihnen wie auch außerhalb befinden, zusammen. Mit großer Wahrscheinlichkeit geht es um Gräber, undatiert.
100. Malé Leváre, (Bez. Malacky), Mlynárová húšť, 19.6.2008, 3_08, 527, 528, Gruben und rechtwinklige Ecke, undatiert.
101. Malé Leváre, (Bez. Malacky), Pri Gajdarovi, 19.6.2008, 3_08, 529 - 534, Gruben, zwei Parallellinien, undatiert.
102. Marcelová, (Bez. Nové Zámky), Nad Chotínskou cestou, 7.5.2008, 1_08, 242 - 246, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.

103. Matúškovo, (Bez. Galanta), 30.5.2008, 2_08, 317, Gruben, undatiert.
104. Močenok, (Bez. Šaľa), Zadné lúky, 30.5.2008, 2_08, 416 - 419, 421, 447 -448; 19.6.2008, 3_08, 640, Gruppierung von rechteckigen Wohnhäusern, undatiert.
105. Močenok, (Bez. Šaľa), Zadné lúky, 30.5.2008, 2_08, 420, 441 -446, 449 -451; 19.6.2008, 3_08, 641 - 646, Gruben, Hausgrundrisse, Neolithikum?
106. Močenok, (Bez. Šaľa), Býčie lúky, 30.5.2008, 2_08, 423 -436; 19.6.2008, 3_08, 647, Gruben, Hausgrundrisse, Neolithikum? (Abb. 68: 1).
107. Modrany, (Bez. Komárno), 20.6.2008, 4_08, 804, 805, zwei, im rechten Winkel sich kreuzende Linien, undatiert.
108. Modrý Kameň, (Bez. Veľký Krtíš), 3.7.2008, 6_08, 1053 - 1066, Dokumentierung der Burg.
109. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Veľké jazero, 7.5.2008, 1_08, 234 -236; 20.6.2008, 4_08, 787, 788, 793 - 795, Gruben, Wohnhäuser, zwei parallele gerade Linien, undatiert.
110. Mužla, (Bez. Nové Zámky), Veľké jazero, 7.5.2008, 1_08, 237 -241; 20.6.2008, 4_08, 789 - 792, Gruben, undatiert.
111. Mužla, Teil Čenkov, (Bez. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 217, 218, Verfolgung des Zustands der Fundstelle.
112. Mužla, Teil Jurský Chlm, (Bez. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 229, 231 - 233, Kirchengrundriss, Mittelalter.
113. Mužla, Teil Jurský Chlm, (Bez. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 221, 222, 227, 228, 230, Gruben, Grabenlinie, undatiert.
114. Mužla, Teil Jurský Chlm, (Bez. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 223, quadratisches Grundriss, undatiert.
115. Mužla, Teil Jurský Chlm, (Bez. Nové Zámky), Jurský hon, 7.5.2008, 1_08, 219, 220, 224 - 226, Grundriss des römischen Marschlagers 2.
116. Nesvady, (Bez. Nové Zámky), Husárske cvičište, 7.5.2008, 1_08, 247, 248, Gruben, Kreisgraben, undatiert.
117. Nitra, (Bez. Nitra), Hrad, 7.5.2008, 1_08, 30 -32; 30.5.2008, 2_08, 302, 303; 19.6.2008, 3_08, 454, 455; Dokumentierung der Nitraer Burg.
118. Nitra, (Bez. Nitra), Kalvária, 20.6.2008, 4_08, 648, 649; 25.11.2008, 9_08, 9265 - 9268, 9607 - 9609, Dokumentationsaufnahmen.
119. Nitra, (Bez. Nitra), Mlyny, 12.9.2008, 7_08, 1169, Dokumentationsaufnahmen.
120. Nitra, (Bez. Nitra), Piaristi, 12.9.2008, 7_08, 1170 - 1172, 1179 -1181; 22.11.2008, 8_08, 1182, 1183; 25.11.2008, 9_08, 9611, Dokumentationsaufnahmen der Kirche.
121. Nitra, (Bez. Nitra), 25.11.2008, 9_08, 9255, 9612 -9614, Dokumentationsaufnahmen der Stadt.
122. Nitra, (Bez. Nitra), Martinský vrch, 22.11.2008, 8_08, 9584 -9598; 25.11.2008, 9_08, 9213 - 9226, 9616 - 9624, 45-21-02, 241:232, Verfolgung des Fundstellezustands.
123. Nitra, (Bez. Nitra), 7.5.2008, 1_08, 33 -36; 30.5.2008, 2_08, 304 - 308, Grabung auf der Baustelle einer weiteren SONY-Halle.
124. Nitra, Teil Dolné Krškany, (Bez. Nitra), Pri mlyne, 12.9.2008, 7_08, 1162 -1165; 22.11.2008, 8_08, 1185, 1186, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
125. Nitra, Teil Janíkovce, (Bez. Nitra), Pri Čechynciach, 30.5.2008, 2_08, 289 - 292, 294 -298, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
126. Nitra, Teil Janíkovce, (Bez. Nitra), Pri Čechynciach, 30.5.2008, 2_08, 293, 299 - 301, Gruben, Wohnhäuser, Grundrisse, Linien, einige von ihnen gehören dem ehemaligen Meierhof Regina.
127. Nitra, Teil Janíkovce, (Bez. Nitra), Pri Čechynciach, 30.5.2008, 2_08, 282 - 290, Gruben, Linien, undatiert.
128. Nitra, Teil Janíkovce, (Bez. Nitra), 22.11.2008, 8_08, 1184, 1187 - 1190, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1 (Abb. 68: 2).
129. Nitra, Teil Kynek, (Bez. Nitra), 12.9.2008, 7_08, 1173 - 1178, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
130. Nitra, Teil Párovské Háje, (Bez. Nitra), Fabiánska dolina, 20.6.2008, 4_08, 650 - 655, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert.
131. Nitrianske Hrnčiarovce, (Bez. Nitra), Malanta, 12.9.2008, 7_08, 1079, 1080, Dokumentationsaufnahme des Kastells, Neuzeit.
132. Nové Zámky, (Bez. Nové Zámky), Šedivý kríž, 1.7.2008, 5_08, 889, 890, Gruben, Linien, undatiert.
133. Ohrady, (Bez. Dunajská Streda), Driek, 19.6.2008, 3_08, 615 - 618, Grundrisse von langen Häusern, Neolithikum?

134. Ohrady, (Bez. Dunajská Streda), Bariny, 19.6.2008, 3_08, 619 - 621, Grundrisse von langen Häusern, Neolithikum?
135. Ohrady, (Bez. Dunajská Streda), Driek, 19.6.2008, 3_08, 622 - 624, Grundrisse von langen Häusern, Neolithikum?
136. Ohrady, (Bez. Dunajská Streda), Bariny, 19.6.2008, 3_08, 612 - 614, Grundrisse von langen Häusern, Neolithikum?
137. Okoč, (Bez. Dunajská Streda), Pri kanáli, 30.5.2008, 2_08, 402 - 404, Gruben, undatiert.
138. Okoličná na Ostrove, (Bez. Komárno), Dobytčie pasienky, 7.5.2008, 1_08, 176 - 180, Kreis mit einem Durchmesser von etwa 15 m, Grabhügel?, undatiert.
139. Palárikovo, (Bez. Nové Zámky), Dolné križovany, 1.7.2008, 5_08, 824 - 837, dichte Gruben- und Wohnhäusergruppierungen, die den ehemaligen Flussmäander kopieren, undatiert (Abb. 69: 1).
140. Pohranice, (Bez. Nitra), Jágerská pustatina, 12.9.2008, 7_08, 1081 - 1084, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
141. Pohranice, (Bez. Nitra), Lefantovské úhory, 12.9.2008, 7_08, 1085 - 1089, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
142. Poltár, (Bez. Poltár), Kostolisko, 3.7.2008, 6_08, 1008 - 1010, Aufnahme einer in der Vergangenheit untersuchten archäologischen Fundstelle, Mittelalter.
143. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 213 - 216, Gruben, undatiert.
144. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), Červený piesok, 7.5.2008, 1_08, 205 - 209, römischer Marschlager Nr. 1.
145. Radvaň nad Dunajom, (Bez. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 210 -212; 20.6.2008, 4_08, 784 - 786, angenommener römischer Marschlager Nr. 3.
146. Rastislavice, (Bez. Nové Zámky), Za humnami, 7.5.2008, 1_08, 271 - 279, Gruben, Wohnhäuser, Linien, Grundriss, undatiert.
147. Rišňovce, (Bez. Nitra), Geňov, 7.5.2008, 1_08, 37 - 39, in den Wald einlaufende Grabenbefestigung, Breite etwa 70 m, undatiert.
148. Rišňovce, (Bez. Nitra), Tridsaťjednotka, 7.5.2008, 1_08, 40 - 44, rechtwinklige Grundrisse, undatiert.
149. Rovinka, (Bez. Senec), Trhové polia, 19.6.2008, 3_08, 592 - 594, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert.
150. Rybník, (Bez. Levice), Kusá hora, 1.7.2008, 5_08, 901 - 904, Dokumentierung des bronzezeitlichen Burgwalls.
151. Santovka, (Bez. Levice), Pri kúpeli, 3.7.2008, 6_08, 952, Gruben?, undatiert.
152. Senica, (Bez. Senica), Paseky, 19.6.2008, 3_08, 496 - 498, Gruben, undatiert.
153. Slovenské Ďarmoty, (Bez. Veľký Krtíš), Krásne lúky, 3.7.2008, 6_08, 996 - 1000, Gruben, Wohnhäuser, Linien, Kreisgraben, undatiert.
154. Smolenice, (Bez. Trnava), Dolné pole, 19.6.2008, 3_08, 484 - 488, Gruben?, undatiert.
155. Smolenice, (Bez. Trnava), Hrnčiarky, 19.6.2008, 3_08, 493, 494 Linien, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
156. Smolenice, (Bez. Trnava), Smolenický zámok, 19.6.2008, 3_08, 489 - 495, Dokumentationsaufnahmen des Schlosses.
157. Starý Tekov, (Bez. Levice), Kopanice, 3.7.2008, 6_08, 947 - 951, Gruben, Linien, undatiert.
158. Stupava, (Bez. Malacky), Záhradka, 19.6.2008, 3_08, 558, 559, Gruben, Parallellinien, undatiert.
159. Stupava, (Bez. Malacky), Sorkáv, 7.5.2008, 1_08, 122 - 126, quadratisches Grundriss und weitere Linien, undatiert.
160. Suchohrad, (Bez. Malacky), Karlov majer, 7.5.2008, 1_08, 77 -81; 19.6.2008, 3_08, 538 - 545, Gruben, Mauerecke des römerzeitlichen Feldlagers.
161. Šaľa, (Bez. Šaľa), Hrusov, 30.5.2008, 2_08, 405 - 409, Gruben, Wohnhäuser, gerade Linie, undatiert.
162. Šaľa, (Bez. Šaľa), Hrusov, 30.5.2008, 2_08, 410 - 414, negativer Grundriss in einer L- Form, undatiert.
163. Šamorín, (Bez. Dunajská Streda), Štvrtiny, 30.5.2008, 2_08, 338 - 340, 344, Gruben und Kreisgraben mit einem Durchmesser von etwa 10m mit Eingang, undatiert.
164. Šamorín, (Bez. Dunajská Streda), Štvrtiny, 30.5.2008, 2_08, 341, Gruben, undatiert.
165. Šamorín, (Bez. Dunajská Streda), Jeruzalem, 30.5.2008, 2_08, 342 - 343, Gruben, undatiert.
166. Šamorín, (Bez. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 656 - 658, Gruben, undatiert.
167. Šamorín, (Bez. Dunajská Streda), 20.6.2008, 4_08, 659 - 666, Gruben, Wohnhäuser, mehrere gerade Linien, undatiert.
168. Šaštín - Stráže, (Bez. Senica), 19.6.2008, 3_08, 505, Dokumentationsaufnahmen der Basilika.
169. Šaštín - Stráže, (Bez. Senica), 7.5.2008, 1_08, 63 -64, 66 - 70, Gruben, gerade Linien, undatiert.
170. Šaštín - Stráže, (Bez. Senica), Horné lúky, 7.5.2008, 1_08, 65, 74 - 76, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.

171. Šaštín - Stráže, (Bez. Senica), Horné lúky, 19.6.2008, 3_08, 499 - 504, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
172. Šaštín - Stráže, (Bez. Senica), Prostredné pole pod unínskou, 7.5.2008, 1_08, 71 - 73, Grundriss?, undatiert.
173. Šoporňa, (Bez. Galanta), Dolný jarč, 30.5.2008, 2_08, 313, Gruben, undatiert.
174. Šoporňa, (Bez. Galanta), 30.5.2008, 2_08, 309, 310, Gruben, Linie, undatiert.
175. Šoporňa, (Bez. Galanta), Dolný jarč, 30.5.2008, 2_08, 311, 312, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
176. Štúrovo, (Bez. Nové Zámky), Valy pod vŕškom, 20.6.2008, 4_08, 796 - 801, wieder dokumentierte Befestigungslinie, im Vergleich zu vorigen Aufnahmen können neue Tatsachen verfolgt werden (Abb. 69: 2).
177. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Akomáň, 7.5.2008, 1_08, 263 - 270, Gruben, Wohnhäuser, gerade Linien, undatiert.
178. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Kopec, 20.6.2008, 4_08, 813, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
179. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Kopec, 20.6.2008, 4_08, 806-812, 814-821, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert.
180. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Malé Čiky, 1.7.2008, 5_08, 879 - 883, Gruben, Wohnhäuser
181. Šurany, (Bez. Nové Zámky), Malé Čiky, 1.7.2008, 5_08, 884, 888, Gruben, Wohnhäuser
182. Šurany, (Bez. Nové Zámky), 7.5.2008, 1_08, 257 - 262, Gruben, Wohnhäuser, Grundrisse ?, undatiert.
183. Šurany, Teil Nitriansky Hrádok, (Bez. Nové Zámky), 1.7.2008, 5_08, 822, 823, Verfolgung des Fundstellezustands.
184. Tekovské Nemce, (Bez. Levice), Bukovská dolina, 12.9.2008, 7_08, 1118 - 1135, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
185. Tesárske Mlyňany, (Bez. Zlaté Moravce), Tesárska pláň, 1.7.2008, 5_08, 910 -920; 12.9.2008, 7_08, 1106 -1110; 22.11.2008, 8_08, 9154 -9167, 9599 - 9603, Dokumentierung der Probeschnitte auf der Schnellstraße R1.
186. Tomášikovo, (Bez. Galanta), Zlúčený hon, 19.6.2008, 3_08, 628 - 631, Grundrisse von langen Häusern, Neolithikum?
187. Trstín, (Bez. Trnava), 7.5.2008, 1_08, 49 - 53, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert.
188. Tvrdošovce, (Bez. Nové Zámky), Dlhé lúky, 1.7.2008, 5_08, 861 - 865, quadratischer Grundriss mit Ausmaßen von etwa 8 x 8 m, undatiert.
189. Tvrdošovce, (Bez. Nové Zámky), Čierny vŕšok, 1.7.2008, 5_08, 866 - 878, Gruben, Wohnhäuser, Linien, undatiert
190. Tvrdošovce, (Bez. Nové Zámky), 1.7.2008, 5_08, 846 - 852, 858 - 960, Gruben, Wohnhäuser, auf erodierter Düne (Abb. 70: 1), undatiert.
191. Tvrdošovce, (Bez. Nové Zámky), Odva, 1.7.2008, 5_08, 853 - 857, Wohnhäuser, undatiert.
192. Tvrdošovce, (Bez. Nové Zámky), 1.7.2008, 5_08, 838- 845, Dokumentierung der Grabung.
193. Veľká Paka, Teil Čukárska Paka, (Bez. Dunajská Streda), Za hornými záhradami, 7.5.2008, 1_08, 142 - 145, zwei Grabhügel.
194. Veľká Paka, Teil Čukárska Paka, (Bez. Dunajská Streda), Pri Báčskych lapošoch, 7.5.2008, 1_08, 138 - 141, Gruben, undatiert.
195. Veľké Kosihy, (Bez. Komárno), 7.5.2008, 1_08, 168 - 175, rechteckige Objekte, die sich in einer Umzäunung von etwa 80 x 40 m befinden, nebenan ein winkliger Graben, undatiert.
196. Veľké Kosihy, (Bez. Komárno), Koco, 7.5.2008, 1_08, 166, 167 abgeschrägter rechteckiger Grundriss mit Ausmaßen von etwa 55 x 40 m (Abb. 70: 2), undatiert.
197. Veľké Vozokany, (Bez. Zlaté Moravce), Močiar nad dedinou, 22.11.2008, 8_08, 9197 -9202, 9204, 9206, Dokumentierung der Grabung auf der Schnellstraße R1.
198. Veľké Zálužie, (Bez. Nitra), Čerešniská, 19.6.2008, 3_08, 456, 461, 45-12-10, 185:2, Gruben, undatiert.
199. Veľký Cetín, (Bez. Nitra), Pilišské, 12.9.2008, 7_08, 1153 - 1161, wiederholte Dokumentierung des Rondelloids, Bronzezeit?
200. Veľký Lég, (Bez. Dunajská Streda), Dlhé hony, 20.6.2008, 4_08, 725, 726, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
201. Vieska, (Bez. Dunajská Streda), Medzijazerné, 30.5.2008, 2_08, 348 - 351, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
202. Virt, (Bez. Komárno), 20.6.2008, 4_08, 778 - 783, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
203. Volkovce, (Bez. Zlaté Moravce), Tretie pole, 1.7.2008, 5_08, 921 - 923, rechtwinkeliger Grundriss mit Ausmaßen von etwa 110x 60 m, undatiert.
204. Vráble, (Bez. Nitra), Fidvár, 1.7.2008, 5_08, 905 -909; 3.7.2008, 6_08, 933, 934; 12.9.2008, 7_08, 1137 - 1152, befestigte bronzezeitliche Siedlung, Gruben?, Dokumentierung der Grabung.

205. Vrakúň, (Bez. Dunajská Streda), Lúky, 30.5.2008, 2_08, 397 - 401, Grundriss und einige gebrochene Linien, vielleicht auch Bestandteile von Grundrissen, Spuren nach Kiesgewinnung, undatiert.
206. Vrakúň, (Bez. Dunajská Streda), 7.5.2008, 1_08, 163 - 165, vier Kreisgraben mit einem Durchmesser von 8 bis 12 m, wahrscheinlich Grabhügel, undatiert.
207. Vyškovce nad Ipľom, (Bez. Levice), 3.7.2008, 6_08, 991 - 993, Burgwall, Mittelalter.
208. Vyškovce nad Ipľom, (Bez. Levice), 3.7.2008, 6_08, 980 - 990, Kleinburg, Mittelalter.
209. Záhorská Ves, (Bez. Malacky), Kopaniská, 19.6.2008, 3_08, 546 - 548, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
210. Závod, (Bez. Malacky), Buchlovská, 19.6.2008, 3_08, 522, 524 -526, 514 - 520, 34-41-20, 145:377, Gruben, undatiert.
211. Závod, (Bez. Malacky), Na dieloch, 19.6.2008, 3_08, 521, 523, wiederholt dokumentiertes römisches Feldlager.
212. Zemné, (Bez. Nové Zámky), Blatné, 7.5.2008, 1_08, 249 - 256, rechteckiges Grundriss mit Ausmaßen von etwa 60 x 30 m, undatiert.
213. Zlaté Klasy, (Bez. Dunajská Streda), Hliník, 30.5.2008, 2_08, 323 - 325, Gruben, Wohnhäuser, undatiert.
214. Zlaté Moravce, Teil Prílepy, (Bez. Zlaté Moravce), Za majerom, 1.7.2008, 5_08, 924 - 932, Gruben, undatiert.
215. Zohor, (Bez. Malacky), Sorkáv, 7.5.2008, 1_08, 121, Gruben?, undatiert.
216. Zohor, (Bez. Malacky), Piesky, 7.5.2008, 1_08, 101 - 103, 107, 108, 113 -115, Gräberfeld und Gräber mit Kreisrillen, undatiert.
217. Zohor, (Bez. Malacky), Piesky, 19.6.2008, 3_08, 553, Gruben, Wohnhäuser, Römerzeit.
218. Zohor, (Bez. Malacky), Pri šustrovej jame, 7.5.2008, 1_08, 104 - 106, 109 -120; 19.6.2008, 3_08, 554 - 557, Dokumentierung der Grabung.

VÝSKUM VO VEĽKOM ZÁLUŽÍ

Ivan K u z m a - Mário B i e l i c h

V e ľ k é Z á l u ž i e (okr. Nitra), poloha Ď u r i h o s a d, záchranný výskum, mladšia doba bronzová, čakanská kultúra, mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Terénny archeologický výskum vo Veľkom Záluží sa uskutočnil na ploche, ktorá bola vymedzená pre výstavbu výrobnej haly firmy Immora (obr. 71: 1). Ide o silne erodovanú terasu nad potokom Dolný Kanál, ktorá bola využívaná ako poľnohospodársky pozemok. Výskum sa uskutočnil v dňoch 26. novembra 2007 až 8. januára 2008. V žltom ílovitom podloží sme identifikovali 58 sídliskových objektov (obr. 71: 2), z ktorých, až na jeden objekt boli datované do mladšej doby rímskej. Iba sídliskový objekt 30 obsahoval nálezy z mladšej doby bronzovej. Išlo o objekt bližšie neurčenej funkcie, ktorý bol porušený sídliskovým objektom 29, datovaný do mladšej doby rímskej. Pôdorys objektu 30 bol nepravidelný, skôr obdĺžnikový. V zásype objektu boli nájdené črepy čakanskej kultúry (obr. 71: 3 – 12) a zvieracie kosti. Počas výskumu sme zdokumentovali iba jeden praveký objekt, ďalšie objekty sa nachádzajú pravdepodobne vyššie alebo boli zničené pri postupnej erózii spôsobenej potokom Dolný Kanál.

GRABUNG IN VEĽKÉ ZÁLUŽIE. Veľké Zálužie (Bez. Nitra), Flur Ďuriho sad, Rettungsgrabung, jüngere Bronzezeit, Čaka-Kultur, jungrömische Kaiserzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die archäologische Grabung in Veľké Zálužie fand auf der Baufläche für die Produktionshalle der Firma Immora statt (Abb. 71: 1). Es geht um eine stark erodierte Terrasse über dem Bach Dolný Kanál, die als ein landwirtschaftliches Grundstück genutzt wurde. Die Grabung verlief vom 26. November 2007 bis 8. Januar 2008. Im gelben Lößuntergrund haben wir 58 Siedlungsobjekte identifiziert (Abb. 71: 2). Alle bis auf ein waren in die jungrömische Kaiserzeit datiert, das Siedlungsobjekt 30 enthielt Funde aus jüngerer Bronzezeit. Es ging um ein Objekt ohne näher bestimmte Funktion, beschädigt durch das Siedlungsobjekt 29 aus jungrömischer Kaiserzeit. Der Grundriss des Objekts 30 war unregelmäßig, eher länglich. In der Objektfüllung befanden sich Scherben der Čaka-Kultur (Abb. 71: 3 – 12) und Tierknochen. Während der Grabung haben wir nur ein vorzeitliches Objekt dokumentiert, weitere Objekte befinden sich wahrscheinlich höher, oder wurden bei der Erosion, ausgelöst vom Bach Dolný Kanál, zerstört.

ĎALŠIA ETAPA ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU V NITRE-MLYNÁRCIACH

Ivan K u z m a - Monika K o p č e k o v á

N i t r a, časť M l y n á r c e (okr. Nitra), poloha K a p i t u l s k é (areál SONY), sídlisko, eneolit, lengyelská kultúra, badenská kultúra, neskorá doba bronzová, lužická kultúra, doba laténska, včasný stredovek. Uloženie: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2008 uskutočnil Archeologický ústav SAV záchranný výskum v areáli firmy SONY v priestore plánovanej prístavby k existujúcej výrobnej hale. Archeologický výskum nadväzoval na rozsiahly plošný výskum uskutočnený v rokoch 2006 – 2007 na mieste výstavby výrobnej haly a cesty (*Kuzma/ Kopčeková 2008*, 106, 107; *2009*, 130, 131).

Priebeh výskumu v roku 2008 bol rozdelený do dvoch etáp. V prvej etape bolo formou sondáže potrebné zistiť rozsah náleziska a stanoviť miesta s najvyššou koncentráciou nálezov. V tejto etape sa zistila takmer na celej ploche existencia mohutnej kultúrne vrstvy. Vznik tejto vrstvy súvisí s akumuláciou riečnych naplavenín a postupným osídľovaním polohy vo viacerých obdobiach praveku až stredoveku. Na mnohých miestach bola zreteľne tmavá kultúrna vrstva s kumuláciou nálezov pochovaná pod žltou ílovitou vrstvou. Táto vrstva naopak neobsahovala žiadne archeologické nálezy a jej vznik môže byť dôsledkom erózie v novoveku a následným uložením vrstvy splachov na rovine a v inundáciu rieky, výsledkom čoho je prekrytie staršieho osídlenia na tomto mieste.

Cieľom sondážneho výskumu v prvej etape (36 sond, obr. 72: 1) bolo zistiť rozsah náleziska a stanoviť líniu, kde bola kultúrna vrstva pochovaná pod nánosom recentnej ílovitej vrstvy. Výsledky v tejto fáze doložili existenciu tmavého kultúrneho súvrstvia s množstvom nálezového materiálu na celej ploche areálu stavby. Toto súvrstvie ďalej pokračuje pod recentnou uloženinou, ktorá ho na mnohých miestach prekryla a staršie fázy osídlenia sú tak v súčasnosti pochované pod vodou.

Plocha pre prístavbu budovy sa nachádza priamo v inundácii rieky Nitry, v mieste, kde kultúrna vrstva dosahuje hrúbku niekoľko metrov. Jej preskúmanie je v súčasnosti možné do hĺbky max. 100 – 120 cm od povrchu, t.j. po hladinu spodnej vody.

V druhej etape výskumu sa uskutočnil obmedzený plošný odkryv v troch sondách spolu na ploche asi 166 x 9 m (1500 m²). Metodika pozostávala z postupného mechanického znižovania vrstvy vo vybratých sondách a menších celkov, označených ako sektory a podsektory. Cieľom bolo rozpoznať a plošne zdokumentovať archeologické situácie vo vrstve po úroveň spodnej vody. Číslovanie objektov nadväzovalo na výskum z rokov 2006 – 2007 (objekty 701 – 746).

Sonda 1 - dĺžka 56 m, šírka 3 m, rozdelená na štrnásť sektorov (4 x 4 m) a 56 podsektorov (F, G, H, CH/1 – 56). Vrstva ornice a podorničia spolu s recentnou ílovou vrstvou bola odstránená strojom do hĺbky cca 60 cm. Postupné znižovanie vrstvy vo vytvorenej sieti podsektorov (prvé znižovanie, 0 – 15 cm) a sektorov (druhé znižovanie, 15 – 30 cm). V dosiahnutej hĺbke cca 90 – 100 cm od povrchu terénu začína presakovať spodná voda, ktorá znemožnila ďalšie znižovanie vo vrstve. Znižovaním kultúrnej vrstvy bolo v sonde 1 identifikovaných a označených 24 objektov. Rozpoznané objekty predstavujú kolové jamy, sídliskové jamy, pec (objekt 740) a najväčší počet tvoria menšie plochy kompaktnej mazanice. Výplne zahĺbených objektov sa veľmi nepatrne odlišovali od vrstvy, do ktorej boli zapustené a rozpoznané boli iba v prípade, ak sa odlišovali svetlejším zásypom.

Sonda 2 - bola vedená rovnobežne so sondou 1, od ktorej bola vzdialená 3 m. Dĺžka 56 m, šírka 3 m, rozdelená na 14 sektorov (4 x 4 m) a 56 sektorov (A, B, C, D/1 – 56). Podobne ako v sonde 1, bola do hĺbky 60 cm od povrchu terénu stiahnutá vrstva žltej recentnej vrstvy. Metodika bola zameraná na znižovanie vrstvy v sektoroch a podsektoroch a identifikácia archeologických situácií. Postupné znižovanie bolo v dôsledku presakovanie spodnej vody ukončené v hĺbke cca. 100 cm od povrchu terénu. V sonde 2 bolo identifikovaných a preskúmaných desať objektov. K sídliskovým objektom rozpoznaným na povrchu patrí vrstva mazanice vyskytujúca sa v zhlukoch na viacerých miestach. Kumulácia mazanice je najčastejšie spájaná s existenciou nadzemnej stavby v priestore jej výskytu.

Sonda 3 - dĺžka 54 m, šírka 3 m, rozdelená na dvanásť sektorov 5 x 5 m a 48 podsektorov (2 x 1 m; I, J, K, L, M/1 – 48). Na povrchu bola kultúrna vrstva prekrytá stavebnou suťou navezenou v roku 2007 na vyrovnanie terénu. Suťová vrstva bola do hĺbky cca 40 cm odstránená strojom. Potupne sa znižoval terén o 20 cm vo všetkých sektoroch a podsektoroch do hĺbky cca 60 – 80 cm od povrchu terénu. Podrobná dokumentácia sa v sonde 3 zamerala na objekt 746 (obr. 72: 5). Ide o výraznú vrstvu mazanice objavenú spolu s väčším množstvom keramického materiálu v sektore 39. Po začistení povrchu mazanice nadobudol objekt pravidelný štvorcový pôdorys s rozmermi približne 3 x 3 m, a môže byť pozostatkom z deštrukcie stavby.

Väčšina sídliskového materiálu na sídlisku sa nachádzala vo vrstve. Postupným mechanickým znižovaním v jednotlivých sondách a sektoroch sa podarilo identifikovať a preskúmať 42 jednotiek označených ako objekty. V prevažnej miere ide o zhluky mazanice, ktorá sa objavila v kompaktnej forme na viacerých plochách (obr. 72: 5, 6). Jej existencia vo vrstve sa dáva do súvislosti so stavebnou činnosťou a existenciou nadzemnej stavby. K ďalším objektom rozpoznaným vo vrstve sú zhluky kamennej deštrukcie (objekt 726, 728, 729, 730, 731; obr. 72: 7). Situované boli v sonde 3 a svojimi rozmermi (1 x 1 m) a tvarom pripomínajú pozostatky z kamenných piecok nachádzajúcich sa často vo včasnostredovekých obydliach.

Tmavá, čierno zafarbená kultúrna vrstva obsahovala veľké množstvo keramiky, zvieracích kostí, mazanice, kamenných predmetov, fragment kadlubu (obr. 72: 4), železnej hrivny (obr. 72: 2) a niekoľko drobných bronzových predmetov. V preskúmaných sondách sa nálezy vyskytovali na celej ploche a na niekoľkých miestach sa vytvárali väčšie zhluky. Problémom pri výskume na takto podmáčanej ploche je nemožnosť zdokumentovať celé kultúrne súvrstvie na profile, ako aj plošne a získať tak prehľad o rozsiahlom polykultúrnom osídlení, ktoré sa tu bezpochybne vyskytovalo. Nálezové horizonty starších období sú v súčasnosti pod vodou a ich prítomnosť nám indikuje niekoľko črepov pochádzajúcich z hlbších výkopov (*Ruttkay 2007*, 168).

Počas troch výskumných sezón na lokalite v Mlynárciach v areáli firmy SONY bolo preskúmaných 746 objektov a časť kultúrnej vrstvy v troch sondách. V prvej a druhej výskumnej sezóne v rokoch 2006 a 2007 sa preskúmalo osídlenie situované prevažne na pieskovej dune tvorenej sprašovým podložím, do ktorého boli zahĺbené objekty z obdobia eneolitu, staršej doby bronzovej, neskorej doby bronzovej a doby laténskej. Sprašové podložie sa zvažovalo na všetky strany smerom do inundácie, kde bolo prekryté kultúrnou vrstvou, ktorá bola postupne hrubšia. V roku 2008 bola preskúmaná časť kultúrnej vrstvy východne od pieskovej duny a zdokumentoval sa priestor, kde bola táto vrstva prekrytá mocným žltým ílovitým nánosom.

Mohutné pozostatky pravekej až stredovekej kultúrnej vrstvy sa dochovali na lokalite vo veľkom rozsahu na ploche niekoľko tisíc m². Osídlenie sa koncentrovalo najvýraznejšie na pieskovej dune a jej okolí a s postupnou vzdialenosťou od duny hustota nálezov postupne slabne. Časť kultúrneho súvrstvia bola porušená reguláciou rieky Nitry, ktorá preťala lokalitu a v súčasnosti sa časť náleziska nachádza na druhej strane rieky v intraviláne katastra Mlynárce. Východne a juhovýchodne od najvyššieho bodu pieskovej duny, kde bola skúmaná kultúrna vrstva v rezoch a sondách pokračuje osídlenie do vzdialenosti asi 300 m, kde je prekryté recentným nánosom žltého ílu.

Kultúrne súvrstvie na lokalitách je prameňom odlišného charakteru ako zahĺbené objekty. Výskum zachovaného kulturného súvrstvia je časovo náročná úloha, ktorá však môže byť zdrojom množstva nových informácií, dôležitých pre poznanie minulosti lokality a prírodného prostredia (*Ernée 2008*, 146 – 151).

L i t e r a t ú r a

Ernée 2008 - M. Ernée: Pravěké kulturní souvrství jako archeologický pramen. Pam. Arch., Supplementum 20. Praha 2008.

Kuzma/Kopčeková 2008 - I. Kuzma/M. Kopčeková: Výskum v Nitre-Mlynárciach (Priemyselný park Sever-SONY). AVANS 2006, 2008, 106, 107.

Kuzma/Kopčeková 2009 - I. Kuzma/M. Kopčeková: Pokračovanie výskumu v Nitre, Mlynárciach. AVANS 2007, 2009, 130, 131.

Ruttkay 2007 - M. Ruttkay: Prieskum v priestore priemyselného parku v Nitre. AVANS 2005, 2007, 168.

WEITERE ETAPPE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG IN MLYNÁRCE. Nitra, Teil Mlynárce (Bez. Nitra), Flur Kapitulské, Äneolithikum - Baden-Kultur, späte Bronzezeit - Lausitzer-Kultur, Latènezeit, Frühmittelalter. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Im Jahr 2008 hat eine Rettungsgrabung in der Anlage der Firma SONY, im Bereich des geplanten Zubaus zur schon existierenden Herstellungshalle stattgefunden. Der Verlauf der Grabung war in zwei Etappen verteilt. Der Zweck der Aushubarbeiten (Abb. 72: 1, 3) in der ersten Etappe (36 Schnitte) war den Ausmaß der Fundstelle herauszufinden und die Kulturschichtlinie unter der rezenten Lößschicht zu bestimmen. Die Ergebnisse haben eine dunkle Schichtreihe mit einer Menge von Fundmaterial auf der ganzen Baufläche belegt.

In der zweiten Etappe wurden drei Grabungsflächen insgesamt auf einer Fläche von etwa 166 x 9 m (1500 m²) freigelegt. Der Zweck war die archäologischen Situationen in der bis zur Unterwasserebene reichenden Schicht zu erfassen und flächig zu dokumentieren.

Grabungsfläche 1 - Länge 56 m, Breite 3 m, 14 Sektoren (4 x 4 m) und 56 Untersektoren (F, G, H, CH/1 – 56). Bei der Herabsetzung der Kulturschicht in der Grabungsfläche 1 haben wir 24 Objekte identifiziert und markiert. Es geht um Pfostengruben, Siedlungsgruben, Ofen (Objekt 740) und eine größte Anzahl bilden kleinere Flächen von kompaktem Lehmbewurf.
Grabungsfläche 2 - parallel mit der Grabungsfläche 1 geführt, 3 m von ihr entfernt. Länge 56 m, Breite 3 m, 14 Sektoren (4 x 4 m) und 56 Untersektoren (A, B, C, D/1 – 56). In der Grabungsfläche 2 wurden zehn Objekte identifiziert und untersucht. Zu den Siedlungsobjekten, erfasst auf der Oberfläche, gehört eine Lehmbewurfschicht, die in Gruppierungen auf mehreren Stellen vorkommt.
Grabungsfläche 3 - Länge 54 m, Breite 3 m, verteilt in 12 Sektoren 5 x 5 m und 48 Untersektoren (2 x 1 m; I, J, K, L, M/1 – 48). In der Grabungsfläche 3 wurde ausführlich das Objekt 746 dokumentiert. Es geht um eine markante Lehmbewurfschicht, die zusammen mit größerer Menge von Keramik im Sektor 39 entdeckt wurde.
Dunkle, schwarz gefärbte Kulturschicht enthielt viel Keramik, Tierknochen, Lehmbewurf (Abb. 72: 5, 7), Steingegenstände, Gusstiegelfragment (Abb. 72: 4), Eisenbarrenfragment (Abb. 72: 2) und bronzene Kleingegenstände. In den untersuchten Grabungsflächen befanden sich die Funde auf der ganzen Fläche und auf einigen Stellen bildeten sie größere Gruppierungen. Die Fundhorizonte der älteren Stufen der Vorzeit sind heutzutage unterm Wasser. Reste der vorzeitlichen und mittelalterlichen Kulturschicht wurden auf der Fundstelle im großen Ausmaß auf einer Fläche von einigen Tausenden m² erhalten.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V EXTERIÉRI KOSTOLA SV. MIKULÁŠA V TRNAVE

Klára Kuzmová - Erik Hrnčiarik

Trnava (okr. Trnava), intravilán, Kostol sv. Mikuláša, predstihový výskum, sakrálna stavba, pohrebisko, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum. Trnava.

Predstihový výskum v exteriéri NKP R. K. Kostola sv. Mikuláša v Trnave uskutočnila Katedra klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave v dňoch 21. 7. – 30. 9. 2008. Výskum bol vyvolaný výmenou izolácie kostola a úpravou terénu v jeho okolí. Investorom stavby bolo Mesto Trnava. Počas výskumu sa preskúmalo 163 stredovekých a novovekých hrobov, tehlové a kamenné murivá z viacerých fáz stavebnohistorického vývoja Kostola sv. Mikuláša, severné nárožie sakristie zaniknutého kostola sv. Michala a základy staršej stredovekej kruhovej stavby.

Pohrebisko

Existenciu stredovekého a novovekého cintorína v okolí kostola doložil už predchádzajúci zisťovací výskum, ktorý na skúmanej ploche vykonalo v roku 2005 Vlastivedné múzeum v Hlohovci pod vedením *J. Urminského* (*2005*, ďakujeme autorovi za sprístupnenie nepublikovaných údajov), ako aj písomné správy (*Rábik 2006*, 48). Počiatky pochovávania sa na tejto lokalite datujú do obdobia Veľkej Moravy (*Urminský 2006*, 9). Cintorín bol nariadením Jozefa II. z roku 1784 z hygienických dôvodov zrušený.

V prípade všetkých 163 odkrytých hrobov išlo o kostrové pochovávanie v natiahnutej polohe. Väčšina kostier bola orientovaná paralelne s kostolom, čiže v smere ZJZ-VSV. Zistili sa však aj odchýlky od uvedenej orientácie:

1. Na južnej strane kostola (plocha 1) boli zachytené dva horizonty hrobov, ktoré boli dôsledne orientované podľa svetových strán, v smere Z-V.

2. Hroby, ktoré boli vtesnané medzi operákmi mali orientáciu S-J. Časovo ich možno zaradiť až do obdobia po výstavbe hlavnej lode kostola.

Hroby dospelých jedincov sa vyskytovali na celej ploche výskumu, kým detské hroby sa koncentrovali na južnej strane kostola (plocha 1), a to najmä v bezprostrednej blízkosti jeho vonkajšieho múru a medzi operákmi. Väčšina kostier bola uložená v drevených rakvách, ktorých zvyšky sa na niektorých miestach zachovali. Z najmladšieho horizontu hrobov pochádza väčšie množstvo drobných bronzových rozetiek, ktoré boli na rakvách pripevnené železnými klincami a slúžili ako ich dekorácia. Na základe tvaru najstarších hrobových jám zahĺbených do žltého sprašového podložia možno predpokladať, že zosnulí v nich boli pochovaní bez rakvy.

Výbava hrobov bola rôznorodá. Stratigraficky najstaršie hroby boli na rozdiel od mladších bez inventára. K najčastejším hrobovým nálezom patrili drevené alebo sklenené koráliky a bronzové (príp.

olovené) krížiky z ružencov, oválne medailóny so zobrazením svätcov i pracky. V niektorých prípadoch sa podarilo odkryť aj pozostatky odevov, zvyšky textílií, bronzové gombíky, gombíky potiahnuté látkou, ale aj ostrohy, zvyšky kožených mešcov a. i. V dvoch hroboch adolescentov (mladších žien?) sa na hlavách zachovali zvyšky čepcov zdobených bronzovými rozetami a rôznofarebnými sklenenými korálikmi. V jednom prípade (hrob 23/2008) sa našiel zlatý prsteň so svetlomodrým očkom. Z troch hrobov (2/2008, 12/2008, 63/2008) pochádzajú aj mince, zatiaľ nie sú bližšie určené.

Najstaršiu fázu odkrytého pohrebiska možno datovať iba relatívne. Vzhľadom na stratigrafiu hrobov a na zistenie, že boli porušené gotickou prestavbou kostola v rokoch 1360 – 1380, ich možno datovať do obdobia pred rokom 1360. Pravdepodobne najstaršiu fázu pochovávania na lokalite, zistenú a datovanú *J. Urminským* (*2006*, 9) do obdobia Veľkej Moravy, sa na ploche skúmanej v roku 2008 nepodarilo zachytiť. Zdá sa, že najstaršie hroby pochádzajú z obdobia 10. až 12. stor. Najmladšie hroby možno datovať do 18. stor.

Sakristia Kostola sv. Michala

Kostol sv. Michala skúmala v rokoch 1994 – 1995 a 1997 *K. Fűryová* (*1999*) z Archeologického múzea SNM v Bratislave. Pri výskume v roku 2008 sa odkryla časť severozápadného nárožia jeho sakristie, ktoré bolo vybudované z riadkovaného tehlového muriva so základovou škárou v hĺbke 160 cm od úrovne zistenia. Z jeho nadzákladového muriva sa zachovali tri riadky do výšky 20 cm; jeho základová časť porušila kamenné murivo staršej kruhovej stavby. Týmto sa podarilo doplniť pôdorys Kostola sv. Michala, ktorý bol známy z predchádzajúceho výskumu. Vzhľadom na fakt, že nárožie sakristie bolo porušené hrobom 157/2008 sa dá predpokladať, že táto časť kostola pred zrušením príkostolného cintorína za čias Jozefa II., t.j. pred rokom 1784 už neplnila svoju funkciu.

Staršie stavebné fázy Kostola sv. Mikuláša

V severozápadnej časti plochy 1 (časť 1B) sa počas výskumných prác podarilo odkryť základy dvoch kompaktných murív patriacich do staršieho stavebno-historického vývoja kostola.

Klasovité murivo

Už v roku 2004 pri hĺbení ryhy pre kanalizáciu pri východnom štíte južnej bočnej lode bolo zachytené murivo vybudované technikou *opus spicatum,* ktorého presné rozmery a priebeh nebolo možné vzhľadom na rozsah výkopu bližšie zistiť. V roku 2008 sa po odstránení mladších vrstiev podarilo tento múr zachytiť v hĺbke 140 cm. K jeho komplexnému preskúmaniu došlo po zdokumentovaní a odstránení mladších hrobov, ktoré boli do tohto múru sčasti zahĺbené (obr. 73: 1).

Murivo široké 90 cm sa zachovalo do výšky cca 60 cm a v pôdoryse malo tvar písmena „L“ (obr. 73: 2). Jeho základová ryha bola zahĺbená do žltého sprašového podložia. Murivo bolo vybudované zo sekundárne použitých tehál spájaných maltou, medzi ktorými sa nachádzali aj tzv. prstovky. Riadkovanie muriva bolo nasledovné: jeho najspodnejšiu časť tvoril vodorovný riadok tehál, nad ním sa nachádzal riadok šikmo kladených tehál, potom nasledovali dva vodorovné riadky a dva riadky klasovite kladených tehál. Posledný zachovaný riadok pozostával opäť zo šikmo kladených tehál (obr. 74: 1).

Uvedené murivo sa nachádzalo v sub- a zároveň v superpozícii s kostrovými hrobmi, ktoré však neobsahovali žiadne nálezy (obr. 74: 2). Vzhľadom na túto skutočnosť, nemožno obdobie výstavby muriva ani uvedené hroby bližšie datovať. Časť tohto muriva, ktorá sa odkryla v roku 2004 mala pomerne archaický ráz, čo viedlo *J. Žuffovú* a *D. Zacharovú* (*2006*) k úvahe, či by nemohlo ísť o základy neznámej zaniknutej románskej stavby, príp. románskeho kostola sv. Mikuláša. Časť tehlového muriva vybudovaného podobnou stavebnou technikou sa odkryla aj počas záchranného archeologického výskumu južnej predsiene súčasného Kostola sv. Mikuláša v roku 2007 (*Hrnčiarik/Kuzmová 2008*, 11 – 15). Na základe mince (*Hunka 2008*, 17 – 19), ktorá sa našla v hrobe pod jeho základovou ryhou, autori výskumu datovali jeho výstavbu až do 16. stor. Z nálezovej situácie zistnej na ploche 1 v roku 2008 vyplynulo, že odkryté klasovité murivo je zrejme mladšie ako operák kostola (vybudovaný v rokoch 1360 – 1380) a staršie ako prístavba južnej lode kostola z rokov 1618 – 1630. Na základe uvedeného nemožno vylúčiť, že pochádza z rovnakého obdobia ako murivo zachytené v južnej predsieni kostola.

Kamenné murivo

V hĺbke cca 120 cm od pôvodnej úrovne terénu bola zachytená časť mohutného základového muriva vybudovaného prevažne z lomového kameňa a čiastočne aj z tehál spojených maltou (obr. 73: 2 - v pozadí). Jeho orientácia bola zhodná s orientáciou Kostola sv. Mikuláša, základová škára sa nachádzala v hĺbke 130 cm od úrovne zistenia. Archeologickým výskumom bolo možné preskúmať iba jeho južný a západný okraj, nakoľko severná a východná časť muriva sa nachádzala pod kostolom, čo nedovolilo určiť jeho celkovú šírku ani dĺžku.

Kamenné murivo sa nachádza v tesnej blízkosti operáka, ktorého základy ho rešpektujú. Na základe odkrytej situácie je pravdepodobné, že ide o nárožie doposiaľ neznámej, mohutnej stavby. Pri jeho výstavbe bol porušený hrob 82/2005. Toto murivo bolo sekundárne „oplentované" kompaktným riadkovaným murivom. V neskoršom období bolo k nemu pripojené vyššie uvedené tehlové murivo vybudované technikou *opus spictatum.*

Kamenné murivo možno na základe zistenej stratigrafie datovať do obdobia pred prestavbou kostola do jeho gotickej podoby. Z uvedeného vyplýva, že ide o základy staršej, pravdepodobne románskej stavby. Pri jej výstavbe boli porušené staršie hroby, ktoré svedčia o existencii ešte včasnejšieho horizontu na tejto lokalite. Absencia datovateľných nálezov zatiaľ nedovoľuje jeho presné časové zaradenie.

Za súčastného stavu bádania by bolo veľmi odvážne tvrdiť, že tu boli zachytené základy románskeho kostola sv. Mikuláša spomínaného v najstarších písomných správach o meste (*Rábik 2006*, 59). Výskum v interiéri kostola by mohol prispieť k riešeniu tejto otázky.

Časť pôdorysu kruhovej stavby

Počas záchranného výskumu bola juhovýchodne od polygonálneho uzáveru svätyne (plocha 3) objavená južná časť pôdorysu murovanej kruhovej stavby o vonkajšom polomere 600 cm (obr. 75). Zistila sa v hĺbke cca 200 cm od súčasnej úrovne terénu. Hrúbka muriva dosahovala 95 – 100 cm, jeho vonkajší i vnútorný plášť tvorili opracované lomové kamene, jadro bolo vyplnené úlomkami kameňov a tehál (tzv. plevoviek) spojených maltou. Počas výskumu nebolo možné určiť, či ide o základové alebo nadzemné murivo. Jeho pokračovanie možno očakávať na východnej strane skúmanej plochy, pod dláždeným chodníkom vedúcim k Jeruzalemskej ulici, na západnej strane pod základmi presbytéria Kostola sv. Mikuláša a na severnej strane medzi uvedeným chodníkom a kostolom. Táto plocha bude predmetom výskumu v roku 2009.

Na základe porovnania odkrytej architektúry s podobnými stavbami z obdobia pred polovicou 14. stor. je najpravdepodobnejšia jej identifikácia s pôdorysom románskej rotundy. Uvedenú interpretáciu by mohla podporiť aj kontinuita sakrálnych stavieb v tejto časti historického jadra Trnavy. Nemožno opomenúť, že *H. Radváni* (*1967*, 32)na základe archívnych materiálov už v roku 1967 lokalizoval v tejto polohe (aj keď na inom mieste) rotundu sv. Juraja.

Menej pravdepodobná sa zdá byť interpretácia dotknutej stavby ako karnera, čiže kostnice, aj keď ju nemožno úplne vylúčiť. V mieste nálezu (plocha 3) bolo totiž odkryté veľké množstvo ľudských kostí, ktoré sa však nachádzali skôr vo výkopoch, súvisiacich s rozoberaním múrov stavby kruhového pôdorysu, za účelom druhotného použitia kameňa ako stavebného materiálu. V prípade karnera by sa okrem toho pozostatky ľudských kostier nachádzali v interiéri stavby, kde sa postupne ukladali. Otázna je taktiež aj jej funkcia ako (strážnej?) veže s kruhovým pôdorysom, a to najmä vzhľadom na relatívne malú hrúbku muriva. Jednoznačné určenie funkcie odkrytej stavby môže objasniť až ďalší výskum.

Z chronologického hľadiska možno v súčasnosti uviesť iba toľko, že ide o stavbu staršiu ako gotická prístavba (presbytérium) Kostola sv. Mikuláša, ktorá zanikla najneskôr v 60. rokoch 14. stor. Obdobie jej vzniku môže taktiež objasniť iba ďalší systematický archeologický výskum. Tvar pôdorysu stavby, použitá stavebná technika, ako aj fakt, že v jej blízkosti boli v roku 2006 preskúmané slovanské hroby z doby Veľkomoravskej ríše (Jeruzalemská ulica, *Urminský 2006*) dovoľujú predpokladať, že môže ísť aj o včasnorománsku, príp. predrománsku stavbu. Datovanie kruhovej stavby do veľkomoravského obdobia by bolo za súčasného stavu bádania nepodložené, avšak mnohé doteraz zistené fakty (najmä tvar a rozmery pôdorysu a príslušné paralely) úplne nevylučujú ani takéto včasné datovanie.

Archeologický výskum v roku 2008 v exteriéri Kostola sv. Mikuláša priniesol nové poznatky o stavebno-historickom vývoji tejto národnej kultúrnej pamiatky. Zároveň sa počas výskumu podarilo zachytiť základy dvoch doposiaľ neznámych starších fáz kostola. Medzi najvýznamnejšie nálezy patrí pôdorys kamenej kruhovej stavby datovanej do obdobia pred gotickou prestavbou kostola. Vzhľadom na jeho dôležitosť boli práce na ploche 3 v zimných mesiacoch prerušené a v jeho ďalšom výskume sa bude pokračovať v roku 2009.

L i t e r a t ú r a

Fűryová 1999 **-** K. Fűryová: Ukončenie výskumu kostola sv. Mikuláša v Trnave. AVANS 1997, 1999, 44 – 46.

Hrnčiarik/Kuzmová 2008 - E. Hrnčiarik/ K. Kuzmová: Výsledky archeologického výskumu v južnej predsieni Kostola sv. Mikuláša v Trnave. Pam. Trnavy a Trnavského kraja 11, 2008, 11 – 16.

Hunka 2008 - J. Hunka: Historický význam mincí nájdených pri výskume Kostola sv. Mikuláša v Trnave. Pam. Trnavy a Trnavského kraja 11, 2008, 17 – 20.

Rábik 2006 - V. Rábik: Mestká kniha príjmov Trnavskej farnosti sv. Mikuláša z roku 1495. Trnava 2006.

Radváni 1967 - H. Radváni: Románska kaplnka sv. Juraja v Trnave. Ochrana Prír. Pam. 5, 1967, 32 – 40.
Urminský 2005 - J. Urminský: Trnava, Kostol sv. Mikuláša - exteriér, Príkostolný cintorín - južná strana od presbytéria. Nepublikovaná nálezová správa NS 08 – 10/2005.
Urminský 2006 - J. Urminský: Slovanské hrobové nálezy z 9. – 10. storočia z historického jadra Trnavy. Pam. Trnavy a Trnavského kraja 10, 2007, 3 – 6.
Žuffová/Zacharová 2006 - J. Žuffová/D. Zacharová: Prvé výsledky výskumu kostola sv. Mikuláša v Trnave. Pam. Trnavy a Trnavského kraja 9, 2006, 3 – 16.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IM AUSSENBEREICH DER ST. NICOLAUS-KIRCHE IN TRNAVA. Trnava, Teil Altstadt (St. Nicolaus-Kirche) (Bez. Trnava), Innenbereich, St. Nicolaus-Kirche, präventive Grabung, Sakralbau, Gräberfeld, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Západoslovenské múzeum (Westslowakisches Museum). Trnava.

Grabung des Lehrstuhls der klassischen Archäologie der Trnava-Universität in Trnava. Freigelegt wurden 163 mittelalterliche und neuzeitliche Gräber, Ziegel- und Steinmauerwerke aus mehreren Bauphasen der St. Nicolaus-Kirche, nördliche Mauerecke der Sakristei der untergangenen St. Michaelskirche und Fundamente eines älteren Rundbaus.

Die Existenz des Friedhofs hat hier schon die Grabung im Jahr 2005 (J. Urminský 2005) wie auch die Schriftquellen (Rábik 2006, 48) belegt. Sein Ursprung ist schon in die großmährische Zeit datiert (Urminský 2006, 9). Der Friedhof hat aufgrund der Anordnung von Joseph II. (1784) aufgehört zu existieren. Im Jahr 2008 wurden hier Skelettgräber freigelegt. Sie waren meistens parallel mit der Kirche (Südwesten-Nordosten), selten Westen-Osten oder Norden-Süden orientiert. Gräber von erwachsenen Individuen waren auf der ganzen Fläche verteilt, Kindergräber konzentrierten sich vor allem auf der Südseite der Kirche, bei der Mauer und zwischen den Stützmauern. Die meisten Skelette lagen in Holzsärgen. Die ältesten Gräber waren ohne Särge und Inventar. Zu öftesten Funden gehören Holz- und Glasperlen, Bronzekreuze (bzw. Bleikreuze) von Rosenkränzen, ovale Medaillons mit Abbildungen von Heiligen und Schnallen. Seltener sind Reste von Kleidungen (Textilien, Knöpfen), Lederbeuteln, Sporen vorgekommen. In zwei Gräbern (jüngere Frauen?) wurden Kopfhaubenreste mit Bronzerosetten und mehrfarbigen Glasperlen erhalten. In einem Fall wurde ein Goldring mit hellblauem Auge entdeckt (Grab 23/2008), in drei Gräbern (2/2008, 12/2008, 63/2008) sind bis jetzt näher unbestimmte Münzen vorgekommen. Die älteste Phase des Gräberfeldes kann in die Zeit vor das Jahr 1360 datiert werden, die jüngste ins 18. Jh.

Die untergangene St. Michaelskirche wurde schon in den Jahren 1994 – 1995 und 1997 untersucht (Fűryová 1999). Bei der Grabung im Jahr 2008 hat man die nordwestliche Mauerecke der Sakristei freigelegt. Das Ziegelmauerwerk über der Fundamentebene wurde in die Höhe von 20 cm erhalten; die Fundamente haben eine Steinmauer von einem älteren Rundbau beschädigt. Dieser Kirchenteil hat schon wahrscheinlich vor dem Jahr 1784 seine Funktion nicht mehr gefüllt.

Bei der St. Nicolaus-Kirche wurde Fortsetzung einer Ziegelmauer, festgestellt im Jahr 2004, gebaut mit der Technik opus spicatum, freigelegt. Sie bestand aus sekundär genutzten Ziegeln und Mörtel (Breite 90 cm, erhalten etwa 60 cm, Grundriss in L-Form). Die Mauer befand sich in einer Sub- wie auch Superposition mit den Skelettgräbern (Abb. 73; 74). Angesichts der Abwesenheit von Funden können die Mauer wie auch die Gräber nicht näher datiert werden. Ein Mauerteil, freigelegt im Jahr 2004, hatte einen archaischen Charakter. Deswegen wird spekuliert, ob es um Fundamente einer unbekannten untergangenen romanischen Baut, bzw. der romanische St. Nicolaus-Kirche, gehen könnte (Žuffová/Zacharová 2006). Ein ähnliches Mauerwerk, festgestellt im südlichen Vorraum der Kirche im Jahr 2007, wurde aufgrund einer Münze ins 16. Jh. datiert (Hrnčiarik/Kuzmová 2008, 11 – 15; Hunka 2008, 17 – 19). Aus der Fundsituation im Jahr 2008 ergibt es sich, dass die freigelegte Ziegelmauer jünger ist als die Stützmauer der Kirche (1360 – 1380) und älter als der Zubau des Südschiffes der Kirche (1618 – 1630).

Bei der Grabung wurde auch ein Teil einer mächtigen Steinmauer freigelegt (Abb. 73: 2 - im Hintergrund). Sie bestand aus Bruchstein, teilweise aus Ziegel mit Mörtel. Sie war parallel mit der Kirche orientiert, ihr Nord- und Ostteil befand sich unter der Außenmauer der Kirche. Der Stratigraphie nach kann sie in die Zeit vor dem gotischen Kirchenumbau datiert werden. Es geht wahrscheinlich um Fundamente einer Mauerecke eines älteren, unbekannten, wahrscheinlich romanischen, Baus. Es kann nicht ganz ausgeschlossen werden, dass es um Fundamente der romanischen St. Nicolaus-Kirche, bekannt aus ältesten Schriftquellen der Stadt, geht (Rábik 2006, 59). Gräber, beschädigt durch ihren Aufbau, zeugen von einem noch älteren Horizont.

Südöstlich vom Heiligtum wurde der Südteil eines Rundbaugrundrisses entdeckt (Breite. 95 – 100 cm; Außendurchmesser 600 cm; Abb. 75). Er bestand aus bearbeiteten Bruchsteinen, sein Kern war aus

Steinfragmenten und Ziegeln mit Mörtel. Aufgrund der Parallelen vor dem 14. Jh. geht es am wahrscheinlichsten um den Grundriss einer romanischen Rotunde. Diese Interpretation könnte auch die Kontinuität der Sakralbauten in dieser Flur unterstützen. Die Lokalisation der Rotunde des Hl. Georgs in diese Flur (H. Radváni 1967, 32) aufgrund der Archivmaterials sollte auch erwähnt werden. Weniger wahrscheinlich ist die Interpretation dieses Baus als Beinhaus, auch wenn das nicht völlig ausgeschlossen werden kann. Fragwürdig ist auch seine Funktion als (Wach-?) Turm. Chronologisch geht es um einen Bau, der älter ist als der gotische Zubau (Presbyterium) der St. Nicolaus-Kirche, der spätestens in den 60-er Jahren des 14. Jh. aufhörte zu existieren. Der Baugrundriss, die Bautechnik, wie auch die Tatsache, dass in seiner Nähe slawische Gräber aus der Großmährischen Zeit gefunden wurden (Urminský 2006), erlaubt anzunehmen, dass es um einen frühromanischen, bzw. vorromanischen Bau gehen könnte. Eine komplexe Grabung wird im Jahr 2009 stattfinden.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z AREÁLU KAŠTIEĽA V CHTELNICI

Ivana K v e t á n o v á

C h t e l n i c a (okr. Piešťany), intravilán, kaštieľ, novovek, koniec 16. – 18. stor. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

V dôsledku veternej kalamity (hurikán Ema), ktorý 1. marca 2008 postihol územie Slovenska, došlo k zničeniu stromového porastu v parku patriacemu k barokovému kaštieľu v Chtelnici. Pri obhliadke lokality pracovníkom Katedry klasickej archeológie Trnavskej univerzity v Trnave sa podarilo v koreňoch vyvráteného stromu objaviť súbor keramického materiálu, pozostávajúceho najmä z fragmentov kachlíc a úžitkovej keramiky. Ide o vôbec prvé známe archeologické nálezy, ktoré pochádzajú z tohto objektu. Miesto nálezu sa nachádzalo na terase, medzi severnou baštou a severovýchodným krídlom hlavnej budovy (obr. 76: 1, 2).

Keďže archeologický výskum nebolo možné realizovať v plnom rozsahu, možno sa vyjadriť k nálezu z nasledujúcich hľadísk:

1. Súvislá vrstva mazanice (pravdepodobne výmaz z kachliarskej hliny) a výrazná prevaha zlomkov kachlíc dovoľujú uvažovať o tom, že na mieste nálezu mohli pôvodne stáť kachle. Hoci v súčasnosti ide o exteriér, pôvodne sa tu mohla nachádzať staršia stavba, ktorá zanikla počas úprav terasy pri prestavbách kaštieľa. Do úvahy prichádza rok 1679 alebo pravdepodobnejšie rok 1769, kedy sa uskutočnila rozsiahla prestavba renesančného na neskorobarokový kaštieľ. Prvá známa písomná zmienka o existencií stavby v Chtelnici pochádza z roku 1583, kde sa vyslovene spomína, že ide o novú kúriu (*Polakovič 1998*, 173).

2. Medzi nálezmi sa našli kachlice s reliéfnymi tapetovými florálnymi vzormi, ale i typické habánske miskové kachlice, korunná kachlica s palmetovým motívom (obr. 76: 3), ktoré možno rámcovo datovať od konca 16., no predovšetkým do 17. stor. Výnimočným bol jediný kus zelenej glazovanej kachlice s motívom nahej detskej postavy držiacej v ruke pravdepodobne strapec hrozna (obr. 76: 4). Korunná (vrcholová) kachlica s palmetovým motívom (obr. 76: 3) má svoju analógiu v zbierke H. Langsfelda (*Středověké 1976*, 33), ktorý ju získal z Košolnej (okr. Trnava) a je datovaná do obdobia pred rokom 1640.

V súvislosti s výskytom habánskych výrobkov v areáli kaštieľa treba pripomenúť činnosť habánskych majstrov priamo v Chtelnici, či v susedných Dechticiach a Dobrej Vode (okr. Trnava). V samotnej Chtelnici sa dá ich prítomnosť doložiť od r. 1621. Archívnym výskumom sa poradilo zistiť, že samotní habáni z Dechtíc si v roku 1650 prenajali priestor pre svoju dielňu a to priamo v chtelnickom kaštieli (*Danková 2002*, 137; *Kalesný 1981*, 74).

Vzhľadom na rozsah výskumu nemožno priamo doložiť ich prítomnosť na skúmanej lokalite. Nálezová situácia však poukazuje na to, že ich výrobky tvorili súčasť inventáru staršej, pôvodne renesančnej stavby.

L i t e r a t ú r a

Danková 2002 - M. Danková: Dejiny panstva Dobrá Voda od 16. storočia do prvej polovice 19. storočia. Dizertačná práca. Trnavská univerzita v Trnave, Katedra histórie. Trnava 2002.

Kalesný 1981 - F. Kalesný: Habáni na Slovensku. Bratislava 1981.

Polakovič 1998 - J. Polakovič: História Chtelnice. Chtelnica 1998.

Středověké 1976 - Středověké a novověké kachle ze sbírek Heřmana Landsfelda. Ústav Lidového umění. Strážnice 1976.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS DER KASTELLANLAGE IN CHTELNICA. Chtelnica (Bez. Piešťany), Innenbereich, Kastell, Neuzeit, Ende des 16. – 18. Jh. Aufbewahrung der Funde: Západoslovenské múzeum (Westslowakisches Museum), Trnava. Wegen des starken Windes ist es zur Zerstörung der Bäume im Park des barockzeitlichen Kastells gekommen. Bei der Begehung ist es gelungen in den Wurzeln eines gestürzten Baumes ein Keramikkomplex mit Kachelfragmenten und Wirtschaftskeramik zu finden. Es geht um überhaupt erste bekannte archäologische Funde aus diesem Objekt. Die Fundstelle befand sich zwischen der nördlichen Bastion und dem nordöstlichen Flügel des Hauptgebäudes (Abb. 76: 1, 2).
Weil die archäologische Grabung nicht vollständig durchgeführt werden konnte, kann man sich zum Fund aus folgenden Gesichtspunkten äußern: 1. Eine ununterbrochene Lehmbewurfchicht und große Anzahl an Kachelfragmenten weisen darauf hin, dass auf der Fundstelle ursprünglich eine Ofenkachel stehen konnte. Obwohl es heutzutage um einen Außenbereich geht, ursprünglich sollte hier ein älterer Bau gestanden haben, der während der Kastellumbauungen aufhörte zu existieren. Es könnte sich um das Jahr 1679 oder noch wahrscheinlicher um das Jahr 1769 handeln, wann die umfangsreiche Umbauung des renaissancezeitlichen Kastells zum spätbarockzeitlichen Kastell statt fand. Die erste bekannte schriftliche Erwähnung des Baus in Chtelnica stammt aus dem Jahr 1583. Dort wird eindeutig erwähnt, dass es um eine neue Kurie geht (Polakovič 1998, 173). 2. Unter den Funden befanden sich auch Kachel mit reliefartigen Blumenmustern, aber auch typische schüsselförmige Habaner-Kachel, Kronenkachel mit Palmettenmotiv (Abb. 76: 3), die ungefähr in das Ende das 16., aber vor allem in das 17. Jh., eingegliedert werden können. Selten ist das Fragment einer glasierten Kachel mit dem Motiv eines nackten Kindes, das in der Hand wahrscheinlich eine Weintraube haltet (Abb. 76: 4).
Im Zusammenhang mit den Habaner-Produkten in der Kastellanlage sollte die Tätigkeit der Habaner-Meister direkt in Chtelnica, oder den nachbarlichen Dechtice und Dobrá Voda (Bez. Trnava), erwähnt werden. Aus den Archiven ist es gelungen rauszufinden, dass sich die Habaner aus Dechtice im Jahr 1650 einen Bereich führ ihre Werkstatt direkt im Chtelnica-Kastell gemietet haben (Danková 2002, 137). Die Untersuchung beweist ihre direkte Anwesenheit auf der Bezugsfläche zwar nicht, sie weist aber darauf hin, dass ihre Produkte ein Bestandteil des älteren, renaissancezeitlichen Bauinventars gewesen sind.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA HRADE DOBRÁ VODA

Ivana K v e t á n o v á - Filip J a š š o - Jozef U r m i n s k ý

D o b r á V o d a (okr. Trnava), hrad D o b r á V o d a, zisťovací výskum, stredovek – novovek (15. – 19. stor.). Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum, Hlohovec.

Archeologický výskum na hrade Dobrá Voda realizovaný v mesiacoch máj až október 2008 bol prvým výskumom na tejto lokalite. Vyvolala ho potreba sfunkčnenia odtokového žľabu v južnom múre západného predhradia a prebiehal v súčinnosti s konzervačnými prácami na hrade, ktoré realizovalo o. z. RENOVA.

Archeologický výskum sa sústredil na zníženie terénu vo vnútri západného predhradia v mieste zasypaného odtokového žľabu (sonda I/08). V tomto priestore sa nepredpokladal výskyt žiadnej architektonickej zástavby, skôr sa očakávali úpravy terénu súvisiace s odtokovým žľabom (obr. 77; 78: 1). Ďalší kamenný odtokový žľab sa nachádza na západnom obvodovom múre západného predhradia. Viditeľný je na západnom líci muriva. Tento zvádzal vodu zo západnej časti nádvoria. Podľa najnovšieho historicko-architektonického výskumu *M. Šimkovica* (*2008*) vznikol priestor západného predhradia v prvej polovici 15. stor. V tomto období sa predpokladá aj vznik spomínaného hradobného múru s odtokovým žľabom. Výsledky výskumu rámcovo potvrdili toto datovanie.

Sonda I/08. Celý priestor skúmanej plochy (3,10 x 2,10 m) pokrývala tenká 20 cm hrubá vrstva deštrukcie. Pod ňou sa nachádzal zásyp hnedej hliny s bohatým zastúpením keramických nálezov datovaných najmä do 17. a 18. stor., teda poslednej etapy fungovania hradu.

S obdobím poslednej stavebnej činnosti na hrade (18. stor.) môžeme spájať nálezy súvislých vápenných vrstiev nachádzajúcich sa približne 50 cm pod úrovňou súčasného terénu. Sú pravdepodobne pozostatkom po spracovaní vápna využívaného pri stavebných úpravách hradu. Pod nimi sa našla žltá ílovitá vrstva v podobe súmerného pásu, ktorý viedol popri južnom múre (š. 65 cm, dĺ. 160 cm) a zvažoval sa smerom na západ k odtokovému kanálu (objekt 1).

Objekt 1 - výplň objektu tvorí tmavohnedá zem premiešaná s uhlíkmi, ojedinelými fľakmi žltého ílu, keramikou a zvieracími kostiam, po oboch stranách ju lemuje homogénna žltá ílovitá. Prierez objektu je zachytený vo východnom profile zníženého západného sektora sondy. Žltá ílovitá vrstva lemuje objekt nepravidelného žliabkovitého (polkruhovitého) profilu, jeho južná strana kolmo stúpa, severná strana rovnomerne rastie smerom nahor. Dno objektu tvorí pomerne rovnomerná tenká vrstva žltého ílu. Objekt 1 mohol súvisieť s reguláciou toku vody privádzanej z hornej časti západného predhradia. Postupne bol zanesený zásypom hliny s materiálom, ktorý možno rámcovo datovať do obdobia 16 stor. O objekte 1 by sme mohli uvažovať ako o jednoduchom zemnom kanále, ktorým sa voda odvádzala priamo ku kamennej výlevke z východnej strany nádvoria. Vzhľadom na rozsah sondy nie je možné funkčnosť objektu bližšie identifikovať.

Priamo nad úrovňou odtokového kamenného žľabu sa nachádzala mohutná kamenná vrstva vytvorená z neopracovaných nerovnomerne veľkých kameňov s mocnosťou 20 až 30 cm. O tejto kamennej úprave terénu by sa dalo uvažovať ako o dlažbe hradného nádvoria. Nerovnomernosť kamennej vrstvy poskytuje aj iné možné interpretácie. Mohlo by ísť tiež o deštrukciu, pravdepodobnejšie drenáž súvisiacu s odvádzaním vody z nádvoria. Podľa nálezov keramiky možno datovať kamennú vrstvu do 15. stor., do obdobia vzniku západného predhradia. Kamenná úprava terénu teda vznikla najpravdepodobnejšie už v období po výstavbe južného múru s kamennou výlevkou. Pôvodnú, najstaršiu úroveň nádvoria možno očakávať v hĺbke cca 1,20 m pod dnešnou úrovňou. Vyššie vrstvy tvorené hlineným zásypom vznikli prirodzeným zanášaním kamennej drenáže. Po odstránení tejto kamennej vrstvy sme narazili na homogénnu svetlohnedú hlinu, ktorá opäť obsahovala keramiku z 15. stor. Priepustnosť vrstiev umožňovala prirodzený odtok vody, čo bolo možné sledovať po odkrytí vrchných vrstiev. Po odstránení kamennej vrstvy sme narazili na homogénnu svetlohnedú hlinu, ktorá obsahovala keramiku z 15. stor. a podložie tvorené prirodzenou skalou.

Okrem sondy I/08 sa v areáli hradu realizoval povrchový zber pri ktorom sa podarilo nájsť olovenú plombu (východné predhradie). Pri umiestňovaní bezpečnostného dreveného zábradlia v priestore južného predhradia sa okrem keramického materiálu podarilo získať rakúsky fenig z 15. stor. Podľa určenia *J. Hunku* (*2008*) ide o razbu arcibiskupstva v Salzburgu, fenig Jána II. (1429 – 1441).

Medzi nálezmi keramiky sa vyskytuje väčšie množstvo červenej oxidačne vypaľovanej keramiky v pomere k sivej keramike. Objavilo sa tiež menšie spektrum tzv. bielej keramiky, ktorá sa v skúmanom regióne vyskytuje sporadickejšie a to len ako import z južných oblasti stredného Slovenska, príp. Maďarska (*Hoššo 1983*, 226, 227, *Ruttkay 1995*, 580, 581). Registrujeme tiež keramické črepy bielej keramiky s hnedou glazúrou a jeden príklad bielej keramiky zdobenej radielkom. Najväčšie množstvo keramického materiálu pochádza najmä z najmladších vrstiev, súvisiacich zrejme so zánikovým horizontom, resp. s posledným využívaním objektu hradu v 18., prípadne v prvej polovici 19. stor. Okrem fragmentov z keramických nádob typických pre toto obdobie (veľké množstvo fajansy s bielou glazúrou a farebným dekorom, prípadne bez akejkoľvek výzdoby) sa do zánikových vrstiev dostali i úlomky staršej stredovekej keramiky (napr. ústia gotických pohárov s kolkovanou (radielkovou) výzdobou, renesančná keramika). Za pozornosť stoja fragmenty pochádzajúce z plytkých tanierov s maľbou aplikovanou pod transparentnou glazúrou, tzv. Malhornware (*Hoššo 2004*, 573 – 574). Z tvarového spektra možno vo fragmentoch keramiky rozpoznať zlomky pohárov, džbánov, tanierov a mís. Vo vrstvách, kde sme očakávali pôvodnú úroveň nádvoria západného predhradia, sa vyskytuje keramika v oveľa chudobnejšom zastúpení. Priamo na úrovni nasucho kladených kameňov sa našlo niekoľko kusov keramiky, ktorá pochádza do 15., resp. začiatku 16. stor. Menšie zastúpenie keramických nálezov v starších stredovekých a renesančných vrstvách môže napokon súvisieť s údržbou a čistením nádvoria.

Okrem keramických nádob sa medzi nálezmi objavili fragmenty kachlíc (obr. 78: 2 – 4), skla, železné pracky, kovový krížik, dva bronzové prstene, bronzového ozdobného kovanie. Za pozornosť stoja najmä bronzové žetóny s motívom dlane. Ide o robotné znaky tzv. zeichy slúžiace na evidenciu odpracovanej „ručnej" roboty na panstve (*Hlinka 1962, 1965, Zombori 1996)*. Možno ich datovať do obdobia 17. a 18. stor., čomu zodpovedá i vrstva, v ktorej sa našli.

L i t e r a t ú r a

Hlinka 1962 - J. Hlinka: Robotné poddanské znaky. (Príspevok k problematike pracovných povinností poddaných). Zbor. SNM 56, Hist. 2, 1962 141 – 168.

Hlinka 1965 - J. Hlinka: Robotné poddanské znaky v numizmatických zbierkach slovenských múzeí. Zbor. SNM 59, Hist. 5, 1965 121 – 163.

Hoššo 1983 - J. Hoššo: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. Arch. Hist. 8, 1983, 215 – 230.

Hoššo 2004 - J. Hoššo: Hranica medzi stredovekom a novovekom vo svetle archeologických nálezov keramiky. Arch. Hist. 29, 2004, 569 – 580.
Hunka 2008 - J. Hunka: Analýza mince. Rukopis z 31. 7. 2008.
Ruttkay 1995 - M. Ruttkay: Príspevok k poznaniu stredovekej keramiky na juhozápadnom Slovensku. Arch. Hist. 20, 1995, 563 – 582.
Šimkovic 2008 - M. Šimkovic: Hrad Dobrá Voda. Stručný sprievodca po zrúcanine hradu. Slovenský skauting. Bratislava 2008.
Zombori 1996 - L. Zombori: Magyar robotbárcák, uradalmi pénzek és gazdasági napszámok. Budapest 1996.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG AUF DER BURG DOBRÁ VODA. Dobrá Voda (Bez. Trnava), Burg Dobrá Voda, Probegrabung, Mittelalter-Neuzeit (15. – 19. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Heimatmuseum, Hlohovec. Die erste archäologische Grabung auf der Burg Dobrá Voda fand im Zusammenhang mit den Konservierungsarbeiten der Firma RENOVA statt. Auf der Stelle der verschütteten Abflussrinne wurde ein Schnitt (Schnitt I/08) durchgeführt (Abb. 77; 78: 1). In diesem Bereich wurde keine architektonische Bebauung erwartet. Die Ergebnisse der Grabung bestätigten die Datierung dieses Vorburgteils in das 15. Jh.
Unter der Destruktionsschicht befand sich eine braune Lehmschicht mit vielen Keramikfragmenten aus der letzten Etappe der Burg (17. – 18. Jh.) wie auch ununterbrochene Kalkschichten - Reste der Kalkverarbeitung bei den Umbauungen. Ein gelber Lößstreifen entlang der Südmauer, der Richtung Abflusskanal führt (Objekt 1), diente wahrscheinlich als Rigole, die natürlich den Abfluss des Regenwassers vom oberen Teil der Vorburg regulierte. Über der Ebene der steinernen Abflussrinne befand sich eine Steinschicht aus unbearbeiteten Steinen - wahrscheinlich Pflasterung des Burghofes oder eher eine Dränage für Wasserablauf vom Burghof, datiert durch das Scherbenmaterial ins 15. Jh. Die Steinzurichtung des Terrains entstand also in der Zeit nach dem Aufbau der Südmauer mit der Steinrinne. Das ehemalige Terrain war also etwa 1,20 m niedriger als die heutige Terrainebene. Die Lehmaufschüttung entstand durch natürliche Eintragung der Steindränage.
Unter den Funden überwiegt weiße Majolika und rote oxydativ gebrannte Keramik, weniger graue und sog. weiße Keramik. Selten ist auch Keramik mit brauner Glasur und eine weiße rädchenverzierte Scherbe vorgekommen. Was die Form betrifft, kommen bei der Keramik Becher, Krüge, Teller und Schüssel vor. Zu weiteren Funden gehören Fragmente von Kacheln, Glas, Eisenschnallen, Metallkreuz, zwei Bronzeringe, dekorativer Bronzebeschlag und Bronzejetons mit einem Handfläche-Motiv - Arbeiterzeichen. Vorgekommen ist auch eine Bleiplombe und ein österreichischer Pfennig - Prägung des Erzbistums in Salzburg, Johannes II. (1429 – 1441).

VÝSKUM KLÁŠTORA A KOSTOLA SV. KATARÍNY ALEXANDRIJSKEJ PRI DECHTICIACH

Ivana K v e t á n o v á - Michal S l i v k a

D e c h t i c e (okr. Trnava), poloha K á t l o v s k á h o r a, Kostol sv. Kataríny, stredovek-novovek, kláštorný komplex, zisťovací výskum. Uloženie nálezov: Západoslovenské múzeum, Trnava.

Archeologický výskum františkánskeho kláštora a Kostola sv. Kataríny Alexandrijskej pri Dechticiach v rokoch 2007 a 2008 nadviazal na výsledky, ktoré priniesol dlhoročný výskum realizovaný J. Urminským. Výskum sa uskutočňuje v rámci projektu záchrany ruín kláštora, na ktorom sa podieľa Združenie kresťanskej mládeže a občianske združenie Katarínka. Archeologický výskum sa zameral na skúmanie základov gotickej kaplnky, ktorá sa nachádzala v priestore neskoršieho barokového kostola zo 17. stor. Severný múr (š. 0,80 m, dĺ. 5 m) a severo-východný nárožný operák (dĺ. 0,70 m) gotickej kaplnky bol objavený už v roku 2003 (*Urminský 2003, 2004, 2005*). V interiéri kaplnky sa našiel hrob 1 patriaci mužovi vo veku 44 – 52 rokov (*Bodoriková/Urminský 2007,* 4 – 10*).* V rokoch 2007 a 2008 sa pokračovalo v skúmaní východného múru kaplnky (sonda 1 a 2), a to v jej exteriérovej časti (obr. 79).

Sonda 1. Po odstránení lôžka barokovej dlážky prekrývajúcej koridor spájajúci presbytérium kostola s kláštorom (sonda 1), sa podarilo nájsť kostrové hroby a kamenný múr vedúci v smere S-J (š. 90 cm). Nachádzal sa 1,70 m od východnej steny gotickej kaplnky Na jeho východnom líci je zachovaná biela interiérová omietka, jeho západná stena nebola omietnutá. Interiérovú časť objektu teda možno predpokladať z východnej strany.

Kostrové hroby boli v dôsledku výraznej stavebnej aktivity v priebehu 17. a 18. stor. porušené, prípadne úplne zničené. Podľa nálezov mincí by bolo možné hroby rámcovo datovať do 15. – 16. stor. Jednoznačne však možno doložiť hroby zo 16. stor. Viaceré kostry sa zachovali vo fragmentárnom stave, pričom v pôvodnej polohe sa podarilo objaviť len 3 kostry (hrob 2, 3, 4):

Hrob 2: v pôvodnej polohe sa našiel hrob 2 s orientáciou J-S. V oblasti dolných končatín bolo vidno stopy výdrevy rakvy. Na zadnej strane lebky a priamo pod ňou v zemine sa zachovali zvyšky textilnej čelenky lemovanej čipkou. Zvyšky podobnej lemovky sa zachovali v oblasti rebier a kľúčnych kostí. Podľa mince ležiacej nad úrovňou kostry možno hrob datovať do obdobia okolo polovice 16. stor. Podľa antropologického určenia kostrových pozostatkov ide o detského jedinca vo veku 2 až 4 roky (*Bodoriková/Kvetánová/Slivka 2008*, 18).

Hrob 3: ďalší detský hrob bol taktiež orientovaný v smere J-S. Zlaté nite, pravdepodobne pozostatky lemu detskej perinky(?), boli rozptýlené v okolí celej kostričky. Okrem zachovaných textílií sa v oblasti hrudníka nachádzala bronzová minca - Maximilián II., obolus razený v r. 1574 v Kremnici. Hrob patril dieťaťu, ktoré sa dožilo približne 6 mesiacov života (*Bodoriková/Kvetánová/Slivka 2008*, 18). Nález bronzovej mince, ako aj výškový rozdiel (cca 20 cm) medzi detskými hrobmi, naznačuje, že hrob 2 je o niečo starší ako hrob 3. Obidva však pochádzajú zo 16. stor., starší hrob 2 možno datovať približne do polovice 16. stor., mladší hrob 3 do druhej polovice 16. stor.

Hrob 4: nájdený počas výskumu v r. 2008 patril opäť dieťaťu (pravdepodobne novorodencovi). Jeho vek bude spresnený antropologickou analýzou. Určiť pôvodnú orientáciu kostry nie je úplne možní, hoci sa ukazuje, že hlava smerovala na juh a nohy na sever. Hrob sa nachádzal len 30 až 50 cm východne od múru kaplnky. V blízkosti kostry ležali fragmenty keramiky (gotický pohár a zvoncovitá pokrievka) z druhej polovice 15. stor. a minca - kvarting Žigmunda Luxemburského z rokov 1430 – 1437 (*Hunka 2008*). Keďže sa minca nenašla priamo v hrobe, nemožno ju brať pri jeho datovaní ako smerodajnú.

Sonda 2 („sakristia"). Podobnú nálezovú situáciu sa podarilo objaviť v priestoroch sondy 2, ktorá bola umiestnená na východ od presbytéria, mimo lode kostola. Pravdepodobne sa tu nachádzala sakristia kostola. Pod mohutnou dvojmetrovou deštrukčnou vrstvou (stavebná sutina, tehly, kamenné články, ostenia okien, minca z r. 1800 a pod.) súvisiacou so zánikovým horizontom kostola a kláštora, sa našiel pozostatok barokovej dlážky pozostávajúcej z tehál a štvorcových kamenných dlaždíc. Pod barokovou dlážkou (rez A) sa podarilo nájsť ďalšie základy murív a súvislú dlážku, pod ktorou boli rozptýlené ľudské kosti pochádzajúce z porušených hrobov. Podľa nálezov mincí zachovaných v zásype medzi kosťami možno uvažovať o ich datovaní do 15. – 16. stor. Hroby boli poškodené stavbou murív súvisiacich pravdepodobne so stavebnými aktivitami v 17. stor.

Jediný kompletne zachovaný hrob (hrob 5) sa našiel v exteriéri gotickej kaplnky, medzi operákmi, pričom rešpektoval múr gotickej kaplnky. Kostra ležala priamo pod vstupom zo sakristie do presbytéria kostola. Hrob orientovaný v smere S-J s kostrou ležiacou v natiahnutej polohe na chrbte s prekríženými rukami, obsahoval bronzový gombík so zachovanými zvyškami textílie a v oblasti panvy ležala minca, ktorú možno datovať do roku 1530. Priamo na kostre sa našli zvyšky ďalších minimálne dvoch porušených kostrových hrobov.

Zhrnutie výsledkov výskumu. Archeologický výskum potvrdil existenciu staršej kaplnky, ktorá sa spomínala už v zakladajúcej listine františkánskeho kláštora z r. 1618 (*Šimončič 1998*, 346 – 351; *Matulová 2003*). Jej zánikový horizont je možné určiť na základe dvoch strieborných mincí - denárov Ferdinanda II. z rokov 1625 a 1626 (*Urminský 2003*). Z tohto by mohlo vyplývať, že kaplnka existovala a používala sa ešte niekoľko rokov po založení kláštora.

Archeologickým i architektonicko-historickým výskumom v spolupráci s M. Kazimírom (KPÚ Trnava) sa podarilo zistiť, že východný múr gotickej kaplnky s ďalšími dvomi operákmi (0,70 x 0,70 m, odstup medzi jednotlivými operákmi - 2,5 m) bol zakomponovaný do neskoršieho barokového muriva (predpokladaná vnútorná dĺ. 9 m). Gotický múr bol rozobraný v mieste chodby do kláštora (sonda 1) a za obeť padol i severný múr (dĺ. 5 m), ktorý bránil rozšíreniu priestoru kostola. Na západnej strane sa kaplnka zrejme opierala o skalu, pod jej východným múrom je situovaná jaskynka. Predbežne možno rozmery vnútorných stien kaplnky odhadovať na 9 x 5 m.

Nálezy kostrových hrobov poukazujú na to, že sa v okolí kaplnky nachádzal cintorín. Jednoznačne doložené je pochovávanie v 16. stor., no zrejme i v 15. stor. Honosnosť zachovaných textílií nasvedčuje tomu, že boli medzi pochovanými i jedinci z vyššej spoločenskej vrstvy. Koncentrácia detských hrobov (najmä sonda 1) v blízkosti obvodového múru kaplnky korešponduje s úvahami o tzv. odkvapových deťoch (*Slivka 1997*, 71 – 85). Medzi pochovanými deťmi však boli identifikované i staršie deti (polročné a 2 – 4 ročné dieťa).

Najstarší horizont zatiaľ prezentujú nálezy keramiky (fragment gotického pohára, zvoncovitej pokrievky, obr. 80) a mincí datovaných do 15. stor.. Môžu súvisieť s obdobím výstavby, či samotnej existencie kaplnky. Nie je však vylúčené, že kaplnka bola postavená už skôr, v 14. stor. (*Urminský 2005*, 2). Presnejší rozsah, podobu a datovanie gotickej kaplnky spresní až ďalší archeologický výskum.

L i t e r a t ú r a

Bodoriková/Urminský 2007 - S. Bodoriková/J. Urminský: Kostrový hrob z presbytéria zaniknutého kostola sv. Kataríny Alexandrijskej pri Dechticiach (okr. Trnava). Slov. Antrop. 10 (2), 2007, 4 – 10.

Bodoriková/Kvetánová/Slivka 2008 - S. Bodoriková/I. Kvetánová/M. Slivka: Nové kostrové nálezy zo zaniknutého kostola sv. Kataríny pri Dechticiach (okr. Trnava, Slovensko). Slov. Antrop. 11 (1), 2008, 14 – 19.

Hunka 2008 - J. Hunka: Analýza mincí z archeologického výskumu z r. 2007 a 2008. Rukopis 2008.

Matulová 2003 - M. Matulová: Kláštor sv. Kataríny pri Dechticiach. Diplomová práca. Bratislava 2003.

Slivka 1997 - Slivka, M.: Dieťa na prevej i poslednej ceste. Pochovávanie detí v nádobách. Hieron 2, 1997, 71 – 85.

Šimončič 1998 - J. Šimončič: Mojej Trnave. K dejinám Trnavy a okolia. Trnava 1998, 346 – 351.

Urminský 2003 - J. Urminský: Výskumná správa 15/2003. Západoslovenské múzeum v Trnave.

Urminský 2004 - J. Urminský: Výskumná správa č. 15/2004. Západoslovenské múzeum v Trnave.

Urminský 2005 - J. Urminský: Výskumná správa č. 20/2005. Vlastivedné múzeum v Hlohovci.

GRABUNG IM KLOSTER UND DER KIRCHE DER HL. KATHARINA AUS ALEXANDRIA BEI DECHTICE. Dechtice (Bez. Trnava), Flur Kátlovská hora, Kirche der Hl. Katharina, Mittelalter-Neuzeit, Klosterkomplex, Probegrabung. Aufbewahrung der Funde: Západoslovenské múzeum (Westslowakisches Museum), Trnava. Die archäologische Grabung in dem Franziskaner-Kloster und der Kirche der Hl. Katharina aus Alexandria bei Dechtice in den Jahren 2007 und 2008 knüpfte an die Ergebnisse einer langjährigen Grabung an. Die findet im Rahmen des Rettungsprojekts für Klosterruinen, an dem der Verein der christlichen Jugend und der Bürgerverein Katarínka teilnehmen, statt. In den vorigen Jahren wurden Fundamente einer gotischen Kapelle, die sich im Bereich einer älteren Barockkirche aus dem 17. Jh. befindet, untersucht. Die Nordmauer (Breite. 0,80 m, Länge 5 m) und die nordöstliche Stützmauerecke (Länge 0,70 m) der gotischen Kapelle wurde schon im Jahre 2003 entdeckt (Urminský 2003; 2004; 2005). Im Innenbereich der Kapelle wurde ein Grab gefunden (Grab 1). Es gehörte einem 44 – 52 Jahre altem Mann (Bodoriková/Urminský 2007, 4 – 10).

In den Jahren 2007 und 2008 wurde die Untersuchung der Ostmauer der Kapelle (Schnitt 1 a 2) in ihrem Außenteil (Abb. 79) fortgesetzt.

Östlich der gotischen Kapelle wurden Skelettgräber gefunden. Sie wurden in Folge der Bauaktivitäten im 17. und 18. Jh. beschädigt, beziehungsweise komplett zerstört. Den Münzfunden nach können die Gräber ungefähr ins 15. – 16. Jh. eingegliedert werden. In der ursprünglichen Flur ist es gelungen nur 3 Kindergräber zu entdecken (Grab 2, 3, 4). Im Grab 2 (2 – 4- jähriges Kind) und 3 (halbjähriges Kind) wurden Textilienreste gefunden. Das Grab 3 enthielt eine Münze - Maximilian II., Obolus, im Jahr 1574 in Kremnica geprägt. (Bodoriková/Kvetánová/Slivka 2008, 18)

Eine ähnliche Fundsituation ist es im Schnitt 2 (Sakristei) gelungen zu finden. Unter einer ein Meter dicken Destruktionsschicht (Bauschutt, Ziegel, Steinteile, Fenstergewände, Münze aus dem Jahr 1800, die mit dem Untergangshorizont des Klosters und der Kirche zusammenhängt) wurde Rest eines Barockfußbodens gefunden. Unter ihm befanden sich zerstreute Menschenknochen aus den beschädigten Gräbern. Aufgrund der Münzen, die in der Füllung zwischen den Knochen erhalten wurden, könnten sie ins 15. – 16. Jh. datiert werden. Das einzige komplett erhaltene Grab (Grab 5) wurde im Außenbereich der gotischen Kapelle, zwischen den Stützmauern, bei der Ostmauer gefunden. Das Skelett lag direkt unter dem Eingang von der Sakristei ins Presbyterium der Kirche. Das Grab, orientiert Richtung Norden-Süden, enthielt einen Bronzeknopf mit erhaltenen Textilienresten und im Beckenbereich lag eine Münze, die ins Jahr 1530 datiert werden kann. Direkt auf dem Skelett wurden Reste von wenigstens zwei weiteren beschädigten Skelettgräbern gefunden.

Die archäologische Grabung bestätigte die Existenz einer älteren Kapelle, die schon in der Gründungsliste des Klosters aus dem Jahr 1618 erwähnt wird. Ihren Untergangshorizont ist es möglich aufgrund zwei Silbermünzen - Denare von Ferdinand II. aus den Jahren 1625 und 1626 - zu bestimmen. Daraus könnte sich ergeben, dass die Kapelle noch einige Jahre nach der Klostererrichtung existierte und benutzt wurde. Die Ostmauer der gotischen Kapelle mit weiteren zwei Stützmauern (0,70 x 0,70 m, Abstand zwischen den einzelnen Stützmauern - 2,5 m) wurde in das spätere barockzeitliche Mauerwerk

einkomponiert. Die gotische Mauer wurde im Klosterflur auseinandergebaut (Schnitt 1), ebenfalls wie die Nordmauer (Länge 5 m), die bei der Erweiterung des Kirchenbereichs hinderte. Auf der Westseite stützte sich die Kapelle wahrscheinlich um einen Felsen. Vorläufig können die Ausmaßen der Innenwände der Kapelle auf 9 x 5 m geschätzt werden.
Funde der Skelettgräber weisen darauf hin, dass sich in der Umgebung der Kapelle ein Friedhof befand. Eindeutig belegt ist die Bestattung im 16. Jh., aber offensichtlich auch im 15. Jh. Die noblen Textilien weisen darauf hin, dass unter den bestatteten auch Individuen aus höherer Gesellschaftschicht waren. Unter den bestatteten Kindern waren auch ältere (halbjähriges und 2 – 4- jähriges Kind).
Die Keramik (Fragment eines gotischen Bechers, glockenartiger Deckel, Abb. 80) und die Münzen datieren den ältesten Horizont in das 15. Jh. Sie können mit der Zeit des Aufbaus oder der Existenz der Kapelle zusammenhängen. Es ist nicht auszuschließen, dass die Kapelle schon früher, im 14. Jh., gebaut wurde.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V INTERIÉRI KOSTOLA V BAĎANI

Jozef L a b u d a

B a ď a n (okr. Banská Štiavnica), k o s t o l, záchranný výskum, stredovek, novovek, 12. – 19. stor. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

V súvislosti s plánovanou inštaláciou plynového kúrenia v interiéri evanjelického kostola sa v mesiaci október 2008 uskutočnil záchranný výskum. Preskúmala sa podstatná časť jeho interiéru (obr. 81). Pôvodne románsky kostol kruhového pôdorysu s apsidou, ktorú pri prestavbe v 15. a prvej polovici 16. stor. zbúrali. Tento fakt objavili pracovníci KPÚ, pracovisko Banská Štiavnica v r. 1995 (*Hudecová 1995*, 40, 41). Následný archeologický výskum v jeho exteriéri tieto architektonické zistenia potvrdil (*Labuda 1997*, 123). Pri stavebnej úprave (október 2007) románskeho portálu na južnej strane pôvodnej apsidy sa v jeho exteriéri situovala archeologická sonda. Táto mala rozmery o niečo presahujúce šírku portálu (170 x 70 cm). Pod prahom románskeho portálu, tvoreného z dvoch väčších kamenných blokov (andezit) sa nachádzal rozšírený základ muriva, viazaný maltou. V hĺbke 70 – 132 cm sa zachytilo skalné podložie, vo výplni sondy sa našli kamene a veľké množstvo ľudských kostí v sekundárnej polohe.

Vzhľadom na tieto výsledky menších prieskumov z rokov 1995 a 2007 sa veľké nádeje vkladali do výskumu interiéru kostola v roku 2008. Nepreskúmal sa celý interiér, ale sondy 1 – 3/08 boli situované v exponovaných miestach „kontaktu" románskej a gotickej časti interiéru kostola (obr. 81). Sonda 1/08 bola situovaná pozdĺž severnej časti lode, kde sa očakávalo odkrytie základového muriva apsidy nešpecifikovaného tvaru. V exteriéri sa predpokladali hroby, časove spadajúce minimálne do 12. stor. Archeologická situácia sa predpokladala v sonde 2/08, situovanej pozdĺž južnej steny interiéru dnešného kostola. Sonda 3/08 bola umiestnená zhruba v strede lode románskej fázy kostola, ktorej dispozíciu určil zásyp zeminy do skaly vysekanom obdĺžnikovom tvare - hrobky.

V **sonde 1/08** sa na spojnici románskej a gotickej prístavby javilo pokračovanie apsidy, čo však nemožno jasne preukázať. Nachádza sa tu totiž veľmi plytko nasadené skalné podložie a možno predpokladať, že základové murivo apsidy úplne rozobrali a použili do gotickej prístavby. Vo vrstve bolo možné rozlíšiť stredovekú dlážku a dve mladšie fázy dlážky interiéru.

V **sonde 2/08** bolo skalné podložie zistené nižšie ako v sonde 1/08, avšak pri gotickej prístavbe „založili" pomerne široké murivo rozšíreného základu južnej časti lode. Vo východnej časti sondy sa zachytilo drevo rakvy s ľudskými kosťami, aj to však bolo prekryté a narušené budovaním rozšíreného základového muriva barokovej prístavby veže. Mohutný kamenný portál dverí, betónová dlažba s lavicami a časové termíny stavebných prác znemožnili vyriešiť túto situáciu.

Sonda 3/08 predstavovala vlastne kryptu vysekanú do skaly (dĺ. 170, š. 60 – 80, hĺ. 220 cm). Žiaľ, aj táto bola v minulosti narušená, pretože v jej zásype sa objavili iba kusy kože, podkova čižmy a jeden železný klinec. Vzhľadom na miesto krypty v centrálnej časti hlavnej lode románskeho kostola, hĺbku v skalnom podloží (220 cm), muselo ísť o hrob človeka s významným postavením. Nové skutočnosti neprinieslo ani sledovanie ryhy pre plynovod na trase fara - kostol, v exteriéri kostola, realizované v novembri 2008.

Stavebné práce pri rozširovaní románskeho kostola v 15. a v polovivi 16.stor. spôsobili úplne rozobratie základového muriva apsidy, použitie kameňov pre novú dlážku, resp. murivo gotickej fázy. Vzhľadom na plytko umiestnené skalné podložie v tejto časti možno hroby 12. – 14. stor. predpokladať vo východnej časti interiéru, exteriéru dnešného kostola. Precízne vybudovaná krypta (sonda 3/08) bola

narušená buď v etape stavebných prác v baroku alebo v 20. stor., kedy farnosť menila dlážku v kostole. Z jednotlivých nálezov treba uviesť nálezy ľudských kostí, mincí (17. – 20. stor.), častí rakvy, kože, železných klincov.

L i t e r a t ú r a
Hudecová 1995 - I. Hudecová: Románska rotunda v Baďane. Pam. Múz. 1, 1995, 40, 41.
Labuda 1997 - J. Labuda: Zisťovací výskum v Baďane. AVANS 1995, 1997, 123.

RETTUNGSGRABUNG IM INNENBEREICH DER KIRCHE IN BAĎAN. Baďan (Bez. Banská Štiavnica), Kirche, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit, 12. – 19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Slovenské banské múzeum (Slowakisches Bergmuseum), Banská Štiavnica. Die Bauarbeiten bei der Erweiterung der romanischen Kirche in dem 15. und Hälfte des 16. Jh. verursachten totalen Abbau der Fundamentmauer der Apside und Verwendung der Steine für einen neuen Fußboden, bzw. gotisches Mauerwerk. Angesichts des flach gelegten Untergrunds in diesem Teil können die Gräber aus dem 12. – 14. Jh. in dem Ostteil des Innenbereichs, Außenbereich der heutigen Kirche, angenommen werden (Abb. 81). Die präzis gebaute Krypta (Schnitt 3/08) war entweder während der Bauarbeiten im Barock, oder im 20. Jh. beschädigt. Von den Funden sollten Menschenknochen, Münzen (17. – 20. Jh.), Sargteile, Leder und Eisennägel erwähnt werden.

POKRAČOVANIE VÝSKUMU NA STAROM MESTE V BANSKEJ ŠTIAVNICI - 28. SEZÓNA

Jozef L a b u d a

B a n s k á Š t i a v n i c a (okr. Banská Štiavnica), poloha S t a r é m e s t o - G l a n z e n b e r g, 12. – 16. stor., sídlisko, systematický výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Slovenské banské múzeum, Banská Štiavnica.

Poloha Kostolík. Úlohou výskumnej sezóny na tejto lokalite bolo ukončiť výskum „rozpracovaných" a neukončených sond z roku 2007 na polohe Kostolík, a to v jej západnej časti. V sonde 3/07 – 08 sa pokračovalo v odkrývaní lícovaného muriva, ktoré pri západnom okraji už nepokračovalo. Objavil sa tu väčší kus opracovaného kameňa (47 x 40 x 30 cm), ktorý mohol pochádzať z portálu brány. V týchto miestach - vzhľadom na okolitú konfiguráciu terénu - môžeme predpokladať existenciu ďalšej vstupnej brány pre peších do hradu. Ďalšou nepreskúmanou sondou z roku 2007 bola sonda 5/07 – 08, situovaná východne od sondy 3/07 – 08. Jej rozšírením sa zistili deštrukcie vrstiev staršími výkopmi, pravdepodobne 19. – 20. stor. Preto aj v týchto miestach bol výskum ukončený.

Sonda 1/08. Poslednou sondou v západnej časti polohy Kostolík bola novovymeraná sonda 1/08 s rozmermi 6 x 1 m. Nachádzala sa 19 m juhovýchodne od polohopisného bodu č. 27 (z roku 1955) v miestach, ktoré už boli priestorom v exteriéri opevnenia. Nepotvrdila sa existencia smetiska v týchto miestach, ale pravdepodobne už v 13. stor. pri budovaní opevnenia tu vytvorili terasu s prudko sa zvažujúcim terénom na juhozápad. Sonda neposkytla nálezy.

Sonda 2/08. V bezprostrednej blízkosti stavby III, skúmanej na začiatku 20. stor., bola situovaná sonda 2/08 s rozmermi 2,5 x 1 m. Čiastočne vypĺňala svah západne od polohy 2, skúmanej B. Pollom v roku 1956. V západnej časti sondy sa v hĺbke 150 cm objavili veľké, aj opracované kamene, maltovina, ako aj črepy zo 14. stor. Vo východnej časti sa v hĺbke 90 cm nachádza súvislá vrstva sterilného podložia. Výskum v týchto miestach nie je neukončený.

Poloha 1 - sonda 3/08. V závere výskumnej sezóny bola vymeraná sonda 3/08 s rozmermi 3 x 1 m. Nachádzala sa východne od vrcholového bodu celej lokality (kóta 794 m), ktorý je dnes súčasťou zakonzervovaných architektúr vežovitých stavieb z 13. stor. na tejto polohe. Už v roku 1993 sa v týchto miestach objavilo lícované murivo, ktoré naznačilo prepojenie stavby na vrcholovej polohe so stavbami, nachádzajúcimi sa východným smerom. Tieto museli byť prepojené, a to je úlohou budúcej sezóny. V roku 2008 sa v hĺbke 30 cm objavilo lícované murivo, spájajúce vrcholovú stavbu I s okolitými stavbami. V jeho odkrytí plánujeme pokračovať.

FORTSETZUNG DER GRABUNG IN DER ALTSTADT VON BANSKÁ ŠTIAVNICA - 28. GRABUNGSCAMPAGNE. Banská Štiavnica (Bez. Banská Štiavnica), Flur Altstadt - Glanzenberg, 12. – 16. Jh.,

Siedlung, systematische Grabung, Mittelalter, Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Slovenské banské múzeum (Bergbaumuseum), Banská Štiavnica. In der Flur Kostolík wurde ein größeres Stück von bearbeitetem Stein (47 x 40 x 30 cm), das von dem Pfortenportal stammen konnte, gefunden. In diesen Stellen - in Bezug auf die umliegende Terrainkonfiguration - können wir die Existenz eines weiteren Eintrittstors für Fußgänger annehmen. In der Grabungsfläche 1/08 wurde die Anwesenheit eines Müllhaufens nicht bestätigt. Wahrscheinlich schon im 13. Jh. wurde hier beim Bau der Befestigung eine Richtung Südwesten stark sinkende Terrasse gebildet. Die Grabungsfläche war fundleer. Die Grabungsfläche 2/08 war in unmittelbarer Nähe des Baus III, untersucht am Anfang des 20. Jh., ihre Ausmaßen waren 2,5 x 1 m. Teilweise füllte sie den Abhang westlich der Fläche 2, die B. Polla im Jahr 1956 untersuchte. Im Westteil der Grabungsfläche sind in der Tiefe von 150 cm große, auch bearbeitete Steine, Mörtelstoff und Scherben aus dem 14. Jh. zum Vorschein gekommen. Im Ostteil befand sich in der Tiefe von 90 cm eine ununterbrochene sterile Grundschicht. Die Grabung in diesen Stellen ist bislang nicht beendet. Die Flur 1 - Grabungsfläche 3/08 - befand sich östlich des Scheitelpunkts der ganzen Fundstelle (794 m), der heutzutage ein Bestandteil der konservierten Turmbauten aus dem 13. Jh. in dieser Flur ist. Im Jahr 2008 wurde in der Tiefe von 30 cm ein Blendmauerwerk, das den Bau I mit anderen Bauten verknüpft, entdeckt. Seine Freilegung wird fortgesetzt.

ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY V MESTSKEJ PAMIATKOVEJ REZERVÁCII KOŠICE

Lucia L u š t í k o v á

V tejto výskumnej sezóne bolo vykonaných niekoľko záchranných archeologických výskumov v mestskej pamiatkovej rezervácii Košice. Výskumy boli realizované na stredovekých parcelách, a na miestach stredovekej a novovekej mestskej fortifikácie.

a) poloha H l a v n á 1, mestské opevnenie, zástavba z 19. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Koncom roka 2007 sa začalo s rekonštrukciou hotela Slovan na rohu Hlavnej a Roosweltovej ulice. Na prelome rokov 2007/2008 bol v miestach budúcich garáží a prístavby hotela vykonaný záchranný archeologický výskum. Výskumom sa mal zistiť rozsah Bethlenovho bastiónu, ktorý podľa historických plánov zasahuje od severu do parcely. Sondu bolo možné realizovať len v priestore severne od hotela z Roosweltovej ulice. V sonde bola zachytená a zdokumentovaná časť pivnice pôvodnej zástavby z konca 19. stor. Pôvodnú zástavbu v tomto mieste predstavoval hotel Schalkház postavený v 60-tych rokoch 19. stor., ktorý bol zbúraný v roku 1963. V sonde bol zdokumentovaný fragment obvodového severného muriva a jedna vnútorná priečka. Betónová podlaha pivnice bola v hĺbke 3,65 m od súčasnej úrovne terénu. Pod podlahou bolo štrkové podložie. Touto sondou sa nepodarilo potvrdiť a zdokumentovať predpokladaný bastión. Na parcele boli vykonané geologické vrty, ktorými sa podarilo lokalizovať vonkajšiu vodnú priekopu v severozápadnom a v severovýchodnom rohu parcely.

b) poloha H l a v n á 9 6, stredoveká parcela. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Výskum bol realizovaný dvoma sondami v dvorovej časti parcely. V sonde 1 vo východnej časti parcely bola sledovaná kamenná dvorová prístavba a zdokumentovaný nárast terénu od vrcholného stredoveku po novovek. V severnom a južnom profile bol zdokumentovaný plytký kamenný základ dvorovej prístavby. Vo východnom profile sa v hĺbke okolo dvoch metrov zachoval drevený trám s pozdĺžnym žľabom na jeho povrchu. V profile boli rozpoznané kultúrne vrstvy od vrcholne stredovekého horizontu z prelomu 13. a 14. stor., ďalej vrstva s neskorostredovekou keramikou, ranonovoveká vrstva a novoveké vrstvy. V sonde 2 bol zdokumentovaný západný profil a medziparcelačný múr. V sonde sa kopalo až po štrkové podložie, ktoré sa zachytilo v hĺbke 4 m od súčasnej úrovne terénu. Na parcele bol zistený a zdokumentovaný pôdorys kamennej a tehlovej novovekej dvorovej prístavby asanovaný v 20. stor.

c) poloha H l a v n á 1 0 8, mestská zbrojnica. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

V pivničných priestoroch nájomného domu postaveného v roku 1885 bol pri historicko-architektonickom výskume zistený pôdorys pôvodnej stredovekej mestskej zbrojnice. Archeologický výskum bol vykonaný v jednotlivých miestnostiach označených číslami 1 – 19. V miestnostiach 1, 2, 5, 6, 9 a 12 bolo rozpoznané základové murivo stredovekej kamennej blokovej stavby - mestskej zbrojnice postavenej okolo roku 1400. Základ zbrojnice čiastočne tvoril steny pivnice súčasného domu, len v miestnosti 12 bol asanovaný a nachádzal sa pod podlahou. V miestnostiach 1, 2 a 9 bola zachytená okruhliaková dlažba

súvisiaca s kamennou stredovekou stavbou. Obdĺžniková stavba bol predelená tenkým kamenným múrikom v smere východ západ. V južnej polovici blokovej stavby bola spomínaná okruhliaková dlažba. Stredoveká zbrojnica bola prestavaná okolo roku 1810 a v roku 1885 zbúraná.

d) poloha H r n č i a r s k a 1 4, stredoveká parcela. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Na parcele s rozmermi 9 x 13 m bola vykopaná sonda za účelom zdokumentovania nárastu terénu a prípadnej stredovekej a novovekej zástavby, ako i povrchových úprav dvora. V sonde, v severnom profile, bolo zachytené štrkové podložie, nad ním vrstva s keramikou z vrcholného stredoveku - z prelomu 13. a 14. stor. - a vrstva s keramikou z neskorého stredoveku - 15. stor. Nasledovali vrstvy novoveké. V 19. stor. bol na parcele postavený nepodpivničený dom do ulice, následne v 20. stor. asanovaný, a na jeho mieste postavený dom so severným dvorovým krídlom.

e) poloha M l y n s k á 1 9, stredoveká parcela. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Výskum bol realizovaný dvoma sondami v dvorovej časti parcely. Sonda 1 a sonda 2 mali zdokumentovať nárast terénu a prípadnú staršiu zástavbu parcely. Sonda 1 bola vykopaná do hĺbky 3,6 m od súčasnej úrovne terénu. V severnom profile bolo rozpoznaných dvadsaťdva kultúrnych vrstiev. V južnom profile bolo dvanásť vrstiev. Vrstvy obsahovali črepový materiál a fragmenty tehál. Z výkopu pochádza osem kusov mincí Mateja Korvína. V stredovekej vrstve 17 boli dve murivá vybudované z lomového kameňa a spájané svetlohnedým ílom. Murivá mali rozdielnu úroveň založenia a neboli navzájom previazané. V sonde bola porušená studňa vyplnená do hĺbky 1,6 m s novovekým stavebným odpadom. V sonde 2 bol začistený južný profil, ktorý sa zložením vrstiev líšil od profilov v sonde 1. Výskumom sa doložilo na parcele osídlenie od vrcholného stredoveku až po súčasnosť.

f) poloha M o y z e s o v a 3 2, mestské opevnenie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Vo dvorovej časti parcely bol vykonaný záchranný archeologický výskum. V sonde na rozhraní pozemkov bola objavená hradba korvínovskej fázy opevnenia. Nebola preskúmaná v celej šírke (zachovaná šírka, ktorú bolo možné odkopať je 1,3 m). Je to masívne, lícované kamenné murivo smerom ku základu sa rozširujúce. Základový odskok je na úrovni štrkového podložia. V čiastočnom severnom profile bolo zdokumentované klesanie terénu do vonkajšej vodnej priekopy.

g) poloha V r á t n a 4 0, mestské opevnenie. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

Úzka parcela v mieste najstaršieho pásma opevnenia. Predstihový archeologický výskum sa realizoval v pivnici a na dvore. V pivnici pod betónovou podlahou sa zachovala časť základového muriva arpádovskej hradby s oporným pilierom pre ochodzu. Taktiež bola hradba a oporný pilier rozpoznaný vo východnej stene pivnice. Približne 10 m od najstaršej hradby bola v chodbe vykopaná sonda v ktorej sa podarilo zdokumentovať časť parkánového múra. Obidve hradby boli vykopané po úroveň založenia. Vo dvore, ktorý je situovaný do vnútornej vodnej priekopy bola vykopaná sonda po štrkové podložie, čiže po dno priekopy v hĺbke 4 m. Na dne bola vrstva piesku s lomovým kameňom a nad ňou sivý a hnedý mazľavý naplavený íl. Nad nimi bola vrstva lomového kameňa. Kamene boli poukladané na výšku vedľa seba do hnedého ílu. Nad nimi nasledoval zásyp priekopy.

RETTUNGSGRABUNGEN IM DENKMALSCHUTZGEBIET DER STADT KOŠICE. Im Jahr 2008 wurden einige archäologische Rettungsgrabungen im Denkmalschutzgebiet der Stadt Košice durchgeführt. Sie fanden auf den mittelalterlichen Parzellen und Stellen der mittelalterlichen Stadtbefestigung statt. Auf der Hlavná Straße 1, auf den Stellen der zukünftigen Garagen und des Hotelzubaus, hat eine archäologische Rettungsgrabung stattgefunden. Sie sollte das Ausmaß der Bethlenov Bastion, die den historischen Darstellungen nach in die Parzelle von Norden hineingreift, feststellen. Auf der Parzelle wurde ein Kellerteil der ursprünglichen Bebauung aus dem 19. Jh. dokumentiert. Vor der Grabung wurden geologische Bohrlöcher, die den äußeren Wassergraben feststellten, gemacht. Auf der Hlavná Straße 96 wurden zwei Schnitte im Hofteil der Parzelle gemacht. Im Schnitt 1 im Ostteil der Parzelle verfolgte man einen Steinzubau. Im Ostprofil wurden der Terrainzuwachs seit Hochmittelalter bis Neuzeit und ein mittelalterlicher Holzbalken mit länglicher Rinne an der Oberfläche dokumentiert. Im Schnitt 2 wurde der Westprofil und die Mauer zwischen den Parzellen dokumentiert. Es wurde bis zum Schottergrund gegraben. Auf der Parzelle hat man Grundriss eines Stein- und Ziegelzubaus des Hofes, assaniert im 20. Jh., dokumentiert. Auf der Hlavná Straße 108 haben wir in den Kellerbereichen eines Miethauses, gebaut im Jahr 1885, Grundriss eines ursprünglichen mittelalterlichen Stadtrüsthauses festgestellt. In den Räumen 1, 2, 5, 6, 9 und 12 wurden Fundamente

eines mittelalterlichen Steinblockbaus – Stadtrüsthauses, gebaut etwa im Jahr 1400 - festgestellt. Seine Wände bildeten teilweise den Keller des heutigen Hauses. In der Südhälfte des Gebäudes wurde eine Rollsteinpflasterung, die mit dem mittelalterlichen Steinbau zusammenhängt, festgestellt. Auf der Hrnčiarska Straße 14 befanden sich im Schnitt Schichten mit Keramik aus Hochmittelalter und Spätmittelalter bis in die Gegenwart. Es folgten neuzeitliche Schichten. Im 19. Jh. war auf der Parzelle ein nicht unterkellertes Haus gebaut, anschließend im 20. Jh. assaniert und auf seiner Stelle ein Haus mit nördlichem Hofflügel gebaut. Auf der Mlynská Straße 19 hat man zwei Schnitte 1 und 2 gemacht. In beiden wurde der Terrainzuwachs seit Hochmittelalter bis Gegenwart dokumentiert. Aus dem Aushub stammen acht Matthias Korvinus-Münzen. Im Schnitt haben wir zwei mittelalterliche Mauerwerke aus Bruchstein und hellbraunem Lehm dokumentiert. Auf der Moyzesova Straße 32, im Hof an der Grenzschicht der Grundstücke, war ein Teil der Korvinus-Phase der Befestigung freigelegt. Im Nordprofil des Schnittes wurde Terrainsenkung zum äußeren Wassergraben erfasst. Auf der Vrátna Straße 40 wurde in einem Hauskeller unter dem Betonboden Fundamentteil der árpádenzeitliche Mauer mit einem Stutzpfeiler für den Umgang erhalten. Ungefähr 10 Meter von der ältesten Mauer war in dem Flur eine Parkanmauer dokumentiert. Im Hof, der in den inneren Wassergraben situiert ist, war ein Schnitt bis zum Schottergrund, also bis zum Grabenboden in der Tiefe von 4 m gemacht. Am Boden befand sich eine Sandschicht mit Bruchstein und über ihr grauer und brauner schleimiger Ton. Darüber lag eine Bruchsteinschicht. Über ihr befand sich die Grabenfüllung.

VÝSLEDKY ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V LADOMERSKEJ VIESKE

Róbert M a l č e k

L a d o m e r s k á V i e s k a (okr. Žiar nad Hronom), poloha L o p a t a, sídlisko, záchranný výskum, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha Lopata sa nachádza v susedstve súčasného severného okraja intravilánu. Rozkladá sa na miernom svahu, resp. terase (v rozpätí nadmorskej výšky 250 – 280 m), ktorá približne západným smerom pôvodne klesala k nive Hrona (dnes jej táto časť terasy zrezaná telesom cesty E 571). Na východe sa terén postupne zvyšuje k vyvýšenine Bôrovina (403 m n. m.) a z juhu s náleziskom susedí ďalší terasovitý výbežok, oddelený od lokality plytkou depresiou. Na severe, za obdobnou depresiou, začínajú svahy ostrohovitého výčnelku, ktorý uzatvára vstup do Žiarskej kotliny.

Vo vzdialenosti cca 400 m na severozápad/sever obteká terasu meander Hrona. Najbližší väčší potok (Chotárny potok) tečie asi 300 m na juh od polohy a preteká intravilánom Ladomerskej Viesky. Lokalitu identifikoval P. Mosný, ktorý tu vo viacerých sezónach zozbieral sídliskový materiál z doby bronzovej a zrealizoval tu aj záchranný výskum (nepublikované).

Výsledky výskumu

Na skúmanej ploche sa spolu zdokumentovalo päťlezových kontextov, ktoré možno rozdeliť do dvoch skupín, reprezentujúcich rôzne typy sídliskového objektu. V prvom prípade ide o sídliskovú jamu, zastúpenú na lokalite objektami 1 až 4. Druhý prípad predstavuje nadzemná konštrukcia doložená skupinou kolových jám v sektoroch I/C – E.

Jamy 1, 3 a 4 sú variáciou jednoduchej sídliskovej jamy bližšie nezistiteľného určenia. Pozornosť zasluhuje inventár jamy 3, ktorý by mohol byť dôkazom kovovýroby na lokalite (troska, kadluby?). Jama 2 sa od ostatných odlišuje svojím kónickým tvarom a predovšetkým kolovou jamkou na dne, ktorá dokladá zastrešenie objektu. Analógie k takémuto typu pochádzajú aj z iných sídlisk toho obdobia (napr. Figa - Mokrá lúka), zrejme v tomto prípade išlo o zásobnicovú jamu.

Ako doklad nadzemnej stavby sa javí zoskupenie kolových jamiek začistených v sektoroch I/C – D pod kultúrnou vrstvou. O existencii takejto stavby v týchto miestach nehovorí len pravidelné rozmiestnenie kolových jám, ale taktiež prítomnosť antropogénnej vrstvy s početnými nálezmi, ktorá sa v iných častiach skúmanej plochy nevyskytla. Z predpokladanej stavby sa zachytilo len juhozápadné nárožie, preto jej typologické zaradenie ostáva otvorené.

Zhodnotenie výsledkov výskumu

Výskum zrealizovaný v júli roku08 teda potvrdil poznatky získané už predtým P. Mosným a doložil existenciu osídlenia polohy v mladšej dobe bronzovej. Išlo zrejme o otvorenú osadu lužickej kultúry s rozptýleným typom zástavby, ktorej jadro sa snáď nachádzalo na časti terasy zničenej stavbou cesty E

571. Avšak vzhľadom na spomenutý charakter sídliska možno predpokladať výskyt ďalších archeologických situácií na ploche vznikajúcej vilovej štvrti.

ERGEBNISSE DER RETTUNGSGRABUNG IN LADOMERSKÁ VIESKA. Ladomerská Vieska (Bez. Žiar nad Hronom), Flur Lopata, Siedlung, Rettungsgrabung, jüngere Bronzezeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die Grabung im Jahr 2008 bestätigte die Erkenntnisse gewonnen von P. Mosný und belegte die Existenz der Ansiedlung der Flur in der jüngeren Bronzezeit (dokumentiert wurden fünf Fundkomplexe - Siedlungsgruben 1 bis 4 und oberirdische Konstruktion belegt von einer Gruppe von Pfostengruben). Es ging wahrscheinlich um eine offene Siedlung der Lausitzer-Kultur mit zerstreuter Bebauung, deren Kern sich vielleicht im Terrassenteil, der durch den Bau der Straße E 571 zerstört wurde, befand.

VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU NA STAVBE R1 ŽARNOVICA - LEHÔTKA POD BREHMI

Róbert M a l č e k

Sledovaná stavba sa tiahla v dĺžke cca 10 km nivou Hrona na dne Žiarskej kotliny. Ide zväčša o plochý terén s reliéfom nivy či eróznej brázdy (úsek cesty pri Žarnovici) rozložený pomerne do šírky. Priestor sa zužuje až pred Žarnovicou, kde začína prielomová dolina Hrona. Stavba sa realizovala na pravobreží rieky, ktorá tiekla v jej bezprostrednom susedstve. V sledovanom úseku trasa cesty pretínala len dve výraznejšie vyvýšeniny (okraje poriečnych terás) v polohách Kopanice v Hliníku nad Hronom a Chodník v Lehôtke pod Brehmi. Práve na nich sa identifikovali stopy staršieho osídlenia.

1. H l i n í k n a d H r o n o m (okr. Žiar nad Hronom), poloha C h o d n í k, záchranný výskum, sídlisko, starý eneolit (? lengyelská kultúra), včasný stredovek, 10. – 11. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha Kopanice v Hliníku nad Hronom sa nachádza na plochom tiahlom severnom výbežku hliníckej terasy s prevýšením nad nivou asi 5 až 8 m v susedstve severného okraja intravilánu. Výbežok do nivy klesá zvoľna mierne sklonenými svahmi na východe, severe a západe. V súčasnosti západné úpätie polohy obmýva meander Hrona, na východnom okraji tečie nepomenovaný jarok. Priestor nemá výraznú dominantu, nachádza sa však cca 5 km východne od vstupu do žarnovického prielomu Hrona.

Na skúmanej ploche sa v piesčito-hlinitom podloží spolu zachytilo a zdokumentovalo 25 nálezových kontextov náležiacich do troch (?) časových horizontov. Prítomnosť kultúrnej vrstvy sa nezistila. Objekty boli rozptýlené v dĺžke asi 200 m, čiže sa nachádzali v celej šírke terénnej vlny, ktorý cesta priečne rezala. Neboli však rozmiestnené rovnomerne, zhlukovali sa do troch skupín. Jedna kumulácia objektov ležala na východnom svahu výbežku (objekty 1 – 13, 24, 25), druhá na západnom (objekty 14 – 19) a štyri objekty (20 – 23) sa odkryli na temene, avšak bližšie k západnému okraju. Osídlenie signalizovala aj štiepaná industria, ktorá sa zozbierala na východnom svahu, a jej rozptyl presahoval areál s výskytom jám.

V type sídliskového objektu na lokalite jednoznačne prevažovala sídlisková jama. Z 25-ich sídliskových jednotiek sa tento typ identifikoval v 23-och prípadoch. Na východnom svahu sa prevažne zachytili len dná jám, väčšmi zahĺbený bol iba objekt 11. Napriek tomu z niektorých jám pochádzal pomerne početný nálezový materiál (jamy 5, 11, 13). Jamy na západnom svahu boli hlbšie, ale aj tu boli značne odorané. Nálezový materiál neobsahovali. To isté platilo aj pre objekty na temene terasy.

Z typologického hľadiska prevažovala prostá jama s plochým alebo misovite vydutým dnom, šikmými či zvislými stenami a mäkko profilovanou hranou dna. Výnimku predstavoval objekt 20 (pravdepodobne eneolitický - lengyelská kultúra?), ktorý mal lievikovitú hornú, valcovitú spodnú časť a ploché dno. Táto jama sa od ostatných odlišovala zásypom (hlina spečená žiarom, uhlíky), ale tiež tým, že sa jej zachovali aj steny. Avšak zásyp objektov nebol ani v iných prípadoch jednotný - v časti objektov ho tvorila tvrdá tmavosivá hlina (napr. objekty 1 – 5, 11, 13 atď.). Jamy s touto náplňou sa pomerne dobre rysovali aj na úrovni zachytenia a z tejto skupiny objektov pochádzala väčšia časť nálezového materiálu. Iná skupina jám obsahovala svetlú sivohnedú kompaktnú hlinu, tieto jamy sa na úrovni zachytenia črtali veľmi nezreteľne (objekty 8 – 10, 21, 22), a len ojedinele obsahovali nálezy. Napokon tretia skupina jám, situovaná na západný svah vyvýšeniny, obsahovala sypký piesčito-hlinitý tmavohnedý zásyp. Na úrovni zachytenia sa jamy črtali viac-menej zreteľne, ale nepochádzal z nich žiaden nálezový materiál.

V zásade možno aj na základe zásypu jám rozoznať v osídlení lokality tri časové horizonty. Objekty prvej skupiny (tmavosivá hlina) hojný nálezový materiál datuje do včasného stredoveku (10. – 11. až 12. stor.). Objekty druhej skupiny s už značne vyblednutým zásypom na základe ojedinelých nálezov štiepanej industrie, hlavne však na základe datovania objektu č. 24, radíme do staršieho eneolitu (?; lengyelská kultúra?). K tomuto horizontu osídlenia snáď patril aj objekt 20. Posledná skupina jám sa so svojím nezhutneným zásypom a blízkosťou novovekého osídlenia (kaštieľ, zrútený areál jatiek) pravdepodobne hlási k novoveku. Bez nálezového materiálu však ich datovanie ostáva otvorené.

Okrem jám sa na ploche zdokumentovala jedna kumulácia štiepanej industrie a črepov - objekt 24. Nemožno vylúčiť, že aj v tomto prípade išlo o jamu, ktorej zásyp postupne vymyla voda (?). Keramický materiál (ucho, výčnelok) datuje objekt pomerne spoľahlivo do staršieho eneolitu.

Posledný typ sídliskového objektu zastupuje na polohe nálezová situácia č. 7 - oválny pôdorys, a taktiež rozloženie skál do oválu v zásype na úrovni zachytenia snáď naznačuje, že v tomto prípade mohlo ísť o zvyšky pece. V objekte sa síce nenašiel estrich, ten však mohla odstrániť erózia, prípadne mohol byť odoraný. Objekt pravdepodobne patril včasnostredovekej osade.

2. L e h ô t k a p o d B r e h m i (okr. Žiar nad Hronom), poloha C h o d n í k, záchranný výskum, sídlisko, starý eneolit (?; lengyelská kultúra?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Poloha Chodník je obdobne ako hlinícke sídlisko situovaná na severný výbežok ľavobrežnej hronskej terasy s prevýšením nad nivou 8 až 10 m. Poloha sa nachádza asi 300 – 350 m na sever od lehôtskeho intravilánu. Východný a severný svah oderodoval Hron, ktorého meander obmýva úpätie terasy. Západný svah zvoľna, ale pomerne s veľkým sklonom, klesá do nivy k potoku Teplá. Z juhu poloha nie je výrazne oddelená od samotnej terasy (v súčasnosti ju však od nej oddeľuje železničná trať). Výbežok dominuje okolitej nive a tvorí prirodzený komunikačný bod.

Na polohe sa zistila len slabá intenzita staršieho osídlenia. Stavbou zasiahnutá plocha bola ešte pred odhumusovaním skúmaná rezmi - prítomnosť kultúrnej vrstvy sa tu však nepotvrdila. Sídliskové nálezy (črepy a štiepaná industria) boli rozptýlené po povrchu hlinito-piesčitého podložia, ktoré ležalo priamo pod mačinou. Po začistení odhumusovanej plochy sa podarilo identifikovať dva sídliskové objekty (č. 26 a 27) vzdialené od seba cca 60 m. Práve v priestore medzi nimi však bola pomerne hojne roztrúsená štiepaná industria a sporadicky i keramické úlomky. Objekt 26 tvoril zhluk štiepanej industrie a črepov, ktorý mal analógiu v objekte 24 na polohe Kopanice. V tomto prípade však aspoň v profile bolo možno odlíšiť zásyp dna jamy (?), ktorý mal nepatrne iné sfarbenie ako podložie. Obdobne (starší eneolit) bol datovaný aj nálezový materiál. Svojím spôsobom mala na polohe Kopanice analógiu aj jama 27 - išlo totiž taktiež o atypický útvar: viac-menej valcovitá zahĺbenina s lievikovitým okrajom mala v strede hĺbky dvojkónickú výduť (profilom jama najviac pripomínala džbánok na nôžke) a jej zásyp vykazoval stopy intenzívneho žiaru. Analogický bol aj nálezový materiál - našiel sa v nej jeden úštep. Na rozdiel od lokality Kopanice v hlinickom katastri s polykultúrnym osídlením sa však na polohe Chodník v Lehôtke pod Brehmi pravdepodobne zachytil len jeden, praveký sídliskový horizont.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DER BAUSTELLE R1 ŽARNOVICA - LEHÔTKA POD BREHMI. Auf dem verfolgten Abschnitt kreuzt die Straße zwei markantere Anhöhen (Ränder der Flussterrassen) in den Fluren Kopanice in Hliník nad Hronom und Chodník in Lehôtka pod Brehmi, auf denen wir Spuren einer älteren Ansiedlung identifizierten.

1. Hliník nad Hronom (Bez. Žiar nad Hronom), Flur Kopanice, Rettungsgrabung, Siedlung, älteres Äneolithikum (?; Lengyel-Kultur), Frühmittelalter, 10. – 11. Jh., Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Auf der untersuchten Fläche wurden in dem sandiglehmigen Untergrund 25 Fundkontexte erfasst und dokumentiert; Anwesenheit einer Kulturschicht wurde nicht festgestellt. Objekte (meistens Siedlungsgruben) waren in der Länge von etwa 200 m zerstreut, also sie befanden sich auf der ganzen Breite der Terrainwelle, die die Straße querte. Sie gehören in drei (?) Zeithorizonten - altes Äneolithikum (Lengyel-Kultur?), Frühmittelalter (10. - 1. Jahrhundert) und Neuzeit.

2. Lehôtka pod Brehmi (Bez. Žiar nad Hronom), Flur Chodník, Rettungsgrabung, Siedlung, älteres Äneolithikum (?; Lengyel-Kultur?). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Auf der Fläche wurde nur kleine Intensität der älteren Ansiedlung festgestellt. Die Baustelle wurde noch vor der Beseitigung der Humusschicht durch Schnitte untersucht - Anwesenheit der Kulturschicht wurde dennoch nicht bestätigt. Die Siedlungsfunde (Scherben und Spaltindustrie) waren auf dem sandiglehmigen Untergrund, der direkt unter dem Rasen lag, zerstreut. Nach der Präparierung der humusfreien Fläche ist es gelungen zwei Siedlungsobjekte zu identifizieren. Sie waren etwa 60 m von einander entfernt und gehören in das ältere Äneolithikum (?; Lengyel-Kultur?).

VÝSLEDKY ARCHEOBOTANICKÝCH ANALÝZ Z ARCHEOLOGICKÝCH VÝSKUMOV V ROKU 2008 A ZO STARŠÍCH VÝSKUMOV

Jana M i h á l y i o v á

Predmetom príspevku je sprístupniť menej početné nálezové súbory rastlinných zvyškov, ktoré sa získali pri archeologických výskumoch v roku 2008 a väčší nálezový komplex z rokov 2004 a 2006. Archeobotanické vzorky pochádzajú z preplavovania hlinitých zásypov archeologických objektov (ohnísk, zásobných jám, výrobných/hospodárskych objektov, obydlí a pod.), alebo z preplavovania obsahu nádob a samostatne odobratých zuhoľnatených a nezuhoľnatených zvyškov driev. Preplavovanie prebiehalo mimo archeobotanického laboratória cez sústavu sít s veľkosťou mriežky 0,2 a 0,7 mm. Identifikácia rastlinných makrozvyškov sa analyzovala pod binokulárnou stereoskopickou lupou s maximálnym zväčšením 40x pre semená a 250x pre uhlíky a zvyšky driev. Kvantitatívne údaje pri jednotlivých rastlinných druhoch v danej publikácii neuvádzame, nakoľko nemajú exaktnú vypovedaciu hodnotu, no je možné ich získať v Dokumentácii Archeologického ústavu SAV v Nitre, kde sú citované nálezové správy uložené. Poradie jednotlivých vymenovaných druhov rastlín v texte závisí od ich početnosti a výskytu na danej lokalite.

1. Z v o l e n (okr. Zvolen), poloha Č i e r n e z e m e, záchranný výskum, eneolit, doba bronzová (podľa datovania C^{14} 2470 – 2280 pred n. l.), rok výskumu 2008 (*Beljak/Pažinová 2011*; *Mihályiová 2008a*).

Pre archeobotanické laboratórium bolo dobratých päťnásť vzoriek, z toho bolo dvanásť nezuhoľnatených zvyškov driev a tri preplavené (s objemom hliny 10 litrov). Identifikovaných bolo 55 rastlinných makrozvyškov (driev, nezuhoľnatených planorastúcich rastlín). Drevá z týchto vzoriek patrili breze (*Betula* sp.), jaseňu (*Fraxinus* sp.), dubu (*Quercus* sp.) a brestu (*Ulmus* sp.).

2. C i n o b a ň a (okr. Poltár), poloha J a r č a n i s k o, pohrebisko, doba bronzová, kyjatická kultúra, rok výskumu 2008.

Zisťovací výskum žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani je súčasťou výskumu funerálnych pamiatok obdobia popolnicových polí na juhu stredného Slovenska (*Furmánek/Mitáš 2011*). Počas výskumu sa na archeobotanickú analýzu odobralo 66 vzoriek, ktoré predstavovali preplavenú hlinu obsahov nádob (44 vzoriek s celkovým preplaveným objemom 40,5 litra) a samostatne odobratých uhlíkových vzoriek (22 vzoriek). Až 366 rastlinných zvyškov patrilo zuhoľnatenému drevu, zuhoľnateným a nezuhoľnateným planorastúcim rastlinám (*Mihályiová 2008b*). Medzi uhlíkmi bolo najviac zastúpené (90 %) drevo dubu (*Quercus* sp.), zvyšok patrí drevu buku lesného (*Fagus sylvatica*), lipy (*Tilia* sp.) a bližšie neurčeným listnatým drevinám. Z planorastúcich druhov a rodov rastlín sú zastúpené: pravdepodobne drobnobyľ roľná (cf. *Aphanes arvensis*), pravdepodobne ľuľkovec zlomocný (cf. *Atropa bella-donna*), pravdepodobne kukučina (cf. *Cuscuta* sp.), lipkavec (*Galium* sp.), mäta (*Mentha* sp.), pravdepodobne silenka dlhokvetá (cf. *Silene longiflora*).

3. S m o l e n i c e (okr. Trnava), poloha M o l p í r, hradisko, doba halštatská, vedúci výskumu Z. Rajtárová, rok výskumu 2008.

Na analýzu rastlinných makrozvyškov bolo z chaty (objekt 1)odobratých desať vzoriek (*Mihályiová 2008c*). Samostatne vybraté uhlíky boli v šiestich vzorkách, v troch sa nachádzali obsahy hrotov šípov a jedna vzorka bola preplavená hlina (s objemom 5 litrov). V uhlíkových vzorkách sa našlo drevo brestu (*Ulmus* sp.), dubu (*Quercus* sp.), hrabu obyčajného (*Carpinus betulus*), vŕby (*Salix* sp.), javora (*Acer* sp.), brezy (*Betula* sp.), buku lesného (*Fagus sylvatica*), jabloňových (*Pomoidae*), bližšie neurčené listnaté drevo. Zo vzoriek, v ktorých sa nachádzali obsahy hrotov šípov, boli dve sterilné. V jednej sa našlo nezuhoľnatené drevo brezy (*Betula* sp.). V preplavenej vzorke bolo prítomných 45 zŕn jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*) a jedno semeno prosa siateho (*Panicum miliaceum*).

4. D o m a ň o v c e (okr. Poprad), poloha N a d l h o m, sídlisko, doba rímska, vedúci výskumu M. Soják, rok výskumu 2008.

Z ohniska a štyroch sídliskových objektov sa vybralo 177 kusov uhlíkov (*Mihályiová 2008d*), ktoré patria dubu (*Quercus* sp.), buku lesnému (*Fagus sylvatica*) a smreku obyčajnému (*Picea abies*).

5. H r o n o v c e (okr. Štúrovo), poloha Č a j a k o v o, pohrebisko, 2. stor. - prvá polovica 3. stor., vedúci výskumu J. Rajtár, rok výskumu 2008.

V žiarovom hrobe sa našiel hrot oštepu z kopije so zvyškami zuhoľnateného dreva (*Mihályiová 2008e*), pravdepodobne dubu (cf. *Quercus* sp.).

6. K l u k n a v a (okr. Gelnica), poloha K a š t i e ľ, sídlisko, 15. – 16. a 18. stor., rok výskumu 2008 (*Soják 2011*; *Mihályiová 2008f*).

Zuhoľnatené zvyšky driev (osemnásť kusov) pravdepodobne z polozemnice (objekt 1) datovanej do 15. – 16. stor. patria jedli bielej (*Abies alba*), lipe (*Tilia* sp.), pravdepodobne lipe (cf. *Tilia* sp.), topoľu/vŕbe (*Popolus*/*Salix*) a breze (*Betula* sp.). Štyridsaťtri uhlíkov zo sídliskového objektu patrí drevu smrekovca opadavého (*Larix decidua*).

7. N i t r i a n s k a B l a t n i c a (okr. Topoľčany), K o s t o l S v. J u r a j a, druhá polovica 17. stor. (r. 1650), nález doručil A. Ruttkay v roku 2008 (*Mihályiová 2008g*).

Zaujímavý nález predstavovala drevená oltárna doska z kostola, o ktorom prvá písomná zmienka pochádza z roku 1650. Na základe toho predpokladáme, že v tomto období bol vybudovaný aj oltár. Doska bola vyhotovená z dvoch druhov driev s rozdielnym odtieňom a to z javora (*Acer* sp.) a tisu obyčajného (*Taxus baccata*).

8. N i t r a (okr. Nitra), Z o b o r s k ý k l á š t o r, kláštor, 17. – 18. stor., rok výskumu 2002, 2008 (*Mihályiová 2008h; 2008i*; *Samuel 2011*).

Spolu päť nálezových komplexov nezuhoľnatených zvyškov driev a uhlíkov pochádzajúcich z výplne objektu, z pece a z maltovej vrstvy obsahovalo 31 kusov fragmentov driev zo smreku obyčajného (*Picea abies*), jedle bielej (*Abies alba*) a z dubu (*Quercus* sp.).

9. S t r á n s k a (okr. Rimavská Sobota), poloha K r a l i n y, sídlisko, neolit, halštat/latén, halštat, 9. stor., vedúci výskumu E. Fottová, rok výskumu 2004, 2006 (*Hajnalová/Mihályiová 2006; Mihályiová 2008j*).

V roku 2004 bolo na analýzu rastlinných makrozvyškov odobratých a preplavených 60 vzoriek (s objemom 462 litrov hliny), s datovaním od neolitu po 9. stor. Z neolitu pochádza dvadsaťdva vzoriek, ktoré boli odobraté z odpadovej jamy (objekty 5A, 5B, 5C), pravdepodobne z obydlia (objekt 58), z hospodárskeho/výrobného objektu (objekty 25, 28), zo žľabu (objekty 3, 5, 7, 9, 10 – 13) a z jamy bližšie neurčenej (objekty 22, 56). Pri identifikácii sme získali 202 rastlinných nálezov: uhlíkov, zuhoľnatených pestovaných a planorastúcich rastlín a nezuhoľnatených semien burín. Uhlíky z týchto vzoriek patrili drevinám: slivka (*Prunus* sp.), dub (*Quercus* sp.), brest (*Ulmus* sp.) a bližšie neurčeným listnatým drevinám. Z pestovaných rastlín boli zastúpené: proso siate (*Panicum miliaceum*), pšenica dvojzrnová - vidlička (*Triticum dicoccon*), pšenica jednozrnová (*Triticum monococcum*), pšenica špaldová (*Triticum spelta*), obilniny (*Cerealia* indet.). Z planorastúcich druhov boli prítomné: prerastlík (*Bupleurum* sp.), ježatka kuria (*Echinochloa crus-galli*), pohánkovec ovíjavý (*Fallopia convolvulus*), lipkavec trojrohý (*Galium tricornutum*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), mrlík (*Chenopodium* sp.), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*) a baza (*Sambucus* sp.).

Vzoriek datovaných ako halštat/latén bolo osem a odobraté boli z obydlia (objekty 7, 24), pravdepodobne z hospodárskeho objektu (objekt 11), z kolovej jamy v obydlí (objekt 9), jamy bližšie neurčenej (objekt 43) a jedna vzorka bola preplavený obsah nádoby (objekt 32). Z toho 257 rastlinných zvyškov patrí uhlíkom, zuhoľnateným pestovaným a planým rastlinám, a tiež semenám nezuhoľnatených burín. Vo dvoch vzorkách boli prítomné uhlíky duba (*Quercus* sp.), bresta (*Ulmus* sp.), drieňa (*Cornus* sp.) a listnatých drevín. Z obilnín prevládala pšenica jednozrnová (*Triticum monococcum*). Menej početné boli jačmeň siaty (*Hordeum vulgare*), proso siate (*Panicum miliaceum*), pšenica dvojzrnová (*Triticum dicoccon*), pšenica siata (*Triticum aestivum*), pšenica (*Triticum* sp.) a obilniny (*Cerealia* indet.).Z planorastúcich rastlín tu boli mrlík biely (*Chenopodium album*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), pravdepodobne marinka roľná (cf. *Asperula arvensis*), ježatka kuria (*Echinochloa crus-galli*), baza čierna (*Sambucus nigra*) a veronika vretenolistá (*Veronica hederifolia*).

Najviac vzoriek (18), datovaných do doby laténskej, sa odoberalo z obydlia (objekt 50), zásobnej jamy (objekt 30), hospodárskeho objektu (objekt 45), výrobného objektu (objekt 52) a bližšie neidentifikovaných jám (objekty 20, 23, 27, 35 – 39). Z týchto vzoriek pochádza aj najviac (993) rastlinných makrozvyškov (uhlíkov, zuhoľnatených pestovaných a planorastúcich rastlín a nezuhoľnatených semien burín). Vo vzorkách prítomné uhlíky patrili dubu (*Quercus* sp.), brestu (*Ulmus* sp.), jabloňovým (*Pomoidae*) a listnatým drevinám. Zuhoľnatené zvyšky pestovaných rastlín boli zastúpené obilninami: proso siate (*Panicum miliaceum*), jačmeň siaty - zrno a klíčky (*Hordeum vulgare*), pšenica siata - zrno a klíčky (*Triticum aestivum*), pšenica jednozrnová - zrno, vidličky (*Triticum monococcum*), pšenica špaldová (*Triticum spelta*), pravdepodobne ovos siaty (cf. *Avena sativa*), ovos (*Avena* sp.), raž siata *(Secale cereale*), pšenica (*Triticum* sp.) a strukovinami: hrach siaty (*Pisum sativum*). Z planorastúcich druhov a rodov boli prítomné: mrlík biely (*Chenopodium album*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), mrlík (*Chenopodium* sp.), ježatka ku-

ria (*Echinochloa crus galli*), pohánkovec ovíjavý (*Fallopia convolvulus*), prstovka holá (*Digitaria ischaemum*), prstovka (*Digitaria* sp.), kúkoľ poľný (*Agrostemma ghitago*), láskavec (*Amaranthus* sp.), marinka roľná (*Asperula arvensis*), stoklas (*Bromus* sp.), ostrica (*Carex* sp.), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), lipkavec (*Galium* sp.), rohatec rožkatý (*Glaucium corniculatum*), blen čierny (*Hyoscyamus niger*), ľubovník (*Hypericum* sp.), pravdepodobne modrica chochlatá (cf. *Muscari comosum*), modrica (*Muscar*i sp.), pravdepodobne stavikrv vtáčí (cf. *Polygonum aviculare*), ľuľok sladkohorký (*Solanum dulcamara*), čistec ročný (*Stachys annua*), hviezdica (*Stellaria* sp.) a fialka (Viola sp.).

Najmladšie vzorky (11) pochádzajú z 9. stor. a odobraté boli z hospodárskeho objektu (objekty 1, 4, 44), z obydlia - pece (objekty 15, 34), zo zásobnej jamy (objekty 40, 41) a jamy bližšie neidentifikovanej (objekty 46, 48). Medzi uhlíkmi boli zastúpené dreviny: dub (*Quercus* sp.), brest (*Ulmus* sp.), hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), slivka (*Prunus* sp.) a pravdepodobne lieska obyčajná (cf. *Corylus avellana*). V obilninách prevládalo proso siate (*Panicum miliaceum*) nad ostatnými druhmi: pšenica siata (*Triticum aestivum*), jačmeň siaty (*Hordeum vulgare*), pšenica špaldová (*Triticum spelta*), fragmenty obilnín (*Cerealia* indet.). Zo zuhoľnatených planorastúcich rastlín boli zastúpené: mrlík biely (*Chenopodium album*), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), pravdepodobne mrlík mnohoplodý (cf. *Chenopodium polyspermum*), mrlík (*Chenopodium* sp.), ježatka kuria (*Echinochloa crus-galli*), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), lipkavec (*Galium* sp.), kúkoľ poľný (*Agrostemma ghitago*), loboda (*Atriplex* sp.), ostrica (*Carex* sp.), pravdepodobne prstovka (*Digitaria* sp.), baza čierna (*Sambucus nigra*), baza (*Sambucus* sp.) mohár (*Setaria* sp.), ďatelina (*Trifolium* sp.), veronika brečtanolistá (*Veronica hederifolia*).

V roku 2006 bolo na tejto lokalite zo sídliskových objektov odobratých a následne preplavených 52 nálezových komplexov (s objemom hliny 285,2 litra) z doby bronzovej - pilinská kultúra. Hlina na preplavovanie bola odobratá z kolových jám (objekty 18, 21, 25, 33, 45, 51, 70, 98, 110, 113), zo sídliskových jám (objekty 7, 35, 78, 114, 261, 181), zo zásobných jám (objekty 5, 24, 28, 46, 49, 54, 87, 91, 95, 107, 166, 192), z vrstiev (objekty 191, 194) a štyri vzorky boli preplavené obsahy z nádob. Analýzou získaných 1732 rastlinných zvyškov patria uhlíkom, zuhoľnateným pestovaným rastlinám (obilniny a strukoviny), zuhoľnateným aj nezuhoľnateným semenám burín. V súbore prevládali uhlíky stromov: dub (*Quercus* sp.), hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), buk lesný (*Fagus sylvatica*), jabloňové (*Pomoidae*), javor (*Acer* sp.), breza (*Betula* sp.), drieň (*Cornus* sp.), rešetliak prečisťujúci (*Rhamnus catharticus*) a listnaté dreviny. Najpočetnejšou obilninou bolo proso siate (*Panicum miliaceum*). Z plevnatých pšeníc sa uchovali zuhoľnatené vidličky a zrná pšenice dvojzrnovej (*Triticum dicoccon*), pšenice jednozrnovej (*Triticum monococcum*), pšenice špaldovej (*Triticum spelta*), pšenice (*Triticum* sp.), ale aj vidličky a zrná jačmeňa siateho (*Hordeum vulgare*), zrná pšenice siatej (*Triticum aestivum*) a fragmenty zŕn obilnín (*Cerealia* indet.).Strukoviny prítomné vo vzorkách : hrach siaty (*Pisum sativum*), šošovica kuchynská (*Lens culinaris*). Zo zuhoľnatených planorastúcich druhov rastlín boli prítomné: mrlík biely (*Chenopodium album*), lipkavec pochybný (*Galium spurium*), lipkavec marinkový (*Galium odoratum*), ježatka kuria (*Echinochloa crus-galli*), stoklas (*Bromus* sp.), ovos (*Avena* sp.), ovos/stoklas (*Avena*/*Bromus*), láskavec (*Amaranthus* sp.), marinka roľná (*Asperula arvensis*), ostrica (*Carex* sp.), krížavka chlpatá (*Cruciata laevipes*), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), lipkavec sivý (*Galium glaucum*), lipkavec syridlový (*Galium verum*), lipkavec (*Galium* sp.), mrlík hybridný (*Chenopodium hybridum*), horčiak štiavolistý (*Persicaria lapathifolia*), pravdepodobne štiavec kučeravý (cf. *Rumex crispus*),štiavec (*Rumex* sp.), baza chabzdová (*Sambucus ebulus*).

L i t e r a t ú r a

Beljak/Pažinová 2011 - J. Beljak/N. Pažinová: Archeologické výskumy vo Zvolene. AVANS 2008, 2011, 51 – 55.
Furmánek/Mitáš 2011 - V. Furmánek/V. Mitáš: Výskum pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani. AVANS 2008, 2011, 91 – 93.
Hajnalová/Mihályiová 2006 - E. Hajnalová/J. Mihályiová: Stránska. Výskumná nálezová správa 15979/06. Nitra 2006.
Mihályiová 2008a - J Mihályiová: Zvolen. Výskumná nálezová správa 16609/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008b - J Mihályiová: Cinobaňa. Výskumná nálezová správa 16858/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008c - J Mihályiová: Smolenice - Molpír. Výskumná nálezová správa 16613/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008d - J Mihályiová: Domaňovce. Výskumná nálezová správa 16608/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008e - J Mihályiová: Hronovce. Výskumná nálezová správa 16602/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008f - J Mihályiová: Kluknava. Výskumná nálezová správa 16599/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008g - J Mihályiová: Nitrianska Blatnica. Výskumná nálezová správa 16610/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008h - J Mihályiová: Nitra - Zoborský kláštor. Výskumná nálezová správa16600/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008i - J Mihályiová: Nitra - Zoborský kláštor . Výskumná nálezová správa 16601/08. Nitra 2008.
Mihályiová 2008j - J Mihályiová: Stránska. Výskumná nálezová správa 16614/08. Nitra 2008.

Samuel 2011 - M. Samuel: Krátke záchranné výskumy na juhovýchodnom úpätí hradného kopca v Nitre. AVANS 2008, 2011, 234 – 237.
Soják 2011 - M. Soják: Vybrané investičné výskumy na Spiši a v iných regiónoch Slovenska. AVANS 2008, 2011, 252 – 258.

ERGEBNISSE DER ARCHÄOBOTANISCHEN ANALYSEN VON ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNGEN IM JAHR 2008 UND VON ÄLTEREN GRABUNGEN. Der Zweck des Beitrags ist die wenigen Fundkomplexe der Pflanzenreste, die bei den archäologischen Grabungen im Jahr 2008 gewonnen wurden, wie auch den größeren Fundkomplex aus den Jahren 2004 und 2006, zu veröffentlichen. Die archäobotanische Proben stammen aus der Schlemmung der Lehmfüllungen von archäologischen Objekten (Feuerstellen, Vorratsgruben, Herstellungs-/Wirtschaftsgebäuden, Wohnhäusern und ä.), oder aus der Schlemmung der Gefäßinhalten und einzeln abgenommenen verkohlten oder unverkohlten Holzresten. Die Schlemmung verlief außerhalb des archäobotanischen Laboratoriums mit Hilfe der Siebe mit 0,2 und 0,7 mm Größe. Die Identifizierung der pflanzlichen Makroreste wurde unter einer binokularen stereoskopischen Lupe mit maximaler Vergrößerung von 40x für Samen und 250x für Holzkohlen und Holzreste analysiert.

Neolithikum

Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Flur Kraliny, Siedlung, Grabung 2004. Von 22 Proben wurden 202 Pflanzenreste gewonnen: Holzkohlen - *Prunus* sp., *Quercus* sp., *Ulmus* sp., Laubholz; angebaute Pflanzen - *Panicum miliaceum, Triticum dicoccon, Triticum monococcum, Triticum spelta, Cerealia* indet.; wildwachsende Pflanzen - *Bupleurum* sp., *Echinochloa crus-galli, Fallopia convolvulus, Galium tricornutum, Chenopodium hybridum, Chenopodium* sp., *Sambucus ebulus, Sambucus* sp.

Äneolithikum, Bronzezeit

Zvolen (Bez. Zvolen), Flur Čierne zeme, Rettungsgrabung (Beljak/Pažinová 2011). Unverkohlte Hölzer: *Betula* sp., *Fraxinus* sp., *Quercus* sp., *Ulmus* sp.

Bronzezeit

Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Flur Kraliny, Siedlung, Grabung 2006. Durch Analyse wurden 1732 Pflanzenreste gewonnen. Holzkohlen *Quercus* sp., *Carpinus betulus, Fagus sylvatica, Pomoidae, Acer* sp., *Betula* sp., *Cornus* sp., *Rhamnus catharticus* und Laubhölzer. Getreidepflanzen: *Panicum miliaceum, Triticum dicoccon, Triticum monococcum, Triticum spelta, Triticum* sp., *Hordeum vulgare, Triticum aestivum, Cerealia* indet. Hülsenfrüchte: *Pisum sativum, Lens culinaris*. Wildwachsende Pflanzenarten: *Chenopodium album, Galium spurium, Galium odoratum, Echinochloa crus-galli, Bromus* sp., *Avena* sp., *Avena/Bromus, Amaranthus* sp., *Asperula arvensis, Carex* sp., *Cruciata laevipes, Galium aparine, Galium glaucum, Galium verum, Galium* sp., C*henopodium hybridum, Persicaria lapathifolia,* cf. *Rumex crispus, Rumex* sp., *Sambucus ebulus*.

Cinobaňa (Bez. Poltár), Flur Jarčanisko, Gräberfeld, Kyjatice-Kultur (Furmánek/Mitáš 2011). Von 66 Proben wurden 366 Pflanzenreste gewonnen. Holzkohlen gehören: *Quercus* sp., *Fagus sylvatica, Tilia* sp. und näher unbestimmten Laubhölzern. Wildwachsende Pflanzen: cf. *Aphanes arvensis*, cf. *Atropa bella-donna*, cf. *Cuscuta* sp., *Galium* sp., *Mentha* sp., cf. *Silene longiflora*.

Hallstattzeit

Smolenice (Bez. Trnava), Flur Molpír, Burgwall, Grabung 2008. Vom Wohnhaus (Objekt 1) wurden zehn Proben abgenommen. Holzkohlen: *Ulmus* sp., *Quercus* sp., *Carpinus betulus, Salix* sp., *Acer* sp., *Betula* sp., *Fagus sylvatica, Pomoidae,* Laubholz. In der Pfeilspitze unverkohltes Holz: *Betula* sp. Getreidepflanzen: *Hordeum vulgare* und *Panicum miliaceum*.

Hallstattzeit/Latènezeit

Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Flur Kraliny, Siedlung, Grabung 2004. Acht Proben stellten 257 Pflanzenreste zur Verfügung. Holzkohlen: *Quercus* sp., *Ulmus* sp., *Cornus* sp. und Laubhölzer. Getreidepflanzen: *Triticum monococcum, Hordeum vulgare, Panicum miliaceum, Triticum dicoccon, Triticum aestivum, Triticum* sp., *Cerealia* indet. Wildwachsende Pflanzen: *Chenopodium album, Chenopodium hybridum*, cf. *Asperula arvensis, Echinochloa crus-galli, Sambucus nigra*), *Veronica hederifolia*.

Latènezeit

Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Flur Kraliny, Siedlung, Grabung 2004. Von den Siedlungsobjekten stammen 993 pflanzliche Makroreste. Holzkohlen gehörten: *Quercus* sp., *Ulmus* sp., *Pomoidae* und Laubholz. Angebaute Pflanzen: *Panicum miliaceum, Hordeum vulgare, Triticum aestivum, Triticum monococcum, Triticum spelta*, cf. *Avena sativa, Avena* sp., *Secale cereale, Triticum* sp., *Pisum sativum*. Wildwachsende Arten: *Chenopodium album, Chenopodium hybridum, Chenopodium* sp., *Echinochloa crus galli, Fallopia convolvulus, Digitaria ischaemum, Digitaria* sp., *Agrostemma ghitago, Amaranthus* sp., *Asperula*

arvensis, *Bromus* sp., *Carex* sp., *Galium aparine*, *Galium odoratum*, *Galium* sp., *Glaucium corniculatum*, *Hyoscyamus niger*, *Hypericum* sp., cf. *Muscari comosum*, *Muscar*i sp., cf. *Polygonum aviculare*, *Solanum dulcamara*, *Stachys annua*, *Stellaria* sp. *Viola* sp.

Römerzeit

Domaňovce (Bez. Poprad), Flur Na dlhom, Siedlung, Grabung 2008. Holzkohlen von der Feuerstelle: *Quercus* sp., *Fagus sylvatica, Picea abies*.

Hronovce (Bez. Štúrovo), Flur Čajakovo, Gräberfeld, 2. Jh. - erste Hälfte des 3. Jh., Grabung 2008. Speerspitze: cf. *Quercus* sp.

9. Jahrhundert

Stránska (Bez. Rimavská Sobota), Flur Kraliny, Siedlung, Grabung 2004. Von Siedlungsobjekten gewonnene Holzkohlen: *Quercus* sp., *Ulmus* sp., *Carpinus betulus*, *Prunus* sp. und cf. *Corylus avellana*. Getreidepflanzen: *Panicum miliaceum, Triticum aestivum*, *Hordeum vulgare*, *Triticum spelta*, *Cerealia* indet. Unkraut: *Chenopodium album*, *Chenopodium hybridum*, cf. *Chenopodium polyspermum*, *Chenopodium* sp., *Echinochloa crus-galli*, *Galium aparine*, *Galium odoratum*, *Galium* sp., *Agrostemma ghitago*, *Atriplex* sp., *Carex* sp., cf. *Digitaria* sp., *Sambucus nigra*, *Sambucus* sp. *Setaria* sp., *Trifolium* sp., *Veronica hederifolia*.

15. - 16. Jahrhundert

Kluknava (Bez. Gelnica), Flur Kastell, Grabung 2008 (Soják 2011). Holzkohlen aus Grubenhaus: *Abies alba*, *Tilia* sp., cf. *Tilia* sp., *Popolus/Salix*, *Betula* sp., *Larix decidua*.

17. - 18. Jahrhundert

Nitrianska Blatnica (Bez. Topoľčany), Flur Hl. Georg-Kirche, zweite Hälfte des 17. Jh. (J. 1650), A. Ruttkay, 2008. Hölzernes Altarbrett aus der Kirche: (*Acer* sp.) und *Taxus baccata*.

Nitra (Bez. Nitra), Flur Zoborský kláštor (Kloster), Grabung 2002 und 2008 (Samuel 2011). Unverkohlte Holzreste und Holzkohlen: *Picea abies*, *Abies alba* und *Quercus* sp.

VÝSLEDKY VÝSKUMU GRAVETTIENSKEJ LOKALITY TRENČIANSKE BOHUSLAVICE

Tomáš Michalík - Martin Vlačiky

Trenčianske Bohuslavice (okr. Nové Mesto nad Váhom), poloha Pod Tureckom, archeologický výskum, sídlisko, gravettien, epigravettien(?). Uloženie nálezov: Pamiatkový úrad Slovenskej republiky, Bratislava.

V septembri bol uskutočnený archeologický výskum na známej gravettienskej lokalite v Trenčianskych Bohuslaviciach (*Bárta 1988*; *Žaár 2007*). Výskum bol realizovaný formou sondážneho výkopu s rozmermi 2 x 1 meter, s orientovaním sondy podľa svetových strán a zameraním na stĺpy elektrického vedenia. Cieľom výskumu bolo získanie nekontaminovaného paleontologického materiálu, ktorý je predmetom geochemických analýz izotopov (na objasnenie migrácie lovnej zveri, rekonštrukciu paleoteploty, určenie paleopotravy) a genetických analýz (problematika vzťahov medzi mamutími a sobími populáciami v regióne strednej Európy). Zo sondy boli tiež odobraté sedimentologické, malakozoologické a palynologické vzorky. Vzorky uhlíkov zo všetkých troch vrstiev boli zaslané na rádiokarbónové datovanie do Gröningenu. Artefakty boli zameriavané nivelačným prístrojom a všetok vykopaný materiál zo sondy bol preplavovaný.

Výsledkom výskumu je zachytenie troch kultúrnych vrstiev. V prvej (hĺbka ~25 – 40 cm) sa zameralo sedem artefaktov, z toho dva kusy bolo možné zložiť v jednu neretušovanú čepeľ. Táto vrstva ležala v spraši, ktorá mala mocnosť okolo 20 cm (25 – 45 cm), bola subvertikálne rozpukaná a boli v nej viditeľné inkrustácie karbonátov, miestami koncentrácie fľakov oxidov Fe a Mn, občasné cicváre a krtoviny vyplnené materiálom pochádzajúcim z nadložnej pôdy. Jediným nástrojom, pochádzajúcim z prvej vrstvy, bola priečne šikmo retušovaná čepeľ z rádiolaritu.

V podloží spraše sa od hĺbky ~45 cm až po bázu skúmaného profilu sondy (110 cm) nachádzali stredne hnedavé geliflukčne ukladané koluviálne ílovité silty s piesčitou prímesou, ktoré pozvoľne prechádzali do nadložných spraší. V nich bola v hĺbke ~60 – 70 cm zachytená druhá vrstva, ktorá poskytla šesťnásť kusov zameraných artefaktov, z toho v jednom prípade bolo možné z dvoch artefaktov zložiť jeden nástroj. Z nástrojov sa vyskytlo dvojité rydlo na bilaterálne retušovanej čepeli z eratického silicitu (obr. 82: 1) a obvodovo retušované čepeľové škrabadlo kombinované s rydlom z eratického silicitu (obr. 82: 2). Z výplavov pochádza čepieľka s otupeným bokom z eratického silicitu. Na rozdiel od prvej vrstvy sa z výplavov získali i malé fragmenty prepálených kostí.

Tretia vrstva (hĺbka ~90 – 110 cm) bola z archeologického i paleontologického hľadiska najbohatšia. Bolo stratifikovaných 83 kostí a ich fragmentov (pochádzajúcich z mamuta, soba, líšky a zajaca) a 48 artefaktov kamennej štiepanej industrie. Z nástrojov sa našlo päť retušovaných čepelí (obr. 82: 3, 5), fragment hrotitej retušovanej čepele (obr. 82: 4), štyri čepieľky s otupeným bokom (obr. 82: 6 – 8) a dva rydlá (jedno hranové, jedno klinové). Z výplavov tretej vrstvy pochádza trinásť kusov čepieľok s otupeným bokom, resp. ich fragmentov (z celkového počtu 92 artefaktov).

Zo všetkých troch vrstiev teda pochádza 71 stratifikovaných artefaktov kamennej štiepanej industrie (t.j. po zložení 69 kusov) a 145 artefaktov (v prevažnej väčšine úštepy malých rozmerov - „chips“) bolo nájdených vo výplavoch. Z výplavov tretej vrstvy, okrem fragmentov kostí, tiež pochádzajú nálezy hrudiek vypálenej hliny.

Povrchovým zberom počas výskumu boli získané dva jadrá, fragment čepeľového škrabadla, dva fragmenty retušovaných čepelí, štyri úštepy, fragment neretušovanej čepele a štyri „chips“.

Výskum potvrdil existenciu troch mladopaleolitických kultúrnych vrstiev, ležiacich nad sebou v superpozícii. Na rozdiel od údajov J. Bártu z jeho výskumu na lokalite v polovici 80-tych rokov 20. stor. sa nenarazilo na „spodnú“ vrstvu, avšak v hĺbke ~25 – 40 cm bola stratifikovaná vrstva, ktorú J. Bárta neuvádza. Dve spodné vrstvy možno na základe ich stratigrafickej pozície priradiť gravettienu - horizontu hrotov s vrubom. Vrchná vrstva môže patriť gravettienu alebo epigravettienu. Výsledky výskumu budú postupne publikované v odborných publikáciách. Prvé výsledky boli prezentované na konferencii Kvartér 2008 v Brne (*Vlačiky/Michalík/Nývlt 2008*).

L i t e r a t ú r a

Bárta 1988 - J. Bárta: Trenčianske Bohuslavice un habitat gravettien en Slovaquie occidentale. Anthropologie (Paris) 92, 4, 173 – 182.

Vlačiky/Michalík/Nývlt 2008 - M. Vlačiky/T. Michalík/D. Nývlt: Gravettienske sídlisko v Trenčianskych Bohuslaviciach - výskum v roku 2008. In: A. Roszková/M. Vlačiky/M. Ivanov (eds): 14. Kvartér 2008 Brno 27. 11. 2008. Sborník abstrakt. Brno, 2008, 25 – 27.

Žaár 2007 - O. Žaár: Gravettienska stanica v Trenčianskych Bohuslaviciach. Diplomová práca. Katedra archeológie, Fil. fak., Univerzita Konštantína Filozofa. Nitra 2007.

GRABUNGSERGEBNISSE AUS DER GRAVETTIEN-FUNDSTELLE TRENČIANSKE BOHUSLAVICE. Trenčianske Bohuslavice (Bez. Nové Mesto nad Váhom), Flur Pod Tureckom, archäologische Grabung, Siedlung, Gravettien, Epigravettien(?). Aufbewahrung der Funde: Denkmalamt der Slowakischen Republik, Bratislava. Im September fand eine archäologische Grabung auf der bekannten Gravettien-Fundstelle in Trenčianske Bohuslavice statt (Bárta 1988; Žaár 2007). Die Grabung bestätigte drei jungpaläolithische Kulturschichten, die über einander in Superposition lagen. Im Gegensatz zu den Angaben von J. Bárta über seine Grabung auf der Fundstelle in der Hälfte der 80-er Jahre des 20. Jh. hat man allerdings nicht auf die „untere“ Schicht gestoßen. In der Tiefe von ~25 – 40 cm befand sich eine Stratifizierte Schicht, die J. Bárta nicht angibt. Zwei untere Schichten können aufgrund ihrer stratigraphischen Position zu Gravettien - Horizont der Kerbspitzen - eingegliedert werden. Die Oberschicht kann zu Epigravettien gehören.

ZVYŠKY ZVIERAT Z DOBY BRONZOVEJ A RÍMSKEJ ZO SÍDLISKA VO VEĽKEJ IDE

Zora M i k l í k o v á

V e ľ k á I d a (okr. Košice okolie), poloha Z á m o c k é t a b ľ y, záchranný výskum, sídlisko, staršia doba bronzová, hatvanská kultúra, stredná až mladšia doba bronzová, pilinská kultúra, doba rímska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

V priebehu záchranného výskumu lokality (*Hreha/Olexa 2009*) bolo preskúmaných osemnásť zahĺbených sídliskových objektov a štyri kolové jamky. Jedenásť objektov bolo datovaných do doby bronzovej, z ktorých sedem bolo priradených hatvanskej a štyri pilinskej kultúre. Do doby rímskej bolo datovaných šesť objektov a jeden objekt nebol chronologicky zaradený. Okrem artefaktov (keramika, mazanica, železný nožík a zlomok bronzovej nádoby) sa počas záchranného výskumu získal aj archeobotanický a archeozoologický materiál.

Analyzovaný osteologický materiál pochádza z výplne päťnástich objektov a zo zberov zo znižovania a začisťovania plochy, ale aj z háld. Odborne bol posúdený súbor, ktorý obsahoval 314 kostí, alebo

fragmentov, pochádzajúci zo 43 nálezových kontextov (*Miklíková 2008*). Príspevok prezentuje najdôležitejšie výsledky, ktoré sa týkajú materiálu z uzavretých nálezových celkov, hlavne sídliskových jám s jasným chronologickým určením. Hodnotený materiál predstavuje sídliskový odpad - zvyšky ľudskej potravy a odpad z výroby kostených a parohovinových predmetov. Príspevok prináša aj zistenia týkajúce sa morfológických vlastností zvierat. Osteometrické údaje sú uvedené v mm, skratky názvov štandardne odoberaných mier uvádzame podľa metodiky *A. von den Driesch* (*1976*).

Hatvanská kultúra

Hatvanský materiál pochádza zo siedmich objektov - 1, 2, 3, 5, 6, 9 a 10. Podľa archeológov nálezy reprezentujú prvé uzavreté celky tejto kultúry v oblasti Košickej kotliny, resp. východného Slovenska. Z objektov pochádza spolu 180 kostí, alebo fragmentov kostí zvierat. Najviac zvyškov obsahoval objekt 1 (jama) - spolu 50 kusov. Z tohoto materiálu boli po archeozoologickej analýze odobraté i vzorky za účelom získania C^{14} dát (osemnásť kusov s celkovou hmotnosťou 507,2 g). Zvyšky zvierat boli datované približne do roku 1750 pred n. l. v laboratóriu v Poznani (informácia R. Hrehu).

V objektoch hatvanskej kultúry sa nachádzali zvyšky piatich domácich a štyroch divo žijúcich druhov zvierat (tabela 1). Pozornosť zasluhujú najmä zvyšky koňa(í), ktoré sa objavujú na sídliskách zo staršej doby bronzovej stále v malom počte. Patrí sem kompletne zachovaný prvý prstový článok z prednej končatiny dospelého koňa s hmotnosťou 76 g a rozmermi: GL=85,6; Bp=55,3; BFp=52,5; B=34,9; Bd=47,5; BFd=44,3; index štíhlosti I=B*100/GL = 40,8. Ide o kosť presahujúcu maximálne dĺžkové miery prstových článkov koní staršej doby bronzovej na juhozápadnom a východnom Slovensku (Nitriansky Hrádok - Zámeček, Barca I), ktoré uvádza *C. Ambros* (*1965*). Možno teda konštatovať, že jedinec z Veľkej Idy mal dlhší, a ako naznačuje index štíhlosti užší prst (tzv. sponku), ako je zistený priemer pre kone z Nitrianskeho Hrádku a Barce. Druhý exemplár koňa predstavuje distálnu časť holennej kosti (tíbia) z dospelého jedinca, pravdepodobne strednej až nadstrednej veľkosti. Približné rozmery: Bd=68,0; Dd=42,0. Čo sa týka morfológie ostatných domácich zvierat, na základe malého počtu vyšetrených kostí hovädzieho dobytka, možno uviesť prevažné zastúpenie menších stredných až stredne veľkých zvierat. V jedinom prípade sa podarilo získať údaj o výške v kohútiku - 103,16 cm (podľa dĺžky metatarzu, pohlavie neurčené). Ide o dospelého tura veľmi malého vzrastu, ktorý nedosahuje priemerné hodnoty zistené na ostatných preskúmaných sídliskách staršej doby bronzovej - 116 až 117 cm (*Ambros 1965*, 211). Na základe evidovaných patologických zmien na zachovaných prstových článkoch (dva prípady deformácie kĺbových plôšok) možno uvažovať o nadmernom zaťažovaní niektorých jedincov hovädzieho dobytka a ich využitie v záprahu. Viaceré kosti či fragmenty patrili turom mohutných rozmerov. Tie nebolo možné jednoznačne zaradiť k domácej (samce/kastráty?) či voľne žijúcej forme tura a boli zaradené do kategória *Bos primigenius* f.?. Môžu svedčiť o stále prebiehajúcich domestikačných snahách obyvateľov sídliska, prípadne o voľnejšom chove dobytka a možnosti spätného kríženia s praturom, tak ako to na základe svojich výskumov predpokladá *C. Ambros* (*1965*). Čo sa týka ošípaných, na základe jediného kompletne zachovaného metatarzu IV bolo možné získať údaj o výške domestikovaných jedincov v kohútiku - 58,9 cm (podľa *M. Teicherta 1969*). K morfológii hatvanských psov možno uviesť, že vyšetrené fragmenty dvoch dolných čeľustí patrili staršiemu psovi gracilnej a štíhlej stavby (fena?) a psovi menšej až strednej stavby. O pohlavnej a vekovej štruktúre domestikovaných zvierat nebolo možné získať dostatočné množstvo údajov, v priemere však vo vyšetrovanom súbore prevládali kosti dospelých jedincov. Medzi nedospelými sa vyskytli ošípaná (jedenásť krát), ojedinele hovädzí dobytok (jeden krát).

Väčšina kostí z hatvanských objektov nesie stopy po jatočnom spracovaní tiel zvierat človekom (zásek, zárezy, rozbité kosti a pod.). Spálené kosti sa vyskytli v objekte 1, 3 a 10 (spolu osemnásť kusov, 18 %). Stopy po hryzení a hlodaní mäsožravcami (pravdepodobne pes) boli zaznamenané na 31 fragmentoch (17 %). V súbore sme okrem potravného odpadu identifikovali aj artefakty vyrobené z kosti a zuboviny. Z objektu 1 pochádza vyhladený špiciak diviaka/ošípanej s dĺžkou 52,1 mm, z objektu 3 fragment rebra s dĺžkou 42,8 mm s ohladenou hranou a fragment špičiaka z diviaka s intencionálne vyhladenými hranami (dĺžka 78,0 mm). Parohová industria je reprezentovaná výrobkami, polotovarom a odpadom z výroby zrejme pracovných nástrojov. K výrobe predmetov bola využitá parohovina jeleňa. Z objektu 3/A pochádza zachovaný exemplár motykovitého nástroja s dĺžkou 267,1 mm vyrobený z bočnej vetvy parožia (očnica?), na jednom konci upravený do hrotu s okrúhlym prierezom, na druhom konci tupo ukončený (odrezaný od hlavnej vetvy parožia) a vybavený vydlabaným otvorom na upevnenie poriska. Z objektov 9 a 10 pochádzajú ďalšie dva opracované fragmenty parohoviny s bližšie neurčenou funkciou.

Pilinská kultúra

V dvoch preskúmaných objektoch pilinskej kultúry (4 a 11) boli objavené aj zvyšky zvierat. Spolu ide o veľmi malý súbor 63 kostí/fragmentov, v ktorom boli zastúpené štyri domáce a dva druhy divo ži-

júcich zvierat (tabela 1). Zvyšky koňa reprezentuje kompletne zachovaný prvý prstový článok zo zadnej končatiny dospelého jedinca. V porovnaní s hatvanským exemplárom je menších rozmerov (GL=80,0; Bp=48,5; BFp=46,7; B=30,2; Bd=41,0; BFd=39,3; indexom štíhlosti 38,8). V porovnaní s uvádzanými lokalitami zo staršej doby bronzovej ide o zviera s typickou priemernou dĺžkou prsta (sponky), no gracilnejšej stavby. O ostatných domácich zvieratách neposkytol materiál informácie. Možno konštatovať, že zvyšky pochádzajú hlavne z dospelých zvierat, nedospelé reprezentujú ošípaná, v jednom prípade ovca/koza. Podobne ako v prípade hatvanských objektov, väčšina kostí predstavuje potravný odpad človeka (záseky, zárezy, rozbité kosti a pod.). Spálené kosti sa vyskytli v objekte 11 (spolu desať kusov, 29 %). Iba 4 % kostí z objektu 4 a 34 % z objektu 11 nesie stopy po ohryze mäsožravcom. Medzi potravným odpadom sme identifikovali dva kostené fragmenty so stopami po opracovaní. Z objektu 4 pochádza fragment z lopatky veľkého cicavca s intencionálne zaostrenou hranou a z objektu 11 časť rebra hovädzieho dobytka s ohladeným zlomovým okrajom na jednom z koncou fragmentu.

Doba rímska

Archeozoologický materiál z doby rímskej pochádza z výplne piatich objektov (12, 13, 18, 21, 22). Poskytli iba nepatrné množstvo kostí na analýzu (osemnásť kusov). V odpade boli zaznamenané zvyšky tura, psa, srnca a diviaka (tabela 1). Na dvoch fragmentoch bol zistený ohryz psom, a medzi zvyškami sa vyskytla jedna spálená kosť. Za zmienku stojí unikátny nález rozbitého vajíčka z objektu 18. Tento materiál zatiaľ nebol druhovo určený (Aves indet.).

Tabela 1. Veľká Ida (Zámocké tably). Zastúpenie druhov zvierat v súbore (podľa NISP).

Taxón		Veľká Ida (Zámocké tably)		
		hatvanská k.	pilinská k.	doba rímska
Kôň	*Equus caballus*	2	1	
Tur	*Bos taurus*	38	6	5
Ošípaná	*Sus domestica*	22	3	
Ovca	*Ovis aries*	2		
Ovca/koza	*Ovis/Capra*	5	5	
Pes	*Canis familiaris*	4		1
Jeleň	*Cervus elaphus*	5	1	
Srnec	*Capreolus capreolus*	3		2
Diviak	*Sus scrofa*	5	1	1
Bobor	*Castor fiber*	1		
Malý hlodavec	*Rodentia*	1		
Tur domáci/pratur	*Bos primigenius* f.?	3	1	
Ošípaná/diviak	*Sus scrofa* f.?	6	1	1
Veľký cicavec	*Mammalia indet.*	21	11	5
Stredne veľký cicavec	*Mammalia indet.*	45	22	3
Cicavec	*Mammalia indet.*	15	8	
Lastúrniky	*Unioidae*	2	3	
Spolu fragmentov		180	63	18
Vták neurč. (vajce)	*Aves indet.*			1

Literatúra

Ambros 1965 - C. Ambros: Rekonštrukcia chovu domácich zvierat v dobe bronzovej podľa archeologických nálezov na Slovensku so zvláštnym zreteľom na hovädzí dobytok. Nepublikovaná kandidátska dizertácia. Nitra 1965.

Driesch 1976 - A. von den Driesch: Das Vermessen von Tierknochen aus vor- und frühgeschichtlichen Siedlungen. München 1976.

Hreha/Olexa 2009 - R. Hreha/L. Olexa: Sídlisko z doby bronzovej a doby rímskej vo Veľkej Ide. AVANS 2007, 2009, 80, 81.

Miklíková 2008 - Z. Miklíková: Veľká Ida. Výskumná nálezová správa 6663/08. Nitra 2008.

Teichert 1969 - M. Teichert: Osteometrische untersuchungen zur Berechnung der Widerristhöhe bei vor- und frühgeschichliche Schweinen. Kühn-Archiv 83, 1969, 237 – 292.

ANIMAL REMAINS FROM THE BRONZE AGE AND ROMAN PERIOD SETTLEMENT IN VEĽKÁ IDA. Veľká Ida (district of Košice - okolie), location Zámocké tably, rescue excavation, settlement, Early Bronze Age, Hatvan culture, Middle and Late Bronze Age, Piliny culture, Roman Period. Finds depoted in the Institute of Archaeology, Slovak Academy of Sciences, Research branch Košice.
This article presents the most remarkable results of the analysis of animal remains excavated during the rescue archaeological excavation at Zámocké tably site in Veľká Ida. In total, 18 settlement features and 4 post holes dated to the Early and Middle/Late Bronze Age and Roman period were discovered here. In this evaluation we deal only with the well-dated osteological material originating from the closed contexts - settlement pits. Majority of analyzed bones represent the human food waste but there were also examples of bone and antler tools present. The measurements have been adopted from A. von den Driesch (1976) and given in mm.
The animal bones of the Hatvan cultures originate from seven features and according to the archaeologist they represent the finds of first enclosed contexts ever discovered and excavated within the area of Košická Basin and Eastern Slovakia. In total 180 fragments have been studied from this period. The animal bones from pit 1 have been approximately dated to the 1750 BC in the laboratory for the C14 data in Poznan (pers. com. Hreha). Bone remains of horse, cattle, sheep, pig, dog, red deer, roe deer, wild boar, beaver and unspecified small rodent have been identified in the assemblage. The osteometrical analysis of a complete phalange of an adult horse showed that this animal had larger and slender pastern bone (fetlock) than the average of the Early Bronze Age horses from Nitriansky Hrádok-Zámeček (southwestern Slovakia) and Barca I (eastern Slovakia) studied by C. Ambros (1965). General morphology of bone fragments of cattle suggests that the Hatvan culture animals were of small or middle size. The only information on shoulder height - 103,16 cm (unknown sex) suggest very small cattle, bellow the average given for Early Bronze Age sites from Slovakia - 116 to 117 cm (Ambros 1965, 211). Two cases of heavy deformation of the articulation surface of cattle phalanges document possible overloading of animals in the work (draught cattle?). On the basis of one metapodial it was possible to estimate the shoulder height of a pig - 58,9 cm (according M. Teichert 1969). Recovered mandibular fragments of dogs suggest gracile and small to middle sized animals. 18 % of the material bears signs of dog gnawing and 17 % burnt bones. Except food garbage the assemblage revealed examples of bone/tooth artefacts: two intentionally worned pig/boar tusks and fragment of a rib with smoothed edges. Antler artefacts are represented by well-preserved and elaborated hoe shaped instrument and additional two worked parts of red deer antlers.
The Piliny culture material is represented by the assemblage of 63 bone fragments, among which remains of horse, cattle, pig, sheep/goat, red deer and wild boar are present. The complete first phalange of a horse indicates the animal with shorter and slender pastern bone than we observed for individual of the Hatvan culture. Burnt bones occurred mainly in the pit 11 (29 %). Here 34 % of bones bear gnawing marks of dog. Two bone artefacts were identified: scapula fragment with intentionally sharpened edge and cattle rib with the polished tip. The animal remains dated to the Roman Period originate from 5 features. They were low in numbers (18), and thus revealed mainly information considering species representation - cattle, dog, roe deer and wild boar. Noteworthy is the find of egg-shells, representing complete egg of most probably bird species.

ANALÝZA OSTEOLOGICKÝCH NÁLEZOV ZO VČASNOLATÉNSKEHO HRADISKA V HORNÝCH OREŠANOCH

Zora Miklíková - Július Jakab

Horné Orešany (okr. Trnava), poloha Slepý vrch (544 m n. m.), hradisko, včasná doba laténska. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko leží na jednom z bočných hrebeňov Malých Karpát, medzi údolím horného toku Parnej na západe a chotármi obcí Dolné a Horné Orešany na východe. Po predchádzajúcom zisťovacom archeologickom výskume v rokoch 2004 a 2005 (*Pieta 2007*) sa uskutočnil výskum lokality v rámci projektu *Záchrana archeologického kultúrneho dedičstva*, podporovaného Vládou SR (*Pieta/Jakubčinová/Šebesta 2011*). Hradisko je datované do včasnej doby laténskej. V roku 2008 sa sondážou preskúmali sídliskové vrstvy iba na malých plochách terás pozdĺž opevnení s cieľom overenia stratigrafie lokality a technológie opevnenia hradiska. Zároveň sa sledoval rozsah škôd spôsobených hľadačmi kovov. Vysoké zastúpenie

dokladov miestneho remesla, zbraní, ako aj nadpriemerné množstvo hromadných nálezov dokladajú pravdepodobne násilný zánik hradiska. Pomerne veľké množstvo zvyškov deformovaných zbraní (ošte-py, kopije, meče) naznačujú aj možnosť existencie rituálnych depónií. Kumulácie nálezov obsahovali aj kostrové pozostatky ľudí a zvierat, ktoré sú predmetom štúdia tohto príspevku.

Zaevidovalo sa dovedna 60 vreciek osteologického materiálu (fragmentov kostí). Našiel sa v son-dách I až III a bol zoskupený zrejme v piatich zhlukoch. Najpočetnejšie skládky ľudských i zvieracích kostí a keramiky sa zistili v sonde III. Vedúci archeologického výskumu usúdil, že je potrebná prítom-nosť osteológa v teréne. Zdalo sa, že ide o náhodné kumulácie kostí bez asociovaných vzťahov. Neanato-mické uloženie kostí bolo potvrdené v teréne, a neskôr aj v priebehu hodnotenia materiálu v laboratóriu. Vyzdvihnuté kosti boli zoskupené do vreciek podľa nálezovej situácie a kontextu (sonda, sektor, vrstva, hĺbka, dátum odberu a príslušnosť k zhluku). Úlomky ľudských a zvieracích kostí boli separované a ana-lyzované v laboratóriu oddelene.

Ľudské kosti

Ľudské kosti sa zachovali len v podobe úlomkov. Rekonštruovať bolo možné len fragmenty z jed-notlivých vreciek. Úlomky kostí z odlišných vreciek neboli kompatibilné a nebolo možné zistiť ani hod-notu žiadneho metrického znaku. Väčšina fragmentov ľudských kostí sa zachovala s korodovaným po-vrchom a bola ohraničená postmortálnymi lomnými plochami. Na časti úlomkov boli okrem lomných plôch po čerstvých zásahoch, vzniknutých pri odkrývaní, resp. ďalšej manipulácii pred analýzou, aj línie a plochy lomov z perimortálneho obdobia. Stopy po sečných zásahoch, zárezoch ani po ohryzení neboli na ľudských kostiach zistené. Fragmenty kostí, vyzdvihnuté v roku 2005 boli zabalené do jedného vrecka a analyzovali sa ako jedna vzorka. Predstavovali úlomky dvanástich samostatných kostí, ktoré mohli patriť až štyrom jedincom. Všetky ostatné úlomky kostí boli vyzdvihnuté počas terénneho výskumu v roku 2008 a boli zabalené v ďalších 59 vreckách (spolu 156 kostí, mohli pochádzať až zo 67 jedincov). Ľudské kosti z roku 2005 pochádzali minimálne zo štyroch jedincov (dve deti vo veku infans II a infans III, pravdepodobne muž vo veku adultus a pravdepodobne žena vo veku adultus II). Vo vreckách z roku 2008 boli úlomky ľudských kostí najmenej z jedenástich jedincov, z ktorých boli tiež dvaja nedospelí (mohli však patriť až 67 jedincom). Do vekovej kategórie adultus patrili štyria a do vekovej kategórie maturus traja jedinci. Medzi dospelých bez bližšieho určenia veku boli zaradení ešte dvaja jedinci prav-depodobne odlišného pohlavia.

Zvieracie kosti

Hodnotené archeofaunálne nálezy pochádzajú predovšetkým z priestoru sondy III. Kosti zvierat boli rozlámané do väčších či menších fragmentov, väčšinou nemerateľné, a ich povrchová štruktúra bola značne narušená eróziou. Väčšina z nich nesie stopy po zlomeninách, ktoré s najväčšou pravdepodob-nosťou vznikli až v postmortálnom období, a to jednak v rámci manipulácie dávnych obyvateľov s telami zvierat a ich odpadom. Množstvo čerstvých zlomov svedčí o zlomeninách vzniknutých počas výkopo-vých prác. Charakter materiálu (stupeň fragmentácie, zlomy atď.) tak pripomína bežný sídliskový od-pad. Zvláštnosťou je, že neboli zaznamenané žiadne známky priamo dokladajúce jatočné spracovanie tiel zvierat (zárezy, záseky a pod.). Na kostiach sa (až na jednu výnimku) nenachádzali ani stopy ohryzu po psoch, prípadne iných zvieratách. To by mohlo svedčiť o odlišnej manipulácii s telami zvierat a ich zvyškami, a teda o tom, že nejde o typický potravný odpad človeka. Povrch vzoriek bol však silne erodo-vaný a preto nezaznamenanie relevantných stôp po konzumácii ešte neznamená, že sa na materiáli ne-vyskytli vôbec. Iba malé množstvo kostí/fragmentov niesli stopy spálenia/opálenia. Ich rozličné sfarbenie (od čiernej až po modrosivú) svedčí o rôznom stupni a charaktere pôsobenia teploty (ohňa) na kosti.

Celkovo sa analyzovaný súbor skladá z 274 kostí/fragmentov (NISP), z čoho 34,7 % sa podarilo druhovo určiť. Ostatné vzorky boli zaradené do umelo vytvorených taxonomických kategórií (tabela 1). Identifikované boli štyri domáce - tur, ovca/koza, kôň, ošípaná, a jeden divo žijúci druh - jeleň. Domáce zvieratá tvoria 34,5 % z celkového počtu zvyškov. Zastúpenie zvyškov tura a ovce/kozy je vyrovnané (14,6 % a 11,7 %), na treťom mieste v počte zvyškov je kôň (6,9 %). Veľmi nízke je zastúpenie ošípanej. Temer polovica kostí v súbore patrí veľkým cicavcom, s najväčšou pravdepodobnosťou koňovi a turovi.

Z hľadiska kontextuálneho najviac archeofaunálnych zvyškov obsahovali vrecká č. 35, 43 a 49. Zo sondy III pochádza najviac zvieracích kostí zo sektora A (47,1 %) a z vrstvy 4 – 5 (57,3 %). Čo sa týka preskúmaných zhlukov, najviac kostí zvierat obsahoval zhluk pracovne označený č. 2 (17,9 %). V súbore prevládajú kostrové elementy hlavy (hlavne sánka a zuby), rebrá a stavce.

Pohlavie sa u domácich zvierat nepodarilo určiť ani v jedinom prípade. Určenie veku svedčí o prevlá-dajúcom zastúpení dospievajúcich a dospelých zvierat v súbore, subadultus-senilis (42,7 %). Zaznamenaný bol aj výskyt nedospelých, juvenilných/subadultných jedincov tura, ovce/kozy a ošípanej (spolu 6,2 %).

Z hľadiska štúdia morfológie dávnych zvierat zvyšky z horných Orešian neposkytujú temer žiadne údaje. Merateľné boli zväčša vcelku zachované zuby. Početné zvyšky koňa domáceho, možno patriace jednému zvieraťu, reprezentujú zviera/tá menšieho stredného vzrastu (veľkostne podobný, uložený v zbierke AÚ SAV v Nitre, referenčnému jedincovi samčieho pohlavia je z obdobia včasného stredoveku z lokality Dubovany). Veľký prstový článok tura domáceho s abnormálne zväčšennou proximálnou artikulačnou plochou by mohol naznačovať zastúpenie kastráta/divoký druh tura, možno počas života pracovne využívaného.

Podľa prevažujúcich elementov, ich stranovej príslušnosti a s prihliadnutím na vek, môžeme v súbore sledovať zvyšky minimálne jedného dospelého a jedného juvenilného jedinca tura domáceho, jedného dospelého koňa, jednej dospelej a nedospelej ovce a ošípanej. Spolu teda zvyšky identifikovaných domácich druhov pochádzajú minimálne zo šiestich jedincov. Toto určenie je však iba orientačné, keďže materiál je veľmi zlomkovitý.

Záver

Sekundárnu polohu nálezu fragmentov ľudských kostí dokladá ich nekompatibilita z odlišných vreciek, stav zachovalosti, absencia stôp po zárezoch, zásekoch i ohryzení a charakter lomných plôch. Stav zachovalosti fragmentov ľudských kostí i nálezové okolnosti v kultúrnych vrstvách včasnolaténskeho hradiska v Horných Orešanoch nasvedčujú, že ide o následky vyrovnávania terénu v areáli hradiska, pri ktorom boli porušené staršie kultúrne vrstvy. Premiestnili sa aj čiastočne fosilizované ľudské kosti, resp. fragmenty kostí (organická zložka v nich bola zrejme len málo zastúpená).

Zistená druhová a anatomická skladba, ale predovšetkým charakter sledovaných tafonomických aspektov archaeofaunálneho materiálu podporujú interpretáciu analyzovaných zvyškov v rámci zhlukov ako „skládok“ odpadu, náhodne rozmiestnených v priestore preskúmanej sondy III. Neanatomické usporiadanie jednotlivých kostí, overené osteológom už počas terénnych prác, potvrdzuje uvedenú hypotézu. Absencia stôp po porcovaní (zárezy, záseky atď.) a ohryze kostí mäsožravcami, ktorá by mohla naznačovať odlišný pôvod zvyškov, a manipulácie s telami zvierat je nutné preskúmať a overiť v rámci budúceho archeologického výskumu na lokalite.

Tabela 1. Horné Orešany (Slepý vrch). Sortiment druhov zvierat podľa počtu zvyškov.

Taxón		NISP	%
Kôň	*Equus caballus*	19	6,9
Tur	*Bos taurus*	40	14,6
Ovca/koza	*Ovis/Capra*	29	10,6
Ovca	*Ovis aries*	3	1,1
Ošípaná	*Sus domestica*	3	1,1
Domáce spolu		94	34,3
Jeleň	*Cervus elaphus*	1	0,4
Divo žijúce spolu		1	0,4
Tur/jeleň	*Bos/Cervus*	1	0,4
Domáce/divo žijúce spolu		1	0,4
veľkosť tur/kôň		39	14,2
veľký cicavec		33	12,0
stredne veľký cicavec		13	4,7
cicavec		93	33,9
Bližšie neurčené spolu		178	65,0
Vzorky spolu		274	100

Literatúra

Pieta 2007 - K. Pieta: Der Frülatènezeitliche Burgwall in Horné Orešany, Westslowakei. Slov. Archeol. 55, 2007, 295 – 310.

Pieta/Jakubčinová/Šebesta 2011 - K. Pieta/M. Jakubčinová/B. Šebesta: Výskum včasnolaténskeho hradiska v horných Orešanoch. AVANS 2008, 2011, 209 – 212.

ANALYSE DER OSTEOLOGISCHEN FUNDE AUS DER FRÜHLATÈNEZEITLICHEN BURGSTÄTTE IN HORNÉ OREŠANY. Horné Orešany (Bez. Trnava), Lage Slepý vrch, (Malé Karpaty, 544 m ü. d. M.), Burgstätte, frühe Latènezeit. Die Lokalität untersuchte man nach der vorigen Feststellungsgrabung in den Jahren 2004 und 2005. Im Jahr 2008 untersuchte man die Siedlungsschichten mit dem Ziel der Verifizierung der Stratigraphie der Lokalität und auch der Technologie von der befestigten Burgstätte und beaufsichtigt man auch das Ausmaß der durch den Metallsucher verursachten Schäden. Der Gegenstand des Studiums sind die Funde der menschlichen und tierischen Skelett-Überreste, die separiert und analysiert wurden. Die Menschenknochen, im Jahr 2005 aufgehoben, stammten mindestens aus vier Einzelwesen und die Menschenknochen vom Jahr 2008 gehörten mindestens den elf Einzelwesen. Die Gattungsstruktur und die anatomische Struktur und der Charakter der taphonomischen Aspekte des archäofaunalischen Materials ermöglichen uns die Überlegung, die Knochen als die zufällige Mülldeponie zu betrachten. Es wurden die Überreste der Haustiere von mindestens sechs Einzelwesen identifiziert (Auerochs, Pferd, Schaf, Sau). Die Inkompatibilität der Knochenfragmente, der Erhaltungszustand, die Absenz von Spuren von Einkerbung und Schrämkerb und auch Verbiss und vorerst der Charakter der Bruchflächen weisen ihre sekundäre Position nach. Wahrscheinlich geht es um die Nachwirkungen der Terrainplanierung im Gelände der Burgstätte, bei deren die älteren kulturellen Schichten beschädigt wurden.

POKRAČOVANIE SYSTEMATICKÉHO VÝSKUMU POHREBISKA V ŽDANI

Elena M i r o š š a y o v á

Ž d a ň a (okr. Košice okolie) poloha D o b o k y (miestny názov Köszer), výskum na vedecké a dokumentačné účely, pohrebisko, doba halštatská. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

V roku 2008 sme plošne nadviazali na výskumy v rokoch 2006 a 2007 (*Miroššayová/Olexa, 2008; 2009*). Zamerali sme sa na preskúmanie plochy medzi sondou 2/06 a šikmo položenou sondou 3/06. Dôvodom k výberu miesta bol zámer postupne vyrovnať preskúmaný priestor tak, aby sa dalo lepšie sledovať vzájomné postavenie jednoduchých hrobov, urnových hrobov a hrobiek. Základná plocha 10 x 10 m bola dodatočne rozšírená smerom na sever o plochu 1,30 x 3,50 m, a plochu nepravidelného tvaru smerom na východ - cca 25 m². Povrchová vrstva sa tak ako v predošlých rokoch prehlbovala ručne. Postup prác vyplynul z nálezových situácií na pohrebisku, pretože horné vrstvy kamenných deštrukcií hrobov sa začínajú v rôznej hĺbke od 0,25 do 0,40 m. Po odstránení vrchnej vrstvy pôdy sa pokračovalo podľa zistenej situácie. Rozptyl kamenných deštrukcií sa začistil a zdokumentoval. Následne sa pristúpilo k rozoberaniu tých kameňov, ktoré boli evidentne v sekundárnej polohe. Až po ich odstránení sa výraznejšie črtali obrysy kamenného zásypu hrobiek, kruhové usporiadanie kameňov urnových hrobov a rozloženie kameňov pri tzv. „nasypaných" hroboch.

Na preskúmanej ploche približne 130 m² sme v tomto roku zachytili 11 hrobov s rôznou úpravou a stavom porušenia. Hrobky 37/08, 40/08, 41/08 a urnový hrob 43/08 boli pomerne dobre zachované. Ostatné hroby boli zasiahnuté orbou. Hroby 35/08, 36/08 a 39/08 mali urnu odoranú, in situ medzi kamenným obložením sa z nej zachovali iba zlomky z dna alebo stien. Hrncovitá popolnica a prídavný hrniec z hrobu 42/08 ležali v sekundárnej polohe mimo zoskupenia kameňov, kde boli evidentne stiahnuté pri orbe. Pôvodná poloha a forma hrobu sa z nálezovej situácie nedala identifikovať. Jednoduchú úpravu mali hroby 38/08, 44/08 a 44/08. Zvyšky kremácie nasypané na plochých kameňoch alebo plytkej jamke prekrývala jedna vrstva kameňov. S ohľadom na fakt, že v úrovni vrstvy kameňov prekrývajúcej popol a drobné kalcinované kosti neboli už hroby porušené orbou, uvažujem predbežne hypoteticky o ďalšej forme pochovávania na pohrebisku. Horná úroveň urnového hrobu 43/08 bola zachytená v hĺbke 0,60 – 0,65 m. Vázovitá urna obložená kameňmi stála v jamke zahĺbenej do podložia (obr. 84: 1). Na pleciach urny bol zosunutý zvyšok misky so zatiahnutým okrajom, ktorá ju pôvodne prekrývala. Dno misky sa našlo vo výplni spolu s popolom, nedohorenými kosťami, železným náramkom a korálikom. Vedľa urny ležala železná ihlica s hlavicou stočenou do očka, drobné bronzové zliatky, železná pinzeta(?) a malý fragment neidentifikovateľného železného predmetu.

Z preskúmaných hrobiek sú pozoruhodné hrobky 40/08 a 41/08. Hrobka 40/08 s orientáciou SZ-JV a rozmermi obdĺžnikovej jamy 2,68 x 1,15 m, a zahĺbením do podložia 0,55 m, s najväčšou pravdepo-

dobnosťou patrila dieťaťu (obr. 83: 2). Zo súboru milodarov, ktorý pozostával zo železných náramkov, železného noža, železnej tyčinky, jantárových korálikov, je dôležitá prítomnosť dvoch strieborných(?) záušníc s kužeľovitou hlavičkou. Patria k typu ozdôb s paralelami v skýtskom prostredí (*Petrenko 1978*, 27, 28, tab. 17). Medzi milodarmi boli roztrúsené zvyšky zubov a popola. Keramické prílohy stáli pri stene v protiľahlých rohoch hrobovej jamy. Hrobka 41/08 m mala obdĺžnikovú jamu 3 x 1,70 m, zahĺbenú do podložia 0,30 m (obr. 84: 2). Vo východnej časti na dne jamy stála vázovitá urna s popolom a nedohorenými kosťami. Tieto boli rozptýlené aj v jej blízkosti spolu s troma dvojicami jednoduchých železných náramkov s preloženými koncami, skorodovanými zlomkami železnej pinzety a korálikmi Použitie urny v hrobke je neobvyklé. V doteraz preskúmaných hrobkách s kamennou výplňou sme sa s takouto úpravou nestretli. Popol bol spravidla nasypaný na vydláždenom dne. Formy dvojkónických urien, hrncov s pretláčanou páskou pod okrajom a šálok získané pri tohoročnom výskume sú analogické keramickým nálezom z predošlých výskumov a v rámci Potisia zodpovedajú časovo keramickému inventáru mladšieho úseku doby halštatskej. Hroby z doby rímskej sa na ploche skúmanej nezistili.

Výskum v roku 2008 realizovaný s finančnou podporou vlády SR potvrdil opodstatnenosť sledovania pohrebiska, ktoré je intenzívnou poľnohospodárskou činnosťou ohrozené. Povrchové nálezy kameňov z porušených hrobov rozptýlené na oráčine severným smerom až k poľnej ceste oddeľujúcej polohu Doboky od polohy Višňové vzdialenej od skúmanej plochy cca 250 – 300 m (obr. 83: 1 - šipka ukazuje smer rozptýlených povrchových nálezov). Nadobudnuté poznatky naznačujú, že 55 doteraz preskúmaných hrobov predstavuje iba malú časť rozsiahleho pohrebiska.

Literatúra

Miroššayová/Olexa 2008 - E. Miroššayová/L. Olexa: Pokračovanie záchranného výskumu v Ždani. AVANS 2006, 2008, 113 – 115.

Miroššayová/Olexa 2009 - E. Miroššayová/L. Olexa: Výsledky výskumu pohrebiska v Ždani. AVANS 2007, 2009, 148, 149.

Petrenko 1978 - V. G. Petrenko: Ukrašenia Skifii VII-III v. do n. e. Archeologia SSSR, D 4-5. Moskva 1978.

FORTSETZUNG DER SYSTEMATISCHEN GRABUNG DES GRÄBERFELDES IN ŽDAŇA. Ždaňa (Bez. Košice Umgebung) Flur Doboky (Ortsname Köszer), Untersuchung für wissenschaftliche Zwecke und Dokumentationszwecke, Gräberfeld, Hallstattzeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra - Außenstelle Košice. Auf der Fläche von etwa 130 m² wurden elf verschiedene Gräber untersucht. Ziemlich gut erhalten waren die Gräber 37/08, 40/08, 41/08 und der Urnengrab 43/08. Die restlichen Gräber waren durch den Ackerbau beschädigt. In den Gräbern 35/08, 36/08 und 39/08 lagen zwischen der Steinfassung nur Urnenfragmente. Eine topfförmige Urne und ein weiteres Gefäß aus dem Grab 42/08 wurden in einer sekundären Lage erfasst. Die die ursprüngliche Stelle des Grabes und seine Gestaltung konnte aus der Fundsituation nicht identifiziert werden. Die Gräber 38/08, 44/08 und 44/08 waren einfach zugerichtet. Die Kremationsreste, aufgeschüttet auf flachen Steinen oder in einer flachen Grube, waren mit einer Steinschicht überdeckt. Im Urnengrab 43/08 mit Steinfassung stand in einer Grube eine vasenförmige Urne bedeckt mit einer Schüssel (Abb. 84: 1). Bei der Urne lag eine Eisennadel mit Öse, kleine Bronzeschmelzreste, eine Eisenpinzette(?) und ein kleines Fragment von einem unbestimmbaren Eisengegenstand. In ihrer Füllung befanden sich zwischen der Asche und Knochenresten ein Eisenarmband und eine Glasperle.

Interessante Funde enthielten die Gräber 40/08 und 41/08. Der Grab 40/08, mit der Orientierung Nordwesten-Südosten und Ausmaßen 2,68 x 1,15 m, war 55 cm tief und gehörte wahrscheinlich einem Kind (Abb. 83: 2). Auf dem Boden lagen Eisenarmbänder, ein Messer, ein Eisenstäbchen und Bernsteinperlen. Ein wichtiger Fund sind zwei Schläfenringe (silberne?) mit einem kegelförmigen Kopf, die Parallelen im skythischen Milieu haben. An der Wand in den gegenüberliegenden Ecken der Grabgrube befanden sich keramische Beigaben. Das Grab 41/08 mit der Orientierung Nordosten-Südwesten hatte eine rechteckige Grube 3 x 1,70 m, eingetieft in den Untergrund 0,30 m (Abb. 84: 2). Außergewöhnlich ist die Anwesenheit einer Urne. In bisher untersuchten Gräbern haben wir so eine Zurichtung noch nicht getroffen. Die Asche ist in der Regel auf dem bepflasterten Boden aufgeschüttet. In der Nähe der Urne lagen drei Paare von einfachen Eisenarmbänden mit überlappten Enden, verrostetes Fragment einer Eisenpinzette, weiterer unbestimmbarer Eisengegenstände und Glasperlen. Die gewonnene Keramik, Metallindustrie und Glasperlen aus untersuchten Gräbern sind mit weiteren Funden aus dem jüngeren Abschnitt der Hallstattzeit im Theißgebiet vergleichbar.

PRAVEKÉ, STREDOVEKÉ A NOVOVEKÉ NÁLEZY Z LOVINOBANE

Vladimír M i t á š

L o v i n o b a ň a (okr. Lučenec), intravilán, F a r s k á u l i c a 3 a 4, povrchový zber, sídlisko, mladšia až neskorá doba bronzová (kyjatická kultúra), vrcholný stredovek (12. – 13. stor.), neskorý stredovek (14. – 15. stor.), starší novovek (16. – 17. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V priebehu výskumu žiarového pohrebiska kyjatickej kultúry v Cinobani nám jeden z jeho objaviteľov, M. Peťko zo susednej obce Lovinobaňa, referoval o archeologických nálezoch z Lovinobane. Okrem iného sme sa od neho dozvedeli o „čriepkoch", ktoré sa objavujú pri rôznych prácach v záhradách rodinných domov na Farskej ulici 3 a 4. Ich majiteľov sme preto spolu s ním navštívili. Miesta parciel a okolnosti, pri ktorých sa „črepy a kosti" nachádzajú, nám ochotne ukázala a opísala O. Mišove. Zároveň nás ubezpečila, že rodina všetky nálezy poctivo zbiera, odkladá a následne nám nazbieraný materiál priateľsky darovala. Z rozhovoru s nálezcami sme sa ďalej dozvedeli, že dávnejšie nazbierané črepy boli odovzdané pracovníkom pobočky KPÚ Banská Bystrica v Lučenci. Z fotografie, ktorú nám O. Mišove venovala, je zrejmé, že sa medzi nimi nachádzala aj miniatúrna keramická vázička kyjatickej kultúry.

Po krátkej obhliadke lokality sme zistili, že nálezy indikujú polykultúrne sídlisko. Je veľmi pravdepodobné, že svojou rozlohou navštívené parcely presahuje. Rozkladá sa na relatívne strmom a južne orientovanom svahu v zastavanej časti obce, východne od novostavby rímsko-katolíckeho kostola.

V nálezovom súbore prevládajú zlomky keramiky, ale sú v ňom zastúpené tiež zvieracie kosti, mazanica a sklenená troska. Horizont pravekých nálezov reprezentujú keramické fragmenty kyjatickej kultúry. Sídliskovú keramiku zastupujú črepy z hrubostenných nádob. Popri nich sa vyskytol aj zlomok hrdla amfory alebo amforovitej vázy s horizontálnym žliabkovaním (obr. 87: 1) a zlomok misy s tzv. turbanovitým okrajom (obr. 87: 2). Všeobecne ide o typologicky nevýraznú keramiku, ktorá rámcovo patrí do mladšej až neskorej doby bronzovej. Horizont stredovekých a novovekých nálezov zastupujú predovšetkým črepy bielej keramiky z neskorého stredoveku a včasného novoveku (obr. 87: 5 – 11). Niektoré sú zdobené obežnými ryhami a červenou farbou. Zaujímavý je fragment hrdla fľaškovitej nádoby ozdobený vlnovkou. Na novovekej keramike je aplikovaná zelená, hnedá a žltá glazúra. V stredovekých a novovekých črepoch sa objavujú časti hrncov, pokrievok, misiek, džbánov alebo rúčka trojnožky. Rozoberaná keramika je spravidla tenkostenná a kvalitne vypálená (obr. 87: 3 – 11).

Predložené archeologické nálezy rozširujú spektrum pravekých a stredovekých sídlisk v južnej časti stredného Slovenska a vypĺňajú medzeru v poznaní staršej histórie obce Lovinobaňa (*Žigo a kol. 1986*, 15).

L i t e r a t ú r a

Žigo a kol. 1986 - P. Žigo a kol.: Lovinobaňa. Bratislava 1986.

VORZEITLICHE, MITTELALTERLICHE UND NEUZEITLICHE FUNDE AUS LOVINOBAŇA. Lovinobaňa (Bez. Lučenec), Innenbereich, Straße Farská 3 und 4, Streufunde, Siedlung, jüngere bis späte Bronzezeit (Kyjatice-Kultur), Hochmittelalter (12. – 13. Jh.), Spätmittelalter (14. – 15. Jh.), ältere Neuzeit (16. – 17. Jh.). Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Während der Grabung des Brandgräberfeldes der Kyjatice-Kultur in Cinobaňa waren die Mitarbeiter des Archäologischen Instituts SAW in Nitra über die archäologischen Funde in dem Nachbahrdorf Lovinobaňa informiert. Die Funde weisen auf eine polykulturelle Siedlung im Innenbereich der Gemeinde hin (Abb. 87). Im Fundkomplex überwiegen Keramikfragmente, aber vorgekommen sind auch Tierknochen, Lehmbewurf und Glasschlacke. Die vorzeitlichen Funde werden von Keramik aus junger bis später Bronzezeit vertreten. Die Siedlungskeramik der Kyjatice-Kultur repräsentieren Scherben von dickwandigen Gefäßen. Neben ihnen sind auch ein Halsfragment von einer Amphora oder amphorenförmige Vase mit horizontalen Rillen und ein Schüsselfragment mit sog. turbanförmigem Rand vorgekommen. Mittelalterliche und neuzeitliche Funde repräsentieren vor allem Scherben weißer Keramik aus Spätmittelalter und Frühneuzeit. Manche sind mit Umlaufsrillen und roter Farbe verzier. Interessant ist das Halsfragment eines flaschenförmigen Gefäßes, verziert mit einer Welle. Auf der neuzeitlichen Keramik befindet sich grüne, braune und gelbe Glasur. Unter den mittelalterlichen und neuzeitlichen Scherben kommen Teile von Töpfen, Deckeln, Schüsseln, Krügen oder Griff eines Dreifußes vor. Diese Keramik ist in der Regel dünnwandig und gut ausgebrannt. Die erwähnten archäologischen Funde erweitern das Spektrum der vorzeitlichen und mittelalterlichen Siedlungen im Südteil der Mittelslowakei und zugleich füllen die Lücken unserer Kenntnisse über die ältere Geschichte der Gemeinde Lovinobaňa aus.

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z KOVARIEC

Vladimír M i t á š - Mário Ž á č i k

K o v a r c e (okr. Topoľčany), polohy v intraviláne a extraviláne obce, povrchový zber, sídliská, pravek až stredovek. Uloženie nálezov: u nálezcu.

Na jeseň roku 2008 P. Gerši z Kovariec priniesol do Tribečského múzea v Topoľčanoch na odborné posúdenie nálezy zo svojej archeologickej zbierky. Zberateľ a záujemca o históriu Kovariec uviedol, že jej prevažnú časť získal povrchovými zbermi v katastri obce. V uvedenom nálezovom súbore sa nachádzala keramika, štiepaná kamenná industria, zlomok železnej čepele a železná troska. Tieto nálezy podľa tvrdenia nálezcu boli nazbierané na troch rôznych miestach katastra Kovariec. Zo zapožičaného materiálu sme vybrali, zdokumentovali a nižšie rozobrali iba charakteristické keramické nálezy.

1. Poloha i n t r a v i l á n, sídlisko(?), vrcholný stredovek.

Pri kopaní základov pivnice vedľa rímsko-katolíckej fary, údajne v hĺbke 1 až 1,5 m, sa našli hrubostenné keramické fragmenty z masívnych zásobníc, ktoré rámcovo patria do vrcholného stredoveku.

2. Poloha p r i b ý v a l o m m l y n e A. Z i c h a, mierna vyvýšenina na ľavom brehu rieky Nitry, polykultúrne sídlisko, stredný neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou), starší eneolit (lengyelská kultúra), stredný eneolit (bolerázska skupina), mladší eneolit (bošácka skupina), neskorý eneolit, včasná doba bronzová (kultúra Kosihy-Čaka), neskorá doba bronzová, staršia doba železná (lužická kultúra), včasný(?) stredovek.

Praveké i stredoveké nálezy z polohy „mlyn“ už boli zverejnené (*Klčo/Illášová 1993*, 9 – 14; *Wiedermann 1985*, 24). Materiál lengyelskej kultúry, lužickej kultúry a zo stredoveku, ktorý je v tejto lokalite evidovaný, má vo svojej archeologickej zbierke uložený aj P. Gerši (obr. 88: 6 – 8). V jeho zbierke sú však aj také nálezy, ktoré rozširujú poznatky o pravekom osídlení vyššie uvedenej polohy. Tenkostenný črep zdobený rytými líniami a jamkami tvaru tzv. notovej hlavičky dokladá osídlenie kultúry s mladšou lineárnou keramikou (obr. 88: 1). Neprehliadnuteľný je keramický fragment s typickou ornamentikou bolerázskej skupiny (obr. 88: 2). Prínosom k problematike sú viaceré črepy bošáckej skupiny. Na zlomkoch z okrajov nádob je aplikovaná pretláčaná plastická lišta (obr. 87: 4) a na zlomkoch z tiel nádob slamovanie (obr. 88: 3). Pravdepodobne s týmto horizontom nálezov súvisí aj zlomené keramické koliesko. Zaujímavý je zlomok misy s vnútornou rytou výzdobou a okrajom zdobeným jemným ryhovaním (obr. 88: 5). Je možné, že rytý ornament bol pôvodne bielo inkrustovaný. Najbližšie paralely má v nálezoch z konca eneolitu a začiatku doby bronzovej, ktoré odzrkadľujú juhovýchodné vplyvy (*Novotný 1955*, tab. 7: 6a). Bikónický hlinený praslen kultúrne a chronologicky neklasifikujeme.

3. Poloha V e ľ k ý T r i b e č, hradisko, neskorá doba bronzová, staršia doba železná (lužická kultúra).

Črepy lužickej kultúry, medzi ktorými sa objavili aj zlomky s jazykovitými výčnelkami, pochádzajú z areálu hradiska, ktoré sa rozkladá na temene vrchu Veľký Tribeč. V zhode s *L. Veliačikom* a *P. Romsauerom* (*1994*, 87), alebo *J. Katkinovou* a *S. Katkinom* (*2002*, 83) ich datujeme na koniec doby bronzovej a začiatok doby železnej.

Nálezy z archeologickej zbierky P. Geršiho rozširujú poznatky o pravekom a stredovekom osídlení Kovariec i stredného Ponitria.

L i t e r a t ú r a

Katkinová/Katkin 2002 - J. Katkinová/S. Katkin: Prieskum na hradisku Veľký Tríbeč. AVANS 2001, 2002, 83, 84.

Klčo/Illášová 1993 - M. Klčo/Ľ. Illášová: História Kovariec. Nitra 1993.

Novotný 1955 - B. Novotný: Slavónska kultúra v Československu. Slov. Arch. 3, 1955, 5 – 69.

Veliačik/Romsauer 1994 - L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. I - Katalóg. Nitra 1994.

Wiedermann 1985 - E. Wiedermann: Archeologické pamiatky topoľčianskeho múzea. Nitra 1985.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS KOVARCE. Kovarce (Bez. Topoľčany), Flure im Innenbereich und Außenbereich der Gemeinde, Streufunde, Siedlungen, Vorzeit bis Neuzeit. Aufbewahrung der Funde: beim Finder. Im Beitrag ist die Auswahl aus einer archäologischen Sammlung, die in das Tribečské Museum in Topoľčany P. Gerši aus Kovarce brachte, bewertet. Als Sammler und Interessent

für Geschichte von Kovarce hat er angegeben, dass der größte Teil aus seiner Begehungen im Kataster der Gemeinde stammt. Im Fundkomplex (Abb. 88) befand sich Keramik, Spaltindustrie, Fragment einer Eisenklinge und Eisenschlacke. Diese Funde stammen den Informationen des Sammlers nach aus drei verschiedenen Fluren. 1. Innenbereich, Siedlung(?), Hochmittelalter. 2. Bei der ehemaligen Mühle von A. Zich, polykulturelle Siedlung, mittleres Äneolithikum (Kultur mit jüngerer Linearkeramik), älteres Äneolithikum (Lengyel-Kultur), mittleres Äneolithikum (Boleráz-Gruppe), jüngeres Äneolithikum (Bošáca-Gruppe), spätes Äneolithikum, Frühbronzezeit (Kosihy-Čaka-Kultur), späte Bronzezeit, ältere Eisenzeit (Lausitzer-Kultur), Frühmittelalter(?). 3. Flur Veľký Tribeč, Burgwall, späte (?)Bronzezeit, ältere Eisenzeit (Lausitzer-Kultur). Die Funde erweitern die Kenntnisse über die Ansiedlung von Kovarovce, wie auch der mittleren Nitra-Region in mehreren Zeitabschnitten der Vorzeit und des Mittelalters.

PRIESKUM POLOHY BABA PRI PONICKEJ HUTE

Peter M o s n ý

P o n i c k á H u t a (okr. Banská Bystrica), poloha B a b a, prieskum terasy a prístupovej cesty na hradisko, obdobie sťahovania národov. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V lete sa realizoval prieskum na ploche hradiska v polohe Baba, ktorý sa uskutočnil v súvislosti so zvýšenou devastáciou lokality vykrádačmi. obhliadkou bolo zistené silné porušenie terénu s množstvom výkopov a jám. Vo vykopanej zemine sa nachádzali črepy nádob. V priestore predpokladanej brány vstupu na akropolu hradiska sa našiel zdobený praslen a fragment kostenej platničky s rytou výzdobou. Ide o dvojkónický praslen so širokým stredovým otvorom, zdobený na oboch stranách motívom stromčeka a vpichmi. Kostená platnička je na vonkajšej strane zdobená motívom rytých sústredných polkruhov, a na okraji sú tri pozdĺžne ryhy.

BEGEHUNG DER FLUR BABA BEI PONICKÁ HUTA. Ponická Huta (Bez. Banská Bystrica), Flur Baba, Begehung der Terrasse und der Zufahrtsstraße zum Burgwall, Völkerwanderungszeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Im Sommer wurde Begehung des Burgwalls in der Flur Baba gemacht. Der Grund war die steigende Zerstörung der Fundstelle durch die Schatzgräber. Die Besichtigung stellte starke Terrainzerstörung mit vielen Aushüben und Gruben fest. In der ausgehobenen Erde befanden sich Scherben. Im Bereich der angenommenen Eintrittspforte über der Akropolis des Burgwalls wurde ein verzierter Spinnwirtel und Fragment einer Knochenplatte mit geritzter Verzierung gefunden. Es handelt sich um einen zweikonischen Spinnwirtel mit breitem Loch in der Mitte, verziert an beiden Seiten mit einem Tannenbaummotiv und Die Knochenplatte ist auf der Außenseite mit geritzten gleichmittigen Halbkreisen verziert, am Rand sind drei längliche Rillen.

STREDOVEKÉ NÁLEZY V ŠPANEJ DOLINE

Peter M o s n ý

Š p a n i a D o l i n a (okr. Banská Bystrica), intravilán, dom č. 55, stredovek, 15. stor., novovek, 16. – 17. stor.. Uloženie nálezov: Hutnícke múzeum, Podbrezová.

Počas stavebnej rekonštrukcie domu č. 55 sa zistili v zásype terénu pod základmi budovy stredoveké a novoveké nálezy. Nálezová vrstva bola súčasťou úpravy terénu pod stavbu a tvorila niveletu základov. Medzi najstaršie nálezy patrila komorová kachlica s dobre zachovanou čelnou stenou, na ktorej bol reliéf s motívom sv. Doroty (obr. 89). Povrch kachlice bol zeleno glazovaný. S ostatných nálezov sa vyskytli fragmenty kuchynskej (trojnožky, pekáče) a stolovej (džbány, poháre) keramiky.

MITTELALTERLICHE FUNDE AUS ŠPANIA DOLINA. Špania Dolina (Bez. Banská Bystrica), Innenbereich, Haus Nr. 55, Mittelalter, 15. Jh., Neuzeit, 16. - 17. Jh. Aufbewahrung der Funde: Hutnícke múzeum, Podbrezová. Während der Baurekonstruktion des Hauses Nr. 55 haben wir im Terrain unter den Fundamenten mittelalterliche und neuzeitliche Funde festgestellt. Die Fundschicht war

Bestandteil der Terrainzurichtung unter dem Bau und bildete das Fundamentniveau. Zu den ältesten Funden gehört eine Kammerkachel mit gut erhaltener Vorderseite, auf der sich ein Relief mit dem Motiv der Hl. Dorothea befand (Abb. 89). Die Oberfläche der Kachel war grün glasiert. Zu weiteren Funden gehören Fragmente der Küchen- (Dreifüße, Bratpfannen) und Tischkeramik (Krüge, Gläser).

OSAMOTENÉ KOSTROVÉ HROBY Z CHOTÍNA

Gabriel Nevizánsky

Chotín (okr. Komárno), polohy Dolný hon a Strážne (miestny názov Káptalan a Kenderláb), záchranný výskum, hrob kostrový, 9. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný výskum sa uskutočnil v jesenných mesiacoch roku 1977 v súvislosti s rozsiahlou rekultiváciou pôdy v bývalom inundačnom území ramien Žitavy (*Nevizánsky 1978*, 177). Terénny výskum sme realizovali v dvoch rôznych polohách, ktoré boli od seba vzdialené cca 500 – 600 m.

Lokalita v polohe s miestnym názvom Káptalan sa nachádza asi 1500 m južne od juhovýchodného okraja obce, na terase Žitavy. Na odhumusovanej ploche cca 500 x 40 m sme odkryli predovšetkým objekty z doby rímskej. Zistili sme i sporadické osídlenie z obdobia neolitu, z doby laténskej a z 9. – 10. stor. Osamotený hrob sa našiel v severozápadnej časti skúmanej plochy, na juhozápadnom svahu terasy. Zahĺbili ho do rozmerného objektu 15/77 s nepravidelným pôdorysom, ktorý pochádzal z mladšej doby rímskej.

Hrob A/77. Kostra vo vystretej polohe s rukami pozdĺž tela s orientáciou SZ-JV (obr. 86 :1). Tesne pri ľavej ramennej kosti sa našiel nôž (1) s hrotom na SZ. Na pravej stehennej kosti (približne v dolnej tretine) bola priečne položená sekera s ostrím na JZ (2). Za chodidlom pravej nohy postavili drevené vedierko, z ktorého sa zachovali rozlomené obruče a rúčka (3). Hrobová jama obdĺžnikového tvaru so zaoblenými rohami mala rozmery: dĺ. 185 cm; š. 60 cm; hĺbka od úrovne zistenia 75 cm. Podľa antropologickej analýzy v hrobe bol pochovaný 50 až 60 ročný muž, maturus (*Jakab 1978*, 98).

Opis nálezov

1. Železný nôž s rovným chrbtom a s tŕňom; dĺ. 15 cm; š. 1,9 cm; dĺ. tŕňa 4,2 cm (obr. 86: 4).
2. Železná sekera-bradatica s krátkym obuchom štvorhranného prierezu (0,8 x 1,8 cm): dĺ. 13,5 cm; š. zaobleného ostria 4,5 cm, pr. otvoru pre násadu 2,5 cm. Pri otvore pre násadu je situované nevýrazné tŕnie pravdepodobne trojuholníkovej formy (obr. 86: 3).
3. Železná rúčka s očkom a obdĺžnikovou atašou a fragmenty tyčinkových obvodových obručí vedierka (obr. 86: 2).

Ďalšia skúmaná lokalita v polohe s miestnym názvom Kederláb je situovaná cca 1500 m na juhojuhozápad od východného okraja intravilánu Chotína. Takmer rovinatý terén na ľavobrežnej terase Fialkového potoka odhumusovali na ploche cca 300 x 20 m. Zachránili sme dva sídliskové objekty zo strednej doby bronzovej (karpatská mohylová kultúra), jednu odpadovú jamu so stredovekými črepmi a osamelý kostrový hrob.

Hrob 1/77. Zemnými prácami mierne poškodená a narušená kostra vo vystretej polohe s orientáciou Z-V (obr. 85: 2). Obe horné končatiny boli v lakti ohnuté a uložené na panve, ľavá ulna posunutá. Na vnútornej strane ľavej ramennej kosti ležal hrot šípu (1). Na vonkajšej strane predlaktia ľavej ruky sa našiel železný nôž (3). Pri chodidle ľavej nohy, na vonkajšej strane bola postavená nádoba (2). Kostra ležala v piesku, obrysy hrobovej jamy sa nezistili. Hĺbka hrobu po odstránení ornica bola 10 cm. Podľa antropologickej analýzy v hrobe bol pochovaný 20 až 40 ročný muž, adultus (*Jakab 1978*, 97).

Opis nálezov

1. Železný listovitý hrot šípu s tuľajkou: dĺ. 10 cm, z toho dĺ. tuľajky 4 cm; max. š. listu 1,9 cm; pr. tuľajky na konci 1,1 cm (obr. 85: 3).
2. Malá sivohnedá až čierna kvalitne vypálená nádobka vyhotovená z jemne plavenej hliny. Pod hrdlom zdobená zväzkom horizontálnych nízkych vlnoviek, stredná časť tela vyplnená rovnými viacnásobnými obvodovými líniami; v. 7,9 – 8 cm; pr. ú. 9,2 cm; pr. dna 5 cm (obr. 85: 4). Dno s kolkom v náznaku hviezdice.
3. Značne korodovaný nôž s rovným chrbtom, ktorý sa pri vyberaní rozpadol.

Hrobové prílohy dvoch osamotených hrobov v polohe s miestnym názvom Káptalan a Kenderláb reprezentujú charakteristický materiál známy z pohrebísk 9. stor., ktoré sú na juhozápadnom Slovensku datované do veľkomoravského obdobia.

L i t e r a t ú r a
Jakab 1978 - J. Jakab: Antropologické zhodnotenie kostier z Chotína. AVANS 1977, 1978, 97 – 99.
Nevizánsky 1978 - G. Nevizánsky: Záchranný výskum v Chotíne. AVANS 1977, 1978, 177 – 178.

VEREINZELTE SKELETTGRÄBER AUS CHOTÍN. Chotín (Bez. Komárno), Flure Dolný hon und Strážne (Ortsnamen Káptalan und Kenderláb), Rettungsgrabung, Skelettgräber, 9. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die Rettungsgrabung fand in den Herbstmonaten im Jahr 1977 im Zusammenhang mit der umfangreichen Wiedernutzbarmachung der Erde im ehemaligen Inundationsgebiet der Flußarme von Žitava statt (Nevizánsky 1978, 177). Die Grabung wurde auf zwei verschiedenen Flächen, die voneinander etwa 500-600 m entfernt waren, durchgeführt (Abb. 85: 1). Die Beilagen aus zwei Einzelgräbern in der Flur mit den Ortsnamen Káptalan (Abb. 86: 1 - 4) und Kenderláb (Abb. 85: 2 - 4) repräsentieren charakteristisches Material bekannt aus den Gräberfeldern aus dem 9. Jh., die in der Südwestslowakei in die großmährische Zeit datiert sind.

TRIDSIATADRUHÁ ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav O l e x a

N i ž n á M y š ľ a (okr. Košice okolie), poloha V á r h e g y I I, staršia a stredná doba bronzová, otomansko-füzesabonský kultúrny komplex, pohrebisko a opevnená osada II, dlhodobý systematický výskum, uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice a vysunutý depozitár v Nižnej Myšli.

S výraznou finančnou podporou Vlády Slovenskej republiky a v spolupráci s n. o. COLLEGIUM MYSSLE - Klubu priateľov archeologického výskumu v Nižnej Myšli - uskutočnil Archeologický ústav SAV v poradí ďalšiu, už 32. etapu systematického výskumu v areáli pohrebiska a opevnenej osady II. Práce kontinuálne pokračovali v severovýchodnej časti lokality v priestore pri fortifikácii patriacej mladšiemu sídlisku, datovanému na začiatok strednej doby bronzovej. Spodné časti hlineného valu s pôvodne asi drevenou komorovou konštrukciou, spolu s pravdepodobným torzom vstupnej brány, boli preskúmané v predchádzajúcich sezónach. Pri rozsiahlych stavebných aktivitách súvisiacich s výstavbou areálu mladšej osady v stupni BB1 došlo k porušeniu viacerých starších kostrových hrobov, ktoré sú početnými milodarmi datované do predchádzajúceho, mladšieho klasického horizontu otomansko-füzesabonského kultúrneho komplexu (stupeň BA3). S predmetným pohrebiskom súvisí osídlenie staršej, menšej opevnenej osady I, situovanej v juhozápadnej časti lokality, vzdialenej od hrobov približne 300 metrov.

Tohtoročné výskumné práce sa sústredili na doskúmanie minuloročných sond č. 46 a 47 situovaných v osade II pri mladšom opevnení. V horných vrstvách sa zachytila výrazná kultúrna vrstva z najmladšieho osídlenia lokality so zvyškami troch rozoraných príbytkov s torzami ohnísk. V blízkosti obydlí bolo preskúmaných dvanásť zahĺbených hospodárskych objektov. Jamy boli pôvodne exploatačné na spraš, a potom poslúžili ako zásobnicové objekty. V závere svojho využitia boli všetky jamy použité na skládku sídliskového odpadu. V ich zásypoch sa popri početných zvieracích kostiach našlo veľa zlomkov keramiky, časť nádob sa dá zrekonštruovať. V južnej časti sondy č. 46 sa odkryla skupina štyroch jám zo stupňa BB1, z ktorých sa zo zásypu získali zaujímavé doklady miestnej metalurgie farebných kovov. Pozoruhodný je nález odlievacej formy na sekerky z tufitu, kolekcia bronzových šperkov určená na pretavenie a poklad piatich zlatých špirálových vlasových ozdôb. Drôtené špirály, z ktorých tri sú polotovary, sú z kvalitného zlata a mali pravdepodobne slúžiť ako obrúčky do vrkočov. Hmotnosť tohto unikátneho depotu, pôvodne ukrytého v ústí odpadovej jamy 450, je 60,2 g. Podľa odborných posudkov možno ložisko zlata, z ktorého boli tieto šperky vyrobené, situovať do okolia neďalekej obce Telkibánya v Maďarsku.

Pred valom opevnenej osady II bola vyhĺbená rozmerná priekopa. Počas tohtoročného výskumu sme pokračovali aj s jej odkrývaním, a to časti pred predpokladaným vstupom - bránou do sídliska. Priekopa mala šikmý vnútorný svah siahajúci v spraši až do hĺbky 4 m, a jej šírka bola 22 m. Nakoľko aj priekopa bola v stupni BB1 využívaná na skládku domového odpadu, našli sme na jej svahu a dne zlomky nádob, zvieracie kosti a kamene zo zosunutého valu.

Zo staršieho pohrebiska sa v tejto výskumnej sezóne nepodarilo objaviť ani jeden hrob, len v mladšej sídliskovej vrstve sa našli v sekundárnych polohách torzá ľudských kostí a nádob, čo môžu pochádzať z porušených hrobov. Ani v tomto roku sa nepodarilo lokalizovať korešpondujúce pohrebisko s mladšou opevnenou osadou II.

ZWEIUNDDREISSIGSTE ETAPPE DER GRABUNG IN NIŽNÁ MYŠĽA. Nižná Myšľa (Bez. Košice Umgebung), Flur Várhegy II, ältere und mittlere Bronzezeit, Ottomani-Füzesabony- Kulturkomplex, Gräberfeld und befestigte Ansiedlung II, langfristige systematische Grabung, Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra - Außenstelle Košice und Grabungsdepozit in Nižná Myšľa. In Sommermonaten und in Herbstmonaten fand eine weitere Etappe der systematischen Grabung statt. Die Fundstelle gehört zum Ottomani-Füzesabony-Kulturkomplex und ist schon mehrere Jahre eine der wichtigsten in der Slowakei, wo archäologische Grabungen stattfinden. Die Fundstelle mit dem Flächeninhalt von etwa 10 ha war am Anfang der Bronzezeit besiedelt, und das ununterbrochen fast 300 Jahre. Die Anlage bestand aus einer älteren befestigten Ansiedlung I und gleichzeitlichem Gräberfeld - datiert in die ältere Bronzezeit. Am Anfang der mittleren Bronzezeit war die ganze ältere Besiedlung mit einer neuen, jüngeren und umfangreicheren überdeckt - der befestigten Siedlung II. Von dem älteren Gräberfeld wurden bisher 784 Gräber untersucht, die Nekropolis der jüngeren Siedlung konnte bisher nicht lokalisiert werden. Während der diesjährigen Saison haben wir im nordwestlichen Teil der Fundstelle gegraben, wo sich in Superposition Gräber aus dem älteren Gräberfeld und jüngere Siedlungsobjekte der Siedlung II. befanden. Mehrere Gräber waren schon längst bei dem Aufbau der jüngeren Siedlung zerstört. Wir untersuchten Hausreste, eingetiefte Wirtschaftsgruben mit zahlreichem Hausabfall, Befestigungsteile des Walls und einen 4 m tiefen Graben. In der Grabungsfläche 46 wurde im Objekt 450 zwischen dem Abfall ein einzigartiges Depot mit goldenen Drahtspiralen vom Gesamtgewicht 60,2 g gefunden. Der Schmuck, von dem drei Stuck nur halbfertig waren, sollte ein Haarschmuck werden - Ringe für Zöpfe. Dieser Fund bestätigte die Rolle der örtlichen Buntmetallurgie in der Wirtschaft dieser einzigartigen bronzezeitlichen Siedlung. Die systematische Untersuchung der Fundstelle wird auch in der Zukunft im Einklang mit dem geplanten archäologischen Freilichtmuseum MYSSLE, das direkt auf der Fundstelle entstehen soll, fortgesetzt.

VÝSKUM PRESBYTÉRIA KOSTOLA NANEBOVZATIA PANNY MÁRIE V TURNI NAD BODVOU

Ladislav O l e x a - Peter T a j k o v

T u r ň a n a d B o d v o u (okr. Košice okolie), K o s t o l N a n e b o v z a t i a P a n n y M á r i e, nálezy zvyškov zaniknutej architektúry, dlažby, mince, fragmentu epitafu, 14. – 19. stor.. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra - VPS Košice.

V mesiacoch apríl – jún sa uskutočnil pamiatkový archeologický výskum v interiéri presbytéria rím. kat. kostola v Turni nad Bodvou, pochádzajúceho zo začiatku 15. stor. Výskum bol realizovaný v súvislosti so zámerom jeho obnovy, najmä výmeny dlážky.

Sonda 1 (2,3 x 1,2 m) bola umiestnená pri severovýchodnom rohu polygonálneho presbytéria (obr. 90). Odstránená bola dnešná kamenná dlažba, ktorú tvorili pieskovcové štvorcové platne - medzi severným múrom presbytéria a dreveným podstavcom neogotického oltára. Pod kamennou dlažbou sme objavili a začistili tehlovú dlažbu tvorenú dlaždicami rôznej veľkosti. Po odstránení tehlovej dlažby sme v severnej časti sondy zistili zvyšky ďalšej dlažby súvisiacej už s výstavbou polygonálneho presbytéria. Zachytili sme zvyšky stredovekých štvorcových dlaždíc so skoseným okrajom. Južná časť sondy bola porušená neskoršími výkopmi, pravdepodobne súvisiacimi s osadením neogotického oltára koncom 19. stor., alebo s hrobmi. Neskôr sme sondu ešte rozšírili a prehĺbili. V jej východnej časti sme zistili hlboký výkop so sypkým zásypom súvisiaci pravdepodobne s hrobmi, alebo výkopmi pre osadenie neogotického oltára. V týchto častiach sondy bolo na základovom murive dnešného presbytéria zreteľné prerušenie a osekanie muriva. V západnej časti sondy sa pomerne plytko (cca v hĺbke 1 m) nachádza skalné podložie, na ktorom spočíva základové murivo presbytéria.

Sonda 2 pri južnom murive presbytéria v miestach staršieho výkopu pre odkladací priestor (cca 1 x 1 m). Po odstránení sutiny a zvyškov dreveného debnenia odkladacieho priestoru, sme začistili pevnú kamenistú plochu v hĺbke 0,85 m od dnešnej podlahy, ktorú sme identifikovali ako murivo zaniknutej architektúry. Tesne pri murive presbytéria sme v hĺbke 0,7 m začistili jeho základový odskok. Neskôr sme sondu rozšírili smerom na severným s cieľom preskúmať zachytené kamenné murivo. Aj tu sme tesne pod dnešnou kamennou dlažbou zachytili súvislú tehlovú dlažbu. Na tejto dlažbe sme objavili mosadznú mincu z roku 1812. V rozšírenej sonde sme zistili, že smerom na sever sa sutinová výplň sondy prepadáva kvôli krypte nachádzajúcej sa v strede dnešného presbytéria. Pod vrstvou tehlovej dlažby sme zistili už iba cementové lôžko stredovekej dlažby súčasnej s výstavbou polygonálneho presbytéria. Pod týmto lôžkom sa nachádzal sypký zásyp. S cieľom zistiť východný uzáver základového muriva zaniknutej architektúry, sme pokračovali v predlžovaní sondy smerom na východ. Základové murivo tu bolo zachované v rozličnej výške. Neskôr sme zachytili jeho východný uzáver, tesne pred zalomením polygónu dnešného presbytéria. Murivo sa zalamovalo v pravom uhle smerom na sever a pokračuje pod neogotický oltár. Zachytili sme tu aj jeho vnútorný roh a tým aj šírku muriva - cca 1,1 m. Začistili sme východný okraj sondy, kde sme pri lome polygónu presbytéria, zachytili zvyšky cementového lôžka pôvodnej podlahy polygonálneho presbytéria. Zachovali sa tu aj odtlačky tehlových dlaždíc. Pôvodná dlažba sa tu nachádzala 34 cm od podlahy dnešnej. Začali sme aj s rozširovaním sondy smerom na západ, s cieľom overiť si náš predpoklad o objavení pôvodného pravouhlého presbytéria kostola. Neskôr sme začistili celú korunu základového muriva aj zo zvyškom pôvodného víťazného oblúka. S cieľom zistiť základovú cezúru muriva, sme sa rozhodli rozšíriť sondu smerom na sever v jej juhozápadnom rohu. Odstraňovali sme sypký zásyp s úlomkami ľudských kostí z tejto časti sondy. V zásype sme objavili fragment epitafu z červeného vápenca. Na fragmente je čitateľný nápis gotickým písmom „thorna". Ďalej sme pokračovali vo výkope v severozápadnej časti sondy, avšak ani v hĺbke 1,6 m sme nenarazili na základovú cezúru muriva zaniknutého presbytéria.

Sonda 3 (cca 1 x 1 m) sa nachádzala pri styku severného muriva presbytéria a severného muriva víťazného oblúka. Rovnako aj tu sme zachytili tehlovú dlažbu nepravidelne ukladanú a tvorenú rôznymi tehlovými dlaždicami. Pod tehlovou dlažbou sme objavili cementové lôžko stredovekej dlažby. Po jeho zdokumentovaní sme pokračovali hlbšie, kde sa nachádzal hlinitý zásyp, v ktorom sa miestami nachádzali úlomky ľudských kostí. V hĺbke cca 0,65 m sme narazili na základový odskok muriva presbytéria a víťazného oblúka. Začistili sme tu hrob 1 v hĺbke 1,3 m. Išlo o kostru, ktorú sa nám však podarilo odkryť len čiastočne. Horná polovica tela sa totiž nachádza pod kamenným murivom víťazného oblúka. Dôležitým nálezom výskumu bol objav základového muriva pôvodného pravouhlého presbytéria kostola. Jeho južná a východná časť tesne kopíruje murivo neskoršieho polygonálneho presbytéria s vnútornej strany. Jeho severné murivo pravdepodobne dodnes stojí a tvorí severnú stenu dnešnej svätyne. Nález zvyškov pôvodného presbytéria datujeme rovnako ako prvú fázu výstavby dnešnej lode do začiatku 14. stor. Nenarazili sme tu však na zvyšky starších murív, ktoré by mohli pochádzať z románskeho kostola sv. Egídia spomínaného v Turni, priamo i nepriamo, v listinách z rokov 1263, 1274 a 1278. Výskum by mal pokračovať aj v ostatných priestoroch dnešného kostola.

GRABUNG IM PRESBYTERIUM DER MARIE HIMMELFAHRT-KIRCHE IN TURŇA NAD BODVOU**.** Turňa nad Bodvou (Bez. Košice Umgebung), Marie Himmelfahrt Kirche, Reste untergangener Architektur, Pflasterung, Münzen, Epitaphfragment, 14.-19. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra - Außenstelle Košice. Die Untersuchung des Presbyteriums der römisch-katholischen Kirche in Turňa nad Bodvou (Bez. Košice Umgebung) hat ihre Renovierung und Austausch der Pflasterung bedingt (Abb. 90). Es wurden zwei Schichten von historischen Pflasterungen, darunter auch Reste einer ursprünglichen Pflasterung aus dem Anfang des 15. Jh., festgestellt. Im Südteil des Heiligtums wurde eine Fundamentmauer des ursprünglichen rechteckigen Presbyteriums entdeckt. Gefunden wurde seine ganze Südwand auch mit Südöstlicher Ecke. In der Füllung ist ein Fragment von einem gotischen Epitaph mit der Aufschrift „thorna" zum Vorschein gekommen. In der nordwestlichen Ecke der Kirche fanden wir ein Grab, dessen Oberteil durch die Mauer des heutigen Triumphbogens beschädigt war. Die Reste des ursprünglichen Presbyteriums datieren wir gleichfalls, wie die erste Phase des heutigen Schiffes, in den Anfang des 14. Jh. Reste von älteren Mauerwerken, die von der romanischen Kirche des Hl. Egidius stammen könnten, die in den Urkunden aus den Jahren 1263, 1274 und 1278 in Turňa erwähnt ist, wurden dennoch nicht gefunden. Die Grabung sollte in weiteren Teilen der heutigen Kirche fortgesetzt werden.

OJEDINELÉ NÁLEZY Z DOBY BRONZOVEJ V ŠTÚROVE

Ondrej O ž ď á n i

Š t ú r o v o (okr. Nové Zámky), poloha O b i d s k á p u s t a t i n a, zber, sídlisko, stredná a mladšia doby bronzová. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2008 Archeologický ústav SAV získal darom tri fragmenty bronzových predmetov, ktoré nálezca našiel detektorom kovov v katastri mesta Štúrovo, v širšom priestore bývalého Štátneho majetku v polohe Obidská pustatina. Nálezisko sa nachádza medzi mestom Štúrovo a obcou Obid, na poslednej výraznej terase nad bývalým inundačným územím Dunaja, od ktorého je dnes vzdialené vzdušnou čiarou približne 750 m smerom na sever (obr. 91: 1).

O p i s n á l e z o v

1. Zlomok bronzového kosáka v tvare vinohradníckeho noža i s časťou čepele. Čepeľ je široká, báza je pravouhlá a od čepele oddelená výrazným, masívnym rebrovým výstupkom. Chrbtové rebro sa v bazálnej časti pravouhlo lomí a prechádza do bazálneho rebra. Kosák bol neodborne čistený, povrch je zlatožltej, tmavšej farby so zvyškami zelenej patiny. Rozmery: zachovaná dĺ. 6,7 cm, š. 3,1 cm, hr. v báze 0,86 cm, hr. v chrbtovej časti 0,64 cm, hr. ostria čepele 0,06 cm, hmotnosť 46, 317 g (obr. 91: 3a – c).
2. Fragment bronzového kosáka s časťou čepele a špica. Chrbtová časť bola prehnutá a zosilnená širším rebrom. Ostrie je miestami vyštrbené. Zlomok je zdeformovaný. Koncová časť so špicom je dohora vyhnutá. Kosák bol neodborne čistený, povrch je červenkastej, tmavšej farby so zvyškami ušľachtilej zelenej patiny. Rozmery: zachovaná dĺ. 5,8 cm, max. š. čepele 1,94 cm, max. hr. v chrbtovej časti 0,4 cm, max. hr. ostria čepele 0,04 cm, hmotnosť 14, 692 g (obr. 91: 2a – c).
3. Zlomok štíhlej kopije so stupňovite profilovaným listom čepele. Tuľajka na zachovanej časti listu čepele prechádza do strechovite hraneného rebra. Kopija je odlomená v dolnej, zahrotenej časti čepele a v hornej časti aj s voľnou tuľajkou. Povrch bol amatérsky čistený, na väčšine povrchu sa zachovala tmavozelená patina. Rozmery: zachovaná dĺ. 8,88 cm, max. š. čepele 3,2 cm, min. š. čepele 1,82 cm, max. hr. listu 1,4 cm, min. hr. listu 0,96 cm, priemer tuľajky v hornej časti 0,74 x 0,7 cm, hmotnosť 62, 146 g (obr. 91: 4a – c).

Z kolekcie opísaných bronzov veľmi hodnotným nálezom je zlomok kosáka v tvare vinohradníckeho noža (obr. 91: 3). Má všetky patričné atribúty, na základe ktorých V. Furmánek vyčlenil tento typ kosákov ako samostatnú skupinu a nazval ich „Rebmesserförmige Sicheln" (*Furmánek/Novotná 2006*, 8-11*)*. Exemplár zo Štúrova Obidskej pustatiny je druhým bronzovým kosákom tohto typu na Slovensku, pretože doposiaľ jediným zástupcom bol kosák z depotu bronzových predmetov vo Vyškovciach nad Ipľom (*Ožďáni 1986a*, obr. 3), ktorý ich aj datuje do kosziderského horizontu, resp. do počiatku strednej doby bronzovej, t.j. do stupňa BB1.

Druhý zlomok kosáka (obr. 91: 2), vzhľadom na to, že sa zachovala len špička s časťou čepele, a bazálna časť i s veľkou časťou čepele chýba, je pomerne problematické presne priradiť ku konkrétnemu typu kosákov. Podľa tvaru chrbta sa však môže predpokladať, že by mohol byť reprezentantom kosákov s gombíkom (Knopfsicheln) a esovite prehnutým chrbtom. Tento typ kosákov sa vyskytuje v dlhšom časovom období (*Furmánek/Novotná 2006*, 20-23) od konca strednej doby bronzovej (stupeň BC2) až po mladšiu dobu bronzovú (stupeň HA1).

Zlomok kopije neumožňuje s istotou zistiť tvar listu čepele. Určitou pomôckou pri jej datovaní je jej stupňovité profilovanie čepele, ktoré je typické pre kopije obdobia včasnej a staršej fázy doby popolnicových polí. Vhodné analógie nachádzame napr. v skupine kopijí, ktoré *J. Říhovský* (*1996*, 76-81, Taf. 16: 139, 140,142) zaradil medzi kopije základného tvaru C, s profilovanou, plameňovite vykrojenou čepeľou a hladkou tuľajkou. Bližšie datovanie hodnotenej kopije je nemožné vzhľadom na odlomené časti zbrane.

V súvislosti s nálezom kosáka vinohradníckeho tvaru je potrebné uviesť, že v rokoch 1984 – 1985 sa na lokalite v Štúrove Obidskej pustatine uskutočnil záchranný výskum, v priebehu ktorého sa preskúmala aj časť sídliska staromohylového stupňa karpatskej mohylovej kultúry zo začiatku doby bronzovej (*Ožďáni 1985*, 183*; 1986b*, 177). Je veľmi pravdepodobné, že tu publikovaný kosák bezprostredne súvisí s týmto horizontom osídlenia lokality.

L i t e r a t ú r a

Furmánek/Novotná 2006 - V. Furmánek/M. Novotná: Die Sicheln in der Slowakei. Stuttgart 2006.

Ožďáni 1985 - O. Ožďáni: Výsledky záchranného výskumu v Štúrove v Obidskej pustatine. AVANS 1984, 1985, 182 – 184.

Ožďáni 1986a - O. Ožďáni: Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei. Slov. Arch. 34, 1986, 5 – 96.
Ožďáni 1986b - O. Ožďáni: Druhá výskumná sezóna v Štúrove-Obide. AVANS 1985, 1986, 177 – 179.
Říhovský 1996 - J. Říhovský: Die Lanzen-, Speer- und Pfeilspitzen in Mähren. Stuttgart 1996.

EINZELFUNDE AUS DER BRONZEZEIT IN ŠTÚROVO. Štúrovo (Bez. Nové Zámky), Flur Obidská pustatina, Streufunde, Siedlung, mittlere und jüngere Bronzezeit. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Im Beitrag widmen wir uns drei Bronzefragmenten, die mit Hilfe eines Metalldetektors gefunden wurden (Abb. 91: 1). Es handelt sich um ein Sichelfragment in der Form eines Winzermessers (Abb. 91: 3), wahrscheinlich ein weiteres Sichelfragment mit einem Knopf und S-förmigem Rücken (Abb. 91: 2) und ein Speerfragment mit stufenweise profilierter Klinge (Abb. 91: 4). Die Sichel in Form eines Winzermessers ist ein zweiter Fund dieser Art in der Slowakei. In die Stufe BB1 datiert ihm die Sichel aus dem Hortfund der Bronzegegenstände aus dem Koszider-Horizont aus Vyškovce nad Ipľom (Furmánek/Novotná 2006, 8-11; Ožďáni 1986a, Abb. 3). Das zweite Sichelfragment, wahrscheinlich mit einem Knopf und S-förmigem Rücken, kann nur ungefähr in die Zeit ab Ende der mittleren bis jüngere Bronzezeit datiert werden (Furmánek/Novotná 2006, 20-23). Das Speerfragment ermöglicht nicht mit Sicherheit die Form der Klinge festzustellen. Bei der Datierung könnte ihre stufenartige Profilierung, die typisch für die frühe und ältere Phase der Urnenfelderzeit ist, helfen. Geeignete Analogien befinden sich z. B. in der Speergruppe, die J. Říhovský (1996, 76-81, Taf. 16: 139, 140,142) zu den Speeren des Haupttyps C eingliederte. Nähere Datierung des Speers ist Angesichts seiner fehlenden Teile unmöglich.
Im Zusammenhang mit der Sichel in Winzermesser-Form ist es einzuführen, dass in den Jahren 1984-1985 in Štúrovo, in der Flur Obidská pustatina, eine Rettungsgrabung stattfand, während der auch ein Teil der Siedlung der frühen Hügelgräberstufe der karpatischen Hügelgräber-Kultur aus dem Anfang der Bronzezeit untersucht wurde (Ožďáni 1985, 183; 1986b, 177). Es ist sehr wahrscheinlich, dass die erwähnte Sichel unmittelbar mit diesem Siedlungshorizont zusammenhängt.

NÁLEZY Z HRADISKA ZOBOR V NITRE

Karol P i e t a

N i t r a (okr. Nitra), v r c h Z o b o r (587 m n. m.), hradisko, doba bronzová neskorá, doba rímska, stredovek včasný, nález ojedinelý. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Do Archeologického ústavu boli odovzdané predmety, ktoré boli objavené v areáli hradiska na vrchole Zobora (obr. 92). Podľa výpovede sa veci našli v roku 2001 pri hľadaní detektorom popri vale v severovýchodnej časti opevnenia a mimo opevnenia na terasách severného predhradia, rozptýlené na veľkej ploche, spolu s bronzovými zliatkami a drobnými železnými zlomkami. Našlo sa tu údajne aj viac celých i zlomkovitých predmetov z doby bronzovej, ktoré sa však dostali do súkromných zbierok a pre spracovanie nie sú v súčasnosti dostupné. Predmety zo staršej a neskorej doby bronzovej sa podľa tohto prameňa nachádzali hlavne na terasách mimo opevnenia, predovšetkým na severozápadných svahoch vrchu. Odovzdávajúci bol pri hľadaní prítomný a autorovi správy ukázal miesta nálezu niektorých predmetov. Lokalizáciu nálezov možno považovať za autentickú, aj keď výskyt niektorých z nich je v danom prostredí dosť prekvapivý. O to viac, že počas výskumov v šesťdesiatych až osemdesiatych rokoch sa tu našlo len pomerne málo kovových predmetov. Staršie výskumy sa však sústreďovali v západnej a strednej časti plochy, v spomenutých častiach sa dosiaľ neskúmalo.

Počas prieskumu masívu Zobora v roku 2004 sa ukázalo, že okrem veľkého valového opevnenia, ktoré prepája oba vrcholy kopca sa na ľahko prístupnom západnom svahu od polohy Tri duby nachádzajú ešte dve pásma násypov, ktoré pretínajú svah po vrstevnici a spadajú na obe strany. Počas prieskumnej akcie sa pre vysoký porast nepodarilo zdokumentovať priebeh týchto opevnení, ani zistiť, či boli tieto doteraz vôbec evidované.

O p i s n á l e z o v

1. Bronzový nôž s oblúkovitým chrbtom a krátkym tŕňom. Polovica čepele chýba. DĺŽKa fragmentu 86 mm, šírka čepele 18 mm.
2. Bronzový nôž alebo skôr kosák, časť, zachovaná dĺžka 76 mm, šírka čepele 13 mm.

3. Čepeľ bronzového nožíka, rukoväť chýba. Dĺžka 61 mm, šírka čepele 11 – 13 mm.
4. Bronzový nástroj alebo ihlica s odlomenou hlavicou, zachovaná dĺžka 91 mm.
5. Hrot bronzového šípu s trojuholníkovitým listom a stredovým rebrom, dĺžka 41 mm.
6. Fragment bronzového predmetu kosoštvorcového prierezu, zachovaná dĺžka 22 mm.
7. Hrot železnej kopije s poškodenou tuľajou. List je spevnený masívnym stredovým rebrom, prechádzajúcim do tuľaje. Po oboch stranách spodnej časti listu sú otvory. Zachovaná dĺžka 280 mm, dĺžka listu 220 mm, maximálna šírka 59 mm.
8. Bronzová jednodielna spona s hrotitou nôžkou, deformovaná, neúplná, na lúčiku zdobená jemnou puncovanou výzdobou. Zachovaná dĺžka 38 mm, pôvodná dĺžka 59 mm.
9. Bronzová dvojdielna terčovitá spona so samostrelovou konštrukciou špirály, pôvodne pokrytá kovovou ozdobnou fóliou, pripevnenou cínovou spájkou. Na povrchu sa vo vrstve cínu zachovali negatívne otlačky perličkovaného kruhového orámovania. Priemer terča 35 mm.
10. Strieborná(?) oblúkovitá spona s polkruhovitou hlavicou s piatimi lúčovitými polo plastickými výbežkami, s vruborezovou výzdobou na povrchu. Pätka a ihla s vinutím sa nezachovali. Šírka hlavice 15 mm, s lúčmi 29 mm, zachovaná dĺžka 41 mm, predpokladaná pôvodná dĺžka 50 – 52 mm.
11. Železný nôž s úzkou masívnou čepeľou a rovným chrbtom. Krátky plochý tŕň je obojstranne odsadený. Na chrbte a na konci tŕňa stopy po úderoch. Dĺžka 254 mm, dĺžka tŕňa 25 mm, maximálna šírka čepele 23 mm.
12. Železný nôž s úzkou krátkou čepeľou a dlhou plnou rukoväťou, zdobenou rytou metopovitou výzdobou, s obojstranným volútovým ukončením. Čepeľ nesie stopy po dlhodobom používaní a brúsení. Celková dĺžka 179 mm, z toho čepeľ 76 mm, šírka rukoväte 11 – 12 mm.
13. Železný nôž s mierne nadol ohnutým hrotom, s obojstranne odsadeným hrotitým tŕňom. Pod chrbtom je vykovaný ryhou orámovaný žliabok. Celková dĺžka 195 mm, maximálna šírka čepele 20 mm.
14. Železná ostroha s esovite prehnutými plochými ramenami, ukončenými otvormi. V čiastočne obrúsenom krátkom bodci bola pôvodne osadená hviezdica. Ostroha nesie stopy dlhodobého používania. Zachovaná dĺžka 115 mm.

V publikovanom súbore sú zastúpené predmety z viacerých období. Najviac ich patrí do neskorej doby bronzovej, teda do doby existencie rozsiahleho valového opevnenia s rozlohou asi 15,5 ha (*Romsauer 1993*). Sem patria zlomky bronzových nožov, kosáka, ihlice, hrot strely a fragment neznámeho predmetu. Na koniec neskorej doby bronzovej patrí aj masívny hrot železnej kopije s vysokým stredovým rebrom, s dvomi charakteristickými otvormi v spodnej časti listu. Všetky opísané predmety sa veľmi pravdepodobne viažu na dobu existencie hradiska.

Ďalšie nálezy svojim zaradením nemajú oporu v doterajších poznatkoch o osídlení hradiska Zobor v Nitre. Pre výšinné polohy netypickým nálezom je bronzová spona s hrotitou nôžkou, so stopami po dlhom používaní. Je to v našom prostredí veľmi rozšírený typ germánskych spínadiel, ktoré boli v obľube hlavne na počiatku mladšej doby rímskej, v prvej polovici 3. stor. (C1). Vzhľadom na opotrebenie a deformovanie predmetu mohlo ísť aj o jeho druhotné využitie ako bronzová surovina.

Väčšie problémy pri časovom zaradení sú v prípade doštičkovej bronzovej spony, ktorej kruhový terč bol pôvodne pokrytý tenkou lisovanou fóliou. Z jej výzdoby sa v negatíve na cínovom podklade zachovali len fragmenty odtlačkov perlovaných kruhových línií. Terčovité spony s fóliou majú pomerne dlhú životnosť počas neskorej doby rímskej a vyskytujú sa aj v 5. stor. (*Thomas 1967*). Dokladá to aj nález z Nitry, časť Párovské Háje (*Pieta/Ruttkay 1997,* 149). Jemnejšie datovanie neúplného exemplára nie je možné, jeho mladšie postavenie by Zobor zaradilo do početnej skupiny výšinných sídlisk a refúgií z doby sťahovania národov. Na území Nitry existovala v 5. stor. významná koncentrácia germánskych osád a stopy osídlenia sa zistili aj na hradnom kopci (*Pieta 2008*).

S refugiálnym využitím Zobora vo včasnom stredoveku súvisí nepochybne poškodená strieborná lúčovitá spona, objavená podľa výpovede nálezcu priamo v severozápadnom ohybe valového opevnenia. Patrí k typu I-G (typ Sarmisegetusa - Kisköros) podľa triedenia J. Wernera. Jej najbližšími paralelami je exemplár zo včasnoavarského hrobu v Kiskörösi a ďalší kus, nájdený v zemnici s keramikou pražského typu v Demjanive (*Werner 1950,* 154, Tab. 30: 37; *Baran 1972*, 165, obr. 45: 7). Datovanie tohto typu sa ťažiskovo viaže na prvú polovicu 7. stor. (*Curta 2001*, 261-263, Tab. 8). Lúčovitá spona je prvým nálezom svojho druhu z Nitry, aj keď sa v minulosti na území mesta zistilo viac sídlisk a hrobov z tohto obdobia. Nález svojou kvalitou podčiarkuje význam tejto aglomerácie tesne za severnou hranicou rozšírenia avarských pohrebísk. (podrobnejšie k nálezu pozri *Pieta 2008*, 472, Abb. 6: 8).

V predloženej kolekcii sú zastúpené aj ďalšie včasnostredoveké nálezy, ktoré boli počas doterajších výskumov na lokalite evidované len v obmedzenom množstve. Zatiaľ čo nôž s naznačeným žliabkom pod hranou čepele patrí medzi bežné výrobky (*Hanuliak 2004*, 149, 150), dlhé nože s rovnou úzkou a masívnou čepeľou nachádzame skôr na avarských pohrebiskách. Dôležitý je exemplár s volútovite

ukončenou zdobenou rukoväťou. Podľa pozorovaní viacerých bádateľov sa tejto charakteristický nástroj objavuje počas dlhého časového obdobia 6. – 9. stor. Nechýba ani medzi staršími nálezmi z Nitry (*Pletarski 1983*; *Mitrea 1995).*

Najmladšou súčasťou súboru je ostroha s kolieskovým bodcom, ktorú možno rámcovo zaradiť do 14. stor.

Odovzdané kovové predmety prinášajú vo viacerých smeroch nový pohľad na osídlenie Nitry. Ich pozoruhodnú výpoveď však môžu v konečnom dôsledku potvrdiť len ďalšie dobre overené výskumy.

(Autor ďakuje kolegom G. Fusekovi a J. Zábojníkovi za pomoc pri vyhľadávaní literatúry).

L i t e r a t ú r a

Baran 1972 - V. D. Baran: Ranni Slov´jani midž Dnistrom i Prip´jattju. Kiiv 1992.

Curta 2001 - F. Curta: The Making of the Slavs. History and Archaeology of the Lower Danube Region c. 500 – 700. Cambridge 2001.

Hanuliak 2004 - M. Hanuliak: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004.

Pieta 2008 - K. Pieta: Höhensiedlungen der Völkerwanderungszeit im nördlichen Karpatenbecken. In: V. Bierbrauer/H. Steuer (Hrsg.): Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter von den Ardennen bis zur Adria. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde Band 58, Berlin - New York 2008, 457 – 480.

Pieta/Ruttkay 1997 - K. Pieta/M. Ruttkay: Germanische Siedlung aus dem 4. und 5. Jh. in Nitra-Párovské Háje und Problem der Siedlungskontinuität. In: Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donauraum. Brno 1997, 145 – 164.

Pleterski 1983 - A. Pleterski: Nožici zo zavojkoma v zgodnjem srednem veku. Arh. Vestnik 34, 1983, 375 – 389.

Romsauer 1993 - P. Romsauer: K osídleniu Nitry v období popolnicových polí a v dobe halštatskej. In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993, 43 – 60.

Mitrea 1995 - I. Mitrea: Elemente slave în cultura secolelor VIII-X din spaţiul carpato-danubiano-pontic. Cuţitele cu volute şi semnificaţia lor. In: Istoria europei romane. Oradea 1995, 295 – 300.

Thomas 1967 - S. Thomas: Die germanischen Scheibenfibeln der römischen Kaiserzeit. Berliner Jahrb. Vor- u. Frühgesch. 7, 1967, 1 – 187.

Werner 1950 - J. Werner: Slawische Bügelfibeln des 7. Jahrhunderts. In: G. Behrens/J. Werner (Hrsg.): Reinecke Festschrift. Mainz 1950, 150 – 172.

FUNDE AUS DEM BURGWALL ZOBOR IN NITRA. Nitra (Bez. Nitra), Berg Zobor (587 m ü. M.), Burgwall, Spätbronzezeit, Römerzeit, Frühmittelalter, Einzelfunde. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Die vorliegenden Gegenstände (Abb. 92) waren den Angaben der Finder nach mit Hilfe eines Metalldetektors beim Wall im nordwestlichen Teil der Befestigung und auf den Terrassen der nördlichen Vorburg gefunden. Auf der Fundstelle haben in der Vergangenheit langfristige Grabungen, die sich aber auf andere Teile der Anlage konzentrierten, stattgefunden. Der Meinung des Autors nach können die Äußerungen des Finders für glaubwürdig gehalten werden. Die meisten Gegenstände - Fragmente von Bronzemessern, Sichel, Werkzeugen und eine Eisenspeerspitze - gehören ins Ende der Bronzezeit, in die Zeit der Existenz des 15,5 ha großen Burgwalls. Zu den Zufallsfunden gehört wahrscheinlich die Fibel mit spitzem Fuß, die zum typischen germanischen Fundinventar aus dem Anfang des 3. Jh. gehört. Die Scheibenfibel war ursprünglich mit einer dekorativen Folie überdeckt. Von der wurden nur negative Abdrücke in der Zinnschicht auf der Oberfläche erhalten. Sie kann ins 4.-5. Jh. datiert werden. Es ist möglich, dass sich auch am Berg Zobor eine Höhensiedlung aus der Völkerwanderungszeit befand, die in der Slowakei reichlich vertreten sind. Unter den neugewonnenen Funden sind auch Gegenstände aus Frühmittelalter, die am Burgwall während der älteren Grabungen nur selten erschienen. Eine Überraschung ist vor allem die silberne Strahlenfibel aus der ersten Hälfte des 7. Jh., die wahrscheinlich mit der ziemlich dichten Besiedlung aus dieser Zeit in dem Stadtbereich zusammenhängt. Auch das lange Messer mit gerader massiver Klinge und ein verziertes Exemplar mit Voluten abgeschlossenem Griff sollte mit älterer slawischer Besiedlung, wahrscheinlich aus dem 8. Jh., in Zusammenhang gebracht werden. Die Metallgegenstände bringen in mehreren Richtungen einen neuen Blick auf die Ansiedlung von Nitra. Letztendlich können ihre bemerkenswerte Aussage aber nur weitere gut beglaubigte Grabungen bestätigen.

VÝSKUM VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA BOJNÁ I V ROKOCH 2007 A 2008

Karol P i e t a - Ján H a r u š t i a k - Miriam J a k u b č i n o v á - Terézia V a n g ľ o v á

B o j n á (okr. Topoľčany), poloha V a l y Bojná I, hradisko, doba kamenná mladšia, doba bronzová staršia, včasný stredovek, 9. – 10. stor. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Systematický terénny výskum slovanského hradiska Bojná I - Valy sa začal v roku 2007 a umožnila ho dotácia vlády Slovenskej republiky. Výsledky prieskumov v rokoch 2002 až 2003 a sondážnych prác v roku 2004 boli zdokumentované (*Pieta 2005a; 2005b*), predbežne zverejnené a publikačne vyhodnotené (*Pieta/Ruttkay 2007; Pieta/Ruttkay/Ruttkay 2006; 2007; Pieta 2007; 2009*).

Výskumná sezóna v roku 2007 (03. 07. – 22. 11. 2007) bola významným krokom pri skúmaní tohto významného náleziska, kedy zachraňovanie bohatého nálezového fondu hradiska, ohrozeného hľadačmi pomocou detektorov a orientačné sondáže nahradil projekt dlhodobého systematického výskumu. Ciele výskumu sa stanovili v zmysle rozhodnutia KPÚ Nitra a odporúčaní medzinárodných odborných komisií konaných na začiatku a na konci každej výskumnej sezóny. Pracovnú skupinu podieľajúcu sa na výskume v roku 2007 tvorilo trinásť vedeckých a odborných pracovníkov. Vedením výskumu bol poverený K. Pieta, v spolupráci s A. Ruttkayom a M. Ruttkayom. Terénne práce na jednotlivých úsekoch viedli J. Haruštiak, B. Kovár (do konca augusta 2007), M. Jakubčinová a T. Vangľová, za technickej spolupráce Š. Hritza. Na výskume participovali ďalej J. Tirpák, (geofyzika), M. Bartík a E. Blažová (geodézia), M. Kohút (geológia), J. Henning (dendrochronológia) a A. Volkmann (pedológia). V rámci terénnej praxe sa na výskume zúčastnili študenti z univerzít v Brne, Bratislave, Krakove, Nitre, Reims a Trnave.

Na začiatku sezóny 2007 hradiska Bojná I - Valy sa vykonalo podrobné nové geodetické zameranie hradiska a vytýčila sa celoplošná meračská sieť. Na veľkej časti vnútornej plochy hradiska a jeho opevneného predhradia sa vykonala geofyzikálna prospekcia. Nasledoval sondážny a plošný výskum plôch, vytypovaných na základe výsledkov tohto merania. Ukázalo sa, že využitie geofyzikálneho merania síce prinieslo množstvo nových informácií, napr. o nových hromadných nálezoch železných predmetov, ale jeho využitie pre poznanie urbanistického riešenia osídlenej plochy limitovali zložité geologické podmienky, hlavne žily pegmatitu, prechádzajúce prevažne zvetraným povrchom žulového masívu vrchu. Kyslá lesná pôda vnútorného areálu hradiska, ktorá kryla miestami až na povrch vystupujúce skalné podložie spôsobila obmedzené zachovanie osteologického materiálu. Na druhej strane sa veľmi dobre zachovali početné kovové pamiatky z vrstiev i objektov. Silná povrchová erózia spôsobila, že na mnohých miestach boli viaceré časti pôvodných stavebných štruktúr značne porušené a sprievodné nálezy sa vyskytovali už na dnešnom povrchu.

Jednotlivé vybrané plochy hradiska boli skúmané pomocou sond, resp. rezov, ktoré boli situované na vytypovaných častiach vnútorného a vonkajšieho priestoru opevnenia. Súradnicový systém pozostával z 84 štvorcov s rozmermi 50 x 50 m, ktoré boli v smere S-J označované rímskymi číslami I – XIV a v smere V-Z rímskymi písmenami A – F. Jednotlivé štvorce boli následne delené na kvadranty s rozmermi 10 x 10 m, ktoré boli označované arabskými číslicami 1 – 25, pričom číslovanie začínalo vždy v pravom hornom rohu (pri orientovaní plánu na sever) štvorca 50 x 50 m a pokračovalo smerom na západ. Kvadranty o rozmeroch 10 x 10 m boli následne delené na štyri čiastkové kvadranty s rozmermi 5 x 5 m, ktoré boli označované malými rímskymi písmenami a – d. Vzorový zápis zamerania jednotlivých plôch s označením štvorca, kvadrantu a subkvadrantu má takúto štandardnú podobu: *I-D/13-a*.

Vzhľadom na systematický charakter výskumu bola pri dokumentovaní terénnych situácii zvolená kontextuálna metóda, ktorá umožňovala detailné evidovanie jednotlivých úkonov v priebehu výskumných prác. Na každej skúmanej ploche boli kontexty prideľované priebežne a ich číslovanie začínalo vždy od čísla jeden. Vzhľadom na početnosť dokumentačných jednotiek boli po vyčlenení každého nového kontextu kreslené prehľadové plány plochy v mierke 1:100. Popisy kontextov boli vedené v odbornom denníku danej plochy.

Cieľom prvej výskumnej sezóny bolo získanie základnej orientácie na rozsiahlej lokalite, pozostávajúcej z hradiska, opevneného západného predhradia a sídliska, ktoré sa tiahne západným smerom. Medzi priority patrilo overenie spôsobu zástavby, chronologický vývoj lokality a získanie poznatkov o chronológii a stavebnej technike mimoriadne zachovalých valov a priekop hradiskovej fortifikácie. V priebehu výskumnej sezóny 2007 bolo preskúmaných šesť plôch s celkovou rozlohou 963 m² (obr. 94). Najvýznamnejšie poznatky sa získali v širšom priestore zvnútra východnej brány (plocha 1), v strede hradiska (plochy 3 a 5) a na východnom predhradí (plocha 6).

Na geofyzikálnom pláne plochy 1 sa rysovali viaceré líniové štruktúry, avšak po odkrytí skalnatého podložia sa zistilo, že ide o geologické javy, hlavne o žily pegmatitu. Málo intenzívny pôdny kryt obsahoval početné kovové a keramické nálezy. Stavebné štruktúry sa zistiť nepodarilo. Preto sa severná časť plochy skúmala len pomocou sondáží. Sonda, pracovne označovaná ako severný rez, bola situovaná na miernom svahu pri severovýchodnom ohybe valu a mala rozmery 24 x 2 m. Bola orientovaná v smere V-Z a odkryla pomerne tenkú sídliskovú vrstvu klesajúcu po svahu smerom k telesu valu. V nej sa okrem keramiky našlo viac kovových predmetov. Z nich si pozornosť zaslúži železné nákončie opaska so zlatou tauziou v tvare kríža (obr. 96: 3) a bronzové pozlátené kovanie v podobe vtáčika, pravdepodobne zápona z knižného kódexu (obr. 96: 2). Tieto predmety spolu s ďalším fragmentom bronzového zvona dopĺňajú pomerne rozsiahly nálezový súbor, dokladajúci kresťanstvo v spoločnosti, obývajúcej hradisko.

Na východnej strane rez čiastočne zasahoval do telesa valu na jeho vnútornej strane. Vo výkope, v tejto časti rozšírenom o dva metre, sa zistili prvé poznatky o drevenej konštrukcii opevnenia, pozostávajúcej z horizontálnych a vertikálnych dubových trámov. Za trámovou konštrukciou sa zistil prútený výplet, ktorý prechádzal poza jednotlivé stĺpy. V južnej časti stála dvojica štvorhranných trámov. Zachovanú časť výpletu tvorili bukové konáre hrubé 3 – 4 cm. Oporná drevená konštrukcia valu bola v tomto mieste nepochybne vyššia, ale v horných častiach drevá bezo zvyšku zhoreli. Svedčia o tom červenkasté vrstvy vo východnom profile severného rezu, ktoré sú stopami po nich. Len vo fragmentoch sa zachovali vodorovné trámové väzby, zistené na viacerých miestach rezu, kde bolo vidieť aj ich pravouhlé preplátovanie. Zvislé „palisádové" prvky boli teda súčasťou kombinovanej drevozemnej konštrukcie, ktorú z obnaženej vnútornej strany spájala zrubová väzba. Dva zuhoľnatené stĺpy boli odobrané na dendrochronologické určenie. Sonda teda odkryla časť vnútornej komory valového opevnenia. V jej zásype sa našiel hromadný nález železných predmetov (depot 9), pozostávajúci z dvoch kosákov, krátkej kosy s nákovkou a sekáča (obr. 95: 1 – 4). V rovnakom priestore sa nám podarilo identifikovať miesto nálezu železného kotla, ktorý bol v minulosti objavený pri ilegálnom hľadaní, a ako dar súkromnej osoby sa dostal do zbierky Archeologického ústavu SAV. Pôvodný výkop bol na povrchu viditeľný ako väčšia priehlbeň. Na jej dne sa v pôvodnej polohe našlo dno tohto dávnejšie nájdeného kotla. Potvrdilo sa, že aj tento predmet sa pôvodne nachádzal v odkrytej komore valu.

V rámci plochy 1 bolo skúmané severné krídlo východnej brány. Bol opätovne otvorený profil, kopaný V. Vendtovou v roku 1964 a znova začistený a dokumentovaný autormi správy v roku 2004.

Cieľom prác bolo napojiť túto plochu na spodnú časť plochy 1 a precizovať už skôr objavené detaily konštrukcie krídla brány. Po začistení bola v profile viditeľná výrazne prepálená a uhlíková vrstva, z ktorej vychádzali vertikálne kolové jamy. Na úseku dlhom 470 cm sa dalo identifikovať osem kolových jám s čiastočne zachovalými zuhoľnatenými stĺpmi, ktoré boli koncentrované pri ohybe krídla. Podľa niektorých náznakov mohli byť konštrukčným základom prúteného výpletu, ktorý držal sypkú výplň násypu. Zahĺbené boli do zvetraného žulového podložia, do ktorého jednotlivé koly zasahovali 25 – 40 cm. Zachovaná dĺžka stĺpov dosahovala maximálne 130 cm.

Zásyp v priestore medzi stĺpmi bol výrazne zvrstvený, zložený z tmavších humusovitých i svetlých a mierne prepálených vrstvičiek. Niektoré z nich sú asi zvyškami spálených vodorovných driev. V niektorých sa našli viaceré väčšie keramické zlomky a kosti.

Kvôli spresneniu konštrukcie vnútra brány sa otvoril jej severný profil, poškodený eróziou i starším výkopom. Pre značný sklon terénu a hrozbu splavovania stien sa profil čistil len sčasti a stupňovite. V rámci rezu boli vo valovom násype zistené väčšie bloky pegmatitu, ktoré boli pravdepodobne získané z bezprostredného okolia valu a azda pochádzajú z obloženia konštrukcie.

Na báze konštrukcie prebieha zuhoľnatená vrstvička, korešpondujúca so spálenými stĺpmi krídla brány. Približne v strede profilu sa rysovala veľká kolová jama s kamenným obložením, so zachovanými zvyškami zuhoľnateného stĺpa. Vzhľadom na rozmery a umiestnenie možno uvažovať o jeho významnej funkcii v konštrukcii uzáveru brány (vráta). Po preskúmaní a zdokumentovaní bolo severné krídlo východnej brány odlesnené a zabezpečené proti erózii na základe projektu, ktorý vypracoval O. Makýš.

Z úlomkov prúteného výpletu (lunicera) steny severného krídla brány bola odobraná vzorka pre rádiokarbónové datovanie (J. Henning), ktorá rámcovo určila vek tejto časti konštrukcie na koniec 9. a začiatok 10. stor.

Plocha 3 bola situovaná v kvadrante VIII, IX-D na najvyššom bode hradiska. Skúmaný priestor bol vybraný na základe prirodzenej topografie terénu vnútornej plochy hradiska. Tento najvyšší bod hradiska tvorí plošina s približnou plochou 2500 m². Preskúmaná plocha štyroch realizovaných sond predstavuje 261 m². V odkrytej časti sa začistili kamenné deštrukcie a kamením spevnené plochy, ktoré predstavujú súčasti zatiaľ presnejšie neidentifikovaných stavieb (roh podmurovky, kamenné planierky). Pozornosť si zaslúži obdĺžniková, do skalného podložia zahĺbená jama v štvorci IX-D/11c, 16a. Ide prav-

depodobne o obilnicu, v ktorej boli okrem nálezov keramiky a mazanice zistené početné zuhoľnatené zvyšky obilnín a strukovín (hlavne raž a hrach). Význam tohto dominantného priestoru zatiaľ naznačujú iba významné kovové nálezy (ostroha, nákončia opaska).

Plocha 4 bola situovaná v kvadrante XII, XIII-C,D, t. j. za západnou bránou hradiska v priestore predhradia. Na skúmanej ploche bola zistená rozsiahla geomagnetická anomália nepravidelného oválneho tvaru. V hĺbke 20 cm sa rysoval fľak tmavšej farby, ktorého zásyp bol vyplnený kamennou deštrukciou a početnými fragmentmi trosky spolu s desiatkami železných polotovarov a predmetov. Po odstránení kameňov sa ukázal sčasti zahĺbený nepravidelný štvorcový pôdorys výrobného objektu, ktorý bezpochyby slúžil ako kováčska dielna.

Plocha 5 bola situovaná v kvadrante VI-D, t. j. približne v strednej časti hradiska na južnom svahu. Priestor bol vytypovaný pre odkrývanie vzhľadom na výraznú koncentráciu kovových i keramických nálezov v erodovanej povrchovej vrstve. V priebehu výskumných prác boli v rámci plochy 5 preskúmané dve sondy s celkovou plochou 315 m². Vo východnej časti skúmanej plochy bola odkrytá výrazná koncentrácia lomových kameňov, ktoré niesli známky pôsobenia ohňa. Išlo o časť objektu, pravdepodobne zemnice, z ktorého sa pôsobením erózie zachovala len do svahu zahĺbená časť s ohniskom. Vo výplni sa našla početná keramika, zvyšky zuhoľnatených trámov a železné predmety.

V severnej časti skúmanej plochy sa odkryl takmer celý pôdorys podmurovky *veľkej stavby* vybudovanej na úrovni terénu, s rozmermi približne 600 x 600 cm. Vo vzdialenosti 210 cm od jej spodného južného základu prebieha zreteľná podmurovka, ktorá stavbu člení na dva priestory. Žiaľ, vplyvom svahovej erózie sa zo zásypu a pochôdznej úrovne stavby zachovali len fragmenty.

Plocha 6 bola v južnej časti predhradia v kvadrante XIII-D, kde čiastočne zasiahla z vnútornej strany priečny val predhradia. Nezistili sa tu žiadne stopy stavebnej činnosti. V telese valu juhozápadne od sondy plochy 6 sa v hĺbke 30 – 40 cm našiel hromadný nález 7. Išlo o zväzok osemnástich hrivien. V rámci plochy 6 sa odkryla skupina železných predmetov, označená ako depot 8. Pozostávala zo železných súčastí vedra a mechanizmu zámky. Ide o zvyšok hromadného nálezu v pôvodnej polohe, ktorý bol v minulosti narušený a sčasti vybraný hľadačmi.

V roku 2008 pokračoval druhým rokom systematický terénny výskum, ktorý umožnila účelová vládna dotácia. Prospekciou, sondážami v predchádzajúcich rokoch a plošnými výkopmi v roku 2007 sa na hradisku doložilo intenzívne osídlenie vnútornej plochy hradiska i opevneného západného predhradia, a na viacerých miestach takisto aj pomerne intenzívne spracovanie železa. Prakticky všetky určiteľné kovové artefakty i keramika patria do priebehu 9. až začiatku 10. stor. Výnimku tvoria ojedinelé silexy, ošúchaná rímska minca zo 4. stor. a niekoľko stredo- až novovekých predmetov.

Na základe výskumného zámeru a odporúčaní medzinárodnej vstupnej komisie bolo stanovené pokračovať v odkrývaní sídliskových štruktúr na vnútornej ploche opevnenia, pristúpiť k výskumu veľkého obvodového valu i opevnenia západného predhradia tak, aby sa ozrejmil jeho stavebný vývoj a datovanie. Bolo dohodnuté aj pokračovať v sondážach a prieskumoch ďalších častí sídliskovej komory Bojná (Bojná IV a ďalšie lokality, hľadanie sídlisk a pohrebísk).

Rez obvodovým valom hradiska v blízkosti jeho severovýchodného ohybu nadviazal na severný rez plochy I z roku 2007, ktorý zachytil pozostatky zuhoľnatenej drevenej konštrukcie, avšak bol vytýčený tak, aby kolmo prechádzal telesom opevnenia. Začínal v strede koruny valu a dosiahol rozmery 4 x 14 m. Zachytil prierez celej prednej časti fortifikácie včítane vonkajšej priekopy. Výškový rozdiel dnešnej koruny valu a terénu na vonkajšom okraji priekopy predstavuje 660 cm. Koruna valu je 530 cm nad upraveným skalným podložím, na ktorom bol val založený. V telese násypu sa dalo rozlíšiť sedem vrstiev s medzivrstvami. Predpokladáme, že spodné štyri horizonty predstavujú staršiu a horné tri vrstvy mladšiu fázu konštrukcie. Val pozostával prevažne s hlineného násypu s prekvapujúco malým podielom kameňa. Väčšie žulové kamene miestneho pôvodu sa sústreďovali v prednej časti konštrukcie a sčasti vypĺňali aj priekopu. Ich objem však nedáva predstavu existencie kamennej plenty hradby. Konštrukčným základom čelnej hradby zrejme boli zrubové komory, ktorých spálené časti sa fragmentárne zachovali. Jadrom valu bol hlinený násyp, prekladaný vrstvami drevených roštov. Vo vyšších častiach prednej časti konštrukcie sa zachovali zvyšky konármi vypletanej steny, ktorú držali dvojice stĺpov. Vo viacerých vrstvách násypu sa našli ojedinelé zlomky včasnostredovekej keramiky a niekoľko zvieracích kostí.

Pokračovalo sa v skúmaní zuhoľnatených drevených konštrukcií komôr na vnútornej strane valu, sčasti odkrytých v predchádzajúcej sezóne. Bolo preukázané, že depot železných predmetov 9 i železný kotol boli uložené v zásype asi 50 cm nad spodnou úrovňou prepálenej konštrukcie komory, ale v jej priestore.

Medzi rezom valom a východnou bránou sa z vnútornej strany telesa valu vykopala zisťovacia sonda, ktorá zachytila viaceré detaily spálenej drevenej konštrukcie. Drevené stĺpy držiace košinový výplet, vzdialené od seba asi 160 cm, boli zaistené šikmými vzperami. V priestore medzi nimi sa našli v pôvodnom uložení dve vedierka s trojicami obručí a držadlami, ktoré sa vybrali v bloku pre expozičné účely. Dobre zachované drevá z komôr valu sa odobrali na dendrochronologické určenie.

Vrcholová časť v strede hradiska (plocha 3), ako dominantná poloha, bola ďalej plošne skúmaná. Viacerými sondami sme sa pokúsili overiť, či bol tento priestor, ktorý dominuje aj blízkemu obvodovému valu chránený ohradou. Tento predpoklad sa nepotvrdil. Odkrývanie však prinieslo nové poznatky o zástavbe tohto areálu. Na viacerých miestach sa dali identifikovať časti kamenných planírok a dláždení, pochádzajúcich z nadzemných stavieb. V západnej časti sa podarilo vypracovať objekt na úrovni terénu s dvojkolovou konštrukciou strechy. Mimo jeho pôdorysu bola kamenná piecka. Pri južnom okraji plošiny sa odkryli dve polozemnice.

Zemnica 1 mala nepravidelný tvar, ktorý na juhovýchodnej strane ako stenu využil žilu pegmatitu a hlinenú pec na západnej strane. V jej zásype sa našiel početný keramický inventár a organické zvyšky, medziiným kôstky drienky, broskyne a plodnice žaluďov (podľa určenia J. Mihályiovej). Z drobných predmetov spomeňme kovanie zámky, fragment sekery-bradatice, nôž, a pracku, praslen a sklený korálik. V predpecnej jame sa našla aj ľavá spánková kosť, temeno a záhlavie lebky dospelého jedinca, impregnovanej medenkou. Podľa posudku J. Jakaba ide pravdepodobne o ženu. V blízkosti lebky sa našiel fragment bronzovej náušnice. Do priestoru zemnice bola dodatočne postavená kamenná piecka.

Zemnica 2 s rozmermi 3 x 2 m s kamennou pieckou severovýchodnom rohu sa našla taktiež na južnom okraji vrcholovej plošiny. Mala svetlú výplň s obsahom kameňov keramiky a železných zlomkov. Našlo sa v ňom aj torzo žarnova. Na podlahe v blízkosti pece boli dve celé nádoby a okolo sa našli časti ďalších hrncov, železná sekera a iné kovové predmety.

Plocha 7 v severnom úseku strednej časti hradiska bola skúmaná štyrmi sondami, vytypovanými na základe geofyzikálnych meraní a povrchovej koncentrácie nálezov. Jednou z nich sa odkryla výrazná priehlbeň lemovaná balvanmi s rozmermi asi 6 x 6 m, ktorú sa pokúšali v minulosti skúmať aj miestni nadšenci. V jej výplni a v puklinách žulového podložia sa našla len zlomkovitá včasnostredoveká keramika. Predpokladá sa, že išlo o lom na kvalitné žulové bloky, ktorý bol pravdepodobne neskôr využitý ako *cisterna*. Nepochybne súvisí s existenciou hradiska. Južne od cisterny sa preskúmala časť nadzemného objektu, z ktorého sa zachovala drobným kameňom vyložená plocha. V tenkej zásypovej vrstve sa okrem zlomkovitej keramiky našli aj dve nádoby a viacero kovových predmetov, medziiným fragmenty krúžkovej zbroje. Na južnom okraji plochy sa zachytila časť zahĺbeného objektu, v ktorom sa v pôvodnej polohe - kolmo na podložie - odkryli dve obruče, ktoré boli bezpochyby súčasťou ležiaceho dreveného súdka.

Na dvoch ďalších plochách s rozmermi 5 x 10 m sa zistili len fragmenty stavieb postavených na úrovni terénu v podobe kolových jám a kameňmi spevnených plôch. Poskytli však výrazný keramický materiál a viacero pozoruhodných drobných nálezov, napr. bronzový lunicový závesok a zlomky krúžkovej zbroje.

Aj v juhovýchodnej časti areálu hradiska (plocha 8) sa vo vrstvách zistilo pozoruhodné množstvo nálezov, ale vinou erózie sa tu zachovali len malé fragmenty povrchových stavieb. Množstvo trosky a desiatky železných polotovarov v povrchových vrstvách dokladajú prítomnosť kováčskej dielne. Medzi železnými predmetmi bolo napr. osem poškodených hrotov striel, srdce zvona, ostroha, kľúč a omegovitá zápona. Nechýbala ani nádoba a početné zlomky keramiky. V severnej časti sa v hĺbke 30 cm odkryl depot 15, v ktorom boli nôž, kosák, držadlo vedra s atašou, časti obručí, zlomok oka motyky, hákový kľúč, a kľúč so zubom. Vo vzdialenosti asi 50 cm sa rozptýlene ešte našli fragment hrivny, fragment kotla, dve pracky, fragment sekery, držadlo vedra, strelka s tuľajkou a obruč vedra.

V predĺžení plochy 6 sa realizoval rez šijovým opevnením, ktoré na najužšom mieste hrebeňa Valov oddeľovalo predhradie od západnejšie ležiaceho neopevneného sídliska v polohe Trhovisko. Val bol nasypaný z hliny a drobného lomového kameňa, pochádzajúceho hlavne z hĺbenia priekopy a jeho profily vykazovali len nejasné stopy vodorovného zvrstvenia. Nevykazoval stopy požiaru. Na zadnej strane spevňoval korunu hradby nevýrazný kamenný múrik. Čelo hradby nad priekopou sa opieralo o čiastočne zasekané podložné bralo. Pôvodná kamenná plenta sa našla zosunutá do priekopy. V jej výplni boli aj jednotlivé zuhoľnatené drevá. Z priekopy sa odobrali profily pre makroanalýzu.

Terénne práce v rokoch 2007 – 2008 potvrdili takmer výlučne prítomnosť nálezov a objektov z včasného stredoveku, z priebehu 9. prípadne zo začiatku 10. stor. Okrem dvoch kováčskych dielní sa stopy spracovania železa našli aj na iných miestach hradiska a jeho predhradia. V sezóne 2007 sa podarilo od-

kryť šesť hromadných nálezov a v roku 2008 sedem depotov. Vo viacerých prípadoch išlo o súbory, ktoré boli v nedávnej minulosti sčasti vybraté hľadačmi pomocou detektorov, ktorí menej atraktívne alebo poškodené predmety ponechali na pôvodnom mieste. Celkový počet hromadných nálezov z hradiska Bojná I - Valy je deväťnásť. Dôležité sú depoty 7, 9 a 16, ktoré sa našli v telese valov a pomohli riešiť ich stratigrafickú situáciu.

Významne vzrástol počet militárií, kde k hrotom romboidných a tuľajových šípov pribudli fragmenty krúžkových pancierov a čepeľ jednosečnej zbrane. Rozšíril sa počet i sortiment ostrôh. Našli sa aj ďalšie železné putá. S deklarovanou prítomnosťou kresťanskej viery či priamo christianizačnej misie súvisí kovanie knižnej väzby, ale i opaskové kovania s motívmi kríža. Nájdený zlomok bronzového zvona patrí k inému fragmentu objavenému v roku 2004. Železné srdce ďalšieho zvona sa našlo v koncentrácii nálezov na ploche 8.

Terénne práce napriek pomerne malej skúmanej ploche priniesli pozoruhodné množstvo nálezov, čo je charakteristickým znakom tohto náleziska. Nepochybne súvisí s náhlym zánikom hradiska.

Rok	drobné predmety	keramika	mazanica	zvieracie kosti	rastlinné zvyšky	vzorky analýza	preskúmaná plocha
2007	1137	495	217	18	176	146	963 m²
2008	825	448	152	27	131	34	576 m²

Staršie osídlenie hradiska

Na viacerých miestach areálu hradiska sa pri povrchovom zbere v minulých rokoch i počas výskumu v rokoch 2007 – 2008 našli ojedinelé kusy štiepanej industrie, medziiným aj z obsidiánovej suroviny. Na ploche 3 sa na podloží našiel aj kamenný sekeromlat. Na ploche 5 bol vypracovaný pôdny profil, ktorý analyzoval A. Volkmann z J.-W. Goethe-Universität Frankfurt/Main. Rádiokarbónové datovanie organických vzoriek (kôstka slivky) zo spodnej časti profilu, vykonané AMS Labor Erlangen, Friedrich-Alexander-Univerzität Erlangen - Nürnberg poskytlo údaj 3535 BP (1976-1747BC), čo zodpovedá staršej dobe bronzovej.

Sanácia skúmaných plôch a ochrana pamiatkového areálu

Podľa rozhodnutia KPÚ Nitra, ako aj na odporúčanie vstupnej a záverečnej odbornej komisie, sa terénny výskum usiloval o čo najmenšie narušenie pôvodného povrchu lokality. Po ukončení výkopov sa exploatované plochy zasypali. Ponechali sa len pôdne stabilné časti, na ktorých sa plánovalo v prácach pokračovať. Niektoré významnejšie objekty, ako napr. kováčska dielňa na ploche 4, základy nadzemného objektu na ploche 5, a polozemnice na ploche 3 sa prekryli fóliami a čiastočne zasypali. Steny oboch rezov valmi sa po celej dĺžke zabezpečili proti zosuvu profilov a prekryli fóliami.

Prieskum aglomerácie Bojná

Počas systematického terénneho výskumu hradiska Valy sa robil prieskum celej aglomerácie. K jeho cieľom patrilo detailné spoznanie a zameranie opevnení, zistených v polohách Hradisko (Bojná II) a Žihľavník (tiež Vartovka, Bojná III). V polohe Mladý háj sa podarilo identifikovať ďalší líniový val s priekopou, ktorý, podobne ako v polohe Žihľavník pretína hrebeň a na oboch stranách nadväzuje na prirodzenú obrannú líniu v podobe hlbokých eróznych strží, ústiacich do údolných potokov. Opevnenie, označené ako Bojná IV leží v bezprostrednej blízkosti ústia Železnej doliny s početnými stopami po ťažbe železnej rudy. Potvrdilo sa, že táto fortifikácia funkčne nadväzuje na líniové opevnenie, pretínajúce hrebeň návršia Žihľavník. Zároveň sa v širšom okolí aglomerácie mapovali ložiská železnej rudy a povrchové stopy ich využívania. Bola vypracovaná špeciálna geologická štúdia, venovaná tejto problematike (*Kohút/Havrila 2007*). V polohe Čížovec bola zistená neolitická osada ako aj sídlisko, datované keramikou rámcovo do 11. – 13. stor. Pozornosť sa venovala aj zmapovaniu osídlenia širšieho zázemia Bojnej v jednotlivých časových horizontoch (*Jakubčinová 2008*; *Vangľová 2008*).

Prezentácia výsledkov výskumu

Mimoriadne výsledky systematického výskumu v Bojnej v rokoch 2007 a 2008 boli diskutované na viacerých odborných podujatiach, ale boli využité aj na propagáciu národných dejín a slovenskej vedy v regionálnom i širšom národnom či medzinárodnom rámci. Pre veľký záujem verejnosti obec v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV Nitra a Ponitrianskym múzeom v Nitre zriadila archeologickú expozíciu, kde sa prezentujú nové poznatky i aktuálne nálezy. Archeologické náleziská sa stali súčasťou

náučného chodníka a o výskume pravidelne informovali aj médiá. Sumár doterajších poznatkov o Bojnej priniesla výstava „Bojná - nové raně středověké centrum Slovenska“, ktorá sa uskutočnila v dňoch 30. 10. 2008 – 16. 2. 2009 v Moravskom zemskom múzeu v Brne.

L i t e r a t ú r a

Jakubčinová 2008 - M. Jakubčinová: Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát. Štud. Zvesti AÚ SAV 44, 2008, 57 – 63.

Kohút/Havrila 2007 - M. Kohút/M. Havrila: Výskyty železitých metasedimentov v Považskom Inovci - podnet k usadeniu starých Slovanov na Bojnej? Bratislava 2007, nepublikovaná štúdia.

Pieta 2005a - K. Pieta: Bojná-Valy I Hradisko. Výskumná správa 15750/05. Nitra 2005.

Pieta 2005b - K. Pieta: Bojná-Valy I Hradisko. Výskumná správa 15786/05. Nitra 2005.

Pieta 2007 - K. Pieta: Bojná - nové nálezy k počiatkom slovenských dejín. Bojná 2007.

Pieta 2009 - K. Pieta: Bojná - nové nálezy z počiatkov slovenských dejín. Bojná 2009.

Pieta/Ruttkay 2007 - K. Pieta/A. Ruttkay: Bojná - nový fenomén v slovenských dejinách. Pam. Múz. 2, 2007, 13 – 15.

Pieta/Ruttkay/Rauttkay 2006 - K. Pieta/A. Ruttkay/M. Ruttkay: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2006.

Pieta/Ruttkay/Rauttkay 2007 - K. Pieta/A. Ruttkay/M. Ruttkay: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. 2. vydanie. Nitra 2007.

Vangľová 2008 - T. Vangľová: Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča v době železnej. Štud. Zvesti AÚ SAV 44, 2008, 203 – 217.

GRABUNG DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS BOJNÁ I IN DEN JAHREN 2007 UND 2008. Bojná (Bez. Topoľčany), Flur Valy, Burgwall Bojná I, jüngere Steinzeit, ältere Bronzezeit, Frühmittelalter, 9.-10. Jh. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Nach dem Abschluss der Begehungen und Probeschnitte in den Jahren 2002 bis 2006 hat in den Jahren 2007 und 2008 eine systematische Grabung des Burgwalls Bojná I - Valy stattgefunden. Ermöglicht wurde sie durch die finanzielle Unterstützung der Regierung der Slowakischen Republik. Die Grabung wurde von den Mittarbeitern des Archäologischen Instituts der SAW durchgeführt (K. Pieta, A. Ruttkay, M. Ruttkay, J. Haruštiak, B. Kovár /bis Ende August 2007/, M. Jakubčinová, T. Vangľová, Š. Hritz, J. Tirpák, M. Bartík und E. Blažová). Die geologische Expertise hat M. Kohút (Geologisches Institut Dionýza Štúra) gemacht, die pedologische, Radiokarbon- und dendrochronologische Studien haben J. Henning und A. Volkmann aus der J.-W. Goethe-Universität Frankfurt/Main sichergestellt. Der Burgwall in der Flur Valy (Bojná I) war ausführlich vermessen, auf seiner Fläche wurde ein Vermessungsnetz gelegt (Abb. 94) und es wurde eine systematische geophysikalische Untersuchung mit Hilfe des Cäsium-Magnetometers und Georadars durchgeführt. Die Grabung hat sich auf die Dichte und Art der Ansiedlung der Innenanlage des Burgwalls wie auch seine Datierung konzentriert. Insgesamt wurde in den Jahren 2007 und 2008 eine Fläche von 963, bzw. 576 m² untersucht und es wurden 1137, bzw. 825 Kleingegenstände, wie auch eine Menge Keramik und weiterer Funde entdeckt.

Die Oberfläche des Burgwalls war auf dem Bergkamm langfristig der Bodenerosion ausgestellt und auf vielen Stellen war die Siedlungsschicht direkt an der Oberfläche zu sehen. Deswegen war ein Teil der auf der Terrainebene gebauten Architekturen ziemlich beschädigt. Trotz dem ist es außer Teilen von mehreren Bauten gelungen auch Steinfundamentierung eines großen Baus mit Ausmaßen von 6 x 6 m freizulegen. Im Zentralteil wurden eine in den Felsuntergrund eingelassene Getreidegrube und zwei Häuser mit Lehm-, bzw. Steinofen, wie auch Teile von mehreren Bauten untersucht. Den Brandspuren nach und wegen einer Menge von Metall und Keramik wie auch den Hortfunden mit Metallgegenständen nehmen wir an, dass der Burgwall plötzlich unterging. Darauf weisen auch viele gefundene Waffen, vor allem Pfeilspitzen, wie auch die Anzahl der Hortfunde, hin. Insgesamt wurden bis jetzt neunzehn Hortfunde entdeckt, davon sechs im Jahr 2007 und sieben im Jahr 2008. In mehreren Fällen geht es um Teile von Depots, die unlängst die Schatzsucher beschädigt haben. Eiserner Gürtelbeschlag mit goldener Tauschierung in Form eines Kreuzes (Abb. 96: 3) und bronzener vergoldeter Beschlag in Form eines Vogels, wahrscheinlich Schließe vom Buchkodex (Abb. 96: 2), ergänzt, zusammen mit einem weiteren Fragment einer Bronzeglocke, den umfangreichen Fundkomplex, der das Christentum des Volkes, das den Burgwall besiedelte, belegt.

Eine besondere Aufmerksamkeit wurde der Untersuchung der Bautechnik und Datierung der Befestigung, die ebenfalls beim Brand zerstört wurde, gewidmet. Dokumentiert wurde die Innenkonstruktion des Nordflügels der Ostpforte und die Umfassungsmauer mit einer Höhe bis zu 530 cm wurde quergeschnitten. Drinnen befand sich eine Lehmfüllung mit Holzrosten, die von beiden

Seiten Pfostenpaare mit Flechtholz stützten. Die Vorderseite hatte eine Blockkonstruktion. In den Kammern auf der Innenseite befanden sich mehrere Gegenstände, wie Eisenkessel, ein Paar Daubeneimer oder Depot mit landwirtschaftlichem Gerät (Abb. 95: 1-4). Wir nehmen an, dass der Wall zwei Bauphasen hatte. Spezielle Aufmerksamkeit wurde der Radiokarbon-Datierung und der Dendrochronologie der verkohlten Konstruktionsteile gewidmet, wo erste Angaben vom Ende des 9. bis Anfang des 10. Jh. gewonnen wurden. In der Vorburg im Westteil des Burgwalls wurde eine Schmiedewerkstatt freigelegt und eine Konzentration von Eisenschlacke und Halbprodukten hat man auch auf weiteren Stellen gefunden. Die Nackenbefestigung bestand aus einer Wallaufschüttung, die wahrscheinlich mit Rosten verstärkt war. Von beiden Seiten schützte den Wallkörper eine Steinblende. Von der Vorderseite war ein großer in Felsen ausgehauter Graben. Im Grabenkörper fand man ein Depot mit Axtbarren.

Auf mehreren Stellen der Burganlage wurden bei der Begehung in den vergangenen Jahren wie auch während der Grabung in den Jahren 2007-2008 Einzelstücke der Spaltindustrie, unter andrem aus Obsidian, gefunden. Auf der Fläche 3 ist eine steinerne Streitaxt zutage gekommen. Von der Fläche 5 wurde ein Erdprofil von A. Volkmann von J.-W. Goethe-Universität Frankfurt/Main analysiert. Die Radiokarbon-Datierung der organischen Proben (Pflaumenkern) von dem unteren Teil des Profils, durchgeführt von AMS Labor Erlangen, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen - Nürnberg, stellte die Angabe 3535 BP (1976-1747 BC) zur Verfügung, was der älteren Bronzezeit entspricht.

Während der systematischen Grabung wurde eine Untersuchung der gesamten Agglomeration gemacht. Der Zweck war eine ausführliche Vermessung der Befestigungen, die in den Fluren Hradisko (Bojná II) und Žihľavník (auch Vartovka, Bojná III) festgestellt wurden. In der Flur Mladý háj ist es gelungen einen weiteren Linienwall mit einem Graben zu identifizieren, der, ähnlich wie in der Flur Žihľavník, den Kamm durchschneidet und auf beiden Seiten auf die natürliche Abwehrlinie anknüpft. Die Befestigung, bezeichnet als Bojná IV, liegt in der unmittelbaren Nähe der Mündung von Železná dolina (Tal) mit zahlreichen Spuren nach Eisengewinnung. Es wurde bestätigt, dass diese Befestigung funktionsmäßig auf die Linienbefestigung, die den Kamm von Žihľavník durchkreuzt, anknüpft. Gleichzeitig wurden in der breiten Umgebung Eisenerzlager und Spuren der Erzverwendung untersucht. Erarbeitet wurde eine spezielle geologische Studie, die sich dieser Problematik widmet (Kohút/ Havrila 2007). In der Flur Čížovec haben wir eine Siedlung, datiert durch die Keramik ungefähr ins 11.-13. Jh., wie auch eine neolithische Siedlung, festgestellt.

VÝSKUM VČASNOLATÉNSKEHO HRADISKA V HORNÝCH OREŠANOCH

Karol P i e t a - Miriam J a k u b č i n o v á - Bohuslav Š e b e s t a

H o r n é O r e š a n y (okr. Trnava), poloha S l e p ý v r c h (544 m n. m.), hradisko, včasná doba laténska. Uloženie nálezov: súkromné zbierky; Slovenské národné múzeum - Archeologické múzeum, Bratislava; Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezisko leží na jednom z vrchov bočného hrebeňa, vybiehajúceho smerom na severo-severovýchod z hlavného masívu Malých Karpát, medzi údolím horného toku Parnej na západe a chotármi obcí Dolné a Horné Orešany na východe. Jadro vrchu je z kremencov a ílovitých bridlíc, ktoré sa viažu na líniu piesčitých a škvrnitých vápencov. Na východnom svahu v jeho spodnej časti je aj horizont fylitov a bridlíc zo staršieho paleozoika.

Prvé informácie o lokalite sa objavili v roku 2002, keď na nálezisku vykonal obhliadku Z. Farkaš. V rámci projektu *Záchrana a ochrana archeologických nálezísk ako súčasť európskeho kultúrneho dedičstva* sa uskutočnila dokumentácia spolu so zameraním terénu a zhromaždili sa údaje o lokalite, ako aj dostupné materiály z nej. Vnútorná plocha hradiska i terasovité sídliská pod valmi sú v súčasnosti veľmi silne porušené systematickým vykrádaním, ktoré podľa našich zistení začalo „objavením" hradiska hľadačmi v roku 1999 a vyvrcholilo v ostatných rokoch. Okrem zamerania opevnenia a miest významných nálezov (depoty, koncentrácie artefaktov) sa na vybraných miestach urobila sondáž, ktorej cieľom bolo zistiť stav a charakter sídliskových vrstiev. Potvrdilo sa, že celá vnútorná plocha, ako aj západné a južné svahy pod valom boli intenzívne prehľadávané, o čom svedčia stovky jamiek po výkopoch. Sú zároveň dokladom toho, ako bohaté bolo toto hradisko na kovové nálezy pred vykradnutím. To ostatne potvrdzuje aj rozsiahla kolekcia predmetov, ktorú sa podarilo zhromaždiť. Prvé výsledky boli informatívne publikované (*Pieta 2007*).

V rámci projektu Záchrana archeologického kultúrneho dedičstva, podporovaného Vládou SR, sa v roku 2008 realizoval na nálezisku zisťovací výskum. Jeho cieľom bolo zistiť rozsah poškodenia najmä spodných sídliskových vrstiev a ich stratigrafiu, a tiež overiť spôsob opevnenia hradiska. Terénny výskum bol limitovaný obmedzeným počtom pracovných síl a komplikovanou dostupnosťou lokality. Pred výskumom sa lokalita a vytýčené plochy geodeticky zamerali.

Sondáž (obr. 93) nadviazala na práce, realizované v roku 2005 pri vonkajšom južnom a vnútornom severnom vale a sledovala zistenie situácie na terasách pozdĺž fortifikácie.

Osídlenie

Sondáž vo vnútornom areáli preskúmala len neveľké plochy na terasách pozdĺž opevnení. Preukázalo sa, že tieto plochy boli umelo vyrovnávané a vydláždené kameňmi. V sonde I na južnej strane hradiska sa na terase zistili aj fragmenty zuhoľnatených driev, ktoré sú azda pozostatkami nadzemnej stavby. V tejto časti hradiska sa nápadne koncentrovali aj hojné doklady kováčskej výroby - železná troska, polotovary, početné nástroje a železné výrobky, avšak sídlisková vrstva bola sčasti odplavená, premiešaná kameňmi a pomerne tenká. Silnejšiu vrstvu sme zistili popri severnom vnútornom vale, kde sa v povrchových častiach našli aj celkom ojedinelé stredolaténske črepy. Ani tu sa nepodarilo identifikovať stavebné zvyšky. Prakticky všetky keramické i kovové nálezy patria do včasnej doby laténskej. Nad upraveným podložím sa našli kumulácie pozoruhodných nálezov z tohto obdobia, ktoré sú ďalej opísané ako depónie.

Nálezový inventár

Počas výskumu sa zaevidovalo sto inventárnych čísel keramiky, 32 inventárnych čísel vzoriek, 575 kusov drobných nálezov a 14 vreciek osteologického materiálu. Z keramiky sa podarilo zrekonštruovať päť celých a viacero fragmentov nádob, ktoré výlučne pochádzajú zo skládok nálezov v sonde III. Medzi drobnými predmetmi jednoznačne prevláda drobný odpad z výroby, ďalej šidlá, nity, prevliečky, opaskové zápony a ich časti (23 kusov). Nápadný je počet hlinených praslenov (27 kusov), ktoré sa hojne objavujú aj na povrchu hradiska a množstvo týchto predmetov sa našlo aj v uplynulých rokoch. K vysokému počtu zbraní, doteraz nájdených na lokalite pribudli ďalšie kusy (hroty dvoch oštepov, dva šípy, zlomok pošvy meča). Rozšírili sa aj počty nájdených včasnolaténskych železných spôn.

Opevnenie

Zisťovací výskum na hradisku Slepý vrch v Horných Orešanoch v roku 2008 priniesol viacero nových zistení a poznatkov. Vonkajší val na južnej strane bol vybudovaný prevažne z hliny a kameňov a mal kamennú plentu. Odkrytie na terase popri vale potvrdilo jej umelú úpravu, na neveľkej ploche však nedokázala zistiť stavebné objekty výrobného charakteru, ktoré tu na základne mimoriadneho množstva kovového odpadu predpokladáme. Val nevykazoval stopy požiaru, na druhej strane však sa na vnútornej terase zistili pozostatky zuhoľnatených driev.

Na severnej strane sa v západnej časti odkrytej plochy (sonda II) nenašli presvedčivé stopy po požiarom zničenom opevnení, ale o niekoľko metrov východnejšie sa našli časti konštrukcie valu vystuženého vodorovnými trámami (sonda III). Malý rozsah výskumu nevedel zodpovedať otázku, či sme narazili na rozhranie dvoch odlišných stavených techník opevnenia - jednoduchého sypaného valu a inej, drevozemnej konštrukcie alebo na miesto, kde jeho projektovaná stavba nebola dokončená. Tieto otázky, ako aj detailnejšie poznatky o stavebnom type tejto včasnolaténskej fortifikácie by pomohol doplniť dodatočný rozšírený výskum tohto miesta.

Depónie

Nepochybne najzaujímavejším prínosom sú zistené skládky v sonde III, pozostávajúce z ľudských a zvieracích kostí. Našli sa tu aj kovové predmety a veľké fragmenty nádob i celé exempláre. Podľa prvých analýz (*Miklíková/Jakab 2011*) je medzi zvieracími kosťami zastúpený najmä tur domáci a ovca/koza, menej kôň a sviňa a kraniálne i postkraniálne časti skeletu. Ľudské kosti ešte neboli analyzované, zastúpené sú neúplné lebky i dlhé kosti. Podľa terénneho pozorovania ide všeobecne o skládky neanatomicky uložených častí tiel.

Doterajšie skutočne nadpriemerné množstvo nálezov (obr. 97) z hradiska s vysokým zastúpením dokladov remesla, ako aj zbraní, ale aj hromadných nálezov vedie úvahy o funkcii a zániku tohto miesta smerom k tézam o násilnom dobytí hradiska. Niektoré fakty, ako napr. extrémne množstvo niekedy deformovaných zbraní (oštepy, kopije, meče) naznačuje aj možnosť existencie rituálnych depónií (tropheá). K tomuto záveru by možno viedli aj objavené depónie. Prebiehajúci osteologický rozbor pomôže spresniť závery v tomto smere.

Na vykopaných plochách sa nezistili stopy po prestavbách alebo viacerých fázach osídlenia, ako to naznačili halštatské, resp. stredolaténske nálezy zo zberov alebo povrchových vrstiev sondáží na hradisku alebo možno aj zdvojený val v niektorých častiach hradiska. Všetky nálezy získané sondážami patria do včasnej doby laténskej, hlavne do jej mladšej fázy (A2).

L i t e r a t ú r a

Miklíková/Jakab 2011 - Z. Miklíková/J. Jakab: Analýza osteologických nálezov zo včasnolaténskeho hradiska v Horných Orešanoch. AVANS 2008, 2011, 187 – 190.

Pieta 2007 - K. Pieta: Der frühlatènezeitliche Burgwall in Horné Orešany/Westslowakei. Vorbericht. Slov. Arch. 55, 2007, 295 – 310.

GRABUNG EINES FRÜHLATÈNEZEITLICHEN BURGWALLS IN HORNÉ OREŠANY. Horné Orešany (Bez. Trnava), Flur Slepý vrch (544 m ü. M.), Burgwall, frühe Latènezeit. Aufbewahrung der Funde: Privatsammlungen; Slowakisches Nationalmuseum - Archäologisches Museum, Bratislava; Archäologisches Institut SAW, Nitra.

Die Fundstelle liegt auf einem der Berge des seitlichen Kamms, der von dem Hauptmassiv der Kleinen Karpaten in NNÖ-Richtung ausläuft. Die Bergspitze ist von zwei Wülsten im Terrain von zwei wenig deutlichen Wällen befestigt, die sich auf einer Fläche von ca. 2 ha erstrecken. Die ersten Informationen über die Fundstelle erscheinen in 2002, als die Fundstelle mit Hilfe von Metallsuchgeräten intensiv geplündert wurde. In den Jahren 2004-2006 wurden die Befestigung und die Orte mit bedeutenden Funden (fünf Depots, Anhäufung von Artefakten) vermessen und auf ausgewählten Stellen wurden Schnitte angelegt, die zum Ziel hatten, Zustand und Charakter von Siedlungsschichten festzustellen. Eine besonders intensive Besiedlung wurde durch eine große Sammlung von Gegenständen bestätigt, die angesammelt wurde. Die ersten informativen Ergebnisse wurden veröffentlicht (Pieta 2007). Außer sporadischen Artefakten aus der Hallstattzeit und der mittleren Latènezeit wird das ganze Fundinventar in die Frühlatènezeit datiert. In 2008 wurde auf der Fundstelle eine Feststellungsgrabung durchgeführt. Mit Hilfe von Schnitten wurden im Innengelände nicht besonders große Flächen auf den Terrassen längs der Befestigungen untersucht. Im Schnitt im südlichen Teil des Burgwalls konzentrierten sich zahlreiche Belege der Schmiedeproduktion - Eisenschlacken, Halbfabrikate, Werkzeuge und Eisengegenstände, die Siedlungsschicht war aber ziemlich dünn. Während der Grabung wurden 100 Inventarnummern für Keramik, 32 Inventarnummern für Proben, 575 Kleinfunde und 14 Beutel mit osteologischem Material erfasst. Unter Kleingegenständen überwiegen eindeutig Produktionsabfall, Ahlen, Nieten, Riemenschlaufen, Gürtelhaken und andere Teile (23 St.) Zufällig ist die Anzahl von Spinnwirteln aus Ton (27), die auch auf der Oberfläche des Burgwalls zahlreich vertreten sind und viele Spinnwirtel wurden auch in den vergangenen Jahren gefunden. Eine ziemlich hohe Anzahl von Waffen, die auf der Fundstelle gefunden wurden, ergänzen noch weitere Stücke (Spitzen von zwei Speeren, zwei Pfeile, das Bruchstück einer Schwertscheide). Es wurde auch die Anzahl von gefundenen frühlatènezeitlichen Eisenfibeln erweitert.

Die Feststellungsgrabung auf dem Burgwall in Horné Orešany - Slepý vrch, die in 2008 durchgeführt wurde, brachte mehrere neue Feststellungen und Erkenntnisse über die Befestigung des Burgwalls. Der Außenwall an der südlichen Seite wurde überwiegend aus Ton und Steinen gebaut und er hatte eine steinerne Blende. An der nördlichen Seite wurden im westlichen Teil der freigelegten Fläche keine überzeugenden Befestigungsspuren gefunden, aber einige Meter weiter östlich wurden Teile einer Wallkonstruktion gefunden. Der Wall war mit waagerechten Balken abgestützt. Da es sich um eine kleine Grabung handelte, konnte eine Frage nicht beantwortet werden. Es ging um die Frage, ob wir die Grenze von zwei unterschiedlichen Befestigungstechniken entdeckt haben - die Grenze zwischen einem einfachen geschütteten Wall und einer anderen Holz-Erde-Konstruktion oder es wurde die Stelle entdeckt, wo das Bauwerk nicht zu Ende gebaut wurde.

Den größten Beitrag stellen die festgestellten Deponien im Schnitt III dar, die vorwiegend aus menschlichen und Tierknochen bestehen. Es wurden hier auch Metallgegenstände und große Keramikfragmente und auch ganze Gefäße gefunden. Gemäß den ersten Analysen (Z. Miklíklová) sind unter den Tierknochen besonders Hausrind (Bos primigenius f. tauru) und Schaf/Ziege vertreten, Pferd, Schwein und kraniale und postkraniale Skelettteile sind nicht so zahlreich vertreten. Menschliche Knochen wurden noch nicht analysiert, es sind besonders unvollständige Schädel und lange Knochen vertreten. Gemäß den Beobachtungen im Gelände geht es im Allgemeinen um Deponien mit unanatomisch gelegten Teilen von Körpern.

Den interessantesten Beitrag stellen ohne Zweifel die festgestellten Deponien im Schnitt III dar, die vorwiegend aus menschlichen und Tierknochen bestehen. Gemäß den ersten Analysen sind unter den Tierknochen besonders Hausrind (Bos primigenius f. tauru) und Schaf/Ziege vertreten, Pferd, Schwein und kraniale und postkraniale Skelettteile sind nicht so zahlreich vertreten. Menschliche Knochen wurden noch nicht analysiert, es sind besonders unvollständige Schädel und lange Knochen vertreten. Gemäß den Beobachtungen im Gelände geht es im Allgemeinen um Deponien mit unanatomisch gelegten Teilen von Körpern. Die bisherige wirklich überdurchschnittliche Menge von Funden aus dem Burgwall mit zahlreich vertretenen Belegen von Handwerken, aber auch von Waffen und Depotfunden deutet an, dass die Überlegungen über Funktion und Untergang dieses Ortes in Richtung gewaltsame Eroberung zu richten sind. Einige Tatsachen, wie z.B. extreme Anzahl von manchmal deformierten Waffen (Speere, Lanzen, Schwere), die auf dem Burgwall gefunden wurden, deuten auch die Möglichkeit der Existenz von rituellen Deponien (Tropheen) an. Zu dieser Schlussfolgerung würden uns vielleicht auch die entdeckten Deponien führen. Die verlaufende osteologische Analyse hilft bei der Präzisierung von Schlussfolgerungen.

RÍMSKY POĽNÝ TÁBOR VO HVIEZDOSLAVOVE A GERMÁNSKE SÍDLISKO V KVETOSLAVOVE

Ján Rajtár

Hviezdoslavov, Kvetoslavov (okr. Dunajská Streda), polohy Planá a Čerešňová, doba rímska, rímsky poľný tábor, germánske sídlisko, geofyzikálne meranie, letecké snímkovanie, zber, výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Rímsky poľný tábor vo Hviezdoslavove bol objavený leteckým prieskumom v roku 2000 (*Kuzma et all. 2001*, 118, obr. 71: 2). Na overenie priebehu priekopy tábora sa v roku 2006 uskutočnili prvé geofyzikálne merania, dôležité poznatky o jeho polohe, pôdoryse a rozsahu sa získali z leteckých meračských snímok archivovaných v Topografickom ústave v Banskej Bystrici. Podľa nich mal tábor pôdorys v tvare kosodĺžnika a rozlohu vyše 20 ha, pričom jeho južná časť už zasahovala do katastra obce Kvetoslavov (*Rajtár/Tirpák 2008*, obr. 71; 72).

V rámci spoločného projektu Archeologického ústavu SAV a Römisch-Germanische Kommission des DAI vo Frankfurte/Main sa v roku 2008 pokračovalo v geofyzikálnych meraniach a realizoval sa krátkodobý zisťovací výskum. Základné geodetické zameranie (M. Bartík) a geofyzikálne merania na dvoch plochách (J. Tirpák) sa uskutočnili v mesiaci apríl. Plocha P3/2008 s rozmermi 140 x 90 m, ktorá obsiahla celé severozápadné nárožie tábora viditeľné na leteckých snímkach západne od cesty (*Rajtár/Tirpák 2008*, obr. 72), sa merala céziovým magnetometrom Smartmag SM-4G s citlivosťou 0,01 nT. Výsledky merania výrazne ovplyvnili viaceré rušivé signály, najmä elektrické vedenie, ale napriek tomu sa podarilo presne identifikovať priebeh priekopy tábora. Niektoré výraznejšie anomálie namerané v blízkosti nárožia by mohli naznačovať výskyt ďalších zahĺbených archeologických objektov, ktoré sú viditeľné aj na leteckých snímkach. Druhá plocha P4/2008 s rozmermi 25 x 20 m sa merala georadarom a odporovou metódou južne od železničnej trate už v katastri obce Kvetoslavov, kde sa predpokladal južný priebeh priekopy tábora. Výsledky týchto meraní boli negatívne.

Zámery výskumu, ktorý sa realizoval v máji, ovplyvnil súhlas užívateľov pozemkov. Obmedzil sa len na dva rezy priekopou tábora, situované západne vedľa cesty vedúcej z Hviezdoslavova do Kvetoslavova a jeden zisťovací rez južne od železničnej trate v katastri obce Kvetoslavov (obr. 98: 1, 2). Prvé dva rezy (1/2008 a 2/2008) sa do hĺbky 60 – 80 cm hĺbili zemným strojom, zvyšná časť sa vyberala ručne, tretí rez (3/2008) sa celý vyhĺbil zemným strojom.

Rez 1/2008 bol vedený priečne na severný priebeh priekopy a vypracoval sa len jeho východný profil. Priekopa bola zahĺbená do štrkového podložia, ktoré sa v hĺbke 1,4 – 1,5 m menilo na žltý piesok. Mala pomerne široko roztvorený hrotitý tvar so zaobleným dnom, ktoré siahalo do hĺbky 1,50 – 1,55 m od terajšieho terénu (obr. 98: 3). V úrovni rozlíšenia, v hĺbke 60 cm, dosahovala šírku 3,2 – 3,4 m, jej pôvodnú šírku v úrovni terénu možno odhadnúť na 4,2 – 4,3 m. Svahy priekopy zvierali uhol približne 120°. Strednú časť zásypu priekopy vypĺňala tmavohnedá humusovitá hlinitá vrstva, dosahujúca mocnosť 60 cm. V nej sa v hĺbke 80 a 90 cm našli dva zlomky z dna a spodnej časti rímskoprovinciálnej nádoby sivohnedej farby (pravdepodobne džbánu) a črep z malej germánskej nádobky s lešteným

povrchom sivočiernej farby. Pod ňou sa nachádzala šikmo uložená, sivo hnedá štrkovitá vrstva, dosahujúca hrúbku 40 cm. Pochádza zrejme zo zosunutého násypu valu, navŕšeného pôvodne na vnútornej strane priekopy tábora. Spodnú časť výplne priekopy tvorila tmavohnedá, hlinitá humusovitá vrstva s malým obsahom štrku.

Rez 2/2008 sa umiestnil priečne na západný priebeh priekopy a vypracovali sa obidva jeho profily. Priekopa tu bola zahĺbená do mocných tvrdých štrkových uloženín. Mala pravidelný hrotitý tvar, jej dno siahalo do hĺbky 2,10 m od terajšieho terénu, pôvodnú šírku v úrovni terénu možno odhadnúť na 4,5 – 4,6 m. Slabo erodované svahy zvierali uhol približne 95° (obr. 98: 4). Pod ornicou vypĺňala vrchnú časť zásypu priekopy šedo hnedá humusovitá hlinitá vrstva, ktorá dosahovala mocnosť 70 – 75 cm. Prekrývala takmer jeden meter mocné sivo hnedé štrkovité súvrstvie premiešané hnedou hlinou, vypĺňajúce celú spodnú časť zásypu priekopy až po hrotité, slabo zaoblené dno. Jeho šikmý sklon na vnútornej strane priekopy naznačuje, že zrejme taktiež pochádza zo zosunutého násypu obranného valu. V zásype priekopy sa nenašli žiadne nálezy.

Rez 3/2008 sa vytýčil južne od železničnej trate v katastri obce Kvetoslavov, kde sa predpokladal južný priebeh priekopy tábora. Vrchnú vrstvu tvorila len 20 – 30 cm hrubá svetlohnedá, slabo humusová piesočnatá vrstva, ktorá prekrývala sivo žlté jemnozrnné hlinito piesčité sedimenty. V reze sa žiadne archeologické objekty nezistili.

V apríli 2008 sa popri geofyzikálnom meraní v katastri Kvetoslavova južne od železničnej trate na poli východne od intravilánu obce a miestneho cintorína pri okraji výraznej depresie urobil aj povrchový zber. Napriek tomu, že pole bolo osiate oziminou podarilo sa tu zozbierať viaceré črepy germánskej i rímsko-provinciálnej keramiky rámcovo datovanej do 2. – 3. stor., ktoré dokladajú germánske osídlenie v tejto polohe (obr. 98: 1). Z Kvetoslavova sú dávnejšie známe nálezy germánskej keramiky i zlomku rímskej obkladovej tehly s ryhovaným povrchom (*Beninger 1937*, 36; *Pichlerová/Tomčíková 2001*, 126, 128, obr. 10: 2), ktoré zrejme pochádzajú z tohto sídliska. Nie je pravdepodobné, že zlomok tehly súvisí priamo s rímskym poľným táborom (hoci ani to nemožno úplne vylúčiť), ale skôr s germánskym sídliskom, prípadne sa sem mohol dostať aj neskôr v stredoveku alebo v novoveku.

Geofyzikálne merania a sondážny výskum v roku 2008 potvrdili, že vo Hviezdoslavove sa nachádzajú stopy rozsiahleho dočasného rímskeho poľného tábora. Bol opevnený hrotitou priekopou širokou 4,2 – 4,5 m a hlbokou 1,5 – 2,1 m. Južný priebeh priekopy sa nepodarilo zistiť, je však zjavné, že dosahoval rozlohu najmenej 21 – 24 ha. Doterajšie nálezy zatiaľ neumožňujú jeho presnejšie datovanie, ale je veľmi pravdepodobné, že pochádza z obdobia markomanských vojen *(Rajtár/Tirpák 2008*, 126). Spresnenie poznatkov o rímskom tábore vo Hviezdoslavove i germánskom sídlisku v Kvetoslavove môže priniesť len ďalší výskum.

L i t e r a t ú r a

Beninger 1937 - E. Beninger: Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei. Reichenberg - Leipzig 1937.

Kuzma et all. 2001 - I. Kuzma/E. Blažová/M. Bartík/J. Rajtár: Letecká prospekcia na Slovensku. AVANS 2000, 2001, 112 – 125.

Pichlerová/Tomčíková 2001 - M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologické nálezy zo Žitného ostrova. Zbierka Antala Khína. Zbor. SNM Arch. 11, 2001, 111 – 134.

Rajtár/Tirpák 2008 - J. Rajtár/J. Tirpák: Rímsky poľný tábor vo Hviezdoslavove. AVANS 2006, 2008, 126, 127.

EIN TEMPORÄRES RÖMISCHES FELDLAGER IN HVIEZDOSLAVOV UND GERMANISCHE SIEDLUNG IN KVETOSLAVOV. Hviezdoslavov, Kvetoslavov (Bez. Dunajská Streda), Flure Planá und Čerešňová, Römerzeit, römisches Feldlager, germanische Siedlung, geophysikalische Messung, Luftaufnahmen, Streufunde, Grabung. Aufbewahrung der Funde: Archäologisches Institut SAW, Nitra. Das römische Feldlager in Hviezdoslavov wurde bei der Luftprospektion im Jahre 2000 entdeckt (Kuzma et all. 2001, 118, Abb. 71: 2). Im Jahr 2006 fanden hier erste geophysikalische Messungen statt und aufgrund der archivierten Luftaufnahmen stellte man seine Flur, angenommenes Ausmaß und Grundriss fest (Rajtár/Tirpák 2008, 126, Abb. 71, 72).

Das archäologische Institut SAW und die Römisch-Germanische Kommission des DAI in Frankfurt/Main haben innerhalb eines gemeinsamen Projekts im Jahr 2008 die geophysikalische Messungen fortgesetzt und eine kleine Probegrabung durchgeführt. Mit Hilfe des Cäsium-Magnetometer Smartmag SM-4G mit der Empfindlichkeit 0,01 nT wurde auf der Fläche von 140x90 m der Grabenverlauf der nordwestlichen Ecke des Lagers überprüft und anschließend wurden hier zwei Schnitte gemacht (Abb. 98: 1, 2).

Im Schnitt 1/2008 ist der in den Schotterboden eingetiefte Graben zum Vorschein gekommen. Sein abgerundeter Boden reichte in die Tiefe von 1,50 – 1,55 m, die ursprüngliche Breite kann auf 4,2 – 4,3 m geschätzt werden (Abb. 98: 3). Den mittleren Teil der Füllung bildete eine dunkelbraune humushaltige Lehmschicht. In der Tiefe von 80 – 90 cm fand man zwei Fragmente vom Boden und unteren Teil eines Römergefäßes (wahrscheinlich Kruges) von graubrauner Farbe und Scherbe eines kleinen römischen Gefäßes mit geglätteter Oberfläche, die ungefähr ins 2. – 3. Jh. datiert werden können. Unter ihr befand sich eine schiefliegende graubraune Schotterschicht, die von einer abgerutschten Wallschüttung stammt. Im Schnitt 2/2008 hatte der Graben eine regelmäßige spitzige Form und sein Boden reichte in die Tiefe von 2,10 m. Die ursprüngliche Breite kann auf 4,5 – 4,6 m geschätzt werden (Abb. 98: 4). Den mittleren Teil der Füllung bildete eine 70 – 75 cm dicke graubraune humushaltige Lehmschicht, die die 1 m mächtige graubraune Schotterschichten des Wallrutsches überdeckte. Aus der Füllung stammen keine Funde.

Im Kataster der Gemeinde Kvetoslavov, südlich der Eisenbahnlinie, wo der Südverlauf des Lagergrabens angenommen wurde, war die Fläche von 25x20 m zuerst mit dem Cäsium-Magnetometer und Georadar vermessen und es wurde ein weiterer Schnitt 3/2008 gemacht (Abb. 98: 1). Die Ergebnisse waren negativ. In der Ackerkrumme, entlang des Randes einer starken Depression, wurden dennoch germanische und römerzeitliche Scherben aus dem 2. – 3. Jh. aufgesammelt. Die belegen die germanische Ansiedlung dieser Flur. Die schon früher bekannte germanische Scherben und Fragment eines römischen Belegziegels mit geritzter Oberfläche aus Kvetoslavov (Beninger 1937, 36; Pichlerová/Tomčíková 2001 , 126 , 128 , Abb. 10 : 2)) stammen wahrscheinlich aus dieser Siedlung. Das Ziegelfragment hängt wahrscheinlich nicht direkt mit dem römischen Feldlager zusammen (es kann aber nicht ganz ausgeschlossen werden), aber eher mit der erwähnten germanischen Siedlung. Es konnte hier auch später im Mittelalter oder Neuzeit aus Pannonien gebracht worden sein, und das als Baumaterial für sekundäre Benutzung. Die geophysikalische Messung und Grabung bestätigten, dass sich in Hviezdoslavov ein großes temporäres römisches Feldlager mit einem Ausmaß von wenigstens 21 – 24 ha befand. Die bisherigen Funde ermöglichen seine nähere Datierung nicht, aber es ist sehr wahrscheinlich, dass es aus der Zeit der Markomannenkreige stammt (Rajtár/Tirpák 2008, 126). Genauere Informationen über das römische Feldlager in Hviezdoslavov wie auch die germanische Siedlung in Kvetoslavov kann erst weitere Grabung bringen.

SLEDOVANIE STAVEBNEJ ČINNOSTI V OKRESOCH POPRAD, LEVOČA A STARÁ ĽUBOVŇA

Peter R o t h

1. P o p r a d, časť S p i š s k á S o b o t a (okr. Poprad), intravilán mesta, nedatované, sledovanie zemných prác. Bez nálezov.

V intraviláne mestskej časti sme formou sondážnych prác i sledovaním výkopových rýh pre základy domov a líniových výkopov pre inžinierske siete sledovali práce na výstavbe dvoch domov. V oboch prípadoch sa nezistilo porušenie archeologických objektov.

2. P o p r a d, časť M a t e j o v c e (okr. Poprad), intravilán mesta, nedatované, sledovanie zemných prác. Bez nálezov.

a) Ulica sv. Mateja. Sledovali sa zemné práce pri výkopoch základových rýh rodinného domu. Výstavbu tejto ulice sledujeme pravidelne od roku 2005 (*Roth 2007*, 159). Podobne ako v predchádzajúcich prípadoch, aj tu sa nezachytilo žiadne narušenie archeologických objektov.

b) Sledovali sa aj výkopové práce pre výstavbu novej haly v Priemyselnom parku Podprad - Matejovce, kde došlo v roku 2005 k objavu kniežacej hrobky (*Roth 2007*, 159), tento krát však bez zachytenia archeologických objektov.

3. L ú č k a (okr. Levoča), poloha N e m e c k ý v r c h, sledovanie zemných prác, nedatované. Bez nálezov.

Archeologický výskum spočíval v sledovaní výkopových prác pri hĺbení základov na stožiar a neskôr i ryhu na prívod elektrického kábla od obce Lúčka k stožiaru. Počas výkopových prác sa nezaznamenalo žiadne porušenie ani existencia archeologických objektov.

4. H n i e z d n e (okr. Stará Ľubovňa), intravilán obce, sídlisko, nedatované. Bez nálezov.

Na lokalitu sa zistilo, že dom je ešte zariadený nábytkom a v podchode domu - dufarte sa nachádza súvislá vrstva betónu. Z tohto dôvodu sa vykopala iba jedna sonda v miestach plánovaného rozšírenia stavby v záhrade. Vo vyhĺbenej sonde sa nezistila prítomnosť archeologických objektov, ale ani zvyšky architektúry.

5. S t a r á Ľ u b o v ň a (okr. Stará Ľubovňa), intravilán mesta, sledovanie zemných prác, nedatované. Bez nálezov.

Archeologický výskum spočíval v sledovaní výkopových prác pri hĺbení rýh na prívod elektrického kábla na uliciach Farbiarska a Garbiarska. Počas výkopových prác, ktoré zasahovali do malých hĺbok, niekedy ryha vedená v chodníku bola na úrovni súčasnej cesty, sa nezaznamenalo žiadne porušenie ani existencia archeologických objektov.

L i t e r a t ú r a

Roth 2007 - P. Roth: Sledovanie stavebnej činnosti v okresoch severného Slovenska. AVANS 2005, 159 – 161.

VERFOLGUNG DER BAUAKTIVITÄTEN IN DEN BEZIRKEN POPRAD, LEVOČA UND STARÁ ĽUBOVŇA. Im Innenbereich der Stadt Poprad und der Gemeinde Hniezdne haben wir die Aushübe auf der Baustelle von Einfamilienhäusern erfolgt. In Stará Ľubovňa und Lúčke haben wir die Furchen für Ingenieurnetze verfolgt. Alle Ergebnisse waren negativ.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM V RÁMCI PRÍPRAVY STAVBY R1 V ÚSEKU NITRA-ZÁPAD – SELENEC

Matej R u t t k a y - Peter B e d n á r - Mário B i e l i c h - Michal C h e b e n

V súlade s rozhodnutím KPÚ Nitra vykonal Archeologický ústav SAV podrobný povrchový prieskum v rámci vyhotovovania dokumentácie pre stavebné povolenie na trase plánovanej výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-západ – Selenec. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Prieskum reagoval na náš záujem, o čo najpresnejšiu identifikáciu archeologických objektov na pripravovanej stavbe s cieľom zobjektivizovania požiadavky na realizáciu záchranných archeologických výskumov. Národná diaľničná spoločnosť, a.s. nám vyšla v ústrety a umožnila realizáciu prieskumu spojeného so sondážou na miestach, ktoré boli pre prieskum prístupné (t.j. mimo lesných porastov a mimo priestorov, kde boli zasiate poľnohospodárske plodiny).

Terénny archeologický prieskum sa uskutočnil v dňoch 27. augusta – 16. septembra 2008. Všetky realizované archeologické sondy, ako aj zachytené objekty boli podrobne zamerané. Zahŕňanie odkrytých plôch prebehlo v septembri 2008. Cieľom prác nebol výskum archeologických objektov, ale iba ich identifikácia.

Archeologické prace prebiehali iba v trase telesa budúcej rýchlostnej cesty (t.j. nie v miestach sprievodných stavieb – skládky ornice, SSÚR, obaľovačky a pod.), ako aj na miestach, ktoré bolo možné skúmať. Niekde poľnohospodárske práce alebo neochota vlastníkov obmedzili vstupy na pozemky. Výskum prebiehal šiestimi zemnými strojmi JCB a UDS. Vykopalo sa 1068 zisťovacích sond (obr. 99; 100), ktorých rozmery sa v priemere pohybovali v týchto rozmedziach: šírka 1,2 – 1,8 m, dĺžka cca 15 m a hĺbka 0,4 – 0,7 m. Počas prieskumu bolo premiestnených približne 15 000 m³ zeminy. Vždy bola snaha viesť v šírke plánovanej cesty minimálne dve paralelné zisťovacie sondy.

Na sledovanom úseku sa zistilo deväť archeologických nálezísk rôznej kvality (obr. 101).

1. N i t r a, časť K y n e k (okr. Nitra), východne od obce, poloha H ô r k a. Povrchovým prieskumom a sondami strojmi UDS a JCB sa zachytilo praveké osídlenie vo vrstve 30 – 40 cm pod povrchom. Identifikovala sa kultúrne vrstva a sporadicky aj relikty objektov. Predbežné chronologické zaradenie je neolit/eneolit.

2. N i t r a, časť K y n e k a P á r o v s k é H á j e (okr. Nitra), poloha K a p s o v á, povrchový prieskum. S pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou sa preukázalo, že známa lokalita, identifikovaná v predchádzajúcich fázach prípravy stavby, nebude stavbou dotknutá.

3. N i t r a, časť P á r o v s k é H á j e (okr. Nitra), poloha Z a m a j e r o m, povrchový prieskum. Rekognoskácia tohto úseku bola v dôsledku zarastenia plochy a veľmi suchého počasia pomerne málo

efektívna. Dokázalo sa, že tu ide pravdepodobne o okraj lokality, ktorú môžeme predbežne zaradiť do praveku (doba bronzová?).

4. N i t r a, časť P á r o v s k é H á j e (okr. Nitra), poloha L u k o v d v o r, povrchový prieskum. Sporadické nálezy germánskej keramiky z doby rímskej. Nemožno vylúčiť, že ide o orbou premiestnené črepy z neďalekej dávnejšie známej germánskej lokality.

5. N i t r a, časť Č e r m á ň a H o r n é K r š k a n y (okr. Nitra), poloha H r a b i n a, povrchový prieskum. Zastavanosť územia komplikovalo prieskumné práce. Je pravdepodobné, že pri výstavbe by mohli byť zasiahnuté sídelné priestory paleolitického človeka (ide o severný svah Katruše).

6. N i t r a, časť H o r n é K r š k a n y (okr. Nitra), intravilán, P r i e m y s e l n á u l i c a, povrchový prieskum. Novodobé stavebné aktivity však priestor jednej z najvýznamnejších archeologických lokalít v Nitre značne zdevastovali. Skutočnosť, že sa pripravované stavebné práce zredukovali na dva, resp. jeden oporný pilier mosta a sprievodné výkopy pre inžinierske siete, oprávňuje predpokladať, že by sa mohlo zmenšiť riziko zničenia archeologických objektov (ak nie sú doterajšou činnosťou zničené).

7. N i t r a, časť J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha M a l é J a n í k o v c e, povrchový prieskum a sondáže zemnými strojmi UDS a JCB (obr. 99). V sondách sa jednoznačne potvrdili objekty z praveku (doba bronzová) a stredoveku (10. – 13. stor.). Na povrchu sa zistili aj germánske črepy z doby rímskej. Nie je vylúčené, že osídlenie pokračuje aj ďalej, a to východným smerom. Tu sa však objavilo aj množstvo novodobých navážok – asi z času výstavby sídliska Chrenová.

8. N i t r a, časť C h r e n o v á a J a n í k o v c e (okr. Nitra), poloha M a l é J a n í k o v c e, povrchový prieskum a sondáž zemnými strojmi UDS a JCB. Zachytilo sa praveké (lengyelská kultúra) a stredoveké (9. – 13. stor.) osídlenie. Tesne pod ornicou sa vyskytli objekty, pravdepodobne prevažne z doby veľkomoravskej.

9. N i t r a, časť C h r e n o v á (okr. Nitra), vyústenie do križovatky Selenec, povrchový prieskum. V tejto oblasti sa dal vykonať iba opätovný povrchový prieskum (v roku 2007 tu prieskumom K. Daňová doložila stredovekú osadu), ktorý priniesol iba malý počet črepov zo stredoveku.

Doplňovací archeologický prieskum výrazne spresnil a objektivizoval požiadavky na záchranný archeologický výskum. Vďaka podrobnej sondáži a dodatočnému prieskumu bolo možné lepšie špecifikovať požiadavky na záchranu jednotlivých nálezísk. Bolo by vhodné, aby sa takýto postup uplatnil aj pri ďalších rozsiahlych stavbách na území SR.

ARCHÄOLOGISCHE BEGEHUNG IM RAHMEN DER BAUVORBEREITUNGEN BEIM BAU DER STRAßE R1 IM ABSCHNITT NITRA-WESTEN-SELENEC. Das Archäologische Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra führte im August und September 2008 eine detaillierte Begehung im Rahmen des geplanten Baus der Straße R1 im Abschnitt Nitra-Westen - Selenec durch. Die Nationale Autobahngesellschaft, A.G. ermöglichte uns die Durchführung einer Begehung, die mit Hilfe von Schnitten gemacht wurde. Die Schnitte wurden an den Stellen angelegt, die für die Begehung zugänglich waren (d.h. außerhalb von Waldbeständen und außerhalb von Flächen, auf denen landwirtschaftliche Produkte angebaut werden). Das Ziel der Arbeiten bestand nicht darin, archäologische Objekte zu untersuchen, sondern archäologische Objekte nur zu identifizieren.
Die Begehung wurde mit Hilfe von Maschinen JCB und UDS durchgeführt. Es wurden 1068 Feststellungsschnitte gemacht, deren Ausmaße sich in folgenden Grenzen befanden: Breite 1,2-1,8 m, durchschnittliche Länge 15 m, Tiefe 0,4-0,7 m. Während der Begehung wurden ungefähr 15 000 m³ umgelegt. Die Archäologen bemühten sich, in der Breite der geplanten Straße mindestens zwei parallele Feststellungsschnitte anzulegen.
Im Abschnitt wurden neun archäologische Fundstellen (Abb. 101) unterschiedlicher Qualität festgestellt. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.
1. Nitra, Teil Kynek (Bez. Nitra), östlich der Gemeinde, Flur Hôrka. Es wurden eine Kulturschicht und sporadisch auch Relikte von Objekten erfasst, wahrscheinlich aus dem Neolithikum/Äneolithikum.
2. Nitra, Teil Kynek und Párovské Háje (Bez. Nitra), Flur Kapsová, Begehung. Es wurde keine Anwesenheit von archäologischen Funden in der Vergangenheit bestätigt.
3. Nitra, Teil Párovské Háje (Bez. Nitra), Flur Za majerom. Bei der Begehung wurde der Rand einer Fundstelle erfasst, die vorläufig in die Urzeit gelegt wird (Bronzezeit?).

4. Nitra, Teil Párovské Háje (Bez. Nitra), Flur Lukov dvor. Es wurden sporadische Funde der germanischen Keramik aus der Römerzeit belegt.
5. Nitra, Teil Čermáň und Horné Krškany (Bez. Nitra), Flur Hrabina. Es wird angenommen, dass Funde aus dem Paläolithikum erfasst wurden.
6. Nitra, Teil Horné Krškany (Bez. Nitra), Straße Priemyselná ulica. Die bekannte polykulturelle Fundstelle ist mehr oder weniger zerstört.
7. Nitra, Teil Janíkovce (Bez. Nitra), Flur Malé Janíkovce. Es wurden Objekte aus der Urzeit (Bronzezeit) und dem Mittelalter (10.-13. Jh.) belegt. Auf der Oberfläche wurden auch germanische Scherben aus der Römerzeit festgestellt.
8. Nitra, Teil Chrenová und Janíkovce (Bez. Nitra), Flur Malé Janíkovce. Es wurden eine urzeitliche (Lengyel-Kultur) und eine mittelalterliche (9.-13. Jh.) Besiedlung erfasst.
9. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Mündung in die Kreuzung Selenec – eine untergegangene mittelalterliche Siedlung.
Durch die ergänzende archäologische Begehung wurden Anforderungen an eine archäologische Rettungsgrabung objektiv gemacht und präzisiert. Dank einer detaillierten Begehung mit Hilfe von Schnitten und der ergänzenden Begehung konnten die Anforderungen an die Rettung der einzelnen Fundstellen besser formuliert werden. Es wäre wünschenswert, wenn ein solches Verfahren auch auf anderen größeren Baustellen auf dem Gebiet der Slowakischen Republik seine Anwendung finden würde.

ZISŤOVACÍ PRIESKUM NA TRASE VÝSTAVBY RÝCHLOSTNEJ CESTY R1 V ÚSEKU NITRA-SELENEC – BELADICE

Matej Ruttkay - Mário Bielich - Michal Cheben - Marek Vojteček

V súlade s plánovanou výstavbou siete rýchlostných ciest a diaľnic na Slovensku sa v roku 2008 podarilo presvedčiť Národnú diaľničnú spoločnosť, aby sa v priestore plánovaného PPP projektu vykonal ešte v rámci vyhotovovania dokumentácie pre stavebné povolenie podrobnejší povrchový prieskum s testovacou sondážou na čo najväčšej ploche plánovanej stavby. Prieskum sa uskutočnil v mesiacoch august – september 2008. Mohol sa realizovať iba na plochách, kde si Archeologický ústav SAV dohodol vstupy na pozemky. Treba skonštatovať, že nešlo o vhodné obdobie ani na povrchový prieskum a ani na sondáž (na mnohých miestach sa nachádzali plodiny určené na jesenný zber). To znamená, že terénny archeologický prieskum sa realizoval iba na tej ploche, ktorá bola určená k vybudovaniu stavby (telesa cesty). Na miestach, kde to nebolo možné, najmä s ohľadom na zasiate plodiny a nesúhlas vlastníka, sa uskutočnil povrchový archeologický prieskum bez sondáže. Archeologické práce sa koncentrovali na spresnenie rozsahu lokalít a hustoty výskytu objektov, t.j. nebolo cieľom skúmať zachytené objekty. Hlavným zámerom bolo spresnenie poznatkov o kvalite zistených archeologických nálezísk a presnejšia špecifikácia požiadaviek na ich záchranu pred zničením pri výstavbe rýchlostnej cesty. V druhej polovici septembra boli všetky sondy opätovne zahrnuté a terén uvedený do pôvodného stavu.

Celá prístupná trasa stavby sa postupne začala sondovať zemnými strojmi na šírku plochej lyžice, a to v hustote minimálne dva pásy rezov na šírku navrhovanej cesty. V prípade križovatiek a iných väčších záberov sa sieť rezov úmerne zvyšovala (obr. 104). Výskum prebiehal šiestimi zemnými strojmi JCB a UDS. Lokalizácia sond a plôch s výskytom archeologických nálezísk bola geodeticky zameraná pomocou presných GPS systémov.

Archeologický prieskum doložil pomerne hustú sieť archeologických nálezísk situovaných na desiatich polohách. Nemožno vylúčiť aj existenciu ďalších archeologických nálezísk.

Prieskumom identifikované archeologické lokality (číslovanie zodpovedá označeniu na obr. 102). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

1a. Nitra, časť Chrenová (okr. Nitra), poloha Selenec a Janíkovský bok, priestor mimoúrovňovej križovatky, povrchový zber, neskúmané zemným strojom. Praveké osídlenie (lengyelská kultúra?), včasný stredovek, západne od cesty Nitra – Vráble, zachytené fragmenty ľudských kostí.

1b. Nitra, časť Chrenová a Nitrianske Hrnčiarovce, časť Malanta (okr. Nitra), poloha Selenec, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Povrchovým prieskumom

z rokov 2006 a 2007 je doložené osídlenie lengyelskej a badenskej kultúry a fragmentárne z obdobia stredoveku. Sondáže zatiaľ objekty nepotvrdili.

2. Pohranice (okr. Nitra), poloha Lefantovské úhony, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Doložené objekty z mladšej doby železnej – doby laténskej. Veľká časť sídliskových objektov je viditeľná už na povrchu polí – vyznačuje sa tmavšou hnedočiernou výplňou v hnedozemnom povrchu. Viacnásobné povrchové prieskumy v rokoch 1985 až 1996 priniesli najmä pomerne veľkú kolekciu keramiky a kamenných nástrojov z neskorej doby kamennej – lengyelská kultúra, badenská kultúra (*Ruttkayová 1988*).

3. Hosťová (okr. Nitra), poloha Lesný hon a Stred pod cermi, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Povrchovým prieskumom boli doložené praveké črepy.

4. Hosťová a Čeladice (okr. Nitra), poloha Stredný hon, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. V sondách sa zachytil iba jeden objekt. Povrchové prieskumy však naznačujú aj prítomnosť ďalších objektov z praveku, resp. včasnej doby dejinnej. Ide tu dozaista o sústavu viacerých vzájomne sa sčasti prekrývajúcich nálezísk z rôznych období. V polohe Vlčia diera sa na ľavobrežnom svahu potoka sú zreteľne pozorovateľné rozorané objekty.

5. Čeľadice (okr. Nitra) a Beladice, časť Pustý Chotár (okr. Zlaté Moravce), poloha Krížnica a Gačov, povrchový zber, neskúmané zemným strojom. Povrchový prieskum nepriniesol žiadne nálezy. Avšak predchádzajúce prieskumy doložili praveké osídlenie z eneolitu a doby bronzovej.

6. Beladice (okr. Zlaté Moravce), poloha Dolina, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Ani pomerne hustá sieť sond zemným strojom nepriniesla doklady objektov. Napriek tomu sa na povrchu nachádzajú nálezy z praveku (lengyelská kultúra, neskorá doba bronzová?), včasnej doby dejinnej (germánska keramika) a stredoveku (v oblasti križovania s potokom Bocegaj). Situáciu komplikovala skutočnosť, že v blízkosti potoka Bocegaj podložie tvorila čierno-hnedá zemina, v ktorej boli iba ťažko identifikovateľné objekty. Nesondoval sa priestor mimo hlavnej trasy cesty (t.j. prípojné pruhy križovatky; *Bednár/Ruttkay 1991*).

7. Beladice, časť Chrášťany (okr. Zlaté Moravce), Veľké Chrašťany, poloha Pri kríži, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Potvrdil sa výskyt archeologických objektov z neskorej doby kamennej – lengyelská kultúra. Vo východnej časti spadajúcej k potoku Drevenica sa zachytili črepy z včasného stredoveku (8. – 11. stor.).

8. Beladice, časť Chrášťany (okr. Zlaté Moravce), Veľké Chrašťany, poloha Pri cintoríne, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Sondáž, východne od potoka Drevenica, potvrdila prítomnosť objektov z včasného (doba veľkomoravská) a vrcholného stredoveku. Povrchový prieskum doložil ojedinelé nálezy keramiky želiezovskej skupiny.

9. Tesárske Mlyňany, časť Mlyňany (okr. Zlaté Moravce), poloha Chrastie, povrchový zber. Po oboch stranách Čerešňového potoka sa zistil ojedinelý výskyt pravekých črepov.

10. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (okr. Zlaté Moravce), poloha Gočol, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS. Minimálne doklady osídlenia z neskorej doby kamennej (badenská kultúra). V pôdoryse zistený systém zákopov z 2. svetovej vojny a pôdorys hrobu, pravdepodobne z obdobia sťahovania národov.

11. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (okr. Zlaté Moravce), poloha Tesárska pláň, povrchový zber, sondy zemnými strojmi JCB a UDS, geofyzikálny prieskum (obr. 103). Potvrdená prítomnosť sídliskových objektov zo stredoveku, hrobov (pravdepodobne z doby sťahovania národov), ale aj línie zákopov z druhej svetovej vojny. Prítomnosť predpokladaného pohrebiska z 10. – 11. stor. v oblasti železnice nebolo možné potvrdiť, vzhľadom k tomu, že išlo o ochranné pásmo železníc a nebola možná sondáž.

Doplňovací archeologický prieskum priniesol rádovo nové poznatky o osídlení regiónu a umožnil vypracovať reálnejší projekt záchranného archeologického výskumu pred výstavbou rýchlostnej cesty.

V mesiaci november bolo možné pristúpiť k postupnému odhumusovaniu trasy rýchlostnej cesty v katastri obce Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou v priestore severne od cesty Beladice – Tekovské Nemce. Pri začistení sa zachytili objekty z doby laténskej a z vrcholného stredoveku (zaniknutá stredoveká dedina). Začalo sa tiež s výskumom prvých ôsmich objektov (obr. 104). Okrem archeologických

objektov sa zachytilo aj staré riečne koryto. Práce museli byť pre nepriaznivé počasie prerušené a budú pokračovať v roku 2009.

L i t e r a t ú r a

Bednár/Ruttkay 1991 - P. Bednár/M. Ruttkay: Prieskum povodia potoka Bocegaj. AVANS 1989, 1991, 26 – 28.

Ruttkayová 1988 - J. Ruttkayová: Archeologické nálezy zo súkromnej zbierky J. Totha. Štud. Zvesti AÚ SAV 24, 1988, 197 – 204.

FESTSTELLUNGSGRABUNG AUF DER TRASSE DES BAUS DER STRAßE R1 IM ABSCHNITT NITRA-SELENEC - BELADICE: Im Einklang mit dem geplanten Bau des Netzes von Schnellstraßen und Autobahnen in der Slowakei gelang es uns, 2008 die Nationale Autobahnengesellschaft zu überzeugen, im Raum des geplanten PPP-Projekts noch im Rahmen der Anfertigung der Dokumentation für die Baugenehmigung eine detaillierte Begehung mit Testschnitten auf einer möglichst größten Fläche des geplanten Bauwerks durchzuführen. Die Begehung wurde in den Monaten August - September 2008 durchgeführt. Das Hauptziel bestand darin, die Erkenntnisse über Qualität von festgestellten archäologischen Fundstellen zu präzisieren und die Anforderungen an deren Rettung noch vor dem Zerstören infolge des Baus der Schnellstraße zu bestimmen. Die ganze zugängliche Trasse des Baus wurde allmählich mit Hilfe von Maschinen untersucht. Es wurde die Breite des flachen Löffels erfasst und die Dichte betrug zwei Streifen von Schnitten auf die Breite der entworfenen Straße.

Bei der Begehung wurden archäologische Fundstellen identifiziert (die Nummerierung entspricht der Bezeichnung auf der Abb. 102). Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

1a. Nitra, Teil Chrenová (Bez. Nitra), Flur Selenec und Janíkovský bok. Belegt sind eine urzeitliche Besiedlung (Lengyel-Kultur?) und eine Besiedlung aus dem Mittelalter. Bei der Straße Nitra– Vráble, westlich von der Straße, wurden Fragmente von Menschenknochen festgestellt.

1b. Nitra, Teil Chrenová und Nitrianske Hrnčiarovce, Teil Malanta (Bez. Nitra), Flur Selenec. Bei der Begehung in 2006 und 2007 wurde die Besiedlung der Lengyel- und Badener Kultur und fragmentarisch auch die Besiedlung aus dem Mittelalter belegt. In den Schnitten wurden keine Objekte bestätigt.

2. Pohranice (Bez. Nitra), Flur Lefantovské úhony. Festgestellt wurden Objekte aus der jüngeren Eisenzeit - Latènezeit. Ein großer Teil von Siedlungsobjekten ist schon auf der Oberfläche von Feldern sichtbar - dieser Teil ist durch braunschwarze Verfüllung in brauner Oberfläche gekennzeichnet. Mehrfache Begehungen in den Jahren 1985 - 1996 brachten eine ziemlich große Sammlung von Keramik und Steinwerkzeugen aus der Spätsteinzeit - Lengyel-Kultur, Badener Kultur.

3. Hosťová (Bez. Nitra), Flur Lesný hon und Strd pod cermi. Bei der Begehung wurde urzeitliche Besiedlung belegt.

4. Hosťová und Čeladice (Bez. Nitra), Flur Stredný hon. Es wurde nur ein Objekt erfasst. Die Begehungen deuten aber auf die Anwesenheit von weiteren Objekten aus der Urzeit bzw. der Frühgeschichte hin.

5. Čeľadice (Bez. Nitra) und Beladice, Teil Pustý Chotár (Bez. Zlaté Moravce), Flur Krížnica und Gačov. Bei der Begehung wurden keine Funde festgestellt. Bei den älteren Begehungen wurde jedoch eine urzeitliche Besiedlung belegt.

6. Beladice (Bez. Zlaté Moravce), Flur Dolina. Auf der Oberfläche befinden sich Funde aus der Urzeit (Lengyel-Kultur, Spätbronzezeit?), aus der Frühgeschichte (germanische Keramik) und aus dem Mittelalter (dort, wo der Bach Bocegaj gekreuzt wird).

7. Beladice, Teil Chrášťany (Bez. Zlaté Moravce), Veľké Chrašťany, Flur Pri kríži. Es wurde das Vorkommen von archäologischen Objekten aus der Spätsteinzeit - Lengyel- Kultur belegt. Im östlichen Teil, der zum Bach Drevenica fällt, wurden Scherben aus dem Frühmittelalter erfasst (8.-11. Jh.).

8. Beladice, Teil Chrašťany (Bez. Zlaté Moravce), Veľké Chrašťany, Flur Pri cintoríne. Östlich des Baches Drevenica wurden Objekte aus dem Früh- (Großmährische Zeit) und Hochmittelalter entdeckt. Bei der Begehung wurden vereinzelte Keramikfunde der Želiezovce-Gruppe belegt.

9. Tesárske Mlyňany, Teil Mlyňany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Chrastie. Bei der Begehung wurde urzeitliche Besiedlung belegt.

10. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Gočol. Es wurden Belege der Besiedlung aus der Spätsteinzeit (Badener Kultur) festgestellt.

11. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Tesárska pláň. Bestätigt wurde die Anwesenheit von Siedlungsobjekten aus dem Mittelalter, Gräbern aus der Völkerwanderungszeit, aber auch Grabenlinien aus dem Zweiten Weltkrieg.

Durch die ergänzende archäologische Begehung kamen mehrere neue Erkenntnisse über die Besiedlung der Region ans Licht und es konnte ein reales Projekt für die archäologische Rettungsgrabung vor dem Bau der Schnellstraße erarbeitet werden.
Im November konnte die allmähliche Humusschichtabtragung der Trasse der Schnellstraße im Kataster der Gemeinde Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou, im Raum nördlich der Straße Beladice - Tekovské Nemce durchgeführt werden (Fundstelle Nr. 10). Beim Putzen wurden Objekte aus der Latènezeit und dem Hochmittelalter (ein untergegangenes mittelalterliches Dorf) erfasst. Man begann auch mit der Grabung von den ersten acht Objekten (Abb. 104). Die Arbeiten mussten wegen schlechtem Wetter unterbrochen werden. Die Arbeiten werden in 2009 fortgesetzt werden.

PRÍPRAVNÉ PRIESKUMY A VÝSKUMY NA STAVBE R1 BELADICE – TEKOVSKÉ NEMCE

Matej Ruttkay - Mário Bielich - Michal Cheben - Marek Vojteček - Barbara Zajacová

Archeologický prieskum bol vyvolaný výstavbou rýchlostnej cesty R1 medzi Nitrou a Tekovskými Nemcami v úseku Beladice – Tekovske Nemce. Uskutočnil sa iba na tej ploche, ktorá bola určená k vybudovaniu stavby (telesa cesty). Na väčšine záujmových plôch sa podarilo získať potrebné vstupy na pozemok. Najväčšie komplikácie v tomto smere sa vyskytli v katastri Tesárskych Mlyňan, a to pokiaľ ide o jeho východnú časť. V úseku Beladice – Tekovské Nemce sledujeme bohaté osídlenie najmä na terasách a svahoch potokov v blízkosti tokov. Výskum prebiehal štyrmi zemnými strojmi JCB. Spravidla sa odkrývali dve paralelné sondy v šírke plánovanej cesty. V miestach, kde boli plánované výrazné záseky, resp. násypy sa vytýčilo aj viac paralelných sond (obr. 107).

Prieskum doložil osem nálezísk v trase stavby (číslovanie a lokalizácia zodpovedá číslovaniu na obr. 106). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

1. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (okr. Zlaté Moravce), poloha Sihoť, sondáž zemnými strojmi UDS, geofyzikálny prieskum a povrchový zber. Výskum doložil prítomnosť objektov a vrstiev po oboch stranách dnešnej komunikácie. Ide o nálezy z mladšej a neskorej doby kamennej, doby bronzovej, doby laténskej, doby rímskej a stredoveku. Taktiež sa doložila prítomnosť zaniknutého ramena (koryta?) rieky Žitavy.

2. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (okr. Zlaté Moravce), poloha Veľká sekera, povrchový prieskum. Potvrdené osídlenie z mladšej doby kamennej.

3. Čierne Kľačany a Veľké Vozokany (okr. Zlaté Moravce), poloha Panské a Pri mlyne, prieskum zemným strojom JCB. Po oboch stranách potokov boli zachytené sídliskové objekty z praveku (neolit, doba bronzová), doby laténskej a stredoveku. Západne od potoka Širočina sa doložila veľkomoravská osada.

4. Čierne Kľačany a Volkovce (okr. Zlaté Moravce), poloha Tretie pole a Priečne, prieskum zemným strojom JCB. Potvrdilo sa veľmi nevýrazné osídlenie z včasného stredoveku.

5. Volkovce, časť Olichov (okr. Zlaté Moravce), poloha Olichov, prieskum zemným strojom. Potvrdila sa existencia sídliskových objektov z praveku (doba bronzová) a stredoveku.

6. Čaradice (okr. Zlaté Moravce), poloha Široký prieloh, povrchový prieskum. Doložená nevýrazná praveká lokalita.

7. Tekovské Nemce (okr. Zlaté Moravce), poloha Beniačkin kút a Moškove lúky, povrchový prieskum. Ojedinelé fragmenty pravekej (neolitickej?) keramiky a kamennej štiepanej industrie.

8. Tekovské Nemce (okr. Zlaté Moravce), poloha Bukovská dolina, povrchový prieskum. Potvrdená existencia sídliskových objektov z praveku a stredoveku.

Doplňovací archeologický prieskum spresnil poznatky o prítomnosti archeologických nálezísk na trase plánovanej výstavby R1, a zároveň prispel k lepšiemu poznaniu dávnovekého vývoja regiónu.

V mesiacoch október až november 2008 bolo možné odhumusovať časť vybraných plôch v katastroch obcí Veľké Vozokany a Čierne Kľačany. Žiaľ, nepriaznivé klimatické pomery veľmi rýchlo výskumné práce zastavili.

V katastri obce Veľké Vozokany, severne od vodnej nádrže na pravobrežnom svahu potoka Širočina, sa na odhumusovanej ploche nejasne črtali objekty z neskorej doby kamennej a stredoveku. I keď sa začal ich výskum, musel byť pre nepriaznivé poveternostné pomery odložený na nasledujúci rok.

V južnej časti katastra obce Čierne Kľačany, na ľavobrežnom svahu potoka Širočina (v priestore západne od cesty Čierne Kľačany – Nemčiňany), sa pri odhumusovaní narušili kostrové hroby. Postupne sa celá plocha mechanizmami začistila. Zistilo sa, že hrobové jamy sa v extrémne tvrdom podloží ílovitého charakteru veľmi nezreteľne črtali. Následne suché počasie vystriedali extrémne dažde, ktoré vystriedal sneh a mrazy. Z tohoto dôvodu bolo možné preskúmať z predpokladaných cca 200 hrobov iba 31. Zvyšok bude skúmaný v roku 2009.

Ide o radové pohrebisko (obr. 108: 5). Mŕtvi boli pochovaní v polohe na chrbte s orientáciou približne Z-V. V hroboch sa nachádzal inventár charakteristický pre 11. – 12. stor. Najčastejšie to boli esovité záušnice, pásikové prstene, ale aj mince (obr. 110; 111). Výnimočne ležala pri nohách nádoba (hrob. 13 – obr. 109: 3). Časté sú koráliky z rôznych materiálov, vrátane karneolu. V tejto polohe sa sporadicky objavili aj objekty z mladšej doby kamennej.

Na odhumusovanej ploche bližšie k potoku sa po začistení plochy črtali viaceré objekty, ktoré predbežne môžeme zaradiť do neskorej doby kamennej, doby bronzovej, doby laténskej a stredoveku. Ich výskum bude prebiehať v roku 2009.

VORBEREITENDE BEGEHUNGEN UND GRABUNGEN AUF DER BAUSTELLE DER SCHNELLSTRAßE R1 BELADICE-TEKOVSKÉ NEMCE. Die archäologische Begehung wurde durch den Bau der Schnellstraße R1 zwischen Nitra und Tekovské Nemce im Abschnitt Beladice - Tekovské Nemce ausgelöst. Die Begehung wurde nur auf der Fläche durchgeführt, die zum Bau der Straße (Straßenkörper) bestimmt war. Die Begehung wurde mit vier Maschinen vom Typ JCB durchgeführt. Es wurden in der Regel zwei parallele Schnitte in der Breite der geplanten Straße freigelegt, dort, wo größere Einschnitte bzw. Aufschüttungen geplant waren, wurden auch mehrere parallele Schnitte angelegt. Es wurden acht Fundstellen auf der Trasse des Baus belegt (die Nummerierung und Lokalisierung entsprechen der Nummerierung auf der Abb. 106). Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra.

1. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Sihoť. Es wurde die Anwesenheit von Objekten und Schichten an beiden Seiten der jetzigen Straße belegt. Es geht um Funde aus der jüngeren und späten Steinzeit, der Bronzezeit, der Latènezeiet, der Römerzeit und dem Mittelalter.
2. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Bez. Zlaté Moravce), Flur Veľká sekera. Es wurde die Besiedlung aus der jüngeren Steinzeit erfasst.
3. Čierne Kľačany und Veľké Vozokany (Bez. Zlaté Moravce), Flur Panské und Pri mlyne. Auf beiden Seiten der Bäche wurden Siedlungsobjekte aus der Urzeit festgestellt (Neolithikum, Bronzezeit, Latènezeit, Mittelalter).
4. Čierne Kľačany und Volkovce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Tretie pole und Priečne, die Begehung wurde mit Hilfe der Maschine vom Typ JCB durchgeführt. Es wurde eine sehr unausgeprägte Besiedlung aus dem Frühmittelalter bestätigt.
5. Volkovce, Teil Olichov (Bez. Zlaté Moravce), Flur Olichov. Es wurde die Existenz von Siedlungsobjekten aus der Urzeit (Bronzezeit) und dem Mittelalter bestätigt.
6. Čaradice (Bez. Zlaté Moravce), Flur Široký prieloh. Es wurde eine unausgeprägte urzeitliche Fundstelle erfasst.
7. Tekovské Nemce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Beniačkin kút und Moškove lúky. Es wurden vereinzelte Fragmente der urzeitlichen (neolithischen?) Keramik und der steinernen Spaltindustrie gewonnen.
8. Tekovské Nemce (Bez. Zlaté Moravce), Flur Bukovská dolina. Es wurde die Existenz von Siedlungsobjekten aus der Urzeit und dem Mittelalter bestätigt.

Durch die ergänzende archäologische Begehung wurden Erkenntnisse über Anwesenheit von archäologischen Fundstellen auf der Trasse der geplanten Schnellstraße R1 präzisiert werden und gleichzeitig trug die Grabung zu einer besseren Kenntnis der vorzeitigen Entwicklung der Region bei.

In den Monaten Oktober - November 2008 war es möglich, die Humusschicht auf einem Teil von ausgewählten Flächen in den Katastern der Gemeinden Veľké Vozokany und Čierne Kľačany abzutragen. Leider mussten wegen schlechten klimatischen Bedingungen alle Untersuchungsarbeiten ziemlich schnell aufhören.

Im Kataster der Gemeinde Veľké Vozokany, nördlich des Wasserspeichers auf dem rechtsuferigen Hang des Bachs Širočina, zeichneten sich unklar auf der Fläche, auf der die Humusschicht schon abgetragen war, Objekte aus der Spätsteinzeit und dem Mittelalter ab. Man fing an, die Objekte zu

untersuchen, aber wegen schlechten klimatischen Bedingungen musste die Untersuchung auf das Jahr 2009 verschoben werden.
Im südlichen Teil des Katasters der Gemeinde Čierne Kľačany, auf dem linksuferigen Hang des Baches Širočina (im Teil westlich der Straße Čierne Kľačany – Nemčiňany), wurden bei der Humusschichtabtragung Skelettgräber gestört. Die ganze Fläche wurde geputzt, Grabgruben zeichneten sich im extrem harten Untergrund lehmigen Charakters sehr unklar ab. Das nachfolgende heiße und trockene Wetter wurde durch extreme Regen ersetzt und die wurden dann durch Schnee und Frostwetter ersetzt. Aus diesem Grund konnten von den angenommenen ca. 200 Gräbern nur 31 Gräber untersucht werden. Der Rest von Gräbern wird in 2009 untersucht werden. Es handelt sich um ein Reihengräberfeld (Abb. 108: 5). Die Toten lagen am Rücken, die Orientierung war ungefähr in Richtung W-O. In den Gräbern befand sich Inventar, das für das 11.-12. Jh. charakteristisch war. Meistens waren es S-förmige Schläfenringe, Streifenringe, aber auch Münzen (Abb. 110; 111). Nur in Ausnahmefällen lag bei den Beinen ein Gefäß (Grab 13 - Abb. 109: 3). Sehr oft kamen auch Perlen aus unterschiedlichen Stoffen vor, einschließlich Karneol. In dieser Lage kamen sporadisch auch Objekte aus der jüngeren Steinzeit vor.
Auf der Fläche ohne Humusschicht, die sich nah am Bach befand, zeichneten sich nach dem Putzen der Fläche mehrere Objekte ab, die in die Spätsteinzeit und Bronzezeit vorläufig datiert werden.

VÝSKUM V CENTRE ZLATÝCH MORAVIEC

Matej Ruttkay - Mário Bielich - Peter Šimčík

Zlaté Moravce (okr. Zlaté Moravce), intravilán, záchranný výskum, doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Na pravej terase rieky Žitava v intraviláne mesta Zlaté Moravce sa v máji uskutočnil záchranný archeologický výskum, ktorý bol podmienený výstavbou nákupného centra Tesco (obr. 112: 1). Plocha nachádzajúca sa v intraviláne mesta bola v minulosti intenzívne využívaná ako stavebný pozemok. Stáli a chátrali tu budovy z konca 18. – 19. stor. Výskum sa v prvej etape sústredil na výkop zisťovacích rezov. Postupne sme zachytili niekoľko archeologických objektov. Plocha odhumusovania bola rozšírená v priestore koncentrácie objektov. Postupne sme identifikovalo deväťnásť sídliskových objektov. Preskúmali sme osem laténskych objektov a jedenásť objektov zo stredoveku a novoveku (obr. 112: 2).

V západnej časti skúmanej plochy sa koncentrujú objekty z doby laténskej (stupeň LC2-LD1), pričom sa pravdepodobne zachytila časť sídliska, ktoré pokračuje na pozemku blízkej školy. Sídliskové objekty majú hospodársku funkciu. Ide zväčša o zvyšky menších hliníkov a odpadové jamy.

Opis objektov z doby laténskej

Objekt 2 - sídlisková jama, ktorá sa nachádzala v superpozícií z inou sídliskovou jamou (objekt 2A), ktorých vzťah sa nepodarilo zistiť. Výplň objektu bola tvorená sivastou ílovou hlinou premiešanou s kamienkami a drobnými uhlíkmi. Nálezy tvorili zlomky keramiky, zvieracích kostí a mazanice (obr. 112: 2).
Objekt 3 - sídlisková jama, oválneho útvaru, ktorý bol zahĺbený do ílového podložia. V strede kratších strán sa javili stopy po kolových jamkách, ktoré však boli ťažko rozpoznateľné. Výplň objektu tvorila početná laténska keramika (datovaná do stupňa LD), mazanica, zvieracie kosti, prasleny a fragmenty skleneného náramku i koráliku (obr. 112: 2).
Objekt 7 - sídlisková jama, oválneho tvaru. Okolo objektu 7 sme identifikovali dve kolové jamy (objekty 6 a 8). Tvar jamy objektu 7 bol miskovitý. Výplň bola bohatá hlavne na mazanicu, ale obsahovala aj menšie množstvo črepov. Mohlo by ísť o zvyšky menšej nadzemnej stavby (obr. 112: 2).
Objekt 10 - sídlisková jama, oválneho tvaru. Výplň objektu bola bohatá na keramický materiál a mazanicu, a v objekte sa našiel aj fragment skleneného krúžku.

K ďalším objektom z obdobia mladšej doby železnej mohli patriť objekty 5, 6, 8 a 9, ktoré sú kolovými jamami súvisiacimi s nadzemnou stavbou kolovej konštrukcie. Vo svetlejšom ílovitom podloží sa javili ako tmavé fľaky. Všetky mali kruhový, alebo mierne oválny tvar a tmavosivú hlinito-ílovitú výplň. Výplň kolových jám neobsahovala (okrem mazanice) žiadne nálezy.

Opis keramiky z doby laténskej

1. Fragment misky s profilovaným okrajom, povrch nádoby je hladený, farba črepu v lome je bledo hnedá, lom jednofarebný, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 112: 3).

2. Fragment situlovej nádoby, povrch tela nádoby je drsný, ryté línie vertikálnym smerom, okraj je jazykovito pretiahnutý, farba črepu v lome je sivá, lom je jednofarebný, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, nádoba je redukčne vypálená (obr. 112: 4).
3. Malá miskovitá nádobka, povrch nádoby je hladený, farba črepu v lome je hnedooranžová, hlina obsahuje minerálne štruktúry, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 112: 5).
4. Fragment situlovej nádoby, povrch tela nádoby je drsný, ryté línie uložené vertikálnym smerom, pod okrajom je vyvŕtaná dierka, okraj je baňatý, farba črepu v lome je sivá, lom je jednofarebný, hlina obsahuje väčšie množstvo minerálnych štruktúr, nádoba je redukčne vypálená (obr. 112: 6).
5. Fragment miskovitej nádoby, povrch nádoby je hladený, farba črepu v lome bledo hnedá, lom jednofarebný, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, nádoba je oxidačne vypálená (obr. 112: 7).
6. Fragment z tela vázovitej nádoby, povrch je hladený, výzdobu tvoria obežné línie v horizontálnom smere vyplnené vetvičkovým ornamentom na spodnej časti hrdla nádoby a jemne presekávaná línia na hornej časti nádoby, farba črepu v lome je sivá, hlina je jemne plavená bez minerálnych štruktúr, nádoba je redukčne vypálená (obr. 112: 8).

Osídlenie z 15. – 16. stor.

Reprezentujú ho zväčša iba jamy hospodárskeho charakteru. Ide zväčša o odpadové jamy. Výplň tvorili hlavne zlomky stolovej keramiky. Ide najmä o zlomky hnedosivých až sivých džbánkov s radielkovou výzdobou. Rovnaké typy nádob pochádzajú z výskumu v Zlatých Moravciach zachytených pri výstavbe predajne Jednota (*Ruttkayová/Ruttkay 2002*, obr. 134). Priestor, v ktorom sa výskum realizoval, je situovaný iba niekoľko metrov od koryta rieky Žitava. Toto územie bolo často zaplavované a preto nebolo vhodné na výstavbu domov.

Osídlenie z 19. – 20. stor.

Osídlenie z tohto obdobia dokladajú relikty tehlových domov na kamenných základoch, ktoré v súčasnosti chátrajú a v ich okolí sa nachádza veľké množstvo fragmentov kuchynskej keramiky a zlomkov kachľových pecí z tohto obdobia.

Záchranný archeologický výskum v Zlatých Moravciach aj napriek relatívne malému počtu objektov priniesol výsledky, ktoré obohatili doterajšie poznatky o osídlení z obdobia laténu, stredoveku a novoveku na danej ploche. Počet laténskych sídlisk na tomto území je obmedzený, čo môže súvisieť s malým počtom výskumov v tomto priestore. Význam výskumu je v tom, že prípadné stavebné aktivity v danej časti mesta umožnia cielenejšie zamerať prípadný archeologický výskum.

L i t e r a t ú r a

Ruttkayová/Ruttkay 2002 - J. Ruttkayová/M. Ruttkay: Záchranný výskum stredovekej osady v Zlatých Moravciach. AVANS 2001, 2002, 171 – 176.

GRABUNG IM ZENTRUM VON ZLATÉ MORAVCE Zlaté Moravce (Bez. Zlaté Moravce), Gemeindegebiet, Rettungsgrabung, Latènezeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Grabung wurde auf der rechten Terrasse des Flusses Žitava (Abb. 112: 1) im Raum des zukünftigen Einkaufszentrums Tesco durchgeführt. In den Feststellungsschnitten und bei der nachfolgenden Humusschichtabtragung wurden neunzehn Siedlungsobjekte erfasst (Abb. 112: 2). Acht Objekte wirtschaftlichen Charakters sind in die Latènezeit datiert (Stufe LC2-LD1). In den Objekten befanden sich vor allem Bruchstücke von Keramik (Abb. 112: 3-8), Lehmverputz und Tierknochen. Zu den interessanten Funden gehören zwei Bruchstücke von Glas, die von einer Perle und einem Armband stammen. Spätmittelalterliche und neuzeitliche Objekte lassen sich in zwei Gruppen einteilen: Siedlungsobjekte aus dem 15.-16. Jh. und Reste von Ziegelhäusern aus dem 19.-20. Jh.

ZÁCHRANNÝ ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V TRENČÍNE

Matej R u t t k a y - Beáta Č e r n i c k á - Michal C h e b e n

T r e n č í n (okr. Trenčín), priestor medzi V a j a n s k é h o, H v i e z d o s l a v o v o u a J a s e l s k é h o u l i c o u, stredovek, novovek, sídlisko, predmestská osada, kláštor?, záchranný výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V roku 2008 sa v centre Trenčína v priestore vytýčenom ulicami Vajanského, Hviezdoslavovou a Jaselskou, a domom armády (ODA) uskutočnil záchranný archeologický výskum na mieste výstavby podzemných garáží spoločnosťou Tatrareal. Archeológovia začali výskum na ploche, kde už bola odstránená časť nadložných, zväčša novodobých vrstiev (staršia zástavba tu bola asanovaná v 70-tych rokoch 20. stor.).

Lokalita sa nachádza na ľavobreží pôvodného koryta Váhu. Nie je vylúčené, že ramená Váhu ešte aj v staršom stredoveku zasahovali temer po skúmaný priestor. Na východnej strane sa terén rýchlo dvíha do výraznej vyvýšeniny, takže v priestore medzi ňou a ramenom rieky vznikol pomerne úzky prístupový koridor do stredovekého mesta. Je preto logické, že práve tu sa koncentrovalo osídlenie.

V prvej etape boli na výskum pripravené približne tri štvrtiny plochy, ktorú majú v budúcnosti zaberať garáže. Zostávajúca časť (juhovýchodný okraj plochy) sa mala preskúmať po preložení inžinierskych sietí. Vzhľadom na nové skutočnosti súvisiace s predpokladaným vyhlásením priestoru za národnú kultúrnu pamiatku a tlak na zmenu investície, investor predbežne stavebné a výskumné aktivity zastavil.

Cieľ výskumu bol uskutočniť komplexný plošný výskum, a nie iba zdokumentovanie profilov stavebnej jamy, ako sa doteraz realizovala veľká časť výskumov v meste. Preskúmala sa plocha približne 1000 m^2 (obr. 118). Napriek mnohým nepriaznivým novovekým stavebným zásahom sa podarilo na skúmanom priestore odkryť 141 objektov zo stredoveku a novoveku. Juhozápadná časť skúmanej plochy bola porušená stavebnou jamou domu armády postaveného v 70-tych rokoch 20. stor. a severný roh veľkou klenbovou pivnicou z druhej polovice 19. stor.

Počet preskúmaných objektov je treba brať zatiaľ ako predbežný. Po detailnej analýze bude možné dokázať, že niektoré objekty pôvodne označené osobitne tvoria v skutočnosti jeden objekt (napr. obj. 1, 1A a 2 je v skutočnosti jedna pivnica so schodovitým vstupom, ktorá sa v dôsledku porušenia mladším objektom najprv rysovala ako dva objekty). Plocha sa rozdelila na štvorcovú sieť 5 x 5 m. Podľa nej sa priebežne zameriavali objekty, ktoré sa zároveň nivelovali, a na záver celkove zamerali totálnou stanicou.

Na lokalite sa zachytili objekty od prelomu 12. a 13. stor., cez 14. – 15. stor. až po 16. – 18., resp. 19. – 20. stor. (obr. 113) Niektoré črepy naznačujú aj osídlenie v 9. – 11. stor., avšak konkrétne objekty sa nezistili. Nálezový inventár sa v súčasnosti umýva, rekonštruuje a analyzuje, takže definitívne časové zaradenie objektov zatiaľ nie je k dispozícii. V dôsledku niekoľkých storočí stavebných aktivít je celý rad najmä starších objektov zachovaných iba torzovite. Z mnohých objektov boli odobraté vzorky na archeobotanické a iné prírodovedné analýzy.

Pokiaľ ide o 12. – 15. stor., reprezentujú ho spodné časti sídliskových objektov – samostatne stojace pece pôvodne s hlinenou kupolou, zásobné jamy, hliníky a jamy bližšie neurčené. V priebehu celého tohto obdobia sa terén v dôsledku ľudských aktivít postupne dvíhal (o cca 100 – 140 cm). Doložil sa i celý rad kolových jám. Zaujímavé je aj zachytenie samostatne stojaceho hrnca dnom hore (obr. 113: 9).

Najdôležitejšie nálezy: keramika, mazanica, zvieracie kosti, zlomky bronzových (?) palcátov (obr. 113: 5), železné ostrohy, nože, podkovy, hroty šípov do kuší, stavebné kovania a pod.

Osadu zo 16. – 18. stor. (v písomných prameňoch označovanú ako „Za kláštorom“) charakterizuje široká škála objektov, ale i planýrok, resp. kultúrnych vrstiev a murív. Ide o zásobné a odpadové jamy, studne, pivničné časti nadzemných objektov. Dve studne boli s kamennými vencami a jedna pôvodne s dreveným obložením (tá sa neskôr použila ako odpadová jama). Zvláštnym objektom bola aj studňovitá jama, plná veľkých lomových kameňov (objekt 69). Z hľadiska nálezov patrí k osobitne dôležitým objekt 100. Ide o plytkú odpadovú jamu s relatívne veľkým obsahom nálezov. Pozoruhodný je nález časti plochej misy-taniera s vyobrazením pravdepodobne cechového znaku mäsiarov (v centrálnom poli sa nachádza býk a nad ním mäsiarske nástroje) a s kolopisom IOANNESPALIO KATARINA KREITZEL ANNO 572 (obr. 115). V objekte 105, predstavuje ho spodná časť odpadovej jamy sa vyskytol veľký počet skiel. Ide o vcelku ojedinelý súbor skla (pôvodne svetlozeleného) skorodovaného do tmavohnedej farby (obr. 116). Vyskytli sa tu honosné dvojuché poháre, menšie i väčšie fľaškovité nádoby, kutrolf, malé flakóny, fľaštičky s extrémne štíhlym a dlhým hrdlom.

Z nálezov v ďalších objektoch je treba uviesť najmä rozsiahle keramické súbory (obr. 114), zlomky skiel (nádoby i vitráže), mince, fragmenty železných predmetov (stavebné kovania, nože a pod.) a stavebný materiál (obr. 117)

Osobitnú pozornosť si zasluhuje múr, ktorý sa zachytil naprieč celou stavebnou plochou v smere SV-JZ. Zachytil sa v dĺžke 36 m a šírke 0,85 – 1,00 m. Na severozápade je múr porušený ďalším múrom z budovy postavenej pravdepodobne v 19. stor. Ide v skutočnosti o fragment základu predbežne bližšie neurčeného múru. Iba v juhovýchodnom okraji (profile) plochy je zachovaný aj v nadzemnej časti, kde sa smerom hore mierne zužuje. Reálna hĺbka základu nepresahuje 55 cm. Zachytený a zachovaný základ

temer v celej dĺžke múru dosahuje výšku 30 – 40 cm a tvorí ho škrupinové murivo – po okrajoch mohutnejšie kamene a medzi nimi malta a menšie kamene. Múr bol v niekoľkých superpozíciách a subpozíciách. Okrem iného bol zapustený do samostatne stojacej hlinenej kupolovej pece pravdepodobne z konca 14., resp. prvej polovice 15. stor.

Priebežne sme múr považovali buď za parcelačný, alebo za súčasť ochrannej ohrady kláštora doloženého v písomných prameňoch, ale aj výskumom S. Katkina pod neďaleko stojacou budovou ČSOB (nepublikované – jeden múr kostola je sprístupnený verejnosti). V závere prvej etapy výskumu sa Krajský pamiatkový úrad na podnet M. Bónu stotožnil s mapovým nákresom uloženým v archíve v Štokholme (ďalej – švédska mapa). Podľa neho ide jednoznačne o predsunuté opevnenie mesta (17. stor?), ktoré nemá v súdobých mestách Slovenska obdobu. Prekvapivá interpretácia, doložená prepojením – prekrytím mapy s terajšou situáciou, kde sa nájdený múr a múr na pláne prekryli, sa na prvý pohľad zdala logická. Pri následnom podrobnejšom štúdiu podkladov sa už táto interpretácia ako jednoznačná neukázala (nezachytili sa bašty, prekrytie nepresnej mapy s dnešnou situáciou je problematické a pod.). Žiaľ, k ďalším rokovaniam o osude zachytenej architektúry už vedúci výskumu, ako aj Archeologický ústav neboli prizvaní. Na základe pokynu KPÚ a stavebného úradu investor zabezpečí „zazimovanie" múru. Podľa neoficiálnych informácií sa pripravuje vyhlásenie múru za národnú kultúrnu pamiatku.

K súčasnej interpretácii treba uviesť nasledovné fakty:

Mestské knihy z rokov 1564 – 1700 pomerne podrobne zachytávajú všetky dôležité udalosti týkajúce sa Trenčína a jeho bezprostredného okolia, a zaznamenávajú „najrozmanitejšie stránky mestského života, činnosť mestskej rady, zamestnancov mesta, dávajú obraz administratívno-právnej štruktúry mesta, mestského hospodárstva, lesov, sporov hradu a mesta, iných sporov a pod". Protokoly obsahujú celý rad informácií o vojenských konfliktoch, pohyboch vojsk a pod. Registrované sú výdavky na opravu hradieb (v rokoch 1549 – 1592 vo výške 11 890 zlatých. V druhej polovici 17. stor. bola do mesta a na hrad dosadená cisárska posádka, a to znamenalo pre mesto najväčší úpadok dovŕšený za povstania Františka Rákocziho II. (*Zrebený 1971*, 229 – 254; *Horváth 1993*; *Karácsonyi 1900*; *Kolostorok 2008; Pachanská 1993*). V roku 1708 je do podrobností známy priebeh bitky pri Trenčíne, kde rákocziovská armáda utrpela zdrvujúcu porážku.

Je nanajvýš pravdepodobné, že v takto podrobných zápisoch by sa uviedla zmienka o výstavbe, alebo údržbe ďalšieho opevnenia v priestore medzi dolnou bránou a južným okrajom predmestia. Dnešná Hviezdoslavova ulica jednoznačne kopíruje stredovekú a ranonovovekú komunikáciu vedúcu do Dolnej brány mesta. Tzv. švédska mapa bola podľa písma vyhotovená niekedy v priebehu 17. stor. (informácia J. Hunku), a azda by mohla súvisieť so záverom 30-ročnej vojny, kedy Juraj I. Rákoczi prekročil v Trenčíne Váh a chcel sa spojiť so švédskymi vojskami, ktoré prenikli hlboko na Moravu (1645). Podľa všetkého ide o nekvalitný a na 17. stor. pomerne nepresný plán, ktorý mohol byť akýmsi návrhom na nové opevnenie mesta, možno aj s predpokladaným napojením na ruiny v roku 2008 preskúmaného múra. Tento návrh sa asi nikdy nezrealizoval. Porovnanie jednotlivých mapovaní, ako aj absencia akejkoľvek písomnej zmienky jednoznačne poukazujú na skutočnosť, že s pravdepodobnosťou hraničiacou s istotou sa v priestore medzi Dolnou bránou a Šiancami nikdy predsunuté mestské opevnenie nenachádzalo. Z porovnaných mapových podkladov na druhej strane možno pomerne presne vyvodiť lokalizáciu zaniknutého kostola, ako aj kláštorného múru, ktorý mohol mať v nadzemnej časti mimo budov sčasti kamennú, ale aj drevenú nadstavbu (ležiace brvná). Kostol stál približne v strede plochy vymedzenej v poloblúku prebiehajúcim múrom-ohradou (na západe a juhu) a radom domov na severe (obr. 119). V dnešnom ponímaní by kostol pod ČSOB tvoril približne stred poloblúku, ktorý by na severe siahal po zadný trakt domov na Štúrovom námestí (dnešná zástavba je novšia a pravdepodobne predsunutá pred domy zo 16. stor.).

Celková situácia veľmi presvedčivo naznačuje, že múr preskúmaný v roku 2008 by mohol byť južný múr tejto kláštornej ohrady, na ktorého východnej časti stála zástavba domov.

Výskum priniesol dôležité informácie o stredovekom a novovekom vývoji priestoru južne od stredovekého Trenčína. Po doskúmaní zostávajúcej časti garáží pôjde o jeden z najrozsiahlejších výskumov v Trenčíne a okolí.

L i t e r a t ú r a

Horváth 1993 - P. Horváth: Trenčín v období novoveku (1526-1848). Trenčín, vlastivedná monografia 1. Bratislava 1993, 73 – 127 .

Karácsonyi 1900 - J. Karácsonyi: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I-III. Budapest 1900.

Kolostorok 2008 - Kolostorok és társaskáptalanok középkori Magyarországon. Arcanum. Budapest 2008 (DVD).

Pachanská 1993 - K. Pachanská: K historickej topografii Trenčína. Trenčín, vlastivedná monografia 1. Bratislava 1993, 193 – 212.
Zrebený 1971 - A. Zrebený: Príspevok k dejinám Trenčína v 16.-17. stor. (Na základe mestského protokolu z rokov 1564-1700). Hist. Štúd. 16, 1971, 229 – 254 .

ARCHÄOLOGISCHE RETTUNGSGRABUNG IN TRENČÍN. Trenčín (Bez. Trenčín), Gemeindegebiet, Raum zwischen der Straße Vajanského, Hviezdoslavova und Jaselská, Rettungsgrabung, Mittelalter, Neuzeit, Siedlung, vorstädtische Siedlung, Kloster? Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Im Zentrum von Trenčín, im Raum, der mit den Straßen Vajanského, Hviezdoslavova, Jaselská und dem Haus Dom armády (ODA) umgrenzt wird, wurde eine archäologische Rettungsgrabung durchgeführt. Es handelt sich um einen Ort, auf dem von der Firma Tatrareal Tiefgaragen gebaut werden. Die Grabung begann auf der Fläche, auf der schon ein Teil von meistens neuzeitlichen Deckschichten beseitigt war (die ältere Bebauung wurde hier in den 70er Jahren des 20. Jh. assaniert).

In der ersten Etappe waren für die Grabung ca. drei Viertel der Fläche vorbereitet, auf der sich in Zukunft Garagen befinden sollen. Angesichts der neuen Tatsachen, die mit der angenommenen Erklärung des Raums für ein nationales Kulturdenkmal und dem Druck auf die Änderung der Investition zusammenhängen, wurden die Bau- und Grabungsarbeiten vorläufig unterbrochen.

Trotz der vielen ungünstigen neuzeitlichen Baueingriffe konnten im untersuchten Raum 141 Objekte aus dem Mittelalter und der Neuzeit untersucht werden. Auf der Fundstelle wurden Objekte vom 12./13. Jh., über das 14.-15. Jh. bis zum 16.-18. Jh., bzw. 19.-20. Jh. erfasst. Einige Scherben deuten auch auf die Besiedlung im 9.-11. Jh. hin - konkrete Objekte wurden jedoch nicht festgestellt. Die Besiedlung vom 12.-15. Jh. stellen untere Teil von Siedlungsobjekten dar - selbständig stehende Öfen mit ursprünglich Tonkuppel, Vorratsgruben, Tongruben und näher nicht bestimmte Gruben. Im Laufe der Zeit erhöhte sich das Gelände infolge der menschlichen Aktivitäten um ca. 100-140 cm). Die wichtigsten Funde: Keramik, Lehmverputz, Tierknochen, Bruchstücke von bronzenen(?) Streitkolben, Eisensporen, Messer, Hufeisen, Pfeilspitzen in die Armbrust, Baubeschläge u. Ä.

Die Siedlung aus dem 16.-18. Jh. (in schriftlichen Quellen wird sie als „Za kláštorom" bezeichnet) wird durch eine breite Skala von Objekten, aber auch Planierschichten bzw. Kulturschichten und Mauern charakterisiert. Es geht um Vorrats- und Abfallgruben, Brunnen, Kellerteile von ebenirdischen Objekten. Von den Funden sind besonders große Keramikbestände, ziemlich große Bestände von Glas (Gefäße und Glasmalereien), Münzen, Fragmente von Eisengegenständen (Baubeschläge, Messer u.Ä.) anzuführen.

Besondere Aufmerksamkeit muss der Mauer geschenkt werden, die quer durch die ganze Baufläche in Richtung Nordosten - Südwesten erfasst wurde (belegt ist die Länge von 36 m). Die reale Tiefe der Grundmauer überschreitet nicht 55 cm. Die Mauer war in einigen Superpositionen und Subpositionen. Unter anderem war die Mauer in einen selbständig stehenden Kuppelofen aus Ton eingelassen. Der Ofen stammt vom Ende des 14. bzw. von der ersten Hälfte des 15. Jh.

Die Mauer wurde für eine Parzellenmauer gehalten oder für den Bestandteil der Schutzeinfriedigung des Klosters, das in schriftlichen Quellen belegt ist. Auf Anlass von Herrn M. Bóna identifizierte das Kreisdenkmalamt in Trenčín die Mauer mit der Karte, die im Archiv in Stockholm deponiert ist. Zu weiteren Verhandlungen über das Schicksal der erfassten Architektur wurden weder Grabungsleiter noch das Archäologische Institut eingeladen. Auf Anlass des Kreisdenkmalamts und des Bauamts sorgt der Investor für die „Überwinterung" der Mauer. Gemäß unoffiziellen Informationen soll die Mauer für das nationale Kulturdenkmal erklärt werden.

Anhand von verglichenen Karten lassen sich ziemlich genau sowohl die untergegangene Kirche als auch die Klostermauer bestimmen. Das Kloster hätte im ebenirdischen Teil außerhalb von Gebäuden teils eine steinerne und teils eine hölzerne Aufstockung haben können (liegende Balken). Die Kirche stand ungefähr in der Mitte der Fläche, die im Halbbogen durch die verlaufende Mauer-Einfriedigung (im Westen und Süden) und durch eine Reihe von Häusern im Norden umgrenzt ist (Abb. 119). Die ganze Situation deutet ziemlich überzeugend an, dass die in 2008 untersuchte Mauer die südliche Mauer dieser Klostereinfriedigung, auf deren östlichen Teil eine Hausbebauung stand, hätte bilden können.

ĎALŠIA SEZÓNA VÝSKUMU VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA V MAJCICHOVE

Matej Ruttkay - Joachim Henning - Beata Černická - Barbara Zajacová

Majcichov (okr. Trnava), poloha Hradištia (miestny názov Várhely), sídlisko, doba halštatská, hradisko, včasný stredovek, systematický výskum. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V mesiacoch august – október sa uskutočnil ďalší ročník letnej školy archeológie organizovanej J.-W. Goethe univerzitou vo Frankfurte nad Mohanom a Archeologickým ústavom SAV v Nitre. Jednou z aktivít letnej školy bol výskum ďalšej sondy (číslo VI) na hradisku v Majcichove. Jej cieľom bolo overiť priebeh valu a namerané geofyzikálne anomálie na severozápadnej strane hradiska a spresniť poznatky získané doterajšími výskumami. Ďalším cieľom bolo pokúsiť sa získať nový materiál, predovšetkým pozostatky zuhoľnatených driev, k spresneniu datovania. Výskum nadviazal na predchádzajúce sezóny (*Chropovský 1978*; *Ruttkay/Henning/Fottová 2007; Henning/Ruttkay 2009*).

Výskumná sonda sa vytýčila kolmo na predpokladaný priebeh valu a priekopy na severozápadnej strane hradiska, t.j. sonda mala smerovanie približne v smere SZ-JV. Ide o jedinú časť hradiska, kde sa predpokladalo vybudovanie úplne novej priekopy pri výstavbe opevnenia (na zostávajúce priekopy boli využité staré riečne ramená). Postupne sa ukázalo, že sonda nie je vytýčená v pravom uhle na priebeh valu a priekopy, ale je smerovaná približne v 80-ich stupňoch na priebeh valu. Pôvodne bola vytýčená dĺžka sondy 25 a šírka 2,4 m. Neskôr sa predĺžila juhovýchodným smerom o 6 m, takže jej konečná dĺžka bola 31 m.

Výskum priniesol niektoré nové a prekvapivé poznatky tak o konštrukcii valu, ako aj priekopy, ale aj o fungovaní a zanikaní hradiska.

Val

Val mal v zásade podobnú konštrukciu, ako naznačili predchádzajúce výskumné sezóny (*Henning/Ruttkay 2009*). Na urovnanom podloží bol rozložený podkladový drevený rošt – priečne na priebeh valu (obr. 120: 2). Dĺžka driev (trámov?) v rošte dosahovala približne 8 – 9 m. Malá časť plenty sa zachovala v šírke temer po čelo (líce múru) a časť bola v temer celej šírke deštruovaná (padnutá – odtrhnutá do priekopy – obr. 120: 6). V priestore vonkajšieho líca plenty tvorili podklad mohutné kamene nezriedkavo o rozmeroch 70 x 50 x 40 cm postavené na drevenom tráme – paralelnom k priebehu valu, resp. priekopy. Pri tomto tráme končili aj drevá priečneho roštu (obr. 121: 2, 5, 7). Vo vyšších častiach sa využili menšie lomové kamene. Šírka plenty 240 – 250 cm, t.j. korešponduje so šírkou zistenou v severnom rohu hradiska.

Kamenný čelný múr mal rozdielnu konštrukciu v porovnaní s výsledkami zistenými v minulých rokoch. Zachytená nedeštruovaná časť mala šírku 240 – 250 cm. Na rozdiel od v minulosti zachytených situácií bola budovaná striedavo z tenkých vrstiev kameňa (akoby dláždenie) a utlačeného ílu (šírka 5 – 18 cm). Zistilo sa päť takýchto kamenných, resp. hlinených medzivrstiev. Priamo nad roštom (prvá vrstva) sa nachádzala 15 – 18 cm široká vrstva hliny a potom sa už striedali hlinené a kamenné vrstvy (obr. 121: 1, 2). Čo viedlo staviteľov k takejto zmene, nie je zatiaľ úplne jasné. Je možné predpokladať, že to bol nedostatok kameňa.

Za pozornosť stojí skutočnosť, že iba 80 cm pred vonkajším lícom čelnej plenty bol terén zvislo, resp. temer zvislo znížený o 60 – 80 cm, t.j. plenta vlastne stála na akomsi sokli. Medzi priekopou a plentou tak vznikla akási berma široká približne 80 cm. Postavenie plenty na takomto, podľa všetkého nespevnenom sokli, je záhadou (určite to znamenalo nižšiu stabilitu) a mohlo by skôr naznačovať krátkodobejšie využitie hradiska, resp. budovanie iba krátkodobého opevnenia. Potvrdenie tejto hypotézy si však vyžiada ešte ďalšie štúdium.

Zaujímavá situácia vznikla aj na rozhraní vyššie uvedeného sokla a priekopy. Od spodnej časti sokla terén postupoval temer vodorovne v šírke 240 cm, pričom ukončenie (paralelný okraj k priekope) bolo v šírke približne 60 cm vyložené kameňmi. Nie je vylúčené, že mohlo ísť aj o akúsi podmurovku pod drevenú obrannú konštrukciu. Vznikla tak plošina široká 180 – 240 cm (obr. 120: 3, 7). Táto mohla slúžiť aj ako príjazdová komunikácia.

Samotné teleso valu tvorila výrazne prepálená hlina prevažne tehlovočervenej, resp. oranžovej farby, miestami i čiernej (obr. 121). Jeho šírka je 360 cm. Stopy po podkladovom rošte sa zachovali ako bielosivé popolové pásy. Stopy po zvislých koloch sa rysovali ako miesta s výrazne sypkou konzistenciou, ktorá sa pod úrovňou pôvodného terénu menila na zuhoľnatené drevo.

Zachytili sa aj stopy zhoreného vnútorného debnenia zrúteného do vnútra hradiska, ktorého spodný trám bol zapustený do podložia a priečne previazaný s čelnou kamennou plentou. Stopy po drevách

tvorila hrudkovite do čierna sfarbená hlina a na jej spodnej časti aj zvyšky zhoreného dreva. Priemerná šírka 20 – 30 cm.

Na čelnej i vnútornej (rozhranie so samotným telesom valu) strane plenty, ako aj mieste vnútorného debnenia valu sa nachádzali kolové jamy tvoriace pozostatok po akomsi priečnom zviazaní telesa valu. V týchto miestach sa takéto priečne tiahla zistili v odstupoch 240 – 260 cm.

Zachytené vrstvy preukázali, že horiaci val sa zrútil tak do priekopy (najmä časť plenty), ako aj dovnútra hradiska. Na vnútornej strane sa v deštruovaných vrstvách nachádzali aj kamene, ktoré nemohli tvoriť vnútornú plentu, ale pravdepodobne pochádzajú z nejakej konštrukcie na vrchu valu. Keďže tieto kamene sa nachádzali v neveľkej vzdialenosti od telesa valu (na rozdiel od situácie v severnom rohu hradiska – *Henning/Ruttkay 2009*), nie je možné predpokladať, že tu ide o dovnútra spadnutú čelnú plentu valu.

Priekopa

Samotná priekopa začínala približne 320 cm pred kamennou plentou valu. Od miesta úzkeho kamenného vydláždenia (podmúrovky), v hĺbke 120 cm od dnešného povrchu (obr. 120: 6) priekopa plynulo klesala až ku dnu v hĺbke 240 cm od dnešného povrchu (obr. 120: 2). Spodné vrstvy nebolo možné definitívne preskúmať v dôsledku trvalého prítoku vody. Napriek tomu sa z tejto časti získali viaceré zlomky drobných driev. Nie je isté či sú pozostatkom po deštrukcii valu, alebo ide o prirodzene padnuté konáre na dno priekopy.

Na južnej strane priekopy sa zachytila pomerne mohutná deštrukcia časti čelnej plenty, ktorá sem padla v niekoľkých etapách. Najmä najnižšie vrstvy nesú silné stopy prepálenia a jednoznačne dokladajú zhorenie opevnenia.

Priekopa má šírku približne 15 m a hĺbku, od úrovne dnešného terénu, 240 cm a poloblúkový profil. V hĺbke 40 – 110 cm sa nachádzala mohutná vrstva do červena spálenej hliny, ktorá bola nápadne ostro oddelená od ďalších, nižšie položených vrstiev (obr. 120: 2). Práve o tejto vrstve sme si na základe geofyzikálnych meraní mysleli, že ide o priebeh valu. Ukázalo sa, že je to pozostatok drastického odstránenia zvyškov valu buldozérom (pravdepodobne na prelome 60-tych a 70-tych rokov 20. stor.). Aj z tohto dôvodu sme museli sondu predĺžiť juhovýchodným smerom, kde sa následne zachytilo vlastné teleso valu.

Nálezy sa v skúmanom priestore objavili iba sporadicky. Išlo najmä o zlomky nevýrazných črepov, časti mazanica (pravdepodobne s hlinou omazaných drevených konštrukcií). Veľmi dôležité sú zuhoľnatené časti konštrukcie, ktoré sa odobrali (zasádrovali priamo na mieste) a zaslali na denrologický výskum.

Tohtoročný výskum spresnil informácie o stavebnej konštrukcii hradiska.

L i t e r a t ú r a

Henning/Ruttkay 2009 - J. Henning/ M. Ruttkay: Výskum včasnostredovekého hradiska v Majcichove. AVANS 2007, 2009, 73 – 75.

Chropovský 1978 - B. Chropovský: Majcichov, okres Trnava. In: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava 1978, 123, 124.

Ruttkay/Henning/Fottová 2007 - M. Ruttkay/J. Henning/E. Fottová: Druhá sezóna zisťovacieho výskumu včasnostredovekého hradiska v Majcichove. AVANS 2005, 2007, 171 – 173.

EINE WEITERE GRABUNGSSAISON DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS IN MAJCICHOV. Majcichov (Bez. Trnava), Flur Hradištia, (lokaler Name Várhely), Siedlung, Hallstattzeit, Burgwall, Frühmittelalter, systematische Grabung. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra. In den Monaten August - Oktober wurde ein weiterer Jahrgang der Archäologischen Sommerschule durchgeführt, die von der Goethe-Universität in Frankfurt am Main und vom Archäologischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften in Nitra veranstaltet wird. Das Ziel der Sommerschule bestand darin, den Wallverlauf und die gemessenen geophysikalischen Anomalien auf der nordwestlichen Seite des Burgwalls in Majcichov zu überprüfen und die durch die bisherigen Grabungen gewonnenen Erkenntnisse zu präzisieren und neues Material für die Datierung zu gewinnen. Der Schnitt wurde quer auf den angenommenen Wallverlauf und die Gräben auf der nordwestlichen Seite des Burgwalls angelegt (Abb. 120). Es handelt sich um den einzigen Teil des Burgwalls, wo der Bau eines ganz neuen Grabens beim Aufbau des Burgwalls angenommen wurde (für die restlichen Gräben wurden alte Flussarme benutzt). Der Schnitt hatte Ausmaße von 31x2,4 m.

Der Wall hatte im Grunde genommen eine Konstruktion, die schon in den vorherigen Grabungssaisons angedeutet wurde (Ruttkay et al. 2009). Auf den geraden Unterboden wurde ein Holzrost gelegt (Länge von Balken 8-9 m) - quer auf den Wallverlauf (Abb. 120: 2). Ein kleiner Teil der steinernen Blende erhielt sich in der Breite fast bis zur Stirn (Mauerflucht) und ein Teil der Blende war in der ganzen Breite destruiert (gefallen - abgerissen vom Graben - Abb. 120: 6). Die Breite der Blende (240-250 cm) stimmt mit der in der nördlichen Ecke des Burgwalls festgestellten Breite überein. Im Gegensatz zu den in der Vergangenheit erfassten Situationen wurde sie abwechselnd aus dünnen Steinschichten (als hätte es sich um Pflasterung gehandelt) und festgestampftem Lehm gebaut (Abb. 121: 1, 2). Beachtenswert ist auch die Tatsache, dass nur 80 cm vor der äußeren Seite der vorderen Blende war das Gelände vertikal, bzw. fast vertikal um 60-80 cm gesenkt, d.h. die Blende stand eigentlich auf einem Sockel. Von dem unteren Teil des Sockels verlief das Gelände fast waagerecht in einer Breite von 240 cm, wobei das ca. 60 cm breite Ende (paralleler Rand zum Graben) mit Steinen ausgelegt war. Es ist nicht ausgeschlossen, dass es sich auch um eine Art der Untermauerung unter der hölzernen Schutzkonstruktion handeln konnte. Es entstand somit eine Fläche mit einer Breite von 180-240 cm (Abb. 120: 3, 7). Diese hätte auch als Zufahrtsweg gedient haben. Den eigentlichen Wallkörper bildete sehr stark durchgebrannter ziegelroter bzw. orangefarbener Ton, der auf einigen Stellen auch schwarz war (Abb. 121). Die Breite des Wallkörpers beträgt 360 cm. Erfasst wurden auch Spuren der verbrannten Innenverschalung, die in das Innere des Burgwalls eingestürzt ist. Auf der vorderen und inneren (Grenze mit dem eigentlichen Wallkörper) Seite der Blende, wie auch an der Stelle der Innenverschalung des Walls, befanden sich Pfostengruben, die sich als Reste nach irgendeiner queren Verstärkung des Wallkörpers deuten lassen.

Der eigentliche Graben begann ca. 320 cm vor der steinernen Wallblende. Er sank fließend bis zum Boden in einer Tiefe von 240 von der heutigen Oberfläche (Abb. 120: 2). Seine Breite betrug ca. 15 m und die von dem Geländeniveau gemessene Tiefe betrug 240 cm. Das Profil war halbbogenförmig. In einer Tiefe von 40-110 cm befand sich eine starke Schicht von rot verbranntem Ton, der von den anderen, niedriger gelegenen Schichten, deutlich abgetrennt war. Gerade diese Schicht wurde auf Grund der geophysikalischen Messungen für den Wallverlauf gehalten. Es zeigte sich jedoch, dass es sich um Reste einer drastischen Beseitigung von Wallresten durch eine Planierraupe an der Wende von 60er und 70er Jahren des 20. Jh. handelt. Im untersuchten Raum kamen Funde nur selten vor. Es handelte sich um Bruchstücke von nicht besonders ausgeprägten Scherben und um Teile von Lehmverputz (wahrscheinlich mit Ton verputzte Holzkonstruktionen). Sehr wichtig sind verkohlte Teile der Konstruktion.

Durch die Grabung wurden die bisherigen Informationen über die Baukonstruktion des Burgwalls präzisiert.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V TVRDOŠOVCIACH

Jaroslava R u t t k a y o v á

T v r d o š o v c e (okr. Nové Zámky), intravilán, osada, novovek, novodobé osídlenie, predstihový záchranný výskum. Uloženie nálezov: Ponitrianske múzeum v Nitre, Nitra.

Obec Tvrdošovce leží na Podunajskej nížine pri dolnom toku rieky Váh. Kataster obce je rovinatý s priemernou nadmorskou výškou 120 m. Archeologický výskum sa realizoval v centrálnej časti obce, cca 500 m juhozápadne od kostola. Poloha bezprostredne susedí so štátnou cestou I/75 Bratislava – Nové Zámky.

V súvislosti s výstavbou Supermarketu Jednota COOP sa na parcele č. 940/11 uskutočnil predstihový výskum, ktorého cieľom bolo zachrániť predpokladané archeologické nálezy a objekty, príp. iné pamiatkové hodnoty. Výskum sa uskutočnil v priebehu mesiacov jún a júl. V prvej etape sa zameral na identifikáciu archeologických situácií a pamiatok po odstránení ornice zemným strojom. Potom nasledoval vlastný archeologický výskum, záchrana a dokumentácia objektov a nálezov. Už v priebehu prvej etapy sa v západnej časti skúmanej plochy, počas odstraňovania ornice, zistili mohutné betónové základy stavby, ktoré siahali do hĺbky cca 1,6 m od súčasného povrchu. V tomto priestore pod základmi sa neobjavili žiadne archeologické situácie. Vo východnej polovici skúmanej plochy sa preskúmalo desať archeologických objektov a zistila sa jedna novodobá vápenná jama, ako aj pozostatky novodobého objektu, asi lekárenského charakteru (sklené fľašky, ampulky, liekovky a pod.).

Väčšina z objektov sú novoveké odpadové jamy, ktoré obsahovali keramické fragmenty z rôznych typov nádob, niektoré s glazúrou, zvyšky kachlíc z kachľových pecí, hlinených fajok (obr. 105), železné

predmety, zlomky pálených tehál, sklené zlomky a i. Jamy 1, 6 a 7 mohli slúžiť pôvodne ako zásobnice. Nálezy z objektov i ďalšie predmety získané zberom z porušených vrstiev dokladajú užívanie priestoru, a teda existenciu novovekej osady v 19. stor. Z predmetov získaných zberom k najstarším patrí rakúsky grajciar z roku 1782 s vyobrazením panovníka Jozefa II., razený v mincovni v Kremnici.

Sústava tehlových múrov, ktoré pôvodne tvorili rozsiahlu stavbu, sa zachytila v celej východnej časti skúmanej plochy. Stavba sa objavila už počas odstraňovania humusovej vrstvy, teda v hĺbke cca 40 – 50 cm. Vzhľadom na jej výraznejšie porušenie najskôr mladšími novodobými stavebnými aktivitami nie je možná komplexná rekonštrukcia pôdorysu. Väčšinou sa zachovala jej spodná, základová časť. Túto tvoril jeden až dva rady pálených tehál. Len v niektorých miestach sa zachovali zvyšky múrov (resp. základov) tvorené viacerými radmi tehál, spájanými maltou. Značky výrobcov sú zatiaľ identifikované len čiastočne. Tehly s pozitívnymi značkami NST pochádzajú pravdepodobne z Veľkošurianskej tehelne v Šuranoch (Nagy Surány Téglágyár), ktorá bola funkčná od roku 1865 až do roku1918 (viď *www/laterarius.eu*, register M. Čurný). Podľa uvedených tehál a značiek výrobcu by predbežne mohlo ísť o stavbu, najskôr z druhej polovice 19. stor., teda „následníka" (pokračovateľa?) stavby zachytenej na mape 1. vojenského mapovania z čias panovníka Jozefa II. z 80-tych rokov 18. stor.

Písomné pramene dokladajú, že koncom 19. stor. v Tvrdošovciach postavili parný mlyn aj tehelňu (*Kropilák a kol. 1978*, 213). Podľa miestnych občanov – pamätníkov, stál mlyn práve v priestoroch dnešného Supermarketu Jednota a bol funkčný aj v 20. stor. Po druhej svetovej vojne bol mlyn, ktorý bol majetkom zemianskej rodiny Szentmiklósovcov, skonfiškovaný a po roku 1948 sa stal vlastníctvom podniku nitrianske mlyny.

L i t e r a t ú r a
Kropilák a kol. 1978 - M. Kropilák a kol.: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 3. Bratislava 1978, 213.

RETTUNGSGRABUNG IN TVRDOŠOVCE. Tvrdošovce (Bez. Nové Zámky), Gemeindegebiet, Siedlung, Neuzeit, neuzeitliche Besiedlung, Vorsprungsgrabung. Deponierung von Funden: Museum Ponitrianske múzeum, Nitra. Im Zusammenhang mit dem Bau des Supermarkts Jednota COOP auf der Parzelle Nr. 940/11 wurde eine archäologische Vorsprungsgrabung durchgeführt. In der östlichen Hälfte der untersuchten Fläche konnten zehn archäologische Objekte untersucht werden und es wurden eine neuzeitliche Kalkgrube und Reste eines neuzeitlichen Objekts wahrscheinlich pharmakologischen Charakters festgestellt (Glasflaschen, Ampullen, Arzneigläser u. Ä.).
Bei den meisten Objekten handelt es sich um neuzeitliche Abfallgruben, die Keramikfragmente von verschiedenen Gefäßtypen (einige mit Glasur), Reste von Kacheln aus den Kachelöfen, Tonpfeifen (Abb. 105), Eisengegenstände, Bruchstücke von Mauerziegeln, Glasbruchstücke u.Ä. enthielten. Die Gruben 1, 6 und 7 hätten ursprünglich als Vorratsgruben dienen können. Durch die Funde aus den Objekten wie auch durch weitere Gegenstände, die in den ungestörten Schichten bei der Begehung entdeckt wurden, wird die Benutzung des Raums und somit auch die Existenz einer neuzeitlichen Siedlung im 19. Jh. belegt. Zu den ältesten Lesefunden gehört der österreichische Kreuzer von 1782 mit der Abbildung von Josef II. Die Münze wurde in Kremnica geprägt.
Es wurde auch eine Reihe von Ziegelmauern untersucht, die ursprünglich ein größeres Bauwerk ausmachten. Nur an einigen Stellen erhielten sich Reste von Mauern (bzw. von Grundmauern), die mehrere Reihen von Ziegeln bilden, die mit Mörtel verbunden sind. Es wurden bis jetzt nur einige Marken von Produzenten identifiziert. Die Ziegel mit positiven Stempeln NST stammen wahrscheinlich aus der Ziegelei von Veľké Šurany in Šurany (Nagy Surány Téglágyár), die von 1865 bis 1918 in Betrieb war (siehe www.laterarius.eu, Register M. Čurný). Schriftliche Quellen belegen, dass Ende des 19. Jh. in Tvrdošovce eine Dampfmühle auch eine Ziegelei aufgebaut wurden. (Kropilák a kol. 1978, 213). Gemäß lokalen Einwohnern stand die Dampfmühle dort, wo sich heute der Supermarkt Jednota befindet.

POVRCHOVÝ PRIESKUM V OBCI ZACHAROVCE

Jaroslava R u t t k a y o v á - Matej R u t t k a y

Z a c h a r o v c e (okr. Rimavská Sobota), poloha neoznačená, sídlisko, mladšia a neskorá doba bronzová, stredovek (?). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V južnej časti katastra obce Zacharovce, na pravobrežnej na juh sklonenej vyvýšenine tiahnúcej sa východne od poľnohospodárskeho podniku, sa na zoranom poli vykonal podrobný povrchový prieskum. Poloha sa nachádza na pravobrežnom svahu potoka Močiar.

Medzi pomerne veľkým počtom keramických fragmentov (obr. 122) bol iba malý počet črepov s výzdobou, resp. okrajov, úch či výčnelkov. Vo výzdobe sa objavovalo aj slamovanie a častý bol leštený povrch. Pomerne veľkú časť tvorili črepy z hrubostenných nádob a zlomky zvieracích kostí a mazaníc. Našli sa i dva zlomky hlinených tkáčskych závaží (obr. 122: 15, 16). Jeden z nich je zdobený na hornej časti pretláčanou výzdobou. Ojedinele sa vyskytli zlomky črepov naznačujúcich možnosť osídlenia vo vrcholnom stredoveku.

Nálezisko leží priamo v trase plánovanej komunikácie R1 Zacharovce – Bátka, preto bude potrebné v tomto úseku vykonať rozsiahly záchranný archeologický výskum.

BEGEHUNG IN ZACHAROVCE. Zacharovce (Bez. Rimavská Sobota), Flur: unmarkiert, Siedlung, jüngere und späte Bronzezeit, Mittelalter (?). Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Im südlichen Teil des Katasters der Gemeinde Zacharovce, am rechtsuferigen Hang des Baches Močiar, wurden eine Siedlung aus der Bronzezeit und die Andeutung einer Besiedlung aus dem Hochmittelalter belegt. Unter ziemlich vielen Keramikfragmenten (Abb. 122) befand sich nur eine kleine Anzahl von Scherben mit Verzierung bzw. Rändern, Ösen oder Buckeln. Einen ziemlich großen Teil bildeten Scherben von dickwandigen Gefäßen und Bruchstücke von Tierknochen und Lehmverputzen. Es wurden auch zwei Bruchstücke von Webgewichten aus Ton gefunden (Abb. 122: 15, 16). Ein Bruchstück hat im oberen Teil eingepresste Verzierung. Vereinzelt kamen Bruchstücke von Scherben vor, welche die Möglichkeit einer Besiedlung im Hochmittelalter andeuteten. Die Fundstelle liegt direkt auf der Trasse der geplanten Straße R1 Zacharovce - Bátka. Es muss deshalb in diesem Teil eine große archäologische Grabung durchgeführt werden.

KRÁTKE ZÁCHRANNÉ VÝSKUMY NA JUHOVÝCHODNOM ÚPÄTÍ HRADNÉHO KOPCA V NITRE

Marián S a m u e l

N i t r a, časť S t a r é M e s t o (okr. Nitra), Ž u p n é n á m e s t i e (budova bývalého Župného domu), S a m o v a u l i c a (úsek pri budove bývalého Župného domu), doba bronzová, doba laténska, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V súvislosti s celkovou obnovou bývalého Župného domu v Nitre (v čase realizácie výskumu sídlo Nitrianskej galérie a VÚC Nitra) sa uskutočnili v jeho areáli a bezprostrednej blízkosti dva krátke záchranné archeologické výskumy. Budova Župného domu sa nachádza na juhovýchodnom úpätí nitrianskeho hradného kopca, v miestach kde je svah kopca najmiernejší (obr. 123: 3). Archeologické výskumy uskutočnené v minulosti potvrdili intenzívne využívanie tohto priestoru vo viacerých obdobiach praveku, včasnej doby dejinnej, stredoveku a novoveku (*Bednár/Bóna 1997*; *Samuel 1998*; *1999*; *Marková/Samuel 2008*). Najintenzívnejšie osídlenie lokality v praveku spadá do obdobia staršej doby bronzovej, keď na kopci vzniklo opevnené sídlisko maďarovskej kultúry. Prítomnosť opevneného sídliska sa na kopci predpokladá tiež v dobe laténskej. Naopak, v dobe rímskej sa zdá, že kopec zostal opustený. Od prelomu 8. a 9. stor. je lokalita kontinuálne využívaná dodnes. Priestor na ktorom dnes stojí Župný dom, a jeho okolie, bolo v stredoveku a novoveku mimoriadne dôležité, pretože v týchto miestach sa nachádzala jediná prístupová komunikácia na hradný kopec a od 11. do 17. stor. brány sprístupňujúce areál hradu a neskôr tzv. „Horného mesta“ s okolím kopca.

Samotná budova bývalého Župného domu podľa viacerých prameňov pochádza z druhej polovice 18. stor. Väčšinou sa ako rok výstavby uvádza letopočet 1777, kedy došlo k rozdeleniu župnej a biskupskej právomoci a župné zhromaždenie rozhodlo o výstavbe nového župného sídla. Ďalšie pramene ako rok dokončenia uvádzajú letopočet 1784. Časť odbornej literatúry (napr. Súpis pamiatok na Slovensku) uvádza rok výstavby 1874 (architekt E. Dummerling), a rozšírenie spojené so secesnou prestavbou v rokoch 1905 – 1908 (architekt V. Czigler). Zo starších mapových podkladov je však zrejmé, že štvorkrídlová stavba tu stála už na konci 18. stor.

Na severnom nádvorí, tzv. hospodárskom dvore, sa výskum uskutočnil v súvislosti s úpravou dlho nevyužívanej plochy na vydláždené parkovisko. Stavebné práce si vyžiadali o. i. aj zníženie dovtedajšej nivelety terénu o cca 50 – 75 cm na ploche celého nádvoria a vybudovanie nových inžinierskych sietí. Výskumom sa potvrdila skutočnosť zistená záchranným archeologickým výskumom v roku 1996, že výstavbe severného krídla budovy predchádzali výrazné úpravy terénu, pri ktorých vo východnej časti nádvoria odstránili okrem všetkých antropogénnych vrstiev aj značné množstvo intaktného podložia. Keďže intaktné podložie klesá v týchto miestach približne smerom na juhozápad, na ostatných častiach nádvoria sa po odstránení kontextov z 18. – 20. stor. zachytili praveké kultúrne vrstvy ležiace priamo na podloží. Veľmi výrazná bola hlavne kultúrna vrstva z čiernej humusovej hliny obsahujúca črepy z doby bronzovej, mladšie vrstvy obsahovali aj nálezy z doby laténskej. Miestami sa dali zachytiť zvyšky stredovekých a včasnonovovekých vrstiev. Terajším znížením terénu sa obnažilo základové murivo vysokého oporného múru (19. stor.?) oddeľujúceho nádvorie od vyššie položenej okolitej zástavby. Na skúmanej ploche sme identifikovali dva dôležitejšie objekty (obr. 123: 1). V juhovýchodnej časti nádvoria sme odkryli zvyšky pivnice a v priestore pred rizalitom severného krídla budovy v ryhe pre nové vodovodné potrubie časť novovekého lícovaného muriva. Prvý spomínaný objekt, zvyšky pivnice, mal obdĺžnikový pôdorys s vonkajšími rozmermi cca 4 x 5 m. Odkryté kamenné obvodové murivo malo vo východnej časti interiéru zachované zvyšky tehlovej plytko valenej klenby. Keďže počas záchranného výskumu nebolo umožnené preskúmať interiér pivnice až po jej podlahu, pivnicu sme preskúmali len do úrovne nivelety okolitých terénnych úprav. Predpokladaná výška klenby a koruny základov objavenej pivnice naznačuje úroveň terénu po výstavbe severného krídla budovy Župného domu. Presnejšie datovanie vzniku stavby vzhľadom na limitované možnosti záchranného nebolo možné, takisto aj analýza tehál použitých na zaklenutie pivnice neumožnila presnejšie určenie vzniku architektúry ako len rámcové do prvej polovice 20. stor. (*Čurný 2008*).

Druhý objekt, zvyšky tehlovo-kamenného lícovaného muriva, sme mohli preskúmať len na úseku dlhom cca 1,5 m. Západné pokračovanie muriva zničila ryha potrubia, východné pokračovanie zachádzalo do profilu ryhy. Murivo malo priebeh približne v smere JZ-SV, jeho hrúbku sme však nemohli presne zistiť. Odkrytú časť muriva (výška 80 – 90 cm) tvorili tri riadky na plocho ukladaných tehál a tri riadky veľkých (cca 20 x 20 x 30 cm) lomových kameňov. Odkryté murivo zaniklo pred výstavbou severného krídla Župného domu. Presnejšie datovanie vzniku muriva bráni aj skutočnosť, že jediná tehla vhodná na analýzu bola v murive použitá sekundárne a možno ju len rámcovo datovať do včasnonovovekého obdobia 16. – 18. stor. (*Čurný 2008*).

V sonde (ryhe) na Samovej ulici vrchných 10 cm profilu tvorili čadičové dlažobné kocky (10 x 10 x 10 cm) uložené do vrstvy jemného žltého piesku (2 – 3 cm). Jemný piesok ležal na vyrovnávacej vrstve (cca 10 cm) hrubšieho hnedého piesku nasypanej na betónovom základe súčasnej komunikácie (hrúbka 10 – 15 cm). Základový betón bol naliaty na tenkú (cca 5 cm) vrstvu štetu z ostrohranných drobných sivých kamienkov karbonátového zloženia. Podobný charakter mala aj ďalšia vrstva žltej farby. V skúmaných profiloch sme (okrem jedného krátkeho úseku), nezachytili výraznejšie zvyšky po novovekých komunikáciách či dlažbách z 18. - 19. stor. Zdá sa, že od vybudovania prístupu do „Horného mesta“ z južnej strany (18. stor.), teda z plochy dnešného Župného námestia, niveleta komunikácie tejto časti Samovej ulice príliš nerástla a budovanie nových povrchov komunikácií bolo spojené s odstránením starších. Pôvodné stredoveké a novoveké kontexty boli na väčšine sledovanej plochy zničené zásahmi v 20. stor. Najlepšie sa neporušené kontexty zachovali v severnej polovici sledovanej plochy. V týchto miestach v úseku dlhom necelé tri metre od severného okraja sondy sa pod novovekými kontextami nachádzala vrstva čiernej kompaktnej hliny siahajúca od hĺbky 1 m až po spodok sondy. Vrstva obsahovala malé množstvo drobných črepov stredovekej keramiky, preto predpokladáme, že reprezentuje intaktnú stredovekú kultúrnu vrstvu. Od mladších kontextov bola oddelená vrstvou obliakov a štrku hrubou cca 10 cm, ktorá možno isté obdobie predstavovala dobovú pochôdznu niveletu.

V sonde sme definovali spolu päť objektov – zvyškov zaniknutých architektúr (obr. 123: 2). Najstarším z nich bol objekt 3 – kamenné (základové ?) murivo zachytené v dĺžke vyše 6 m. Koruna odkrytého muriva priamo korešpondovala s hĺbkou sanačnej ryhy, čiže vystupovala v hĺbkach 140 – 160 cm od súčasného povrchu vozovky. Liate murivo pozostávalo z veľkých (max. 40 x 50 x ? cm) lomových kameňov, medzi ktorými sa nachádzali menšie kamene zaliate svetlou vápennou maltou. Pokračovanie muriva západným smerom bolo zničené výstavbou odvlhčovacej šachty v 90-tych rokoch 20. stor. a pravdepodobne aj výstavbou východného krídla budovy Župného domu. Hoci západné pokračovanie muriva zachádzalo do profilov ryhy, na základe výsledkov geofyzikálneho prieskumu je pravdepodobné, že líce muriva sa nachádzalo tesne za profilom sondy a nezabiehalo hlbšie pod vozovku Samovej ulice (*Tirpák 2008*). Stratigrafické súvislosti, rozmery i charakter muriva odkrytej architektúry umožňujú predpokla-

dať, že objavené zvyšky stavby môžu pochádzať zo stavby ktorá mohla v neskorom stredoveku, resp. včasnom novoveku slúžiť ako brána do areálu nitrianskeho „Horného mesta“. Brána musela vzniknúť po zániku najstaršej kamennej stredovekej brány (11. – 15. stor.) do Nitrianskeho hradu stojacej niekoľko desiatok metrov západne na päte hradného kopca. Pre bližšie overenie tohto predpokladu by bolo potrebné preskúmať odkryté architektúry na väčšej ploche. Južné líce opisovaného muriva sa nezachovalo, na severné líce nadväzovala tehlová primurovka(?). K tejto tehlovej primurovke(?) bol neskôr pristavaný tehlový múr (objekt 4), prebiehajúci približne v smere S-J. Múr široký cca 70 cm mal zachované obe líca, predpokladáme (podľa charakteru zásypu), že západným smerom sa nachádzal interiér stavby. Vopred stanovená niveleta spodku sanačnej ryhy spôsobila, že sme nemohli pokračovať v skúmaní priebehu muriva severným smerom. Zachytili sme len krátky úsek sekundárne(?) pristaveného o niečo menej dimenzovaného (šírka 50 cm) tehlového muriva (objekt 5) pristavaného(?) kolmo k západnému lícu muriva objektu 4. Murivá objektov 4 a 5 boli vyhotovené z barokových tehál, ktoré môžeme rámcovo datovať do 18. stor. V profile sondy sme zachytili objekt 6. Koruna, v prevahe tehlového muriva širokého takmer jeden meter, ležala v hĺbke cca 90 cm od povrchu vozovky. Murivo pozostávalo z na plocho ukladaných tehál ukladaných do nie pravidelných riadkov ojedinele prestriedaných menšími plochými kameňmi. Podobne ako murivo objektu 4, múr bol vyhotovený z typických barokových tehál ktoré môžeme datovať do 18. stor. (*Čurný 2008*). Nad zachovanou korunou muriva tohto objektu sa v hĺbke 50 – 60 cm od povrchu komunikácie nachádzalo niekoľko vedľa seba uložených väčších (20 x 15 x ? cm) ostrohranných kameňov štvoruholníkového profilu, ktoré boli uložené plochou stranou smerom k vrchu profilu. Takéto uloženie naznačuje, že kamene istý čas mohli slúžiť ako pochôdzna niveleta chodníka alebo komunikácie. Posledným definovaným objektom (číslo 7) bol tehlový múr odkrytý pri severnom okraji sondy. Koruna múru sa nachádzala už v hĺbkach okolo 50 cm od povrchu a múr bol zapustený cez novoveké kontexty do stredovekej kultúrnej vrstvy, základovú ryhu muriva nebolo možné v sonde zachytiť. Objekt 7 je pravdepodobne najmladším z identifikovaných objektov.

Záchranným archeologickým výskumom v areáli bývalého Župného domu sa na dvoch plochách (severné nádvorie – tzv. „hospodársky dvor“ a na Samovej ulici) preskúmala archeologická situácia na miestach ktoré zničila úprava nádvoria spojená s položením nových inžinierskych sietí a obnova odvlhčovacieho systému základov budovy na Samovej ulici. Hoci výskum bol priestorovo a časovo limitovaný, priniesol nové informácie o archeologickej situácii na juhovýchodnom úpätí hradného kopca (hlavne o období neskorého stredoveku a novoveku). Na ploche severného nádvoria sme odkryli zvyšky dvoch architektúr (obr. 123: 1), z ktorých jedna (objekt 2) tu stála zrejme už pred výstavbou severného krídla budovy Župného domu. Najdôležitejšie výsledky priniesol výskum na Samovej ulici (obr. 123: 2). V severnej polovici sondy sme odkryli zvyšky rozmerného kamenného muriva (objekt 3) a na neho nadväzujúcich mladších tehlových murív (objekty 4 a 5). Tieto murivá, hlavne objekt 3, pravdepodobne môžeme stotožniť s architektúrami vstupného komplexu do areálu „Horného mesta“. Na základe komparácie výsledkov archeologického výskumu s historickými i ikonografickými prameňmi predpokladáme, že ide o zvyšky murív brány zo 16. – 17. stor., ktorá tu stála až do výstavby nového vstupu do „Horného mesta“ v 18. stor.

L i t e r a t ú r a

Bednár/Bóna 1997 - P. Bednár/M. Bóna: Výskum v suteréne Nitrianskej štátnej galérie. AVANS 1995, 1997, 31, 32.

Čurný 2008 - M. Čurný: Posudok o nálezoch tehál. Nepublikovaný rukopis.

Samuel 1998 - M. Samuel: Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie. AVANS 1996, 1998, 145 – 147.

Samuel 1999 - M. Samuel: Pokračovanie výskumu v areáli Ponitrianskej galérie. AVANS 1997, 1999, 147, 148.

Marková/Samuel 2008 - K. Marková/M. Samuel: Nálezy zo staršej a začiatku strednej doby bronzovej z Nitry – Ponitrianskej galérie. Štud. Zvesti AÚ SAV 43, 2008, 63 – 93.

Tirpák 2008 - J. Tirpák: Nitra. Výskumná správa 1664/08. Nitra 2008.

KURZE RETTUNGSGRABUNGEN AM SÜDÖSTLICHEN FUSS DES BURGBERGS VON NITRA. Nitra, Teil Altstadt (Bez. Nitra), Platz Župné námestie (das Gebäude des ehemaligen Gauhaus), Straße Samova ulica (Abschnitt beim Gebäude des ehemaligen Gauhaus), Bronzezeit, Latènezeit, Mittelalter, Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Im Zusammenhang mit der ganzheitlichen Erneuerung des ehemaligen Gauhauses in Nitra (in der Zeit der Grabungsdurchführung war das der Sitz der Nitraer Gallerie und der Höheren Verwaltungseinheit Nitra) wurden in seinem Gelände und in der unmittelbaren Nähe zwei kurze archäologische Rettungsgrabungen durchgeführt. Das Gebäude des Gauhauses befindet sich

am südöstlichen Fuß des Burgbergs von Nitra, an einem Ort, wo der Hang des Berges flach ist (Abb. 123: 1). Bei den archäologischen Grabungen, die im Gelände des Gauhauses in der Vergangenheit durchgeführt wurden, wurde eine intensive Ausnützung dieses Raumes in mehreren Abschnitten der Urzeit, der Frühgeschichte, des Mittelalters und der Neuzeit bestätigt (Bednár/Bóna 1997; Samuel 1998; 1999; Marková/Samuel 2008). Bis in das 18. Jh. befand sich hier nur ein Zufahrtsweg auf den Burgberg. Obwohl die Grabung räumlich und zeitlich begrenzt war, brachte sie neue Informationen über die archäologische Situation am südöstlichen Fuß des Burgbergs (besonders über die Zeit des Spätmittelalters und der Neuzeit). Auf der Fläche des nördlichen Burghofs (des sog. wirtschaftlichen Hofs) wurde die Grabung im Zusammenhang mit der Aufbereitung der Fläche durchgeführt, deren Nivelette um ca. 50-75 cm auf der Fläche des ganzen Hofs gesenkt werden musste. Nach der Beseitigung von Kontexten aus dem 18.-20. Jh. wurde im westlichen Teil des Hofs eine bronzezeitliche Kulturschicht erfasst, jüngere Schichten enthielten auch latènezeitliche Funde. An manchen Stellen konnten auch mittelalterliche und frühneuzeitliche Kontexte erfasst werden. Auf der untersuchten Fläche wurden zwei neuzeitliche Objekte identifiziert (Abb. 123: 1): Reste eines Ziegelkellers mit einem Gewölbe und der kurze Abschnitt einer Stein-Ziegel-Mauer. In der Straße Samova ulica wurde die archäologische Situation an den Stellen untersucht, die bei der Erneuerung des Entfeuchtungssystems der Grundmauern zerstört wurden. Bei der Grabung wurden Reste einer großen Steinmauer und an die Mauer anknüpfende jüngere Ziegelmauer freigelegt (Abb. 123: 2, 3). Diese Mauern, besonders das Objekt 3, hängen wahrscheinlich mit den Architekturen des Eingangskomplexes in das Gelände der „Oberen Stadt" zusammen. Auf Grund der Ergebnisse der archäologischen Grabung und der geschichtlichen und ikonographischen Quellen wird angenommen, dass es sich um Reste der Mauern von dem Tor vom 16.-17. Jh. handelt, das hier bis zum Bau eines neuen Eingangs in die „Obere Stadt" im 18. Jh. stand.

VÝSKUMY V AREÁLI ZOBORSKÉHO KLÁŠTORA

Marián S a m u e l

N i t r a, časť Z o b o r, (okr. Nitra), areál bývalého Zoborského kláštora, záchranný a zisťovací výskum, stredovek (11. – 15. stor.), novovek (17. – 20. stor.). Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

V areáli liečebne respiračných chorôb sa na ploche, kde v minulosti stáli benediktínsky kláštor sv. Hypolita (11? – 15. stor.) a kamaldulský kláštor sv. Jozefa (1695 – 1782) uskutočnili dva archeologické výskumy. Záchranný archeologický výskum sa realizoval v súvislosti s výstavbou nového liečebného pavilónu a zisťovací archeologický výskum ako projekt financovaný z prostriedkov Mesta Nitra a AÚ SAV Nitra.

Už v minulosti sa na viacerých miestach areálu liečebne uskutočnilo niekoľko, väčšinou záchranných archeologických výskumov, počas ktorých sa preskúmala časť barokového kláštorného areálu a len miestami zachované zvyšky stredovekého kláštora (*Habovštiak 1966*; *1971*; *Kraskovská 1942-1943*; *Samuel 2002*; *2003*; *2004*; *2005*; *2008*).

Prvou skúmanou plochou (P1) v rámci zisťovacieho archeologického výskumu bol priestor barokového mníšskeho príbytku číslo 3 (obr. 124: 1, 2). Menšia časť príbytku sa preskúmala v roku 2003, pričom v priestore južne od príbytku sa odkryla zatiaľ najrozsiahlejšia časť zvyškov stredovekého kláštora sv. Hypolita (*Samuel 2004*; *2005*). V roku 2008 sme preskúmali zvyšok eremitky. Po odstránení náletovej vegetácie, zvyškov parkovej úpravy, navážok zo šesťdesiatych rokov 20. stor. a vrstiev deštrukcie z 19. a 20. stor. sa ukázalo, že mníšsky príbytok patrí medzi najviac zachované architektúry v barokovom areáli (obr. 124: 3, 4). Jeho nadzemné murivá sa zachovali miestami až do výšky 1 m pričom jeho západná a severná obvodová stena vytvárajúca súčasť barokových terás dokonca do výšky 2 – 3 m. Mníšsky domček mal identický pôdorys aj metrické rozmery ako všetky doteraz preskúmané: pozostával zo štyroch miestností rozdelených stredovou chodbou. Najväčšia miestnosť, prístupná z chodby dverným otvorom so zošikmenými špaletami situovaným na ľavej strane od hlavného vstupu do eremitky, slúžil ako hlavná obytná miestnosť. V miestnosti sa zachoval takmer kompletný tehlový sokel vykurovacieho telesa, ktorého otvor na prikladanie paliva sa nachádzal na chodbe. Na viacerých miestach, hlavne v sutine pod bývalými okennými otvormi, sme nachádzali zvyšky profilovaných sadrových ríms. Menšia miestnosť s takmer štvorcovým pôdorysom za hlavnou obytnou miestnosťou slúžila podľa zachovaných prameňov ako pracovňa. Podobne ako v hlav-

nej obytnej miestnosti sa v sutine nad zle zachovanou maltovou dlážkou nachádzali pri stenách spadnuté štukové rímsy. Pracovňa bola prístupná dverným otvorom z chodby. Chodba príbytku bola vydláždená tehlami vytvárajúci klasovitý ornament (obr. 124: 5, 6). Miestnosť so štvorcovým pôdorysom na ľavo od vstupu – bývalá kaplnka, na rozdiel od mníšskeho príbytku 9, kde sa nachádzala dobre zachovaná tehlová podlaha aj s tehlovým soklom oltára pri severnej stene, mala len maltovú podlahu. Štvrtá miestnosť mníšskeho domčeka slúžila ako hospodárska miestnosť, resp. sklad. Miestnosť nebola podpivničená (tak ako príbytky 4 a 9) a mala len silne rozrušenú maltovú podlahu. V snahe zachytiť staršie stredoveké kontexty sme v troch menších miestnostiach odstránili silne porušené maltové podlahy. Vo všetkých troch sme pod podlahami zachytili stredovekú kultúrnu vrstvu pozostávajúcu z čiernej hliny obsahujúcej drobné črepy stredovekej keramiky. V miestnosti ktorá slúžila v rámci barokovej eremitky ako kaplnka sme pod tenkou stredovekou kultúrnou vrstvou odkryli nepatrný zvyšok kamenného základového muriva zapusteného do intaktného podložia. Múr, miestami jeho negatív, široký cca 50 cm, mal identickú orientáciu ako stredoveké murivá odkryté v rokoch 2002 – 2003.

Ďalšou skúmanou plochou (P2) bol priestor bývalého tenisového ihriska. Na ploche ihriska sa minulosti uskutočnil geofyzikálny prieskum. Metódou elektrického odporového profilovania sa namerali výrazné anomálie indikujúce prítomnosť zaniknutých architektúr tesne pod povrchom (*Kuzma/Samuel/Tirpák 2004*). Podrobnejšie údaje o rozsahu a priestorovom rozložení anomálií poskytol georadarový prieskum (*Tirpák 2008*). Z porovnania výsledkov geofyzikálnych prieskumov (obr. 125: 3, 4) s ikonografickými prameňmi zobrazujúcimi vzhľad barokového areálu bolo zrejmé, že najväčšia z anomálií A1 (18 x 8 m) nesúvisí s architektúrami kamaldulského kláštora, čo nevylučovalo možnosť, že môže reprezentovať zvyšky stredovekého kláštora sv. Hypolita. Na overenie tejto možnosti sme na ploche ihriska, do miest kde boli anomálie najvýraznejšie, situovali šesť sond. Ako sa ukázalo, anomáliu spôsobila vrstva väčších (max. 40 x 30 x 30 cm) kameňov hrubá 30 – 50 cm, ležiaca tesne pod povrchom ihriska (obr. 125: 7). Kamene použité na vytvorenie vrstvy pochádzali takmer výlučne z ruín a sutín barokového kláštora, čo potvrdzovali časté nálezy fragmentov barokových architektonických článkov. Vo vrstve sa ojedinele nachádzali aj drobné úlomky črepov novovekej keramiky a drobné predmety ktoré naznačovali, že vrstva vznikla po zániku barokového kláštora v roku 1782. Vrstva rovnomerne naukladaných kameňov mohla vzniknúť na konci 19. resp. začiatkom 20. stor., keď bývalá baroková terasa bola využívaná pre výletný hostinec, alebo, čo je pravdepodobnejšie, až počas pôsobenia misionárov Božieho srdca na Zobore v 30-tych rokoch 20. stor. Z archívnych prameňov a zachovanej fotografickej dokumentácie vieme, že misionári v tomto čase uskutočňovali veľké úpravy terénu v priestore okolo ruín kostola a okrem iného tu vybudovali aj volejbalové ihrisko. Vrstva kameňov mohla slúžiť ako drenáž plochy ihriska. Pod vrstvou kameňov sa nachádzala pôvodná pochôdzna niveleta barokového terénu a tesne pod ňou intaktné podložie. V intaktnom podloží sme odkryli len niekoľko jám (obr. 125: 7), ktoré väčšinou neobsahovali žiaden datovateľný materiál. Tri sondy sme situovali do miest, kadiaľ prebiehala ďalšia výrazná anomália A2 (obr. 125: 4). Anomália prebiehala v smere V-Z po takmer po celej šírke ihriska a keďže sa nachádzala presne v osi celého barokového komplexu kláštora, predpokladali sme jej súvislosť s architektúrami kamaldulského kláštora (hoci na zachovaných ikonografických prameňoch sa v tomto priestore žiadne nadzemné architektúry nenachádzajú). Výskumom sa ukázalo, že anomáliu spôsobila kamenno-tehlová konštrukcia pozostávajúca z dvoch stien širokých 50 cm vzdialených od seba 90 cm. Zachovaná koruna murív naznačuje, že oba múry boli spojené plytkou tehlovou valenou klenbou. Predpokladáme, že odkrytá konštrukcia predstavuje zvyšok vodovodu ktorý tvoril súčasť barokového kláštora, čo potvrdzuje aj nález mince – grajciara z roku 1762 (určil J. Hunka). Posledná výrazná anomália A3 (obr. 125: 4), nameraná geofyzikálnym prieskumom, sa nachádzala pri zachovanom barokovom opornom múre najvyššie položenej terasy kláštora. Merania ukázali, že sa tu tesne pod povrchom nachádza architektúra s polygonálnym pôdorysom. Na zachovaných zobrazení barokového kláštora vidno v týchto miestach dvojpodlažnú stavbu s podobným pôdorysom zakomponovanú do hmoty terasy. Do dnešných čias sa z tejto stavby v murive terasy zachoval zasutený priestor so šikmými do vnútra sa zbiehajúcimi stenami a valenou, sčasti zdeštruovanou klenbou. Bezprostredne po odstránení antuky sme odkryli kamennú dlažbu pozostávajúcu z veľkých (max. 50 x 120 cm) nepravidelne kamenných platní približne obdĺžnikového tvaru (obr. 125: 5, 6). Základové murivá odkrytej stavby vytvárali pôdorys troch rovnako dlhých strán polygónu. Vo vrcholoch polygónu a miestach kde prechádzal do muriva terasy sa nachádzali stopy po pilieroch nesúcich nadzemné konštrukcie stavby. Predpokladáme, že odkryté murivá sú zvyšky altánu, ktorý je zobrazený aj na zachovanom pláne kamaldulského kláštora sv. Jozefa z polovice 18. stor. Zaujímavá je skutočnosť, že na podlahe v osi stavby sa nenachádzali kamenné platne ale tehlové murivo. Tehlové murivo vytváralo klenbu vyššie opisovaného vodovodu, ktorý bol možno postavený až niekoľko rokov po výstavbe altánu.

Nutnosť uskutočniť v areáli bývalých kláštorov záchranný archeologický výskum si vyžiadala výstavba nového pavilónu liečebne. Výstavba nového pavilónu bola spojená s takmer úplným zbúraním starého, tzv. telocvične, stojacej v tesnej blízkosti ruiny kláštorného kostola sv. Jozefa. Keďže novostavba využila základy a spodné časti staršej budovy plocha výskumu sa redukovala len na úzke (50 – 80 cm) ryhy určené na spevnenie základov po obvode staršieho pavilónu, kanalizačné ryhy a plochu budúcej výťahovej šachty. Sledovaním rýh po obvode budovy sa ukázalo, že značná časť pôvodnej statigrafie bola zničená počas výstavby pavilónu na začiatku 60-tych rokov 20. stor. Potvrdilo sa tiež, že pred výstavbou upravili terén vo východnej časti plochy tak, že ho znížili až na niveletu intaktného podložia a v západnej časti ho naopak po výstavbe budovy navážkami zvýšili. Napriek týmto skutočnostiam sa na niekoľkých úsekoch podarilo zachytiť zvyšky základových murív barokového kláštorného areálu, nivelety súdobého terénu a kontexty dokumentujúce úpravy terénu pred výstavbou kamaldulského kláštora. V kanalizačnej ryhe vyhĺbenej pred západným priečelím budovy sme pod navážkami z 20. stor. a vrstvou kamennej sutiny dokumentujúcej horizont pustnutia barokového kláštora po roku 1782, zachytili stredovekú kultúrnu vrstvu pozostávajúcu z čiernej humusovej hliny premiešanej s drobnými kamienkami, pieskom a kúskami malty. Vrstva hrubá 50 – 100 cm obsahovala aj niekoľko črepov stredovekej keramiky a fragmenty tehál (*Čurný 2008*). Stredovekú kultúrnu vrstvu sme identifikovali aj v úzkej základovej ryhe prebiehajúcej pri východnej stene pavilónu. Práve pri jej hĺbení mechanizmom sa našiel v hĺbke cca 150 – 180 cm zdobený kamenný architektonický článok – menšia, takmer kompletná hlavica (obr. 125: 7). Nálezové okolnosti neumožnili jednoznačne určiť, či článok ležal pôvodne v stredovekej kultúrnej vrstve, alebo v nadložnej vrstve kamenno-hlinitej sutiny súvisiacej zrejme s úpravou terénu počas výstavby terasy barokového kláštorného komplexu.

Kamenný článok je zo všetkých strán opracovaný. Pod vodorovnou vyžľabenou rímsou sa na každej strane hlavice nachádzajú dvojice jednoduchých volút, ktoré na dvoch stranách prechádzajú do zvislej úponky posadenej na okrúhlom prstenci. O sekundárnom využití článku svedčia nielen zvyšky malty nalepené na troch stranách hlavice, ale hlavne otvor vyhĺbený v tele hlavice i ďalší menší otvor v jednej zo stien. Objavený architektonický článok bol vyhotovený zo sedimentárnej horniny. Hornina má žltosivú, na lome svetlosivú až bielosivú farbu. Vyznačuje sa značne odlišným habitom na svojom povrchu voči vnútorným lomovým plochám. Kým vnútorná stavba horniny vykazuje znaky piesčitého vápenca, vonkajšie povrchy vzniknuté technickým opracovaním sú značne zvetrané a vápnitá základná hmota z nich bola vylúhovaná poveternostnými vplyvmi, resp. vplyvom humínových kyselín v čase jej uloženia v antropogénnom sedimente. Vznikla tak textúra pórovitého stredne až hrubozrnného kremenného pieskovca. Z petrografického hľadiska ide o piesčitý vápenec resp. stredne až hrubozrnný vápnitý pieskovec. Piesčitá zložka horniny je v podstatnej miere tvorená 0,5 – 2 mm veľkými zrnami ostrohranného až mierne zaobleného kremeňa. Základná hmota horniny, resp. jej tmel je karbonátový – kalcitový (zo konzultáciu ďakujem I. Baráthovi, Geologická služba Slovenska). V súčasnosti zatiaľ nie je možné jednoznačne určiť provenienciu suroviny použitej na výrobu článku.

Jedinou väčšou plochou, kde vznikla možnosť preskúmať archeologickú situáciu na väčšej ploche, bol priestor budúcej výťahovej šachty. Šachta s rozmermi 4,5 x 6 m sa nachádzala približne v strede budovy. Po odstránení recentných kontextov a vrstiev deštrukcie kamaldulského kláštora sme odkryli zvyšok väčšej vápennej jamy vyhĺbenej zrejme počas výstavby barokového kláštora. Pod barokovými kontextami ležala pomerne hrubá (max. 100 cm) stredoveká kultúrna vrstva. V rámci nej sme identifikovali úzky (na úrovni vyrysovania 40 cm) žľab, s takmer kolmými stenami zapustený až do intaktného podložia (obr. 125: 8). Žľab prebiehal pozdĺž celej sondy a pokračoval za stenami profilu. Vo výplni žľabu sa nachádzali drobné črepy stredovekej keramiky. Nie je vylúčené, že žľab predstavuje základ drevenej stavby, podľa nálezov keramiky postavenej v najstarších obdobiach existencie kláštora sv. Hypolita. V intaktnom podloží sme odkryli ďalšie dva objekty: väčšiu jamu a menšiu kolovú jamku. Na dne kolovej jamky ležal kameň a pod ním okrajový črep z hrncovitej nádoby, ktorý podľa predbežného vyhodnotenia môžeme rámcovo datovať do 10. – 11. stor.

Počas archeologických výskumov zoborského kláštora sa preskúmali ďalšie časti zo stredovekého benediktínskeho kláštora sv. Hypolita a novovekého kamaldulského kláštora sv. Jozefa. Zo stredovekého kláštora sme na viacerých miestach odkryli stredovekú kultúrnu vrstvu, niekoľko objektov z najstarších období jeho existencie a krátky úsek kamenného základového muriva z obdobia vrcholného stredoveku. Najvýznamnejším nálezom bol zdobený kamenný architektonický článok – románska hlavica. Z barokového kláštora sme odkryli ďalší úsek vodovodu resp. kanalizácie, základy dvojpodlažného altánu s polygonálnym pôdorysom a časť mníšskeho príbytku.

L i t e r a t ú r a
Čurný 2008 - M. Čurný: Nitra – Zoborský kláštor. Dokumentácia a zhodnotenie nálezov tehiel z archeologického výskumu v roku 2008. Rukopis. Nitra 2008.
Habovštiak 1966 - A. Habovštiak: Záchranný výskum pri bývalom kláštore v Nitre na Zobore. Štud. Zvesti AÚ SAV 14, 1966, 227 - 233.
Habovštiak 1971 - A. Habovštiak: Stredoveké nálezy a pozostatky kamenného vodovodu pri bývalom Zoborskom kláštore v Nitre. Zbor. SNM 65, Hist. 11, 97 – 119.
Kraskovská 1942-1943 - Ľ. Kraskovská: Archeologický výskum na Zobore pri Nitre. Zbor. SNM 36-37, 1942-1943, 217 – 227.
Kuzma/Samuel/Tirpák 2004 - I. Kuzma/M. Samuel/J. Tirpák: Niektoré výsledky leteckej a geofyzikálnej prospekcie v roku 2002 a 2003 v AÚ SAV Nitra. In: R. Nekuda (ed.): Ve službách archeologie 5. Brno 2004, 39 – 41.
Samuel 2002 - M. Samuel: Zisťovací výskum a prieskum v areáli Zoborského kláštora. AVANS 2001, 2002, 178, 179.
Samuel 2003 - M. Samuel: Pokračovanie výskumu Zoborského kláštora. AVANS 2002, 2003, 118, 119.
Samuel 2004 - M. Samuel: Tretia sezóna výskumu Zoborského kláštora. AVANS 2003, 2004, 165, 166.
Samuel 2005 - M. Samuel: Archeologický výskum Zoborského kláštora v rokoch 2001-2003. In: M. Ruttkay (ed.): Dávne dejiny Nitry a okolia. Nitra, 2005, 109 – 113.
Samuel 2008 - M. Samuel: Krátky záchranný výskum v areáli Zoborského kláštora. AVANS 2006, 2008, 137, 138.
Tirpák 2008 - J. Tirpák: Nitra - Zoborský kláštor. Výskumná správa 16568/08. Nitra 2008.

GRABUNGEN IM GELÄNDE DES KLOSTERS AUF DEM BERG ZOBOR. Nitra, Teil Zobor, (Bez. Nitra), Gelände des ehemaligen Klosters auf dem Berg Zobor, Rettungs- und Feststellungsgrabung, Mittelalter (11.-15. Jh.), Neuzeit (17.-20. Jh.). Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Im Gelände der Heilanstalt für Lungenkrankheiten wurden im Gelände, wo in der Vergangenheit das Benediktinerkloster des hl. Hypolit (11?-15. Jh.) und das St. Josef-Kammaldulenser-Kloster (1695-1782) standen, zwei archäologische Grabungen durchgeführt. Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit dem Bau eines neuen Gebäudes durchgeführt und die archäologische Feststellungsgrabung wurde aus Mitteln der Stadt Nitra und des Archäologischen Instituts der Slowakischen Akademie der Wissenschaften finanziert. Schon in der Vergangenheit wurden an mehreren Stellen im Gelände der Heilanstalt meistens archäologische Rettungsgrabungen durchgeführt, während deren ein Teil des barocken Klostergeländes und nur stellenweise erhaltene Reste des mittelalterlichen Klosters untersucht wurden (Habovštiak 1966; 1971; Kraskovská 1942-1943; Samuel 2002; 2003; 2004; 2005; 2008). Von dem mittelalterlichen Kloster wurden an mehreren Stellen mittelalterliche Kulturschicht, einige Objekte (Rinne, Grube, Pfostengrube) aus den ältesten Zeiten seiner Existenz und ein kurzer Abschnitt der steinernen Grundmauer aus dem Hochmittelalter freigelegt (Abb. 124; 125). Zu dem bedeutendsten Fund gehört der Fund eines verzierten, steinernen, architektonischen Glieds - eines romanischen Kopfs. Von dem barocken Kloster wurden ein weiterer Teil der Wasserleitung bzw. Kanalisation, die Grundmauer eines zweistöckigen Altans mit polygonalem Grundriss und der Teil einer Mönchunterkunft freigelegt.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM NA STAVBE ODKANALIZOVANIA V ČUNOVE

Jaroslava S c h m i d t o v á

V januári až auguste prebehli stavebné práce projektu „Jarovce, Rusovce, Čunovo; Odkanalizovanie obcí – IV. etapa – 3. časť; Kanalizácia a rekonštrukcia vodovodu Čunovo“, ulice na Hrádzi, Sochorova, Záhumenná, Skýcovská a Hraničiarska.

V priestore Čunova sme nezachytili žiadne staršie historické osídlenie, hoci veľmi blízke okolie vykazuje, podobne ako v Rusovciach, intenzívne osídlenie v podobe sídlisk i pohrebísk. Historické správy hovoria o niekoľkých povodniach v Čunove, čomu zodpovedá aj dedinská architektúra – nie sú zachované žiadne barokové domy ako je tomu v Rusovciach. Výskum priniesol nové poznatky o neskorostredovekých a novovekých dejinách Čunova. Preskúmané boli štyri objekty a päť polôh na uliciach na Hrádzi,

Skýcovská a Hraničiarska. Na Ulici na Hrádzi sme preskúmali základy hrádze, podľa ktorej nesie ulica meno. Výsledky geologických pozorovaní zachytili tri depresie, ktoré možno považovať za dunajské ramená. Mimoriadne intenzívne a bohaté doklady o sídliskách z doby rímskej i pohrebiskách z doby rímskej, sťahovania národov a obdobia avarsko-slovanského v blízkom okolí sú dôvodom aj na sledovanie všetkých zemných prác i v intraviláne obce. Archeologické výskumy na stavbe Odkanalizovania prvý krát systematicky skúmajú aj túto lokalitu.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG BEIM BAU DER ENTKANALISIERUNG IN ČUŇOVO. Fast ein ganzes Jahr dauerten die Bauarbeiten bei der Entkanalisierung des Stadtteils Bratislava - Čuňovo. Das Ziel bestand darin, Abfallwasser abzuführen. Die Arbeiten verliefen in den folgenden Straßen: Na Hrádzi, Sochorova, Záhumenná, Skýcovská und Hraničiarska. Es wurden spätmittelalterliche und neuzeitliche Objekte und Schichten untersucht. Die Flussarme der Donau schienen am interessanten zu sein. Sie wurden in der Gemeinde an drei Stellen erfasst. In der Straße Na Hrádzi wurden Grundmauern des Damms untersucht, nach dem die Straße benannt wurde.

VÝSKUMY MMB NA STAVBÁCH RODINNÝCH DOMOV V RUSOVCIACH

Jaroslava S c h m i d t o v á

1. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), intravilán, I r k u t s k á u l i c a, parcela č. 204/3 a 205/1, bez nálezov.

Okrajová časť vicusu. V blízkosti predmetnej stavby, pred bývalým evanjelickým kláštorom, bol realizovaný archeologický výskum Slovenským národným múzeom Bratislava (*Pichlerová 1991*, 81 - 83; *Bazovský 1996*, 29; *1997*, 28, 29), ktorý zachytil objekty z mladšej doby železnej a mimoriadne intenzívnu stavebnú činnosť z doby rímskej – odkryté boli kamenné základy vicusu 3. stor. Tiež bola preskúmaná sídlisková jama z 15. stor. Na stavbách rodinných domov (*Schmidtová/Weberová 2004*, 168; *Bazovský 2006* – negatívny výsledok, za ústnu informáciu ďakujem autorovi výskumu) boli zachytené len novoveké objekty, resp. len mohutné piesčitoílové podložné vrstvy. Na stavbe Odkanalizovania Rusoviec v roku 2007 (*Schmidtová/Kozubová 2007*, 21 - 34) sme zistili priamo pred predmetnou polohou planírkové stavebné novoveké vrstvy. Pred bytovkou na Irkutskej ulici sme našli v novovekých planírkových vrstvách ľudskú lebku. V priestore základových rýh rodinného domu sme zachytili iba geologické vrstvy. Pod recentným horizontom sa nachádzal pôvodný pôdny horizont a v pomerne malých hĺbkach od súčasného terénu sme zachytili piesčitoílové farebné hrdzavožltosivé podložie. Je dokladom inundácie Dunaja tejto časti Rusoviec.

2. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), intravilán, I r k u t s k á u l i c a, parcela č. 201, bez nálezov.

V priestore základových rýh rodinného domu sme zachytili iba geologické vrstvy. Pod recentným horizontom sa nachádzal pôvodný pôdny horizont a v pomerne malých hĺbkach od súčasného terénu sme zachytili piesčitoílové farebné hrdzavožltosivé podložie. Je dokladom inundácie Dunaja tejto časti Rusoviec.

3. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), intravilán, B a l k á n s k a u l i c a, parcela č. 173/3, doba rímska, zvyšky architektúry.

Poloha sa nachádza vo vicuse – civilnej časti kastela Gerulata. V tejto časti dnešných Rusoviec sa rozprestierala bohatá osada s domami s kamennými základmi. Nachádzala sa pri komunikácii tzv. „Via Carnuntina“, t. j. ceste do hlavného mesta provincie Panónie Carnunta. O jej výstavnosti svedčia kamenné základy stavieb a výnimočný doklad stavby s hypokaustom – podpodlahovým vykurovaním (*Schmidtová/Jezná 2003*, 19 – 26). Parcela s touto pamiatkou sa nachádza v susedstve. Takisto pri výskume Odkanalizovania Rusoviec sme zachytili bohaté osídlenie, a to z oboch strán parcely – z Ulice Balkánskej, ako aj Irkutskej. V priestore predmetnej stavby sme zachytili novoveké zásahy. Pôvodný pôdny horizont zničila novoveká stavba (garáž s jamou). V severovýchodnej časti sme zachytili vrchné vrstvy rímskeho horizontu, a to v hĺbke cca 60 cm od súčasného terénu. Veľké fragmenty lomových kameňov sú dokladom kamenných stavieb doby rímskej na tejto polohe.

4. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), intravilán, K o v a c s o v a u l i c a, parcela č. 545/4, bez nálezov.

Poloha sa nachádza v západnej časti Rusoviec na Kovacsovej ulici, v bývalom areáli školského dvora. V blízkosti skúmanej polohy bolo odkryté pohrebisko I, v polohe zvanej Pri škole (*Kraskovská 1974*).

V priestore základových rýh rodinného domu sme preskúmali geologické vrstvy. Pod recentným horizontom sa nachádzal pôvodný pôdny horizont a piesčité podložie vrátane pedoturbačnej vrstvy. V severovýchodnej časti sme zachytili dno objektu, s prímesami malých fragmentov uhlíkov.

5. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), intravilán, Maďarská ulica, parcela č. 18/4, novovek, tehly. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza v civilnej časti, ktorá sa rozprestierala juhozápadne od kastela Gerulata a v jeho blízkom susedstve. Je nepochybné, že objekty civilnej osady sa na pozemku nachádzajú, sú však situované vo väčších hĺbkach ako sú vykopané ryhy pre rodinný dom. V roku 1992 v Rusovciach prebehla stavba plynofikácie. Na rohu Balkánskej a Maďarskej ulice sme preskúmali objekt z 2. stor. (*Varsik/Kuzmová/Schmidtová 1996*, 209, 210). V roku 2004 pokračovala stavba Odkanalizovania Rusoviec na Kórejskej a Balkánskej ulici. V blízkosti križovatky ulíc Balkánska – Maďarská sme okrem sídliskových vrstiev z doby rímskej odkryli aj kostrový hrob (*Schmidtová/Weberová 2004*, 170). V priestore stavby rodinného domu sme zachytili recentnú záhradnú zeminu a antropogénne vrstvy s fragmentami novovekých tehál.

6. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), intravilán, Maďarská ulica, parcela č. 18/3, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza v civilnej časti, ktorá sa rozprestierala juhozápadne od kastela Gerulata a v jeho blízkom susedstve. Je nepochybné, že objekty civilnej osady sa na pozemku nachádzajú, sú však situované vo väčších hĺbkach ako sú vykopané ryhy pre rodinný dom. Situácia s výskytom archeologických nálezov je totožná s predchádzajúcou parcelou. V priestore základových rýh rodinného domu sme zachytili antropogénne osídlenie, datované na základe nálezov do novoveku.

7. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), intravilán, Balkánska ulica 54, parcela č. 66 a 67, doba rímska. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza v centrálnej časti Rusoviec na Balkánskej ulici. Zadná časť záhrady bola preskúmaná pred stavbou rodinného domu (Maďarská ulica 69) v roku 2000. Archeologický výskum na tejto polohe zistil priebeh vnútornej obrannej priekopy najstaršieho drevozemného tábora. V superpozícii nad priekopu bola umiestnená kamenná stavba s mohutnými základmi – zachovali sa tri riadky základového muriva a dva nadzákladového. K stavbe sa pripájala murovaná kanalizácia. Súvislé rímske vrstvy zachytil aj archeologický výskum na stavbe Odkanalizovania Rusoviec v roku 2004 na Balkánskej ulici.

V priestore základových rýh rodinného domu sme zachytili zásypové a výkopové vrstvy, ktoré svedčia o istých antropogénych zásahoch. Objekt zachytený v južnej ryhe rodinného domu datujeme do rímskeho obdobia bez bližšieho určenia. Preskúmaná bola predná časť domu, ktorý bol zbúraný. Západná, severná a východná strana sú v podstate základy predchádzajúceho domu, južná strana je trochu posunutá smerom na juh, takže len tu sú čitateľné situácie. V strede ryhy sa nachádza objekt. Výplň objektu tvorí červená prepálená zemina na dĺžke 195 – 380 cm, pričom v úseku 190 - 200 cm je vrstva kameňov na dne ryhy. Malý fragment keramiky z doby rímskej radí objekt do civilnej osady.

8. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), intravilán, Colnícka ulica, parcela č. 390/58 a 390/59, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza v blízkosti vicusu – civilnej časti kastela Gerulata. Na začiatku Colníckej ulice, na parceliach 228 a 229, sme zachytili kamenné základy stavieb bohatého vicusu, ktorý sa rozprestieral pri ceste vedúcej do Carnunta (*Schmidtová 2003*, 126). Na skúmanej polohe sme výskumom získali novoveké tehly, rímska cesta ani civilná osada sem nezasahovala. V priestore predmetnej stavby sme zachytili novoveké zásypy a zásahy (smetisko, hospodárska stavba). Profily sú zle čitateľné, veľmi sypké, nedržia tvar. V časti skúmanej plochy nasadá recent na novovekú navážku, v ďalšej sa nachádzajú stopy po smetisku a v juhozápadnom rohu sme odkryli základy novovekej stavby.

9. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bratislava V), intravilán, Kovacsova ulica, parc. č. 777 a 778/3, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza v blízkosti rímskeho pohrebiska III (bývalá parcela JRD) a civilnej časti kastela Gerulata. V tejto časti Kovacsovej ulice sme na výskume Odkanalizovania Rusoviec v roku 1998 preskúmali novoveký objekt a južnejšie bol objavený bronzový depot čakanskej kultúry z mladšej doby bronzovej. Ide o nepodpivničenú stavbu rodinného domu s priečkami. Profily sú dobre čitateľné, bez komplikovanej stratigrafie, s minimálnymi antropogénnymi zásahmi. V juhovýchodnom rohu stavby je novoveký zásah. Podľa slov domácich tu bola postavená udiareň.

10. Bratislava, časť Rusovce (okr. Bartislava V), intravilán, Balkánska ulica, parcela č. 1150/1, novovek. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza v blízkosti rímskeho pohrebiska I, Pri škole (zo západnej a severnej strany) a v blízkosti civilnej časti kastela Gerulata zo strany východnej. Zachytili sme novoveké zásahy. Zásyp je hnedý hlinitý a obsahuje novoveké fragmenty tehál. Takisto je evidentné, že pôvodne bol pozemok využitý ako záhrada. Rástol tu vinič a stromy. Zaujímavejšie sú geologické pozorovania. Pod recentným horizontom sa nachádzal pôvodný pôdny horizont, ktorý však obsahoval viac piesčitej zeminy ako zvyčajne. Pôvodný pôdny horizont, pedoturbačná vrstva a piesčité podložie boli farebne veľmi podobné a miestami ťažko rozlíšiteľné. Piesčité podložie obsahovalo vrstvy a zrná červenohrdzavej farby, ktoré sú dokladom stojacej vody na polohe.

11. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava), poloha P i e s k o v ý h o n, parcela č. 1287/416, bez nálezov.

Poloha sa nachádza v blízkosti unikátneho pohrebiska z doby sťahovania národov a v zázemí rímskeho vojenského tábora Gerulata. Severozápadne od polohy bola na mieste „Za parkom kaštieľa" preskúmaná polykultúrna lokalita s osídlením z doby bronzovej, laténskej, rímskej a stredoveku. Ide o nepodpivničenú stavbu rodinného domu s priečkami. Profily sú dobre čitateľné, bez komplikovanej statigrafie, s minimálnymi antropogénnymi zásahmi, ktoré sú plytké. Zachytili sme tvrdú vrstvu s lístkovitou štruktúrou, ktorá vzniká pri dlhšej záťaži a predpokladáme tu pracovnú komunikáciu pri poľnohospodárskych prácach. Zaujímavejšie sú geologické pozorovania. Tak ako sme predpokladali nachádza sa tu plytká depresia, vyplnená materiálom fluviálneho pôvodu.

12. B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), intravilán, C o l n í c k a u l i c a, parcela č. 396/2, bez nálezov.

Poloha sa nachádza v časti Rusoviec, kde sme ani predchádzajúcimi výskumami nezachytili antropogénne osídlenie (plynofikácia, kanalizácia). V tejto časti Rusoviec boli močaristé miesta, kde sa podľa pamätníkov zdržiavalo domáce vodné vtáctvo a v čase záplav miesto ihriska bolo inundačným územím. Poloha však nie je veľmi vzdialená od vicusu – civilnej časti kastela Gerulata. Na začiatku Colníckej ulice – parcely 228 a 229 (bližšie ku križovatke ulíc Balkánska – Colnícka – Irkutská) sme zachytili kamenné základy stavieb bohatého vicusu, ktorý sa rozprestieral pri ceste vedúcej do Carnunta. V priestore predmetnej stavby sme zachytili novoveké zásahy. Pôvodne bola poloha využívaná ako záhrada a predpokladáme, že plytké novoveké zásahy súvisia s touto činnosťou.

L i t e r a t ú r a

Bazovský 1996 - I. Bazovský: Zisťovacie výskumy v Bratislave – Rusovciach. AVANS 1994, 1996, 28.
Bazovský 1997 - I. Bazovský: Zisťovacie výskumy v Bratislave – Rusovciach. AVANS 1995, 1997, 28.
Schmidtová/Jezná 2003 - J. Schmidtová/J. Jezná: Stavba s podpodlahovým vykurovaním v bohatom vicuse pri Via Carnuntina. Bratislava 15, 19 – 26.
Schmidtová/Weberová 2004 - J. Schmidtová/B. Weberová: Záchranný archeologický výskum na stavbe Kanalizácie v Bratislave – Rusovciach. AVANS 2003, 2004, 170.
Varsik/Kuzmová/Schmidtová 1996 - V. Varsik/K. Kuzmová/J. Schmidtová: Archäologische Untersuchungen bei der Bautätigkeit in Rusovce. In: Gerulata I. Nitra 1996, 205 – 243.

GRABUNGEN MMB BEIM BAU VON EINFAMILIENHÄUSERN IN RUSOVCE. Jedes Jahr verlaufen im Denkmalschutzgebiet Rusovce mehrere Grabungen beim Bau von Einfamilienhäusern. Es geht meistens um nicht unterkellerte Bauten. Die Grabung ist mit zwei Umfassungsrillen und Wänden umgrenzt, die ca. 90 cm schmal und tief sind. Im unteren Teil der Straße Irkutská ulica befindet sich ein Überschwemmungsgebiet, ohne historische anthropogene Eingriffe (Irkutská ulica, Parzelle Nr. 204/3, 205/1, 201). Die Straße Balkánska ulica ist von der Kreuzung der Straßen Balkánska - Vývojová bis zur Kreuzung der Straßen Balkánska - Maďarská dicht und intensiv mit Vicus aus der Severerzeit besiedelt. Diese Besiedlung belegen römische Schichten und Objekte auf der Parzelle 173/3 und auf den Parzellen 66 und 67. Die Straße Maďarská ulica in der Nähe der Kreuzung der Straßen Balkánska - Maďarská stellt den Raum einer zivilen Siedlung dar. Die Objekte befinden sich aber in größeren Tiefen als die ausgeschachteten Fundamentrinnen der Einfamilienhäuser. In der Nähe des Gräberfeldes I (Pri škole) verliefen zwei Grabungen, Gräber wurden in keiner Lage erfasst (Straße Balkánska, Parzelle Nr. 1150/1; Straße Kovacsova, Parzelle Nr. 545/4). Am Anfang der Straße Colnícka (Kreuzung der Straßen Colnícka - Balkánska) befindet sich auch die Grenze einer zivilen Siedlung vom 3. Jh. In nördlicher Richtung handelt es sich um ein Überschwemmungsgebiet.

VÝSKUM POHREBISKA III NA KOVACSOVEJ ULICI V RUSOVCIACH

Jaroslava S c h m i d t o v á

B r a t i s l a v a, časť R u s o v c e (okr. Bratislava V), intravilán, K o v a c s o v a u l i c a, sídlisko, pohrebisko, doba rímska. Uloženie nálezov: Múzeum Mesta Bratislavy, Bratislava.

Poloha sa nachádza juhozápadne od kastela Gerulata. Archeologický výskum predmetnej stavby pozostával z dvoch častí – výskum ryhy na stavbe domu a výskum ryhy pre splaškovú kanalizáciu. Výskum na stavbe domu, ktorý je umiestnený v strede pozemku majiteľov na parcele 738/6 zachytil jeden novoveký zásah. Preskúmané však boli iba obvodové ryhy a vnútorné priečky stavby.

V ryhe na splaškovú kanalizáciu sme preskúmali jedenásť objektov, z toho tri hroby – objekt 3 (hrob 2), objekt 6 (hrob 1) a objekt 7 (hrob 3). V prípade objektu 3 ide o dvojhrob s kostrami 1 a 2. Objekty 1, 8, 9 a 10 sú sídliskové jamy z doby rímskej, ostatné sú novoveké zásahy. Kostry v hroboch 1 a 2 boli uložené na chrbáte, s orientáciou V-Z. Z hrobu 3 sa zachovali iba spodné časti dolných končatín, smerujúce na severozápad. Podľa predbežného určenia A. Šefčákovej v prípade hrobu 1 ide o kostru dospelej ženy, a v dvojhrobe 2 boli pochované deti.

Archeologický výskum na stavbe rodinného domu odkryl pohrebisko, ktoré je pokračovaním už známeho a čiastočne preskúmaného rímskeho pohrebiska III, na bývalej parcele JRD. Autorka výskumu *Ľ. Kraskovská* (*1974*, 81 – 111) upozorňuje na zriedkavé typy šperkov zo zlata, striebra, jantáru, gagátu a lignitu. Spolu s mincami a keramikou datujú hroby do prvej polovice 4. stor. Domnieva sa, že tu boli pochovaní zámožnejší členovia spoločnosti.

Archeologický výskum MMB potvrdzuje výnimočnosť hrobového inventára a postavenie pochovaných. Milodary v hrobe 1 tvorili bronzový náramok, bronzová minca, železný nôž a tri keramické nádoby. V dvojhrobe sa pri kostre nachádzali perly, tri bronzové mince, poškodená bronzová tyčinka a pohár. Pri kostre 2 bol strieborný rámik zrkadla, kostená a strieborná ihlica, zlaté náušnice, perly, na oboch rukách bronzové náramky, bronzová minca, fragment sklenej nádobky a železný fragment. Novinkou a prínosom je prítomnosť germánskej keramiky v hrobe 1 a v dvojhrobe pri kostre 1. Môže to byť znakom etnickej príslušnosti pochovaných jedincov v rímskom pohraničí. Mince podľa predbežného určenia A. Fialu sú datované do konca 3. a začiatku 4. stor. po Kr.

L i t e r a t ú r a

Kraskovská 1974 - Ľ. Kraskovská: Rímske pohrebisko na parcele JRD v Rusovciach. Zbor. SNM 68, Hist. 14, 1974, 81 – 111.

GRABUNG DES GRÄBERFELDES III IN DER STRAßE KOVACSOVA IN RUSOVCE. Bratislava, Teil Rusovce (Bez. Bratislava V), Straße Kovacsova, Siedlung, Gräberfeld, Römerzeit. Deponierung von Funden: Museum der Stadt Bratislava, Bratislava. Das Gräberfeld befindet sich südwestlich vom Kastell Gerulata. Bei der archäologischen Grabung beim Baum eines Einfamilienhauses wurde ein Gräberfeld freigelegt, das die Fortsetzung eines bereits bekannten und teilweise untersuchten römerzeitlichen Gräberfeldes III darstellt. Das Gräberfeld befand sich auf der ehemaligen Parzelle der ehemaligen landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft. Außer drei Gräbern mit vier Skeletten wurden hier Siedlungsobjekte einer zivilen Siedlung aus dem 3. Jh. nach Chr. freigelegt. Bestattungsritus: Grab 1, Rückenlage, Orientierung O-W, Grab 2 (Doppelgrab), Rückenlage, Orientierung O-W. Von dem Grab 3 erhielten sich nur untere Teile von unteren Gliedmaßen, bei denen die Orientierung in Nordwesten festgestellt wurde. Durch das Grabinventar wurden Besonderheit und Stellung von Bestatteten bestätigt. Die Anwesenheit der germanischen Keramik im Grab 1 und im Doppelgrab beim Skelett 1 lässt sich als ein Novum deuten. Die Keramik könnte als Merkmal der ethnischen Zugehörigkeit der bestatteten Individuen im römischen Grenzgebiet verstanden werden. Die Münzen werden nach der vorläufigen Bestimmung von A. Fiala an das Ende des 3. und in den Anfang des 4. Jh. nach Chr. datiert.

ARCHEOLOGICKÁ TOPOGRAFIA SPIŠSKEJ MAGURY A PIENIN

Marián S o j á k

Názov príspevku je zároveň pomenovaním druhého ústavného projektu, ktorý sa v priebehu roku realizoval na Spiši. Pozornosť sa upriamila na horný Spiš, v blízkosti štátnych hraníc s Poľskou republikou, teda z pohľadu archeológie málo známe územie. Prieskum sa zameral na rekognoskáciu terénu v katastri mesta Spišská Stará Ves, Matiašovce a na vytypované jaskyne Pienin – Haligovských skál, nad obcou rovnomenného názvu. Pojednávaný región sa formou prieskumov sledoval najmä v rokoch 1997 – 1998 v rámci poľsko-slovenského, tzv. spišského projektu, ďalej v rokoch 1998 – 1999 a 2006 (*Soják 2007*; *2008*). V aktuálnom roku sa prieskum uskutočnil za spolupráce s O. Kolačkovským a F. Miháľom. V interiéri rímskokatolíckeho Kostola nanebovzatia Panny Márie v Spišskej Starej Vsi uskutočnil georadarový prieskum M. Terray a v Matiašovciach geofyzikálne zamerali potencionálnu lokalitu Stočiny E. Blažová s M. Bartíkom (*Soják 2008*). Nálezy získané z archeologických lokalít sú uložené v Archeologickom ústave SAV Nitra a deponované na pracovisku v Spišskej Novej Vsi.

1. M a t i a š o v c e (okr. Kežmarok), poloha S t o č i n y (tiež Nad veľkou dolinou), asi 1 km severovýchodne od obce, geofyzikálne zameranie potencionálnej lokality, ojedinelé nálezy, novovek.

Poloha predstavuje výrazný zatrávnený kopec s kótou 682,3. Prieskumom sa získali ojedinelé nálezy z novoveku (nábojnice, železná podkova, medený plech). Pre potreby prípadného budúceho výskumu tejto uvažovanej archeologickej lokality sa geodeticky zamerala plocha približne 1,85 ha. Z toponymického hľadiska zaujímavé označenie pertraktovanej polohy na vojenskej mape z rokov 1806 až 1869 poukazuje na možnú lokalizáciu bližšie nedatovaného hradiska (pozri lokalitu Spišská Stará Ves – Nad hradom).

2. S p i š s k á S t a r á V e s (okr. Kežmarok)

a) Poloha R o v e ň, južne od mesta, prieskum, ojedinelý nález, pravek.

Na vyvýšenej ľavobrežnej terase potoka Rieka, nad miestom, kde sa potok hlboko a meandrovite zarezáva do geologického podložia, sa našiel fragment čiastočne otlčeného malého jadra z jurského podkrakovského pazúrika. Predbežne ho možno rámcovo zaradiť do neolitu až doby bronzovej.

b) Poloha N a d J o r d a n c o m (tiež Nad Jordanec, Nad Bendekom), juhovýchodne od mesta, prieskum, ojedinelé nálezy, stredovek až novovek.

Ide o strategicky umiestnenú časť katastrálneho územia mesta, ktorá je v exponovanom zalesnenom teréne (kóta 529). Poloha je prístupná od severu (od súčasnej cesty Spišská Stará Ves – Zálesie) starým úvozom, prebiehajúcim západným úpätím vrchu a pokračujúcim až na hrebeň polohy Nad hradom (kóta 674,9). Sledovaná lokalita s vhodnou vrcholovou plošinou je síce z pohľadu uvažovaného osídlenia zaujímavá, ale zo strategického hľadiska nevýhodná a „zraniteľná". Obkolesujú ju totiž vyššie položené terénne dominanty – od severu poloha Pod Bendecku či Pod Bendekom, od východu poloha Za Jordancom a od juhu vrch Nad hradom. Prieskum pod vývratmi koreňov stromov ukázal, že hneď pod povrchom a lesným humusom sa vyskytuje pôvodné sterilné podložie, bez náznakov prítomnej kultúrnej vrstvy či stôp po osídlení. Na ľudské aktivity v stredoveku až novoveku (klčovanie, zvážanie dreva) poukazujú jedine dva zlomky neidentifikovaných železných predmetov a dva drobné klince z konských podkov.

c) Poloha N a d h r a d o m (tiež Grody, Na Grody), juhovýchodne od mesta, prieskum, bez nálezov.

Poloha je strategicky výhodnejšie situovaná ako predchádzajúca lokalita, avšak husto pokrytá stromovou vegetáciou, preto náznaky terénnych anomálií tu možno sotva spozorovať. Poloha je zaujímavá z toponymického hľadiska. Prieskumom sa však predbežne nezistili žiadne stopy opevnenia či terénne náznaky, ktoré by indikovali jestvovanie hypotetického hradiska. Na plastickej mape z roku 1780 chýba akékoľvek označenie polohy, ale na vojenskej mape z rokov 1806 až 1869 je práve v polohe Stočiny (tiež Nad veľkou dolinou), ležiacej už v chotári obce Matiašovce, zapísaný slabo čitateľný nápis Grud...? (Grod?, Grad?, Grablok?), ktorý by potencionálne hradisko posunul južne od sledovanej polohy Nad hradom.

d) K o s t o l n a n e b o v z a t i a P a n n y M á r i e – interiér, georadarový prieskum, identifikácia krypty, nameranie ďalších anomálií, stredovek, novovek.

Rímskokatolícky farský kostol bol podľa literatúry postavený v priebehu 14. stor. ako dvojloďový gotický kostol, zaklenutý na stredné stĺpy (*Súpis 1969*, 156). Je však málo pravdepodobné, aby Spišská Stará Ves nemala svoj vlastný kostol už v 13. stor. Počas georadarového prieskumu (v závere roku 2007) sa v interiéri kostola namerali anomálie rôzneho typu (*Terray 2007*; *Soják 2008*, 42 nn.). Spoľahlivo sa identifikovala jedna krypta (18. stor.?), jedna dutina (hrobka?) pri južnej stene kostola, dve plytké lokál-

ne anomálie a päť líniových objektov (základové telesá). Spomedzi nich je najzaujímavejšou nameraná krypta, ležiaca v osi kostola so vstupom od západu. Jej stred je zhruba oproti južnému vchodu do kostola. Na základe vyhodnotenia meraní možno konštatovať, že hĺbka stropu krypty pod dlážkou je približne 0,4 – 0,5 m, jej dno spočíva asi 1,8 až 2 m od stropu. Krypta je cca 3 m dlhá, vstupný otvor (dnes asi zasypané schodisko) je zaústený smerom od západného vchodu do kostola. Valená klenba je s najväčšou pravdepodobnosťou postavená z tehál, klenba a pôdorys stavby vykazujú symetrický tvar. Dno krypty je nerovné, azda s nejakým násypom, resp. výplňou. Z georadarového merania boli vynechané nedostupné plochy s lavicami a nábytkom, ako aj časť dlážky v presbytériu tesne pred oltárom kvôli rozvodom podlahového kúrenia.

3. H a l i g o v c e (okr. Stará Ľubovňa)

a) Poloha J a s k y ň a p o d s k a l n ý m o k n o m, Pieniny, Haligovské skaly, prieskum, bez nálezov.

Jaskyňa (korózno-kryogénna) bola v našej pozornosti už v roku 2005, keď ju zameral F. Miháľ (celková dĺžka je 25 m; *Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 92). Má dva vchody (obr. 126: 1), pričom dolný je prístupný z južnej strany, horný (v nadm. výške 810 m) zo západnej strany. Pokračuje v severovýchodnom smere jednou chodbou, zameranou v dĺžke takmer 18 m. V roku 2008 sa uskutočnil jej detailný speleoarcheologický prieskum s fotografickou dokumentáciou (obr. 127: 1, 2). Pokusným prehĺbením sedimentov v strede jej celkovej dĺžky sa tesne pod povrchom jaskynného dna zistilo sterilné podložie žltohnedého sfarbenia, bez akýchkoľvek nálezov. Jaskyňa je však perspektívna najmä z paleontologického hľadiska. Pred systematickejším výskumom nemožno vylúčiť ani jej osídlenie v praveku (paleolite).

b) Poloha L e b k a, Pieniny, Haligovské skaly, zisťovaco-záchranný výskum, jaskynné sídlisko, stredovek, novovek.

Vchod do tejto fluviokrasovo-koróznej jaskyne (v nadm. výške 664 m) je orientovaný k východu (obr. 126: 2). Chodba následne pokračuje v juhozápadnom smere, kde sú perspektívy jej ďalšieho pokračovania (zameraná dĺžka je 46 m; *Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 92). Pomenovaná je podľa objavu zvieracej lebky; druhové určenie zvieraťa a miesto uloženia nálezu mi nie sú známe (informácia S. Pavlarčíka). O využití jaskyne na prechodné osídlenie v minulosti sme sa dozvedeli až na základe zisťovaco-záchranného výskumu v roku 2008. Vo vzdialenosti 4 m od jaskynného vchodu sa v mieste amatérskych výkopov umiestnila sonda 80 x 100 cm (obr. 127: 3). V hĺbke 0/5 – 25/30 cm sa vo vrstve I hnedej farby našlo deväť kusov črepov z novoveku, zväčša so zvyškom zelenej glazúry. Pod týmto horizontom sa v hĺbke 25/30 – 60 cm prišlo na ohniskovú kultúrnu vrstvu II sivohnedočierneho sfarbenia, s črepmi z 15. – 16. stor. (spolu 98 kusov), ďalej so železnými predmetmi (oko z reťaze?, dva háčiky zo spínadla na odev), zlomkami zvieracích kostí (6 kusov) a s uhlíkmi. V ďalšom prehlbovaní sondy sa nepokračovalo a miesto záchranného výkopu sa po zdokumentovaní zasypalo. Asi v strede dĺžky jaskyne je vykopaná akiste geologická sonda, a to do hĺbky 2,2 - 2,3 m. V hornej časti profilu sú zreteľné dve tenké prepálené vrstvičky, ktoré sa odfotografovali. Overovací výskum sa tu však neuskutočnil. Nemožno vylúčiť, že nálezy z jaskyne Lebka súvisia, podobne ako v neďalekej Aksamitke, s úkrytom bratríckych vojsk Petra Aksamita, a možno ich tak spojiť s počiatkom druhej polovice 15. stor. Okrem toho bola skúmaná jaskyňa navštevovaná aj v rozličných úsekoch novovekého obdobia. V priebehu realizácie speleoarcheologického výskumu sa v jaskyni uskutočnil aj faunistický a základný klimatologický výskum (Z. Višňovská).

c) Poloha Z b o j n í c k a j a s k y ň a, Pieniny, Haligovské skaly, záchranný výskum, sídlisko, 13. stor., novovek.

Jaskyňa je ako paleontologická a archeologická lokalita známa od konca 19. stor. (obr. 126: 3; 127: 5, 6). V roku 2005 sa počas jej obhliadky narušila kultúrna vrstva, avšak nezískal sa žiadny nálezový materiál, ktorý by ju chronologicky zaradil (*Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 93; *Soják 2007*, 81, 82). V roku 2008 sa v jej hlavnej komore zaevidovalo výrazné poškodzovanie amatérskymi výkopmi. Preto sa tu umiestnila malá sonda (80 x 80 cm), preskúmaná do hĺbky 30 cm. V hĺbke 0/5 – 10 cm sa našli dve nábojnice s letopočtom 1912 a jedno-korunová minca ČSSR z roku 1969. V hĺbke 10 – 25 cm od úrovne povrchu poškodeného jaskynného dna sa v sonde prišlo na výrazne prepálenú ohniskovú vrstvu, v ktorej sa okrem uhlíkov našiel drobný črep so zvyškom obežného žliabku z 13. stor. Pod stredovekou vrstvou, resp. na rozhraní s pleistocénnou(?) sivožltou hlinou sa objavili dva zlomky zvieracích kostí. Po neznámych a stratených nálezoch z konca 19. stor. ide v Zbojníckej jaskyni o prvé rukolapné, hoci skromné, doklady osídlenia. Vzhľadom k neustálemu poškodzovaniu jaskyne sa ukazuje potreba uzavretia jej obidvoch vchodov uzamykateľnými kovovými mrežami. Perspektívnou sa javí aj susedná Maroškova jaskyňa, z väčšej časti zanesená hlinito-kamennými nánosmi.

L i t e r a t ú r a
Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007 - P. Bella/I. Hlaváčová/P. Holúbek: Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 30. 6. 2007). Liptovský Mikuláš 2007.
Soják 2007 - M. Soják: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007.
Soják 2008 - M. Soják: Archeologické svedectvá. In: B. Malovcová (zost.): Spišská Stará Ves. Prešov 2008, 29 – 45.
Súpis 1969 - Súpis pamiatok na Slovensku, 3. R-Ž. Bratislava 1969.
Terray 2007 - M. Terray: Správa z georadarového prieskumu v rím. kat. kostole v meste Spišská Stará Ves. Košice 2007. Rukopis.

ARCHÄOLOGISCHE TOPOGRAPHIE VON SPIŠSKÁ MAGURA UND PIENINY. Im Rahmen eines institutionellen Projekts wurden ausgewählte Fundstellen in Pieniny untersucht. Neben dem offenen Gelände wurden einige Höhlen in dem Naturgebilde Haligovské skaly oberhalb der Gemeinde Haligovce (die Höhle Jaskyňa pod skalným oknom, Lebka, Höhle Zbojnícka jaskyňa) untersucht. Nordöstlich der Gemeinde Matiašovce wurde geophysikalisch eine mögliche archäologische Fundstelle in der Flur Stočiny erfasst, auf der bis jetzt nur vereinzelte neuzeitliche Funde entdeckt wurden. Eine systematischere Untersuchung wurde im Kataster der Stadt Spišská Stará Vec durchgeführt. In der Flur Roveň kam der vereinzelte Rest eines kleinen Kerns des Krakauer Jurafeuersteins vor. Auf dem Geländewahrzeichen in der Flur Nad Jordancom wurden vereinzelte Eisengegenstände aus dem Mittelalter bis zur Neuzeit gefunden, die mit den Aktivitäten im lokalen Wald zusammenhängen (Rodung, Holzeinbringung). Aus der toponymischen Sicht ist die Flur Nad hradom interessant. Auf der bewaldeten Fläche wurden bis jetzt keine Geländeunebenheiten identifiziert, die auf die Anwesenheit eines Burgwalls hingedeutet hätten. In der Mariä-Himmelfahrt-Kirche wurde eine Georadaruntersuchung durchgeführt, bei der mehrere Anomalien festgestellt wurden. Zu der bedeutendsten Anomalie gehört die Vermessung einer neuzeitlichen Ziegelkrypta. Von den untersuchten Höhlen wurden die Besiedlung aus dem 13. Jh. in der Höhle Zbojnícka jaskyňa belegt (Abb. 126: 3; 127: 5, 6). Denkmäler aus dem 15.-16. Jh. und aus der Neuzeit wurden in der Jaskyňa Lebka belegt (Abb. 126: 2; 127: 3, 4). Die Höhle Jaskyňa pod skalným oknom war ohne Funde (Abb. 126: 1; 127: 1, 2).

OSÍDLENIE VOLOVSKÝCH VRCHOV (GALMUS) A PRIĽAHLEJ ČASTI HORNÁDSKEJ KOTLINY

Marián S o j á k

Vo vyššie uvedených geomorfologických celkoch sa dosiaľ nerealizoval systematický archeologický výskum či komplexnejšia rekognoskácia terénu za účelom zistenia doložených osídlení. Preto sa táto časť dolného Spiša v roku 2008 zapojila do ústavného projektu, prebiehajúceho za podpory vlády SR. Cieľom projektu v aktuálnom roku (s predpokladom pokračovania na ďalšie roky) bolo sledovať vzťah doložených i perspektívnych jaskynných lokalít k okolitým sídliskám v otvorenom teréne a v spolupráci so zainteresovanými inštitúciami (Štátna ochrana prírody – Správa slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši a Správa NP Slovenský raj) prispieť nielen k propagácii, ale aj k ochrane speleoarcheologických lokalít, patriacich zároveň k najvyššiemu (piatemu) stupňu ochrany prírody.

Až na lokalitu 2c sú všetky získané nálezy uložené v Archeologickom ústave SAV, Nitra – pracoviska Spišská Nová Ves.

1. C h r a s ť n a d H o r n á d o m (okr. Spišská Nová Ves), poloha P a s t i e r s k a j a s k y ň a, sídlisko?, ojedinelé nálezy, záchranno-zisťovací výskum, novovek.

Jaskyňa je 7 m dlhá a pri vstupnom portáli 6 m široká (obr. 128: 1), s vchodom orientovaným k severozápadu (451 m n. m.). Je pseudokrasová, vytvorená v zlepencoch (*Bella/Hlaváčová/Holúbek 2007*, 240). Názov jaskyne indikuje jej využitie v novovekom období na prechodný úkryt miestnych pastierov stád. Odpadky pokrývajúce dno jaskynného povrchu dokladajú jej časté navštevovanie turistami a podľa výpovedí tunajších obyvateľov aj mládežou z blízkeho okolia. Po vyčistení jaskyne od odpadkov sa v strede komory umiestnila sonda I/08 (1 x 1 m) s maximálnou dosiahnutou hĺbkou 60 cm od povrchu jaskynného dna (obr. 128: 2). V hĺbke 15 cm sa prišlo na nevýraznú prepálenú vrstvu I sivohnedej farby, v ktorej sa

našla nábojnica zo strelnej zbrane (pištole). Pod ňou bola svetlohnedá sterilná medzivrstvička, pod ktorou v hĺbke 25 – 30 cm spočívala výrazná ohnisková vrstva II s uhlíkmi a ojedinelými zvieracími kosťami bez akýchkoľvek ďalších sprievodných nálezov. Oba horizonty s pozostatkami ohnísk sú nepochybne z obdobia novoveku, pričom podľa nábojnice vrchná vrstva I je z 20. stor. Výskum potvrdil opodstatnenosť predpokladov o osídlení jaskyne v novoveku.

2. O l c n a v a (okr. Spišská Nová Ves)

a) Poloha D o m k o v á j a s k y ň a, sídlisko?, náhodný nález mince, záchranný výskum, novovek.

Jaskyňa leží v geomorfologickom celku Volovské vrchy – podcelku Galmus, asi 2,5 km južne od obce (vchod 534 m n. m.). Situovaná je na západnom svahu nad Domkovou dolinou, cez ktorú preteká neoznačený potôčik, vlievajúci sa do Olcnavského potoka. Jaskyňu v roku 2005 zdokumentoval speleológ F. Miháľ, s ktorým sa uskutočnil aj prieskum v roku 2008. Je necelých 9 m dlhá a max. 5 m široká (obr. 128: 3), s dostatočne veľkou predjaskynnou plošinou vhodnou aj na trvalejšie osídlenie.

Pod vchodovým portálom, vedľa súčasného ohniska, sa v mieste poškodených sedimentov vytýčila zisťovacia sonda 70 x 70 cm s max. hĺbkou 38 cm (obr. 128: 4). Výskum ukázal, že hneď pod lesným humusom spočíva sivobiela vápnitá vrstva sterilná na nálezy. V humuse, v hĺbke 5 – 10 cm, sa našiel náhodný nález nasledovnej bronzovej mince (obr. 128: 5): Čechy, Mária Terézia (1740 – 1780), Praha, grešla z roku 1760 (*Novotný a kol. 1994*, 32, č. 9). Zdá sa, že jaskyňu využívali v novovekom období ako prechodný úkryt v čase nepriazne počasia, resp. slúžila ako dočasný príbytok lesným robotníkom či baníkom z blízkych okolitých obcí. Prípadné intenzívnejšie osídlenie musí potvrdiť rozsiahlejší výskum.

b) Poloha K ň a z o v k a, výšinné sídlisko – hradisko, archeologický prieskum, geodetické zameranie, mladšia až neskorá doba bronzová.

Asi 3 km južne od Olcnavy sa nachádza výrazná terénna dominanta s kótou 842 m (obr. 129: 1), na ktorej sa v letných mesiacoch uskutočňujú bohoslužby a stretnutia veriacich z blízkych obcí. Preto polohu, na ktorej je postavený kríž a lavice na sedenie (obr. 129: 2), nazývajú Kňazovka. Na toto miesto nás upozornili spolupracovníci AÚ SAV – P. Hucík a J. Piatak (Rímskokatolícky farský úrad Bystrany), ktorí počas jednej z bohoslužieb zozbierali na krtincoch drobné praveké črepy a odovzdali AÚ SAV (*Hucík 2008*). Po spoločnej obhliadke lokality sa ukázalo, že ide o výšinné sídlisko s náznakmi fortifikácie a terasovite upravených príbytkov s kamennými podmurovkami na juhozápad svahu výšiny. Z krtincov a vývratov koreňov stromov sa zozbierali početné drobné črepy a mazanica, ktoré sa charakterom materiálu a farbou ponášajú na keramiku z neďalekého hradiska Tureň vo Vítkovciach. Len zisťovací výskum môže kultúrne klasifikovať toto novoobjavené hradisko z mladšej až neskorej doby bronzovej, ktoré leží v obkľúčení početných osídlených jaskýň. Napodiv v nich však dosiaľ súveké osídlenie chýba. Lokalitu o rozlohe takmer 3 ha geodeticky zamerali E. Blažová a M. Bartík.

c) Poloha K o p a n i c e, juhovýchodne od obce, náhodný nález(?) bronzového predmetu, mladšia doba bronzová. Uloženie nálezu: u nálezcu

„Pred viacerými rokmi" našiel na poli v uvedenej polohe (nadm. výška 477 m) pán Salaj fragment bronzového výrobku, ktorý si ponechal v súkromnom vlastníctve. Sprostredkovane cez P. Hucíka a J. Piataka sa predmet zapožičal na odborné posúdenie. Bronzový výrobok typologicky predstavuje fragment ružice malého šalgotarjánskeho kruhu s presekávanou výzdobou (obr. 129: 3). Analogické exempláre pochádzajú napr. z lokalít Nagybátony (Maďarsko), príp. Leles (okr. Trebišov), kde sú príznačné pre horizont bronzov z mladšej doby bronzovej, stupňov BD-HA1 (za konzultácie k nálezu vďačím V. Furmánkovi). Opísaný artefakt nálezca zachránil v hrude stvrdnutej hliny, v ktorej ešte zostal jeho zvyšok. Nemožno vylúčiť, že nález je súčasťou depotu bronzov, zakopaných v blízkosti miesta objavenia. Ide o polohu medzi potencionálnym hradiskom Šance 2 a známym hradiskom z mladšej a neskorej doby bronzovej Vítkovce – Tureň.

d) Poloha Š a n c e 2 (Š i a n c e 2), za juhovýchodným okrajom obce, predpokladané hradisko, prieskum, bez nálezov.

V roku 1978 identifikoval *F. Javorský* (*1980*, 128) asi 800 m juhovýchodne od obce bližšie nedatovaný val. Overovací prieskum v roku 1980 ukázal, že v tejto polohe (ktorú označujeme Šance 1) ide s najväčšou pravdepodobnosťou o pozostatky medzí po intenzívnej poľnohospodárskej činnosti, nie o zvyšok fortifikácie. Juhovýchodne od tejto polohy, v nadmorskej výške 465 – 475 m, je však na výraznejšej terénnej dominante poloha Šance 2, vhodnejšia na lokalizáciu hradiska (obr. 129: 4). Vo východnej časti temena vrchu je zreteľný zvyšok prístupovej cesty s valom, ktorý obkolesuje potencionálne hradisko aj zo severnej strany. Pre hustú vegetáciu sa ďalší priebeh predpokladanej fortifikácie nedal sledovať. Prieskumu sa zúčastnili tiež E. Blažová a M. Bartík.

3. P o r á č (okr. Spišská Nová Ves)

a) Poloha S u c h á d i e r a, Hnilecké vrchy – Galmus, jaskynné sídlisko, záchranný a zisťovací výskum, novovek, 2. svetová vojna.

Jaskyňa je evidovaná v zozname jaskýň SR pod označením Suchá diera 1 (*Bella/Hlaváčová Holúbek 2007*, 240). Leží na južnom exponovanom svahu v Poráčskej doline (vchod – 664 m n. m.). Táto, asi 18 m dlhá jaskyňa korózno-kryogénneho genetického typu, bola využitá ako prechodné sídlo počas SNP. Nezriedka ju navštevovali turisti z okolia (zanechané odpadky a zvyšok ohniska), často v nej nocujú zvieratá.

V roku 1972 ju zameral A. Droppa, hoci podľa nápisu uhľom na stene z roku 1954 (Belej ?/1954) je zrejmé, že ju poznali a navštevovali ľudia skôr a asi aj častejšie. V roku 2008 meranie spresnil F. Miháľ (obr. 130: 3), s ktorým (a tiež s jeho manželkou a O. Kolačkovským) sa uskutočnil aj súčasný prieskum a malý zisťovací výskum (*Miháľ 2008*, 21). Všade na povrchu jaskyne sú stopy prítomnosti človeka v novovekom období a recentné zvieracie kosti. Približne 3 m od vchodu, v mieste objaveného novovekého črepu, sa vytýčila zisťovacia sonda 80 x 90 cm (obr. 130: 1, 2). Sonda bez náznakov kultúrnej vrstvy a s hlinito-kamennými sedimentmi sivohnedej farby sa skúmala len do hĺbky 30 – 35 cm od úrovne povrchu jaskynného dna. V zásype sa našli dva črepy zo 16. – 18. stor., ďalšie dva keramické zlomky z 19. – 20. stor., ďalej dve medené mince (Uhorsko, František Jozef I. /1848 - 1916/, Kremnica, grajciar 1858 a 1868), železný klinec, fragment zvieracieho rebra a miniatúrne uhlíky. Zberom z povrchu jaskynného dna sa v rôznych častiach jaskyne našli skorodované predmety zo železa – klince (jedenásť kusov), koliesko so stredovým otvorom (podložka?), kovanie a kružidlo(?). Koncentrácia kovových zlomkov tesne pred vchodovým portálom indikuje pôvodné uzavretie vchodu dočasnými dverami či zástenou, azda počas SNP. Nálezy spred tejto historickej etapy slovenských dejín sa v jaskyni doložili po prvýkrát. Jaskyňa je perspektívna aj z pohľadu starších osídlení, a preto je v nej potrebný systematickejší archeologický výskum.

b) Poloha S u c h á d i e r a 1, Hnilecké vrchy – Galmus, jaskynné sídlisko, záchranný a zisťovací výskum, epipaleolit, 13. stor., novovek.

Úzka erozívno-korozívna jaskyňa (obr. 131: 1, 2) je situovaná asi 200 m juhozápadne od predchádzajúcej jaskyne v Poráčskej doline (vchod 658 m n. m.). V roku 1974 ju zdokumentoval J. Levoča z dnes už nejestvujúcej Oblastnej skupiny Slovenskej speleologickej spoločnosti – Slovinky, v roku 2008 ju počas speleoarcheologického prieskumu detailnejšie zameral F. *Miháľ* (*2008*, 21).

Vo vzdialenosti 5 m od vchodu sa na šírku jaskyne začistil profil (sonda I/08), v ktorom sa identifikoval zvyšok ohniska s novovekými nálezmi a uhlíkmi (16. – 18. stor.). V hĺbke 10 cm od úrovne povrchu jaskynného dna sa našiel črep na vnútornej strane so žltohnedou glazúrou, ďalej železný háčik zo šatovej zápony a ručne kovaný klinec. Približne v polovičnej dĺžke jaskyne (o celkovej dĺžke asi 25 m) sa na povrchu jaskynného dna zachránil črep z tela tenkostennej nádoby z 13. stor. V tejto časti sa pokusne prehĺbili sedimenty (sonda II/08), pričom v hĺbke 10 cm sa prišlo na pleistocénnu žltkastú vrstvu s uhlíkmi, v ktorej sa vyskytli zlomky zvieracích kostí (dvanásť kusov) a štiepaný kamenný nástroj zo zeleného rádiolaritu (obr. 131: 3). Typologicky ide o čepeľ z hrany jadra s hrotitou terminálnou časťou a úžitkovou retušou ľavej hrany. Nálezové okolnosti a objavené sprievodné nálezy (patinované zvieracie kosti) umožňujú predpokladať, že štiepaný kamenný artefakt je epipaleolitického veku. Vzhľadom k dôležitej nálezovej situácii sa v prehlbovaní sedimentov nepokračovalo, poloha nálezu sa polohopisne zamerala a plocha uviedla do pôvodného stavu. Vzhľadom k doloženému osídleniu je archeologicky perspektívna aj susedná jaskyňa Suchá diera 2 (asi 17 m dlhá, 664 m n. m.), zameraná J. Levočom (v roku 1974) a F. Miháľom (v roku 2008), dosiaľ neskúmaná (obr. 131: 4). Preskúmať je preto potrebné aj neďalekú Suchú dieru 3 (dĺ. 10 m, 674 m n. m.) a Špirálku (dĺ. 25 m), v ktorých sa tiež ešte neuskutočnil žiadny archeologický výskum (*Miháľ 2008*, 22, 23).

c) Poloha Š a r k a n o v a d i e r a a C h y ž a, Hnilecké vrchy – Galmus, jaskynné sídliská, stredoveká peňazokazecká dielňa, záchranný a zisťovací výskum, osadenie kovových mreží v jaskyni, panelová prezentácia na predjaskynnej plošine, pleistocénne nálezy, neolit, 13., 14. – 15. stor., novovek.

Šarkanova diera a Chyža ležia tesne vedľa seba (obr. 132: 1, 2). Väčšia Šarkanova diera je situovaná v nadmorskej výške 690 m a je verejnosti voľne prístupná, s vyznačením trasy sprístupnenia. Jaskyňa sa nachádza v kratšej horskej rázsoche na severnej strane Vysokého vrchu (873,7 m), v doline potoka Jordán. Ide o inaktívnu fluviokrasovú jaskyňu, pozostávajúcu z priestrannej chodby, ktorá sa rozširuje miestami do siení a dómov. Najväčším jaskynným priestorom je Vysoký dóm. Celková dĺžka jaskyne je 177 m.

Severne od otvoru Šarkanovej diery sa v nadmorskej výške 693 m nachádza verejnosti neprístupná (avšak voľne otvorená), 14 m dlhá jaskyňa Chyža. Vytvorili ju presakujúce vody pozdĺž pukliny, jej priestory však rozšírilo aj mrazové zvetrávanie.

Výskum realizoval autor príspevku v spolupráci s F. Miháľom a dvomi brigádnikmi (O. Kolačkovský st., O. Kolačkovský ml.). Do projektu sa zapojili tiež inštruovaní členovia SSS – Speleologického klubu Slovenský raj a spolupracovníci AÚ SAV – J. Piatak a P. Hucík, ktorí získaný neolitický úžitkový črep (z ústia

vchodu do Vysokého dómu) a paleontologický materiál (podľa určenia M. Sabola kosti jaskynného medveďa) zo Šarkanovej diery odovzdali AÚ SAV – pracovisko Spišská Nová Ves. Nakoľko ide o významné archeologické lokality (*Soják 2007*, 118 nn. – tu odkazy na ďalšiu početnú literatúru), aktivitou Štátnej ochrany prírody SR, Správy slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši, bolo zamedziť vstupu do Archeologickej siene Šarkanovej diery nepovolaným návštevníkom, a to osadením kovových mreží (realizácia bratia P. a Š. Šusterovci), ako aj osadiť nový náučno-informačný panel na predjaskynnom kuželi blízko vstupu do Šarkanovej diery a na trase sprístupneného náučného turistického chodníka (obr. 132: 3). Obidve aktivity sa realizovali pod odborným dohľadom a za aktívnej spolupráce s AÚ SAV Nitra.

Záchranný archeologický výskum v Chyži bol vyvolaný neustálymi amatérskymi výkopmi, uskutočňovanými nesystematicky pozdĺž jej celej dĺžky. Jeho zámerom bolo v rokoch 2005, 2007 a 2008 preskúmať miesto najpočetnejšieho výskytu numizmatického materiálu, súvisiaceho s peňazokazeckou činnosťou na konci 14., resp. v prvej tretine 15. stor.

Terénny prieskum v roku 2008 sa uskutočnil aj na predjaskynnej plošine, kde sa osadil nový náučný panel s ukážkou paleontologických, archeologických nálezov a s textovou časťou. Počas neho sa našiel ojedinelý obsidiánový artefakt, ktorý akiste predstavuje sekundárny nález (viacnásobné úpravy terénu pred jaskyňami). Ide o čepeľ so zlomenou bázou, odštiepenú z kraja jednopodstavového jadra, na dorzálnej strane pri terminálnej časti s čiastočne zachovanou pôvodnou kôrou. Čepeľ má retušované hrany a vrub na ľavej hrane pri terminálnej časti. Možno predpokladať, že súvisí s neolitickým horizontom, doloženým v oboch jaskyniach (dominancia bukovohorskej kultúry).

Archeologickým výskumom v jaskyni Chyža sa doložila prítomnosť peňazokazeckej dielne už v roku 2005 nálezom 19-tich kotúčikov (na jednom písmená SB). Výskum pokračoval v roku 2007, keď sa okrem keramiky z 13. stor. a z novoveku našli ďalšie polotovary troch mincí, amorfné dva medené odstrižky a slabo čitateľný strieborný predmet okrúhleho tvaru, slúžiaci azda na roztavenie a postriebrenie medených kotúčikov. Predmet má síce okrúhly tvar a nejasnú reliéfnu výzdobu s perlovcom pri okraji, podľa J. Hunku (ústne) nejde o mincu, keďže pri jej pomerne veľkom priemere absentuje akékoľvek písmo. Pôvodná funkcia preto zostáva neobjasnená (sviatostka?). Výskumom v roku 2008 sa získalo ďalších deväť kotúčikov a tri falošné mince. Na jednej minci vidno štvrtený štít s brvnami na averze a kríž so štyrmi kráľovskými korunkami na reverze (obr. 132: 4). Je zrejmé, že sa v dielni napodobňovali parvy Žigmunda Luxemburského (1387 – 1437). Na ďalšom exemplári je zreteľný len náznak štvrteného štítu s brvnami na averze, na reverze je kríž s dvomi kráľovskými korunkami. Na tretej razbe vidno na averze brvná, na reverze opäť kríž s dvomi kráľovskými korunkami. Exemplár sú medené, potiahnuté striebrom, resp. skôr olovom. Nález jediného kotúčika vo vstupnej časti Šarkanovej diery dokladá realizáciu tejto nelegálnej činnosti v obidvoch jaskyniach. Je zaujímavé, že sprievodný nálezový materiál je nepočetný. Problematický je fragment železnej valcovitej tyčinky, pri ktorej nemožno úplne vylúčiť ani jej využitie vo funkcii razidla. Získaná keramika je tiež málo preukazná a väčšinu možno zaradiť už do horizontu vrcholnostredovekej keramiky z 13. stor. Ide tak o ďalší doklad prítomnosti obyvateľstva v jaskynnom prostredí, ktorý môže súvisieť s úkrytom pred hroziacim nebezpečenstvom zo strany mongolsko-tatárskych vojsk v rokoch 1241 – 1242. Príkladov zo spišských či ďalších slovenských jaskýň je veľa (Slavec – Leontína, Moldava nad Bodvou – Moldavská jaskyňa a i.). Ďalšie nepočetné črepy z Chyže patria do novoveku, podľa žltozelenej glazúry na jeho počiatok (16. až 17. stor.).

Z prieskumu v roku 2007 pochádza z násypového kužeľa pred Šarkanovou dierou železný nôž s takmer rovným chrbtom, na začiatku čepele pri tŕni s kruhovým otvorom na nit pre pôvodné organické obloženie rukoväte. Typológia noža a tiež dobré zachovanie artefaktu svedčia o jeho zaradení do novoveku, snáď v rámci 19. stor.

4. S l o v i n k y (okr. Spišská Nová Ves)

a) Poloha Č e r v e n é s k a l y 3, Hnilecké vrchy – Galmus, jaskynné sídlisko, záchranný a zisťovací výskum, pravek?, novovek.

Evidovaná jaskyňa leží v Poráčskej doline, v bývalom katastri obce Nižné Slovinky (694 m n. m.). Hoci nejde o veľkú jaskyňu (dĺ. 8 m), má pomerne priestrannú plošinu (3 x 8,5 m) pred vchodovým portálom, vhodnú aj na trvalejšie osídlenie. Na nej sa vytýčila a preskúmala zisťovacia sonda 60 x 120 cm s max. hĺbkou 100 cm, v ktorej sa doložili tri kultúrne prepálené vrstvy (I - III), oddelené sterilnými vápnitými medzivrstvami sivobielej farby. Vrstva I (hĺ. 5 - 10 cm) obsahovala uhlíky, vrstva II (hĺ. 20 - 30 cm) tri črepy zo 16. - 17. stor., železnú podkovičku na obuv, obhorené zlomky zv. kostí a výrazné uhlíky. Vrstvu III (hĺ. 50 - 92 cm) s početnými uhlíkmi možno s najväčšou pravdepodobnosťou zaradiť do bližšie nedatovaného obdobia praveku, čo však musí overiť ďalší sondážny výskum so sprievodnými nálezmi. Pod touto vrstvou spočívali opäť sterilné vápnité sedimenty sivobieleho sfarbenia. Kamenné dno sa však nedosiahlo (obr. 133: 1).

b) Poloha H o m o l o š o v a d i e r a, Hnilecké vrchy – Galmus, jaskynné sídlisko, záchranný a zisťovací výskum, paleontologické nálezy, neolit (kultúra s mladšou lineárnou keramikou, bukovohorská kultúra), eneolit (badenská kultúra), 14. – 15. stor., novovek.

Významná paleontologická a archeologická lokalita je známa najmä prostredníctvom strohých informácií o výsledkoch archeologických výskumov, realizovaných J. Bártom (*Soják 2007*, 121 nn.). Bližší charakter nálezov a ich kultúrna klasifikácia zostali neobjasnené. V jaskyni, dlhej 91 m (obr. 134), bolo známe osídlenie z eneolitu (badenskou kultúrou), doby bronzovej(?) a zo stredoveku. Na základe vyššie uvedených nejasností sa v jaskyni preskúmala zisťovacia sonda, ktorá mala zároveň ozrejmiť naše poznatky o charaktere neustále poškodzovaných sedimentov a posúdiť možnosti realizácie ďalších systematickejších výskumov.

Päť metrov od vchodu sa pri západnej stene jaskyne vytýčila sonda 120 x 120 cm. Vo vrchnej humusovitej vrstve I (0 – 20/30 cm) sa našli dva nezdobené črepy z neolitu, fragment pásikového ucha z eneolitu (badenská kultúra?), po sedem keramických zlomkov zo 14. – 15. stor. a z novoveku, ďalej kovové predmety (železný klinec, kovový pliešok, olovený projektil, 20-haliernik 1982) a dva fragmenty zvieracích kostí (patinované rebro a obhorený zlomok). Vrstva II sivohnedej farby (20/30 – 60/70 cm) obsahovala výhradne pravekú keramiku; dominovali v nej neolitické črepy bukovohorskej keramiky, menej kultúry s mladšou lineárnou keramikou (spolu 85 neolitických črepov). Len dva okrajové fragmenty z jednej hrncovitej, resp. misovitej nádoby s radom prstových odtlačkov pod ústím patrí mladšej fáze klasického stupňa badenskej kultúry. Inventár pravekého horizontu dopĺňa kus mazanice, zvieracie kosti a ich zlomky (20 kusov), ako aj dva štiepané kamenné artefakty (objavené v hĺbke 50 – 60 cm). Prvý zastupuje masívnejšia (dĺ. 6,7 cm) kosáková čepeľ z jurského podkrakovského pazúrika s úžitkovou retušou ľavej hrany, s miestnou retušou a leskom pri báze pravej hrany. Druhý artefakt predstavuje terminálnu časť obsidiánovej čepieľky s úžitkovou retušou bokov. V hĺbke 70 cm spočívalo sterilné podložie.

Výskum po prvýkrát doložil v Homološovej diere osídlenie z neolitu, ktoré kultúrne korešponduje s nálezmi z poráčskej Šarkanovej diery a Chyže. Skromné pamiatky badenskej kultúry potvrdili vierohodnosť informácií J. Bártu o výskyte eneolitických a stredovekých pamiatok. Naproti tomu sa tu nezistili žiadne nálezy z doby bronzovej. Výskumom sa zároveň posúdili možnosti ďalšieho archeologického výskumu, ktorý je vzhľadom k neustálemu poškodzovaniu tejto – často navštevovanej – jaskyne žiaduci.

c) Poloha J a s k y ň a p o d v y h l i a d k o u, Hnilecké vrchy – Galmus, ojedinelé nálezy, záchranná exploatácia, novovek.

Jaskyňa malých rozmerov (dĺ. 8,5 m, max. š. 3 m; 750 m n. m.) leží v Poráčskej doline pod kótou Červených skál (763 m n. m.). Turisticky je vyhľadávaná na prechodné bivakovanie. Svedčia o tom nálezy novovekých mincí drobnej meny, ktoré sa nachádzajú voľne na povrchu jaskynného dna, premiešaného humusom a lístím. Prieskumom sa našlo šesť kusov mincí ČSR a ČSSR – 5-haliernik 1929 (1), 10-haliernik 1962 (1), 1966 (1), 1967 (2) a 50-haliernik 1970 (1). Len zisťovacím výskumom možno overiť jej predpokladané využitie na osídlenie v dávnejšej minulosti.

5. S p i š s k é V l a c h y (okr. Spišská Nová Ves), poloha J á n s k a d i e r a, Hnilecké vrchy – Galmus, jaskynné sídlisko?, ojedinelé nálezy, záchranno-zisťovací výskum, novovek.

Strednotriasová vápencová jaskyňa (celková dĺžka vyše 100 m), ležiaca v blízkosti kostolíka v Jánskej doline, má z pohľadu archeológie zaujímavú najmä jej vstupnú chodbu s menšou predjaskynnou plošinou (obr. 133: 2). Za nimi, po asi ôsmich metroch, jaskyňa prudko klesá nadol a bezpečne zdolateľná je jedine za pomoci lana. Po jej podrobnom zdokumentovaní (*Mihál' 2008*, 20, 21) sme jaskyňu vyčistili od odpadkov a vo vstupnej časti blízko vchodu, orientovaného k SV, sa vytýčila zisťovacia sonda 60 x 60 cm. V premiešaných sedimentoch sa tesne pod úrovňou povrchu jaskynného dna zistilo sterilné hlinité podložie. V 10 cm hrubom humuse spočívali zriedkavé nálezy z novoveku (drobné črepy, kovové zlomky). V ďalšom prehlbovaní hlinitých nánosov sa nepokračovalo.

6. V í t k o v c e (okr. Spišská Nová Ves), poloha V í t k o v s k a d i e r a, Hornádska kotlina – Hornádske podolie, jaskynné sídlisko, záchranno-zisťovací výskum, novovek.

Malá pseudokrasová jaskyňa je vytvorená v paleogénnych zlepencoch (borovské súvrstvie). Leží pri severnom okraji obce, nad pravým brehom potoka Lodina a cestou, smerujúcou z obce do Spišského Hrušova. Ide o malú komoru v nadmorskej výške 412 m, často navštevovanú a znečisťovanú mládežou z obce. Celé dno jaskynky sa pred výskumom (M. a M. Soják, F. Mihál') najprv vyčistilo od množstva odpadkov. Zisťovacia sonda mala rozmery 60 x 70 cm (obr. 133: 3). V profile boli zreteľné viaceré úrovne spálených horizontov z pozostatkov ohnísk. Zo všetkých doložených prepálených vrstiev (identifikova-

né boli štyri) sa vyskytoval výhradne novoveký nálezový materiál, reprezentovaný najmä glazúrovanými črepmi, menej zlomkami kachlíc, sklenými a kovovými fragmentmi, zlomkami zvieracie kostí. Kvôli malým rozmerom jaskyne, v ktorej sa dalo pracovať jedine kolenačky, sa sonda prehĺbila len do hĺbky 75 cm od úrovne povrchu jaskynného dna. Nakoľko uhlíková vrstva bola aj tesne nad dnom vykopanej sondy, možno predpokladať, že jaskyňa bola prechodne osídľovaná aj v starších obdobiach novoveku a v stredoveku, resp. ešte skôr.

L i t e r a t ú r a

Bella/Hlaváčová Holúbek 2007 - P. Bella/I. Hlaváčová/P. Holúbek: Zoznam jaskýň Slovenskej republiky (stav k 30. 6. 2007). Liptovský Mikuláš 2007.

Hucík 2008 - P. Hucík: Jedinečný objav. Prameň (Časopis pre vnútornú potrebu farnosti Bystrany), č. 7, 6. júl 2008, 3.

Miháľ 2008 - F. Miháľ: Niektoré jaskyne v pohorí Galmus. Spravodaj SSS, 39, 3, 2008, 19 - 23.

Novotný a kol. 1994 - V. Novotný a kol.: Mince Marie Terezie 1740 – 1780. Hodonín 1994.

Javorský 1980 - F. Javorský: Výskumy a prieskumy Výskumnej expedície Archeologického ústavu SAV na Spiši. AVANS 1978, 1980, 123 – 131.

Soják 2007 - M. Soják: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. Nitra 2007.

BESIEDLUNG DER BERGE VOLOVSKÉ VRCHY (GALMUS) UND DES ANLIEGENDEN TEILS DES BECKENS HORNÁDSKA KOTLINA. Die archäologische Grabung und Begehung konzentrierten sich auf die geomorphologische Einheit Volovské vrchy, Teil Galmus und auf ihre nahe Umgebung. Die Archäologen widmeten ihre Aufmerksamkeit den Höhlen, zu denen Siedlungen im offenen Gelände gesucht wurden (Abb. 128-134). Die Fundstellen liegen in den Katastern der Gemeinden Chrasť nad Hornádom (Höhle Pastierska jaskyňa), Olcnava (Höhlen Domková jaskyňa, Kňazovka, Kopanice, Šance 2), Poráč (Höhlen Suchá diera, Suchá diera 1, Šarkanova diera, Chyža), Slovinky (Naturschutzgebiet Červené skaly 3, Höhle Homološova diera, Höhle Jaskyňa pod vyhliadkou), Spišské Vlachy (Höhle Jánska diera) und Vítkovce (Höhle Vítkovská diera). Abgesehen von den paläontologischen Funden (Homološova diera, Šarkanova diera, Chyža, Suchá diera 1) wurden in den Höhlen auch Besiedlungen festgestellt: eine bescheidene Besiedlung aus dem Epipaläolithikum (Suchá diera 1), eine ausgeprägtere Besiedlung aus dem mittleren Neolithikum (Šarkanova diera, Chyža, Homološova diera), weniger Besiedlungen aus dem Äneolithikum (Homološova diera), weiter wurden Besiedlungen aus der angenommenen Urzeit (Červené skaly 3), aus dem 13. Jh. (Chyža, Suchá diera 1), 14.-15. Jh. (Chyža) und besonders aus der Neuzeit (in allen beschriebenen Höhlen) festgestellt. Besonders interessant sind die Belege der Münzenfälschung aus den Höhlen Šarkanova diera und besonders aus der Höhle Chyža. Die Münzenfälschung wird in das 14.-15. Jh. datiert. (Sigismund von Luxemburg). Vor den zuletzt erwähnten Höhlen wurde im Rahmen der Tourismusentwicklung auf die Fläche vor der Höhle eine neue Informationstafel hingestellt. Um die Beschädigung der Höhle Šarkanova diera zu vermeiden, wurde vor dem Eingang in den Archäologischen Saal ein verschließbares Gitter angebracht.

In der Flur Kňazovka wurde ein neu entdeckter Burgwall aus der Jung- bis Spätbronzezeit belegt und geodetisch vermessen. Aus der Flur Kopanice stammt das Fragment eines Ringes von Salgótarján, der in die Stufen BD-HA1 datiert wird. Der Fund kann der Bestandteil eines Bronzedepots sein. In der Flur Šance 2 sind Reste einer Fortifikation und eines Zufahrtsweges sichtbar; die Datierung dieses angenommenen Burgwalls ist noch fraglich.

VYBRANÉ INVESTIČNÉ VÝSKUMY NA SPIŠI A V INÝCH REGIÓNOCH SLOVENSKA

Marián Soják

V tomto roku prebiehali na Spiši investičné akcie na viacerých lokalitách v rámci okresov Gelnica, Kežmarok, Levoča, Spišská Nová Ves a Stará Ľubovňa. V Gemeri a na Liptove sa výskum realizoval v každom regióne na jednej lokalite. V príspevku je uvedený výber terénnych výskumov, zväčša s pozitívnymi výsledkami. Získané nálezy sú uložené v Archeologickom ústave SAV, Nitra – pracovisko Spišská Nová Ves.

A. Spiš

Okres Gelnica

1. K l u k n a v a, intravilán, areál kaštieľa, sídlisko a novoveký meštiansky objekt, predstihový záchranný výskum, pravek (epipaleolit až mezolit?), 15. stor., novovek.

Kluknava leží na západných svahoch Čiernej hory, na oboch brehoch Dolinského potoka a na severných svahoch Slovenského rudohoria. Areál kaštieľa sa nachádza v intraviláne obce, na miernom návrší nad sútokom Dolinského potoka a rieky Hornád (355 m n. m.), za južným okrajom miestneho obecného úradu. Archeologický výskum vyvolala plánovaná obnova tejto kultúrnej pamiatky, zapísanej v ÚZ PF pod č. 657/0, parc. č. 421/1, 422, 423/1. AÚ SAV realizoval výskum v zmysle vydaného záväzného stanoviska KPÚ Košice, č. spisu KE-08/284-03/867/TM zo dňa 12. 02. 2008.

Kluknava leží priamo v susedstve Richnavy, známej najmä z čias vojenských akcií Jiskrových vojakov a bratríckeho vojska na Spiši. Podľa niektorých historikov vyrástla na starej osade zvanej Stará Richnava, ktorá sa po prvýkrát spomína v roku 1304 ako Clichno, v roku 1316 ako Cluchnow-Clychnuw a pod. Patrila pod panstvo Richnavského hradu, a v neskoršom období feudalizmu Csákyovcom. Miestne obyvateľstvo spomína tiež „neznámu obec Ludvigovu“, ktorá by mohla byť vyššie spomínanou Starou Richnavou. Jej bližšiu lokalizáciu však nepoznáme (*Slivka/Vallašek 1991*, 187 – 189).

Kluknavský kaštieľ (obr. 136: 1), pôvodne renesančný, dal v rokoch 1714 – 1720 prestavať Imrich Csáky v barokovom slohu. Na stavbu kaštieľa použili kamenný stavebný materiál z rozrumeného blízkeho Richnavského hradu. Ide o veľkú štvorhrannú prízemnú budovu so štyrmi nárožnými vežami a s jednoduchým priečelím. Počas druhej svetovej vojny bol kaštieľ značne poškodený (*Súpis*, 53, 54).

Metodika archeologického výskumu sa prispôsobila plánovaným terénnym úpravám. Sondy I/08 a II/08 sa umiestnili na vymedzenej ploche tak, aby sa obsiahla rozloha podstatnej časti východného dvorového krídla, považovaného za najstaršiu časť kaštieľa. Po výskume sa obidve archeologické sondy zasypali a plocha uviedla do pôvodného stavu. Archeologický výskum formou obhliadky vykopaných rýh sa uskutočnil v západnej, severnej a južnej časti nádvoria, počas výkopu pätiek pre osadenie ochodze. Výskum v priľahlej hospodárskej časti kaštieľa sa nerealizoval. Uskutočnila sa len obhliadka čistiacich prác, počas ktorých vynášali odpadky a navážky stavebnej deštrukcie mimo areál kaštieľa. Zároveň sa tu, ako aj v ostatných častiach kaštieľa (pivničné priestory, veže, interiéri jednotlivých obytných krídiel), vyhotovila podrobná fotodokumentácia.

Sledovaná plocha nádvoria nebola v čase existencie kláštora zastavaná. Predstavovala voľné nádvorie, z ktorého sa vchádzalo do jednotlivých obytných krídiel a v rámci nich aj do pivničných priestorov (okrem podstatnej časti západného nepodpivničeného krídla). Počas bývalého režimu tu bola škola, ordinácia lekára, sklad poľnohospodárskych plodín miestneho JRD a pod. Tým sa kaštieľ neustále poškodzoval a čiastočne aj stavebne upravoval. Plocha skúmaného nádvoria je z veľkej časti zničená inžinierskymi sieťami.

Výskum sa zameral na skúmanie východnej časti vnútorného nádvoria s nasledovnými výsledkami:

Sonda I/08 (2 x 8 m) bola situovaná v juhovýchodnom nároží nádvoria (obr. 136: 2). Spočiatku sa skúmala ručne, neskôr strojom (kvôli nepočetným nálezom a urýchleniu priebehu výskumu). Pod novodobou navážkou s odpadkami (kamene, tehly, škridle a i.) sa doložilo štetovanie plochy nádvoria okruhliakmi, ktoré sa kládli zvislo užšou stranou do hlinito-piesčitého lôžka. V hĺbke 40 – 50 cm od úrovne dnešného nádvoria sa prišlo na 10 – 15 cm hrubú hlinitú vrstvu s uhlíkmi a prepálenou hlinou, označenú ako „vrchná prepálená vrstva“ (doložená aj v druhej sonde). V navážkach sa našli novodobé železné zlomky, zvieracie kosti, ojedinelé novoveké črepy s glazúrou a fragmenty drobných kachlíc. Sledovaním odkrytého muriva sa zistilo, že murivo pivnice je vysoké cca 180 – 200 cm. Na ňom spočíva základové murivo východného krídla (vysoké 50 – 60 cm) až napokon nadzákladové murivo so samotnou stenou tohto krídla. Murivo postavili z pieskovcových, resp. pieskovcovo-ílovcových kamenných blokov, ojedinele doplnených žulovými okruhliakmi. Spájané bolo vápennou maltou, zreteľnou najmä v základovom murive krídla. Sledovanie odkrytých murív v nároží východného krídla a južného krídla ukázalo na zreteľnú dilatačnú škáru, indikujúcu napojenie mladšieho muriva južného krídla na staršie murivo východného krídla. Ílovcovo-štrkové sterilné podložie v sonde I/08 spočívalo v hĺbke 240 - 250 cm od úrovne súčasného nádvoria.

Sonda II/08 bola situovaná v náprotivnom, severovýchodnom, rohu nádvoria (takmer analogické pôdorysné rozmery ako predchádzajúca sonda), pod vstupnými dverami do severovýchodnej časti obytného krídla. Podobne ako v sonde I/08, aj v tejto sonde sa v hĺbke cca 70 – 80 cm prišlo (pod štetovaním z okruhliakov) na „vrchnú prepálenú vrstvu“ (obr. 136: 3). Asi 80 cm pod touto vrstvou sonda zachytila výraznú prepálenú vrstvu s uhlíkmi, prepálenou hlinou a bohatým nále-

zovým inventárom, reprezentovaným keramikou, železnými predmetmi (klince, podkovy, zliatky), medenými zlomkami (drôtiky z odevu?, pliešok, gombík), zvieracími kosťami a kusom mazanice. V profile bola táto vrstva, označená ako objekt 1/08 (obr. 136: 4), hrubá 90 cm. Nemožno vylúčiť, že išlo o zemnicový príbytok (sekundárne odpadková jama) spred výstavby renesančného kaštieľa, nálezovým materiálom (najmä keramikou) datovaný do 15. stor. (obr. 136: 5, 6, 9, 10) V horných vrstvách objektu sa našlo niekoľko glazúrovaných črepov z renesančného obdobia. V spodnej časti objektu 1 (resp. už tesne pod ním) sa našiel ojedinelý obsidiánový úštep (obr. 136: 8). Ďalší štiepaný kamenný artefakt (obr. 136: 7) spočíval vedľa objektu na sterilnom štrkovom podloží. Predstavuje čepeľový rádiolaritový úštep. Obidva artefakty indikujú nevýrazné využitie polohy na osídlenie v bližšie neznámom období praveku. Vzhľadom k blízkemu epipaleolitickému až mezolitickému osídleniu v susednej Richnave (areál hradu) je analogický vek pravdepodobný (*Soják 2010*). Objekt sa preskúmal len z menšej časti, pričom jeho väčšia časť spočíva pod nánosmi hliny a základmi stavby, resp. ho výstavba kaštieľa čiastočne zničila. V odkrytom východnom profile sondy II/08 sa obnažilo murivo pivnice, základové a nadzákladové murivo severovýchodnej časti východného krídla. Výskum sa zameral aj na zistenie jeho stavebno-konštrukčných detailov. V strede sondy sa doložila dilatačná škára v murive pivnice, ako aj komínový prieduch murivom pivnice, ktorý sa overil aj v interiérovej časti pivničného krídla. Obidve sondy boli detailne geodeticky zamerané – polohopisne i výškopisne.

Z obidvoch sond, najmä však zo sondy II/08 – objektu 1/08, pochádzajú nálezy črepov (z nádob hrncovitých tvarov, menej z džbánov, pokrievok), železných zlomkov (podkovy, klince, zliatky), ďalej mazanica, početné zvieracie kosti (zobratá vzorka) a paleobotanický materiál (*Mihályiová 2008*). Inventár z výskumu dopĺňajú dva vyššie uvedené praveké úštepy, medené zlomky (pliešok, gombík, súčasti odevu?), mosadzný fragment neistého funkčného využitia (kovanie knihy?) a kolkované tehly (kolky CNC – Comes J. Nepomuk Csáky?, ET – Egyesület téglagyár/Zjednotené tehelne v Košiciach, JP – Jakab Péter - Košice) z 18. až začiatku 20. stor. (analyzoval M. Čurný).

V hospodárskej časti kaštieľa sa sledovali čistiace práce, počas ktorých sa areál vyčistil od nánosov, odpadkov, deštrukčnej stavebnej sutiny. Získali sa ojedinelé novodobé nálezy (19. - 20. stor.) a jedna kolkovaná tehla (CNC) z 18. - 19. stor.

Okres Kežmarok

2. S p i š s k á B e l á, časť S t r á ž k y (okr. Kežmarok), nádvorie K o s t o l a s v. A n n y, parc. č. 4, 5 a 7 na Ulici Medňanského, sídlisko, cintorín, ohradový múr kostola, záchranný výskum, neskorá doba rímska, resp. mladšia až neskorá doba bronzová?, 13. - 15., 16. - 20. stor.

Archeologický výskum podmienila úprava pozemkov pri rímskokatolíckom Kostole sv. Anny a zvonici pri kostole na Ulici Medňanského v mestskej časti Strážky, ktoré sa nachádzajú na území Ochranného pásma NKP kaštieľ s areálom v Spišskej Belej - Strážkach. Plocha sa rozkladá na miernom svahu so sklonom na uhovýchod, pričom centrálna časť plochy leží v nadmorskej výške okolo 616 m.

AÚ SAV realizoval výskum v zmysle vydaného záväzného stanoviska o vykonaní archeologického výskumu KPÚ Prešov, č. spisu PO-08/34-02/96/Mx zo dňa 14. 1. 2008 a č. PO-08/2274-02/7023/Se zo dňa 4. 8. 2008.

Terénny archeologický výskum sa priamo v dotknutom priestore realizoval v roku 1970 (*Holčík 1971*), hoci v podstatne menšom rozsahu. Zameral sa na severozápadný okraj nádvoria, kde sa odkryl zvyšok ohradového múru a vstup do novovekej krypty Horváth-Stančičovcov (z roku 1707). V roku 2003 sa uskutočnil výskum v interiéri Kostola sv. Anny (*Giertlová-Kučerová 2003a*; *2003b*; *Soják 2006*, 45 nn., tu odkazy na ďalšiu literatúru).

Metodika archeologického výskumu sa prispôsobila plánovaným terénnym úpravám a požiadavkám zo strany mesta, t. j. presne fixovať priebeh pôvodného ohradového múru, ktorý v elipsovitom pôdoryse vymedzuje areál kostolného nádvoria a zároveň prikostolného cintorína. Sondy č. I/08 – VI/08 sa umiestnili na sledovanej ploche tak, aby sa zachytil celý priebeh tohto múru, len približne zakreslený v starších prácach (*Holčík 1971*). Výskum mal tak predstihový a zároveň zisťovací charakter formou sondáže. Celá skúmaná plocha bola v priebehu novoveku značne poškodená terénnymi úpravami (vyrovnávanie nádvoria – navážky a pod.) a inžinierskymi sieťami.

Výskumom v roku 2008 sa na mieste predpokladaného priebehu ohradového múru vytýčilo šesť sond (obr. 135) s týmito výsledkami:

Sonda I/08 (1,3 x 3 m) – za juhozápadným okrajom kostola. Vytýčená pri rekonštruovanej nadzákladovej časti muriva ohradového múru. V sonde sa v hĺbke 25 – 40 cm prišlo na základové murivo ohradového múru, ktorý bol však podstatne širší (60 – 70 cm, max. zachovaná výška 60 cm) a navyše

o cca 30 cm vysunutý bližšie ku kostolu, t. j. nadzákladový múr v sonde I/08 nepostavili presne na pôvodných základoch. Pri juhovýchodnom okraji sondy, už za areálom opevnenia, sa prišlo na vyliaty zvyšok malty, ktorá sa zrejme zvýšila staviteľom a takýmto spôsobom sa jej zbavili. Sterilné podložie spočívalo v hĺbke 90 – 115 cm od úrovne terajšieho kostolného dvora. V zásypových vrstvách sa našli fragmenty ľudských kostí, ojedinelé zlomky tehál, početné novoveké črepy (málo stredovekých), ďalej železné klince z rakiev, zvieracie kosti, zlomky kachlíc a sklené črepy. Pri severovýchodnom okraji sondy sa zreteľne črtala hrobová jama, v ktorej sa odkryli v superpozícii dva zvyšky hrobov. V hĺbke 110 cm sa preskúmal zvyšok značne poškodeného hrobu s orientáciou SZ-JV. Pod ním, v hĺbke 125 cm, sa na sterilnom podloží zachytil druhý hrob (rovnako orientovaný) so zvyškom klincami spájanej rakvy (zobratá vzorka dreva na analýzu) a so zeleno patinovanou tvárovou časťou. Hrobová jama tohto nižšie položeného hrobu bola zahĺbená 30 cm do pôvodného podložia. V jej zásype sa okrem kostí našli novoveké črepy, sklený(?) fragment a železný plech.

Sonda II/08 (1 x 3 m) – južne od kostola, východne od predchádzajúcej sondy. Hneď pod trávnikom sa v jej južnej časti prišlo na zvyšok pôvodného ohradového múru, ktorý bol v tejto časti o niečo užší (50 cm), ale s hlbšie postavenými základmi (110 cm od úrovne súčasného terénu). Sterilné podložie spočívalo v hĺbke 115 – 120 cm. V zásypových piesčitých vrstvách sondy II/08 sa našli ojedinelé nálezy črepov, železné klince a ľudské kosti bez anatomického uloženia. Výskum tu sťažovali korene priľahlých tují.

Sonda III/08 (1 x 3,6 m) – za juhovýchodným okrajom svätyne kostola (vo vzdialenosti 2,4 m od tretieho oporného pilieru). Juhovýchodný okraj sondy z veľkej časti zničila výstavba betónového odvodňovacieho žľabu, v ktorom sa našla náhodná minca – jedno-koruna z roku 1942. Okrem žľabu sonda obnažila splaškovú kanalizáciu a pri severnom okraji aj drenážne potrubie. Vzhľadom k inžinierskym sieťam, odvodňovaciemu žľabu a mladším stavebným zásahom bol aj odkrytý ohradový múr výrazne poškodený a zachytený len z vnútornej strany základov bližšie ku kostolu. V hĺbke 60 – 70 cm na ľavom spánku spočívala ženská lebka a severne od nej poľská minca zo začiatku 17. stor. (šiling Žigmunda III. z roku 1609, Riga; analýza J. Hunku). Ďalšia (rovnakého typu, slabo čitateľná) sa našla v hĺbke 120 cm. V hĺbke 140 cm sa zistili zvyšky viacerých narušených hrobov. V navážkových vrstvách sa našli črepy z novoveku (menej zo stredoveku, vrátane okraja z 13. stor.), železné klince, hlinená guľka (hračka?), bronzový zliatok a ľudské kosti. V jednej z lebiek sa našla polovica nečitateľnej korodovanej mince. Sterilné podložie v sonde III/08 spočívalo v hĺbke 140 – 145 cm.

Sonda IV/08 (1 x 3,2 m) – východne od svätyne kostola. Vo východnej, resp. severovýchodnej časti bola zničená odvodňovacím žľabom, tehlovým múrom a splaškovou kanalizáciou. Medzi kanalizačnou rúrou a tehlovým múrom (dlažbou?) sa odkryl malý fragment pôvodného ohradového múru s plytkými základmi. V hĺbke 145 – 155 cm sa zistili zvyšky dvoch hrobov opačnej orientácie (Z-V a V-Z), pričom východnejší (Z-V) zachádzal pod základy ohradového múru, a teda by mal byť starší ako zo 16. stor. Dno pôvodnej rakvy spočívalo v hĺbke 160 cm. V rovnakej hĺbke sa prišlo na samostatnú mužskú (podľa MUDr. A. Nováka encefalitídnu) lebku, pred tvárovou časťou ktorej sa našli početné sklené koráliky, azda z ruženca. V zásype pri tejto lebke sa našli novoveké črepy s glazúrou (16. stor.?), ďalej železné klince z rakiev, kramlička, sklený črep a zvyšky rakvy (zobratá vzorka dreva).

Sonda V/08 (1,2 x 2,3 m) – za severovýchodným okrajom kostola (vo vzdialenosti 3,7 m od rohu sakristie). Výskum ukázal, že ohradový múr bol v tejto časti (známej aj z fotografického vyobrazenia z roku 1950) už v minulosti deštruovaný až natoľko, že ho z vnútornej strany spevnili/podopreli masívnym pieskovcovým monolitom širokým 30 – 32 cm. V sonde V/08 sa murivo stáčalo a zachádzalo pod úroveň novodobého múru, smerujúceho od zvonice ďalej v juhovýchodnom smere. Sterilné podložie spočívalo v hĺbke max. 130 cm. V profile sondy boli opäť zreteľné navážky hliny, s nepočetným novovekým nálezovým materiálom (črepy).

Sonda VI/08 (1 x 3,2 m) – 4,4 m severne od sakristie kostola. Základové murivo v tejto sonde presekli inžinierske siete (elektrické vedenie). Zistené murivo opevnenia tu lícuje s nadzákladovým murivom ohradového múru. V zásype sa našiel jediný novoveký črep.

Okrem presnejšieho vymedzenia pôvodného ohradového múru bolo jeho ďalším prínosom zistenie ojedinelých stôp neskorostredovekého osídlenia v podobe črepov z 13. (z obdobia prvej písomnej správy o Strážkach), ako aj zo 14. – 15. stor., teda z obdobia spred výstavby vybudovaného opevnenia kostola v 16. stor. Výskum však nespresnil datovanie odkrytých murív, nakoľko všetky získané stredoveké i prevládajúce novoveké nálezy pochádzajú zo zásypových vrstiev nádvoria kostola, teda zo sekundárnych polôh. Ojedinelý drobný úžitkový črep z neskorej doby rímskej resp. z mladšej až neskorej doby bronzovej indikuje blízke osídlenie zo starších úsekov praveku, príp. z včasnej doby dejinnej.

Okres Levoča

3. L e v o č a

a) U h o ľ n á u l i c a 1 3, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Lokalita leží v pamiatkovom území – pamiatkovej rezervácii Levoča, na severozápadnom okraji opevneného areálu mesta, pri hradbách a jednej z bášt. Zo západu susedí s ulicou Baštovou, z východu Kláštorskou. Ide o parcelu č. KN-C 220 a 221. Záchranný výskum sa prispôsobil rozhodnutiu KPÚ Prešov, č. spisu PO-07/3396-03/11412/Lk zo dňa 18. 12. 2007, ktorý určil realizáciu výskumu formou zisťovacích sond na mieste prístavby v predstihu pred stavebnými prácami (I. etapa) a následnou formou sledovania výkopových prác na mieste výkopov (II. etapa).

Sonda I/08 (0,5 x 4 m) sa vytýčila v severnej časti čiastočne asanovaného rodinného domu, v mieste jeho budúcich základov prestavby domu.

Sonda II/08 (0,5 x 2 m) sa umiestnila juhovýchodne od predchádzajúcej sondy, v dvorovej časti prístavby.

Po ich preskúmaní sa uskutočnil výskum formou sledovania výkopových prác, predovšetkým v mieste prístavby k rodinnému domu, prípojok inžinierskych sietí a s nimi spojených výkopových prác.

Prvá fáza výskumu formou obidvoch sond ukázala, že celá skúmaná plocha staveniska je zničená stredovekými a najmä novovekými úpravami, pri ktorých došlo k odstráneniu väčšej časti sedimentov a k následnému splanírovaniu plochy vysypanej odpadkami (deštrukcia tehál, stavebného kameňa, železa). Potvrdil to aj následný výskum v II. etape. V prvej sonde, vykopanej v mieste budúcich základov prestavby rodinného domu až do hĺbky 50 cm od úrovne dnešného terénu, sa nedosiahlo sterilné podložie, nakoľko sa tu ukázala výrazná deštrukčná vrstva s odpadkami, vrátane ojedinelého novovekého črepu s glazúrou a dvoma skorodovanými železnými klincami. Terén sa v tejto časti, ako aj na mieste druhej sondy (vykopanej do hĺbky 30 cm), ukázal ako zničený, a preto sa výskum ukončil prvou výskumnou etapou. Plytkými výkopmi počas stavebných prác došlo len k zásahu do deštrukčných navážkových vrstiev, pochádzajúcich zo stredovekých a novovekých stavieb a z priľahlej mestskej fortifikácie.

b) K r i ž o v a t k a c i e s t I/18 a II/533, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Výskum bol vyvolaný novou výstavbou okružnej križovatky, priľahlých ciest (I/18 a II/533), chodníkov, cestnej kanalizácie a rekonštrukciou cestného osvetlenia. Realizoval sa v zmysle vydaného rozhodnutia o vykonaní archeologického výskumu KPÚ Prešov, č. spisu PO-06/777-04/2398/Lk zo dňa 09. 3. 2006. Skúmaný areál sa nachádza v juhozápadnej časti intravilánu mesta, na miernom svahovitom teréne so sklonom k juhozápadu (stred náleziska), pričom centrálna časť plochy leží v nadmorskej výške 522 m. Archeologický výskum sa priamo v dotknutom priestore dosiaľ neuskutočnil. Neplatí to však o bezprostrednom okolí náleziska, kde sa v polohách Fitrift, Ulica Osloboditeľov, Cesta Slobody, Nad Podkovou a Podkova doložilo viacerými výskumami polykultúrne osídlenie už na konci 19. stor., no najmä Vlastivedným múzeom Spišská Nová Ves (F. Javorský) a neskôr AÚ SAV (F. Javorský, D. Staššíková) v rokoch 1974, 1979, 1987 (neolit, eneolit, doba bronzová, 10. – 13. stor., novovek). Napriek okolitým lokalitám sa archeologickým výskumom nezachytili žiadne doklady po antropogénnej činnosti človeka, a to ani v hlbších kanalizačných výkopoch. Ojedinele sa v profile rýh identifikovali polohy s deštrukciou skál (dláždenie pôvodnej cesty?) a drobných fragmentov tehál s novovekým odpadom.

Okres Spišská Nová Ves

4. Ž e h r a, poloha K o n i a r ň a, za severozápadným okrajom obce, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, eneolit až staršia doba bronzová, novovek.

Archeologický výskum bol vyvolaný povolením stavby na rozšírenie prevádzky miestnej Drevovýroby Kočiš (Žehra 45), vybudovaním prípojky VN, trafostanice 22/0,42 kV a káblového prívodu NN. AÚ SAV realizoval výskum na základe vydaného rozhodnutia o vykonaní archeologického výskumu KPÚ Košice, č. spisu KE-08/1060-02/4520/KA zo dňa 4. 7. 2008. Ide o polohu pod východným úpätím travertínového komplexu Dreveník, významného výšinného polykultúrneho sídliska. Výskumom sa archeologické objekty na miestach, ktoré boli porušené zemnými prácami, nezachytili. Zistila sa však pomerne tenká (10 – 20 cm) tmavohnedá až čierna kultúrna vrstva, ktorá tu bola splavená z vyššie ležiacich východných svahov Dreveníka. Nemožno tiež vylúčiť, že bezprostredne nad skúmanou plochou (bližšie k Dreveníku) je regulárna archeologická lokalita. Na dvoch miestach sa z kultúrnej vrstvy vyzdvihli ojedinelé črepy. Dva sú z obdobia novoveku, ďalšie štyri nezdobené zlomky sú praveké, podľa charakteru materiálu a farby z eneolitu až staršej doby bronzovej.

Okres Stará Ľubovňa

5. H n i e z d n e, intravilán, ojedinelé nálezy, záchranný výskum, novovek.

Archeologický výskum bol vyvolaný povolením stavby na rekonštrukciu NN a DP v chotári obce. KPÚ Prešov vydal rozhodnutie o vykonaní výskumu pod č. spisu PO-07/0908-06/2875/Ul zo dňa 21. 3. 2007. Vykopaná ryha prebiehala po obidvoch stranách námestia (okrem polohy južne od Kostola sv. Bartolomeja) a na priľahlých uliciach juhozápadne (v smere na Forbasy) a juhovýchodne od námestia. Centrálna časť výkopu ležala v nadmorskej výške 537 m. Zo širšieho územia katastra obce sú doložené nálezy novovekej keramiky a problematicky datovanej štiepanej kamennej industrie, pochádzajúcej z prieskumov J. Bártu, F. Javorského a P. Rotha (*1994,* 251 nn.). Záchrannou exploatáciou v roku 1994 sa počas budovania plynofikácie obce pred domom č. 131 zistil porušený kamenný objekt so zaklenutým stropom a nálezmi keramiky z 19. a začiatku 20. stor. (*Roth 1996*, 61, 62). Najvýznamnejší je depot strieborných mincí zo 16. stor., objavený na námestí pred domom č. 230 (*Hunka 2007*, 159 – 163). Preto sa predpokladalo, že výkopovými prácami dôjde k poškodeniu bližšie do stredu námestia predsunutých domov, príp. sa získajú nálezy zo starších pravekých období a z novoveku. Vzhľadom k plytkým výkopom sa však na viacerých miestach doložila len deštrukcia stavebného kameňa, ojedinelé glazúrované črepy, skorodované železné klince a zvieracie kosti. Nálezy pochádzali zo sekundárnych navážok, najmä z priestoru severozápadne od miestneho kostola.

B. Gemer

6. D o b š i n á a S t r a t e n á, časť D o b š i n s k á Ľ a d o v á J a s k y ň a (okr. Rožňava), Dobšinská ľadová jaskyňa – exteriér, bez nálezov, záchranný výskum.

Archeologický výskum bol vyvolaný zámerom dobudovať areál Dobšinskej ľadovej jaskyne vybudovaním týchto stavebných objektov: objekt hygienických zariadení a ČOV, prístrešok, prístupový chodník, úprava spevnenej plochy, búranie suchých WC, úprava vstupu do jaskyne, vodovod a čerpacia stanica, odpad z ČOV, úprava prípojky NN. Výskum sa uskutočnil v zmysle vydaného rozhodnutia o jeho vykonaní, a to KPÚ Košice, č. spisu KE-06/1499-03/6382/KA zo dňa 22. 09. 2006. Samotná stavba je situovaná vo vonkajšom areáli uvedenej jaskyne, ležiacej v spišsko-gemerskom krase, v Národnej prírodnej rezervácii Stratená. Charakterom zaľadnenia patrí Dobšinská ľadová jaskyňa medzi najvýznamnejšie jaskyne na svete. Vchod do nej je na severnom svahu vrchu Duča v nadmorskej výške 969 m, 130 m nad dnom doliny Hnilca. K jaskyni je prístup z osady Dobšinská ľadová jaskyňa, na trase medzi Popradom a Rožňavou. Na výstupovej trase, ktorej dĺžka je asi 1 km, sú umiestnené tabule náučného chodníka. Medzi parkoviskom v osade a vchodom do jaskyne je potrebné prekonať výškový rozdiel 130 m. Bola to zároveň plocha, na ktorej sa realizovali výkopové práce, a teda aj archeologický výskum.

Archeologickým výskumom na vymedzenom priestore sa nedoložili ani ojedinelé stopy po ľudskej činnosti v minulosti. Zriedkavé nálezy na stavenisku 2 pri prevádzkovej budove boli odpadkového charakteru a nemožno ich pokladať za pamiatky hmotnej kultúry. Pochádzajú od turistov, ktorí jaskyňu navštevujú v letnej sezóne. Vo vykopaných ryhách (hĺ. 1,3 m, š. 1 m), v štartovacej jame či v mieste výkopu čerpacej stanice sa nezistila žiadna kultúrna vrstva, len miestami spevnenie prístupovej lesnej komunikácie štrkom zmiešaným s asfaltom a stavebným odpadom. Pod touto vrstvou spočívalo pôvodné podložie.

Zo širšieho priestoru chotára Stratenej sú archeologické nálezy doložené pod neďalekým previsom Abri pod Ostrou skalou. Obmedzujú sa na črepy, hlinenú fajku a mincu z 18. stor. Dnešná cesta I/67 bola významnou stredovekou a novovekou komunikáciou, ktorá spájala dôležité banské oblasti tohto regiónu.

C. Liptov

7. L ú č k y, areál kúpeľov, poloha N a S k a l e, bez nálezov, priebeh nedatovanej fortifikácie, záchranný výskum.

Archeologický výskum zapríčinili stavebné úpravy a prístavba kúpeľného domu k jestvujúcej stavbe kúpeľov, a tiež výkop ryhy pre napojenie vrtu minerálnej vody do balneoterapie. Archeologický výskum sa prispôsobil podmienkam v rozhodnutí KPÚ Žilina, č. spisu ZA-06/1061-02/FUR zo dňa 2. 11. 2006, č. ZA-07/0509-02/FUR zo dňa 26. 4. 2007. Prístavba bola situovaná pri severnom okraji liečebného domu LIPTOV, ryha v dĺžke cca 640 m viedla od vrtu neďaleko miestneho cintorína popod západné úpätie kopca (Na Skale), potom sa stáčala vo východnom až napokon v severnom smere a pokračovala pod východné úpätie kopca až k budove kúpeľov.

Alkalicko-železité kúpele, ktoré patrili rodine Abaffyovcov, založili v Lúčkach v roku 1712. Kúpele sú známe od roku 1761, keď Adam Turjansky postavil prvú kúpeľnú budovu. Kúpeľný areál rozšírili v rokoch 1820 – 1824.

Terénny archeologický výskum sa v dotknutom priestore dosiaľ nerealizoval. Zo širšieho územia sú doložené nálezy z výšinnej polohy Na Skale, ktoré sú bližšie nedatované (lužická kultúra?, stredovek?). Vykopaná ryha prebiehala pod západným a sčasti južným úpätím uvedenej polohy. Lokalita Na Skale sa nachádza južne až juhozápadne od kúpeľov. Z troch strán ju poškodzuje kameňolom – z východnej, juhovýchodnej a juhozápadnej. V minulosti pri práci v kameňolome nachádzali miestni robotníci rôzne kosti – zvieracie a ľudské. Ani *Š. Janšákovi* (*1951*) sa tieto údaje nepodarilo overiť. Podľa opisov pracujúcich ľudí v lome č. 1 sa okrem zvieracích kostí našlo aj vtáčie hniezdo, ľudské kosti i zuby, a tiež bronzová udica zaliata v travertíne. O existencii osídlenia na polohe Pod Plieskovou sa Š. Janšák presvedčil na základe vykopanej sondy, ktorá súvisela so stavbou rodinného domu. V hĺbke 0,5 m zistil kultúrnu vrstvu s uhlíkmi. Sprievodné nálezy však nenašiel. Táto poloha súvisí s najväčšou pravdepodobnosťou s polohou Zápolie, situovanej východne od kúpeľov. Š. Janšák zistil osídlenie aj na jazykovitom výbežku medzi obcami Lúčky a Kalameny (pri kóte 609). Keďže črepy nájdené zberom boli značne ošúchané, nepodarilo sa mu ich časovo zaradiť. V štúdii *J. Neudecka* (*1880*) sa nachádza zmienka o hradisku Zapolje pri kúpeľoch v súvise s jeho opevnením a nálezom striebornej mince cisára Hadriána, objavenej v blízkosti tejto polohy. Na základe Neudeckovho opisu je zrejmé, že ide o polohu Na skale. *J. Bárta* (*1968*) sa neurčito zmienil o lokalite v Lúčkach v súvislosti s opisom lužického osídlenia Liptova. Okrem nížinného sídliska spomenul kameňolomom rozrušené výšinné sídlisko, azda Na skale. Pri prieskume M. Furmana v roku 2006 sa v juhovýchodnej časti areálu našli bližšie neurčené praveké(?) črepy z tiel nádob, dva zlomky hlinených predmetov bez bližšieho určenia, dve mince (10-haliernik 1969 a 20-haliernik 1940) a železná troska (za informáciu mu ďakujem).

Na väčšine skúmanej plochy prevládal lesný humus, pod ktorým spočíval travertín. Vo vykopaných ryhách sa nenašli žiadne archeologické nálezy. Ojedinelé boli nálezy paleobotanického charakteru (odtlačky lístia a ihličia v mäkkom travertíne – prevažne v penovci). Predpokladaný priebeh a charakter fortifikácie Na Skale musí overiť sondážny výskum. Časť terénnych nerovností predstavuje terasové úpravy súvisiace s novovekými poľnohospodárskymi parcelami.

L i t e r a t ú r a

Bárta 1968 - J. Bárta: Pravek Liptova. Krásy Slov. 7, 1968, 253 – 257.

Giertlová-Kučerová 2003a - M. Giertlová-Kučerová: Archeologický výskum „Spišská Belá, miestna časť Strážky, interiér a areál rímskokatolíckeho Kostola sv. Anny". Výskumná nálezová správa 4/2003. Nepublikované. Archív Múzea Kežmarok. Kežmarok 2003.

Giertlová-Kučerová 2003b - M. Giertlová-Kučerová: Dodatok k nálezovej správe z archeologického výskumu „Spišská Belá, miestna časť Strážky, interiér a areál rímskokatolíckeho Kostola sv. Anny." Dodatok výskumnej nálezovej správy. Nepublikované. Archív Múzea Kežmarok. Kežmarok 2003.

Holčík 1971 - Š. Holčík: Výsledky archeologického prieskumu v okolí kostola v Strážkach. In: M. Griger (zost.): Spišská Belá. Vlast. Zbor. 2, 1971, 114 – 117.

Hunka 2007 - J. Hunka: Poklad strieborných mincí. In: P. Roth a kol.: Hniezdne. Hniezdne 2007, 159 – 163.

Janšák 1951 - Š. Janšák: Výkaz práce. Výskumná nálezová správa 2434/51. Nepublikované. Archív AÚ SAV. Nitra 1951.

Mihályiová 2008 - J. Mihályiová: Výskumná nálezová správa 16 599/08. Nepublikované. Archív AÚ SAV. Nitra 2008.

Neudeck 1880 - J. Neudeck: Germanische Befestigungen des oberen Waagthales. Mitt. Anthr. Ges. Wien 9, 45.

Roth 1994 - P. Roth: Výsledky prieskumu v okrese Stará Ľubovňa v rokoch 1990-1991. Štud. Zvesti AÚ SAV 30, 1994, 247 – 268.

Roth 1996 - P. Roth: Výsledky prieskumu v okrese Stará Ľubovňa v rokoch 1992-1994. Štud. Zvesti AÚ SAV 32, 1996, 61 – 81.

Slivka/Vallašek 1991 - M. Slivka/A. Vallašek: Hrady a hrádky na východnom Slovensku. Košice 1991.

Soják 2006 - M. Soják: Pred prvou písomnou zmienkou. In: Z. Kollárová (zost.): Spišská Belá. Prešov 2006, 23 - 51, 130.

Soják 2010 - M. Soják: Richnava v archeologických svedectvách. In: I. Chalupecký (ed.): Dejiny Richnavy. Richnava 2010, 35 – 56.

Súpis - Súpis pamiatok na Slovensku, 2. Bratislava 1968.

AUSGEWÄHLTE DURCH INVESTITION AUSGELÖSTE GRABUNGEN IN DER ZIPS UND IN DEN ANDEREN REGIONEN DER SLOWAKEI. Die Archäologen richteten die Aufmerksamkeit auf verschiedene Investitionsvorhaben in der Zips und in den umliegenden Regionen der Slowakei (Ge-

mer-Gebiet, Liptov-Gebiet). In der Zips wurde die Grabung in den folgenden Bezirken durchgeführt: Gelnica (Kluknava), Kežmarok (Spišská Belá-Strážky), Levoča (Levoča), Spišská Nová Ves (Žehra) und Stará Ľubovňa (Hniezdne). In Kluknava - im Hof des Kastells - wurden zwei Schnitte angelegt. In einem der Schnitte wurde der Rest einer Kulturgrube mit den Funden aus dem 15. Jh. untersucht, d.h. aus der Zeit vor dem Bau des renaissance-barocken Schlosses (Abb. 136: 1 – 6, 9, 10). Zwei Exemplare der gespaltenen Steinindustrie haben epipaläolithisches bis mesolithisches Alter (Abb. 136: 7, 8). In Spišská Belá, Teil Strážky, wurde bei der Kirche der hl. Anne mit Hilfe von sechs Schnitten der Verlauf einer Kirchenumfassungsmauer vom Ende des Mittelalters bis zum Anfang der Neuzeit erfasst (Abb. 135). Gleichzeitig wurden mehrere Reste von Skelettgräbern vom Mittelalter und besonders aus der Neuzeit zusammen mit Funden von Glasperlen, Münzen, Scherben und anderen Kleingegenständen entdeckt. Vereinzelt wurden Besiedlungsspuren aus der späten Römerzeit(?) und aus dem 13. Jh. belegt. Seltene Belege der Besiedlung aus dem Äneolithikum bis zur Spätbronzezeit (Scherben) wurden bei der Begehung der Fundstelle Žehra – Flur Koniarňa gewonnen. Diese Fundstelle liegt unterhalb des Travertinkomplexes Dreveník, der zu einer bekannten polykulturellen archäologischen Höhenfundstelle gehört, von der die Kulturschicht auf die untersuchte Fläche zusammen mit den bereits erwähnten Funden angeschwemmt wurde. Die Geländeaktivitäten auf den anderen im Beitrag erwähnten Fundstellen (aus der Zips, aus dem Gemer-Gebiet, dem Liptov-Gebiet) waren negativ.

VÝSKUM NA NÁMESTÍ V SPIŠSKEJ BELEJ

Marián S o j á k - Martin S t e j s k a l

S p i š s k á B e l á (okr. Kežmarok), intravilán, námestie (pri Mestskom úrade), sídlisko, cintorín, kanalizácia, predstihový záchranný výskum, stredovek (14. – 15. stor.), novovek. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra – pracovisko Spišská Nová Ves.

Archeologický výskum vyvolala úprava verejných priestranstiev v Pamiatkovej zóne historického jadra mesta Spišská Belá, a to medzi oplotením Kostola sv. Antona Pustovníka a budovou Mestského úradu Spišská Belá (niekdajšia radnica). Realizoval ho AÚ SAV Nitra v spolupráci so SNM – Spišským múzeom v Levoči, a to v zmysle vydaného rozhodnutia KPÚ Prešov č. spisu PO-07/1003-03/4501/Lk zo dňa 17. 05. 2007.

Archeologický výskum sa uskutočnil formou sondáže na vytypovaných miestach dotknutej polohy, a to tak, aby sa obsiahol celý priestor určený na rekonštrukciu. Sledovaná plocha sa rozkladá na miernom svahu so sklonom na sever až severovýchod, v nadmorskej výške okolo 636 m. V minulosti bol areál čiastočne zastavaný, avšak budovy sa asanovali, priestor splanírovaľ a čiastočne vyrovnal novými násypmi. Jeho väčšia časť slúžila ako námestie s parkovou úpravou. V stredoveku išlo o centrum námestia v susedstve s historicky dôležitými stavebnými objektmi – radnicou (postavenou okolo roku 1515 a v roku 1696 prebudovanou) a farským kostolom (pôvodom zo 60-tych rokov 13. stor. s neskoršími stavebnými úpravami). V renesančnom období (najneskôr koncom 16. stor.) tu postavili zvonicu, na ktorú sa napája ohradový múr Kostola sv. Antona Pustovníka (*Súpis pamiatok 3*, 147 – 150).

O p i s s o n d (o b r. 1 3 7: 1)

Sondy I (1 x 10 m) a **II/08** (1 x 8 m) boli z hľadiska výskytu archeologických objektov, kultúrnej vrstvy a dôležitejších nálezov negatívne. Výskumom sa ukázalo, že v minulosti došlo k terénnej úprave tohto priestoru, pri ktorej sa pôvodný terén odstránil až po úroveň sterilného podložia. Nad ním sa doložili novodobé navážky (zreteľné v profiloch) s nálezmi odpadkového charakteru (glazúrované črepy, tehly, stavebná deštrukcia, dve mince z obdobia druhej svetovej vojny a pod.). Nemožno vylúčiť, že jednotlivé terénne úpravy súvisia so stavebnými aktivitami v parkovom priestore, t. j. s výstavbou pôvodného pamätníka M. R. Štefánika (odhaleného v roku 1939), neskôr asanovaného a nahradeného pamätníkom padlých v druhej svetovej vojne (v roku 1958).

V **sonde III/08** (cca 1 x 8 m), pred vstupom do zvonice, sa zachytil priebeh historickej kanalizácie, ktorej časť slúži dodnes svojmu funkčnému využitiu. Kanalizácia pozostávala z kamenného muriva prekrytého tehlovou klenbou a z dna vyloženého okruhliakmi. Jej prieskum (F. Miháľ) ukázal na priebeh v smere S-J, pričom sa stáča v juhovýchodnom a pokračuje vo východnom smere až k Múzeu J. M. Petzvala. V severnom smere je prerušená novodobým oporným múrom nad miestnym parkoviskom. Výskum kanalizácie vylúčil ústne tradovanú existenciu „podzemných únikových chodieb", na ktoré sa údajne narazilo počas viacerých stavebných aktivít v meste (napr. v 50-tych a 60-tych rokoch 20. stor. pred zvonicou, v roku 2005 pred evanjelickou farou a pod.; *Soják 2006*, 49). Datovanie vzniku kanalizácie je problematické. Podľa charakteru tehál je zrejmé, že bola zaklenutá na sklonku 19. stor.

Sondy IV (1 x 8 m) a V/08 (1 x 8 m) boli situované severne od zvonice. V sonde IV/08, so sterilným podložím v hĺbke 1 – 1,3 m, sa doložili pozostatky hrobov z prikostolného cintorína, ktorého areál pôvodne siahal ďalej za

hranicu novodobého ohradového múru farského kostola. Okrem fragmentov ľudských kostí v zásypových vrstvách sa v hĺbke jeden meter od úrovne dnešného terénu čiastočne zachytil a preskúmal zvyšok detského hrobu z obdobia stredoveku až novoveku. Z novovekých nálezov možno spomenúť zlomok fajky, drobné zvyšky driev z rakiev a najmä bronzové (niektoré postriebrené) šatové spínadlá (obr. 137: 2), špendlíky, drôtiky a organický materiál (textílie, koža, lyko), pochádzajúce z poškodených hrobov. Ojedinelé boli drobné črepy zo 14. – 15. a 15. – 16. stor. Výskum sa zameral aj na zistenie priebehu pôvodného ohradového múru kostola. Sonda vo východnej časti siahala k päte novodobého oplotenia, z ktorého sa odkryli plytké základy. Výskumom sa nezachytil predpokladaný starší ohradový múr. Súčasná podoba oplotenia azda súvisí s úpravami okolo roku 1910, keď sa odstránil pôvodný múr a vymurovalo sa nové s nadstavenou železnou konštrukciou.

V **sonde V/08**, napájajúcej sa kolmo a na stred predchádzajúcej sondy, sa narazilo na zvyšok základu murovanej stavby, asanovanej v 80-tych rokoch 20. stor., známej zo starších fotografií. Pravdepodobne išlo o špitál, vydržiavaný z almužien a na náklady fary, spomínaný v písomných prameňoch už v roku 1676 (*Endrödi/Malovcová 2006*, 113, pozn. 81). Pôvodne drevený objekt bol v roku 1774 nahradený kamenným, s použitím materiálu zo zaniknutého Kostola sv. Valentína. Pred rokom 1871 bol špitál presťahovaný do iného objektu v meste (*Kollárová 2006*, 153). V sonde V/08 sa nenašli žiadne archeologické nálezy. Pri asanácii vyššie uvedeného objektu došlo k odstráneniu pôvodného terénu až po sterilné podložie.

L i t e r a t ú r a

Endrödi/Malovcová 2006 - J. Endrödi/B. Malovcová: Náboženské pomery do roku 1918. In: Z. Kollárová (zost.): Spišská Belá. Prešov 2006, 98 – 128.

Kollárová 2006 - Z. Kollárová: Kultúrna, spolková a zdravotnícka činnosť do roku 1918. In: Z. Kollárová (zost.): Spišská Belá. Prešov 2006, 147 – 156.

Soják 2006 - M. Soják: Pred prvou písomnou zmienkou. In: Z. Kollárová (zost.): Spišská Belá. Prešov 2006, 23 – 51.

Súpis pamiatok 3 - Súpis pamiatok na Slovensku 3. Bratislava 1969.

GRABUNG AUF DEM PLATZ IN SPIŠSKÁ BELÁ. Spišská Belá (Bez. Kežmarok), Gemeindegebiet, Platz (beim Stadtamt), Siedlung, Friedhof, Kanalisation, Vorsprungsgrabung, Mittelalter (14.-15. Jh.), Neuzeit. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra - Institut in Spišská Nová Ves. Die Grabung wurde auf dem Platz in Spišská Belá durchgeführt, zwischen dem Gebäude des Stadtamts (historisches Rathaus) und dem renaissancezeitlichen Rathaus. Es wurden Schnitte angelegt und es zeigte sich, dass in der Vergangenheit das Gelände des untersuchten Raums verändert wurde. Die ursprüngliche Oberfläche wurde bis zum Niveau des sterilen Untergrunds beseitigt (Abb. 137: 1). Über dem Untergrund wurden neuzeitliche Aufschüttungen (in den Profilen sichtbar) mit Funden des Abfallcharakters belegt (glasierte Scherben, Ziegel, Baudestruktion, zwei Münzen aus dem Zweiten Weltkrieg). Im Schnitt III/08 wurde der Verlauf einer historischen Kanalisation (vom 19. Jh.?) erfasst. Sie bestand aus steinerner Mauer überdeckt mit Ziegelgewölbe und der Boden war mit Rollsteinen ausgelegt. Die Schnitte IV und V/08 waren nördlich des Glockenturms situiert. Im Schnitt IV/08 wurden die Reste von Gräbern aus dem Friedhof neben der Kirche belegt, dessen Gelände ursprünglich bis zur Grenze der neuzeitlichen Umfassungsmauer der Pfarrerkirche reichte. Außer den Fragmenten von Menschenknochen in den Verschüttungsschichten wurde der Rest eines Kindergrabs aus dem Mittelalter und der Neuzeit teilweise erfasst und untersucht. Von den neuzeitlichen Funden können folgende Funde erwähnt werden: das Bruchstück einer Pfeife, kleine Reste von Holzstücken aus den Sargen und besonders Kleidungsspangen (Abb. 137: 2), Stecknadeln, Drähte und organische Stoffe (Textilien, Leder, Bast). Alle diese Funde stammen aus den gestörten Gräbern. Kleine Scherben vom 14.-15. Jh. und 15.-16. Jh. kamen vereinzelt vor. Die Grabung hatte auch zum Ziel, den Verlauf der ursprünglichen Umfassungsmauer der Kirche festzustellen. Im Schnitt V/08 wurde der Rest der Grundmauer von einem gemauerten Bauwerks gefunden, das in den 80er Jahren des 20. Jh. assaniert wurde. Das Bauwerk ist von den älteren Fotos bekannt. Es handelte sich wahrscheinlich um ein Krankenhaus, das von den Almosen und auf Kosten des Pfarrhauses finanziert wurde. Das Pfarrhaus wird in den schriftlichen Quellen schon in 1676 erwähnt. Im Schnitt V/08 wurden keine archäologischen Funde entdeckt.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BOROVCIACH

Danica Staššíková-Štukovská

Borovce (okr. Piešťany), intravilán, Rakovická uličk a a Chríb, sídlisko, kultúra lineárna. Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Záchranný výskum bol vyvolaný stavbou kanalizačnej ryhy vetvy AA-1, m0-0,733. Stavba čiastočne prechádzala dávnejšie archeologicky preskúmaným miestom časti pohrebiska s výklenkovými hrobmi, ktoré sa tu nachádza a je dlhodobo tematicky skúmané autorkou tohto príspevku. Vedením AÚ SAV poverený vedúci tohto výskumu bol P. Bednár. Kanalizačná ryha bola skúmaná len v rozsahu stavby, teda základnej ryhy situovanej v strede miestnej komunikácie a prípojok k jednotlivým domom. Pokiaľ to bolo možné sa ryhou zasiahnuté objekty odkrývali ručne, bez možnosti rozšírenia za hranicu výkopu. V časti Rakovická ulička bolo v rozsahu ryhy preskúmaných osem fragmentov objektov, z ktorých kultúrne výraznejšie nálezy obsahovali štyri objekty. Išlo o črepy kultúry lineárnoej. V časti ryhy hĺbenej medzi Rakovickou uličkou a Chríbom boli označené dva objekty, ktoré obsahovali nevýrazné nálezy, a ktoré kultúrne možno podľa štruktúry zásypu považovať za praveké. Práce na ryhe boli prerušené v októbri. Presný dátum pokračovania nebol známy.

Záchranný výskum v rozsahu kanalizačnej ryhy potvrdil dávnejšie tematickým výskumom zistený rozsah súvislého pochovávania pohrebiska s výklenkovými rohmi v časti Rakovická ulička, čo možno považovať za dôležitý prínos pre dlhodobý tematický projekt zameraný na pôvod výklenkových hrobov v kultúre Slovanov, ktorého sú Borovce významnou súčasťou.

RETTUNGSGRABUNG IN BOROVCE. Borovce (Bez. Piešťany), Gemeindegebiet, Straße Rakovická ulička und Chríb, Siedlung, Linearbandkultur. Deponierung von Funden: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Die Rettungsgrabung wurde durch den Bau einer Kanalisationsrinne ausgelöst. Ein Teil des betroffenen Raums wurde schon in der Vergangenheit archäologisch untersucht - es handelt sich um ein Gräberfeld mit Nischengräbern. Die Grabung im Ausmaß der Baurinne (0,8 m breit, 140-300 cm tief) wurde manuell oder durch Prospektion durchgeführt Es wurden zehn Fragmente von Objekten bezeichnet, von denen mindestens vier der Linearbandkultur zuzuordnen sind, zwei Objekte in die Urzeit zu datieren sind (sie enthielten keine ausgeprägten Funde) und vier Objekte sind kulturell nicht eingestuft wurden. Es wurden die Erkenntnis über die bisherige thematische Grabung und das Ausmaß der kontinuierlichen Bestattung des Gräberfeldes mit Nischengräbern im Teil Rakovická ulička indirekt bestätigt.

VÝSKUMY VIHORLATSKÉHO MÚZEA V HUMENNOM

Ivana Strakošová

1. Nižná Vôľa (okr. Bardejov), Kostol Narodenia Panny Márie, predstihový výskum, novovek. Bez nálezov.

Predstihový výskum sa na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu v Prešove konal v exteriéri kostola. Vyvolali ho plánované stavebné úpravy (odvlhnutie obvodového muriva). Kostol je klasicistickou stavbou s barokovými prvkami postavenou podľa projektov stavebného úradu Komory v rokoch 1823 – 1826 a koncom 19. stor. bol reštaurovaný. Ide o jednoloďovú stavbu s polkruhovým presbytériom, pristavanou južnou sakristiou, ku ktorej bola v druhej polovici 20. stor. pribudovaná ďalšia miestnosť a predstavanou západnou vežou. Fasáda je členená lizénami (*Súpis 1968*, 386). Stavba sa nachádza v strede obce na pravom brehu potoka Čermošina, na umelej terase vytvorenej na severnom svahu nad potokom.

Výskum, ktorého účelom bolo zistenie staršej stavebnej fázy, resp. pochovávania pri kostole bol realizovaný sondážnou metódou a následným sledovaním výkopových prác. Sonda bola situovaná k severnej exteriérovej stene presbytéria v mieste jeho napojenia na loď kostola.

Výsledky výskumu nepreukázali existenciu staršej stavby na mieste dnešného kostola, ani pochovávanie pri kostole. Základové a nadzákladové murivo je kompaktné, uložené v rovnakej hĺbke a previazané.

2. S n i n a (okr. Snina), intravilán, parkovisko pri nemocnici, záchranný výskum, novovek. Bez nálezov.

Výskum bol realizovaný na základe rozhodnutia KPÚ v Prešove z dôvodu rekonštrukcie parkoviska pred nemocnicou. Skúmané plochy susedia s torzom anglického parku okolo budovy kaštieľa v Snine postaveného v roku 1781 v klasicistickom slohu. Skúmaná plocha sa nachádza v juhozápadnej časti mesta, na ľavobrežnej terase nad ohybom rieky Cirocha.

Sledovaním výkopových prác pre inžinierske siete sme mali v prípade potreby zabrániť ďalšej devastácii stavieb patriacich do komplexu kaštieľa (hospodárske stavby, záhradná architektúra a pod.). Pravdepodobne už výstavba jestvujúcej cestnej komunikácie a areálu nemocnice staršie stavby zničila a tak boli výsledky výskumu negatívne.

3. K a m e n i c a n a d C i r o c h o u (okr. Humenné), K o s t o l s v. Š t e f a n a, predstihový výskum, 16. stor.(?) – novovek. Uloženie nálezov: Vihorlatské múzeum, Humenné.

Výskum sme realizovali na základe rozhodnutia KPÚ v Prešove v interiéri aj exteriéri kostola. Dôvodom boli plánované stavebné úpravy (rekonštrukcia rozvodov elektroinštalácie a uloženie podlahového kúrenia). Dnešný kostol bol postavený v luiséznom slohu v roku 1782. obnovený bol v roku 1935 a úprava interiéru bola realizovaná aj v 80-tych rokoch 20. stor. Jednoloďová stavba so štvorcovým segmentovým uzáverom presbytéria a vežou vstavanou do hlavnej fasády. Na severnej strane presbytéria je pôvodná sakristia, ku ktorej bola v rámci sledovaných stavebných prác pristavaná ďalšia časť (*Súpis 1968*, 11). Stavba je situovaná do severovýchodnej časti obce, na pravý breh miestneho potoka, ktorý je prítokom rieky Cirocha. V jeho susedstve stojí kaštieľ postavený v poslednej tretine 18. stor.

Výskum v interiéri bol realizovaný sondážnou metódou po celej dĺžke stavby v smere V-Z a priečnou sondou v mieste víťazného oblúka. V exteriéri sme sondu umiestnili pri severnom obvodovom murive lode.

Po odstránení terajšej dlažby uloženej v pieskovom lôžku sme narazili na staršiu (1935?), pieskovcovú dlažbu v štrkovo vápenatom lôžku. Pod ňou sa nachádzala 50 až 53 cm hrubá vrstva sutiny. Nálezový materiál predstavoval desať črepov z hrncovitých nádob s glazovaným povrchom. V presbytériu a západnej časti lode sa pod touto vrstvou zachovala v malých fragmentoch tehlová dlažba. Nasledujúca "kultúrna" vrstva bola zistená na celej skúmanej ploche. Mala hrúbku 80 až 83 cm a obsahovala množstvo poškodených zlomkov ľudských kostí v sekundárnej polohe. Z tejto vrstvy pochádzali nálezy železných klincov z truhiel, päť železných jazýčkov z praciek, fragment komorovej kachlice a zlomku okrajovej lišty sklenéného okenného terča. Hrobové jamy boli zničené pri stavbe dnešného kostola, pravdepodobne pri hľadaní drahých kovov. Podložie bolo tvorené ílovitou hlinou premiešanou s hrudkami vápencového zlepenca.

Nepoškodená hrobová jama, v ktorej bola v smere S-J uložená kostra muža, kopírovala dno základovej ryhy staršej stavby. Kostra ležala na chrbte a horné končatiny boli uložené voľne vedľa tela. V hrobe sa nenašli žiadne milodary.

Staršie murivo kooptujúce s dnešnou stavbou bolo zistené iba v sondách situovaných do priestoru víťazného oblúka. Išlo o základové murivo (šírka cca 100 cm) a časť nadzákladového muriva oddeľujúceho svätyňu od lode, ako aj časť južného obvodového muriva lode a presbytéria (šírka 87 cm). Murivo bolo navzájom previazané, stavané z lomového kameňa a riečnych okruhliakov spájaných piesčito vápenatou maltou. Základové murivo malo výšku 156 cm a siahalo do hĺbky 193 cm od úrovne dnešnej dlažby kostola.

V sonde situovanej na vonkajšej strane severného obvodového muriva lode neboli zistené pozostatky staršieho muriva a nálezový materiál predstavovali dva črepy z bočných stien komorovej kachlice, železný jazýček z pracky a fragment železného klinca.

Zhodnotenie výsledkov výskumu

Odkryté základy v mieste napojenia presbytéria na loď kostola naznačujú existenciu staršej stavby, o ktorej sa zmieňujú písomne pramene zo 16. stor. (*Uličný 2001*, 476, 477). Jestvujúca stavba kostola s ňou korešponduje v mieste základov stavby pod víťazným oblúkom. Podľa pozície vonkajšieho muriva na južnej strane staršej stavby a absencii základov v západnej časti skúmanej plochy môžeme predpokladať, že bola menších rozmerov a posunutá mierne (maximálne 2 m) na sever, ako dnešný kostol. Nálezový materiál z výskumu môžeme iba rámcovo datovať do 18. stor., okrem zlomku staršieho terčového skla.

L i t e r a t ú r a

Súpis 1968 - Súpis pamiatok na Slovensku, 2. Bratislava 1968.
Uličný 2001 - F. Uličný: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy. Michalovce 2001.

GRABUNGEN DES MUSEUMS VIHORLATSKÉ MÚZEUM IN HUMENNÉ 1. Nižná Vôľa (Bez. Bardejov), Kirche der Geburt der Jungfrau Maria, Vorsprungsgrabung, Neuzeit. Ohne Funde. Der Zweck der Grabung, die durch Bauarbeiten ausgelöst wurde, bestand darin, die ältere Bauphase, bzw. Bestattungen bei der Kirche festzustellen. Die Grabung war negativ.
2. Snina (Bez. Snina), Gemeindegebiet, Parkplatz beim Krankenhaus, Rettungsgrabung, Neuzeit. Ohne Funde. Auf der Fläche, die sich unmittelbar am Gelände des Schlosses von 1781 befindet, wurden Ausschachtungsarbeiten verfolgt, um die Zerstörung von weiteren neunzehn Bauwerken, die zum Komplex des Schlosses gehören, zu verhindern. Bei den in der Vergangenheit durchgeführten Bauarbeiten wurden wahrscheinlich ältere Bauten zerstört. Die Grabung brachte keine Ergebnisse.
3. Kamenica nad Cirochou (Bez. Humenné), Kirche des hl. Stephan, Vorsprungsgrabung, 16. Jh.(?) – Neuzeit. Deponierung von Funden: Museum Vihorlatské múzeum, Humenné. Die Grabung wurde infolge der Bauarbeiten im Inneren der Kirche durchgeführt. In den Schnitten, die längs des Bauwerks und quer auf die Stelle des Triumphbogens orientiert waren, wurden Reste einer älteren Mauer eines sakralen Bauwerks festgestellt, dessen Existenz die in den schriftlichen Quellen vom 16. Jh. angeführten Berichte belegen. Die Sohle der Fundamentenrinne lag in einer Tiefe von 193 von dem heutigen Niveau des Steinpflasters. Das ursprüngliche Bauwerk war wahrscheinlich kleiner als das jetzige Bauwerk von 1782. Das Fundmaterial von der Grabung ist sehr arm (Bruchstücke der Gebrauchs- und Baukeramik, Eisennägel, eiserne Gürtelzungen, das Fragment von dem Rand einer Fensterplatte aus Glas). In der „Kulturschicht" wurden viele beschädigte, sekundär gelegte Menschenknochen gefunden. Das einzige ungestörte Grab kopierte den Boden der Fundamentenrinne eines älteren Bauwerks an der Stelle unter dem Triumphbogen. Es enthielt kein Inventar. Das Fundmaterial lässt sich ungefähr in das 18. Jh. datieren.

SÍDLISKO SEVEROKARPATSKEJ SKUPINY V STANKOVANOCH

Víťazoslav S t r u h á r

S t a n k o v a n y (okr. Ružomberok), poloha M l y n o v á, úpätie svahu, stavebný výkop, severokarpatská skupina, mladšia doba rímska – počiatok sťahovania národov. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok.

Lokalita leží na severnom úpätí kopca Hôrka, situovanom nad pravobrežnou terasou Váhu, po pravej strane vstupu do Škutovej doliny. V roku 2002 sa pri kopaní vodovodnej prípojky cca 30 – 40 m severovýchodne od oplotenia miestneho cintorína, narazilo na archeologické nálezy, ktoré ležali v hĺbke približne 55 – 60 cm. Nálezový súbor reprezentovali črepy masívnej zásobnice s okružím a rytou vlnicovitou výzdobou na vydutí. Identické zásobnice poznáme z viacerých liptovských nálezísk severokarpatskej skupiny, predovšetkým z výšinných hradísk (Turík, Liptovská Mara-Havránok, Liptovský Ján), objavujú sa však aj na otvorených sídliskách, prípadne jaskyniach (Liskovská jaskyňa, Prosiecka vyvieračka). Oprávnene môžeme predpokladať, že tieto masívne zásobnice na potraviny boli charakteristickým inventárom sídlisk horizontu zo začiatku sťahovania národov v náplni severokarpatskej skupiny.

Význam tohto objavu je predovšetkým v tom, že v tejto časti Liptova, medzi Hrboltovou a Kraľovanmi, nepoznáme žiadne doklady osídlenia, nakoľko práve v tomto úseku je považské údolie zúžené a v dobe vyššieho prietoku rieky mohlo byť v minulosti ťažko priechodné. Obyvatelia sídliska na vyvýšenej terase tak mohli kontrolovať tento úsek hlavnej považskej komunikačnej línie, ako aj jeden z prirodzených prechodov na Oravu cez Škutovu dolinu. V čase neschodnosti údolnej komunikácie pozdĺž povodia Oravy pri Kraľovanoch mohla tadiaľto prechádzať aj jedna z vetiev známej Jantárovej cesty. Zatiaľ jediným dokladom z doby rímskej v tejto časti Liptova je sestercius cisára Vespasiana z prvého storočia n. l., ktorý sa našiel niekedy pred rokom 1936 v neďalekej Ľubochni. Datovanie malého, dnes už zničeného, opevnenia v polohe Turnisko medzi Hubovou a Ľubochňou do púchovskej kultúry, resp. doby rímskej je zatiaľ otázne (*Struhár 2007*, 31, 32).

L i t e r a t ú r a

Struhár 2007 - V. Struhár: Dávnovekí obyvatelia liptovských hôr a dolín. In: P. Vítek/S. Churý a kol.: V stopách dávno odviateho času. Monografia obcí, Komjatná, Stankovany, Hubová, Švošov a Ľubochňa. Banská Bystrica 2007, 19 – 35.

SIEDLUNG DER NORDKARPATISCHEN GRUPPE IN STANKOVANY. Stankovany (Bez. Ružomberok), Flur Mlynová, Bachterrasse, Bauaushub, nordkarpatische Gruppe, jüngere Römerzeit. Deponierung von Funden: Museum Liptovské múzeum, Ružomberok. Die Fundstelle liegt am nördlichen Hang des Berges Hôrka, der oberhalb der rechtsuferigen Terrasse des Flusses Váh, auf der rechten Seite des Eingangs in das Tal Škutová dolina, situiert ist. Bei der Ausschachtung des Wasserleitungsanschlusses wurden Scherben von einem massiven Vorratsgefäß mit Gekröse und Verzierung auf der Wölbung gefunden. Solche Scherben stellen einen häufigen Fund in Siedlungen und Burgwällen der nordkarpatischen Gruppe vom Anfang der Völkerwanderungszeit dar. In diesem Teil des Liptov-Gebiets, zwischen Hrboltová und Kraľovany, waren bis jetzt keine Besiedlungsbelege bekannt und die hiesigen Bewohner kontrollierten offensichtlich den Fluss wie auch den Übergang in die benachbarte Region Orava.

NOVÉ HRADISKO V TURÍCKEJ DOLINE

Víťazoslav S t r u h á r - Štefan S á l i š

T u r í k (okr. Ružomberok), Turícka dolina, poloha Z a H r a d i š ť o m, skalný ostroh, prieskum, zber a amatérsky výkop, neskorý eneolit, badenská kultúra, mladšia doba rímska. Uloženie nálezov: Liptovské múzeum, Ružomberok a dočasne súkromná zbierka.

Na základe informácie od amatérskeho spolupracovníka, ktorý identifikoval v katastri obce nové nálezisko, bol vykonaný prieskum a dokumentácia nálezov, ktoré pochádzali zo starších zberov na lokalite a v jej okolí.

Osada Turík leží v dolnej časti Liptovskej kotliny, pri vstupe do jednej z dolín Chočských vrchov, v predpolí Veľkého Choča. Približne 500 m od posledných domov dediny sa Turícka dolina rozvetvuje pod rozsiahlym južným svahom masívu Hradištia (Hradište). Odbočkou naľavo je možné dostať sa ďalej smerom popod masív Predného Choča na Valaskú Dubovú a ďalej až na Oravu. Pravá dolinka obchádza vrch Hacnikov (kóta 89) a asi po kilometri končí uzáverom strmého svahu. Samotná lokalita sa nachádza asi na 700 metroch, nad úzkou dolinkou, ktorá je z východnej strany tvorená svahmi vrchu Smrekov. Poloha je situovaná na hrane východného výbežku Hradišťa, ktorý tu tvorí výrazný skalný ostroh s prevýšením cca 30 m od ústia doliny. Vrcholová plošina sa rozkladá na neveľkej ploche vápencového výbežku s rozlohou približne 20 x 50 m, zo západnej, južnej a východnej strany chránenej strmými skalnými zrázmi. Z východu je ochrana zosilnená navyše v teréne dobre viditeľným valom, ktorá prebieha v dĺžke niekoľko desiatok metrov a zo severu je zabezpečený vstupnou bránou. Smerom na sever potom val pokračuje pozdĺž hrany upravenej terasy, kde sa dá predpokladať ďalšia časť hradiska. Atraktivitu lokality s výborným rozhľadom ešte zvýrazňuje malá, zatiaľ neevidovaná jaskyňa, nachádzajúca sa na vrcholovom plató.

Nálezy pochádzajú ako z výkopu na vrchole hradiska, tak spod východného svahu, kde v niekoľkých rozkopaných jamách je možné nájsť pod lesným humusom niekoľko cm vrstvu planírky s bohatým inventárom keramiky a zvieracích kostí. Na niektorých miestach sú viditeľné stopy po detektoristoch.

Súbor nálezov (obr. 138 – 140), ktorý sme vyzbierali tvoril výrazný materiál, a niet pochýb, že patrí neskorej badenskej kultúre, známej z viacerých liptovských nálezísk (*Struhár 2001a*). Inventár tvorili predovšetkým zlomky hrncov, zásobníc a misiek s typickou výzdobou, ako je plastická presekávaná a vypichovaná páska pod okrajmi a na tele, rady vpichov a vrypov, klasické kanelúry, ryté línie v usporiadaní do V-trojuholníkov a slamovaním zdrsnený povrch. Analógie k materiálu je možné nájsť najmä na neďalekom sídlisku v Bešeňovej (*Struhár 2002*). Objavili sa však aj niektoré prvky, ktoré sme zatiaľ v nálezoch z ostatných lokalít nepozorovali. Ide predovšetkým o keramiku zdobenú tzv. voštinovaním, resp. výzdobou v tvare včelieho plástu, ktorú poznáme najmä zo sídlisk zo záveru eneolitu na východnom Slovensku (*Bátora 1983*). Úplne novým prejavom je nález tenkostennej keramiky, ktorá je zdobená typickým mladoeneolitickým motívom V-trojuholníkov technikou brázdeného vpichu (obr. 138: 9, 13; 140: 8). Takáto ornamentácia je v tunajšom badenskom kultúrnom prostredí nezvyčajná a indikuje možnosť širších vzťahov z inými súvekými neskoroeneolitickými kultúrami, predovšetkým na juhozápadnom Slovensku, ako aj smerom na sever za karpatským ohybom.

Významným počtom je v nálezovom súbore, ktorý pochádza predovšetkým zo starších amatérskych prieskumov zastúpená štiepaná industria, s výraznými tvarmi nástrojov a rôznorodou surovinovou skladbou (rádiolarity, pazúriky, kremene, limnosilicit). Brúsená industria, v ktorej skladbe sú okrem

sekeriek a sekeromlatov tiež vývrtky a nedokončené polotovary, dokladá miestnu produkciu nástrojov. Výraznú zložku tvoria tiež početné kostené šidlá a dláta. Zatiaľ jediným nálezom kovových predmetov je medená strelka s tŕňom a spona mladorímskeho charakteru. Zaujímavým nálezom zostáva napokon fragment ľudskej sánky, nájdený na vrchole.

Novoobjavená lokalita predstavuje významný posun v skúmaní eneolitického osídlenia Liptova, pretože popri viacerých otvorených polohách a zničených predpokladaných výšinných sídliskách predstavuje prvé evidentné opevnené hradisko v tejto časti Slovenska. Bohaté nálezy dokladajú že nejde len o krátkodobé osídlenie, ale trvalejšie sídlo nositeľov badenskej kultúry. Zvyšky mazanice z medzibrvnových medzier svedčia o existencii väčších zrubových stavieb.

Spracovanie fondu sľubuje nové indície pri riešení kultúrnych pomerov zo záveru neskorej doby kamennej až začiatkov doby bronzovej. Ak opomenieme ojedinelý nález rímskej spony, môžeme predpokladať, že opevnenie súvisí práve s osídlením badenskou kultúrou.

Navyše sa ukazuje, že táto časť Chočského pohoria bola v praveku zrejme významným strategickým a komunikačným mikroregiónom kontrolujúcim horské prechody do susednej Oravy a ďalej smerom na sever. V Turíckej doline je to už tretie zistené hradisko v okruhu prakticky niekoľkých stoviek metrov. Južnejšie od tejto lokality, v polohe Dielec sa nachádza hradisko púchovskej kultúry (*Struhár 2001b*) s valom a terasovitými úpravami. Približne 500 m na západ zasa evidujeme významné rozsiahle hradisko lužickej kultúry s neskorším využitím v dobe halštatskej a mladšej dobe rímskej nositeľmi severokarpatskej skupiny (*Struhár 1998*; *Veliačik 1983*).

Kompletný súbor nálezov z tejto významnej polohy bude vyhodnotený v osobitnej štúdii.

Literatúra

Bátora 1983 - J. Bátora: Záver eneolitu a začiatok doby bronzovej na východnom Slovensku. Hist. Carpat. 14, 1983, 169 – 223.

Struhár 1998 - V. Struhár: Lužické a rímske nálezy z Turíka. AVANS 1996, 1998, 155.

Struhár 2001a - V. Struhár: Výšinné sídlisko púchovskej kultúry v Turíku. AVANS 2000, 2001, 197.

Struhár 2001b - V. Struhár: Eneolitické osídlenie Liptova. Súčasný stav poznatkov. In: J. Gancarski (Ed.): Neolit i poczatki epoki brazu w Karpatach Polskich. Krosno 2001, 69 – 87.

Struhár 2002 - V. Struhár: Sídlisko badenskej kultúry v Bešeňovej. In: I. Cheben/I. Kuzma (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín 2001. Nitra 2002, 343 – 362.

Veliačik 1983 – L. Veliačik: Zisťovací výskum na hrádku v Turíku. Štud. Zvesti Aú SAV, 20, 1983, 105 – 111.

NEUER BURGWALL IM TAL TURÍCKA DOLINA. Turík (Bez. Ružomberok), Tal Turícka dolina, Flur Za Hradišťom, Felsensporn, Begehung, Lesefunde, Laienaushub, Spätäneolithikum, Badener Kultur, jüngere Römerzeit. Deponierung von Funden: Museum Liptovské múzeum, Ružomberok und vorübergehend Privatsammlung. Es wurde eine Begehung der befestigten Lage auf dem Felsensporn durchgeführt, die von drei Seiten durch Felsabstürze und einen mit einem Tor endenden Wall auf der östlichen Seite geschützt wird. Das Gipfelplateau hatte die Ausmaße von ca. 20 x 50 m, die Funde stammen aus dem Aushub an der Spitze des Burgwalls, wie auch vom östlichen Hang, wo unter einem Waldhumus eine einige Zentimeter dicke Planierschicht mit Keramik und Tierknochen festgestellt wurde. Den Fundbestand bildete ausgeprägtes Material der späten Badener Kultur (Abb. 138 – 140), die aus mehreren Fundstellen im Liptov-Gebiet bekannt ist (Struhár 2001a). Der Fundbestand war um einige neue Elemente bereichert, wie z.B. um die Bienenwabenverzierung oder um das Motiv von V-Dreiecken, das mit Hilfe der Furchenstichtechnik gemacht wurde. Die Variabilität der Spalt-, Schleifindustrie und der Knochengegenstände wird durch die lokale Bearbeitung belegt. Einen bedeutenden Fund stellen die kupferne Pfeilspitze mit Dorn und die Fibel jungrömischen Charakters wie auch das Fragment eines Menschenschädels dar. Die neu entdeckte Fundstelle stellt den ersten befestigten Burgwall in diesem Teil der Slowakei dar und erhöht somit die Zahl von befestigten Lagen im Tal Turícka dolina auf drei.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM BRATISLAVSKÉHO PODHRADIA – VYDRICA

Tatiana Štefanovičová - Pavol Jelínek - Branislav Kovár - Martin Hanuš - Janka Stehlíková - Veronika Plachá - Pavol Spišák

Bratislava (okr. Bartislava I), poloha Vydrica, sídlisko, pohrebisko ?, eneolit, doba bronzová, doba halštatská, doba laténska, doba rímska, stredovek. Uloženie nálezov: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, Bratislava.

Článok vychádza z predbežnej nálezovej správy záchranného archeologického výskumu na lokalite Vydrica – Podhradie v Bratislave (obr. 141: 1). Práce na skúmanej ploche mali charakter predstihového záchranného výskumu, ich realizátorom bol Slovenský archeologický a historický inštitút. Cieľom bolo preskúmanie a vyhodnotenie archeologických nálezových situácií na miestach budúcej výstavby v južnej časti bratislavského Podhradia. Výskum sa uskutočnil od 1. 6. 2007 do 18. 5. 2008. Širšia predbežná správa bola už publikovaná (*Štefanovičová et all. 2008*). Pri práci sme rešpektovali aj staršie výskumy a analýzy na lokalite (*Vallašek/Plachá 1965; Baxa/Ferus/Klinčoková 1989*, 161 – 169*; 1990*, 37, 38*; Kolník et all. 1993*). Zachytili sme osídlenie z viacerých období praveku a stredoveku.

Najstaršie nálezy

Medzi najstaršie nálezy z lokality patrí sporadický črepový materiál z eneolitu a doby bronzovej. Môžu pochádzať z hradného brala a ich nálezové okolnosti sú sekundárne. Preto jednoznačne najstarším doložením osídlením je torzo porušeného objektu zo západnej časti skúmanej plochy (medzi dnešnou polohou Vodnej veže a zachovalou staršou výstavbou Žižkovej ulice). V objekte sa našli rytím zdobená nádoba a hlinený praslen (s rovnakou výzdobou). Môžeme ho datovať do záveru doby bronzovej alebo do obdobia doby železnej.

Doba laténska

Keramický materiál z tohto obdobia sa nachádzal na celej ploche výskumu. Dôležité sú hlavne nálezy dvoch pecí a nepietne pohodený ľudský skelet, ako i ďalšie izolované kosti z viacerých jedincov vo východnej časti plochy. K dôležitým artefaktom patria aj nálezy mincí a zlomky dávkovacích mincových platničiek. Vrstva s laténskymi nálezmi bola hrubá jeden meter.

Doba rímska

V mladších vrstvách sa nachádzali zriedkavé nálezy z doby rímskej (terra sigilata a rímske tehly). Do tohto obdobia môže patriť aj na hlinu kladený kamenný múr – nárožie. Predbežne sme ho datovali do doby rímskej až sťahovania národov. Samozrejme v tomto prípade ešte musíme počkať na definitívny výklad po spracovaní výskumu. Tak isto nie sme momentálne schopní zaujať názor v otázke, aký je vzťah nových objavov k starším zisteniam o architektúre z doby rímskej v okolí a areáli tzv. Vodnej veži (*Kolník et all. 1993*, 238, 239).

Včasný stredovek

Zo včasného stredoveku sme identifikovali viacero sídliskových vrstiev, predbežne datovaných od prelomu 8./9. až po 11. stor. Medzi včasno-stredoveké nálezy patria objavy niekoľkých vykurovacích zariadení, päť ľudských kostier, zvyšky zhorenej chaty z 11. stor., drobné predmety dokladajúce remeselnú výrobu priamo na lokalite (železiarstvo, kostiarstvo). Význam miesta potvrdzuje aj objav troch veľkomoravských železných hrivien a nádoby, pravdepodobne východného pôvodu, ktorá sa našla v deštrukcii pece zhorenej chaty z 11. stor. (dendrochronologické dáta[6]).

K najvýznamnejším nálezom patria zhorené zvyšky rozsiahlej drevenej stavby (obr. 141: 2, 3). Jej dĺžka je cca 10 m, presnú šírku sa nepodarilo zistiť, pretože sa v teréne nezachovala. Objekt sme predbežne datovali na prelom 8./9. stor.

[6] Dendrochronologický výskum materiálu z Vydrice sa uskutočňuje v Dendrochronologickom laboratóriu Bratislava. Touto cestou chceme poďakovať P. Bartovi za ústretovosť, profesionálny prístup a poskytnutie predbežných výsledkov analýz najmladších vzoriek uhlíkov z Vydrice.

Vrcholný stredovek a novovek

Už od vrcholného stredoveku sledujeme utváranie mestských parciel na Vydrici. Narušené torzá stredovekých architektúr sme zachytili severne a južne od bývalej Vydrickej ulice. Tak isto sme objavili vrstvu z malých lomových a riečnych kameňov, ktorú sme interpretovali ako komunikáciu z obdobia vrcholného stredoveku. Historickú parceláciu sme preskúmali v priestore zaniknutého Brauneckerovho paláca. Výskum ukázal, že pri jeho výstavbe v 18. stor. tu z časti využili staršiu novovekú a pravdepodobne i stredovekú architektúru.

Novoveká Vydrica, známa z písomných, ikonografických prameňov a fotografií bola predmetom najmä stavebno-historického výskumu. Z výskumu pochádza aj viacero bohatých súborov novovekej keramiky ako i iných hnuteľných nálezov.

Záchranný archeologický výskum bratislavského podhradia dokázal existenciu osídlenia vo viacerých obdobiach praveku a stredoveku. Ďalšie výsledky výskumu budeme publikovať priebežne so spracovaním výskumu.

L i t e r a t ú r a

Baxa/Ferus/Klinčoková 1989 - P. Baxa/V. Ferus/K. Klinčoková: Neznáma veža Vodnej veže v Bratislave. Arch. Hist. 14, 1989, 161 – 169.

Baxa/Ferus/Klinčoková 1990 - P. Baxa/V. Ferus/K. Klinčoková: Pokračovanie výskumu Vodnej veže v Bratislave. AVANS 1988, 1990, 37, 38.

Kolník et all. 1993 - T. Kolník/E. Krekovič/L. Snopko/I. Geržová/V. Ferus/J. Hečková: Doba rímska. In: T. Štefanovičová a kol.: Najstaršie dejiny Bratislavy. Bratislava 1993, 210 – 274.

Štefanovičová et all. 2008 - T. Štefanovičová/P. Jelínek/B. Kovár/M. Hanuš/J. Stehlíková/V. Plachá/P. Spišák: Predbežná správa z archeologického výskumu bratislavského Podhradia – Vydrice. Zbor. SNM. 102, Arch. 2008, 249 – 256.

Vallašek/Plachá 1965 - A. Vallašek/V. Plachá: Správa o archeologickom výskume južnej strany bratislavského Podhradia v dobe od 1. VIII. 1964 do 22. X. 1964. Bratislava 1965.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DER BRATISLAVAER VORBURG - VYDRICA. Bratislava (Bez. Bartislava I), Flur Vydrica, Siedlung, Gräberfeld?, Äneolithikum, Bronzezeit, Hallstattzeit, Latènezeit, Römerzeit, Mittelalter. Deponierung von Funden: Slowakisches archäologisches und historisches Institut - SAHI, Bratislava. Der Beitrag geht von dem vorläufigen Fundbericht über die archäologische Rettungsgrabung auf der Fundstelle Vydrica - Vorburg in Bratislava aus (Abb. 141: 1). Bei der Grabung wurden sporadische Artefakte aus älteren Zeitabschnitten entdeckt - Äneolithikum, Bronzezeit. Sie haben jedoch sekundären Charakter. Wahrscheinlich wurden sie aus dem Burgfelsen heruntergeschwemmt, weil es uns nicht gelang, Kulturschichten zu entdecken, aus denen sie stammen könnten. Die älteste belegte Besiedlung stellt deshalb der Torso eines stark beschädigten Objektes aus der Spätbronzezeit und der Altbronzezeit dar.

Latènezeitliche Denkmäler stellen besonders Funde von zwei Öfen und zwei hingeworfene menschliche Skelette dar. Zu den wichtigen Funden gehören Münzen und Bruchstücke von Dosiermünzplatten. Die Schichten aus dieser Zeit sind ziemlich stark (1 m).

Aus den Schichten mit römerzeitlicher Keramik stammen auch Funde von mehreren Fragmenten der unverzierten Terra sigillata und der römischen Ziegel. Die auf Lehm gelegte steinerne Mauer - Ecke - stammt vielleicht auch aus dieser Zeit, aber es handelt sich nur um eine Arbeitshypothese.

Die zahlreichsten Funde stammen aus dem Frühmittelalter. Es wurde wahrscheinlich die Kontinuität der slawischen Besiedlung von der Wende des 8./9. Jh. bis zum 11. Jh. belegt. Von den frühmittelalterlichen Funden sollte die Aufmerksamkeit folgenden Funden geschenkt werden: Funde von mehreren Öfen, Feuerstellen, fünf Kinderskelette, ein Depot von drei großmährischen Eisenbarren, Reste einer verbrannten Hütte vom 11. Jh., Kleingegenstände, welche die Handwerkarbeit direkt auf der Fundstelle (Eisen und Knochenbearbeitung) belegt. Zu den wesentlichen Funden gehört der Fund eines Gefäßes wahrscheinlich östlichen Ursprungs, der in der Destruktion des Ofens in der verbrannten Hütte vom 11. Jh. gefunden wurde. Zu den wahrscheinlich relevantesten Funden gehören verbrannte hölzerne Reste eines großen Bauwerkes (Abb. 141: 2, 3), die den ersten Fund dieses Typs aus dem Frühmittelalter in der Slowakei darstellen. Die Länge des Bauwerks ist ca. 10 m, die genaue Breite konnte nicht festgestellt werden, weil sie sich im Gelände nicht erhielt. Der Funde wurde vorläufig an die Wende von 8./9. Jh. datiert.

Es wurde die Bildung von Stadtparzellen schon seit dem Hochmittelalter belegt. Aber die Torsi von mittelalterlichen Architekturen wurden oft durch spätere Bauarbeiten gestört. Zur Beglaubigung der

historischen Parzelleneinteilung wurde der Raum des untergegangenen Palastes von Braunecker untersucht. Bei der Grabung zeigte sich, dass bei seinem Bau im 18. Jh. teils die ältere neuzeitliche und wahrscheinlich auch die mittelalterliche Architektur verwendet wurde.
Durch die archäologische Rettungsgrabung der Bratislavaer Vorburg wurde die Existenz der Besiedlung in mehreren Abschnitten der Urzeit und des Mittelalters nachgewiesen. Weitere Ergebnisse der Grabung werden laufend mit der Bearbeitung der Grabung veröffentlicht werden.

PRVÁ ETAPA VÝSKUMU REFORMOVANÉHO KOSTOLA V SILICI

Peter T a j k o v - Marcela Ď u r i š o v á

S i l i c a (okr. Rožňava), Reformovaný kostol, pamiatkový výskum, nálezy zaniknutej sakrálnej architektúry, keramiky, zvieracích kostí, 13. stor. Uloženie nálezov: Krajský pamiatkový úrad, Košice.

V mesiacoch október – november bola realizovaná prvá etapa pamiatkového archeologického výskum Reformovaného kostola v Silici. Výskum bol vyvolaný zámerom výmeny drevenej podlahy kostola a nálezom základového muriva zaniknutej architektúry.

Počas výskumu bolo odhalené celé základové murivo zaniknutého pravouhlého presbytéria kostola. Jeho koruna sa nachádzala tesne pod odstránenou drevenou podlahou kostola. Murivo pozostáva z lomového kameňa kladeného do nepravidelných riadkov a spájaných kvalitnou maltou. Od lode nebolo oddelené triumfálnym oblúkom, iba prostou hranou. Po odstránení a začistení zvyškov starej podlahy zo strednej časti dnešného interiéru kostola sme pristúpili k plošnému začisťovaniu plochy priestoru bývalej stredovekej lode a presbytéria kostola. Pri odstraňovaní zvyškov po bývalých laviciach, sme objavili dno keramickej nádoby pri severovýchodnom rohu bývalej lode. Po začistení sa ukázalo, že ide o celú nádobu obrátenú hore dnom, zakopanú do sterilného ílovitého podložia a obloženú väčšími kameňmi (obr. 142: 1). Po vyzdvihnutí nádoby sme zistili, že je až na prelomené dno skoro úplne nepoškodená. Vnútri sa okrem hliny nachádzajú aj zvyšky zvieracích kostí, pravdepodobne sliepky. Ide o hrncovitú nádobu svetlookrovej farby, strhávanú z hrnčiarskeho kruhu a zdobenú jednoduchou rytou výzdobou (obr. 142: 2). Nález možno nateraz interpretovať ako stavebnú obetu a na základe podoby keramiky len rámcovo datovať do 13. – 14. stor.

Preskúmal sa aj severný exteriér kostola, kde boli plánované výkopy popri murive s cieľom odvlhčiť murivá kostola. S výkopom sa začalo pri styku lode a veže kostola, kde sa síce odhalila cezúru medzi oboma murivami, ale ich základovú cezúru sa neobjavila ani v hĺbke 1 m, jednak z dôvodu výraznej navážky a i mimoriadne tvrdého ílovitého podložia. Vo východnej časti stavby sa zachytili základové murivá obdĺžnikovej sakristie pôvodne pristavanej k severnému murivu zaniknutého presbytéria. Jej základové murivo bolo široké 0,6 m, pozostávajúce z lomového kameňa spájaného riedkou maltou.

Sonda 1, s rozmermi 2 x 1 m, v interiéri kostola pri zamurovanom pôvodnom južnom vstupe do románskeho kostola s mohutným kamenným prahom. Sonda bola umiestnená tesne pri hranici lavíc, ktoré budú odstránené až v druhej etape výmeny podlahy a na ktorú sa bude viazať aj druhá etapa archeologického výskumu západnej časti kostola. Tesne pod úrovňou terénu sa narazilo na pomerne mohutný základový odskok muriva lode. Vrchnú časť profilu sondy tvorilo maltové lôžko. Výplň sondy tvoril homogénny zásyp. Zachytila sa základová cezúra pôvodného muriva lode v hĺbke cca 1,2 m od drevenej podlahy kostola. V severnej časti kostola sondy sa, v hĺbke cca 1 m, objavila hrobová jama, v ktorej sa už črtali ľudské kosti, avšak hrob sa nepreskúmal. Profil sondy tvoril červenohnedá hlinitá vrstva vo vrchnej časti a pod ňou iba homogénny

Sonda 2 (1 x 2 m) bola umiestnená v interiéri zaniknutého presbytéria – v jeho juhovýchodnom rohu. Tu bola zachytená len spodná časť základového muriva, ktorá pozostávala z lomového kameňa kladeného do nepravidelných riadkov a spájaných kvalitnou maltou. Sondu bola vykopaná už v sterilnom ílovito-kamenistom podloží, do hĺbky 0,8 m od zachovanej koruny muriva, kde sa zachytila jeho základová cezúra. Na záver sa ešte začistila celá plocha zaniknutého presbytéria, s cieľom zachytiť prípadné zvyšky po základoch oltárnej menzy. Napriek tomu, že sa táto plocha javila ako premiešaná, neobjavili sme tu žiaden archeologický materiál.

Prvá etapa archeologického výskum na lokalite priniesla niekoľko dôležitých výsledkov. V prvom rade spresnila zistenia z obdobia obnovy kostola v roku 2000, kedy sa zistilo, že jadro dnešného kostola prestavaného v 16. a 18. stor. tvorí románsky kostol so zachovanými štrbinovými oknami a kamenným ostením južného portálu s polkruhovým nadpražím. Bol objavený celý pôdorys pôvodného pravouhlého

presbytéria. Rovnako boli objavené základy obdĺžnikovitej sakristie pristavanej k jeho severnej stene. Keďže na spojení oboch murív, neskôr vybudovali murivo barokovej fázy kostola, nedokážeme sa s istotou vyjadriť k otázke, či sakristia bola k svätyni pristavaná v rovnakej stavebnej etape. Predpokladáme však, že bola vybudovaná až dodatočne, vzhľadom na odlišnú štruktúru jej základového muriva. Čo sa týka úrovne starších podlahových úprav kostola, počas slohovou určujúcej úpravy kostola, zo záveru 18. stor., alebo ešte neskôr, došlo k planírovaniu a odstráneniu stredovekej podlahy. Bývalá dosková podlaha totiž korešponduje s úrovňou barokovej omietky na stenách interiéru kostola.

Prvá zmienka o obci je až z roku 1340. Prvá písomná zmienku o kostole ako o kamennej stavbe bez veže je z roku 1399 a jeho pôvodné zasvätenie Všetkým Svätým je spomínané v listine z roku 1561. Výstavbu pôvodného kostola Všetkých Svätých, možno na základe pôdorysnej dispozície, zachovalého tvaroslovia, ale i na základe spomínaného nálezu stavebnej obety, datovať do druhej polovice 13. stor. Výskum by mal v roku 2009 pokračovať druhou etapu – výskumom západnej časti dnešnej stavby.

ERSTE GRABUNGSETTAPPE DER REFORMIERTEN KIRCHE IN SILICA. Silica (Bez. Rožňava), Reformierte Kirche, Denkmalgrabung, Funde der untergegangenen Sakralarchitektur, Keramikfunde, Tierknochen, 13. Jh. Deponierung von Funden: Kreisdenkmalschutz, Košice. Die erste Etappe der Grabung der reformierten Kirche konzentrierte sich auf die Freilegung von Grundmauern der untergegangenen Architektur von dem viereckigen Presbyterium und von weiteren Räumlichkeiten der heutigen Kirche, die von dem Wechsel des Bodens betroffen sind. Gleichzeitig wurde auch der nördliche Teil des Exterieurs der Kirche untersucht. Mit Hilfe von zwei Schnitten im Inneren wurde die Grundmauer des untergegangenen Presbyteriums und der bis jetzt stehenden Schiffsmauer der ursprünglichen Kirche untersucht. Die Mauern bestehen aus Bruchstein, der in unregelmäßige Reihen gelegt und mit Mörtel guter Qualität verbunden wurde. Bei der Grabung wurden die Reste von älteren Bodenaufbereitungen nicht identifiziert. In der nordöstlichen Ecke des ursprünglichen Kirchenschiffs wurde ein ganzes Gefäß gefunden, das umgekehrt lag (Abb. 142: 1). Das Gefäß befand sich im sterilen Lehmuntergrund und war mit größeren Steinen umgelegt. Im Inneren befinden sich außer Ton auch Reste von Tierknochen, wahrscheinlich sind es Knochen einer Henne. Es handelt sich um ein topfförmiges, hellockerfarbenes, scheibengedrehtes Gefäß, das einfach ritzverziert ist (Abb. 142: 2). Der Fund kann jetzt als Bauopfergabe interpretiert werden und auf Grund der Ähnlichkeit der Keramik ungefähr in das 13.-14. Jh. datiert werden. Im Exterieur wurden Fundamente einer rechteckigen Sakristei entdeckt, die an das ursprüngliche Heiligtum der Kirche angebaut wurde. Die erste Kirche in Silica, die ursprünglich Allerheiligen eingeweiht wurde, kann in die zweite Hälfte des 13. Jh. datiert werden.

GEOFYZIKÁLNE MERANIE V BÍNI

Ján T i r p á k

B í ň a (okr. Nové Zámky), K l á š t o r p r e m o n š t r á t o v a K o s t o l P a n n y M á r i e, vrcholný stredovek, geofyzikálny prieskum.

Cieľom nedeštruktívneho geofyzikálneho prieskumu bolo uskutočniť meranie pomocou georadarovej metódy na miestach v okolí neskororománského Kostola Panny Márie a zaniknutého Kláštora premonštrátov z 13. stor. V prípade zistenia geofyzikálnych anomálií lokálneho charakteru, interpretovať ich pôvod a získať optimálne podklady o rozlohe a charaktere archeologických objektov. Na skúmanej polohe sa v rokoch 1978 až 1989 uskutočnil archeologický výskum pod vedením pracovníkov Slovenského národného múzea z Bratislavy, a to A. Habovštiaka a Š.Holčíka (*Habovštiak 1991*).

Metodika geofyzikálnych prác

V záujmovom priestore boli na skúmanej polohe (obr. 143) uskutočnené merania aparatúrou RAMAC-X-3M od firmy Geoscience Mala (Švédsko) s tienenou anténou o frekvencií 500 MHz, s ktorou je možné dosiahnuť hĺbkový dosah cca 3 m v závislosti od skúmaného horninového prostredia. Úspešná aplikácia georadarovej metódy (GPR) je obecne založená na existencií rozdielnych permitivít εr a merných odporov, resp. vodivosti jednotlivých vrstiev i pripovrchových nehomogenít. Ak poznáme εr, môžeme z času príchodu odrazenej vlny určiť hĺbku odrážajúceho rozhrania. Pre náš prípad bola zvolená relatívna permitivita εr = 19 a rýchlosť vr = 0,07 m/ns, čím maximálny hĺbkový dosah bol stanovený do 2 m.

Georadarovým prieskumom bola premeraná plocha o rozlohe 4000 m^2 s hustotou bodov 0,05 x 0,5 m (obr. 143). Na spracovanie údajov bol použitý softvér GPR-SLICE od firmy Geophysical Archaeometry Laboratory z USA. Výsledky meraní GPR boli spracované vo forme horizontálnych a vertikálnych časových rezov ako aj v 3D zobrazení.

Spracovanie údajov

Georadarové údaje boli spracované do dvojrozmerných vertikálnych, resp. horizontálnych časových rezov, v ktorých sú zobrazované časy príchodu jednotlivých vĺn od doby vyslania elektromagnetického pulzu, resp. na ktorých sú zobrazené časy vo vybraných intervaloch odpovedajúcim hĺbkam v skúmanom prostredí a 3D spracované radarogramy zobrazujúce objekty buď archeologického alebo recentného pôvodu (*Tirpák 2008*).

Výsledky meraní

Z priebehu radarových horizontálnych rezov pre hĺbky od 30 do 70 cm na skúmanej ploche južne od kostola vidíme niekoľko izometrických, resp. líniových anomálnych zón s maximálnou amplitúdou signálu (označené čiernou farbou), ktoré s veľkou pravdepodobnosťou indikujú polohu a rozsah štruktúr základov kláštora nachádzajúcich sa na skúmanej ploche pod povrchom terénu.

Z priebehu radarových horizontálnych rezov pre hĺbky od 30 do 70 cm na skúmanej ploche západne od kostola vidíme pred vstupom do kostola jednu izometrickú a dve líniové anomálne zóny s maximálnou amplitúdou signálu (označené čiernou farbou), ktoré s veľkou pravdepodobnosťou súvisia s priebehom základov kláštora alebo kostola.

Z priebehu radarových horizontálnych rezov pre hĺbky od 30 do 70 cm na skúmanej ploche severne od kostola vidíme anomálne zóny s maximálnou amplitúdou signálu (označené čiernou farbou) v smere pozdĺž kostola a v smere SV-JZ. S veľkou pravdepodobnosťou tieto radarové anomálie súvisia s priebehom základov kostola.

Z priebehu radarových horizontálnych rezov pre hĺbky od 30 do 70 cm na skúmanej ploche východne od kostola vidíme niekoľko malých izometrických anomálnych zón s maximálnou amplitúdou signálu. Tá najväčšia anomália od metráže 20 s veľkou pravdepodobnosťou je vyvolaná materiálom použitým na spevnenie svahu východne od kostola.

Literatúra

Habovštiak 1991 - A. Habovštiak: Nové poznatky z archeologického výskumu v Bíni v rokoch 1978-1990. Vlast. Čas. 3, 1991, 128 – 134.

Tirpák 2008 - J. Tirpák: Bíňa – Kláštor premonštrátov, Kostol Panny Márie a Rotunda Dvanástich apoštolov. Výskumná správa 16478/08. Archív Archeologického ústavu SAV. Nitra 2008.

GEOPHYSIKALISCHE MESSUNG IN BÍŇA. Bíňa (Bez. Nové Zámky), Kloster der Prämonstratenser und Kirche der Jungfrau Maria, Hochmittelalter, geophysikalische Untersuchung. Im Beitrag werden die Ergebnisse der nicht destruktiven geophysikalischen Untersuchung in der Umgebung der spätromanischen Kirche der Jungfrau Maria und des Kloster der Prämonstratenser beschrieben. Die Georadarmessungen wurden mit Hilfe des Gerätes RAMAC-X-3M von der Firma Geoscience Mala (Schweden) mit abgeschirmter Antene mit Frequenz von 500 MHz durchgeführt. Aus dem Verlauf von horizontalen Radarschnitten für die Tiefen von 30 bis 70 cm sind auf der untersuchten Fläche einige isometrische bzw. anomale Linienzonen mit maximaler Amplitude des Signals (markiert mit schwarzer Farbe) sichtbar, die mit höchster Wahrscheinlichkeit Lage und Ausmaß der Struktur von Klosterfundamenten und Ausmaß der Strukturen der Fundamente der älteren Phasen der Kirche, die sich auf der untersuchten Fläche unter der Geländeoberfläche befinden, indizieren (Abb. 143).

GEOFYZIKÁLNA PROSPEKCIA NA SLOVENSKU

Ján T i r p á k

Geofyzikálne prieskumy v roku 2008 sa realizovali na pätnástich lokalitách. Cieľom geofyzikálnych meraní pomocou magnetickej a georadarovej metódy bolo získať výsledky v predstihu alebo priebehu realizovaných záchranných archeologických výskumov, prípadne odporučiť perspektívne miesta pre ich overenie archeologickými prácami.

Magnetické merania so spojitým meraním totálneho vektoru magnetického poľa boli realizované céziovým magnetometrom SMARTMAG 4G od firmy Scintrex z Kanady. Celkovo bola premeraná plocha o rozlohe 4,7 ha s hustotou bodov 0,5 x 0,15 m. Na spracovanie nameraných údajov a zhotovenie geofyzikálnych mapových podkladov bol použitý softvér Oasis Montaj (Geosoft Inc., Kanada).

Georadarové meranie sa uskutočnilo pomocou aparatúry RAMAC-X-3M od firmy Geoscience Mala zo Švédska a tienenými anténami o frekvencii 250 a 500 MHz. Celkovo bola premeraná plocha o rozlohe 1,2 ha s hustotou bodov 0,5 x 0,05 m. Na spracovanie nameraných údajov a zobrazenie vo forme dvojrozmerných vertikálnych, resp. horizontálnych časových rezov bol použitý softvér GPR-SLICE v.5.0 z USA.

Tabuľka 1. Prehľad archeologických lokalít skúmaných geofyzikálnymi metódami v roku 2008.

lokalita	okres	typ lokality	geofyzikálna metóda	cieľ geofyzikálneho merania
Bojná	Topoľčany	sídlisko	magnetometria georadar	systematický výskum
Hviezdoslavov	Dunajská Streda	sídlisko	magnetometria	evidencia novo objavených lokalít
Jurský Chlm	Nové Zámky	sídlisko	magnetometria	evidencia novo objavených lokalít
Kamanová	Topoľčany	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Nitra - hrad	Nitra	sídlisko	georadar	záchranný výskum
Nitra - Samova ul.	Nitra	sídlisko	georadar	záchranný výskum
Nitra - Zoborský kláštor	Nitra	sídlisko	georadar	záchranný výskum
Ploštín	Liptovský Mikuláš	sídlisko	magnetometria	systematický prieskum
Prievidza - cintorín	Prievidza	pohrebisko	magnetometria	systematický prieskum
Prievidza - kostol	Prievidza	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Smolenice-Molpír	Trnava	sídlisko	magnetometria, georadar	systematický výskum
Tesarské Mlyňany	Nitra	sídlisko	magnetometria	záchranný výskum
Vráble	Nitra	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Závada	Topoľčany	sídlisko	georadar	systematický prieskum
Žilina-Budatín	Žilina	sídlisko	georadar	záchranný výskum

Geofyzikálne merania uskutočnené na pätnástich archeologických lokalitách poskytli ako nové poznatky, tak aj známe zistenia o nálezových okolnostiach. Výsledky jednotlivých geofyzikálnych prieskumov boli z veľkej časti overené archeologickými výkopovými prácami.

GEOPHYSIKALISCHE PROSPEKTION IN DER SLOWAKEI. Im Beitrag werden Ergebnisse von nicht destruktiven geophysikalischen Messungen auf fünfzehn archäologischen Fundstellen beschrieben. Magnetometrische Messungen wurden mit Hilfe des Cäsium-Magnetometers auf einer Fläche von 4,7 ha und mit der Punktedichte von 0,5 x 0,15 m durchgeführt. Die Georadarmessung wurde mit Hilfe des Geräts RAMAX-X-3M und mit abgeschirmten Antennen mit einer Frequenz von 250 und 500 MHz durchgeführt. Insgesamt wurde eine Fläche von 1,2 ha und mit der Punktedichte von 0,5 x 0,05 m vermessen. Die Ergebnisse der einzelnen geophysikalischen Messungen wurden größtenteils bei archäologischen Ausschachtungsarbeiten überprüft.

NÁLEZY ZO SEKUNDÁRNEJ POLOHY V BRATISLAVE

Vladimír T u r č a n

B r a t i s l a v a (okr. Bratislava I), N á b r e ž i e g e n e r á l a L u d v í k a S v o b o d u, pravek. Uloženie nálezov: Archeologické múzeum SNM, Bratislava a súkromná zbierka.

Súkromný nálezca dal na zdokumentovanie súbor nálezov, vyzbieraných zo zeminy vykopanej pre základy komplexu River park v Bratislave na Nábreží generála Ludvíka Svobodu (južne od PKO).

Lokalita sa nachádza na severnom brehu Dunaja a bola v prvej polovici 40-tych rokov 20. stor. upravovaná a zarovnávaná. Je preto pravdepodobné, že artefakty, ktoré nevykazujú stopy omletia vodou, sa na miesto objavu dostali s navozenou zeminou. Z danej časti Bratislavy boli dosiaľ známe len nálezy zo 16. – 17. stor. (Žižkova ulica). V stredoveku sa tadeto tiahla výpadová cesta do Karlovej Vsi a do Devína. Presnú lokalizáciu polohy, z ktorej boli predmety na dunajské nábrežie dovezené, dnes už nie je možné zistiť. Začiatkom 40-tych rokov minulého storočia, keď bola predmetná plocha upravovaná pre výstavbu, bol na toto miesto navozený materiál z výstavby susedného tunela pod bratislavským hradom, ale aj zemina z dnes už nelokalizovaných menších stavieb z okolia (za informácie ďakujem Š. Holčíkovi). Primárnu polohu nálezov nie je preto možné zistiť.

Opis predmetov

1. Sekerka kamenná plochá s oblúkovite tvarovaným ostrím a kolmo zbrúsenými bokmi, dĺ. 11,6 cm, š. 5,0 cm, hr. 1,7 cm (obr. 144: 1).
2. Praslen hlinený oválneho sploštěného tvaru, zdobený drobnými zárezmi, pr. 2,3 cm, hr. 1,0 cm, pr. otvoru 0,4 cm, farba čierna (obr. 144: 2).
3. Praslen hlinený dvojkónického tvaru, pr. 2,4 cm, hr. 1,3 cm, pr otvoru 1,2 cm, farba sivá (obr. 144: 3).
4. Praslen hlinený oválneho tvaru, pr. 3,1 cm, hr. 2,9 cm, pr. otvoru 0,7 cm, farba svetlohnedá (obr. 144: 4).
5. Praslen hlinený dvojkónického tvaru, zdobený trojicou dvojitých zásekov, pr. 3,1 cm, hr. 2,2 cm, pr. otvoru 1,5 cm, farba sivá (obr. 144: 5).

Nálezy vzhľadom na ich nálezové okolnosti a typologickú nevýraznosť nie je možné precíznejšie datovať. Kamennú sekerku možno zaradiť všeobecne do neolitu a prasleny snáď do mladšieho praveku.

FUNDE AUS DER SEKUNDÄREN LAGE IN BRATISLAVA. Deponierung von Funden: Archäologisches Museum des Slowakischen Nationalmuseums, Bratislava und Privatsammlung. Bei den Erdarbeiten am nördlichen Donauufer in Bratislava wurden in der ausgehobenen Erde eine steinerne neolithische Axt (Abb. 1 44: 1) und vier Tonspinnwirtel wahrscheinlich aus der jüngeren Urzeit (Abb. 144: 2 – 5) gefunden. Die Fundstelle wurde in der ersten Hälfte der 40er Jahre des 20. Jh. bearbeitet und planiert. Es ist deshalb möglich, dass die Artefakte, die keine Spuren nach Wasserwirkung aufweisen, auf den Ort mit der aufgeschütteten Erde von der Umgebung geraten sind. Die primäre Lage von Funden kann heutzutage nicht mehr festgestellt werden.

TRETIA ETAPA VÝSKUMU VČASNOSTREDOVEKÉHO HRADISKA VO SVÄTOM JURE

Július Vavák

Svätý Jur (okr. Pezinok), poloha Hradisko Neštich, zisťovací výskum, doba bronzová, doba halštatská, doba rímska, včasný stredovek, vrcholný stredovek. Uloženie nálezov: Malokarpatské múzeum, Pezinok.

V roku 2008 sme pokračovali treťou etapou výskumu NKP Hradisko Neštich, počas ktorej sme preskúmali päť sond, z toho jednu na prvom predhradí, ostatné na akropole. V tohtoročnej sezóne sme vytýčili dve nové sondy.

V Sonde VI/06 (rozmery 1,6 x 7 m) na prvom predhradí sme predĺžením definitívne určili rozsah mierne oblúkovitej vnútornej priekopy, ktorej šírka bola okolo 5,2 m. Jej zahĺbenie do podložia prestavovalo okolo 1,2 m.

V predĺžení sondy VII/07 (rozmery 1,5 x 11,5 m), vypracovanému kvôli výskytu drobných kúskov malty a koncentrácii črepov v minulom roku, sme narazili na črepový materiál, kamenný brúsik. Ďalšia malta však nebola zachytená.

Sonda VIII/07 (rozmery 6 x 13 m) sa v roku 2008 rozšírila. Výskum priniesol oproti roku 2007 nový pohľad na situáciu v sonde (*Šalkovský/Vavák 2009*). Naša pozornosť sa zamerala najmä na prehĺbenie sondy v juhozápadnej polovici, kde sa podarilo zachytiť objekt zahĺbený do podložia, a ktorý bude preskúmaný v nasledovnom období. Pri ňom bol v reze zachytený ďalší objekt, ktorý však môže priamo súvisieť s ukončením vyššie spomenutého objektu. V tesnej blízkosti sme zachytili okraj ďalšieho zahĺbeného objektu s halštatskými a ojedinelo i slovanskými črepmi. Na dne objektu ležala prepálená nádoba z 9. stor. a pri nej depot veľkomoravských šperkov, tvorený piatimi jednoduchými bronzovými náušni-

cami a jednou pozlátenou so záveskom (zdobenou filigránom, granuláciou), spečeným kovovým predmetom, bronzovým gombíkom a prsteňom z bieleho kovu. Objekt bude doskúmaný v nasledujúcej sezóne. V sonde sme zachytili početný slovanský črepový materiál, v spodnej vrstve i halštatský, železné predmety a zlomky, časti keramických závaží, strusky, mazanice.

Sonda IX/08 (rozmery 7,5 x 14 m) bola vytýčená na sever od sondy VIII/07, v blízkosti vnútornej priekopy. V sonde sa zistila vysoká koncentrácia slovanskej a halštatskej keramiky, okrem nich sme získali i zlomky železných predmetov, napr. z pílky, časť bronzového predmetu. Pozornosť si zasluhuje kruhové zahĺbené ohnisko, obsahujúce v čiernej zemine s uhlíkmi slovanské črepy, železný pásikovitý zlomok, v okolí boli keramické prasleny, hrot šípu, kamenný predmet so žliabkom. V blízkosti sme zachytili štyri menšie zahĺbenia, zrejme kolové jamky. Ďalej sme natrafili na šesť objektov, resp. prehĺbení. Dva objekty obsahovali slovanský črepový materiál. V rozšírení sondy sme smerom k vnútornej priekope natrafili na silnú koncentráciu železnej strusky, dokladajúcu tavbu, či spracovanie železa.

Juhovýchodne od sondy bola vymeraná sonda X/08 (rozmery 4 x 5 m). V nej bola zachytená časť zahĺbeného objektu, z jednej strany s kamennou deštrukciou. Z hornej časti objektu sa získala početná keramika, v reze navyše i zlomok strusky, mazanica. Zo železných predmetov sa zatiaľ získalo hrotité nákončie remienku, ocieľka, zlomky plechových predmetov. Objekt bude preskúmaný v sezóne 2009. V tesnom okolí objektu ležala keramika a pomerne početné kovové nálezy, spomenieme napríklad železný nožík, pracku remienka ostrohy, prevliečku, zdobený štít bronzového plechového prsteňa, strieborný denár Antonina Pia.

Z prieskumu detektorom kovov mimo sond sme napríklad získali zdobené neskoroavarské nákončie remienka z bieleho kovu, železné predmety a ich fragmenty, napr. nožíky, spomenieme i rybársky háčik, hrot šípu z vrcholného stredoveku, krúžky brnenia, ojedinelo i fragmenty z farebných kovov, zaujímavý je zlomok kosáka z doby bronzovej.

Výskum v rokoch 2006 – 2008 priniesol so sebou závažné zistenia. Potvrdil existenciu viacerých zahĺbených objektov, ktorých časť bude preskúmaná v nadchádzajúcej sezóne (*Turčan/Vavák 2008*; *Šalkovský/Vavák 2009*). Prevažná väčšina získaného materiálu z hradiska patrí do včasného stredoveku, rámcovo od záveru 8. do prvej polovici 10. stor. Prítomnosť depotu šperkov, nálezov výstroje a výzbroje, rovnako i početných predmetov dennej potreby, spoločne s pozoruhodnými nálezmi zo súkromných zbierok z hradiska a okolia (*Farkaš 1995*; *Turčan 2000*; *Vavák 2006*; a nepublikované nálezy) v spojení s poznatkami z výskumu *Ľ. Kraskovskej* (*1963*), poskytujú nový pohľad na hodnotenie významu hradiska, ktorému možno pripísať charakter regionálneho centra a nielen refúgia, či významného vojenského bodu (*Turčan 2000*, 134). Dodávame, že toto centrum vyformované v čase blatnicko-mikulčického horizontu zažívalo rozmach i po anexii Nitrianska, čo sledujeme markantne v rozšírení opevneného areálu o predhradia.

L i t e r a t ú r a

Farkaš 1995 - Z. Farkaš: Ojedinelé nálezy zo Svätého Jura. AVANS 1993, 1995, 40.

Kraskovská 1963 - Ľ. Kraskovská: Veľkomoravské hradisko v Jure pri Bratislave (Výskumy na Hradisku). Sbor. SNM 57, Hist. 3, 1963, 67 – 103.

Šalkovský/Vavák 2009 -P. Šalkovský/J. Vavák: Druhá etapa výskumu včasnostredovekého hradiska vo Svätom Jure. AVANS 2007, 2009, 184, 185.

Turčan 2000 - V. Turčan: Príspevok k poznaniu včasnostredovekého osídlenia Sv. Jura pri Bratislave. Zbor. SNM 94, Arch. 10, 2000, 123 – 136.

Turčan/Vavák 2008 - V. Turčan/J. Vavák: Výskum na včasnostredovekom hradisku vo Svätom Jure. AVANS 2006, 2008, 168, 169.

Vavák 2006 - J. Vavák: Gombíky zo včasnostredovekého hradiska vo Svätom Jure. Zbor. SNM 100, Arch. 16, 2006, 331 – 336.

DRITTE GRABUNGSETTAPPE DES FRÜHMITTELALTERLICHEN BURGWALLS IN SVÄTÝ JUR. Svätý Jur (Bez. Pezinok), Burgwall Neštich, Grabung für wissenschaftliche und dokumentarische Zwecke, Bronzezeit, Hallstattzeit, Römerzeit, Frühmittelalter, Hochmittelalter. Deponierung von Funden: Im Schnitt VI/06 auf der ersten Vorburg wurde durch Verlängerung des Schnitts das Ausmaß eines bogenförmigen Grabens festgestellt (Breite 5,2 m, Tiefe 1,2 m). Die restlichen Schnitte waren in der Akropolis situiert. Im Schnitt VII/07 wurden Scherbenmaterial und ein Wetzstein festgestellt. Im Schnitt VIII/07 konnte ein eingelassenes Objekt erfasst werden. Bei dem Objekt befand sich noch ein weiteres Objekt, das mit seinem Ende zusammenhängen könnte. In der unmittelbaren Nähe wurde der Rand eines anderen Objektes mit hallstattzeitlichen und slawischen Scherben, einem Gefäß, einem Depot von großmährischen Schmuckartefakten erfasst. Das Depot besteht aus fünf bronzenen und ei-

nem vergoldeten Ring mit Anhänger, aus einem beschädigten Metallgegenstand, einem Bronzeknopf und einem Ring aus weißem Metall. Die Objekte werden in der nächsten Saison zu Ende untersucht. Außerhalb von Objekten wurde zahlreiches Scherbenmaterial erfasst, im unteren Teil befanden sich auch hallstattzeitliches Material, Bruchstücke von Keramikgewichtsstücken, Schlacken und Lehmverputz. Im Schnitt IX/08 häuften sich hallstattzeitliche und slawische Keramik, Bruchstücke von Eisengegenständen und Teil eines bronzenen Gegenstands an. Es wurde auch eine Feuerstelle entdeckt, in der in schwarzer Erde mit Holzkohlenstückchen slawische Scherben, ein Eisenbruchstück, in der Umgebung Keramikspinnwirtel, eine Eisenpfeilspitze, Teil einer Säge und ein steinerner Gegenstand mit einer Rinne vorhanden waren. In der Nähe wurden wahrscheinlich vier Pfostengruben erfasst. An einem anderen Ort wurden im Schnitt bzw. nach der Vertiefung des Schnitts weitere sechs Objekte und eine starke Anhäufung von Eisenschlacken entdeckt. Eisenschlacken belegen Schmelzprozesse oder Eisenverarbeitung. Im Schnitt X/08 wurde Teil eines Objektes erfasst, das noch eine Steindestruktion begleitet. Es enthielt zahlreiche Keramikfunde, das Bruchstück einer Schlacke, Lehmverputz, eine Eisenriemenzunge, einen Wetzstahl, Bruchstücke von Blechgegenständen. Das Objekt wird in der Saison 2009 untersucht werden. In der Umgebung lagen Keramikfunde, erwähnenswert sind noch ein Eisenmesser, eine Sporngürtelschnalle, eine Riemenschlaufe, der verzierte Schild eines Bronzeringes, ein silberner Denar von Antoninus Pius. Bei der Begehung mit einem Metallsuchgerät wurden beispielsweise folgende Gegenstände gefunden: eine spätawarische Riemenzunge aus weißem Metall, Eisengegenstände und deren Fragmente, z.B. Messer, ein Fischhaken, eine Pfeilspitze aus dem Hochmittelalter, Ringe von einem Panzer, vereinzelt auch Fragmente von Buntmetallen, interessant ist auch das Bruchstück einer Sichel aus der Bronzezeit.

STARONOVÉ POHREBISKO Z DUNAJSKEJ STREDY

Vladimír V a r s i k

D u n a j s k á S t r e d a (okr. Dunajská Streda), povrchový prieskum, doba rímska. Uloženie nálezu: Archeologický ústav SAV, Nitra.

Nálezy z germánskeho žiarového pohrebiska v Dunajskej Strede sú známe už od konca 19. stor. Postupne sa dostali do rôznych súkromných aj muzeálnych zbierok. Aj keď sa so skupinou urien z tejto nekropoly často argumentovalo v odbornej literatúre, vlastná lokalizácia náleziska nebola známa. Pri štúdiu starých archívnych prameňov uložených v Národnom múzeu v Budapešti narazil P. Prohászka aj na údaje o tomto pohrebisku. Po excerpcii všetkých dostupných dát sa nám podarilo vytipovať niekoľko miest, kde by sa nekropola mohla nachádzať. S podporou prostriedkov vyčlenených vládou SR sme potom v mesiacoch máj a jún 2008 uskutočnili na vybraných lokalitách povrchový prieskum. Na jednom mieste sa skutočne podarilo objaviť nálezisko, na ktorom na nachádzajú orbou rozrušované žiarové hroby. Počas niekoľkodňovej intenzívnej prospekcie sme zhruba ohraničili rozsah nekropoly a získali aj pozoruhodnú kolekciu artefaktov (spony, kovania opaska a picieho rohu, zlomky žiarom poškodených bronzových nádob, terra sigillata, fragment glazovaného mortária). Staršie aj novšie nálezy svedčia o tom, že v Dunajskej Strede sa nachádza významné germánske žiarové pohrebisko z 1. – 4. stor. Niektoré spony (napr. spona s očkami typu Almgren 45) dokonca poukazujú na to, že sa tu pochovávalo už v najstaršej fáze kvádskeho osídlenia západného Slovenska. Vzhľadom na to, že nekropola sa nachádza na poľnohospodársky využívanej ploche, kde plytšie uložené hroby rozrušuje orba, je potrebné jej stav naďalej sledovať.

ALTNEUES GRÄBERFELD AUS DUNAJSKÁ STREDA. Dunajská Streda (Bez. Dunajská Streda), Begehung, Römerzeit. Deponierung des Fundes: Archäologisches Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Nitra. Funde aus dem germanischen Brandgräberfeld in Dunajská Streda sind schon seit dem 19. Jh. bekannt. Obwohl mit der Gruppe von Urnen aus dieser Nekropolis in der Fachliteratur oft argumentiert wurde, war die eigentliche Lage der Fundstelle nicht bekannt. Beim Studium von alten Archivquellen, die im Nationalmuseum in Budapest deponiert sind, fand P. Prohászka auch Angaben über dieses Gräberfeld. Nach der Exzerption von allen zugänglichen Daten wurden auf den ausgewählten Fundstellen Begehungen durchgeführt. Auf einem Ort wurde tatsächlich eine Fundstelle gefunden, auf dem sich durch Pflügen gestörte Brandgräber befinden. Ältere und auch neuere Funde (Fibeln, Gürtelbeschläge, Beschläge eines Trinkhorns, Fragmente von Bronzegefäßen)

belegen die Tatsache, dass sich in Dunajská Streda ein bedeutendes germanisches Brandgräberfeld vom 1.-4. Jh. befindet. Einige Fibeln (z.B. die Fibel mit Ösen vom Typ Almgren 45) deuten darauf hin, dass hier schon in der ältesten Phase der quadischen Besiedlung der Westslowakei bestattet wurde.

ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY V MPR BANSKÁ BYSTRICA

Ján Z a c h a r - Marta M á c e l o v á

V roku 2008 uskutočnila Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v spolupráci so Stredoslovenským múzeom v centre mesta Banská Bystrica niekoľko záchranných archeologických výskumov, ktoré boli vyvolané stavebnou činnosťou a realizovali sa na základe príslušného rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Banská Bystrica.

1. H o r n á u l i c a 2, vnútorný dvor meštianskeho domu, záchranný výskum, stredovek, novovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum Banská Bystrica.

Lokalita je situovaná vo východnej časti mestského jadra Banskej Bystrice. Poloha sa nachádza v dvorovej časti parcely meštianskeho domu, ktorý predstavuje začiatok južnej radovej uličnej zástavby. Na západnej strane susedí s objektom dnešného dekanského úradu, ktorý je v súčasnej topografickej nomenklatúre vedený ako Námestie Štefana Moyzesa 1. Na východnej strane radová zástavba pokračuje meštianskym domom Horná ulica 4 (obr. 145: 1).

V zrealizovanej prvej etape výskumu sa na ploche parcely 1326/2 vytýčila sonda S I/08 a rez R I/08, ktoré boli zamerané na zistenie stratigrafickej situácie polohy (obr. 145: 2). Počas asanačných prác sa zistilo, že južná časť predmetnej parcely je zasiahnutá v celej svojej šírke betónovým podpivničeným objektom. Z tohto dôvodu sa zisťovací výkop mohol realizovať len v severnej časti dvora – išlo o sondu S I/08 s rozmermi 8 x 1,70 m.

Rez R I/08 (obr. 146: 1): vytýčený ako mikrorez v južnej časti dvora v priestore nepodpivničených zasanovaných objektov. Horizont pôdneho typu (podložia) sa nepodarilo identifikovať. Na základe nepočetných nálezov keramiky sa možno domnievať, že stratigrafická sekvencia s.j. (s.j. – stratigrafická jednotka) 107, 105, 104 reprezentuje antropogénne aktivity zo 17. – 19. stor. Vzhľadom na svoju stratigrafickú pozíciu by sa do tohto časového rozpätia dala datovať aj vrstva stavebnej deštrukcie s.j. 105 a nemusí tak súvisieť s asanovanou zástavbou priestoru z 19. – 20. stor. S.j. 103 možno definovať ako požiarovú vrstvu s hypotetickou súvislosťou s požiarom Banskej Bystrice v roku 1761. Nadložná s.j. 102 môže súvisieť s následnými úpravami terénu po požiari. S.j. 101 zaznamenáva najmladšiu aktivitu, pravdepodobne z 18. – 19. stor. Vzhľadom na svoju štruktúru a materiálnu náplň nemožno vylúčiť ani súčasnosť so s.j. 104.

Sonda S I/08 (obr. 146: 18): vytýčená vo dvore meštianskeho domu ako pozdĺžny zisťovací rez s rozmermi 8 x 1,70 m, s orientáciou v smere pozdĺžnej osi dvora. Pôdny typ (podložie) tu predstavuje s.j. 116. Ide o výrazne zamokrený plastický íl okrovej farby. Najstarší doložený horizont reprezentujú s.j. 114 (západná časť sondy) a 115 (východná časť sondy). Majú výrazný bahenný charakter podmienený penetráciou minimálne dvoch línií spodných vôd. Ich stratigrafická pozícia ako aj materiálová náplň je identická, odlišujú sa sfarbením a pedologickou štruktúrou, čo môže byť spôsobené odlišným zložením jednotlivých vodotečí. Obe s.j. boli veľmi bohaté na prítomnosť organického materiálu (predovšetkým s.j. 114), osteologického materiálu a hnuteľného nálezového fondu koncentrujúceho sa predovšetkým v hornej časti (s.j. 114a, 115a). S najväčšou pravdepodobnosťou predstavujú jeden antropogénny horizont, keď bol dvor využitý jednorazovo ako odpadový priestor. Tomu nasvedčuje aj štruktúra nálezového fondu, ktorá má typovo aj chronologicky heterogénny charakter (14.? – začiatok 16. stor.). Datovanie s.j. určujú najmladšie nálezy fondu datovateľné do začiatku 16. stor. V tomto období došlo pravdepodobne k vypratániu obytných priestorov meštianskeho domu a nefunkčný, resp. odpadový materiál bol deponovaný na dvor, čo vysvetľuje aj relatívne široké časové rozpätie nálezov. Následne bol odpadový priestor pravdepodobne vyrovnávaný prostredníctvom prevrstvenia mokriny nepriepustným ílovým materiálom, na čo sa využil íl pôdneho typu (podložia). Stratigraficky to vyjadruje s.j. 113, ktorá je svojim zložením identická s s.j. 116 (pôdny typ – podložie). Druhotné vyčlenenie s.j. 1113 v rámci s.j. 113 vyjadruje odlišné sfarbenie časti uloženiny, čo však nemá zásadnejší chronologicko-stratigrafický význam a súvisí pravdepodobne s hydrologickými pomermi na lokalite. Obe s.j. boli sterilné na nálezy. S.j. 112 a 109 vykazujú zhodu v pôdnej štruktúre aj v nálezovom fonde datovateľnom do 17. – 19. stor. a súvisia s novovekým aktivitami na lokalite. Dodatočne vyčlenená s.j. 1112, identifikovateľná na profile PV, pravdepodobne súvisí s aktivitami viažucimi sa na výstavbu novovekého kanála (s.j. 900), ktorého

relatívna chronológia je daná stratigrafickou superpozíciou nad s.j. 114=115. Sekvencia 109 a 112 je prerušená požiarovou vrstvou s.j. 110 (s vyčlenenou subvrstvou 1110 s výrazným podielom tehlovinovej drte), ktorú môžeme s určitou opatrnosťou stotožniť s požiarom Banskej Bystrice v roku 1761. Poukazuje na to štruktúra s.j., ktorá sa odlišuje od požiarových vrstiev požiaru v roku 1500 (menší podiel frakcie zuhoľnatených driev), ako aj jej výraznosť (v odlišnosti od možných lokálnych novovekých požiarov). Vrstva maltovinovej drte (s.j. 111) zachytená na profile PZ pravdepodobne takisto súvisí s požiarovými udalosťami. S.j. 108 predstavuje recentný suťový materiál. Relikty najmladších antropogénnych aktivít sú stavebné konštrukcie s.j. 901 – 903, ktoré súvisia s úpravami priestoru v 20. stor. Datovanie s.j. 904 – studne - je nateraz vzhľadom na jej neukončený odkryv nejasné.

Keramický materiál môžeme na základe stratigrafickej príslušnosti rozdeliť do dvoch základných skupín, čo vyjadruje aj ich chronologické postavenie. Prvá skupina sa viazala na s.j. 109 a 112. V rámci oboch s.j. sa vyskytoval identický materiál. Išlo prevažne o tenkostennú keramiku vyrobenú z jemne plavenej hliny s jemnozrnnou neplastickou prímesou, resp. bez prímesí s typologickým repertoárom bežným v 17. – 19. stor. (obr. 146: 2 – 11).

Druhý keramický súbor sa stratigraficky viazal na s.j. 114=115. Ide o materiál vyhotovený prevažne z jemne plavenej hliny s jemnozrnnou kremičitou neplastickou prímesou, ktorý nesie stopy vytáčania na rýchlo rotujúcom kruhu. V rámci atmosféry výpalu je rovnomerne zastúpená redukcia aj oxidácia, pri ktorej sa často vyskytuje sendvičová štruktúra lomu s nevyhoreným redukčným jadrom. Okrem režného črepu sa stretávame aj so zelenou glazúrou. V typologickej skladbe sú zastúpené poháre s kalichovitou kupou, hlboké misy, pokrievky s gombíkovým držadlom a predovšetkým hrncovité tvary s výrazne profilovaným okrajom (obr. 146: 13 – 17). Predmetné tvarové a typologické spektrum je v prostredí Banskej Bystrice doložené v 15. stor., predovšetkým v jeho druhej polovici, v prípade niektorých hrncovitých tvarov s aplikovanou glazúrou s možným presahom do 16. stor. (*Mácelová 1986*, 484, obr. 5; *1996*, 422 – 425, obr. 4: 2, 5; *Mácelová/Mosný 1998*, 116, obr. 61: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13; obr. 62: 9 – 13).

Archaickým dojmom v rámci celého súboru pôsobia niektoré okrajové zlomky hrncovitých nádob s nahor vytiahnutým ústím miestami so zdurenou profiláciou vonkajšej steny okraja, ktoré nenesú stopy dokonalého vytáčania na rýchlo rotujúcom kruhu, ako aj dná so stopami po plastickej výzdobe (dva koncentrické kruhy spájané lištami). Táto keramická produkcia sa dá s určitou opatrnosťou zaradiť do prvej polovice 14. stor. (obr. 146: 12).

Kachlice sa nachádzali výhradne v kontexte s.j. 114=115. Drvivá väčšina nálezov niesla stopy poškodenia (najčastejšie sekundárneho prepálenie). Z hľadiska nálezových okolností išlo o odpadový materiál. Podľa základného typologického kritéria je možné v súbore vyčleniť nádobkové, cibuľové a komorové kachlice. Cibuľové kachlice sa zachovali len v nepočetných zlomkoch. Početné fragmenty nádobkových kachlíc pochádzali prevažne z hrncovitých tvarov so štvorcovým ústím. Najpočetnejšie boli zastúpené komorové kachlice. Podľa ikonografie ich možno roztriediť do niekoľkých základných skupín.

1. skupina – celý zachovaný exemplár s ČVS a Ko: 1 ks, zachovaná polovica ČVS: 2 ks, zlomky; typ: kachlica korunná štítová komorová, ČVS obdĺžnikového formátu, Ko. polvalcová; ikonografia: uhorský dynastický svätec ? (obr. 146: 19); datovanie: druhá polovica 15. stor.

2. skupina – rekonštruované ČVS: 3 ks, zlomky; typ: kachlica základná riadková komorová, ČVS štvorcového formátu; ikonografia: rajský strom života; datovanie: koniec 15. až prvá polovoca 16. stor.

3. skupina – zlomky OL; typ: kachlica základná riadková komorová, ČVS predpokladaného štvorcového formátu; ikonografia: lev pod stromom (lev strážiaci strom); datovanie: druhá polovica 15. stor.

4. skupina – zlomky; typ: kachlica základná riadková komorová, ČVS predpokladaného štvorcového formátu; ikonografia: rozeta; datovanie: druhá polovica 15. stor.

V kontexte s.j. 114=115 sa nachádzal mnohopočetný organický materiál. Pozostával jednak zo zvieracieho osteologického materiálu predstavujúceho pravdepodobne odpadový materiál mastných krámov, a jednak zo zlomkov driev často krát v zuhoľnatenej forme, ktoré tvorili výraznú prímes zloženia s.j. 114. Mnohopočetné fragmenty driev rôznej veľkosti niesli stopy opracovania. Osobitný nález predstavuje časť zuhoľnateného dreveného trámu (kolu ?), ktorý sa našiel v kontexte s.j. 115 v profile PV.

2. N á m e s t i e Š t e f a n a M o y z e s a 2 0, objekt Matejovho domu a Baníckej bašty, záchranný výskum, novovek?. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

V roku 2008 pokračovali rekonštrukčné práce objektu Matejovho domu a Baníckej bašty v areáli mestského hradu. Archeologický výskum, podmienený a limitovaný charakterom zemných prác, potvrdil výsledky z roku 2006 (*Zachar/Mácelová 2008*). Nezistili sa nijaké nálezy, ktoré by dokumentovali staršie osídlenie pred výstavbou objektu, ani materiál, ktorý by mal súvis s jeho výstavbou. Boli zdokumentovanú úrovne základových škár priečkových murív v prvom nadzemnom podlaží ako aj úrovne

základového rozšírenia obvodových múrov Matejovho domu. Funkcia kamennej deštrukcie so sprievodom novovekej keramiky zachytenej v rámci drenážnej ryhy na severnej vonkajšej strane obvodového múru Baníckej bašty zostáva vzhľadom na obmedzené odkrytie nálezovej situácie (odkrývaný a dokumentovaný bol len priestor ryhy) nateraz nejasná.

L i t e r a t ú r a

Mácelová 1986 - M. Mácelová: Nález stredovekej keramiky v Benického dome v Banskej Bystrici. Arch. Hist. 11, 1986, 481 – 487.

Mácelová 1996 - M. Mácelová: Požiarom zaniknutý zrubový objekt z 15. storočia v Banskej Bystrici. Arch. Hist. 21, 1996, 421 – 426.

Mácelová/Mosný 1998 - M. Mácelová/P. Mosný: Záchranný výskum na Námestí Štefana Moyzesa v Banskej Bystrici. AVANS 1996, 1998, 115 – 117.

Zachar/Mácelová 2008 - J. Zachar/M. Mácelová: Archeologické výskumy v centre Banskej Bystrice. AVANS 2006, 2008, 173 – 175.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNGEN IN MPR BANSKÁ BYSTRICA. In 2008 wurden im Zentrum von Banská Bystrica einige archäologische Rettungsgrabungen durchgeführt, die durch Bauaktivitäten ausgelöst wurden. Sie wurden auf Anordnung des Bescheids von dem entsprechenden Kreisdenkmalamt in Banská Bystrica durchgeführt.

1. Deponierung von Funden: Die Fundstelle ist im östlichen Teil des Stadtkerns situiert und befindet sich im Hofteil der Parzelle des Bürgerhauses, das den Anfang von südlichen Reihenhäusern darstellt (Abb. 145: 1). In der durchgeführten ersten Grabungsetappe wurden auf der Fläche der Parzelle 1326/2 der Schnitt SI/08 und R I/08 angelegt, die zur Feststellung der stratigraphischen Situation der Lage dienten (Abb. 145: 2). Im Laufe der Assanierung wurde festgestellt, dass sich im südlichen Teil der jeweiligen Parzelle in ihrer ganzen Breite ein unterkellertes Objekt aus Beton befindet. Aus diesem Grund konnte der Feststellungsschnitt nur im nördlichen Teil des Hofs angelegt werden - es handelte sich um den Schnitt S I/08. Im Rahmen der festgestellten Stratigraphie ist die Erfassung einer wahrscheinlich spätmittelalterlichen Abfallschicht von größter Bedeutung (stratigraphische Einheit s.E. 114=115). Diese Abfallschicht, die reich an Funden und organischem Material war, überdeckt den Lehmuntergrund. Auf dieser Schicht lag die Sequenz von neuzeitlichen Schichten (s.E. 109-112; Abb. 146: 18). Keramikmaterial lässt sich anhand der stratigraphischen Zugehörigkeit in zwei grundlegende Gruppen einteilen, was auch ihre chronologische Stellung darstellt. Die erste Gruppe war mit der stratigraphischen Einheit 109 und 112 verknüpft. Im Rahmen von beiden stratigraphischen Einheiten kam identisches Material vor, das in das 17.-19. Jh. datiert wird (Abb. 146: 2 – 11). Der zweite Keramikbestand war mit der stratigraphischen Einheit 114=115 verknüpft. Es geht um Material, das überwiegend aus feinem Schlämmton mit feinkörniger quarziger unplastischer Beimischung besteht und das Spuren nach einer schnell rotierenden Scheibe aufweist (Abb. 146: 12-17). Das Spektrum von Formen und Typen der zweiten Gruppe ist im Millieu von Banská Bystrica im 15. Jh. belegt, besonders in seiner zweiten Hälfte, im Fall von einigen topfförmigen Formen mit aufgetragener Glasur mit einer möglichen Überlappung in das 16. Jh. (Mácelová 1986, 484, Abb. 5; 1996, 422-425, Abb. 4: 2, 5; Mácelová/Mosný 1998, 116, Abb. 61: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, Abb. 62: 9-13). Kacheln kamen ausschließlich im Kontext der stratigraphischen Einheit 114=115 vor. Der Kammertyp von Kacheln ist am zahlreichsten vertreten. Der Ikonographie nach können sie in einige grundlegende Gruppen eingeteilt werden: der ungarische dynastische Heilige ? (Abb. 146: 19), paradiesischer Lebensbaum, Löwe unter dem Baum (den Baum beschützender Löwe) und eine Rosette. Im Kontext der stratigraphischen Einheiten 114 und 115 befand sich auch zahlreiches organisches Material.

2. Platz Námestie Štefana Moyzesa 20, Objekt des Hauses Matejov dom und Objekt der Bergbaubastei, Rettungsgrabung, Neuzeit?. Deponierung von Funden: Museum Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica. In 2008 setzten die Rekonstruktionsarbeiten am Objekt Matejov dom und am Objekt der Bergbaubastei im Areal der Stadtburg fort. Bei der archäologischen Grabung bedingt und beschränkt durch den Charakter von Erdarbeiten wurden die Ergebnisse von 2006 bestätigt (Zachar/Mácelová 2008). Es wurden keine Funde entdeckt, welche die ältere Besiedlung vor dem Bau des Objekts dokumentiert hätten. Es wurde kein Material entdeckt, das mit dem Bau des Objekts zusammengehängt hätte. Die Funktion der steinernen Destruktion, die im Rahmen des Sickergrabens an der nördlichen äußeren Seite der Umfassungsmauer der Bergbaubastei erfasst wurde, bleibt angesichts der beschränkten Freilegung der Fundsituation jetzt unklar (es wurde nur der Raum des Sickergrabens freigelegt und dokumentiert).

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM V HORNOM HRIČOVE

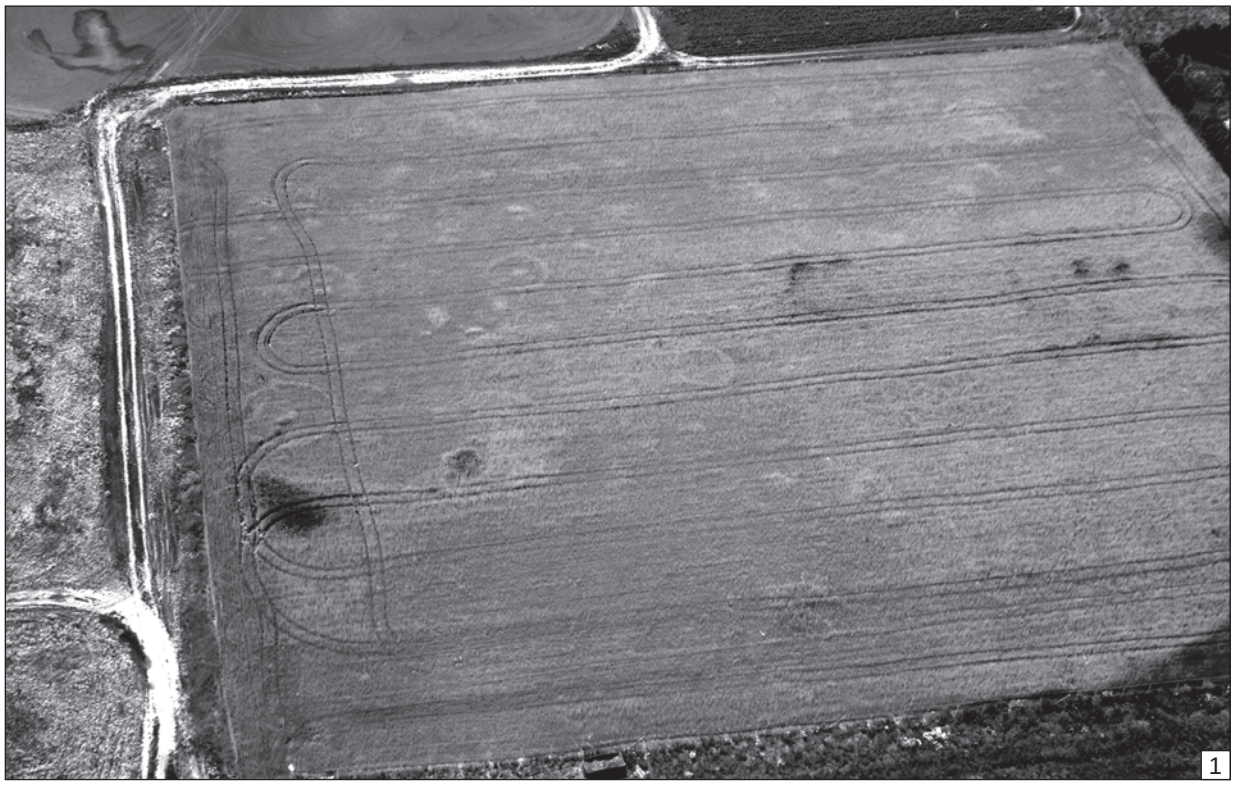
Ján Zachar - Marta Mácelová - Martin Furman

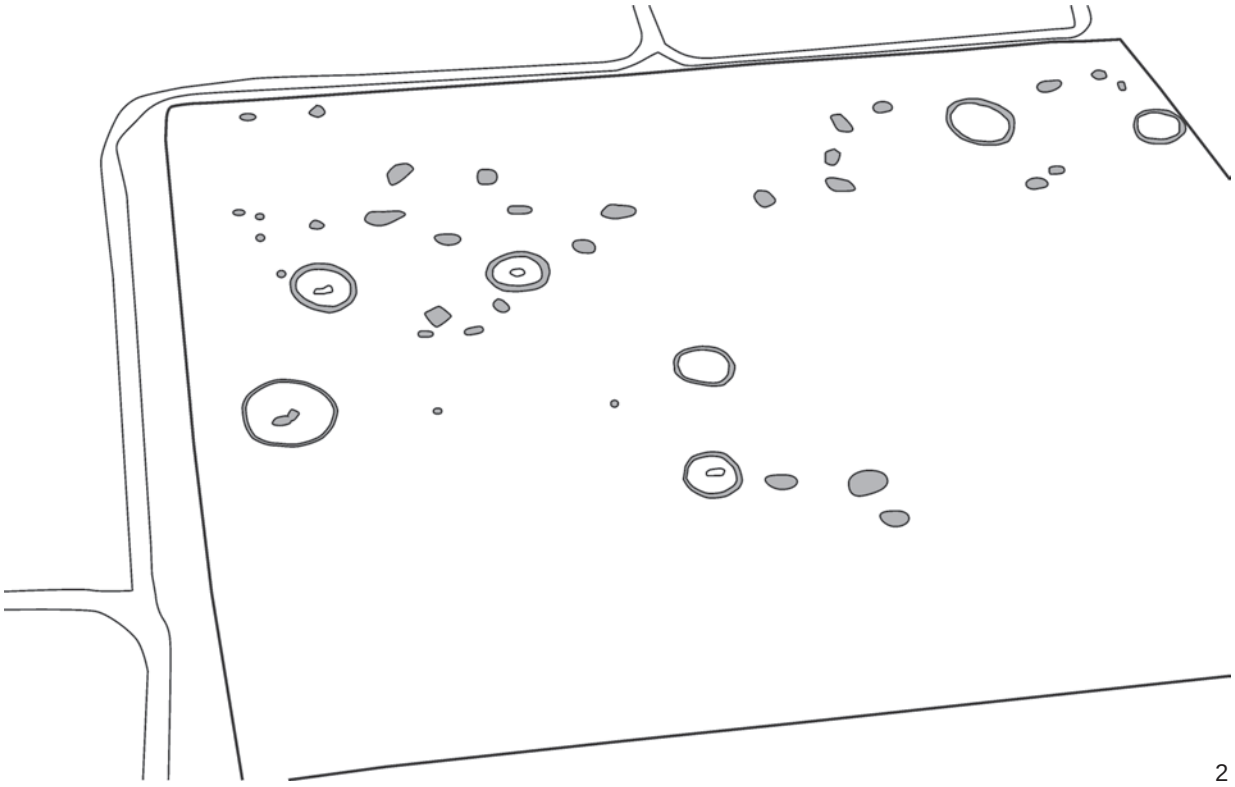
Horný Hričov (okres Žilina), poloha Prizlatnie, sídlisko?, záchranný výskum, včasný stredovek. Uloženie nálezov: Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica.

Lokalita je situovaná na juhozápadnom okraji intravilánu obce oproti Poľnohospodárskemu družstvu. Archeologický výskum sa realizoval na základe rozhodnutia Krajského pamiatkového úradu Žilina v súvislosti s plánovanou výstavbou skladovo-výrobnej haly VITALO. Stavebná parcela sa rozprestierala na poľnohospodársky čiastočne využívanej pôde medzi štátnou cestou a železničnou traťou.

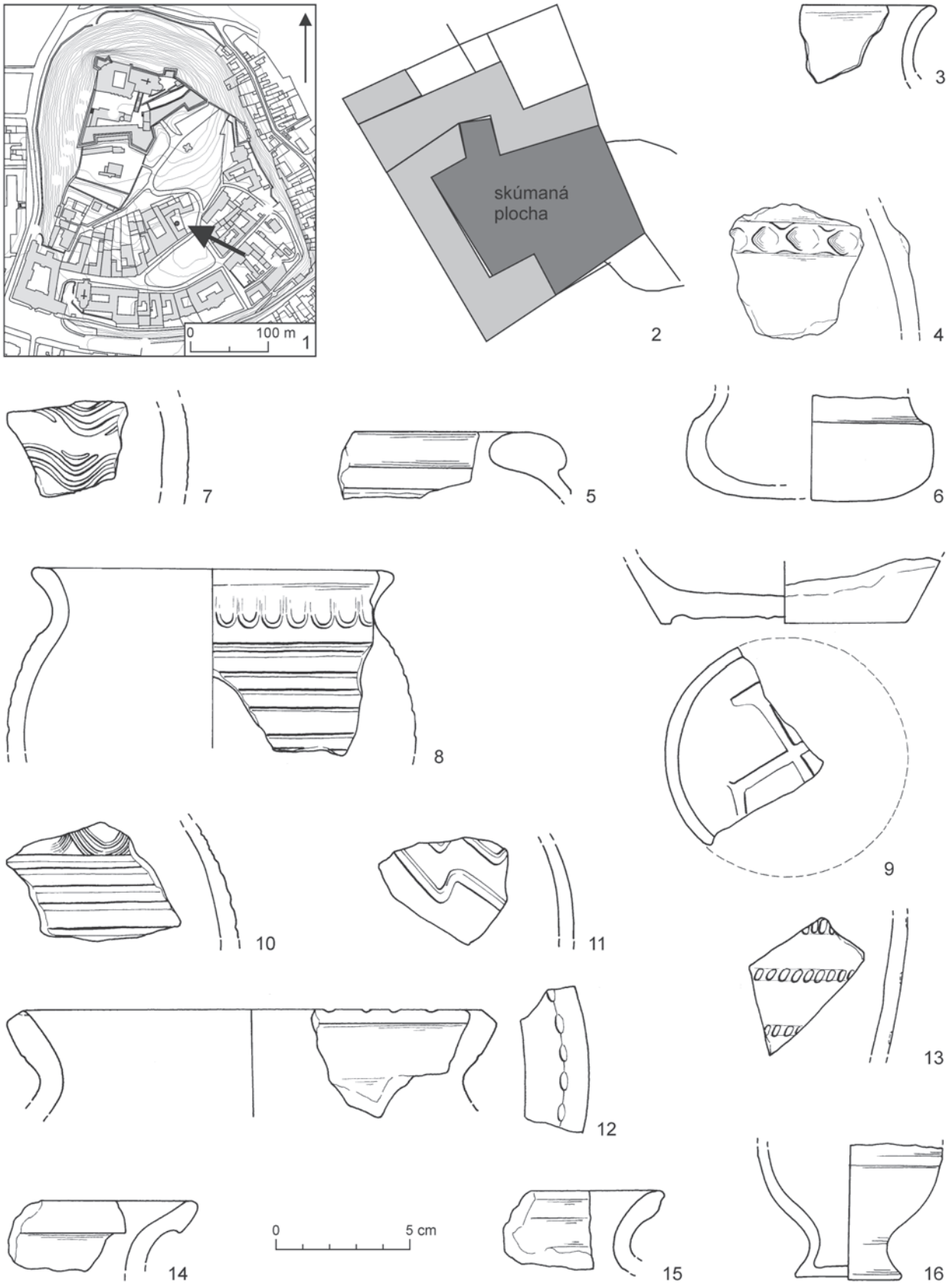
Archeologický výskum bol obmedzený stupňom a rozsahom už zrealizovaných zemných stavebných prác (ukončená pilotáž, kompletná štrková výstelka v celom priestore stavebnej parcely). Pre možnosti výskumu bol k dispozícii len priestor profilov stavebnej jamy, predovšetkým v jej juhovýchodnom nároží. Tu sa podarilo zachytiť a zdokumentovať kompaktnú sídliskovú vrstvu s keramickým materiálom datovateľným rámcovo do 9. stor., ktorá môže indikovať existenciu otvoreného sídliska. Z celkovej situácie je zrejmé, že jadro osídlenia sa koncentrovalo juhovýchodne, resp. východne od stavebného areálu, pričom v profiloch stavebnej jamy bol zachytený pravdepodobne jeho okraj.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN HORNÝ HRIČOV. Horný Hričov (Bezirk Žilina), Flur Prizlatnie, Siedlung?, Rettungsgrabung, Frühmittelalter. Deponierung von Funden: Museum Stredoslovenské múzeum, Banská Bystrica. Die archäologische Rettungsgrabung wurde im Zusammenhang mit dem geplanten Bau der Produktions- und Lagerhalle VITALO durchgeführt. Die Grabung war ziemlich stark durch den fortgeschrittenen Stand der durchgeführten Bauarbeiten bedingt. Die Rettungsgrabung konnte nur im Raum der Profile der Baugrube durchgeführt werden, besonders in ihrer südöstlichen Ecke, wo eine kompakte Siedlungsschicht mit Keramikmaterial erfasst und dokumentiert werden konnte. Das Keramikmaterial lässt sich in das 9. Jh. datieren. Aus der Gesamtsituation ist ersichtlich, dass sich der Kern der Besiedlung südöstlich bzw. östlich vom Baugelände konzentrierte.

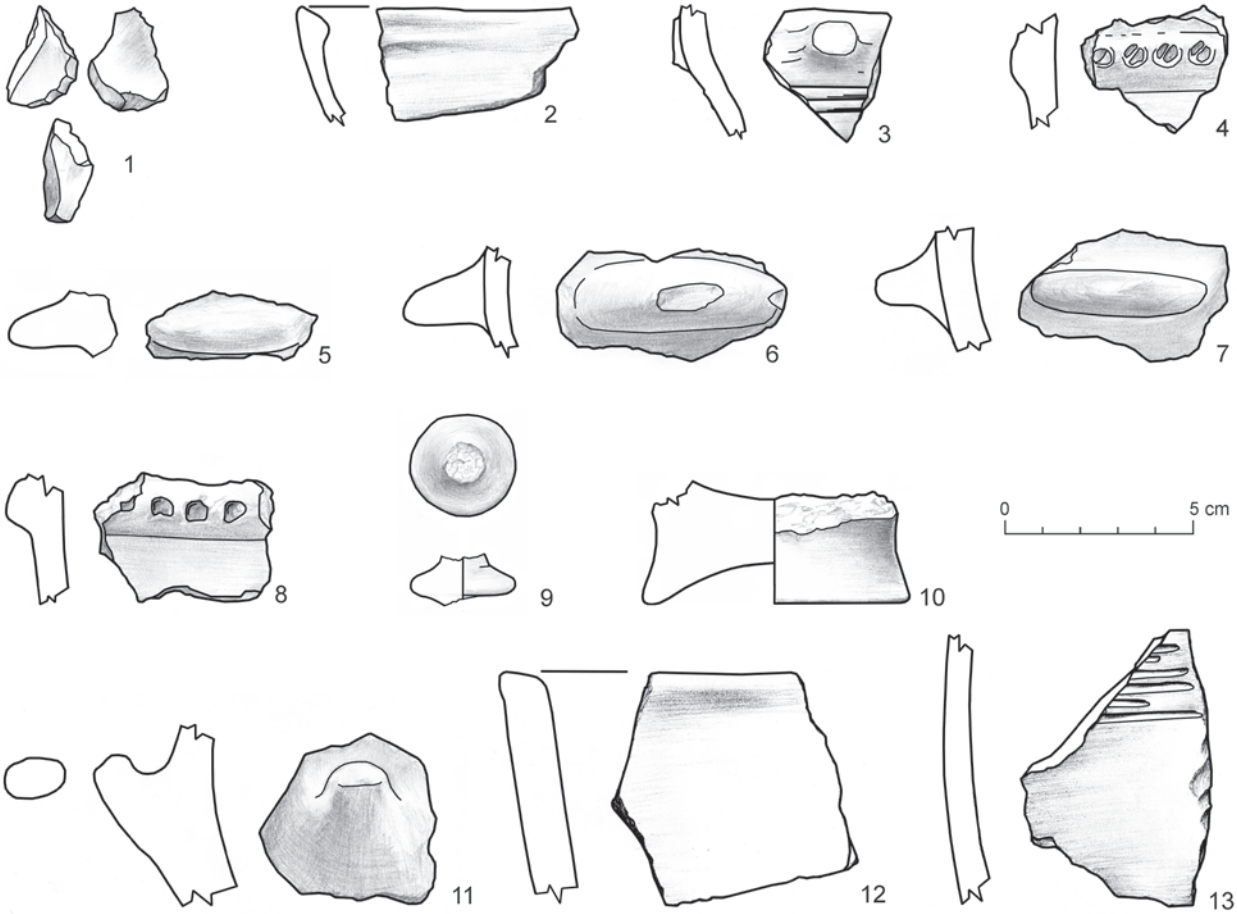

Obr. 1. Hviezdoslavov (Čerešňová). 1 - letecká snímka s črtajúcimi sa objektmi a kruhovými žľabmi; 2 - prekreslené obrysy najvýraznejších objektov a kruhových žľabov (Bartík/Rajtár, 28, 29).
Abb. 1. Hviezdoslavov (Čerešňová). 1 - Luftaufnahme mit abgezeichneten Objekten und Kreisrinnen; 2 - umgezeichnete Konturen von markantesten Objekten und Kreisrinnen (Bartík/Rajtár, 28, 29).

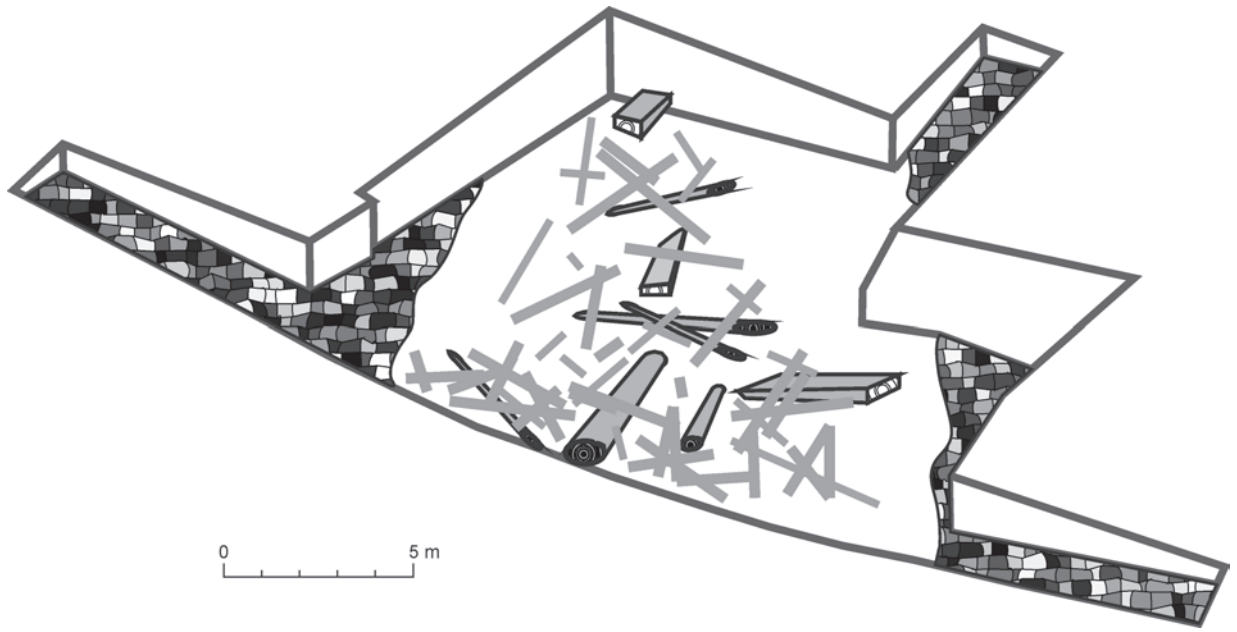

Obr. 2. Nitra (Pribinovo námestie 7). 1, 2 - lokalizácia výskumu; 3 – 6 - výber pravekej keramiky; 7 – 12 - výber stredovekej keramiky; 13 – 16 - výber neskorostredovekej keramiky (Bednár/Poláková/Bielich, 42, 43).

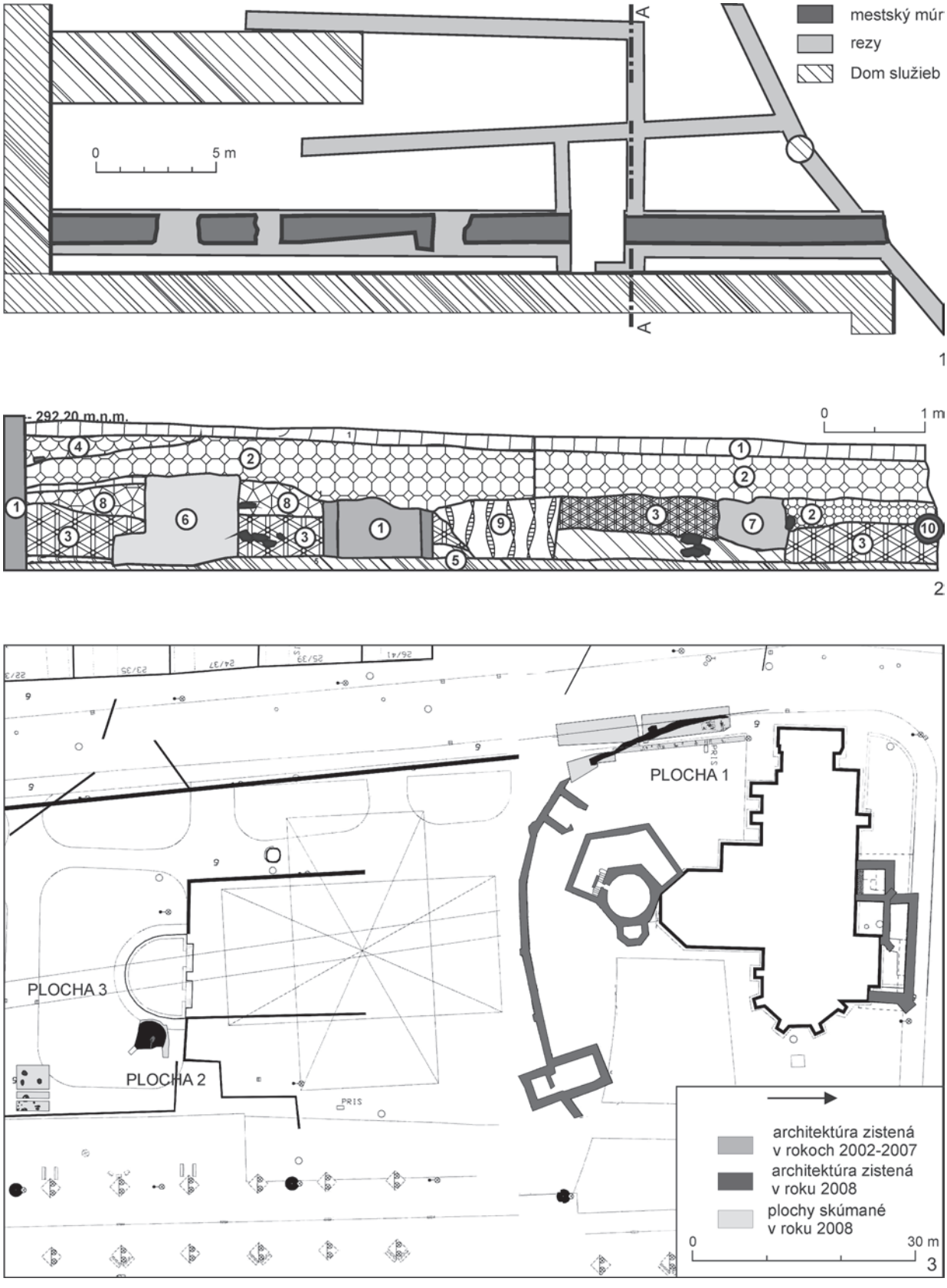
Abb. 2. Nitra (Pribina-Platz 7). 1, 2 - Situierung der Grabung; 3 – 6 - Auswahl der vorzeitlichen Keramik; 7 – 12 - Auswahl der mittelalterlichen Keramik; 13 – 16 - Auswahl der spätmittelalterlichen Keramik (Bednár/Poláková/Bielich, 42, 43).

Obr. 3. Lišov (Senné). Výber keramiky (Beljak/Pažinová, 50 – 53).
Abb. 3. Lišov (Senné). Keramikauswahl (Beljak/Pažinová, 50 – 53).

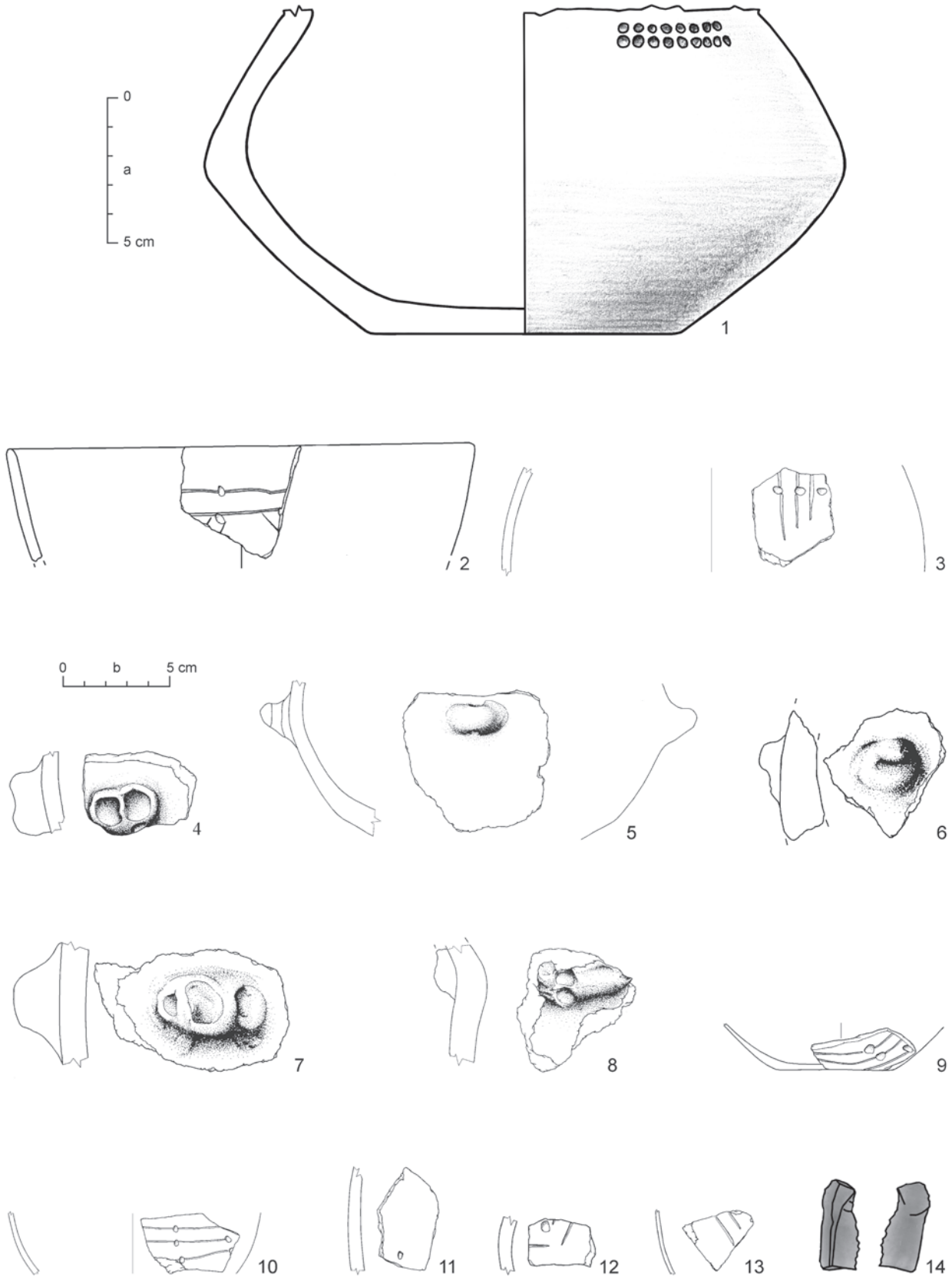

Obr. 4. Zvolen (Čierne zeme). 3D model nálezovej situácie so zachytenými drevami (Beljak/Pažinová, 53 – 57).
Abb. 4. Zvolen (Čierne zeme). 3D-Model der Fundsituation mit erfassten Hölzern (Beljak/Pažinová, 53 – 57).

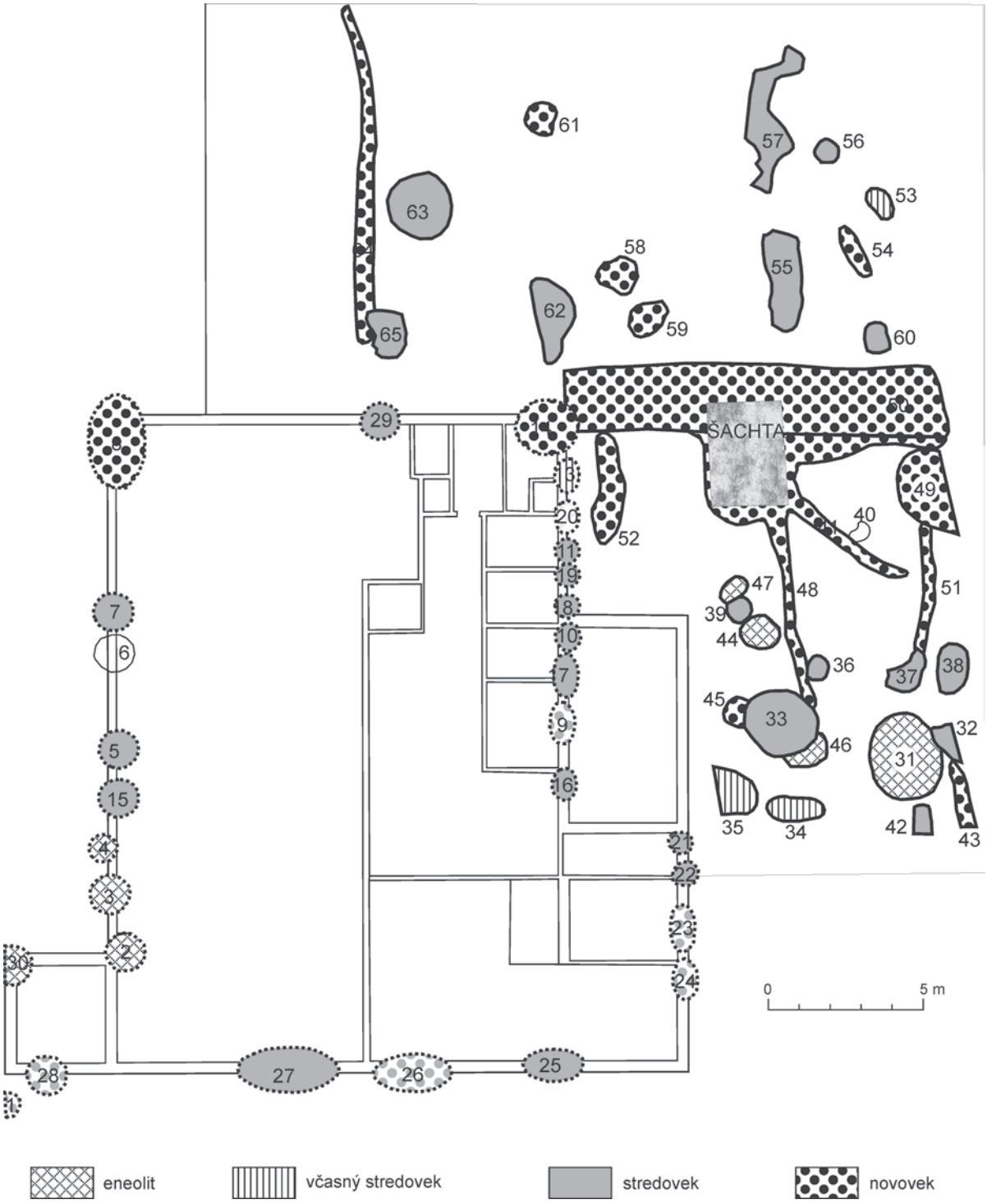

Obr. 5. Zvolen (Námestie SNP). 1 - pôdorys zachytenej architektúry; 2 - stratigrafia severného profilu vodovodnej prípojky; 3 - rozloženie skúmaných plôch a pôdorys odkrytých stavieb (Beljak/Pažinová, 53 – 57).

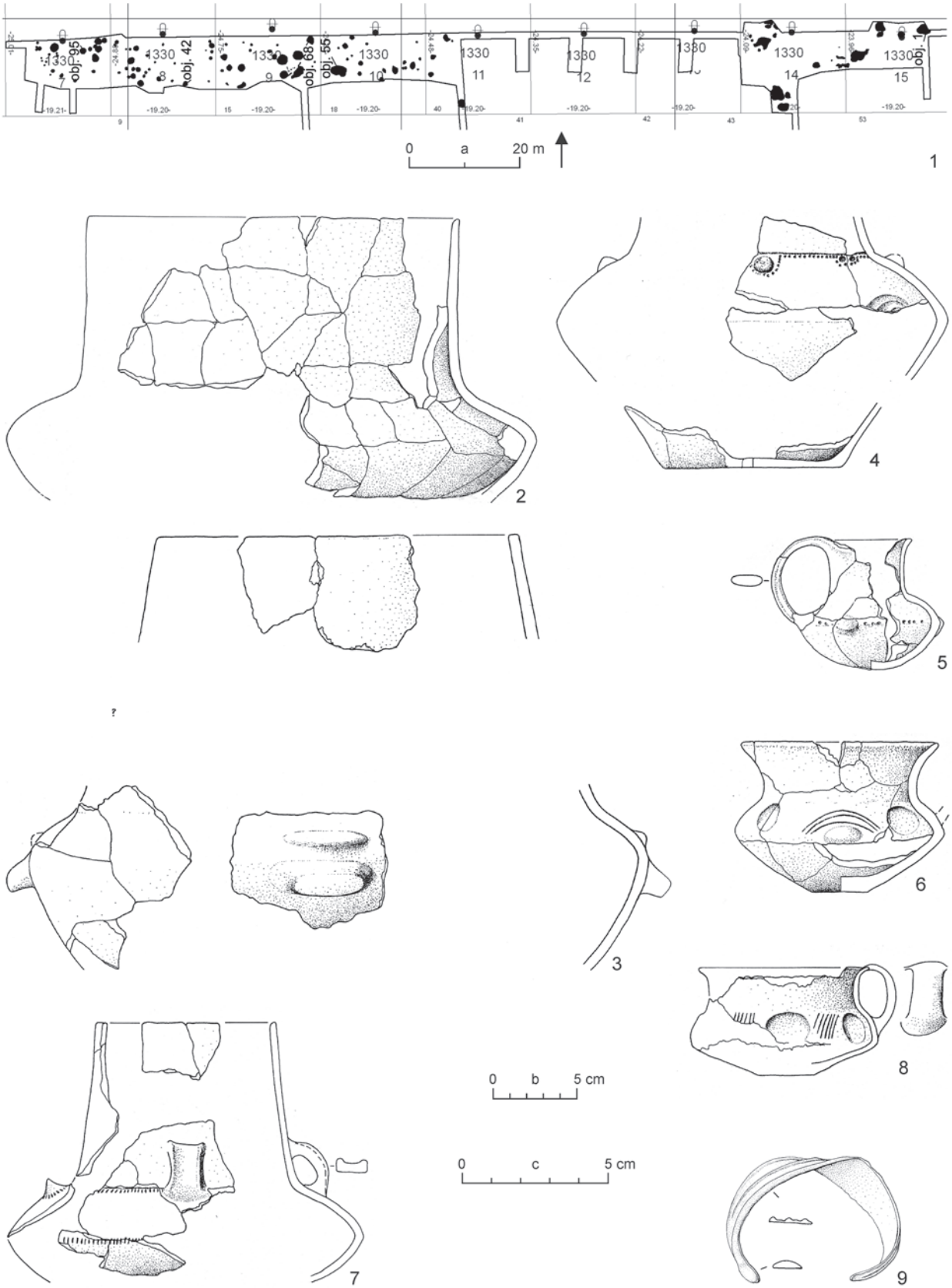
Abb. 5. Zvolen (SNP-Platz). 1 - Grundriss der erfassten Architektur; 2 - Stratigraphie des Nordschnittes vom Wasserleitungsanschluss; 3 - Verteilung der Bezugsflächen und Grundriss der freigelegten Bauten (Beljak/Pažinová, 53 – 57).

Obr. 6. Zvolen (Čierne zeme). 1 - nádobka nájdená na dne skúmaného mŕtveho ramena Hrona. Zvolen, časť Podborová (Ulica Na rovni). 2 – 13 - výber keramiky kultúry s mladou lineárnou keramikou. Mierka: a - 1; b - 2 – 14 (Beljak/Pažinová, 53 – 57).
Abb. 6. Zvolen (Čierne zeme). 1 - Gefäß aus dem Grund des toten Flussarms von Gran. Zvolen, Teil Podborová (Straße Na rovni). 2 – 13 - Keramikauswahl der Kultur mit junger Linearkeramik. Maßstab: a - 1; b - 2 – 14 (Beljak/Pažinová, 53 – 57).

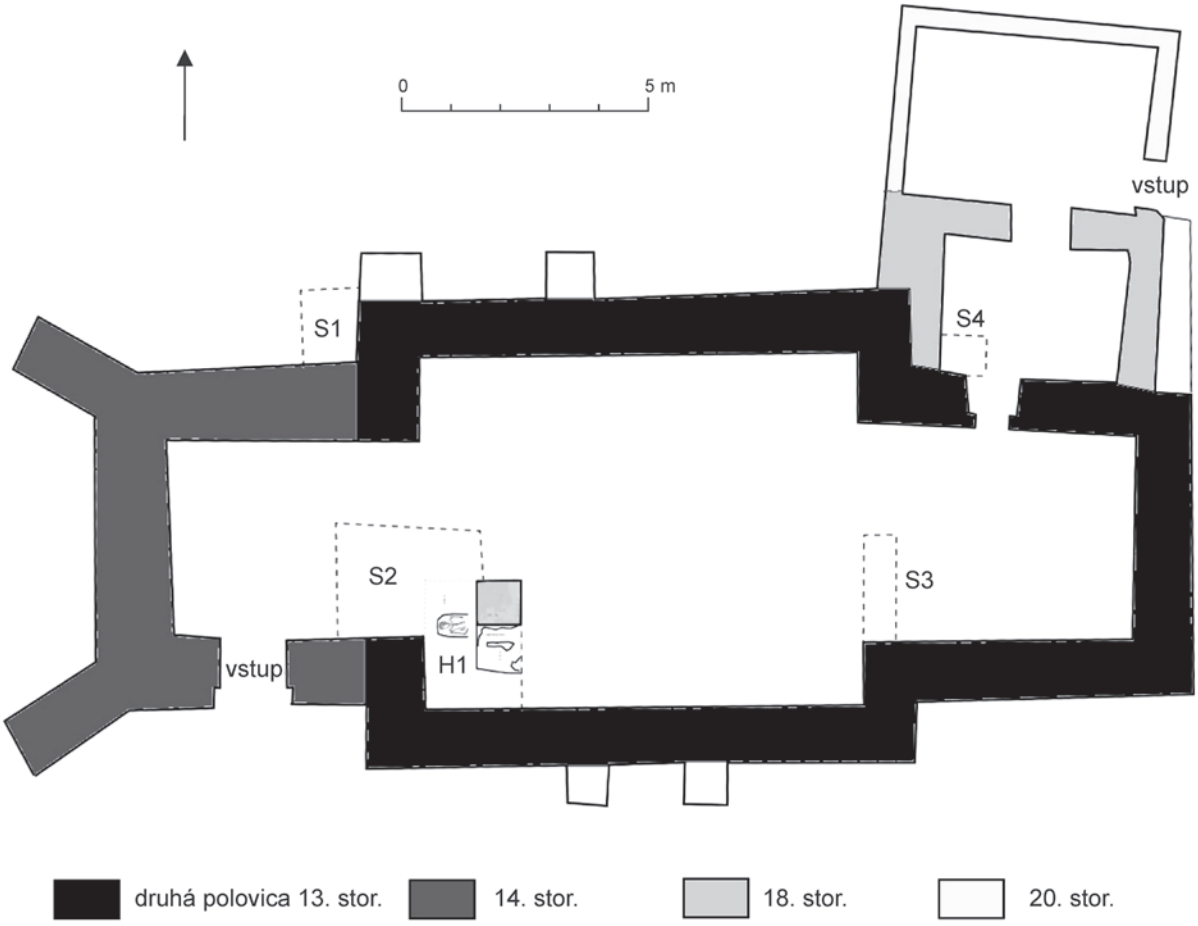
Obr. 7. Iža (Ďatelinová ulica). Pôdorys stavby s vyznačenými archeologickými objektmi (Beljak/Pažinová/Kučeráková, 57 – 59).
Abb. 7. Iža (Ďatelinová Straße). Baugrundriss mit markierten archäologischen Objekten (Beljak/Pažinová/Kučeráková, 57 – 59).

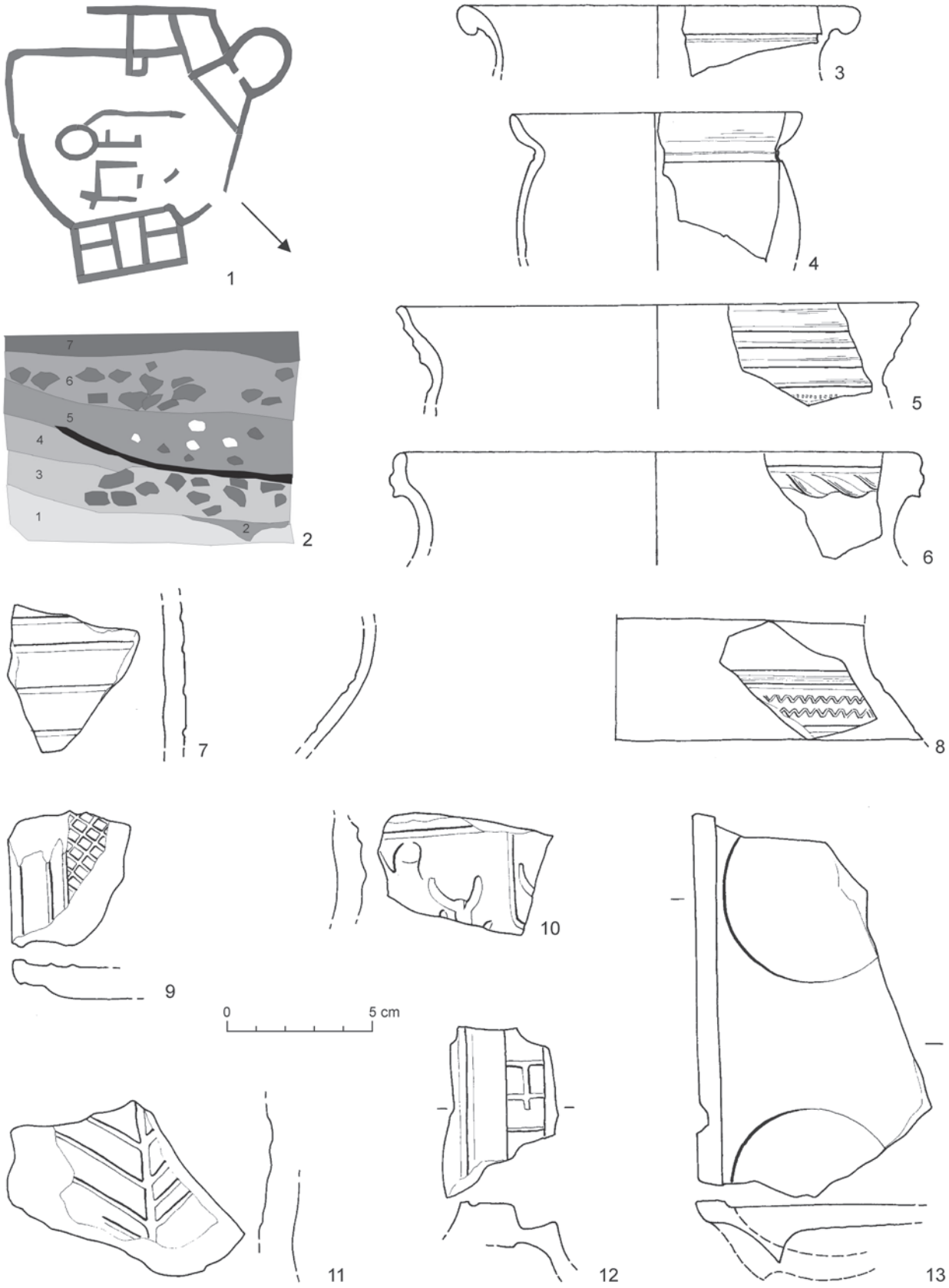
Obr. 8. Liptovský Trnovec (Ravence). 1 - plán lokality. Výber keramiky: 2 - z objektu 42; 3 - z objektu 68; 4 - z objektu 19; 5 - z objektu 95; 6 – 8 - z objektu 55; 9 - bronzový náramok z objektu 1. Mierka: a - 1; b - 2 – 8; c - 9 (Beljak/Przybyła, 61 – 64).
Abb. 8. Liptovský Trnovec (Ravence). 1 - Plan der Fundstelle. Keramikauswahl: 2 - aus dem Objekt 42; 3 - aus dem Objekt 68; 4 - aus dem Objekt 19; 5 - aus dem Objekt 95; 6 – 8 - aus dem Objekt 55; 9 - Bronzearmband aus dem Objekt 1. Maßstab: a - 1; b - 2 – 8; c - 9 (Beljak/Przybyła, 61 – 64).

Obr. 9. Trávnica (Tretiny). Rímska minca Constantius II. (Beljak/Zachar, 64).
Abb. 9. Trávnica (Tretiny). Römische Münze Constantius II. (Beljak/Zachar, 64).

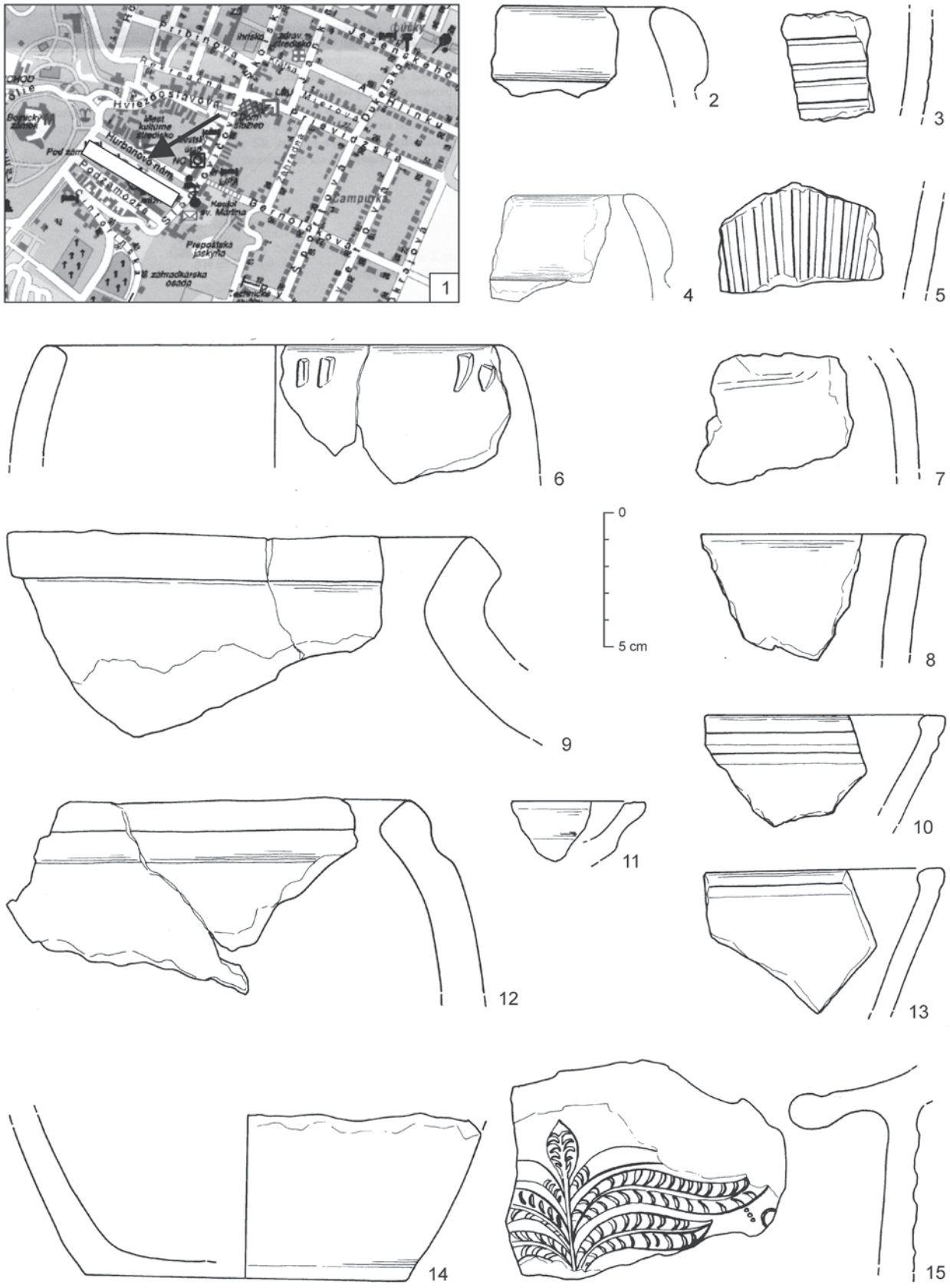

Obr. 10. Kysak (Kostol sv. Kataríny Alexandrijskej). Pôdorys kostola s jednotlivými stavebnými fázami (Béreš/Tajkov, 66, 67).
Abb. 10. Kysak (Kirche der Hl. Katharina aus Alexandria). Kirchengrundriss mit einzelnen Bauphasen (Béreš/Tajkov, 66, 67).

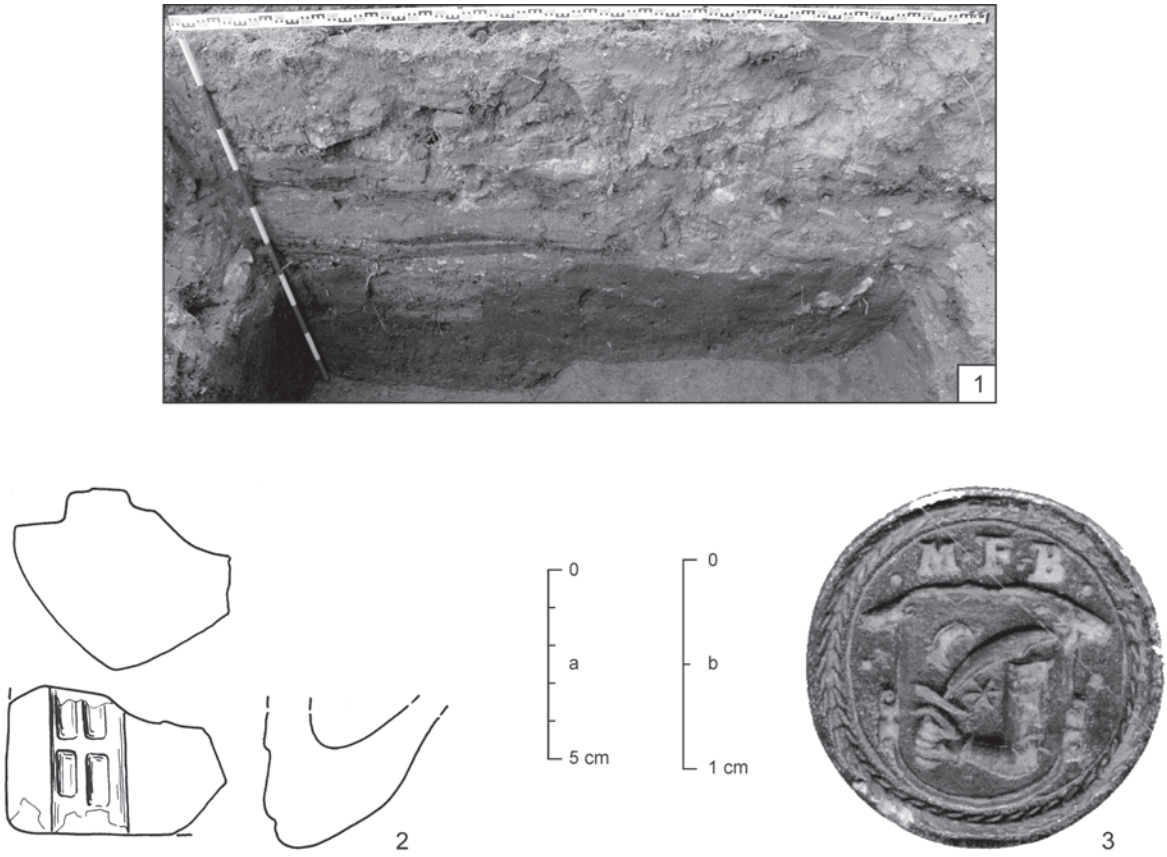

Obr. 11. Oponice (hrad). 1 - lokalizácia výskumu; 2 - profil sondy 1; 3 – 13 - výber keramiky a kachlíc zo 16. – 17. stor. (Bielich, 67, 68).

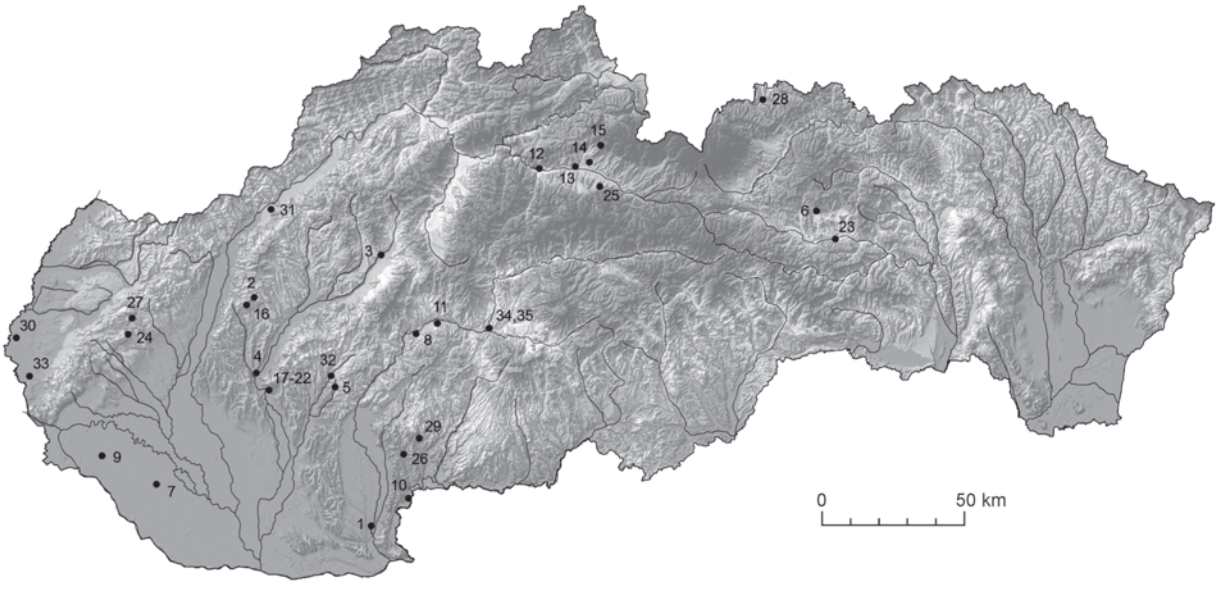
Abb. 11. Oponice (Burg). 1 - Situierung der Grabung; 2 - Schnitt 1; 3 – 13 - Auswahl der Keramik und Kachel aus dem 16. – 17. Jh. (Bielich, 67, 68).

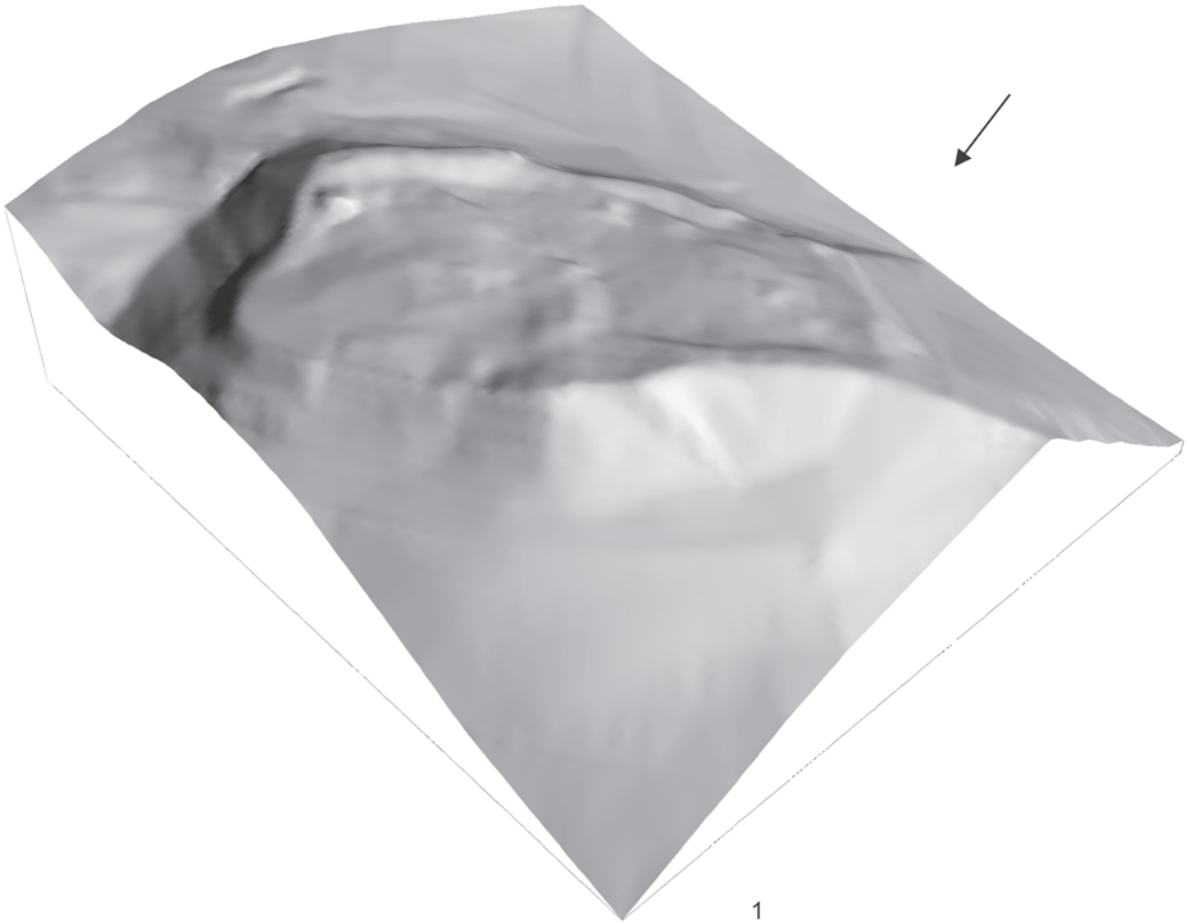
Obr. 12. Bojnice. 1 - lokalizácia výskumu; 2 – 15 - výber laténskej a stredovekej keramiky (Bielich/Zajacová, 69).
Abb. 12. Bojnice. 1 - Situierung der Grabung; 2 – 15 - Auswahl der latène- und mittelalterlichen Keramik (Bielich/Zajacová, 69).

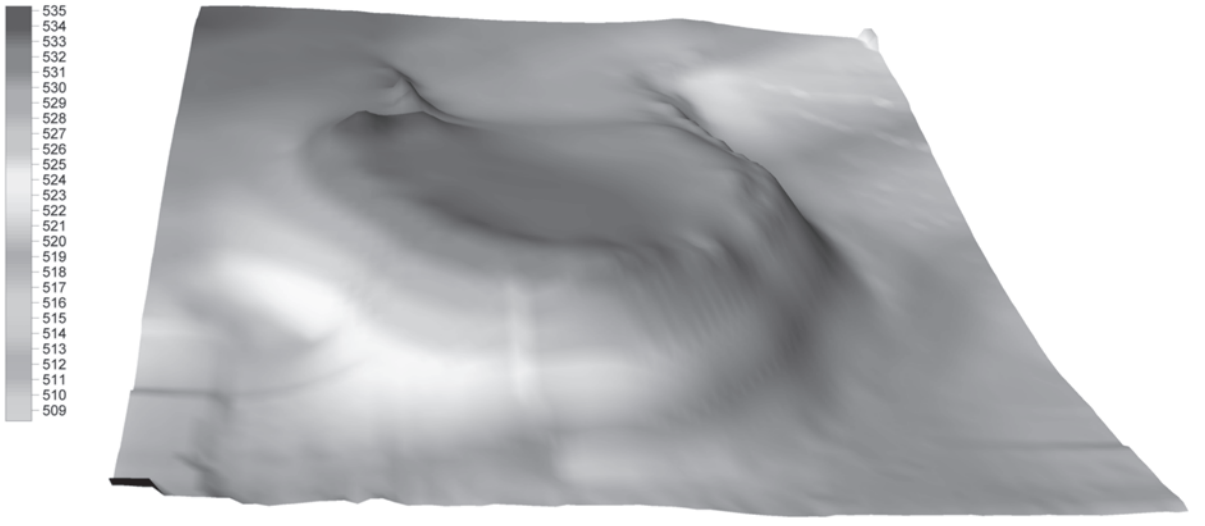
Obr. 13. Bojnice. 1 - profil ryhy 0 pri Bojnickom zámku; 2 - výber novovekej keramiky; 3 - novoveké pečatidlo. Mierka: a - 2; b - 3 (Bielich/Zajacová, 69).
Abb. 13. Bojnice. 1 - Schnitt 0 beim Schloss Bojnice; 2 - Auswahl der neuzeitlichen Keramik; 3 - neuzeitlicher Siegelstock. Maßstab: a - 2; b - 3 (Bielich/Zajacová, 69).

Obr. 14. Lokality geodeticky merané v roku 2008 (Blažová/Bartík, 70, 71).
Abb. 14. Im Jahre 2008 geodätisch vermessene Fundstellen (Blažová/Bartík, 70, 71).

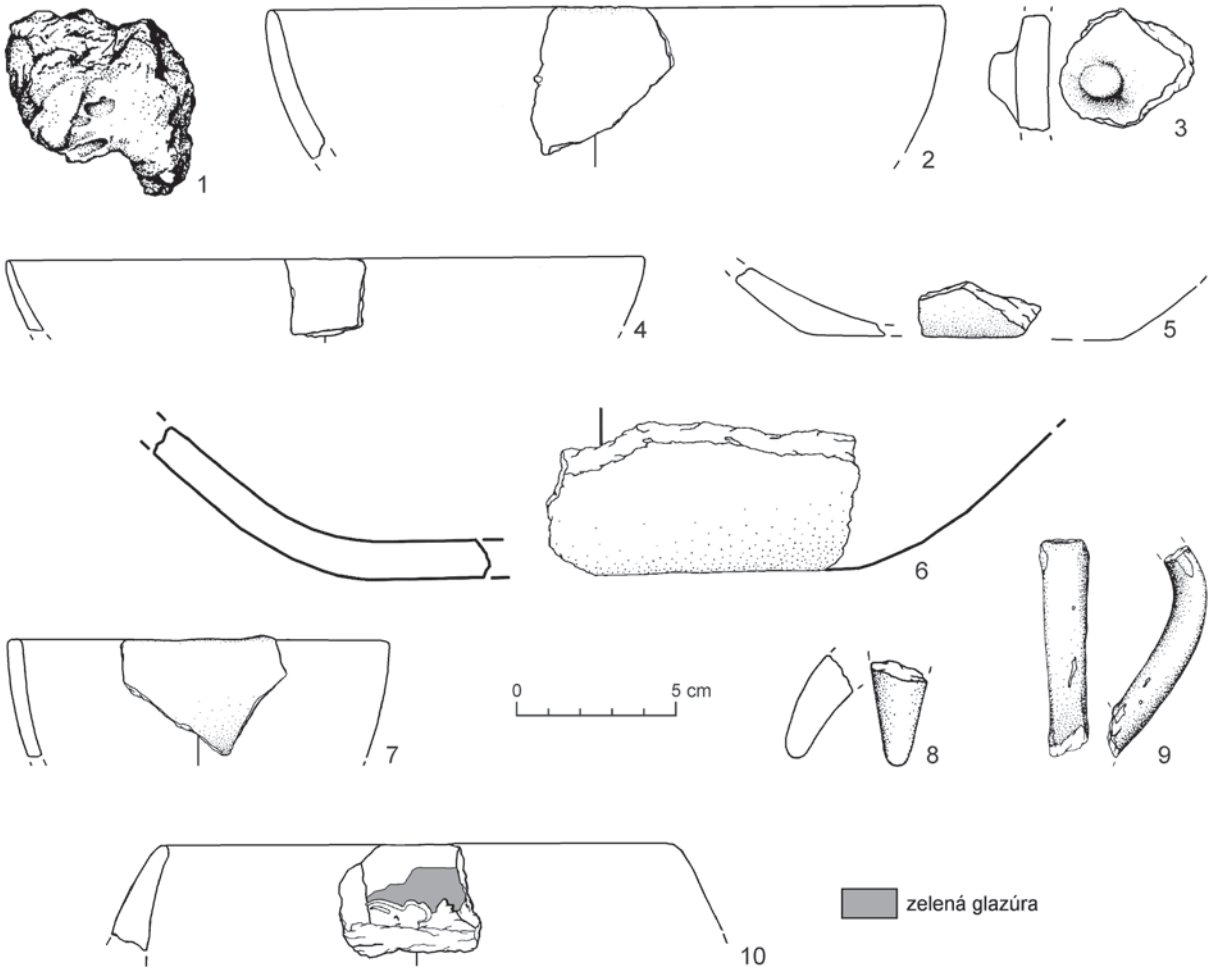

1

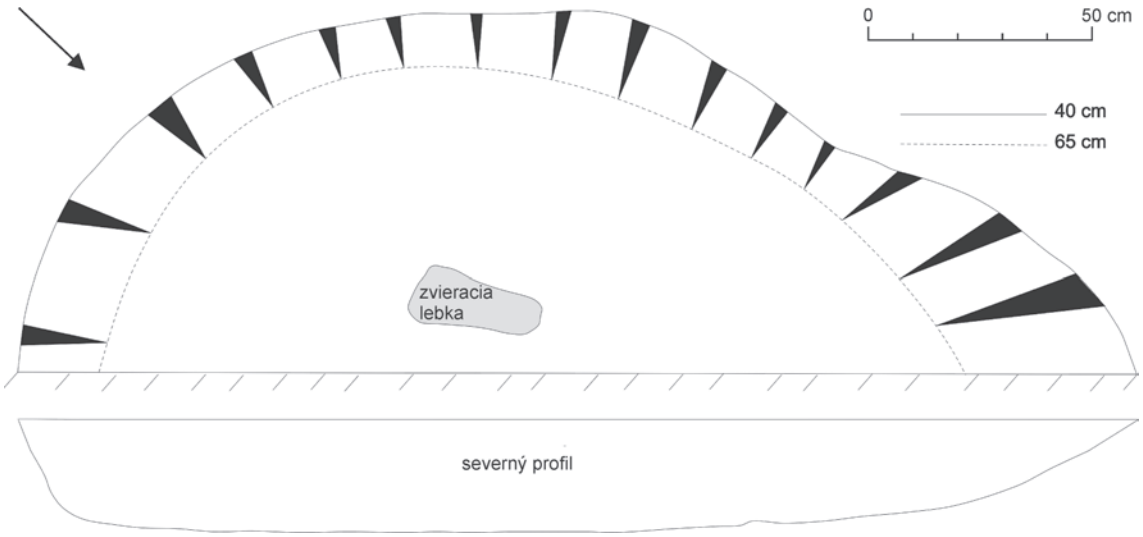

2

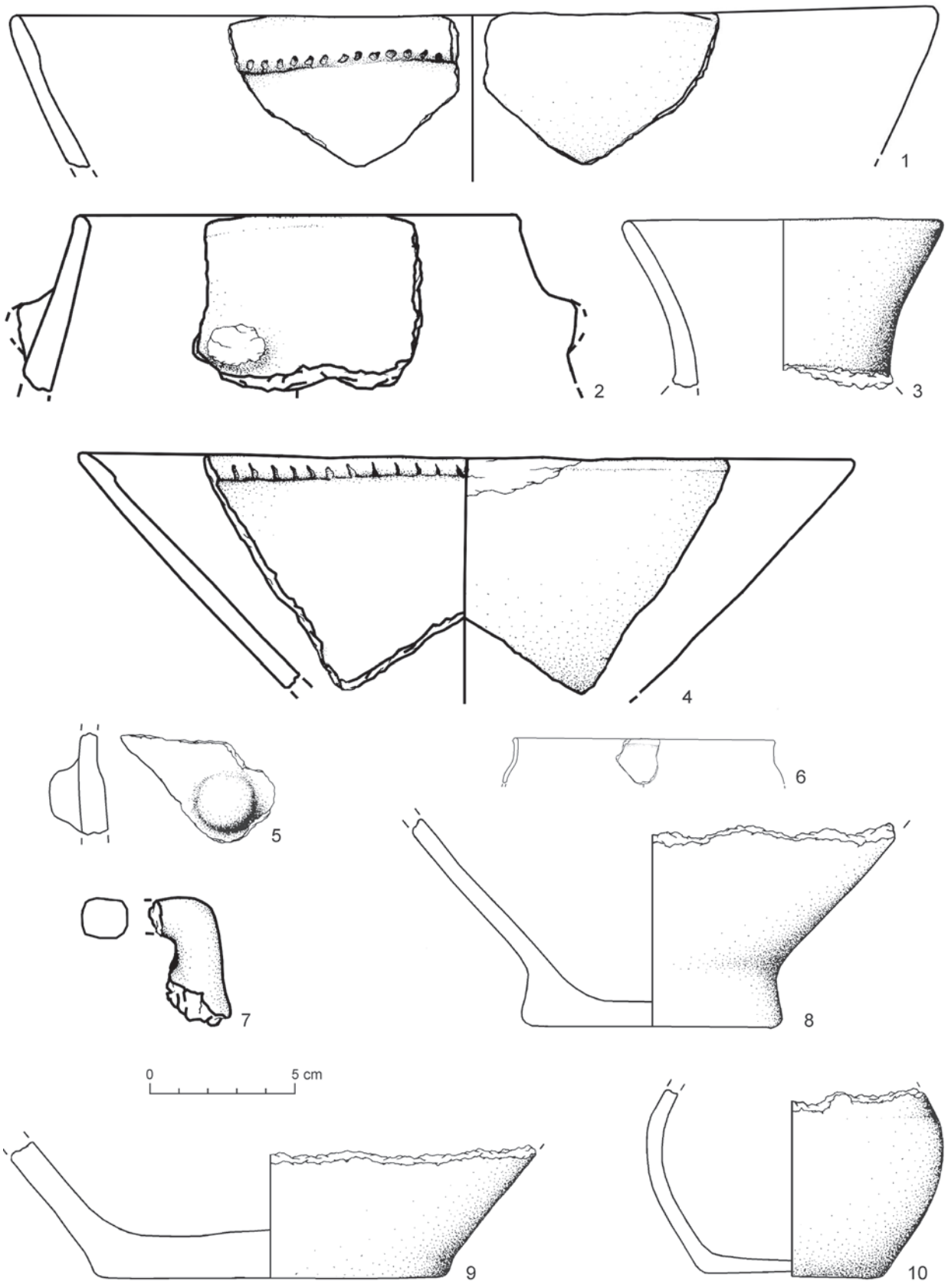
Obr. 15. Liptovský Trnovec (Opálenica): 1 - terénny model. Doľany (Roveň): 2 - terénny model (Blažová/Bartík, 70, 71).
Abb. 15. Liptovský Trnovec (Opálenica): 1 - Terrainmodel. Doľany (Roveň): 2 - Terrainmodel (Blažová/Bartík, 70, 71).

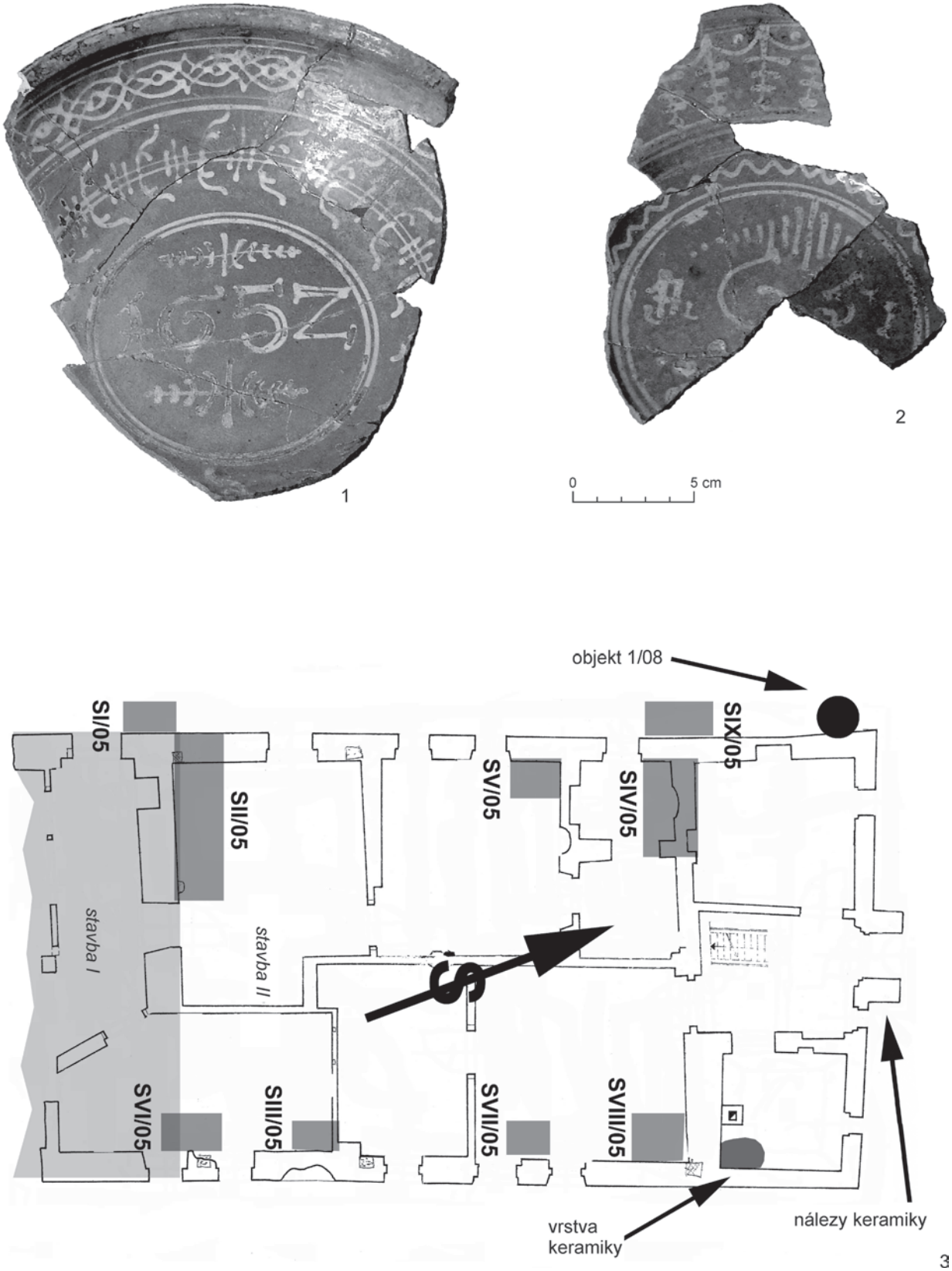
Obr. 16. Horné Lefantovce (Bideštov). Výber keramiky: 1 – 7 - neolit/eneolit; 8 – 10 - novovek (Borzová/Pažinová, 71 – 75).
Abb. 16. Horné Lefantovce (Bideštov). Keramikauswahl: 1 – 7 - Neolithikum/Äneolithikum; 8 – 10 - Neuzeit (Borzová/Pažinová, 71 – 75).

Obr. 17. Nové Zámky (Pri makovickom moste). Pôdorys a severný profil objektu 2 (Borzová/Pažinová, 71 – 75).
Abb. 17. Nové Zámky (Pri makovickom moste). Grundriss und Nordprofil des Objekts 2 (Borzová/Pažinová, 71 – 75).

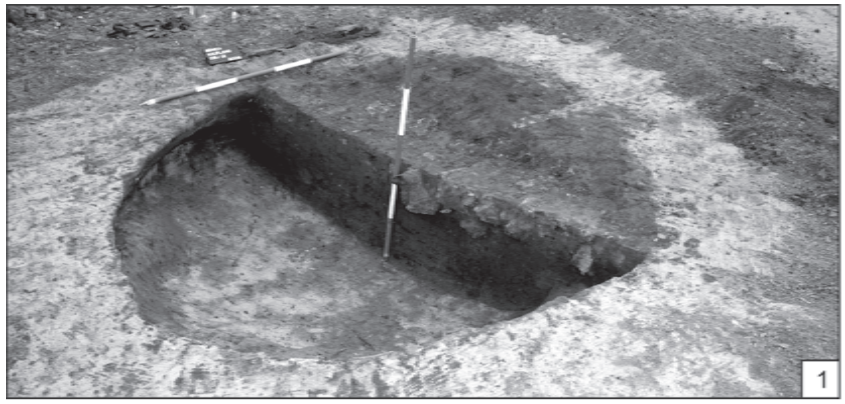

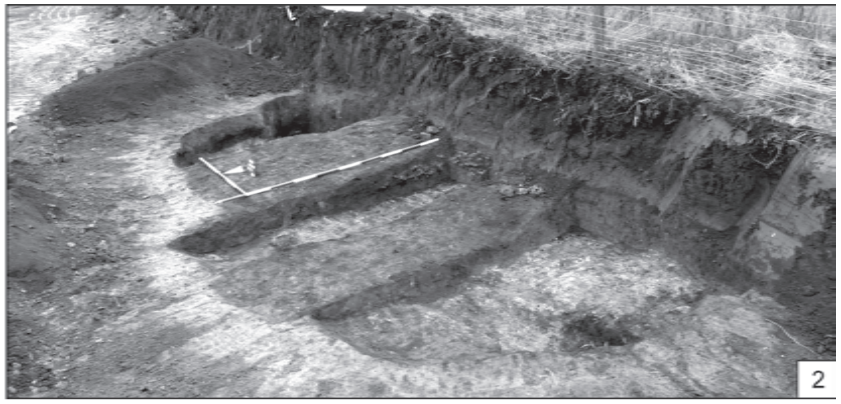
Obr. 18. Nové Zámky (Pri makovickom moste). Výber keramiky z objektu 2 (Borzová/Pažinová, 71 – 75).
Abb. 18. Nové Zámky (Pri makovickom moste). Keramikauswahl aus dem Objekt 2 (Borzová/Pažinová, 71 – 75).

Obr. 19. Veľké Leváre (Habánsky dvor). 1 – 2 - glazovaná keramika s datovaním z objektu 1/08; 3 - pôdorys stavby so sondami z roku 2005 a miestom nálezov v roku 2008 (Čambal/Farkaš/Choma, 77, 78).

Abb. 19. Veľké Leváre (Habanerhof). 1 – 2 - glasierte Keramik mit Datierung aus dem Objekt 1/08; 3 - Baugrundriss mit Schnitten aus dem Jahr 2005 und der Fundstelle im Jahr 2008 (Čambal/Farkaš/Choma, 77, 78).

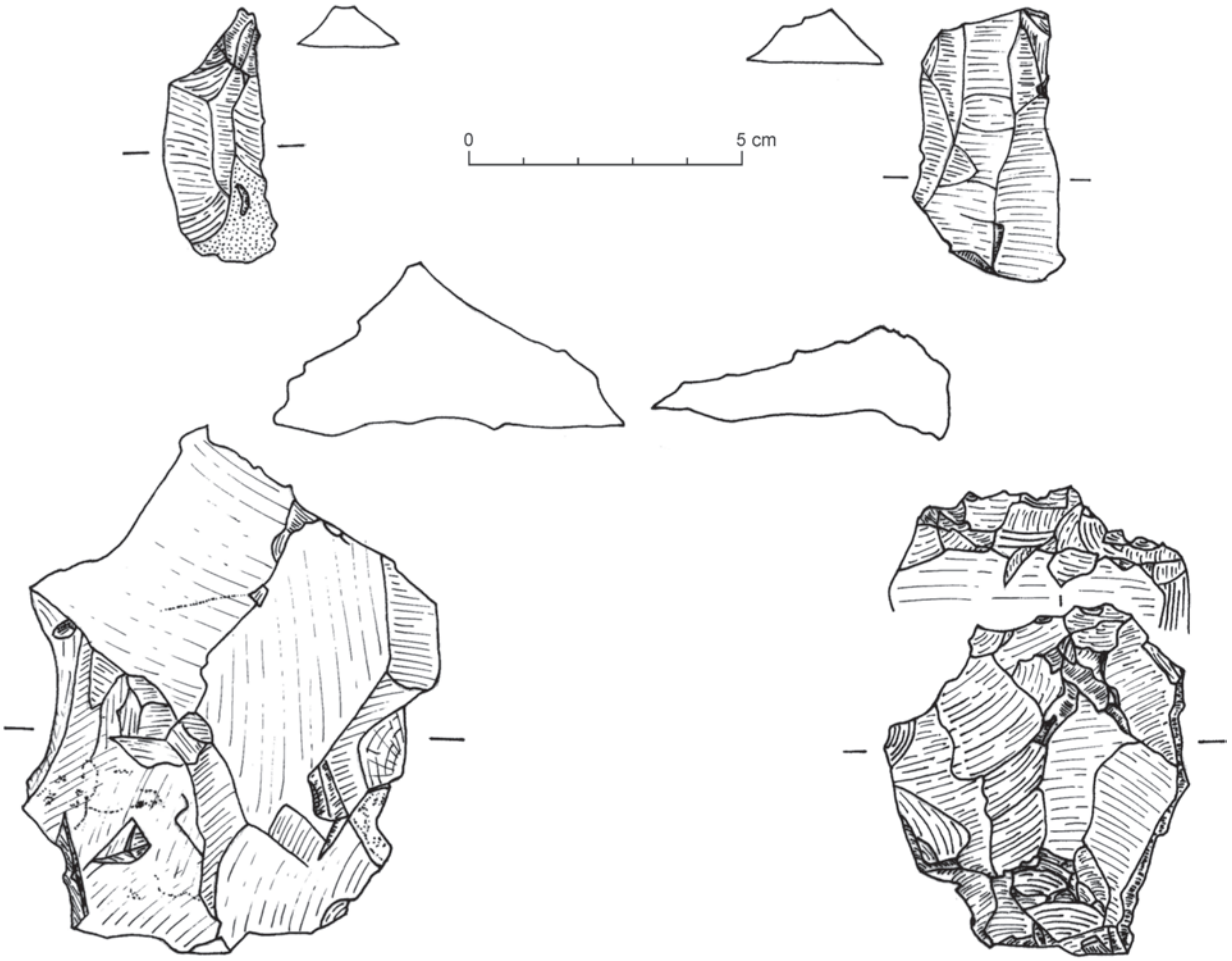

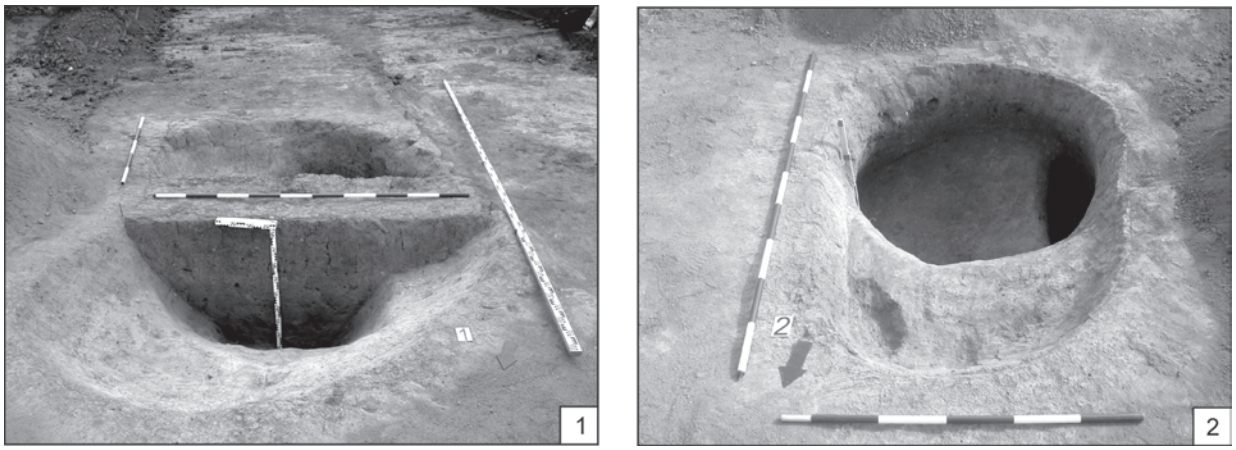

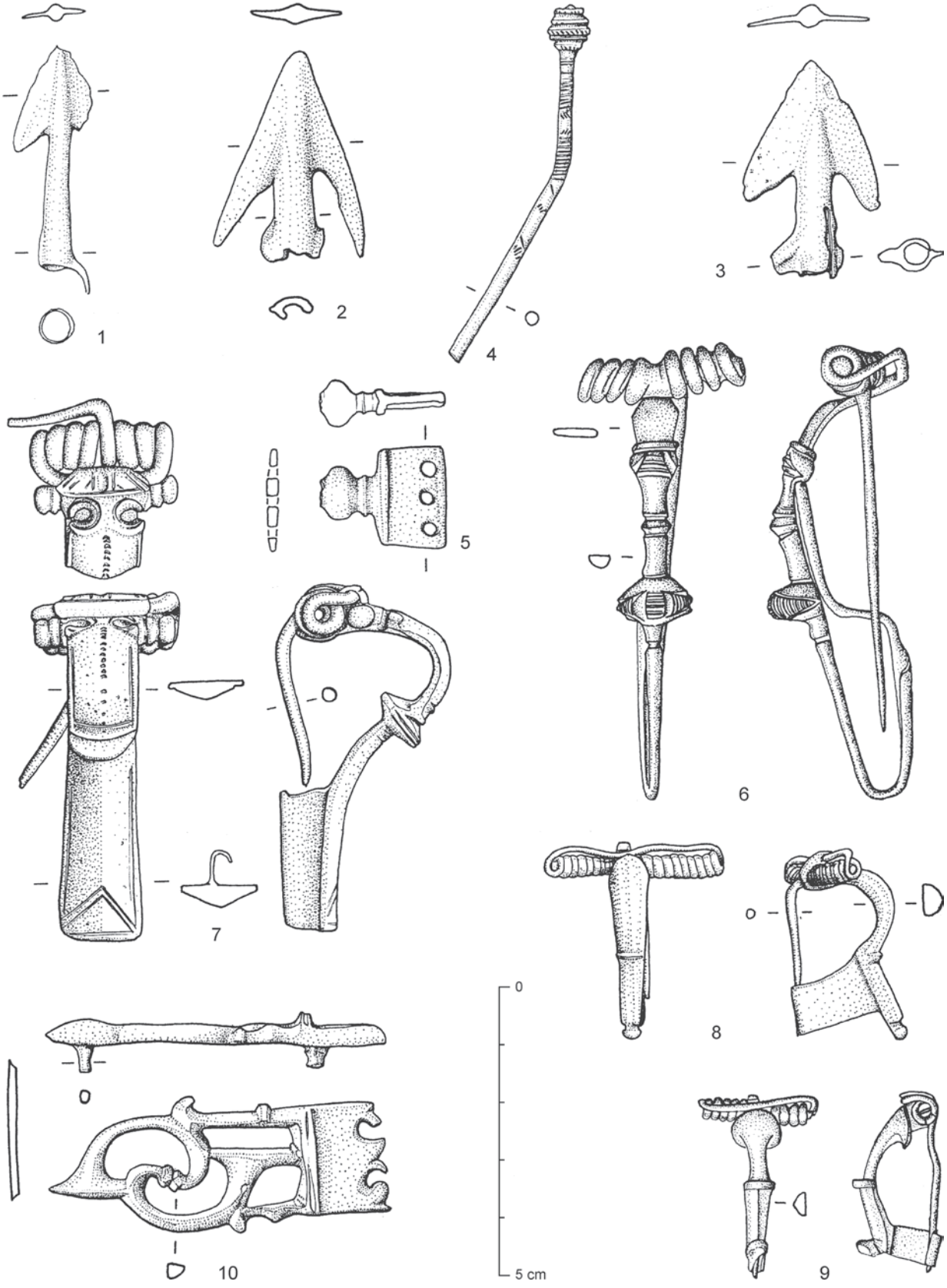
Obr. 20. Senica. Pohľady na skúmané objekty: 1 - jama 15/08; 2 - jama 21/08; 3 - jama 22/08; 4 - jama 6/08 (Daňo, 81).
Abb. 20. Senica. Blicke auf die untersuchten Objekte: 1 - Grube 15/08; 2 - Grube 21/08; 3 - Grube 22/08; 4 - Grube 6/08 (Daňo, 81).

Obr. 21. Veľký Šariš (Povrazy). Mladopaleolitická kamenná štiepaná industria (Derfiňák/Karabinoš/Vizdal, 81, 82).
Abb. 21. Veľký Šariš (Povrazy). Jungpaläolithische Spaltindustrie (Derfiňák/Karabinoš/Vizdal, 81, 82).

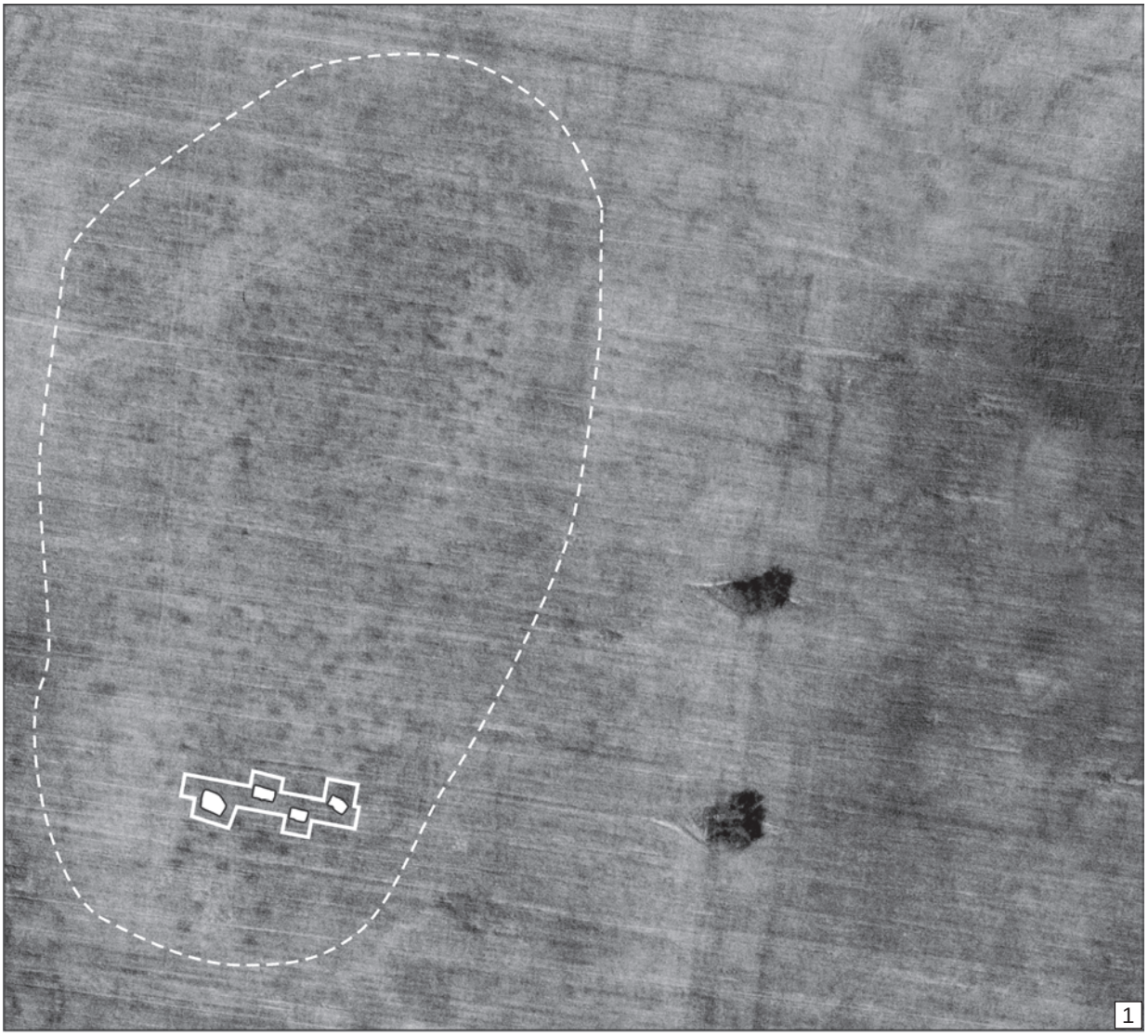

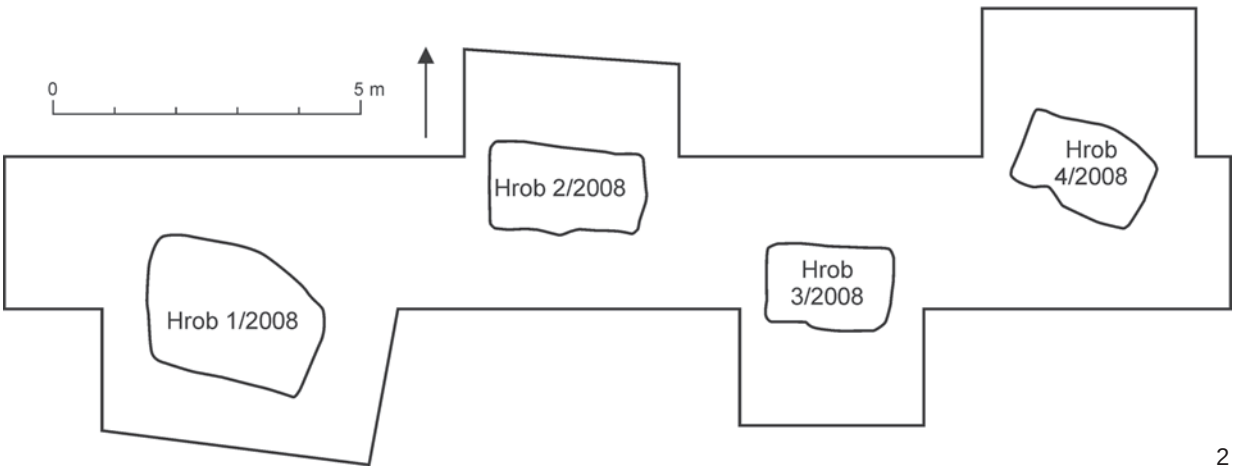
Obr. 22. Dolné Krškany (Veľká trstina). 1 - objekt 1/08; 2 - objekt 2/08 (Ďuriš, 82, 83).
Abb. 22. Dolné Krškany (Veľká trstina). 1 - Objekt 1/08; 2 - Objekt 2/08 (Ďuriš, 82, 83).

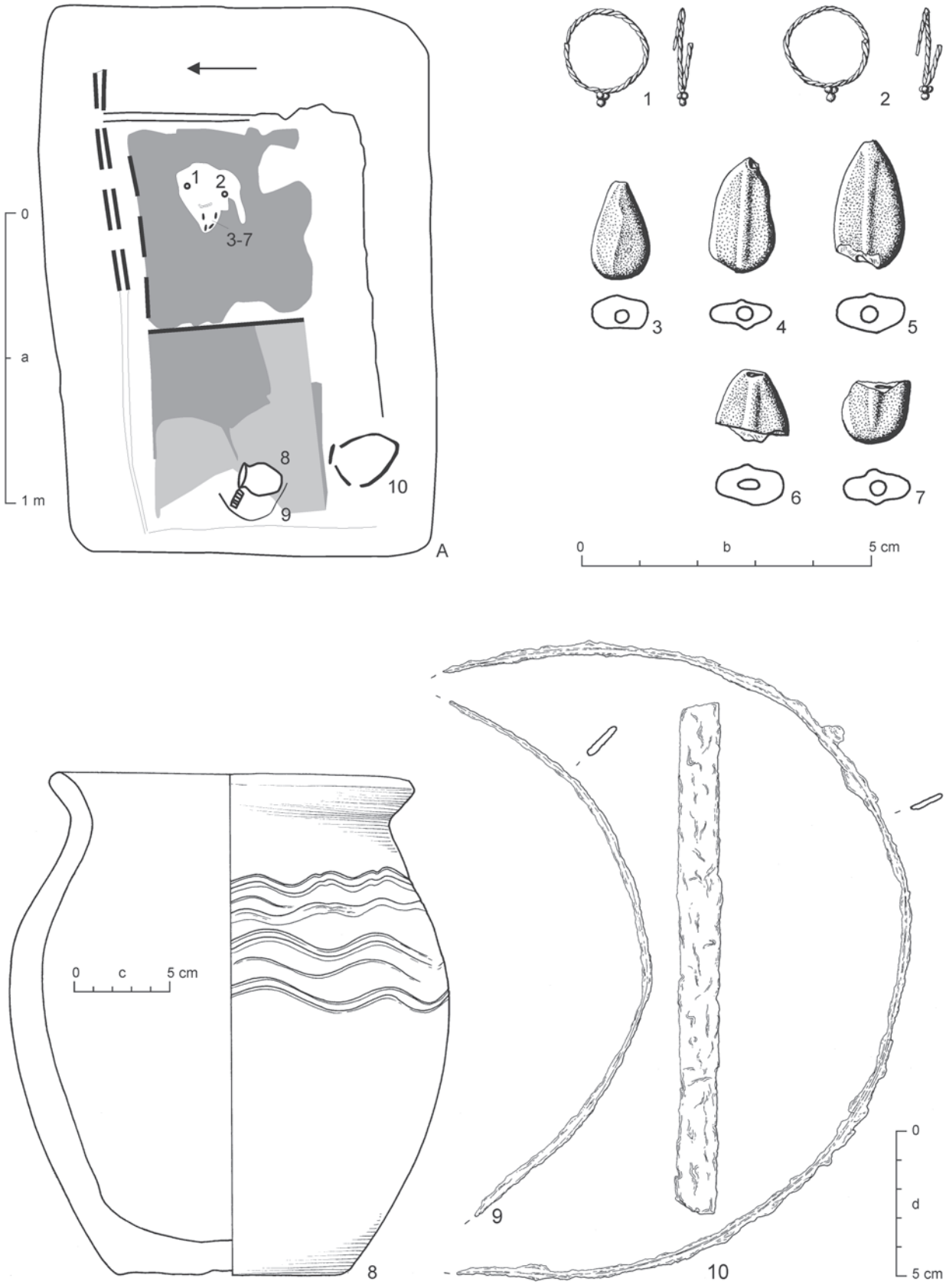
Obr. 23. Zohor (Piesky). Výber drobných nálezov z bronzu. 1 – 4 - doba bronzová; 5 – 6 - doba laténska; 7 – 10 - doba rímska (Elschek, 85 – 87).

Abb. 23. Zohor (Piesky). Auswahl der Kleinfunde aus Bronze. 1 – 4 - Bronzezeit; 5 – 6 - Latènezeit; 7 – 10 - Römische Kaiserzeit (Elschek, 85 – 87).

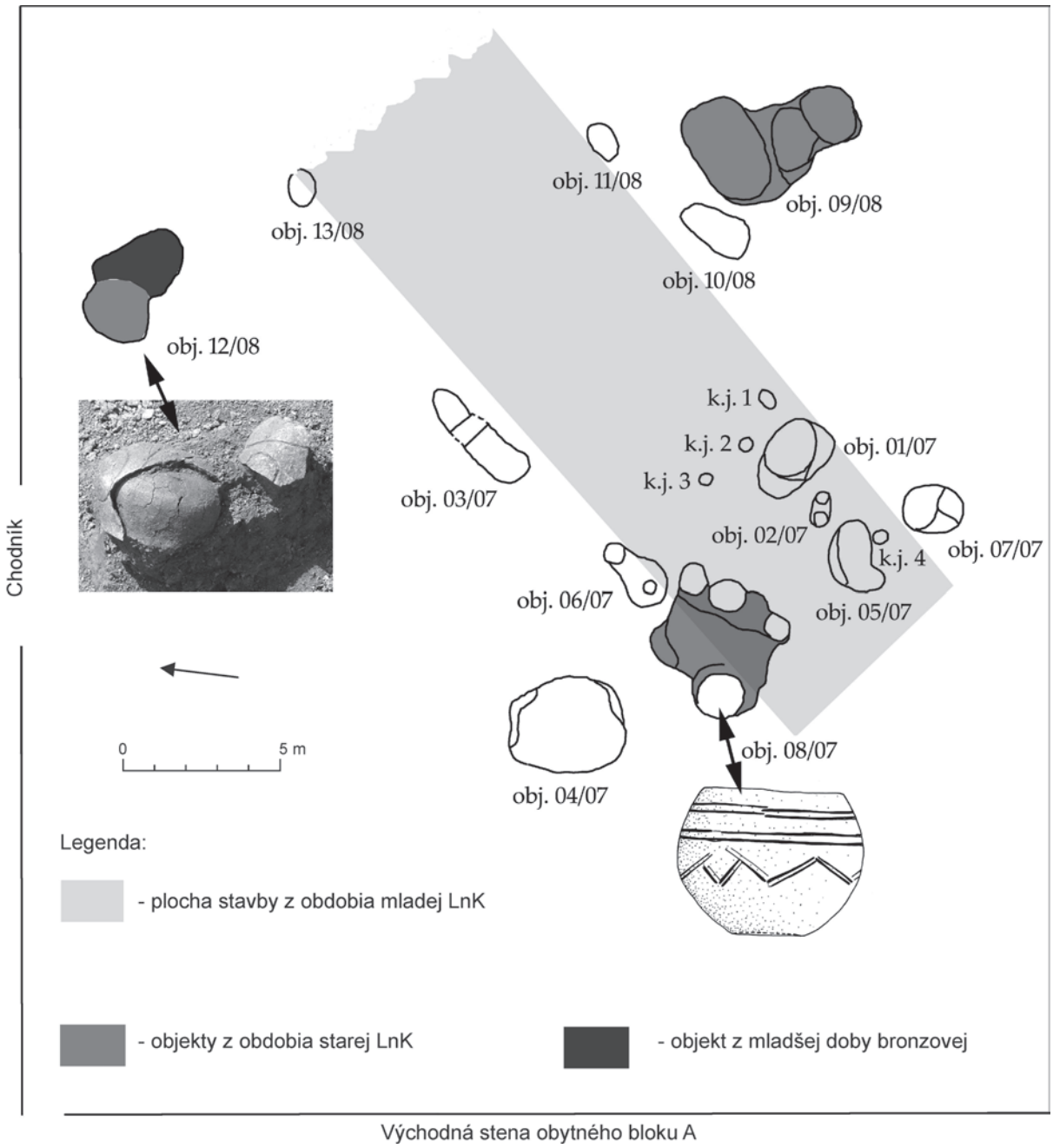

Obr. 24. Stupava (Piesky). 1 - letecká snímka s črtajúcimi sa hrobovými jamami, s vyznačením predpokladaného rozsahu pohrebiska a skúmanou plochou; 2 - plán skúmanej plochy so zistenými hrobmi (Elschek/Rajtár/Varsik, 87 – 89).
Abb. 24. Stupava (Piesky). 1 - Luftaufnahme mit abgezeichneten Grabgruben, mit Markierung des angenommenen Gräberfeldbereichs und der untersuchten Fläche; 2 - Plan der untersuchten Fläche mit festgestellten Gräbern (Elschek/Rajtár/Varsik, 87 – 89).

Obr. 25. Stupava (Piesky). A - plán hrobu 3/2008 s rozmiestnením nálezov; 1, 2 - zlaté náušnice; 3 – 7 - sklené koráliky; 8 - keramická nádoba; 9, 10 - fragmenty železných obručí z vedierka. Mierka: a - A; b - 1 – 7; c - 8; d - 9, 10 (Elschek/Rajtár/Varsik, 87 – 89).
Abb. 25. Stupava (Piesky). A - Grabplan 3/2008 mit Verteilung der Funde; 1, 2 - Goldohrringe; 3 – 7 - Glasperlen; 8 - Keramikgefäß; 9, 10 - Eisenreifenfragmente vom kleinen Eimer. Maßstab: a - A; b - 1 – 7; c - 8; d - 9, 10 (Elschek/Rajtár/Varsik, 87 – 89).

Obr. 26. Senica, časť Sotina. Plocha K s odkrytými objektmi v rokoch 2007 a 2008 (Farkaš, 90).
Abb. 26. Senica, Teil Sotina. Fläche K mit freigelegten Objekten in den Jahren 2007 und 2008 (Farkaš, 90).

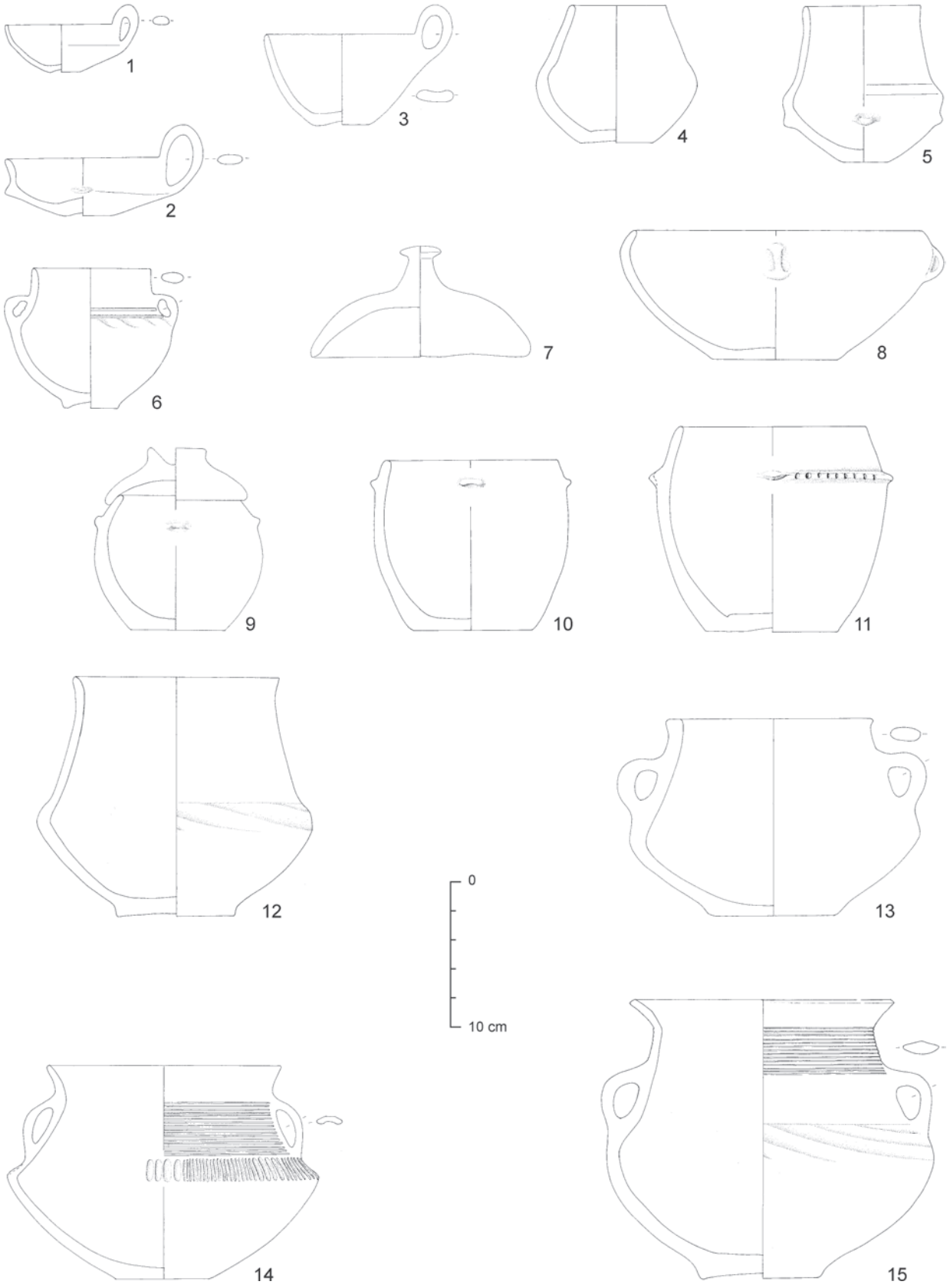

Obr. 27. Tisovec (areál hradu). Pruský 6-groš Fridricha Viliama z roku 1683 (Hunka, 112).
Abb. 27. Tisovec (Burganlage). Preußischer 6-Groschen von Friedrich Wilhelm aus dem Jahr 1683 (Hunka, 112).

Obr. 28. Cinobaňa (Jarčanisko). 1 - lokalizácia pohrebiska; 2 - letecký pohľad na výskum pohrebiska (Furmánek/Mitáš, 93 – 95).
Abb. 28. Cinobaňa (Jarčanisko). 1 - Situierung des Gräberfeldes der Kyjatice-Kultur. 2 - Untersuchung des Gräberfeldes (Furmánek/Mitáš, 93 – 95).

Obr. 29. Cinobaňa (Jarčanisko). Výber charakteristickej keramiky kyjatickej kultúry (Furmánek/Mitáš, 93 – 95).
Abb. 29. Cinobaňa (Jarčanisko). Auswahl charakteristischer Keramik der Kyjatice-Kultur (Furmánek/Mitáš, 93 – 95).

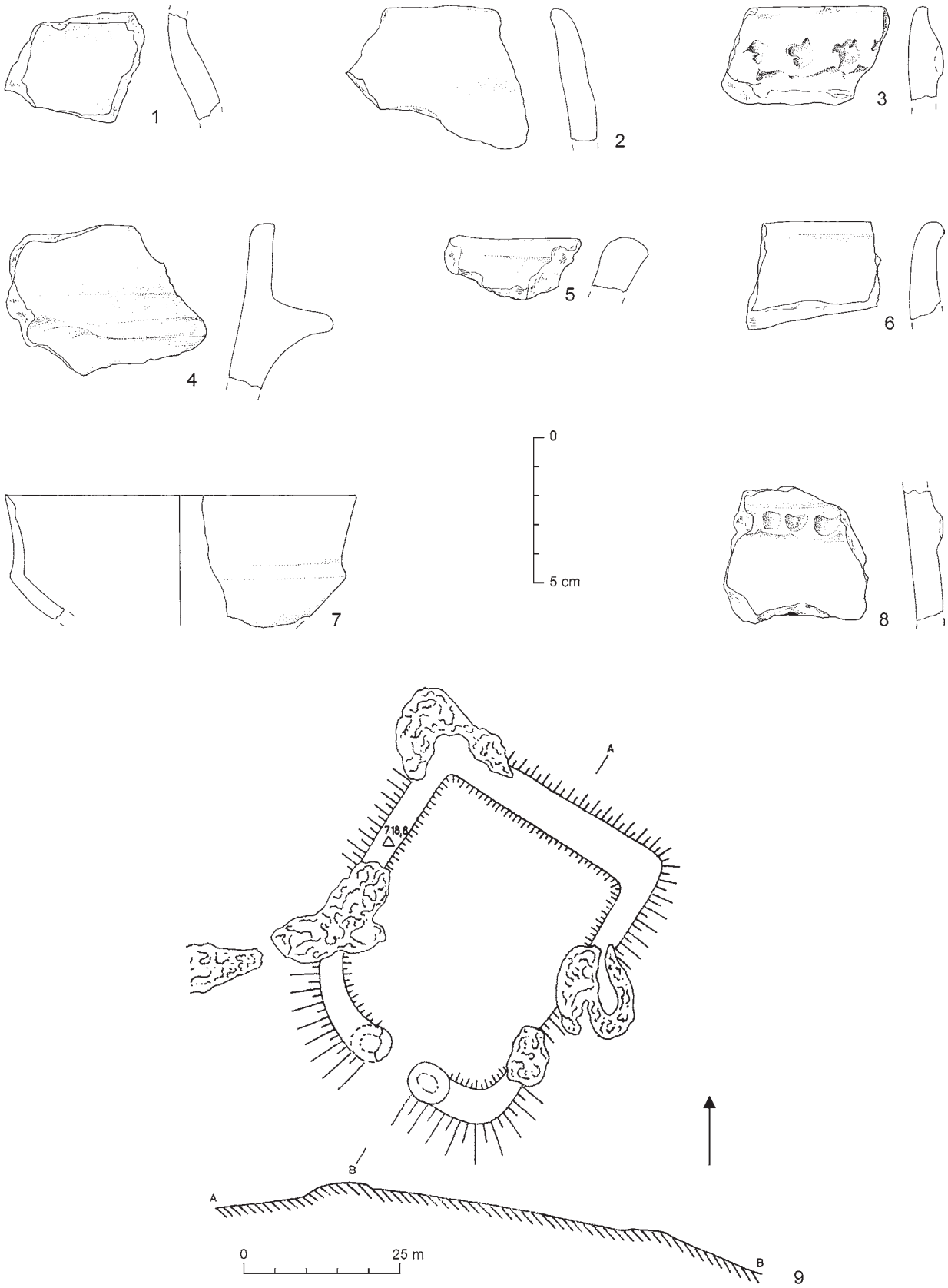
Obr. 30. Cinobaňa (Jarčanisko). Výber drobných predmetov kyjatickej kultúry. Mierka: a - 1 – 6; b - 7 – 11 (Furmánek/Mitáš, 93 – 95).
Abb. 30. Cinobaňa (Jarčanisko). Auswahl der Kleingegenstände der Kyjatice-Kultur. Maßstab: a - 1 – 6; b - 7 – 11 (Furmánek/Mitáš, 93 – 95).

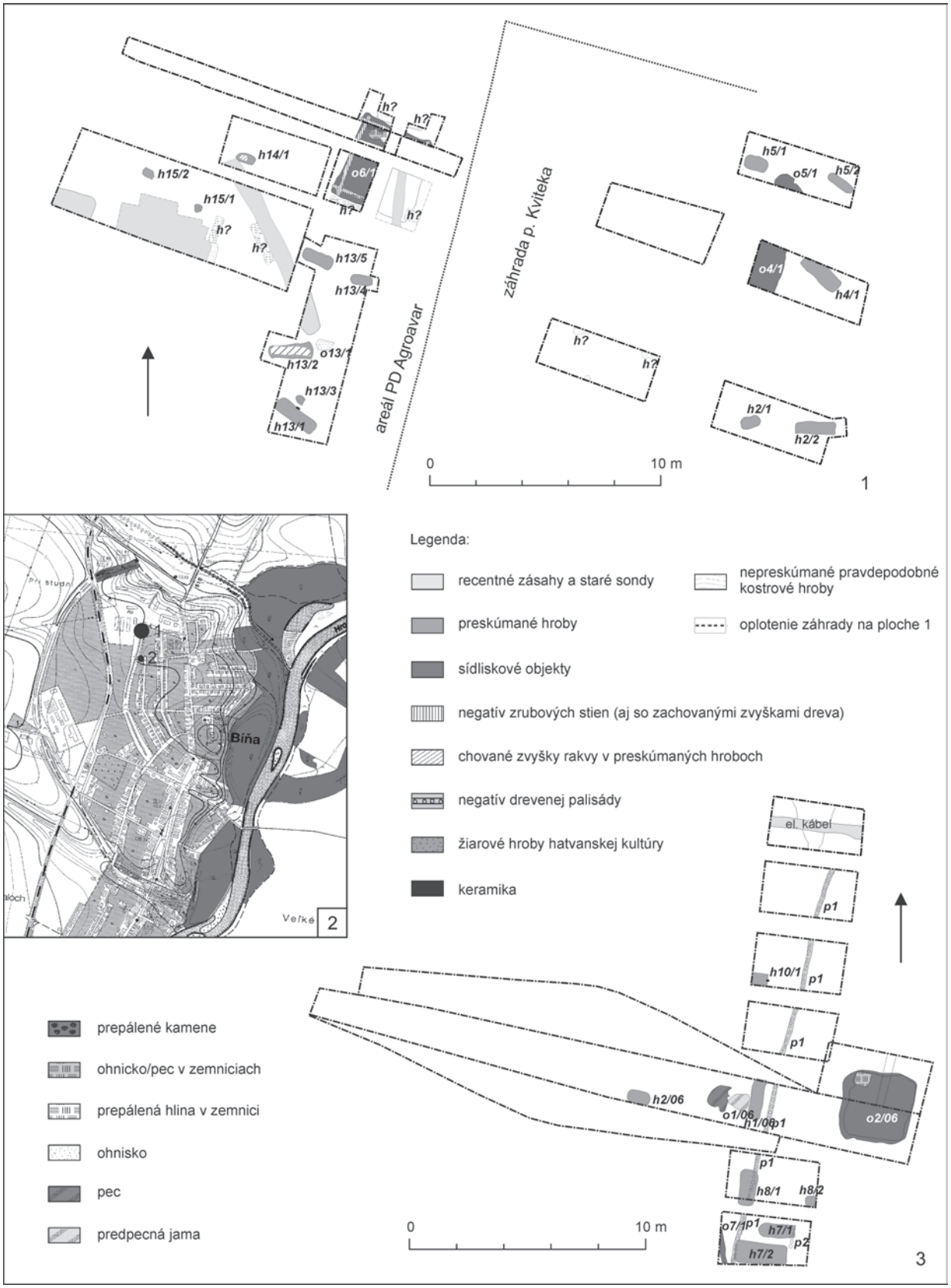

Obr. 31. Cinobaňa (Strieborná). 1 - lokalizácia hradiska a pohrebiska kyjatickej kultúry; 2 - pohľad na deštrukciu fortifikácie v juhovýchodnej časti hradiska kyjatickej kultúry (Furmánek/Mitáš, 96, 97).

Abb. 31. Cinobaňa (Strieborná). 1 - Situierung des Burgwalls und Gräberfeldes der Kyjatice-Kultur; 2 - Blick auf die Destruktion der Befestigung im südöstlichem Teil des Kyjatice-Kultur-Burgwalls (Furmánek/Mitáš, 96, 97).

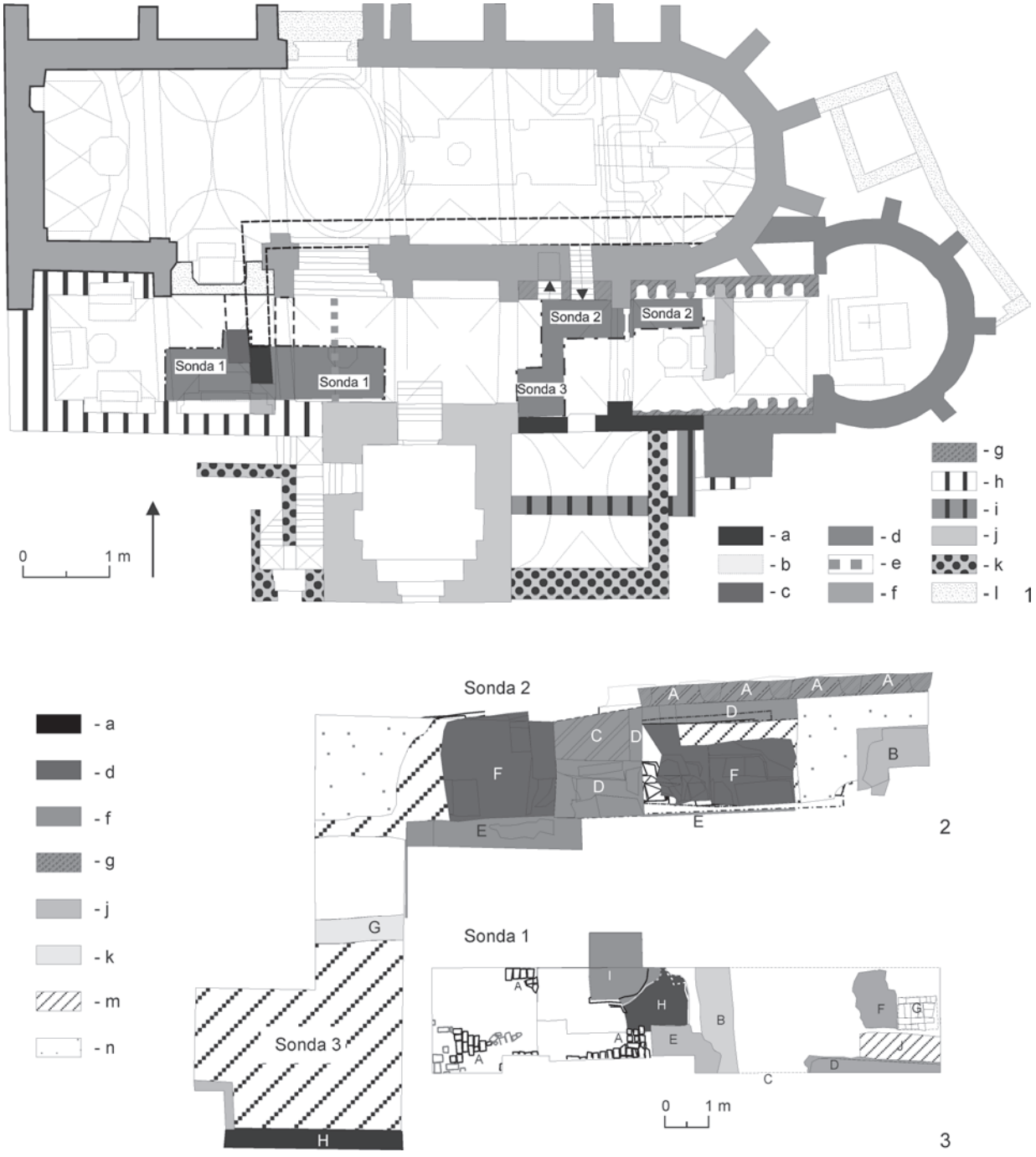

Obr. 32. Cinobaňa (Strieborná). 1 – 8 - výber keramiky kyjatickej kultúry; 9 - plán hradiska kyjatickej kultúry (Furmánek/Mitáš, 96, 97).
Abb. 32. Cinobaňa (Strieborná). 1 – 8 - Keramikauswahl der Kyjatice-Kultur; 9 - Plan des Kyjatice-Kultur-Burgwalls (Furmánek/Mitáš, 96, 97).

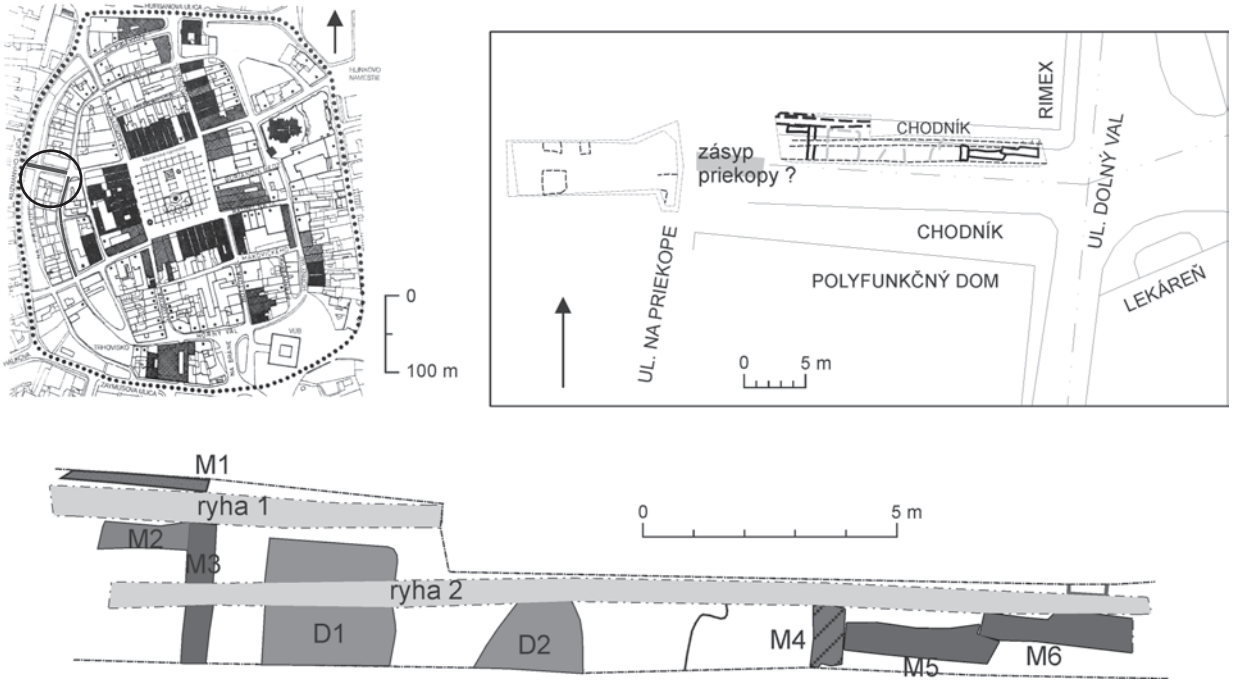
Obr. 33. Bíňa. 1 - plán sond v areáli PD Agroavar a záhrade p. Kviteka; 2 - mapa s vyznačením skúmaných polôh; 3 - plán sond v intraviláne obce (Bednár/Henning/Poláková/Ruttkay/Wesuls, 34 – 37).

Abb. 33. Bíňa. 1 - Plan der Schnitte in der Anlage des Genossenschaft Agroavar und dem Garten von Herrn Kvitek; 2 - Karte mit markierten untersuchten Flächen; 3 - Plan der Grabungsflächen im Innenbereich der Gemeinde (Bednár/Henning/Poláková/Ruttkay/Wesuls, 34 – 37).

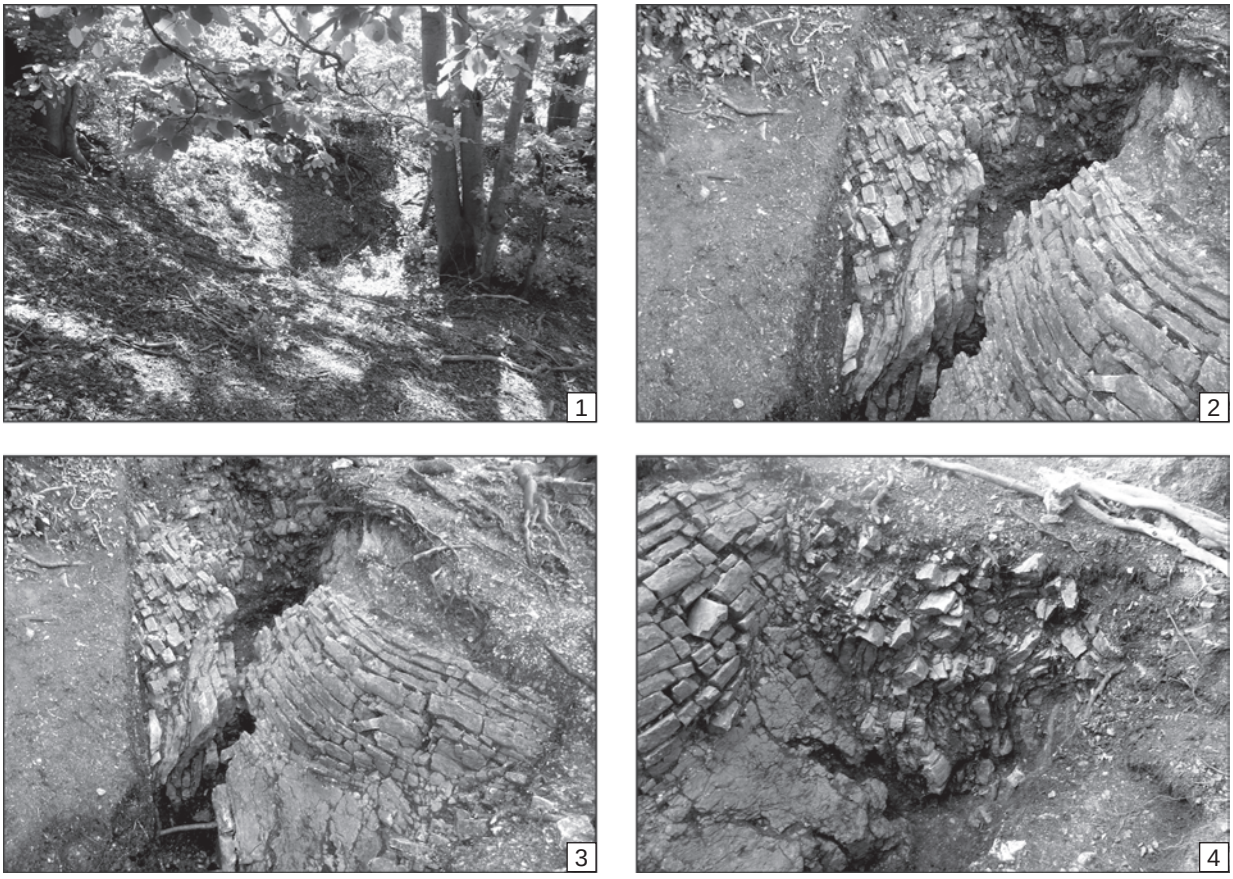

Obr. 34. Nitra (Katedrála sv. Emeráma). 1 - pôdorys kostola s jednotlivými stavebnými fázami; 2 - plán murív v sondách 2 a 3; 3 - plán murív v sonde 1. Legenda: a - predrománske murivá (pred polovicou 11. stor.); b - predpokladaný priebeh odkrytých asanovaných murív; c - mladšie prístavané murivá (pred koncom 12. stor.); d - neskororománska stavebná fáza (prelom 12. a 13. stor.); e - západná stena "krypty" neskororománskeho kostola; f - 1. gotická stavebná fáza (14. stor.); g - 2. gotická stavebná fáza (15. stor.); h - nedatovaná západná časť dolného kostola (výstavba pred polovicou 16. stor.); i - neskorogotická stavebná fáza (2. polovica 15. stor.); j – k - renesančná stavebná fáza; l - barokové a mladšie prestavby; m - neskororománska podlaha; n - nedoskúmané časti v sonde 2 (Bednár/Poláková, 37 – 41).

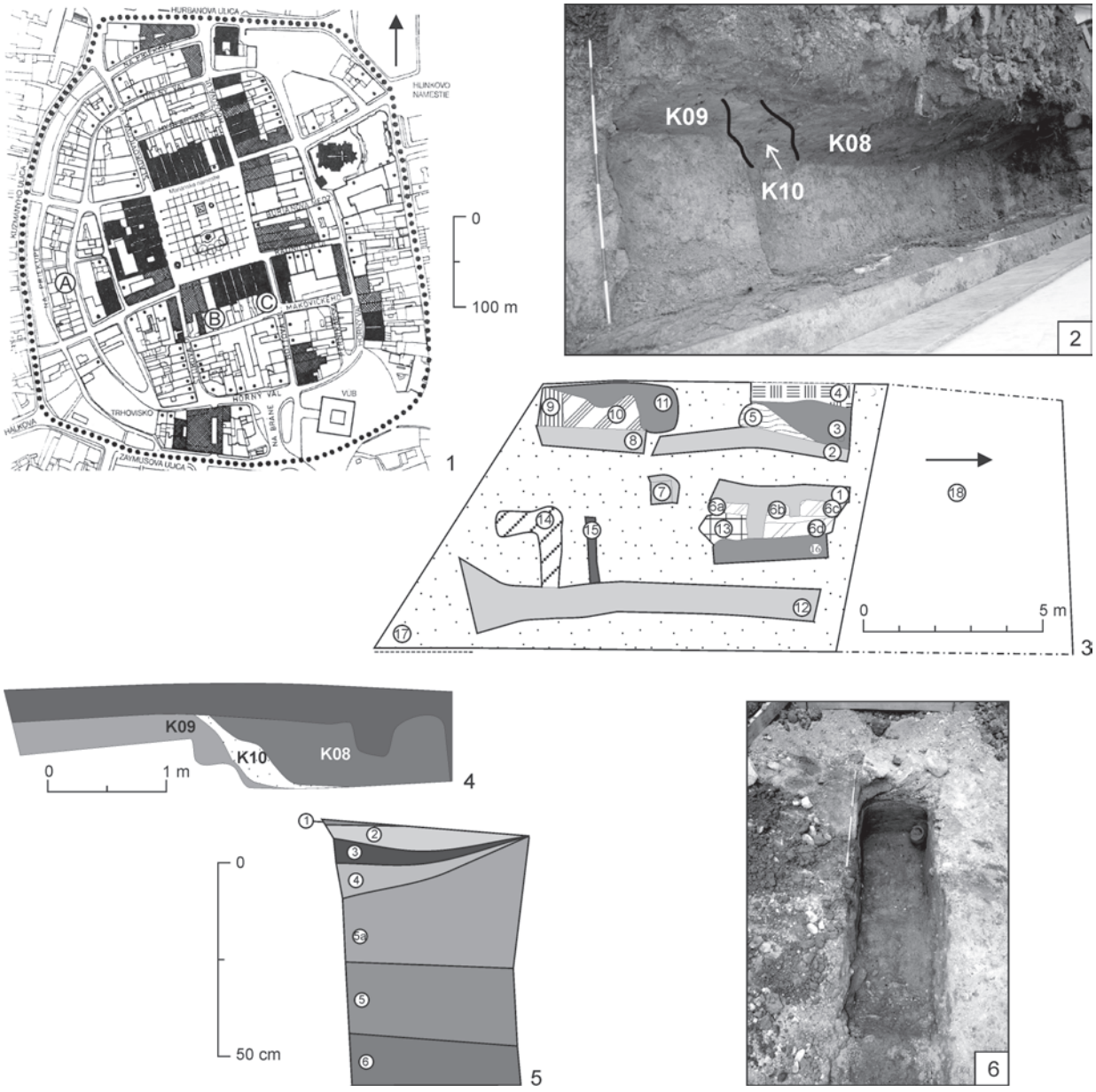
Abb. 34. Nitra (Kathedrale des Hl. Emerams). 1 - Kirchengrundriss mit einzelnen Bauphasen; 2 - Plan der Mauerwerke in den Schnitten 2 und 3; 3 - Plan der Mauerwerke im Schnitt 1. Legende: a - vorromanische Mauerwerke (vor der Hälfte des 11. Jh.); b - angenommener Verlauf der freigelegten assanierten Mauerwerke; c - jüngere zugebaute Mauerwerke (vor dem Ende des 12. Jh.); d - spätromanische Bauphase (Wende des 12. und 13. Jh.); e - Westwand der "Krypta" von der spätromanischen Kirche; f - 1. gotische Bauphase (14. Jh.); g - 2. gotische Bauphase (15. Jh.); h - undatierter Westteil der unteren Kirche (Aufbau vor der Hälfte des 16. Jh.); i - spätgotische Bauphase (2. Hälfte des 15. Jh.); j– k - renaissancezeitliche Bauphase; l - barockzeitliche und jüngere Umbauungen; m - spätromanischer Fußboden; n - nicht untersuchte Teile im Schnitt 2 (Bednár/Poláková, 37 – 41).

Obr. 35. Žilina (Kalinčiakova ulica). Pôdorys odkrytej situácie (Bednár/Poláková, 41, 42).
Abb. 35. Žilina (Kalinčiakova ulica). Grundriss der freigelegten Situation (Bednár/Poláková, 41, 42).

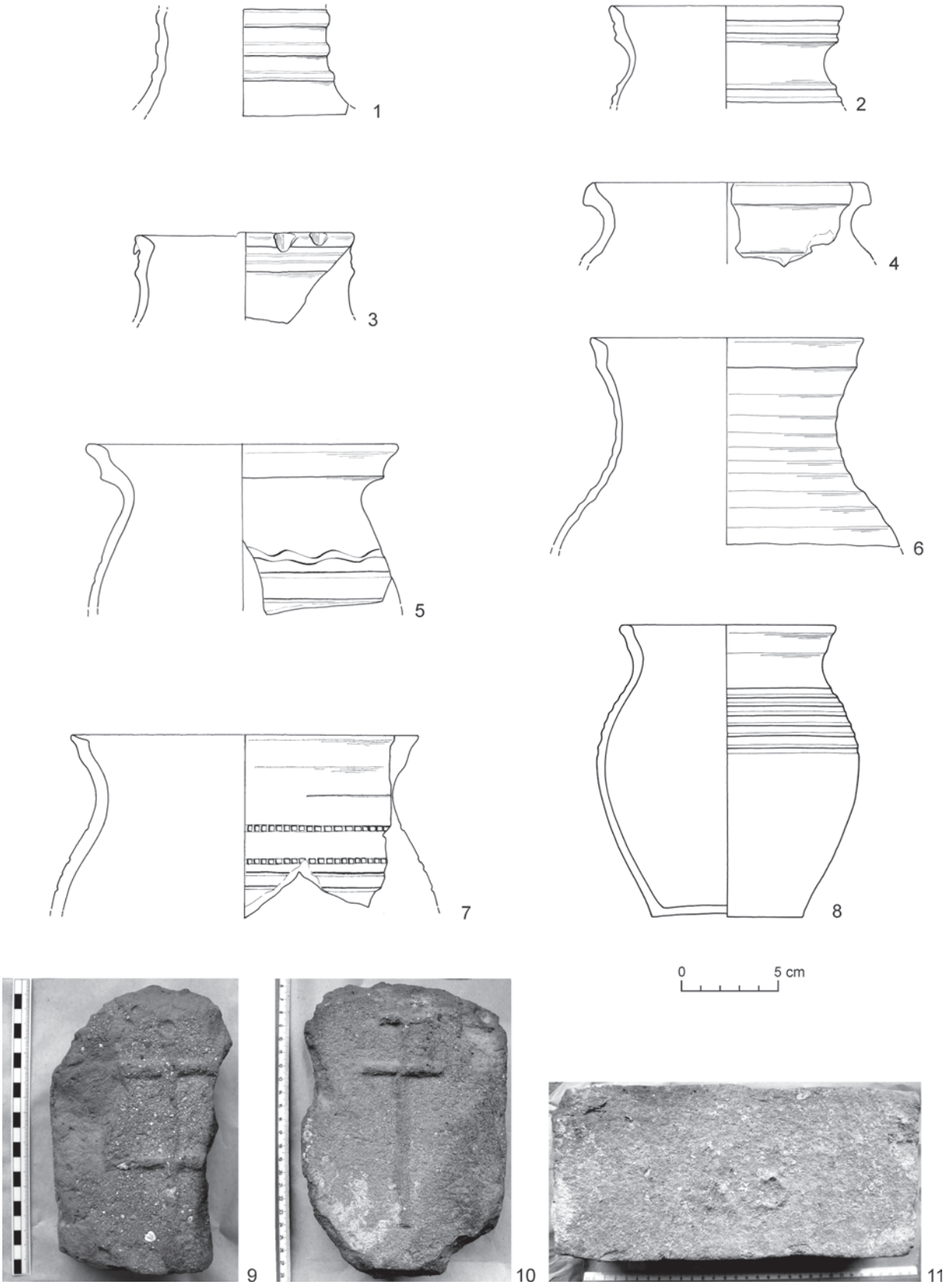

Obr. 36. Vršatské Pohradie (Lysá, kóta 819). 1 - pohľad na pingu; 2 - 4 - odkryté vrstvy rádiolaritu (Cheben/Cheben, 114, 115).
Abb. 36. Vršatské Pohradie (Lysá, Kote 819). 1 - Blick auf der Grube; 2 - 4 - abgedeckte Radiolarit-Profil (Cheben/Cheben, 114, 115).

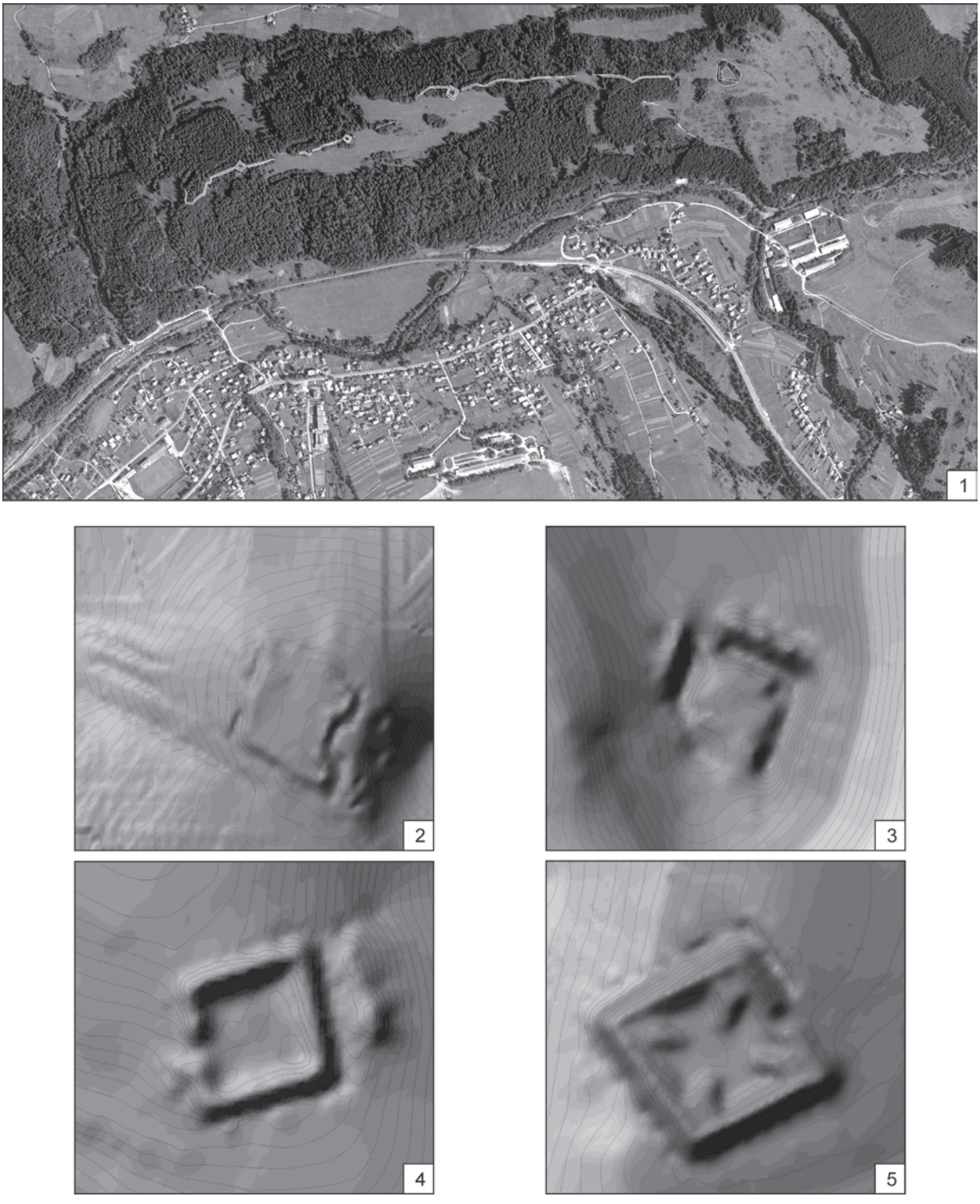
Obr. 37. Žilina. 1 - územie MPR so skúmanými parcelami na uliciach Dolný val a Na Priekope (A), Makovického ulica 5 (B) a Mariánskom námestí 31 (C); 2, 4 - južný profil sondy 2 na uliciach Dolný val a Na Priekope; 3 - plán preskúmanej plochy v I. etape na Makovického ulici 5 (legenda: 1, 2, 8, 12 - inžinierske siete; 3, 11 - recentné zásahy; 4 - stavebná jama; 5, 9 - stavebná sutina; 6a – d - čiernohnedá prepálená vrstva; 7 - kanalizačná šachta; 10 - vrstva prepáleného ílu a popola; 13 - prepálená vrstva, ohnisko; 14 - murivá podpivničeného domu, zasypaná pivnica; 15 - drevo; 16 - vápenná jama; 17 - neskúmaná plocha; 18 - zvyšok parcely, ktorú nezasiahla stavebná činnosť); 5 - severný profil sondy I na Makovického ulici 5 (legenda: 1 - prvá prepálená vrstva; 2 - žltá ílovitá vrstva; 3 - druhá prepálená vrstva; 4 - šedohnedá hlinitá premiešaná so žltým ílom; 5 - šedočierna ílovito-hlinitá s uhlíkmi; 5a - šedočierna s uhlíkmi a s výraznými žltými škvrnami; 6 - šedočierna ílovito-hlinitá s uhlíkmi premiešaná so žltým ílom a prepálenou hlinou); 6 - nádoba v sonde I (Bednár/Poláková/Čurný, 43 – 45).

Abb. 37. Žilina. 1 - Denkmalschutzgebiet der Stadt mit untersuchten Parzellen auf der Straße Dolný val - Na Priekope (A), Makovického Straße 5 (B) und Mariánske námestie (Platz) 31 (C); 2, 4 - Südprofil der Grabungsfläche 2 auf der Straße Dolný val - Na Priekope; 3 - Plan der untersuchten Fläche in der I. Etappe auf der Makovického Straße 5 (Legende: 1, 2, 8, 12 - Ingenieurnetze; 3, 11 - rezente Eingriffe; 4 - Baugrube; 5, 9 - Bauschutt; 6a – d - schwarzbraune Schicht; 7 - Kanalisationsschacht; 10 - Schicht mit durchgebranntem Lehm und Asche; 13 - durchgebrannte Schicht, Feuerstelle; 14 - Mauerwerke des unterkellerten Hauses, verschütteter Keller; 15 - Holz; 16 - Kalkgrube; 17 - nicht untersuchte Fläche; 18 - Rest der Parzelle, die von keinen Bauaktivitäten betroffen wurde); 5 - Nordprofil des Schnittes I auf Makovického Straße 5 (Legende: 1 - erste durchgebrannte Schicht; 2 - gelbe Lehmschicht; 3 - zweite durchgebrannte Schicht; 4 - graubraune tonhaltige Schicht vermischt mit gelbem Lehm; 5 - graubraune schwere Lehmschicht mit Holzkohlen; 5a - graubraune Schicht mit Holzkohlen und markanten gelben Flecken; 6 - graubraune schwere Lehmschicht mit Holzkohlen vermischt mit gelbem Lehm und durchgebranntem Ton); 6 - Gefäss in der Grabungflúche I (Bednár/Poláková/Čurný, 43 – 45).

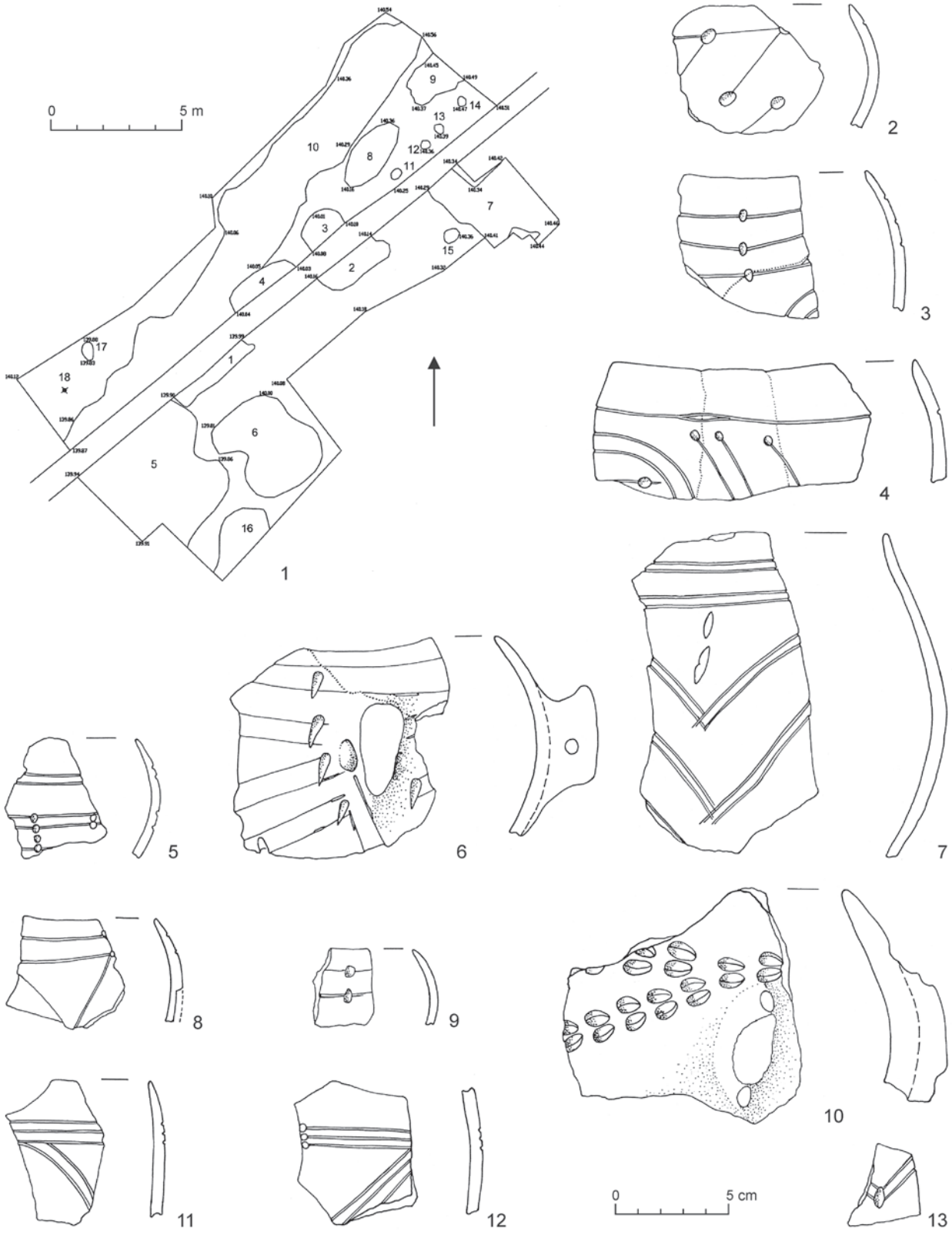
Obr. 38. Žilina (MPR). 1 – 8 - stredoveká keramika zo zásypu jamy na Makovického 5; 9 – 11 - tehly zo sutinovej vrstvy na Mariánskom námestí 31 (Bednár/Poláková/Čurný, 43 – 45).

Abb. 38. Žilina (Denkmalschutzgebiet). 1 – 8 - mittelalterliche Keramik aus der Grubenfüllung auf Makovického Straße 5; 9 – 11- Ziegel aus Schuttschicht am Mariánske námestie 31 (Bednár/Poláková/Čurný, 43 – 45).

Obr. 39. 1 - Čierne (Valy) predbežné zameranie Malých šancí (zameranie M. Bartík, M. Vojteček, P. Bednár; podkladová ortofotomapa: Eurosens, s. r. o. a Geodis, s. r. o.); 2 - Svrčinovec (Staré šance) vrstevnicový plán a terénny model opevnenia a zväzku úvozových ciest pri opevnení; 3 - Čadca (Milošová) vrstevnicový plán a terénny model opevnenia; 4 - Dolina, vrstevnicový plán a terénny model opevnenia; 5 - Bukovec, vrstevnicový plán a terénny model opevnenia (Bednár/Krůl/Poláková/Vojteček/Bartík, 46, 47).

Abb. 39. 1 - Čierne (Valy) vorläufige Vermessung von Malé šance (Vermessung M. Bartík, M. Vojteček, P. Bednár; Orthofotokarte: Eurosens, s. r. o. a Geodis, s. r. o.); 2 - Svrčinovec (Staré šance) Schichtlinienplan und Terrainmodell der Befestigung und der Hohlwege bei der Befestigung; 3 - Čadca (Milošová) Schichtlinienplan und Terrainmodell der Befestigung; 4 - Dolina, Schichtlinienplan und Terrainmodell der Befestigung; 5 - Bukovec, Schichtlinienplan und Terrainmodell der Befestigung (Bednár/Krůl/Poláková/Vojteček/Bartík, 46, 47).

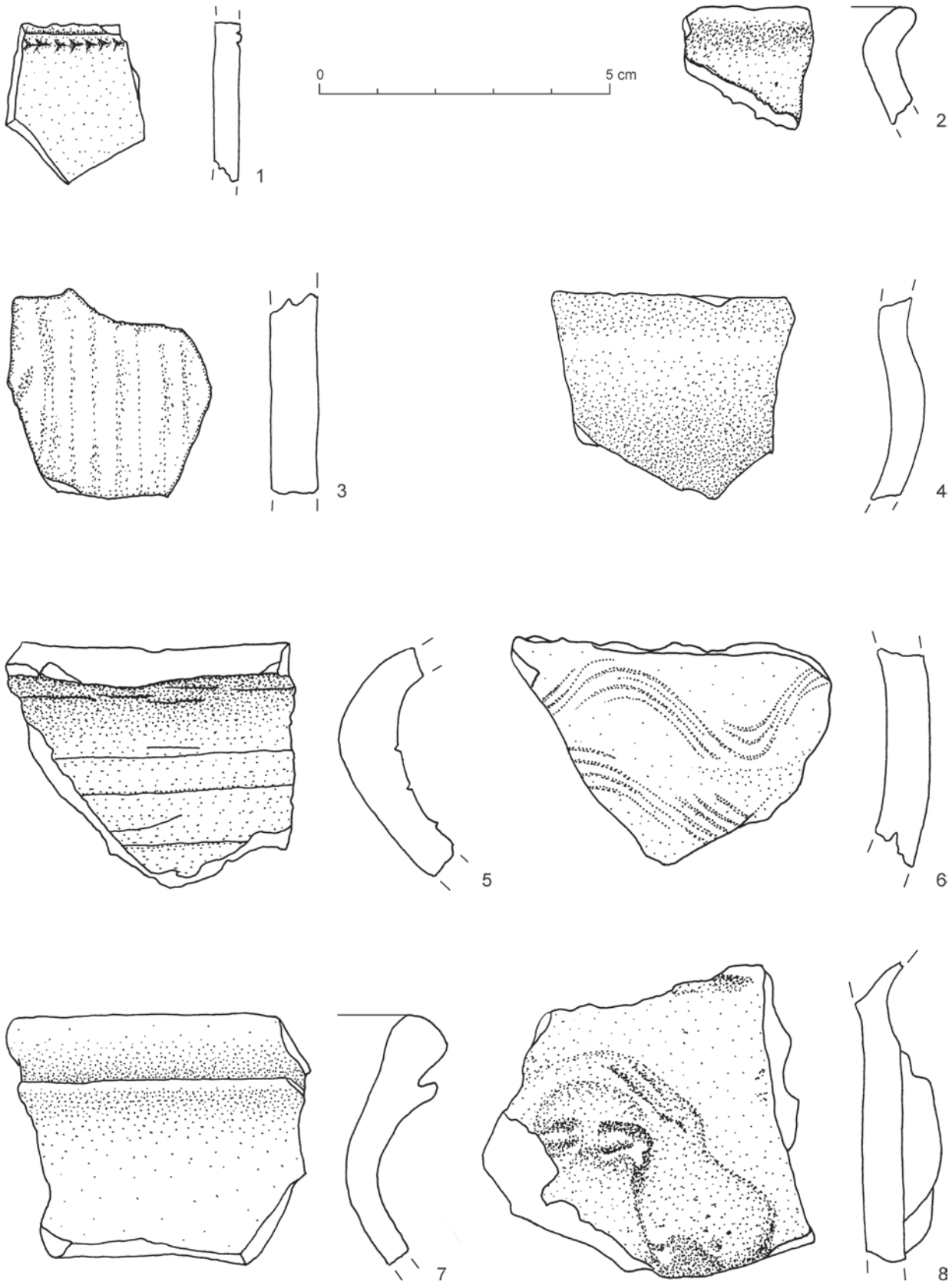
Obr. 40. Opoj (Horné diely). 1 - polohopisný a výškopisný plán objektov v rámci stavebného objektu plynovod (701-00) - úsek č. 3; 2 - 13 - výber keramiky z objektov. Kreslila: V. Vančová (Hladíková/Piatničková, 98 – 100).

Abb. 40. Opoj (Horné diely). 1 - Situations- und Höhenplan der Objekte auf der Baustelle der Gasleitung (701-00) - Abschnitt Nr. 3; 2 - 13 - Keramikauswahl aus den Objekten. Gezeichnet von: V. Vančová (Hladíková/Piatničková, 98 – 100).

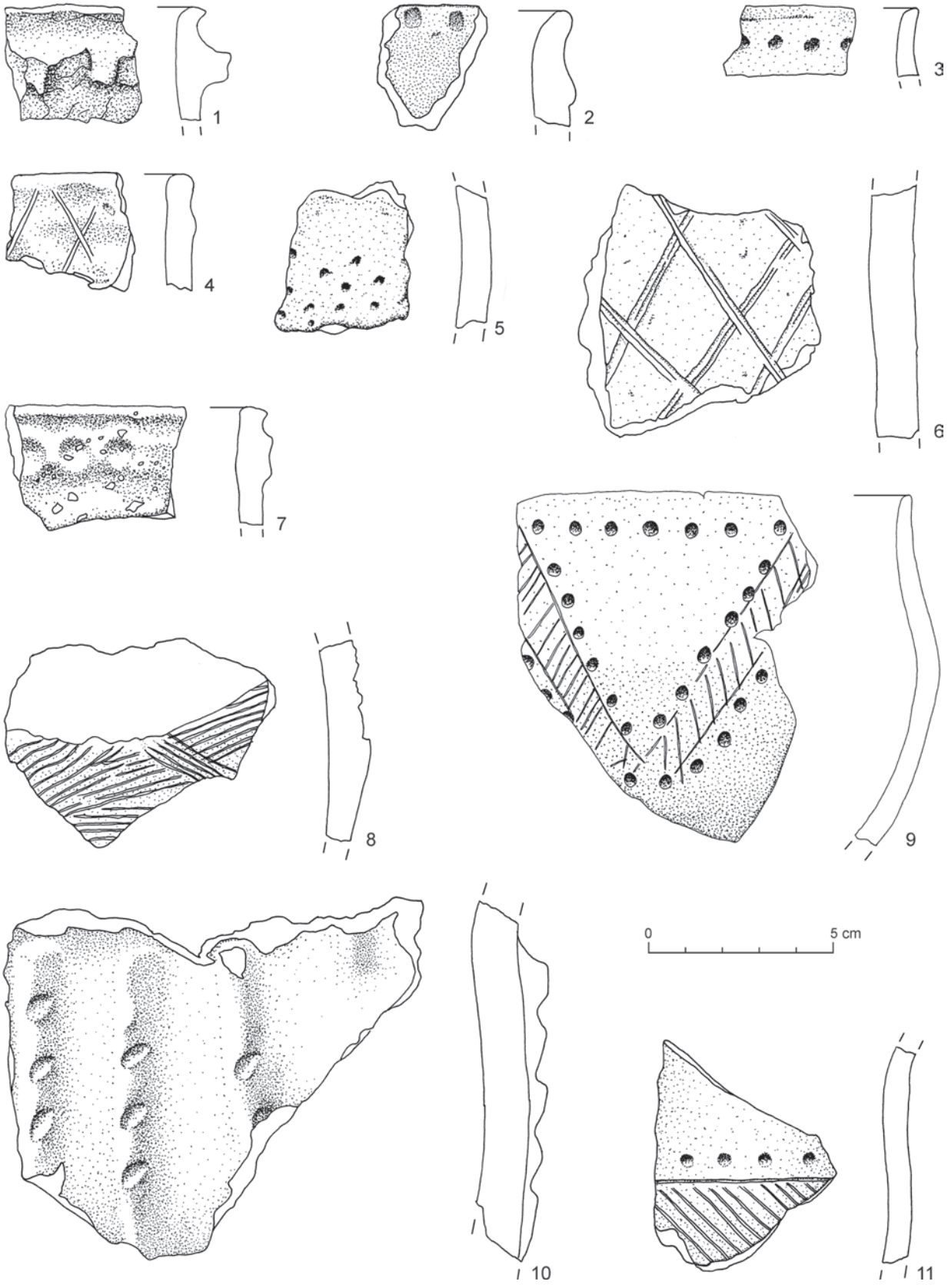

Obr. 41. Hul (intravilán): 1 – 8 - výber keramiky kultúry Kosihy-Čaka. Lúčnica nad Žitavou (Horné Lúky): 9 – 17 - výber nálezov. Tesárske Mlyňany (Dolné Lúky): 18 - kamenná sekerka; 19 - pazúrikové jadro. Mierka: a - 8; b - 9 – 17; c - 18, 19 (Hoppan/Bielich/Baliová, 101, 102).

Abb. 41. Hul (Innenbereich): 1 – 8 - Keramikauswahl der Kosihy-Čaka-Kultur. Lúčnica nad Žitavou (Horné Lúky): 9 – 17 - Keramikauswahl. Tesárske Mlyňany (Dolné Lúky): 18 - Steinbeil; 19 - Feuersteinkern. Maßstab: a - 8; b - 9 – 17; c - 18, 19 (Hoppan/Bielich/Baliová, 101, 102).

Obr. 42. Čičarovce (Veľká Moľva). 1 – 4 - výber keramiky kultúry Nyírség-Zatín. Poľany (Konopiská). 5, 6 - výber keramiky z 9. – 12. stor. Poľany (Čierna tabuľa). 7, 8 - výber keramiky zo 14. – 15. stor. (Horváthová/Hreha/Luštíková, 102 – 105).
Abb. 42. Čičarovce (Veľká Moľva). 1 – 4 - Keramikauswahl der Nyírség-Zatín-Kultur. Poľany (Konopiská). 5, 6 - Keramikauswahl aus dem 9. – 12. Jh. Poľany (Čierna tabuľa). 7, 8 - Keramikauswahl aus dem 14. – 15. Jh. (Horváthová/Hreha/Luštíková, 102 – 105).

Obr. 43. Čičarovce (Udačova záhrada). 5, 8 - eneolitická keramika. Svätuše (vrch Plešivec). 1 – 4, 6, 7, 9 – 11 - výber keramiky badenskej kultúry (Horváthová/Hreha/Luštíková, 102 – 105).

Abb. 43. Čičarovce (Udačova záhrada). 5, 8 - äneolithische Keramik. Svätuše (Berg Plešivec). 1 – 4, 6, 7, 9 – 11 - Keramikauswahl der Baden-Kultur (Horváthová/Hreha/Luštíková, 102 – 105).

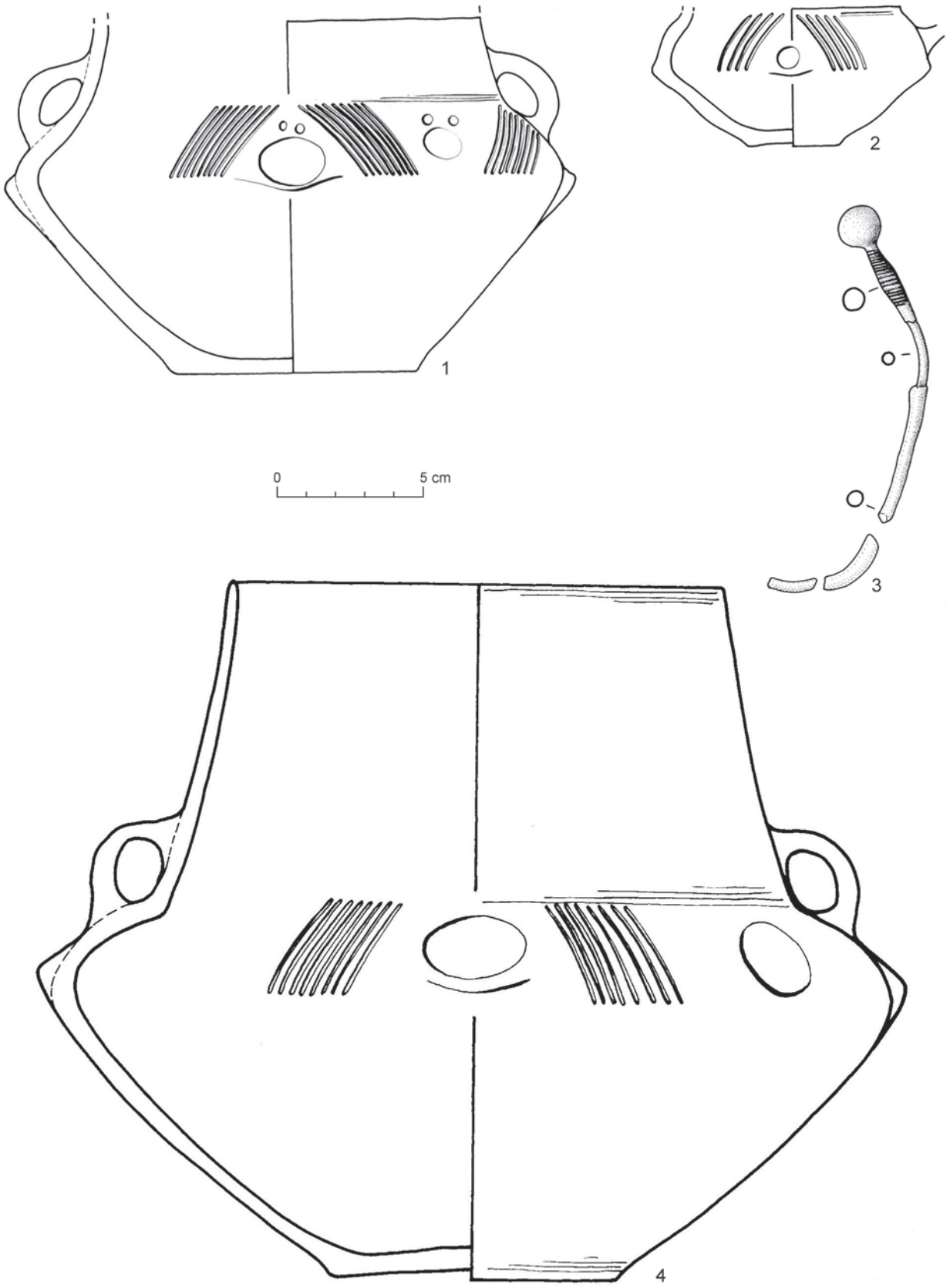

Obr. 44. Žilina (Ulica Dolný val a Farské schody). 1 - výrez z katastrálnej mapy (legenda: 1 - základové murivo obytnej veže, 2 - farský Kostol sv. Štefana); 2 - plán výskumu s vyznačením dôležitých archeologických situácií, nálezov; 3 - profil severnej steny sondy III (Hoššo/König/Šuteková, 105 – 108).

Abb. 44. Žilina (Straßen Dolný val und Farské schody). 1 - Ausschnitt aus der Katasterkarte (Legende: 1 -Fundamentmauer des Wohnturms, 2 - Pfarrkirche des Hl. Stefan); 2 - Grabungsplan mit markierten wichtigen archäologischen Situationen, Funden; 3 - Nordwandprofil der Grabungsfläche III (Hoššo/König/Šuteková, 105 – 108).

Obr. 45. Dolný Kubín (Ožnica). Pôdorys objektu 2/08 (Cheben/Vojteček, 115, 116).
Abb. 45. Dolný Kubín (Ožnica). Objektgrundriss 2/08 (Cheben/Vojteček, 115, 116).

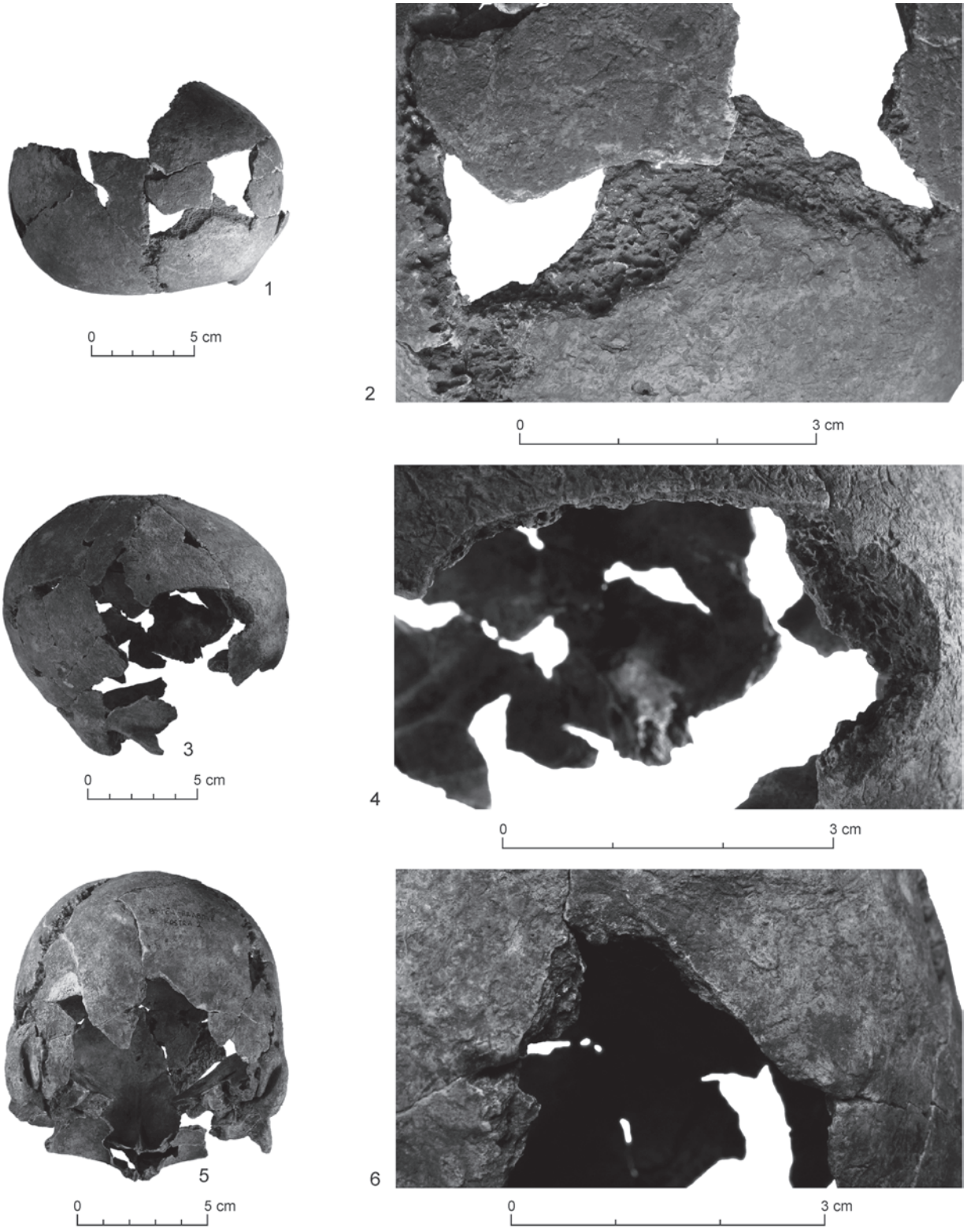

Obr. 46. Dolný Kubín (Ožnica). Inventár z objektu 2/08 (Cheben/Vojteček, 115, 116).
Abb. 46. Dolný Kubín (Ožnica). Inventar aus dem Objekt 2/08 (Cheben/Vojteček, 115, 116).

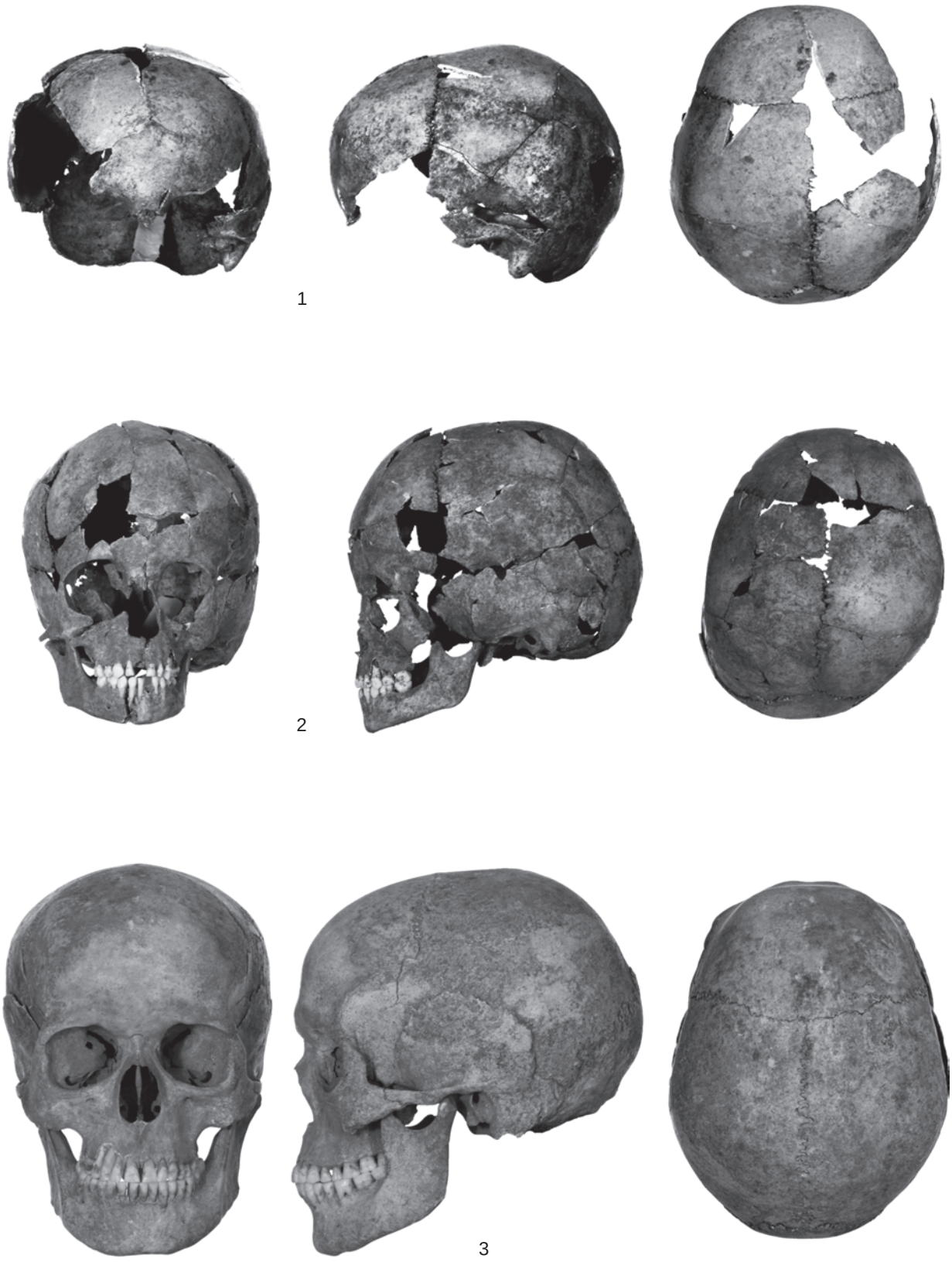
Obr. 47. Bytča (Hlavina). 1 - kostra 1, žena, adultus II, lebka v troch základných normách; 2 - kostra 2, žena, adultus I, lebka v troch základných normách; 3, 4 - kostra 1, odchýlny priebeh okraja i povrch korunky pravého vnútorného rezáka čeľuste; 5 - kostra 1, kaz prvej stoličky v pravej polovici sánky; 6, 7 - kostra 1, štiepne lomy z perimortálneho obdobia na vnútornej platni ľavej temennej kosti (6 - celkový pohľad, 7 - detail). Mierky: a - 1, 2; b - 3, 4; c - 5; d - 7; e - 6 (Jakab, 116 – 118).

Abb. 47. Bytča (Hlavina). 1 - Skelett 1, Frau, adultus II, Schädel in drei Grundnormen; 2 - Skelett 2, Frau, adultus I, Schädel in drei Grundnormen; 3, 4 - Skelett 1, abweichender Verlauf des Randes wie auch der Oberfläche der Zahnkrone vom rechten inneren Schneidezahn der Kinnbacke; 5 - Skelett 1, Karies auf rechtem Backenzahn in der rechten Kieferhälfte; 6, 7 - Skelett 1, Spaltbrüche aus perimortaler Zeit auf der Innenplatte des linken Scheitelbeins (6 - Gesamtblick, 7 - Detail). Maßstäbe: a - 1, 2; b - 3, 4; c - 5; d - 7; e - 6 (Jakab, 116 – 118).

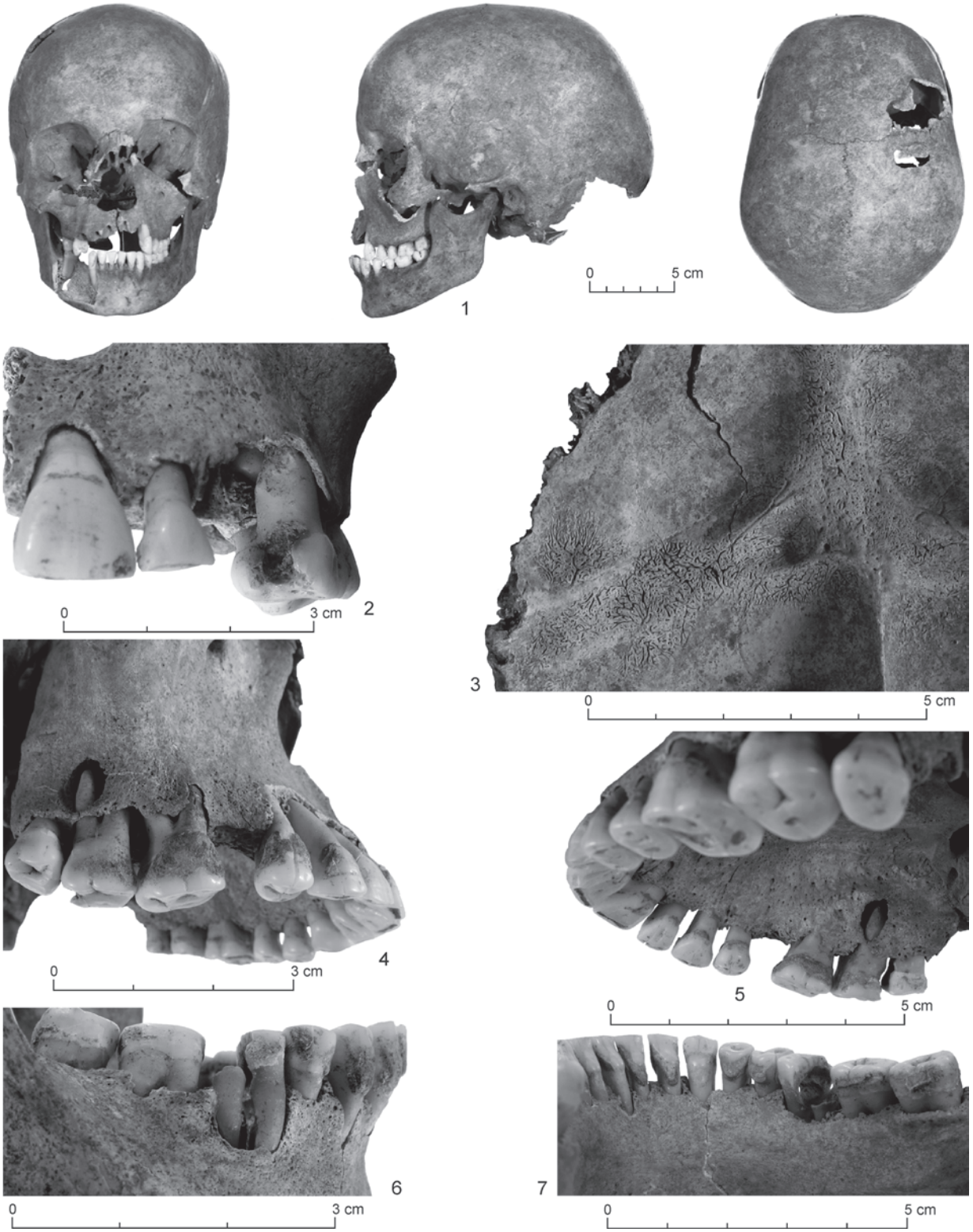
Obr. 48. Bytča (Hlavina). 1, 2 - kostra 1, stopy po rozsiahlych štiepnych lomoch na čelovej kosti z perimortálneho obdobia (1 - celkový pohľad, 2 - detail); 3, 4 - kostra 2, časť okraja otvoru po intencionálnom zásahu na čelovej kosti (3 - celkový pohľad, 4 - detail); 5, 6 - kostra 2, lomy z perimortálneho obdobia na dolnej časti šupiny záhlavnej kosti (5 - celkový pohľad, 6 - detail; Jakab, 116 – 118).

Abb. 48. Bytča (Hlavina). 1, 2 - Skelett 1, Spuren nach großen Spaltbrüchen auf dem Stirnbein aus perimortaler Zeit (1 - Gesamtblick, 2 - Detail); 3, 4 - Skelett 2, Randteil vom Loch nach intentionalem Eingriff auf dem Stirnbein (3 - Gesamtblick, 4 - Detail); 5, 6 - Skelett 2, Brüche aus perimortaler Zeit auf dem Unterteil der Hinterhauptschuppe (5 - Gesamtblick, 6 - Detail; Jakab, 116 – 118).

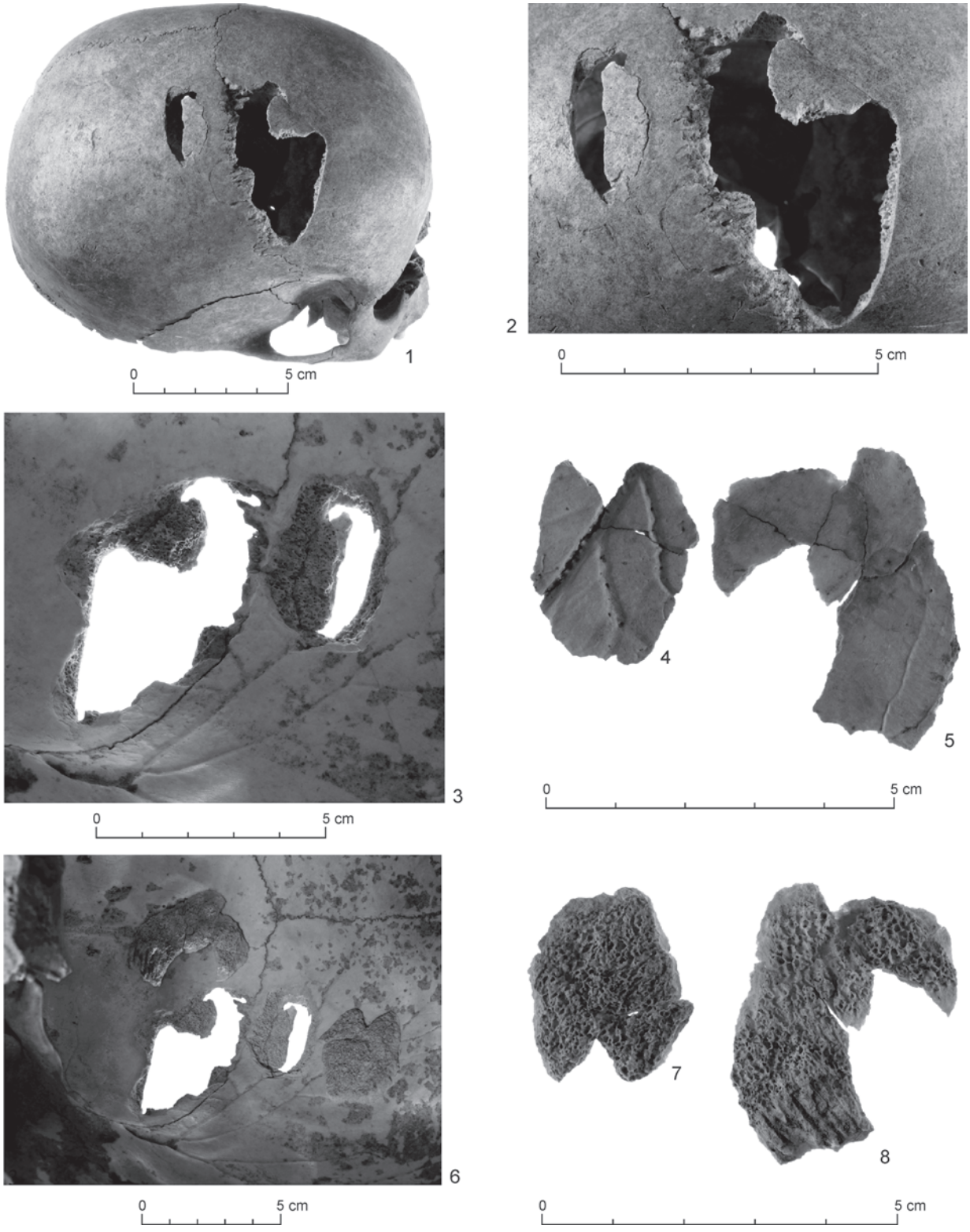
Obr. 49. Nitra (Mostná ulica). 1 - hrob 1, kostra A, dieťa, infans III, lebka v troch základných normách; 2 - hrob 1, kostra B, dieťa, infans II, lebka v troch základných normách; 3 - hrob 2, žena, adultus II, lebka v troch základných normách. Mierka: 1 : 3 (Jakab, 118 – 122).

Abb. 49. Nitra (Mostná Straße). 1 - Grab 1, Skelett A, Kind, infans III, Schädel in drei Grundnormen; 2 - Grab 1, Skelett B, Kind, infans II, Schädel in drei Grundnormen; 3 - Grab 2, Frau, adultus II, Schädel in drei Grundnormen. Maßstab: 1 : 3 (Jakab, 118 – 122).

Obr. 50. Nitra (Mostná ulica). 1 - hrob 4, pravdepodobne žena, juvenis, lebka v troch základných normách; 2 - hrob 1, kostra A, kaz druhej mliečnej stoličky vľavo v maxile; 3 - hrob 1, kostra A, zmeny po epidurálnom hematóme na vnútornej platni záhlavnej kosti; 4, 5 - hrob 2, periapikálna cysta pri druhej stoličke v maxile vpravo; 6 - hrob 2, korunkový kaz a alveolárna cysta pri prvej stoličke v sánke vpravo; 7 - hrob 2, kaz prvej stoličky v sánke vpravo (Jakab, 118 – 122).

Abb. 50. Nitra (Mostná Straße). 1 - Grab 4, wahrscheinlich Frau, juvenis, Schädel in drei Grundnormen; 2 - Grab 1, Skelett A, Karies auf zweitem Milchkauzahn links in Maxilla; 3 - Grab 1, Skelett A, Veränderungen nach epiduralem Hämatom auf der Innenplatte des Hinterhauptbeins; 4, 5 - Grab 2, periapikale Zyste bei dem zweiten Backenzahn in Maxilla rechts ; 6 - Grab 2, Kronenkaries und Alveolzyste bei dem rechten Kauzahn im Kiefer rechts; 7 - Grab 2, Karies auf rechtem Kauzahn im Kiefer rechts (Jakab, 118 – 122).

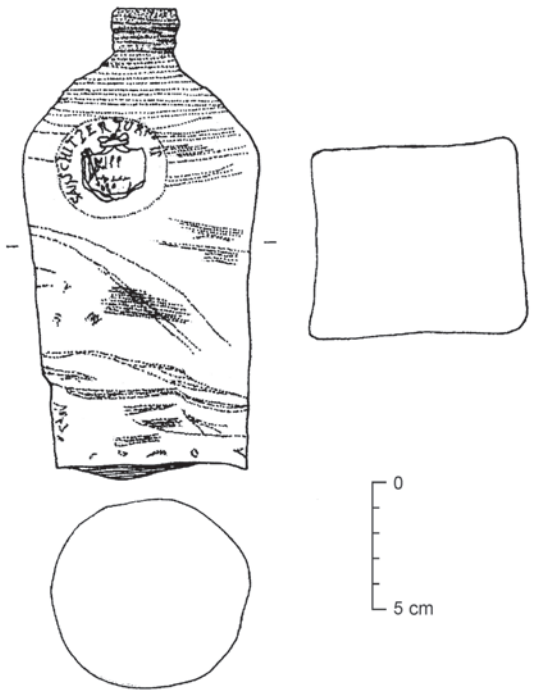
Obr. 51. Nitra (Mostná ulica). 1 - hrob 4, stopy troch intencionálnych zásekov na čele a temene; 2 - hrob 4, detail stôp po intencionálnych zásekoch; 3 - hrob 4, vnútorná platňa s tromi otvormi po intencionálnych zásekoch; 4, 5 - detail odštiepených úlomkov zo strany vnútornej platne; 6 - hrob 4, vnútorná platňa s tromi defektmi s priloženými úlomkami z otvorov zo strany vnútornej platne; 7, 8 - detail odštiepených úlomkov zo strany diploe (Jakab, 118 – 122).

Abb. 51. Nitra (Mostná Straße). 1 - Grab 4, Spuren nach drei intentionalen Einschnitten auf der Stirn und am Giebel; 2 - Grab 4, Detail der Spuren nach intentionalen Einschnitten; 3 - Grab 4, Innenplatte mit drei Lücken nach intentionalen Einschnitten; 4, 5 - Detail der Splitter von der Innenplattenseite; 6 - Grab 4, Innenplatte mit drei Defekten mit beigelegten Splittern von den Lücken der Innenplattenseite; 7, 8 - Detail der Splitter von der Diploe-Seite (Jakab, 118 – 122).

Obr. 52. Nitra (Mostná ulica). 1, 2 - hrob 4, štiepne lomy na záhlavnej kosti; 3 - hrob 2, rázštep prvého a druhého krížového stavca; 4, 5 - hrob 2, obojstranná artróza ramenného kĺbu; 6 - hrob 1, kostra B, stav po vyliečenej zlomenine tela rebra bez posunu osi; 7, 8 - hrob 1, kostra B, stav po vyliečenej zlomenine ľavej kľúčnej kosti s výrazným posunom osi; 9 - hrob 2, stav po vyliečenej zlomenine ľavej lakťovej kosti s posunom osi; 10, 11 - hrob 4, neúplná pravá vretenná kosť; 12 – 14 - hrob 4, tri detaily lomných plôch na distálnom konci diafýzy vretennej kosti. Mierka: a - 7, 8; b - 10, 11; c - 12 – 14 (Jakab, 118 – 122).

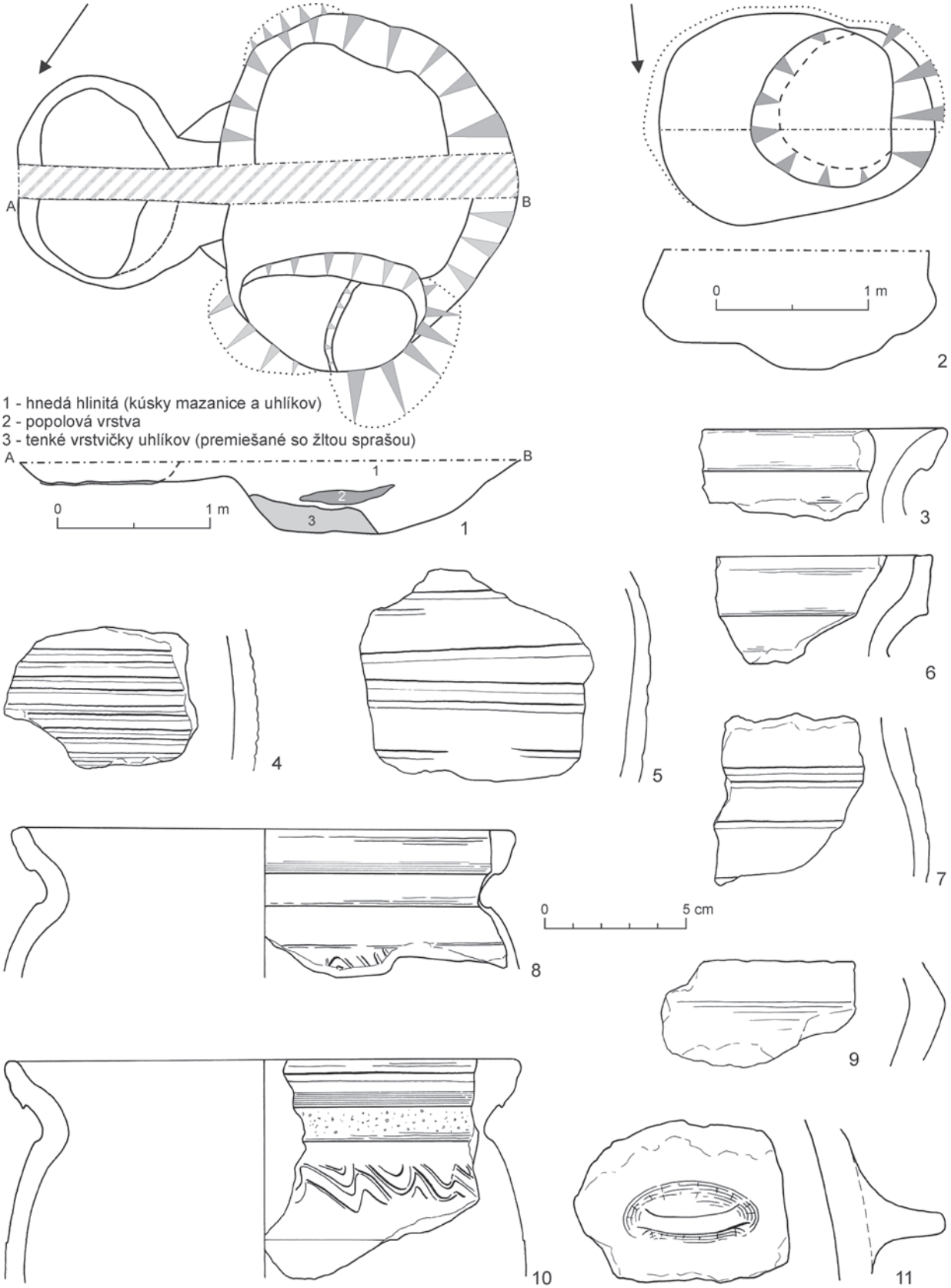
Abb. 52. Nitra (Mostná Straße). 1, 2 - Grab 4, Spaltbrüche am Hinterhauptbein; 3 - Grab 2, Spalte des ersten und zweiten Kreuzbeinwirbels; 4, 5 - Grab 2, doppelseitige Arthrose des Schultergelenks; 6 - Grab 1, Skelett B, Zustand nach geheilter Fraktur des Rippenkörpers ohne Achsenverschiebung; 7, 8 - Grab 1, Skelett B, Zustand nach geheilter Fraktur des linken Schlüsselbeins mit markanter Achsenverschiebung; 9 - Grab 2, Zustand nach geheilter Fraktur der linken Elle mit Achsenverschiebung; 10, 11 - Grab 4, inkompletter rechter Radius; 12 – 14 - Grab 4, drei Details von Bruchflächen am Distalende der Radiusdiaphyse. Maßstab: a - 7, 8; b - 10, 11; c - 12 – 14 (Jakab, 118 – 122).

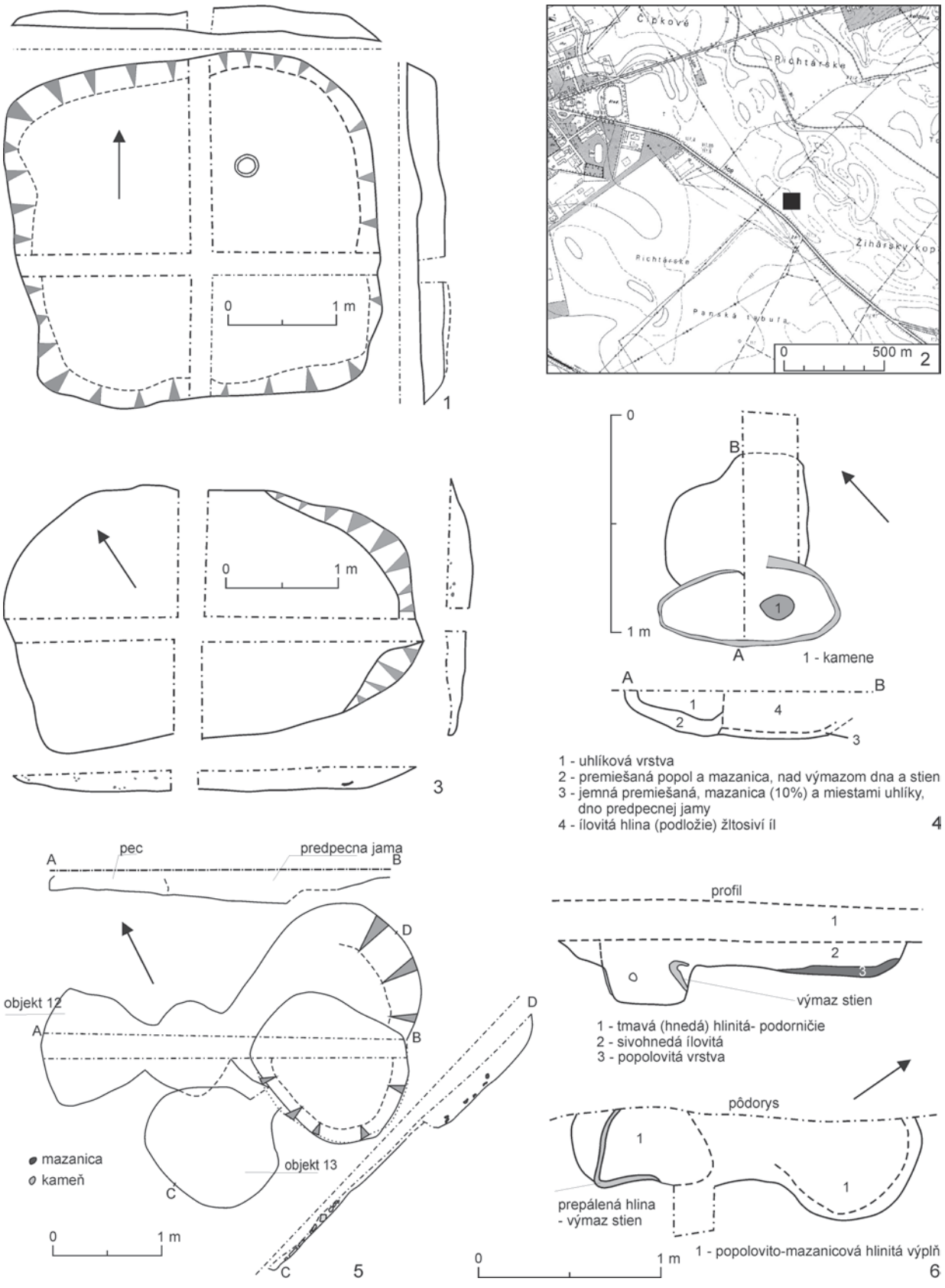
Obr. 53. Bijacovce (intravilán - farská záhrada). Novoveká lekárnická fľaša (Karabinoš, 124, 125).
Abb. 53. Bijacovce (Innenbereich - Pfarrgarten). Neuzeitliche Apothekerflasche (Karabinoš, 124, 125).

Obr. 54. Levoča (Kasárenská 14). Nárožie stredovekého objektu odkryté v sonde II/08 - pohľad od JV (Karabinoš/Stejskal, 127, 128).
Abb. 54. Levoča (Kasárenská 14). Mauerecke eines mittelalterlichen Objekts im Schnitt II/08 - Blick aus Südosten (Karabinoš/Stejskal, 127, 128).

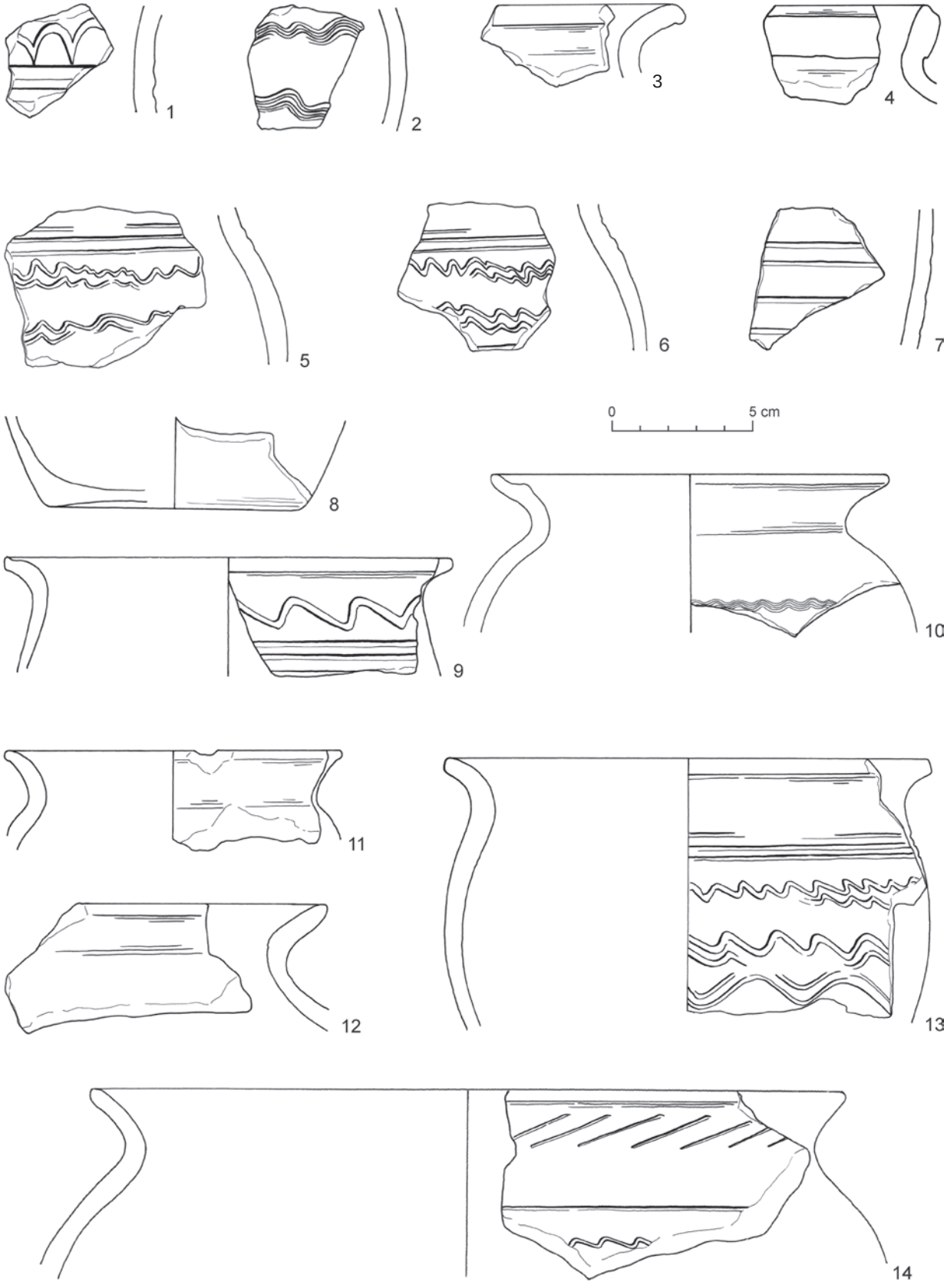

Obr. 55. Čakajovce (Za hradskou). 1, 3 – 8, 11 - objekt 1; 2, 9, 10 - objekt 2 (Kopčeková, 128, 129).
Abb. 55. Čakajovce (Za hradskou). 1, 3 – 8, 11 - Objekt 1; 2, 9, 10 - Objekt 2 (Kopčeková, 128, 129).

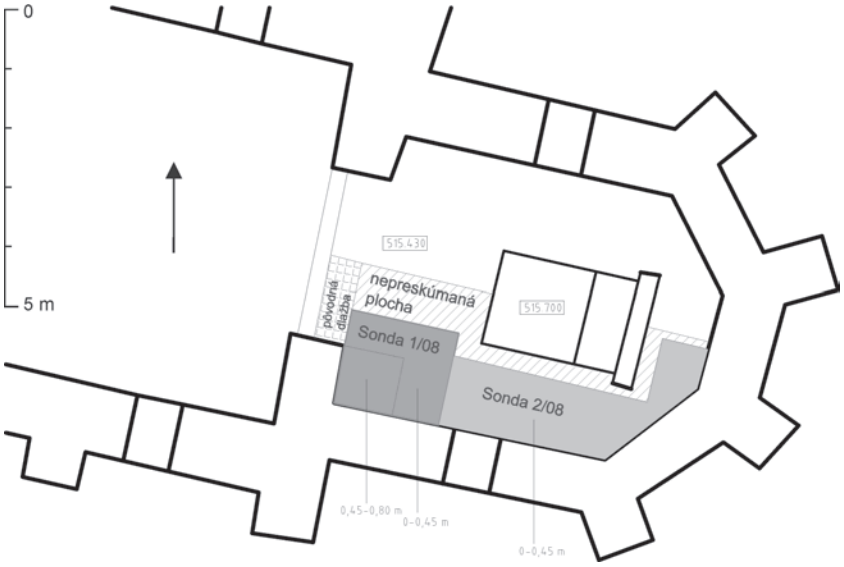
Obr. 56. Galanta (Žihársky kopec). 1 - objekt 8; 2 - situovanie lokality na mape; 3 - objekt 6; 4 - objekt 7; 5 - objekty 12, 13; 6 - objekt 1 (Kopčeková, 129 – 131).

Abb. 56. Galanta (Žihársky kopec). 1 - Objekt 8; 2 - Situierung der Fundstelle auf der Karte; 3 - Objekt 6; 4 - Objekt 7; 5 - Objekte 12, 13; 6 - Objekt 1 (Kopčeková, 129 – 131).

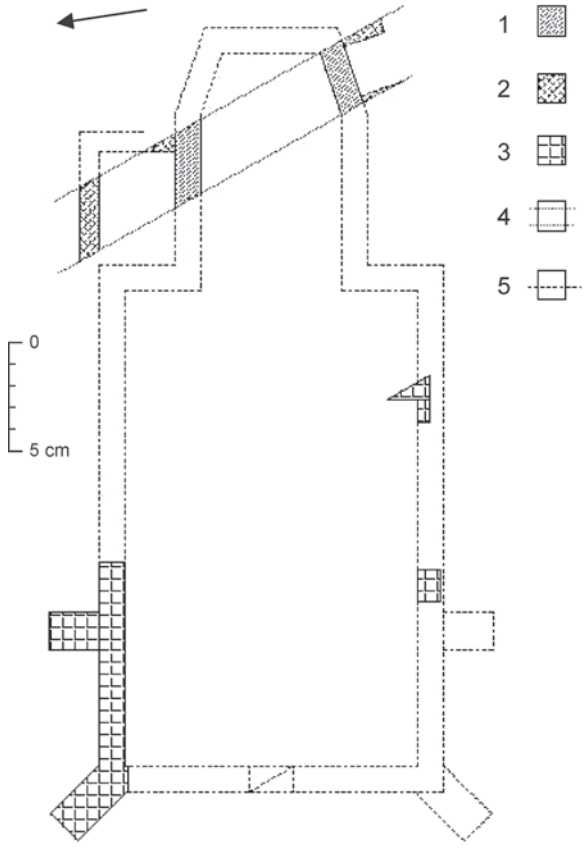

Obr. 57. Galanta (Žihársky kopec). 1, 2, 8 - objekt 1; 3 - objekt 13; 5, 6, 11 – 13 - objekt 6; 4, 9, 10 - objekt 8; 14 - objekt 3 (Kopčeková, 129 – 131).

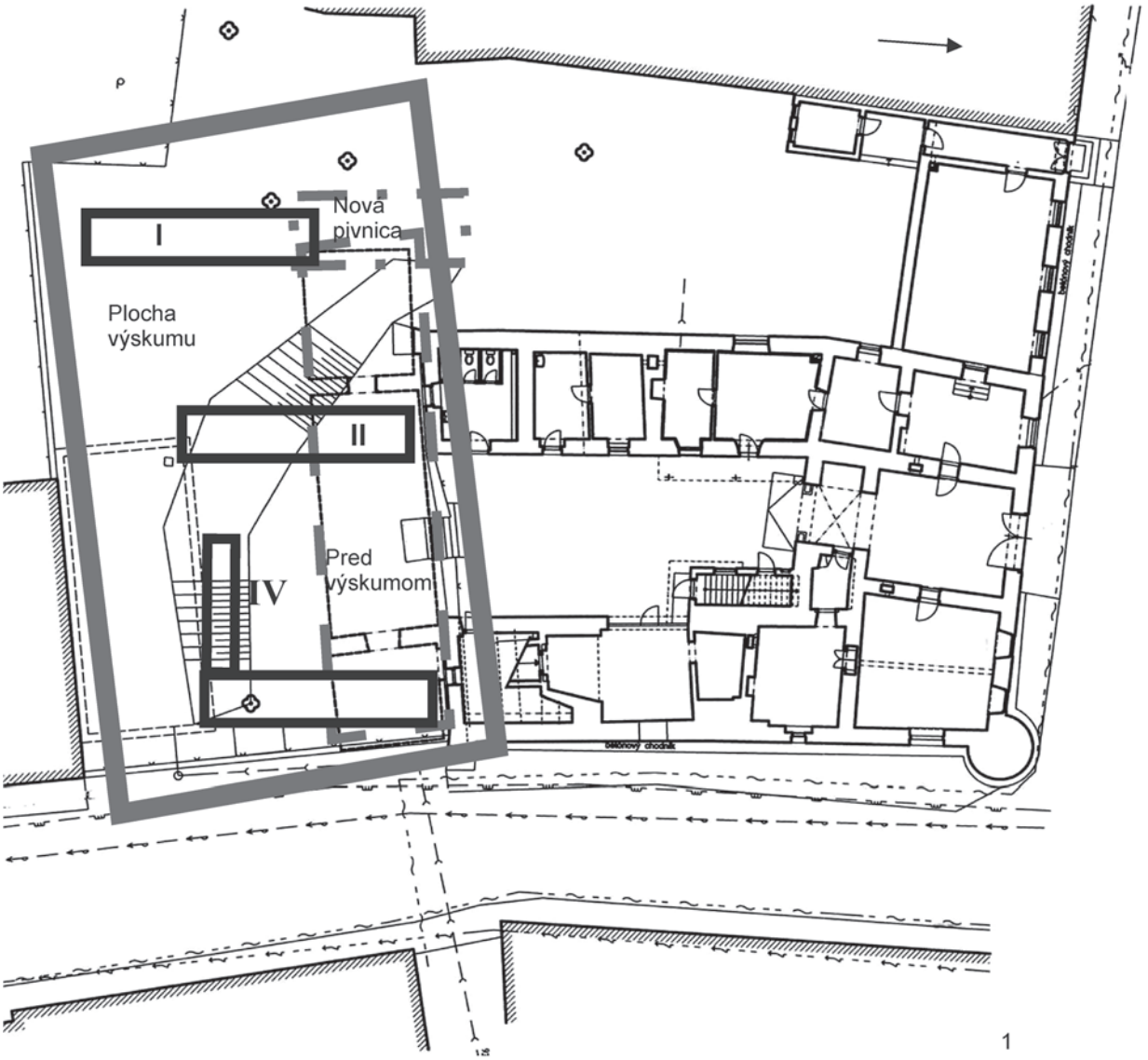
Abb. 57. Galanta (Žihársky kopec). 1, 2, 8 - Objekt 1; 3 - Objekt 13; 5, 6, 11 – 13 - Objekt 6; 4, 9, 10 - Objekt 8; 14 - Objekt 3 (Kopčeková, 129 – 131).

Obr. 58. Sucháň (Kostol Evanjelickej a. v. cirkvi). Pôdorys južnej časti presbytéria so situovaním sond. Kresba: M. Cibíková (Kos, 131 – 133).
Abb. 58. Sucháň (evangelische Kirche). Grundriss des Südteils vom Presbyterium mit markierten Schnitten. Zeichnung: M. Cibíková (Kos, 131 – 133).

Obr. 59. Vranov nad Topľou (park v centre mesta). Pokus o rekonštrukciu pôdorysu kostola (T. Kotora). Legenda: 1 - geodeticky zamerané murivá zistené v roku 1972; 2 - doplnenie murív podľa kresieb J. Macáka; 3 - murivá odkryté v roku 2008; 4 - línia výkopu kanalizačnej ryhy z roku 1972; 5 - predpokladané línie základov kostola (Kotorová-Jenčová, 135 – 137).
Abb. 59. Vranov nad Topľou (Park im Stadtzentrum). Rekonstruktion des Kirchengrundrisses (T. Kotora). Legende: 1 -geodätisch vermessene Mauerwerke, entdeckt im Jahr 1972; 2 - Ergänzung der Mauerwerke nach den Zeichnungen von J. Macák; 3 - im Jahr 2008 freigelegte Mauerwerke; 4 - Aushublinie der Kanalisationsfurche aus dem Jahr 1972; 5 -angenommene Linien der Kirchenfundamente (Kotorová-Jenčová, 135 – 137).

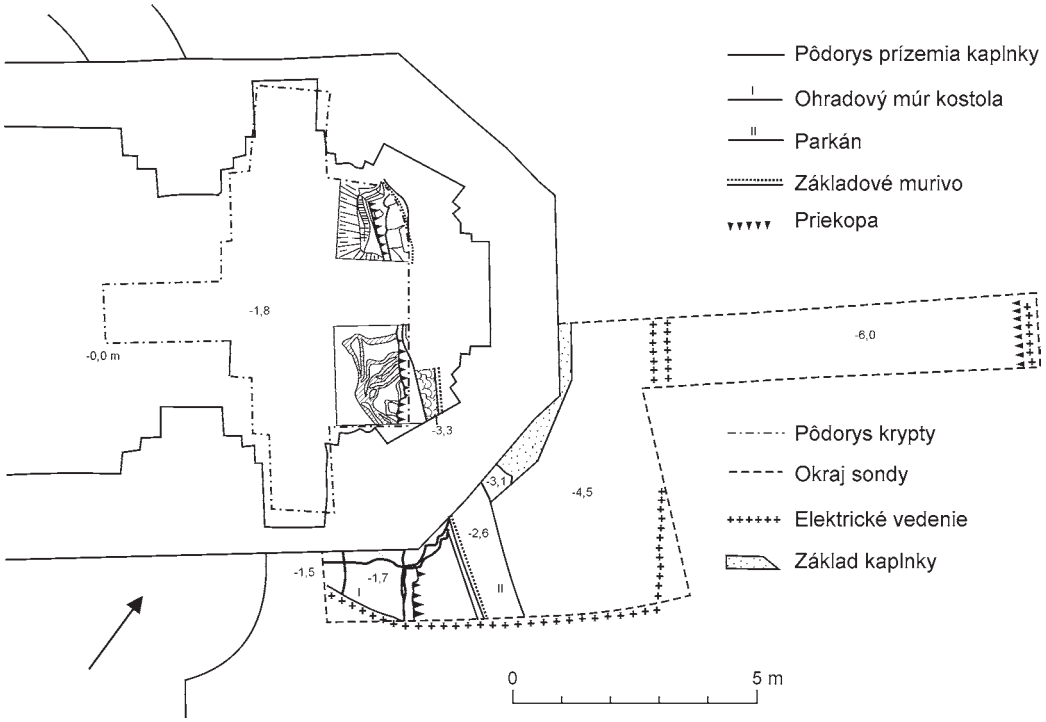

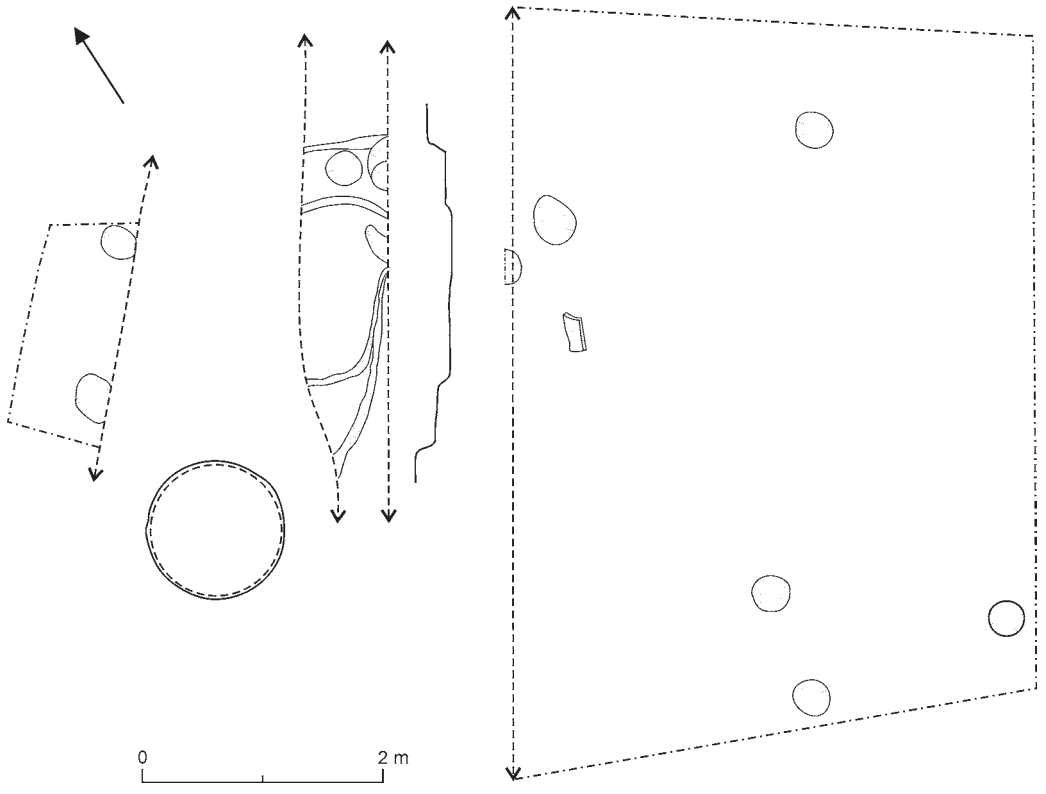

Obr. 60. Beckov (kúria Dubnických). 1 - celková situácia s vyznačením skúmanej plochy a umiestnením sond; 2 – 3 - predpriekopový múr (Kovár, 138, 139).

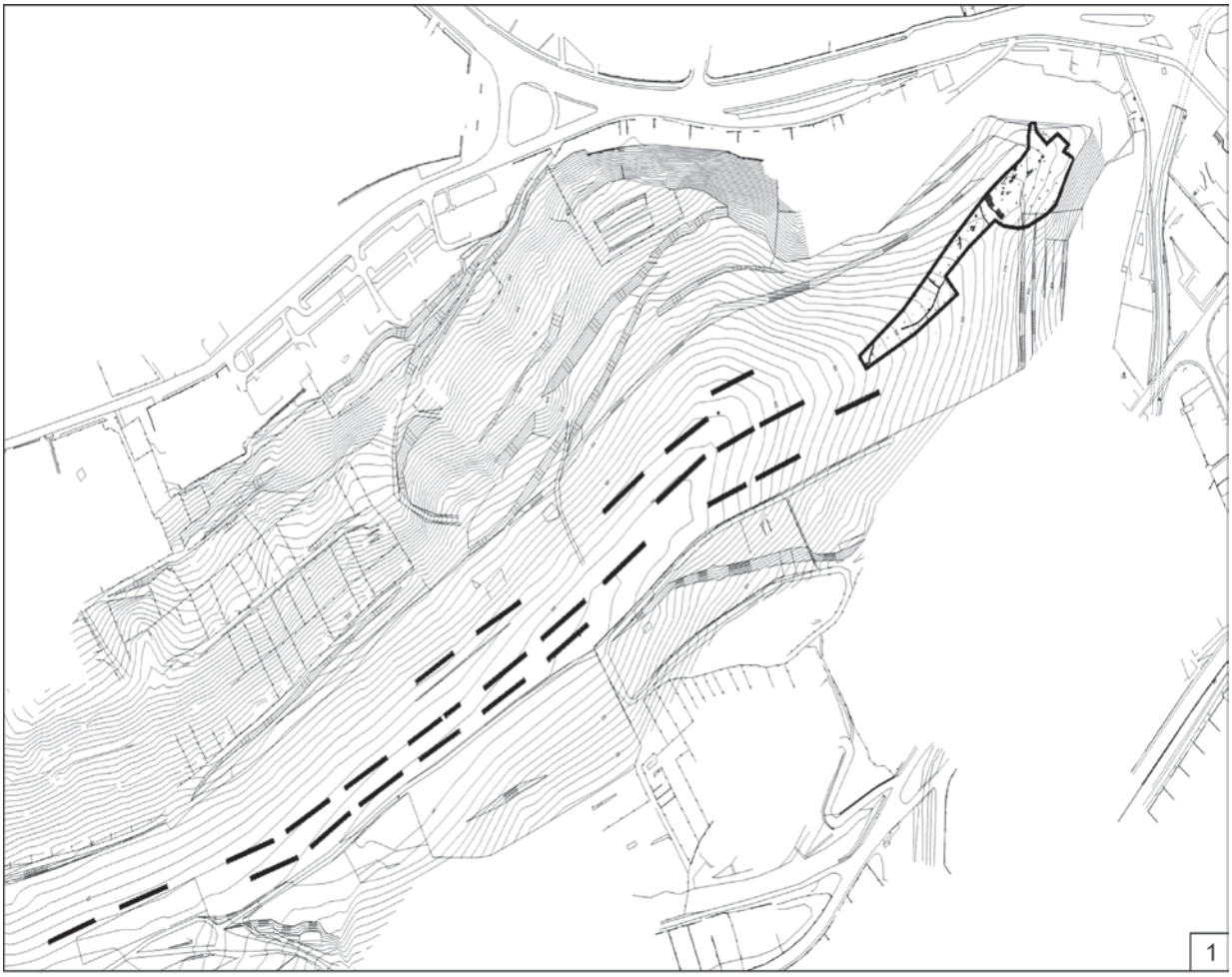
Abb. 60. Beckov (Kurie Dubnických). 1 - Gesamtsituation mit markierter Bezugsfläche und Schnitten; 2 – 3 - Vorgrabenmauer (Kovár, 138, 139).

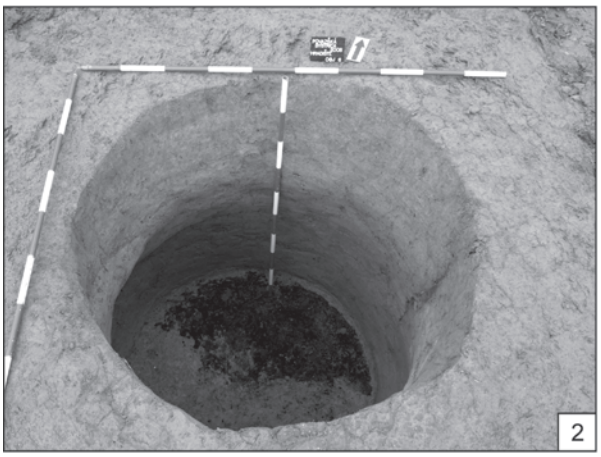

Obr. 61. Kežmarok (hradná kaplnka). Pôdorys objavených murív v interiéri a exteriéri kaplnky (Kučerová, 139 – 141).
Abb. 61. Kežmarok (Burgkapelle). Grundriss der entdeckten Mauerwerke im Innenbereich und Außenbereich der Kapelle (Kučerová, 139 – 141).

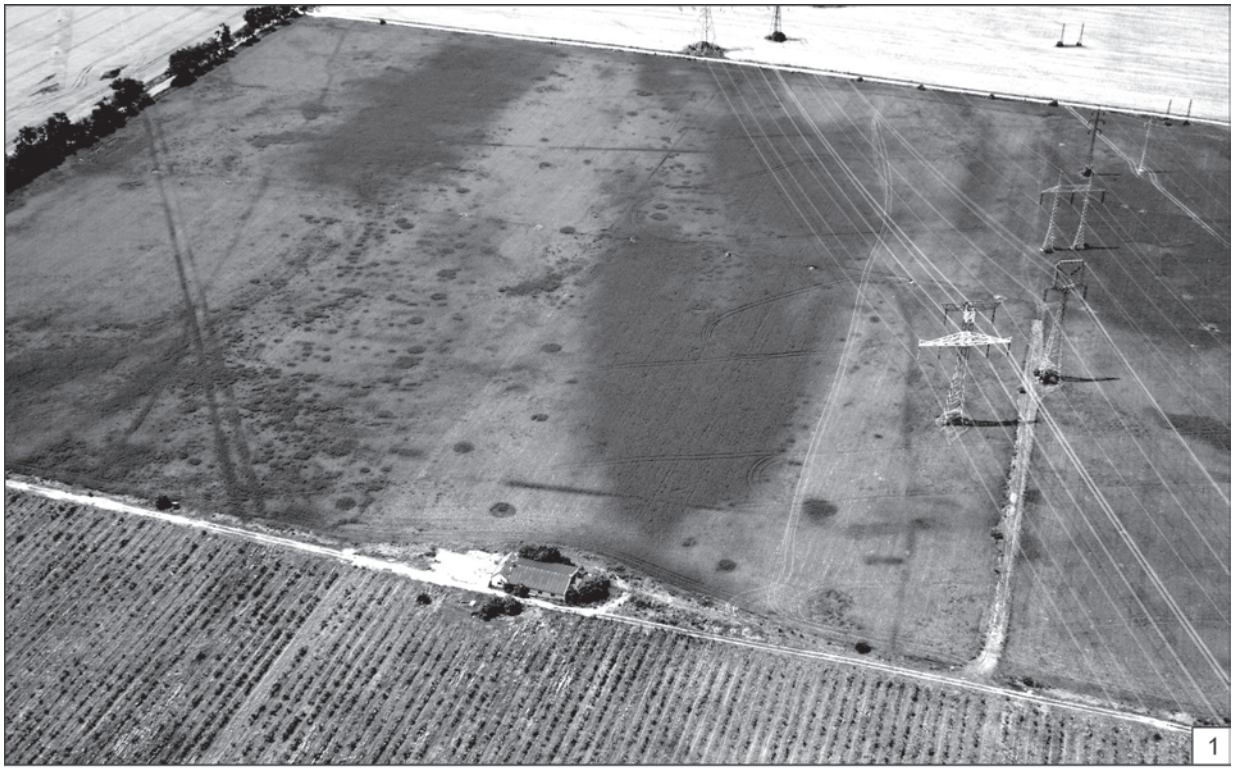
Obr. 62. Vlková (Pod Smrečkami). Pôdorys objektov v sonde I a II (Kučerová, 141 – 144).
Abb. 62. Vlková (Pod Smrečkami). Grundriss der Objekte in den Grabungsflächen I und II (Kučerová, 141 – 144).

Obr. 63. Považská Bystrica (Hradište). 1 - umiestnenie časti zisťovacích sond a hlavnej skúmanej plochy; 2 - objekt 6; 3 - zvyšky valu a priekopa (Kujovský/Žaár, 146, 147).
Abb. 63. Považská Bystrica (Hradište). 1 - Situierung eines Teils der Probeschnitte und der wichtigsten Bezugsfläche; 2 - Objekt 6; 3 - Wallreste und Graben (Kujovský/Žaár, 146, 147).

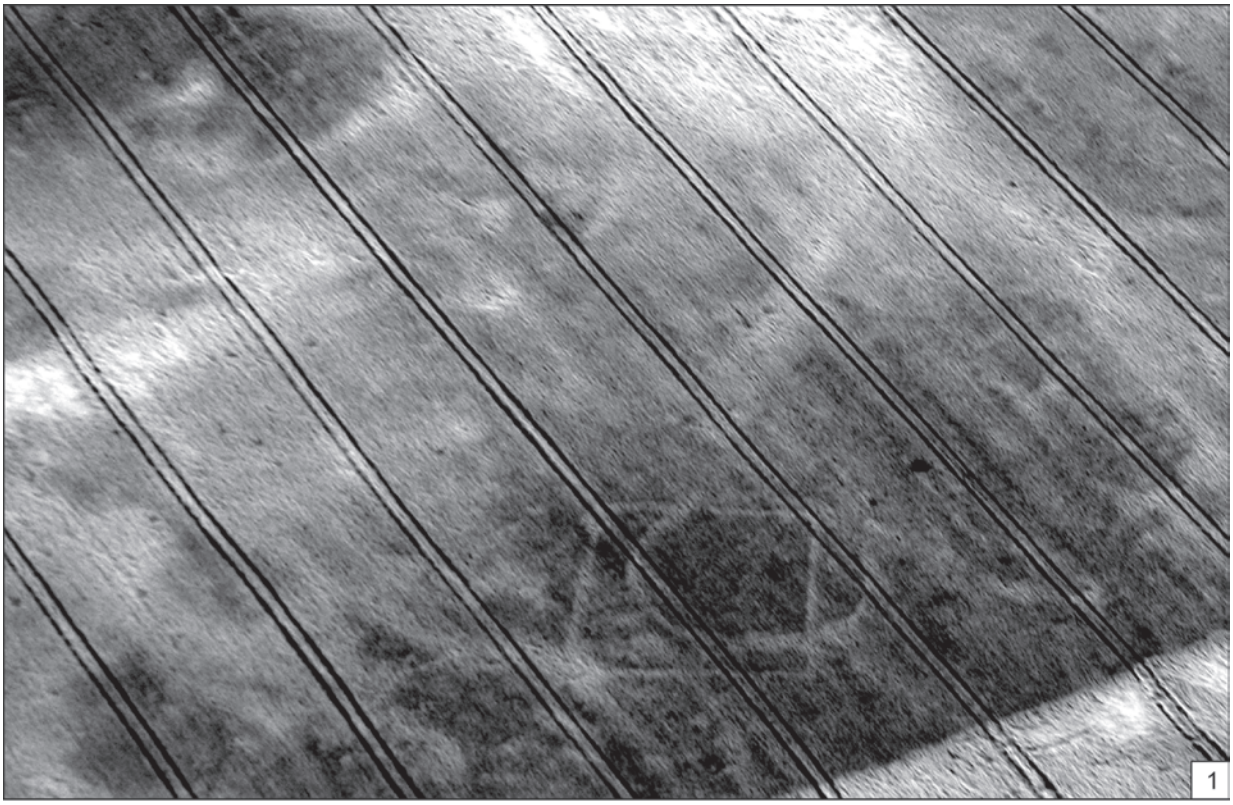
Obr. 64. 1 - Bratislava, časť Podunajské Biskupice, (Druhý diel); 2 - Cinobaňa (Jarčanisko) výskum pohrebiska kyjatickej kultúry (Kuzma/Bartík, 147 – 161).

Abb. 64. 1 - Bratislava, Teil Podunajské Biskupice, (Druhý diel); 2 - Cinobaňa (Jarčanisko) Untersuchung des Kyjatice-Kultur-Gräberfeldes (Kuzma/Bartík, 147 – 161).

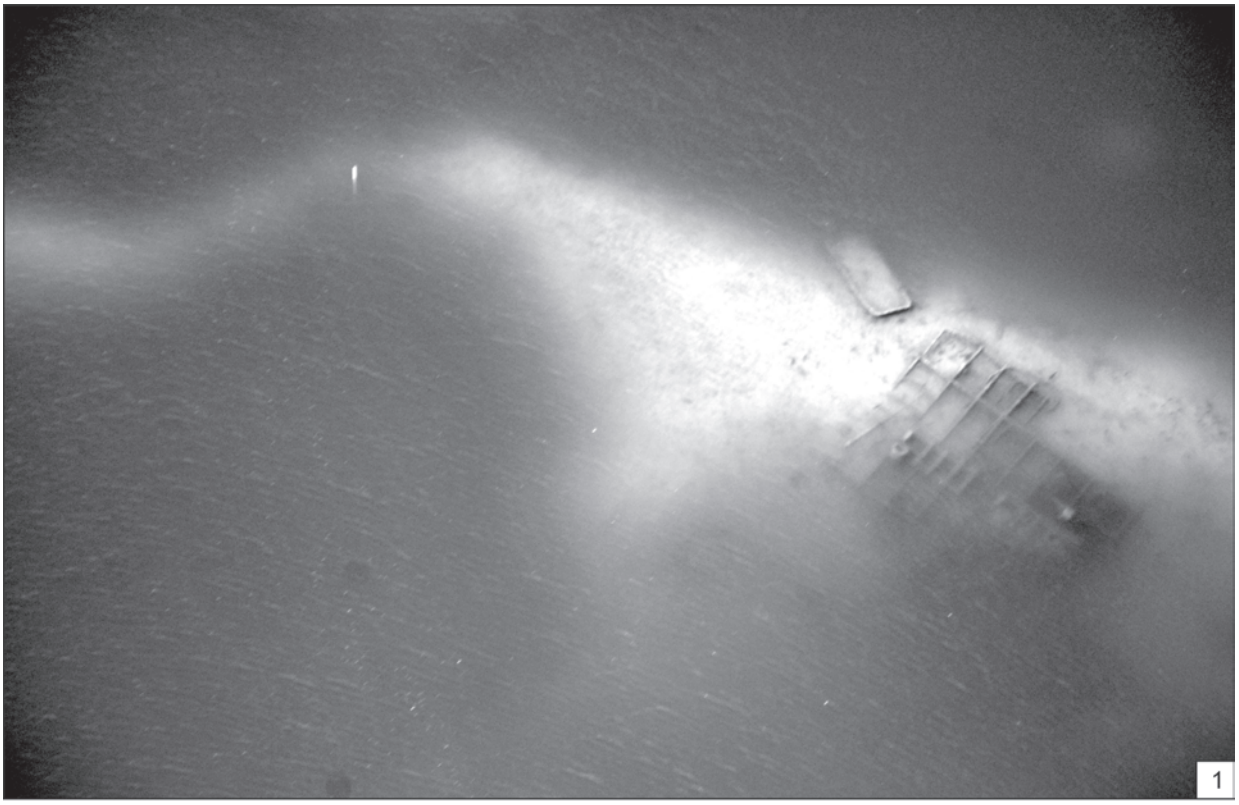

Obr. 65. 1 - Častá (hrad Červený kameň); 2 - Halič (Haličský zámok; Kuzma/Bartík, 147 – 161).
Abb. 65. 1 - Častá (Burg Červený kameň); 2 - Halič (Schloss Halič; Kuzma/Bartík, 147 – 161).

Obr. 66. 1 - Horná Seč (Malé piesočiny); 2 - Ipeľský Sokolec (Dolné lúky; Kuzma/Bartík, 147 – 161).
Abb. 66. 1 - Horná Seč (Malé piesočiny); 2 - Ipeľský Sokolec (Dolné lúky; Kuzma/Bartík, 147 – 161).

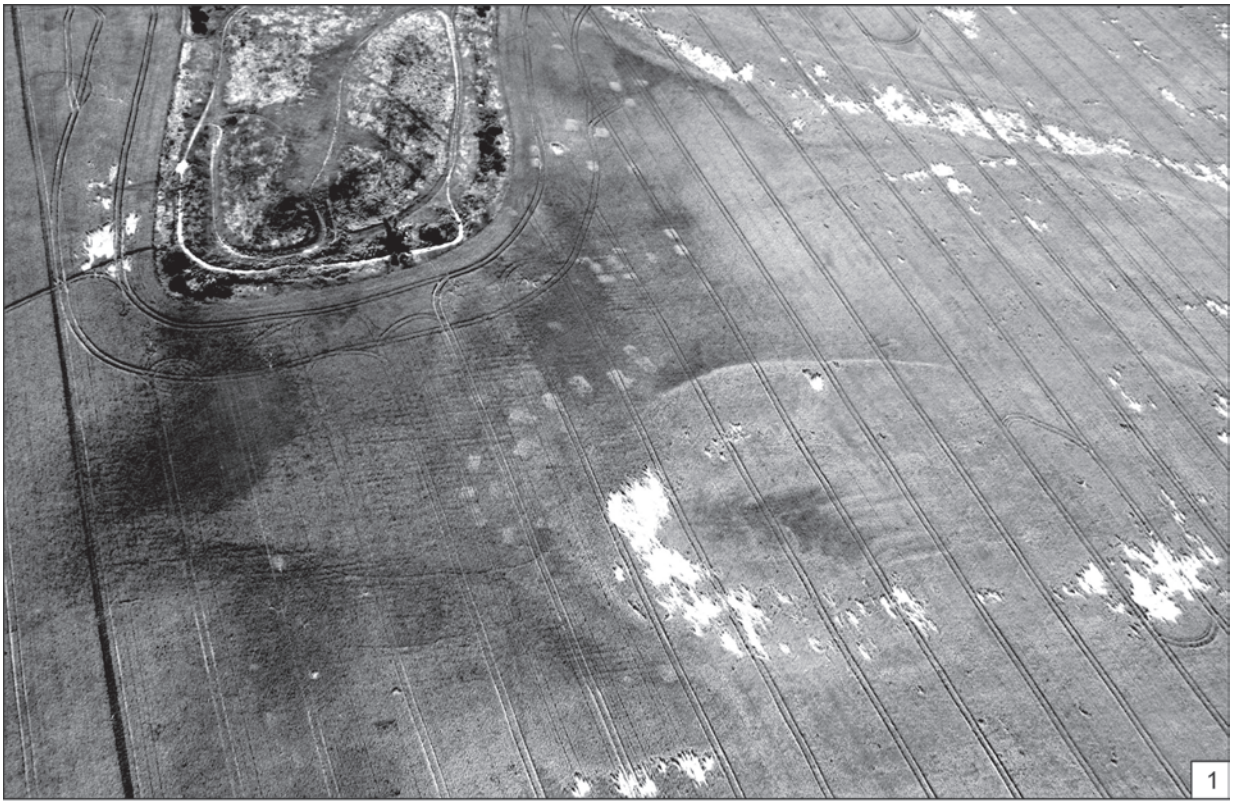

Obr. 67. 1 - Komjatice (Toroslin - štrkovisko); 2 - Kostolné Kračany (Lúky; Kuzma/Bartík, 147 – 161).
Abb. 67. 1 - Komjatice (Toroslin - Kiesgrube); 2 - Kostolné Kračany (Lúky; Kuzma/Bartík, 147 – 161).

Obr. 68. 1 - Močenok (Býčie lúky); 2 - Nitra, časť Janíkovce (trasa R1) dokumentovanie zisťovacích sond (Kuzma/Bartík, 147 – 161).
Abb. 68. 1 - Močenok (Býčie lúky); 2 - Nitra, Teil Janíkovce (Straße R1) Dokumentierung der Probeschnitte (Kuzma/Bartík, 147 – 161).

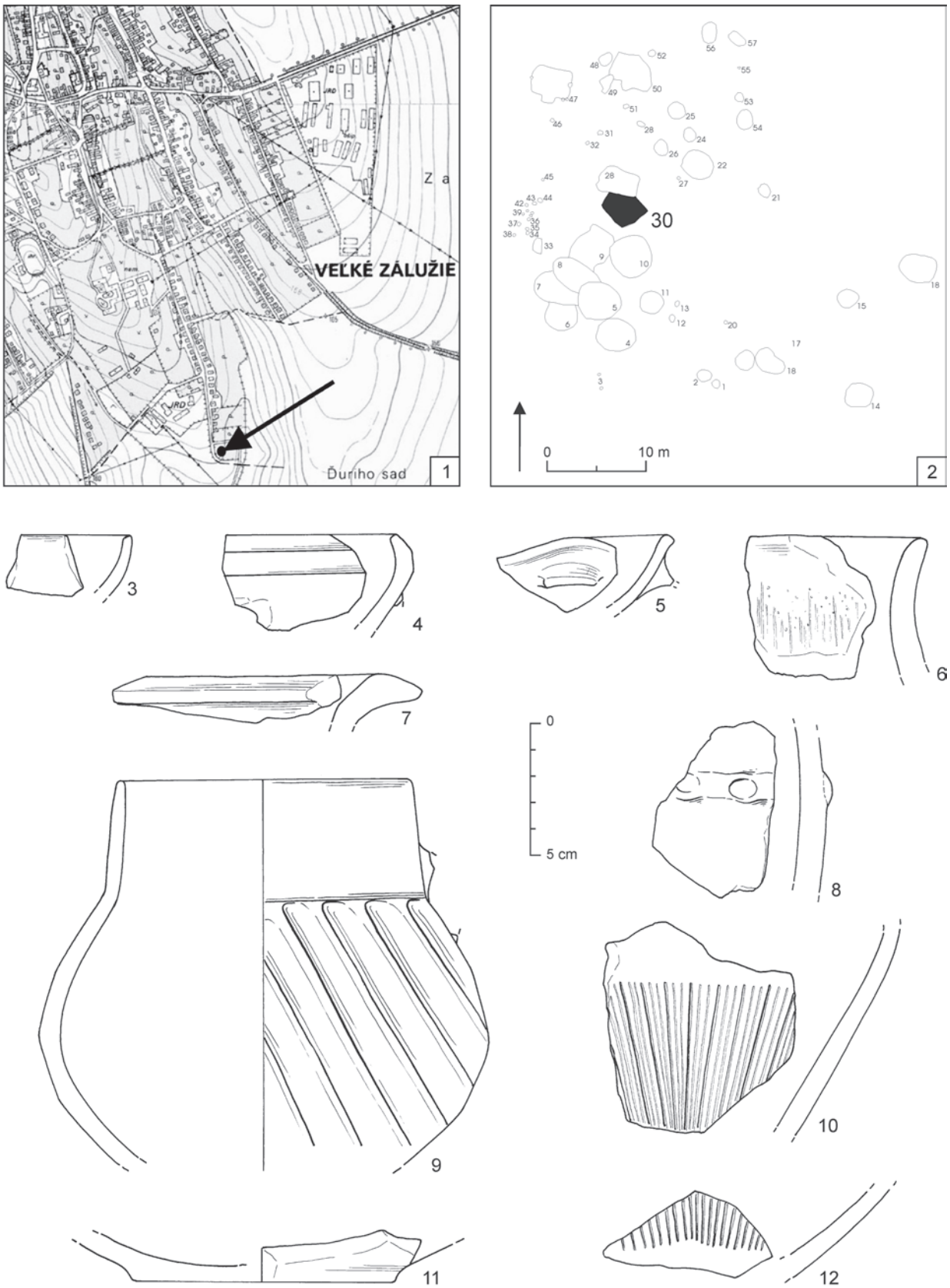

Obr. 69. 1 - Palárikovo (Dolné križovany); 2 - Štúrovo (Valy pod vŕškom; Kuzma/Bartík, 147 – 161).
Abb. 69. 1 - Palárikovo (Dolné križovany); 2 - Štúrovo (Valy pod vŕškom; Kuzma/Bartík, 147 – 161).

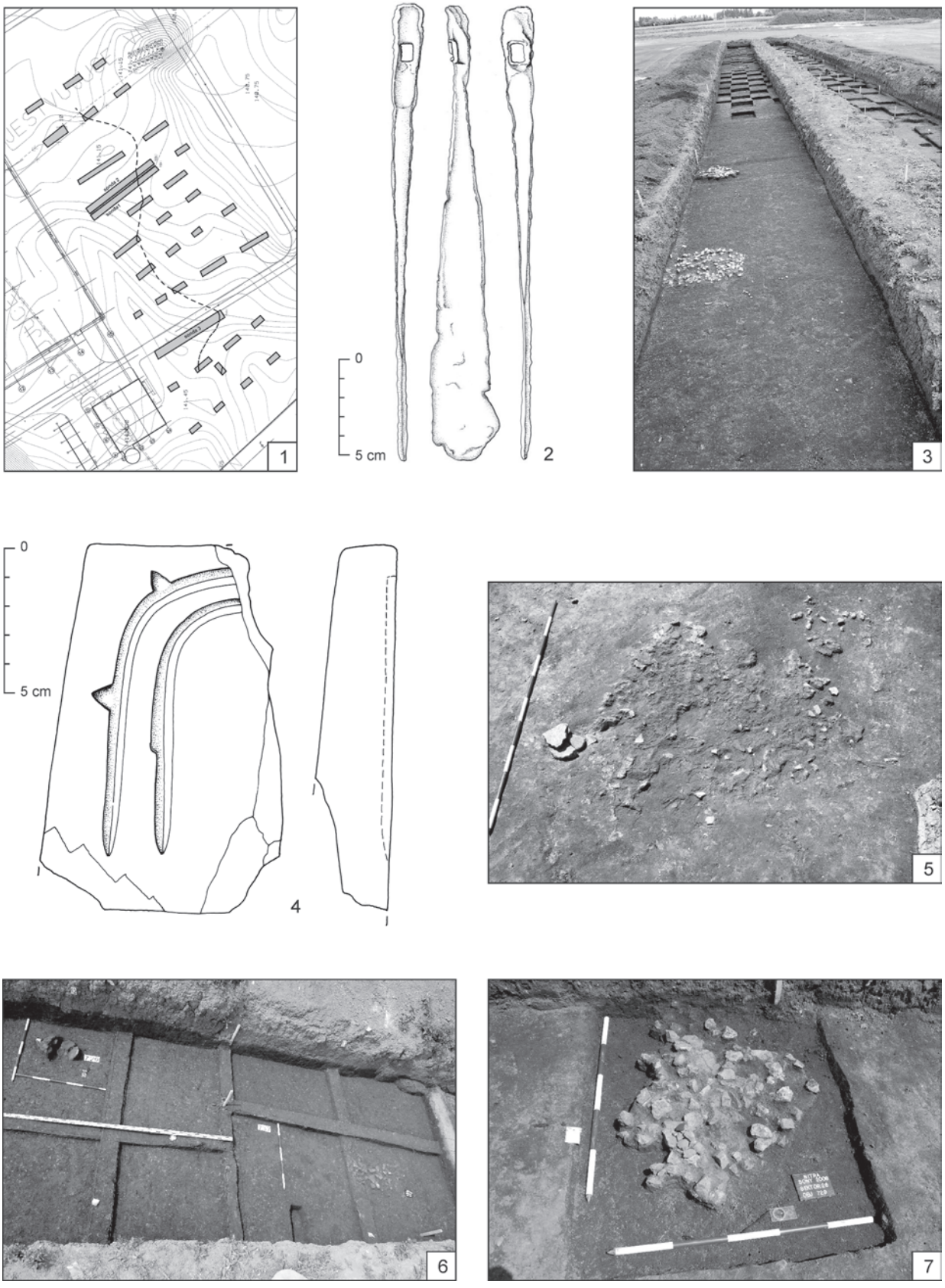

Obr. 70. 1 - Tvrdošovce; 2 - Veľké Kosihy (Koco; Kuzma/Bartík, 147 – 161).
Abb. 70. 1 - Tvrdošovce; 2 - Veľké Kosihy (Koco; Kuzma/Bartík, 147 – 161).

Obr. 71. Veľké Zálužie (Ďuriho sad). 1 - situovanie lokality; 2 - plán objektov; 3 – 12 - výber nálezov keramiky (Kuzma/Bielich, 161).
Abb. 71. Veľké Zálužie (Ďuriho sad). 1 - Situierung der Fundstelle; 2 - Plan der Objekte; 3 – 12 - Keramikauswahl (Kuzma/Bielich, 161).

Obr. 72. Nitra, časť Mlynárce (Kapitulské). 1 - celková situácia, rozloženie sond; 2 - železná hrivna; 3 - sonda 1, 2; 4 - fragment kadlubu; 5 - objekt 746; 6 - sonda 1, sektor 11, 12; 7 - zhluk kameňov (Kuzma/Kopčeková, 162 – 164).

Abb. 72. Nitra, Teil Mlynárce (Kapitulské). 1 - Gesamtsituation; 2 - Eisenbarre; 3 - Schnitt 1, 2; 4 - Gusstiegelfragment; 5 - Objekt 746; 6 - Schnitt 1, Sektor 11, 12; 7 - Steinanhäufung (Kuzma/Kopčeková, 162 – 164).

Obr. 73. Trnava (Kostol sv. Mikuláša). 1 - superpozícia kostrového hrobu a tzv. klasovitého muriva; 2 - nálezová situácia v západnej časti plochy 1 (Kuzmová/Hrnčiarik, 164 – 168).

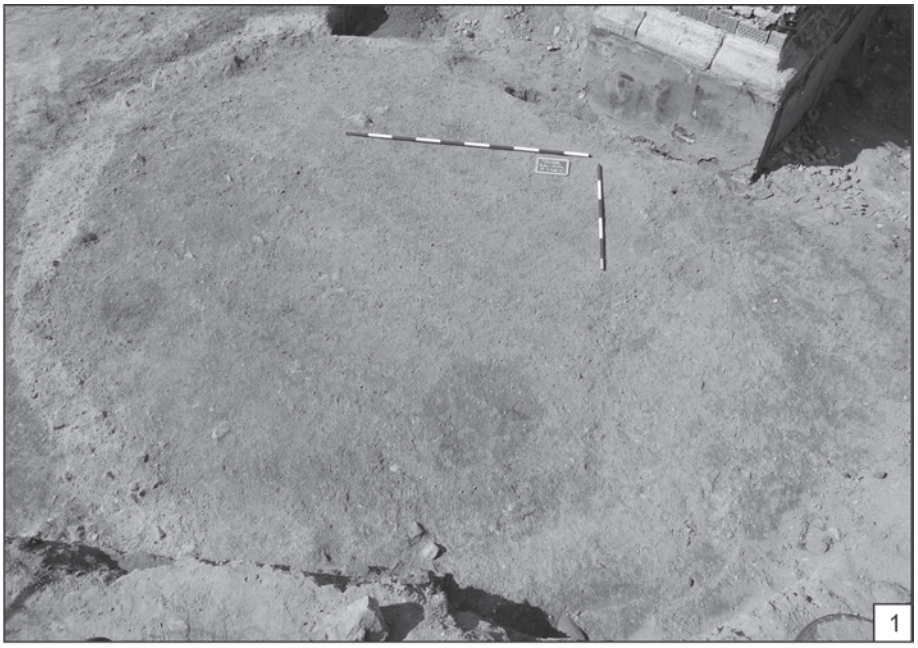
Abb. 73. Trnava (St. Nicolaus-Kirche). 1 - Superposition des Skelettgrabes und des sog. ährenförmigen Mauerwerks; 2 - Fundsituation im Westteil der Fläche 1 (Kuzmová/Hrnčiarik, 164 – 168).

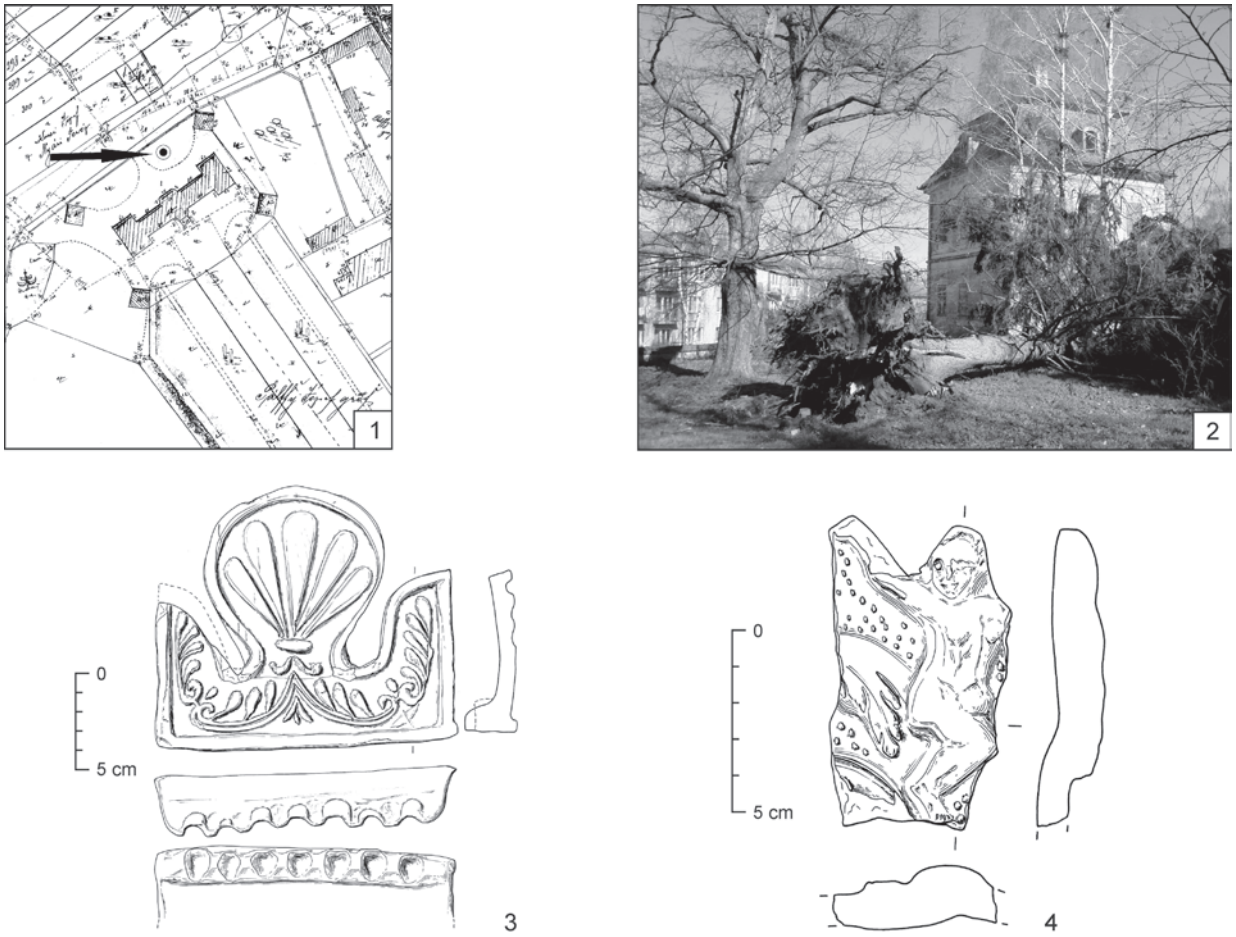
Obr. 74. Trnava (Kostol sv. Mikuláša). 1 - superpozícia tzv. klasovitého muriva a kostrových hrobov; 2 - nálezová situácia v severozápadnej časti plochy 1 (Kuzmová/Hrnčiarik, 164 – 168).

Abb. 74. Trnava (St. Nicolaus-Kirche). 1 - Superposition des sog. ährenfôrmigen Mauerwerks und der Skelettgräber; 2 - Fundsituation im Nordwestteil der Fläche 1 (Kuzmová/Hrnčiarik, 164 – 168).

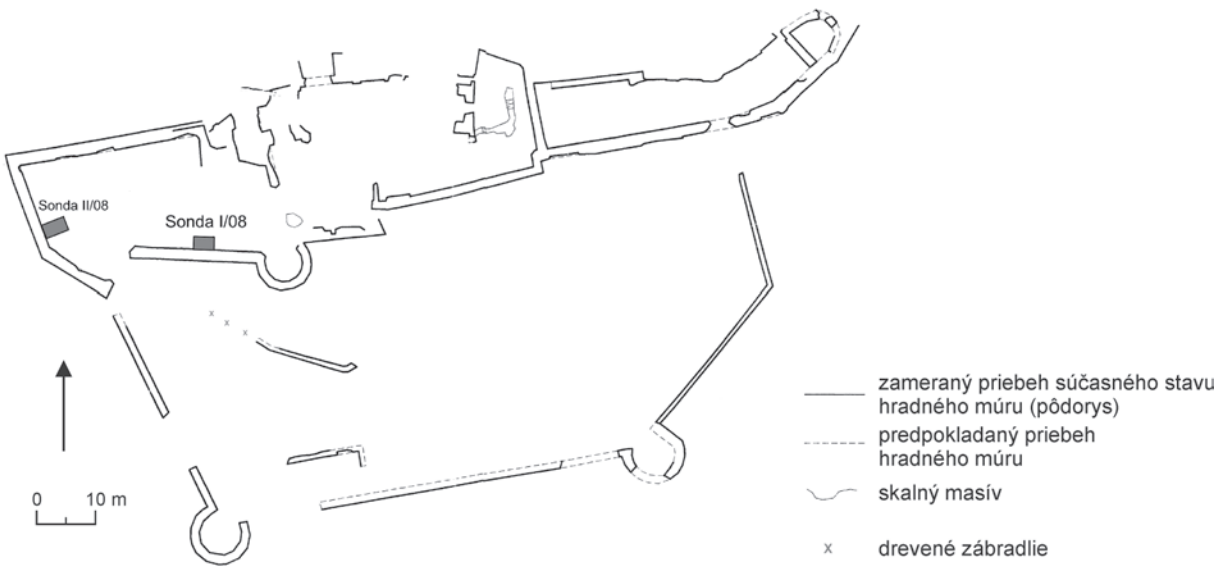

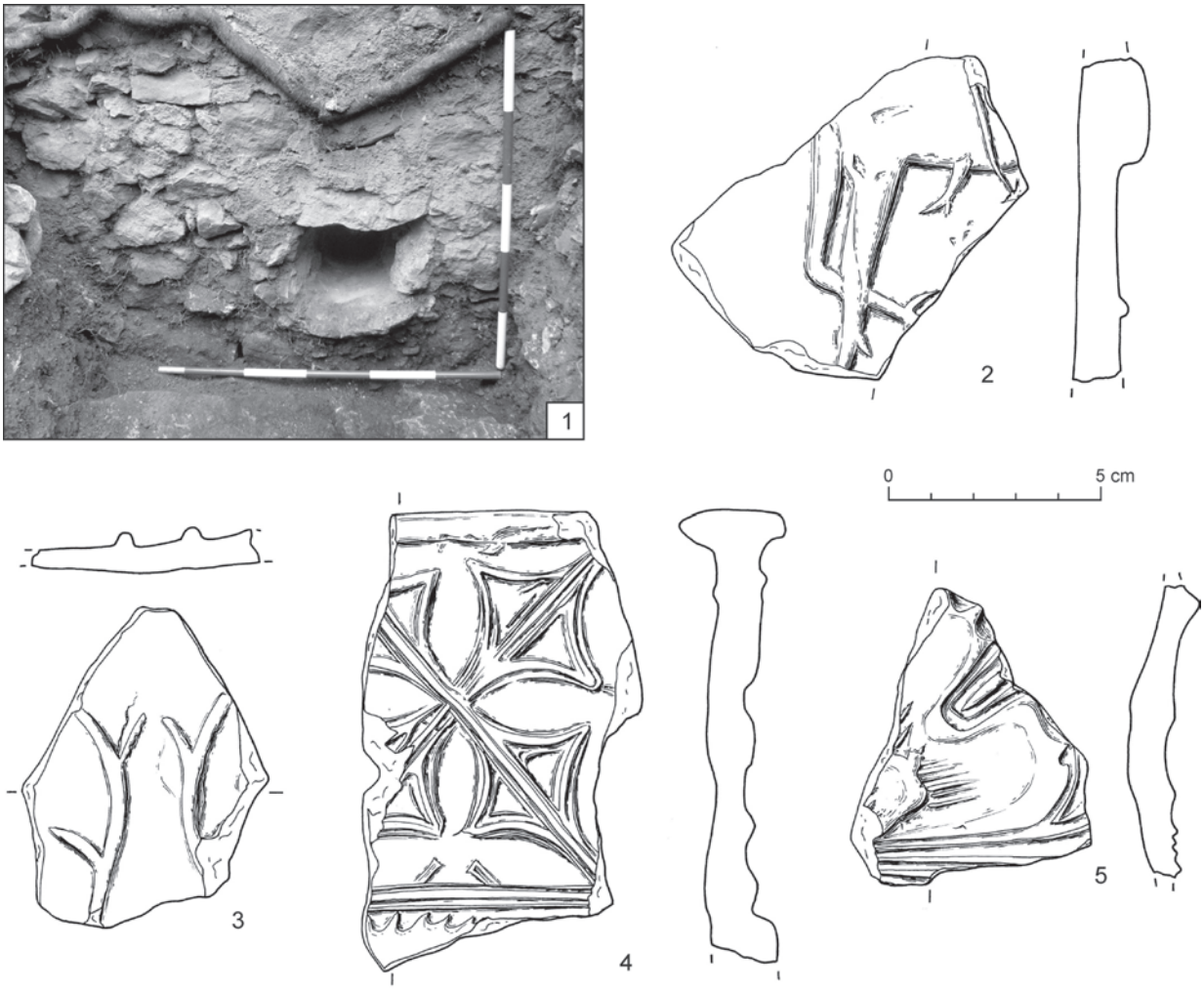
Obr. 75. Trnava (Kostol sv. Mikuláša). Pôdorys kruhovej stavby: 1 - po odhumusovaní plochy; 2 - po odkrytí južnej časti (Kuzmová/Hrnčiarik, 164 – 168).
Abb. 75. Trnava (St. Nicolaus-Kirche). Grundriss eines Rundbaus: 1 - nach Beseitigung der Ackerkrumme; 2 -nach Freilegung des Südteils (Kuzmová/Hrnčiarik, 164 – 168).

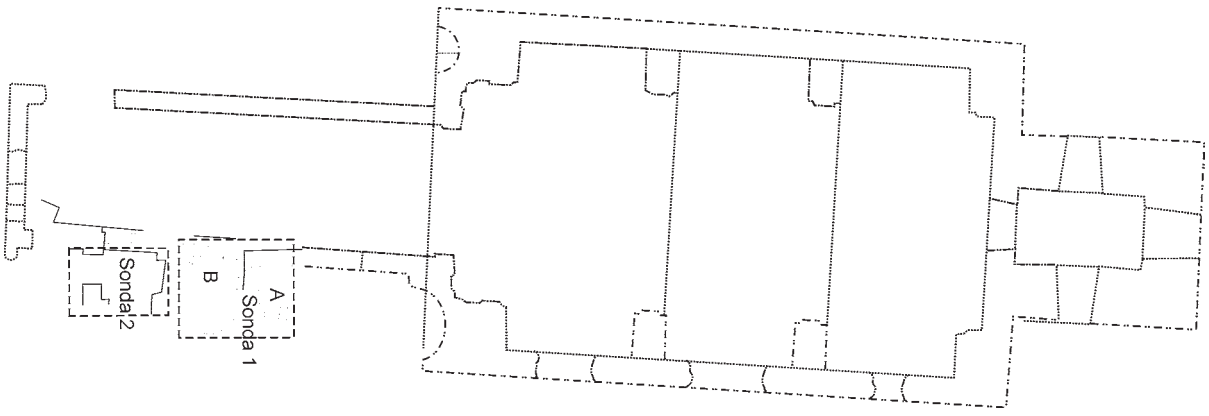
Obr. 76. 1 Chtelnica (kaštieľ). 1 - lokalizácia nálezu na mape z roku 1899; 2 - miesto nálezu; 3 – 4 - výber z nálezov kachlíc (Kvetánová, 168, 169).
Abb. 76. 1 Chtelnica (Kastell). 1 - Situierung des Fundes auf der Karte aus dem Jahr 1899; 2 - Fundstelle; 3 – 4 - Kachelauswahl (Kvetánová, 168, 169).

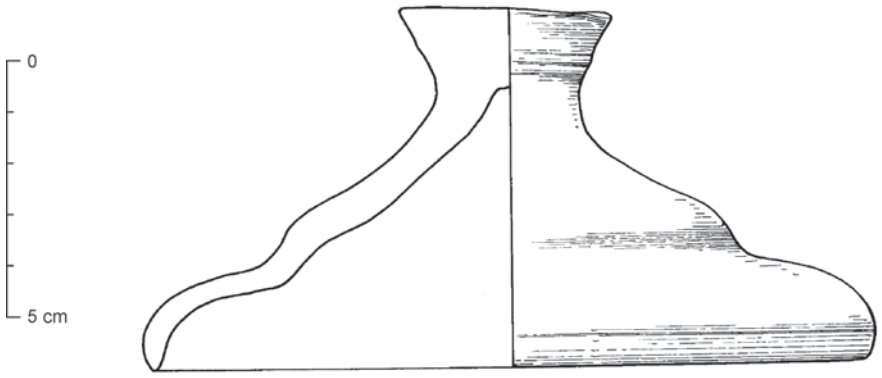
Obr. 77. Dobrá Voda (hrad). Plán hradu s vyznačením skúmanej plochy (Kvetánová/Jaššo/Urminský, 169 – 171).
Abb. 77. Dobrá Voda (Burg). Burgplan mit markierter Bezugsfläche (Kvetánová/Jaššo/Urminský, 169 – 171).

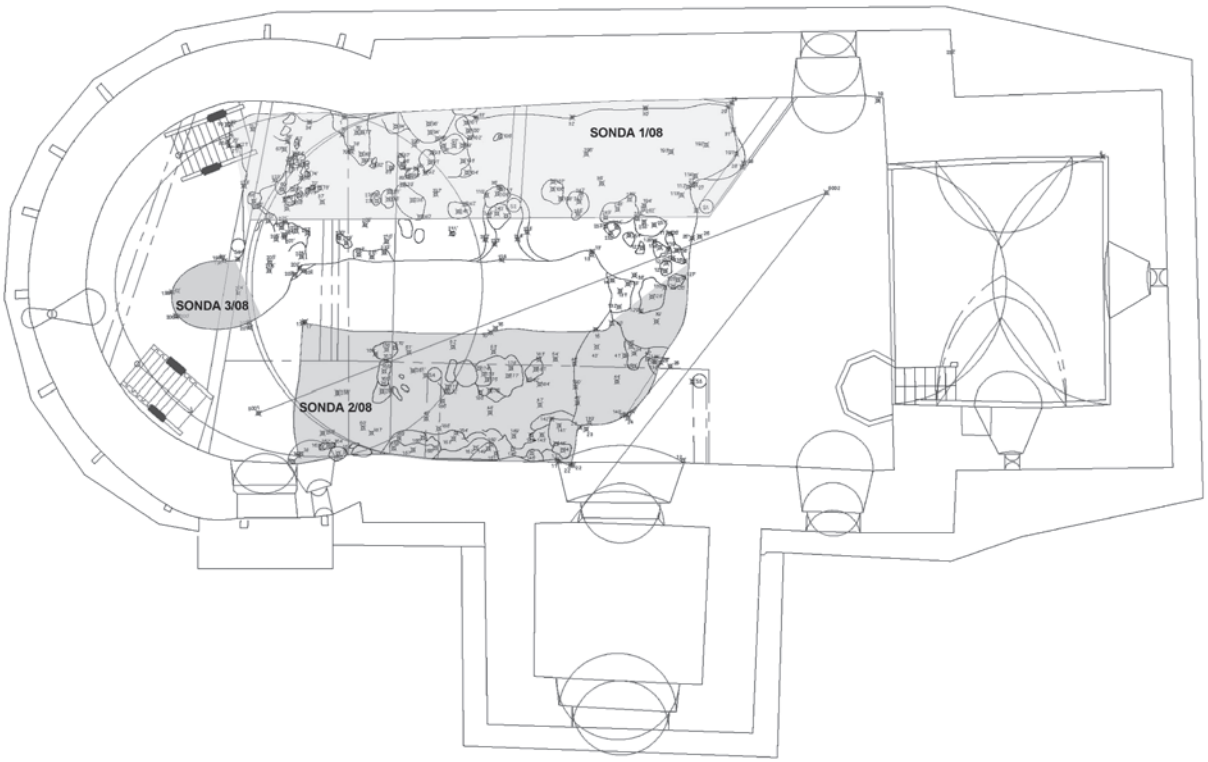
Obr. 78. Dobrá Voda (hrad). 1 - odkrytý odtokový žľab v sonde I/08; 2 – 4 - výber nálezov kachlíc (Kvetánová/Jaššo/Urminský, 169 – 171).
Abb. 78. Dobrá Voda (Burg). 1 - freigelegte Abflussrinne in der Grabungsfläche I/08; 2 – 4 - Kachelauswahl (Kvetánová/Jaššo/Urminský, 169 – 171).

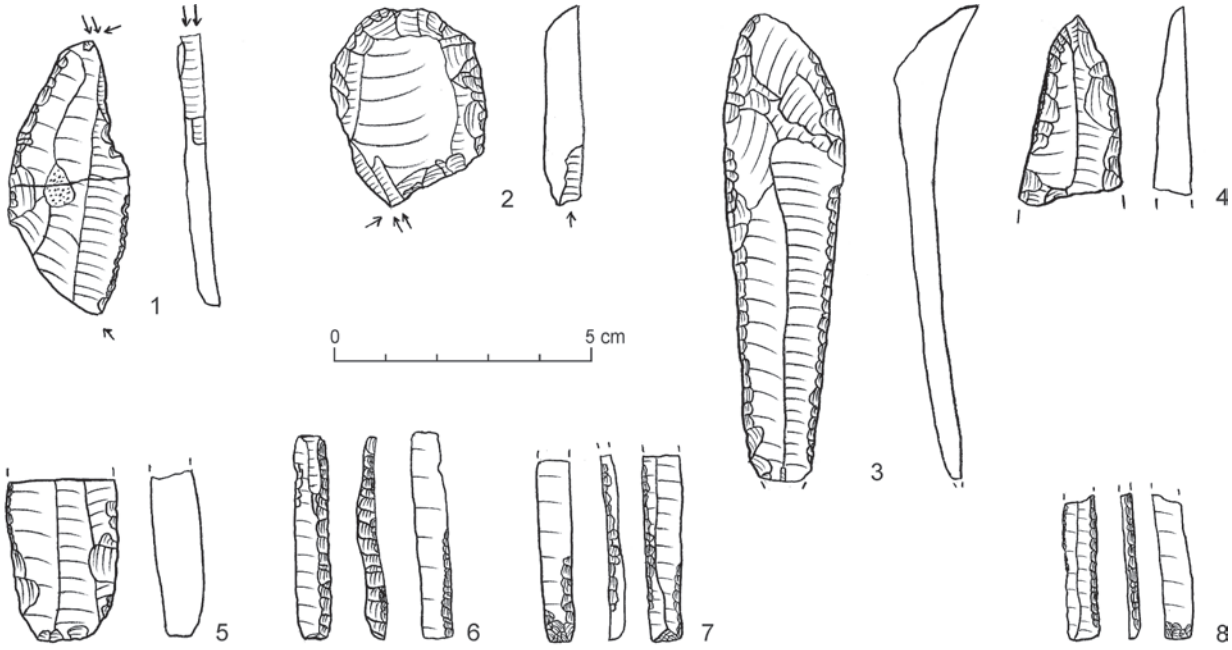
Obr. 79. Dechtice (Kláštor sv. Kataríny Alexandrijskej). Situačný plán skúmanej lokality (Kvetánová/Slivka, 171 – 174).
Abb. 79. Dechtice (Kloster der Hl. Katharina aus Alexandria). Situationsplan der untersuchten Fundstelle (Kvetánová/Slivka, 171 – 174).

Obr. 80. Dechtice (Kláštor sv. Kataríny Alexandrijskej). Zvoncovitá pokrievka (Kvetánová/Slivka, 171 – 174).
Abb. 80. Dechtice (Kloster der Hl. Katharina aus Alexandria). Glockenförmiger Deckel (Kvetánová/Slivka, 171 – 174).

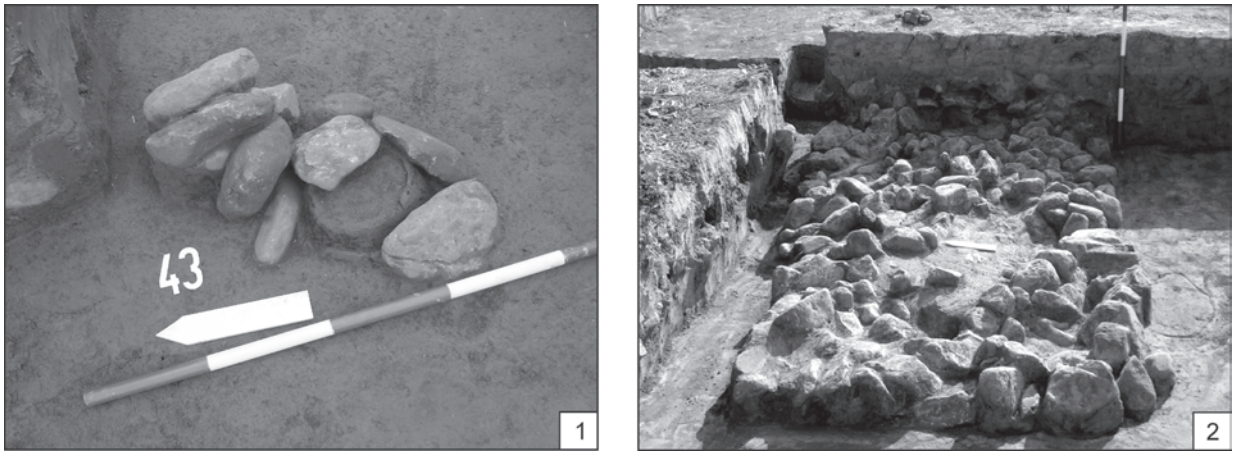
Obr. 81. Bad'an (kostol). Pôdorys s vyznačením archeologických situácií. Kreslila: J. Miháliková (Labuda, 174, 175).
Abb. 81. Bad'an (Kirche). Grundriss mit markierten archäologischen Situationen. Gezeichnet von: J. Miháliková (Labuda, 174, 175).

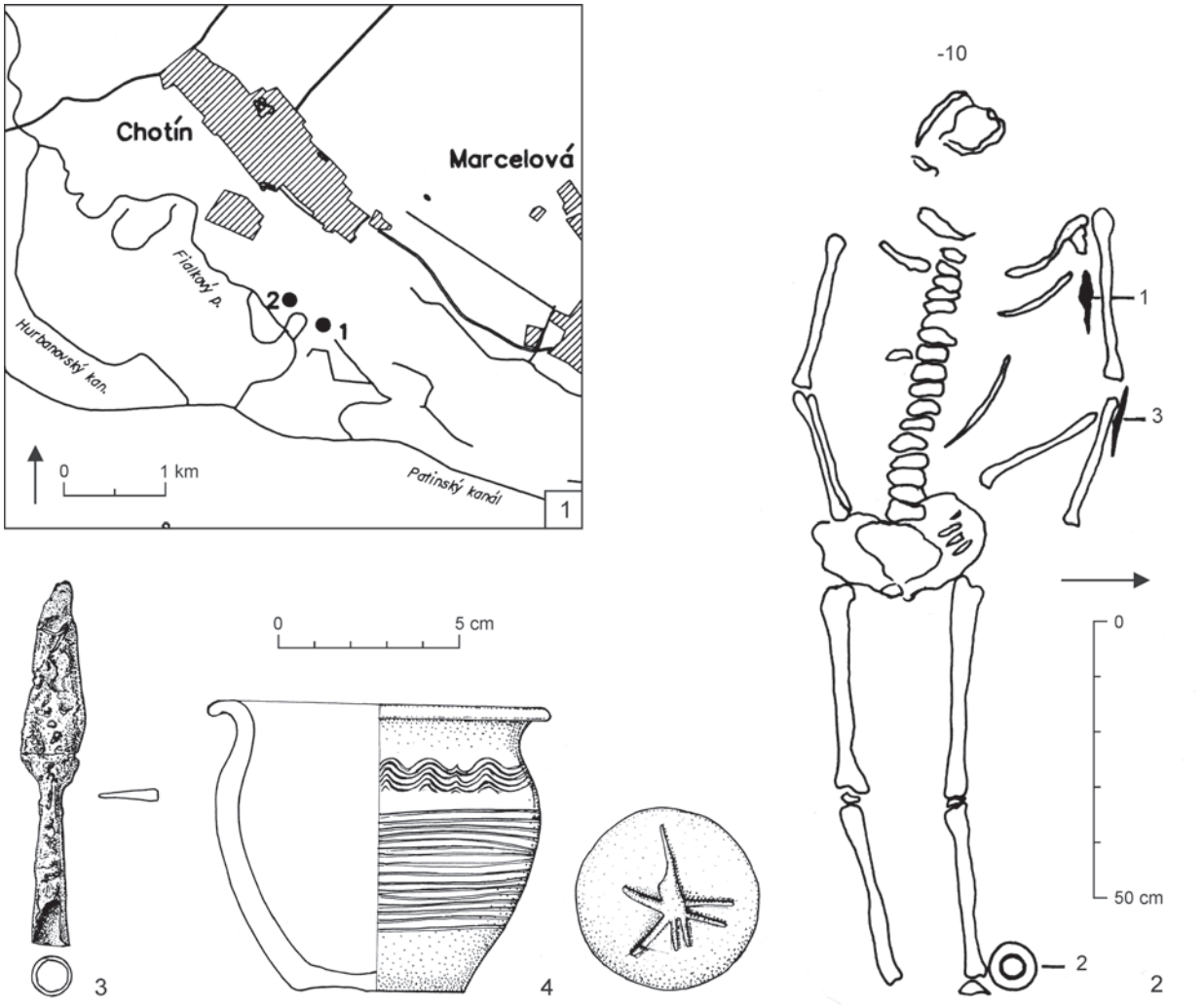
Obr. 82. Trenčianske Bohuslavice (Pod Tureckom). Výber štiepanej industrie (Michalík/Vlačiky, 185, 186).
Abb. 82. Trenčianske Bohuslavice (Pod Tureckom). Auswahl der Spaltindustrie (Michalík/Vlačiky, 185, 186).

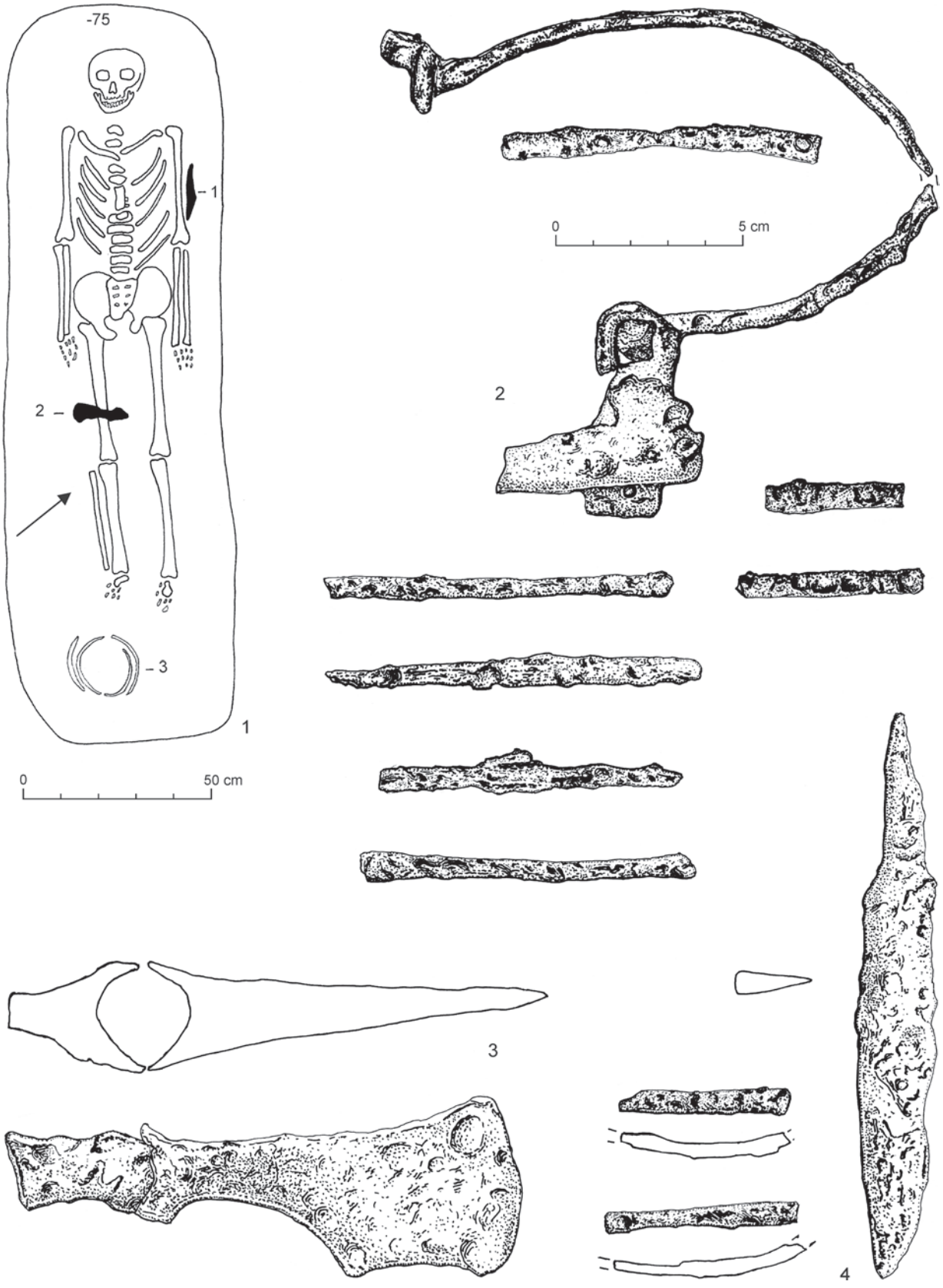
Obr. 83. Ždaňa (Doboky). 1 - poloha skúmanej plochy; 2 - úprava dna hrobovej jamy v hrobke 40/08 (Miroššayová, 192, 193).
Abb. 83. Ždaňa (Doboky). 1 - Lage der untersuchten Fläche; 2 - Grabgrubenboden in der Grabstätte 40/08 (Miroššayová, 192, 193).

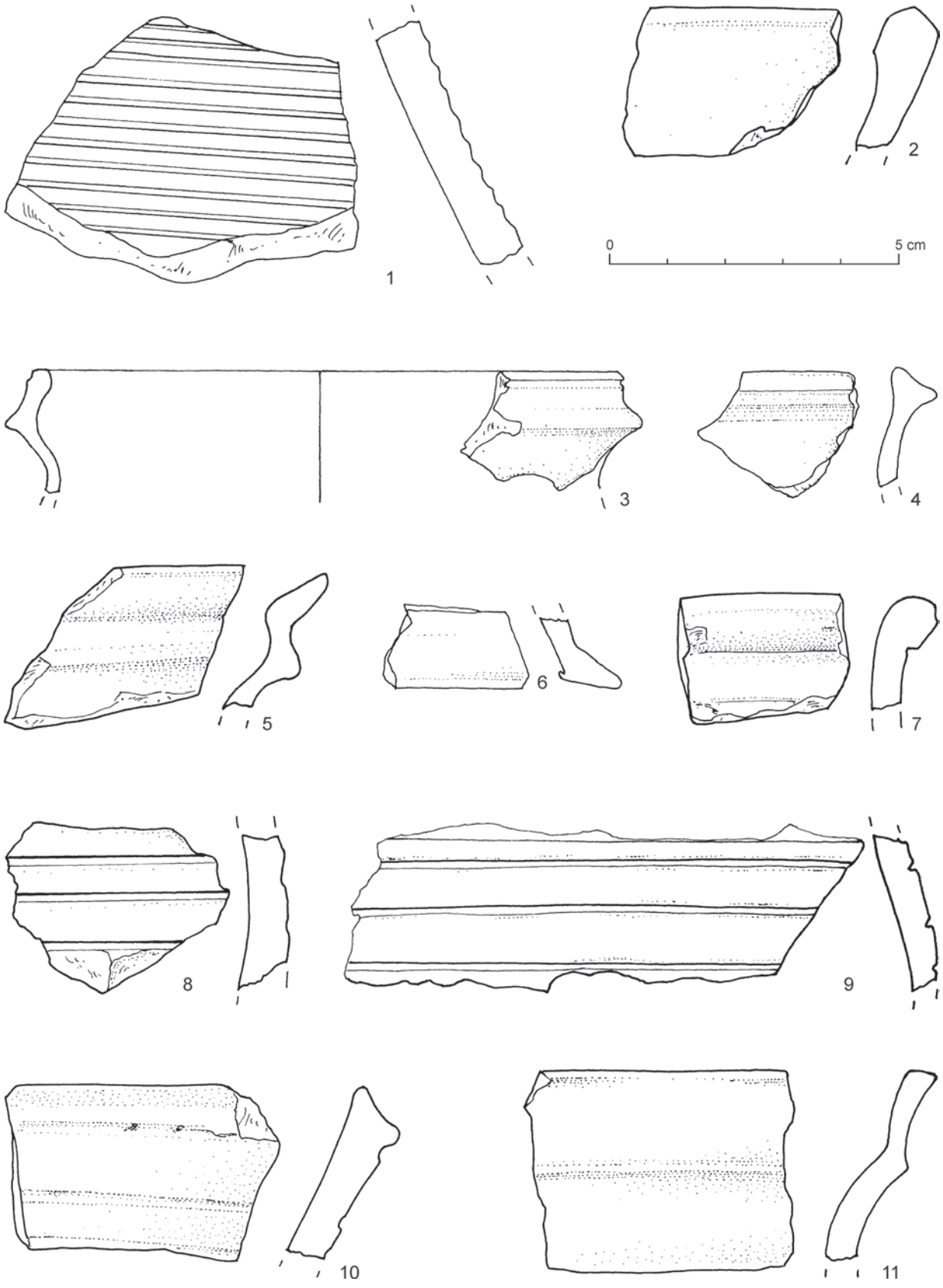
Obr. 84. Ždaňa (Doboky). 1 - urnový hrob 43/08; 2 - horná úroveň kamennej výplne po začistení v hrobke 41/08 (Miroššayová, 192, 193).
Abb. 84. Ždaňa (Doboky). 1 - Urnengrab 43/08; 2 - Oberteil der Steinfüllung nach der Präparierung in der Grabstätte 41/08 (Miroššayová, 192, 193).

Obr. 85. Chotín. 1- situačný plán s polohami Káptalan (1) a Kenderláb (2); 2 – 4 - plán a nálezy osamoteného hrobu 1/77 z polohy Kenderláb (Nevizánsky, 197, 198).
Abb. 85. Chotín. 1 - Situationsplan mit den Fluren Káptalan (1) und Kenderláb (2); 2 – 4 - Plan und Funde aus dem Einzelgrab 1/77 aus der Flur Kenderláb (Nevizánsky, 197, 198).

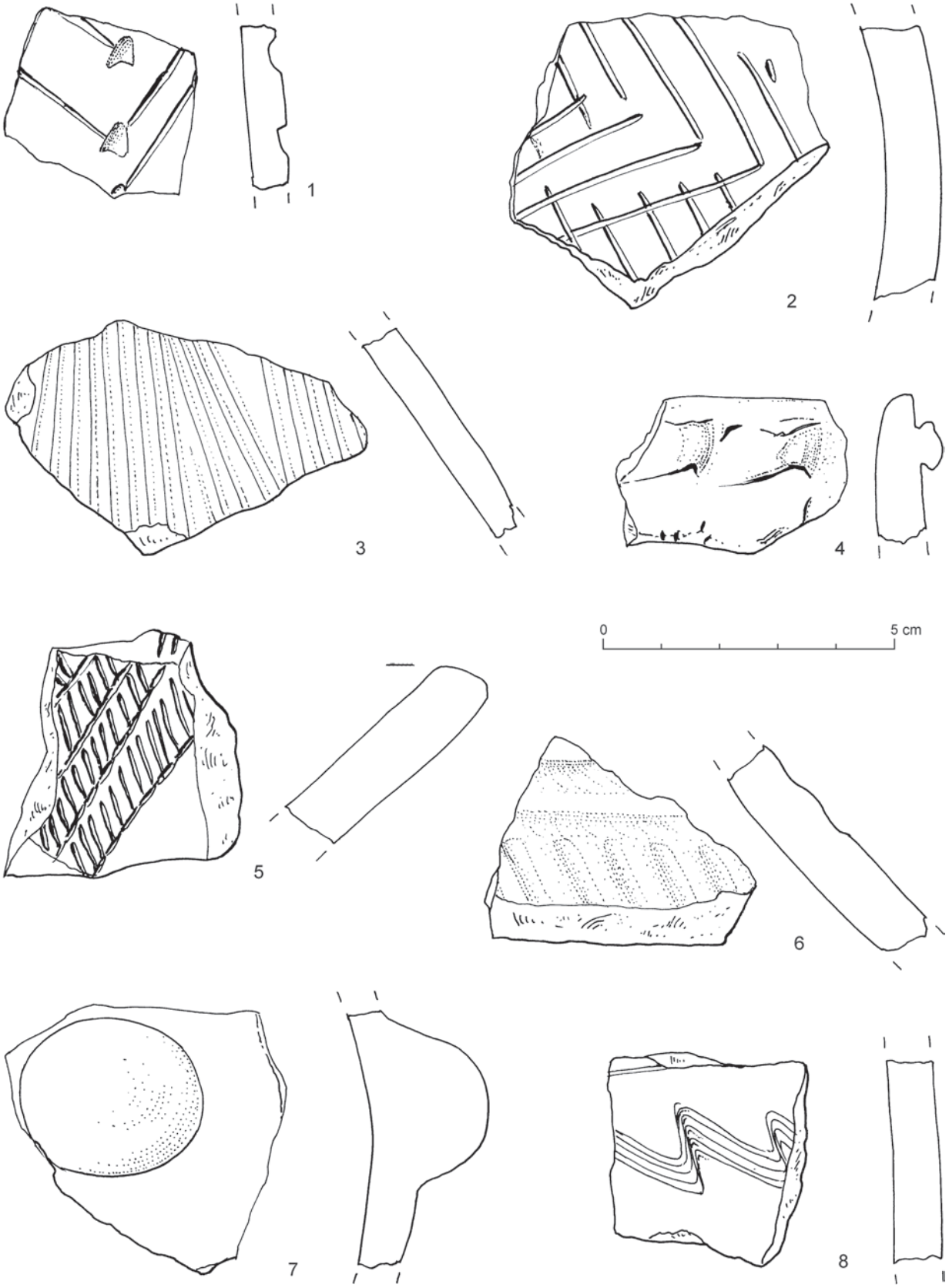

Obr. 86. Chotín (Káptalan). Plán a nálezy hrobu A/77 (Nevizánsky, 197, 198).
Abb. 86. Chotín (Káptalan). Plan und Funde des Grabes A/77 (Nevizánsky, 197, 198).

Obr. 87. Lovinobaňa (Ulica Farská). Výber keramických nálezov z polykultúrneho sídliska: 1, 2 - kyjatická kultúra; 3 – 11 - stredovek a novovek (Mitáš, 194).

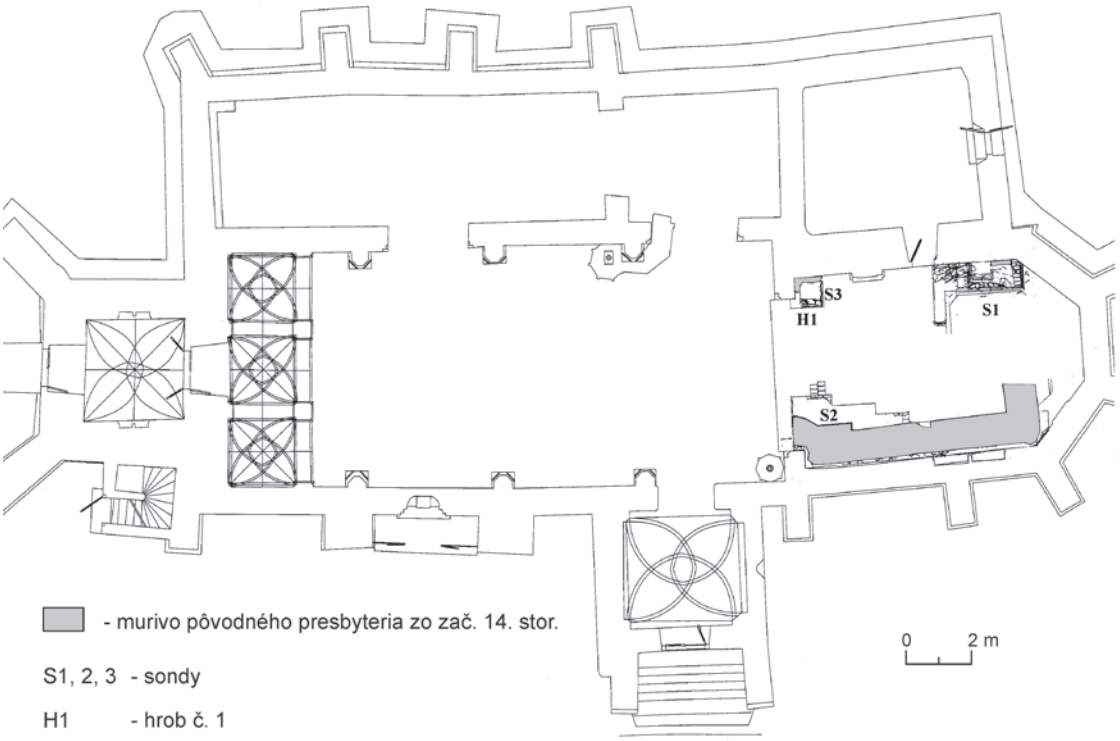
Abb. 87. Lovinobaňa (Ulica Farská). Keramikauswahl aus der polykulturellen Siedlung: 1, 2 - Kyjatice-Kultur; 3 – 11 -Mittelalter und Neuzeit (Mitáš, 194).

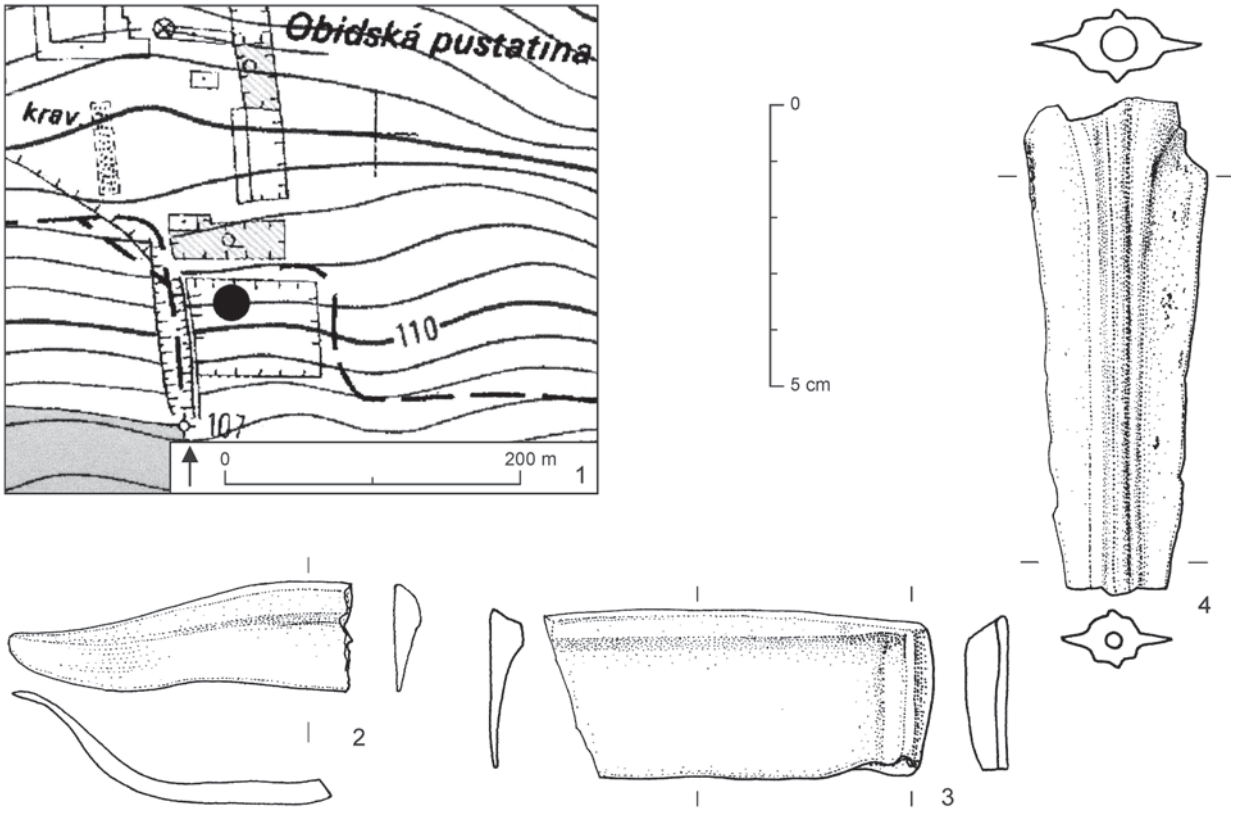
Obr. 88. Kovarce (mlyn A. Zicha). Výber pravekej (1 – 7) a stredovekej (8) keramiky zo zberu (Mitáš/Žáčik, 195, 196).
Abb. 88. Kovarce (Mühle von A. Zich). Auswahl der vorzeitlichen (1 – 7) und mittelalterlichen (8) Keramik -Streufunde (Mitáš/Žáčik, 195, 196).

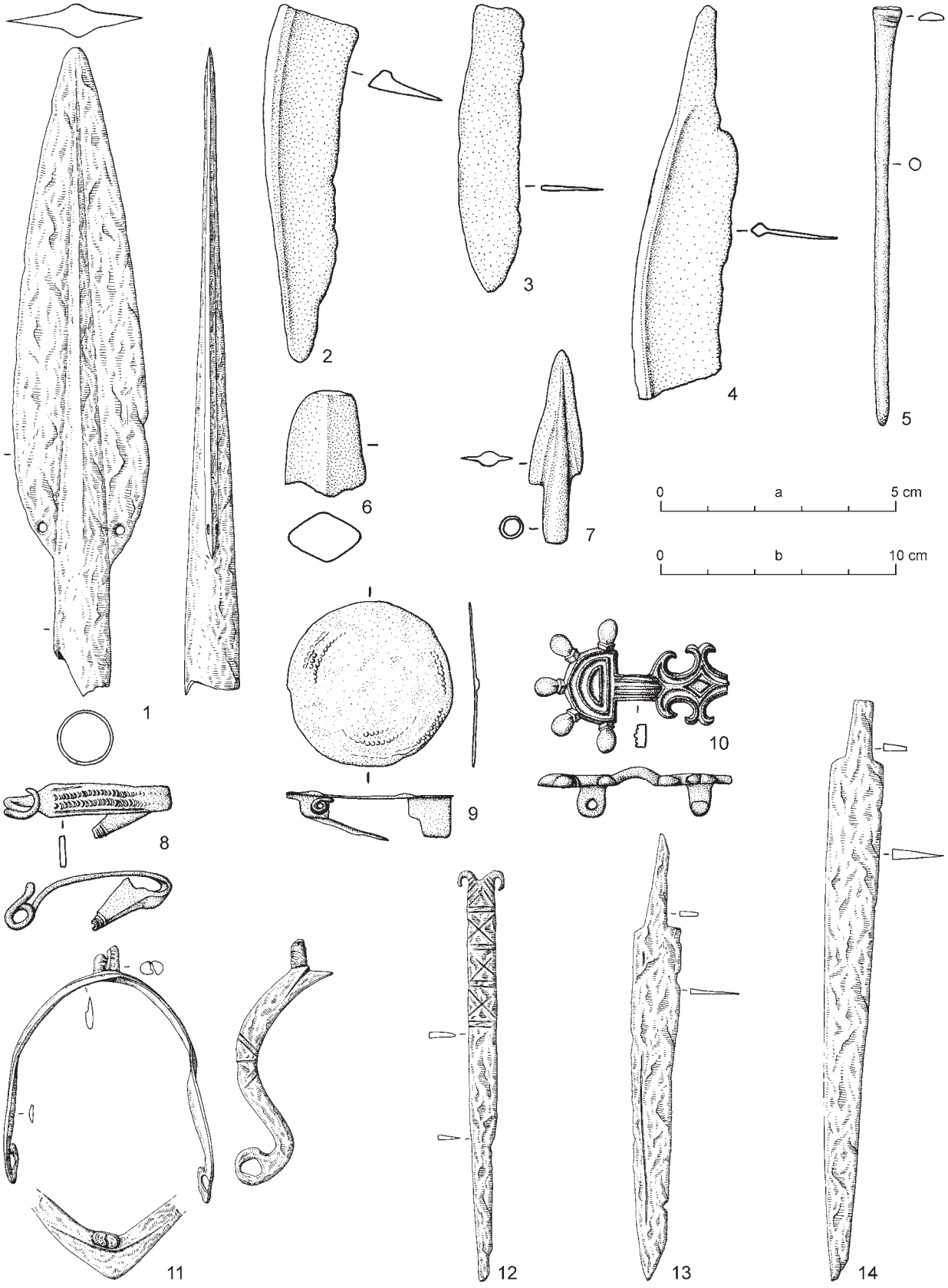
Obr. 89. Špania Dolina (dom č. 55). Zeleno glazovaná kachlica s motívom sv. Doroty (Mosný, 196 – 198).
Abb. 89. Špania Dolina (Haus Nr. 55). Grün glasierte Kachel mit dem Motiv der hl. Dorothea (Mosný, 196 – 198).

Obr. 90. Turňa nad Bodvou (Kostol Nanebovzatia Panny Márie). Pôdorys kostola s umiestnením sond (Olexa/Tajkov, 199, 200).
Abb. 90. Turňa nad Bodvou (Kirche der Marie Himmelfahrt). Kirchengrundriss mit markierten Schnitten (Olexa/Tajkov, 199, 200).

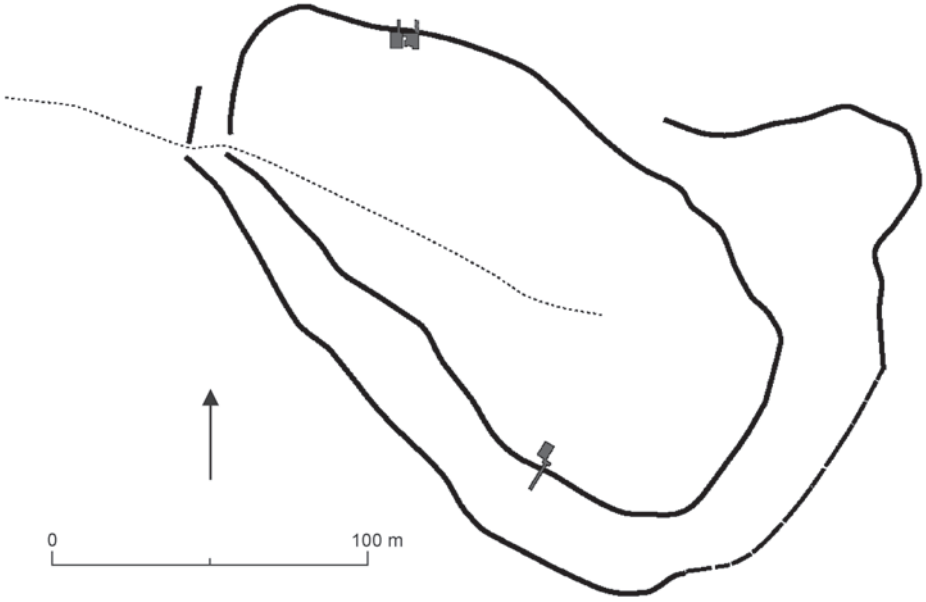

Obr. 91. Štúrovo (Obidská pustatina). 1 - situačná mapka náleziska; 2, 3 - zlomky kosákov; 4 - fragment kopije (Ožďáni, 201, 202).
Abb. 91. Štúrovo (Obidská pustatina). 1 - Situationskarte der Fundstelle; 2, 3 - Sichelfragmente; 4 - Speerfragment (Ožďáni, 201, 202).

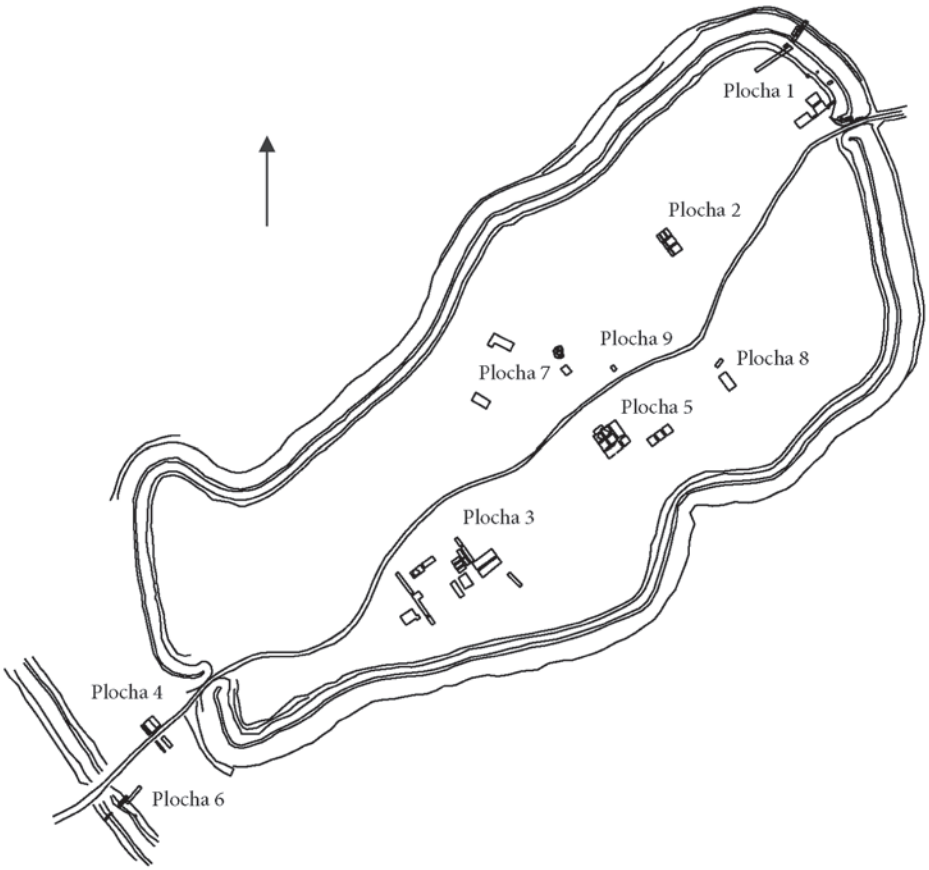

Obr. 92. Nitra (Zobor). Nálezy z hradiska. 1, 11 – 14 - železo; 2 – 8 - bronz; 9 - bronz a cín; 10 - striebro. Mierka: a - 2 – 10; b - 1, 11, 14 (Pieta, 202 – 204).

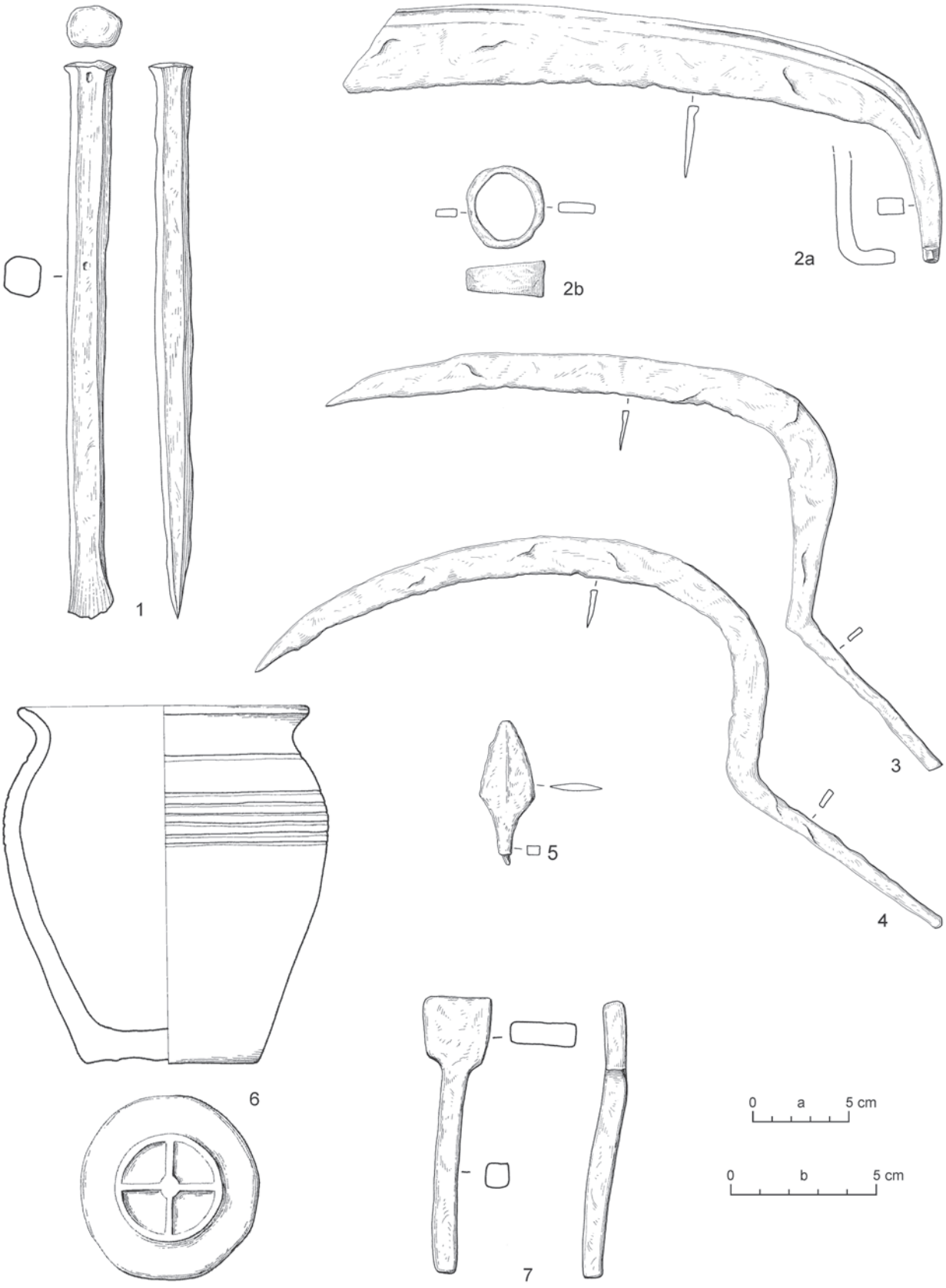
Abb. 92. Nitra (Zobor). Funde aus dem Burgwall. 1, 11 – 14 - Eisen; 2 – 8 - Bronze; 9 - Bronze und Zinn; 10 - Silber. Maßstab: a - 2 – 10; b - 1, 11, 14 (Pieta, 202 – 204).

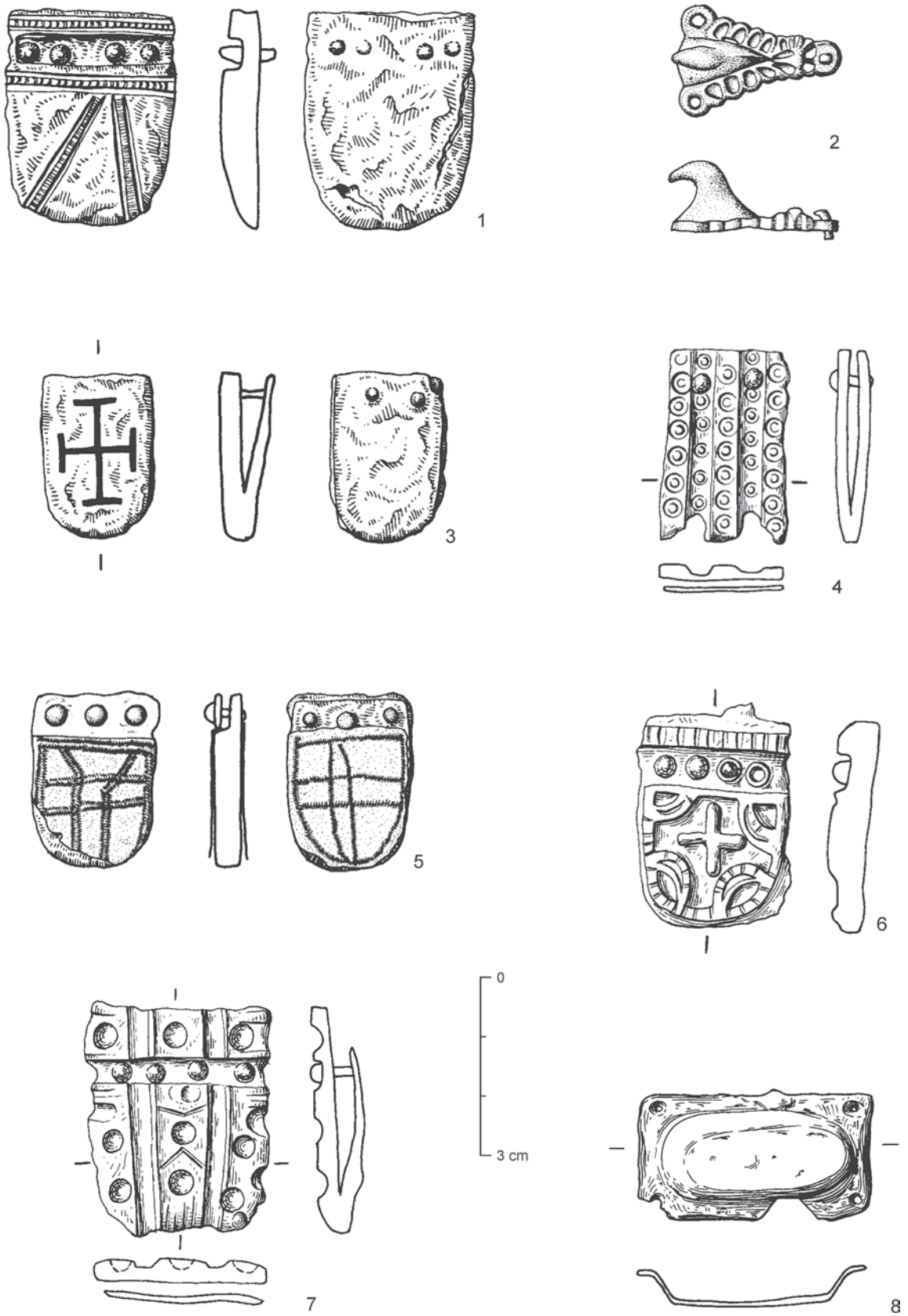
Obr. 93. Horné Orešany (Slepý vrch). Plán hradiska s vyznačenými sondami (Pieta/Jakubčinová/Šebesta, 211 – 214).
Abb. 93. Horné Orešany (Slepý vrch). Burgwallplan mit markierten Schnitten (Pieta/Jakubčinová/Šebesta, 211 – 214).

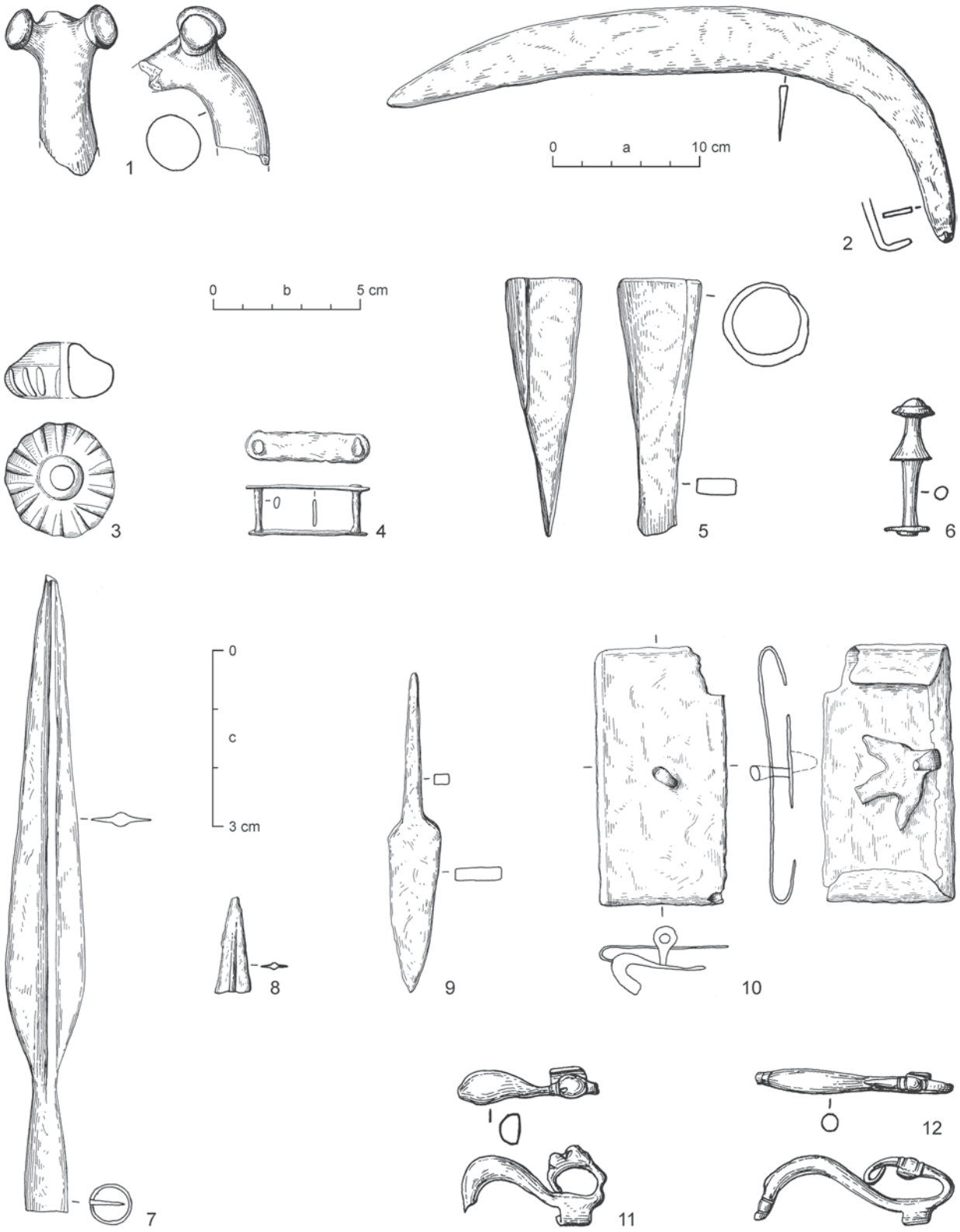
Obr. 94. Bojná (Valy). Plán hradiska Bojná I s vyznačenými plochami výskumu 2007 a 2008 (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 205 – 211).
Abb. 94. Bojná (Valy). Burgwallplan Bojná I mit markierten Grabungsflächen 2007 und 2008 (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 205 – 211).

Obr. 95. Bojná (Valy). Depot 9 - sekáč, kosa so zákovkou, kosáky. Mierka: a - 6; b - 1 – 5, 7 (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 205 – 211).
Abb. 95. Bojná (Valy). Depot 9 - Meißel, Sense mit Ring, Sichel. Maßstab: a - 6; b - 1 – 5, 7 (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 205 – 211).

Obr. 96. Bojná (Valy). 1, 3 – 7 - nákončia; 2 - zápona z knižného kódexu(?); 8 - plechové kovanie s puklicou. 1, 3, 4, 6 – 8 - železo, 2 - pozlátený bronz , 5 - olovo a striebro (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 205 – 211).
Abb. 96. Bojná (Valy). 1, 3 – 7 - Gürtelbeschläge; 2 - Schließe von einem Buchkodex(?); 8 - Buckelbeschlag aus Eisenblech. 1, 3, 4, 6 – 8 - Eisen, 2 - vergoldete Bronze , 5 - Blei und Silber (Pieta/Haruštiak/Jakubčinová/Vangľová, 205 – 211).

Obr. 97. Horné Orešany (Slepý vrch). 1 - fragment šálky; 2 - kosa; 3 - praslen; 4 - svorka; 5 - dláto; 6 - ozdobný nit; 7 - hrot oštepu; 8 - hrot oštepu, časť; 9 - priečny sekáč; 10 - zápona; 11, 12 - spony. 1, 3 - hlina; 2, 4 – 12 - železo. Mierka: a: 2; b: 1, 3 – 5, 7 – 10; c - 6, 11, 12 (Pieta/Jakubčinová/Šebesta, 211 – 214).

Abb. 97. Horné Orešany (Slepý vrch). 1 - Schalenfragment; 2 - Sense; 3 - Wirtel; 4 - Klemme; 5 - Meißel; 6 - Zierniete; 7 - Speerspitze; 8 - Speerspitze, Teil; 9 - Kreuzmeißel; 10 - Gürtelschließe; 11, 12 - Fibel. 1, 3 - Lehm; 2, 4 – 12 - Eisen. Maßstab: a: 2; b: 1, 3 – 5, 7 – 10; c - 6, 11, 12 (Pieta/Jakubčinová/Šebesta, 211 – 214).

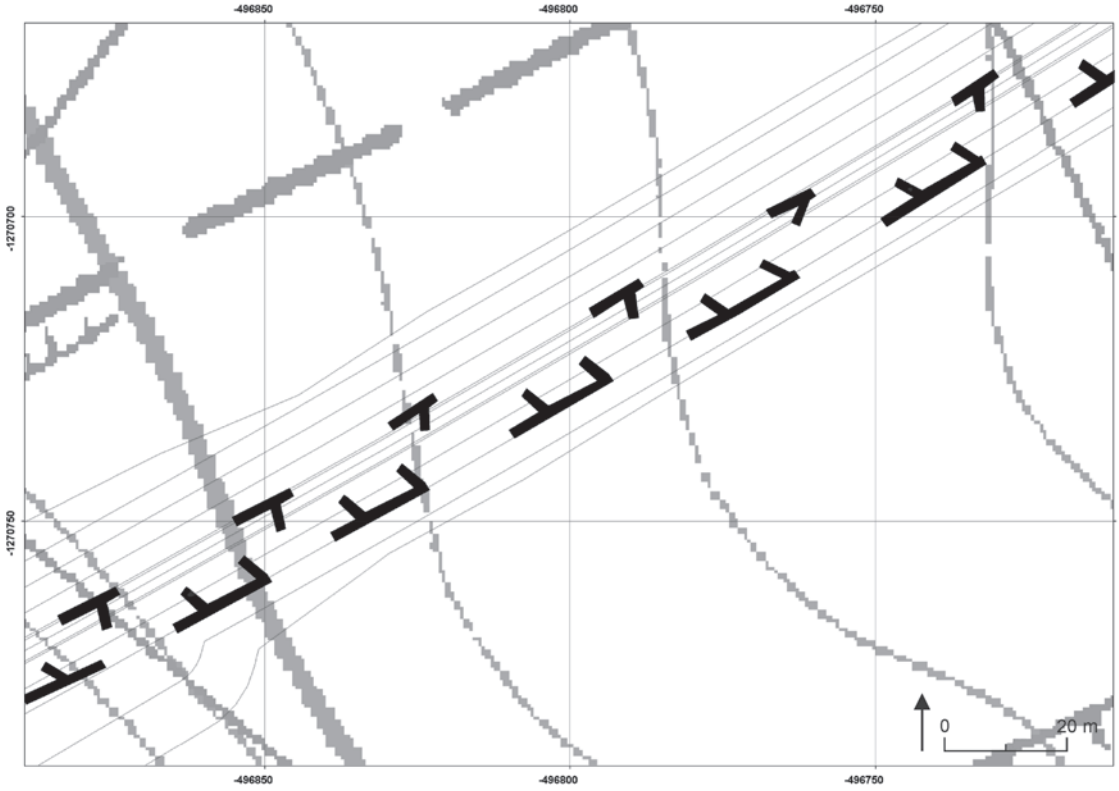

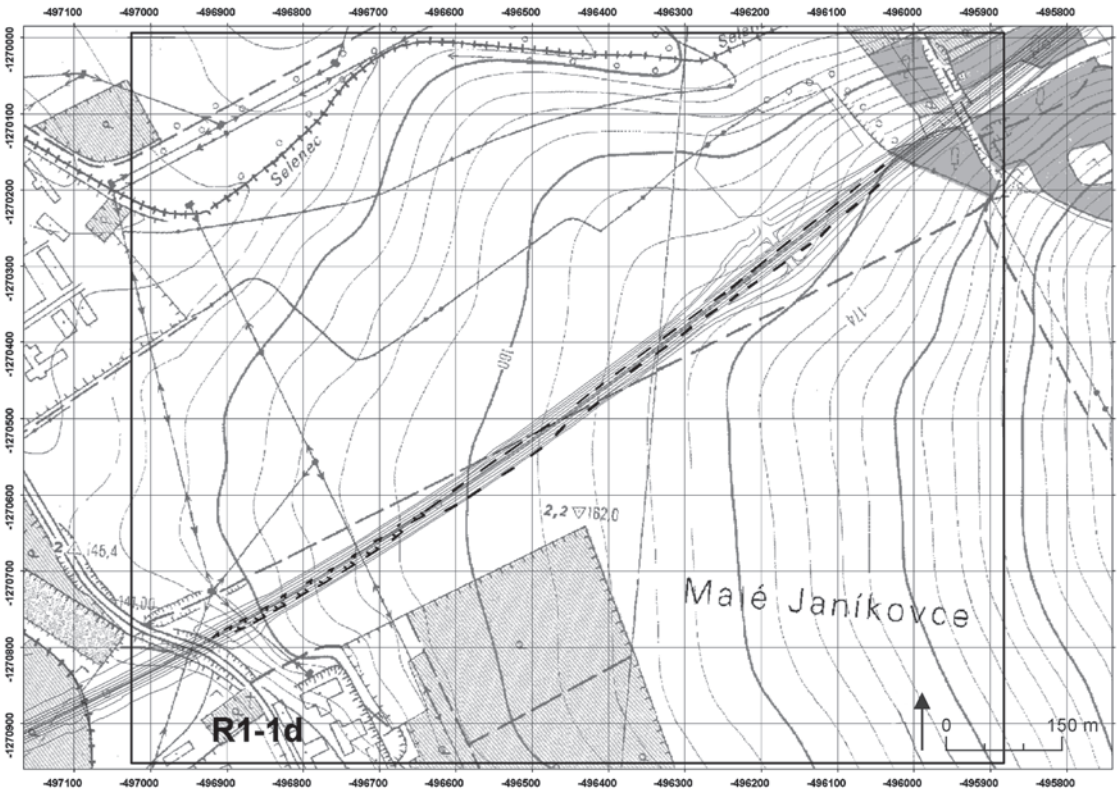

Obr. 98. Hviezdoslavov a Kvetoslavov (Planá a Čerešňová). 1 - poloha rímskeho poľného tábora, germánskeho sídliska a umiestnenie troch sondáží; 2 - letecký pohľad na severozápadné nárožie rímskeho poľného tábora vo Hviezdoslavove s vyznačením umiestnenia dvoch rezov; 1 - východný profil priekopy v reze 1/2008; 2 - severný profil priekopy v reze 2/2008 (Rajtár, 214 – 216).
Abb. 98. Hviezdoslavov und Kvetoslavov (Planá und Čerešňová). 1 - Flur: römisches Feldlager, germanische Siedlung und drei Schnitte; 2 - Luftblick auf die nordwestliche Mauerecke des römischen Feldlagers in Hviezdoslavov mit zwei markierten Schnitten; 1 - Ostprofil des Grabens im Schnitt 1/2008; 2 - Nordprofil des Grabens im Schnitt 2/2008 (Rajtár, 214 – 216).

1

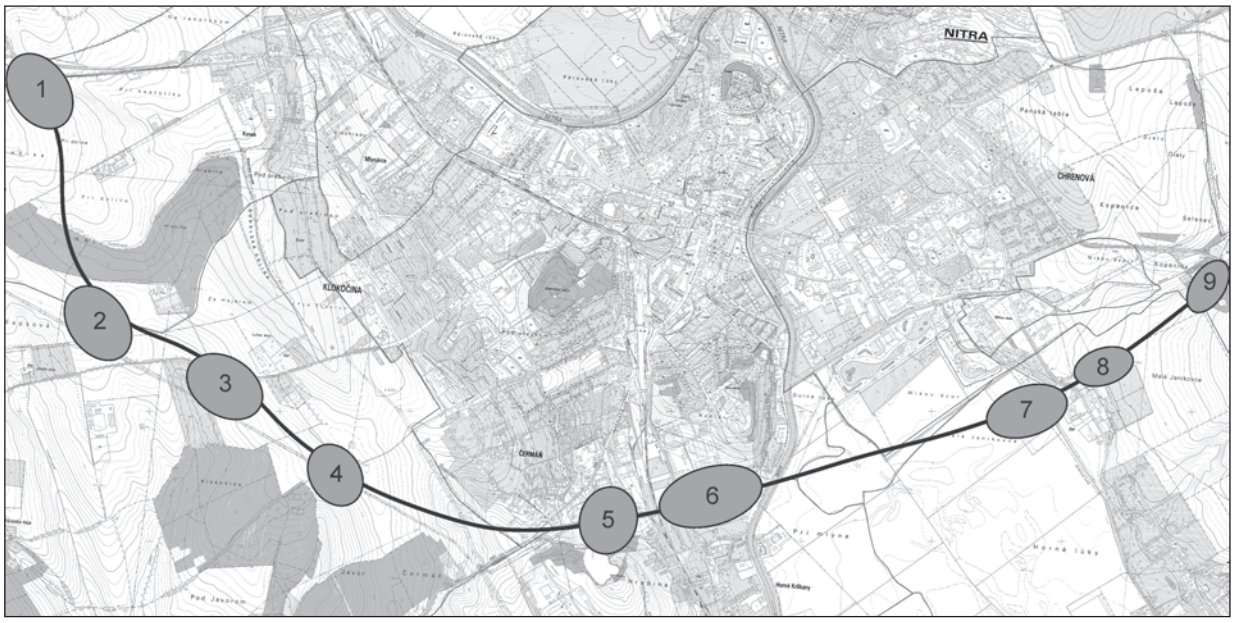
2

Obr. 99. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce). Príklad situovania zisťovacích sond (Ruttkay/Bednár/Bielich/Cheben, 217 – 219).
Abb. 99. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce). Beispiel der Situierung der Probeschnitte (Ruttkay/Bednár/Bielich/Cheben, 217 – 219).

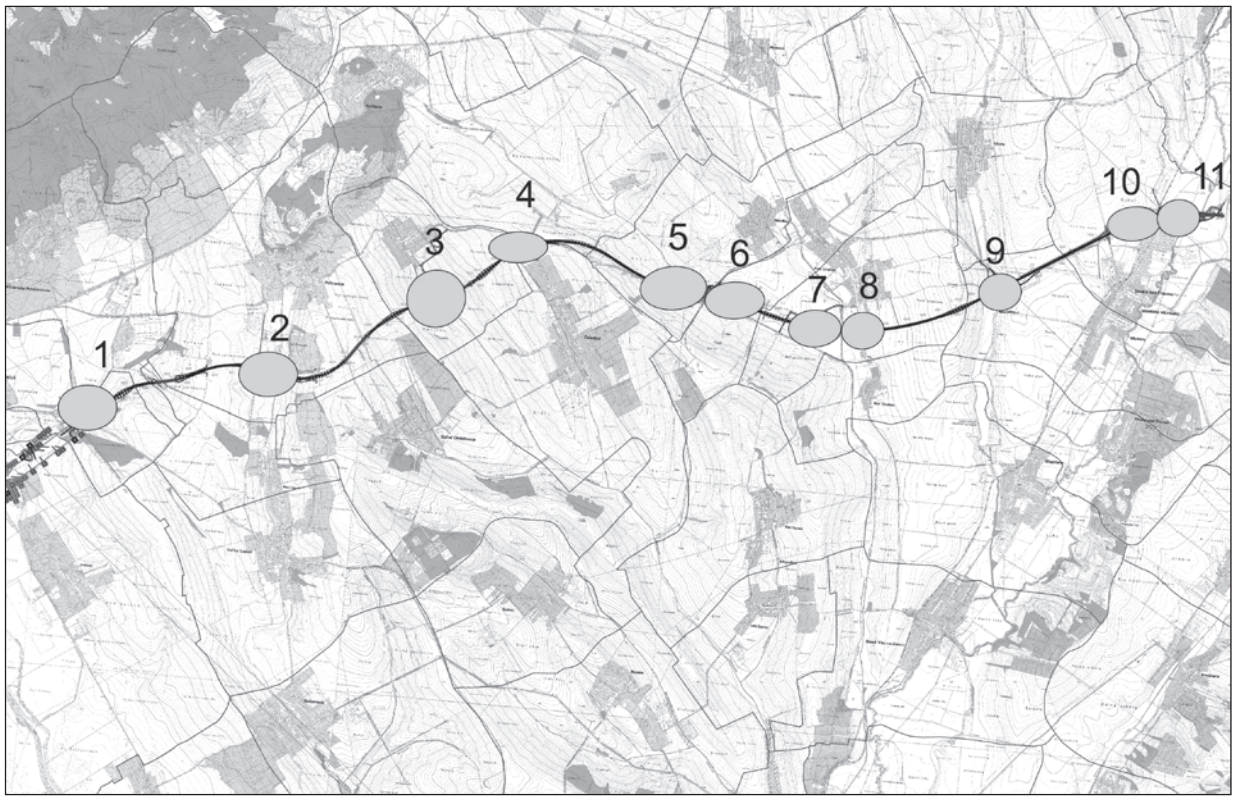

Obr. 100. Nitra, časť Janíkovce (Malé Janíkovce). Letecké pohľady na situovanie sond (archív AÚ SAV; Ruttkay/Bednár/Bielich/Cheben, 217 – 219).
Abb. 100. Nitra, Teil Janíkovce (Malé Janíkovce). Luftblicke auf die Situierung der Schnitte (Archiv des AI SAW; Ruttkay/Bednár/Bielich/Cheben, 217 – 219).

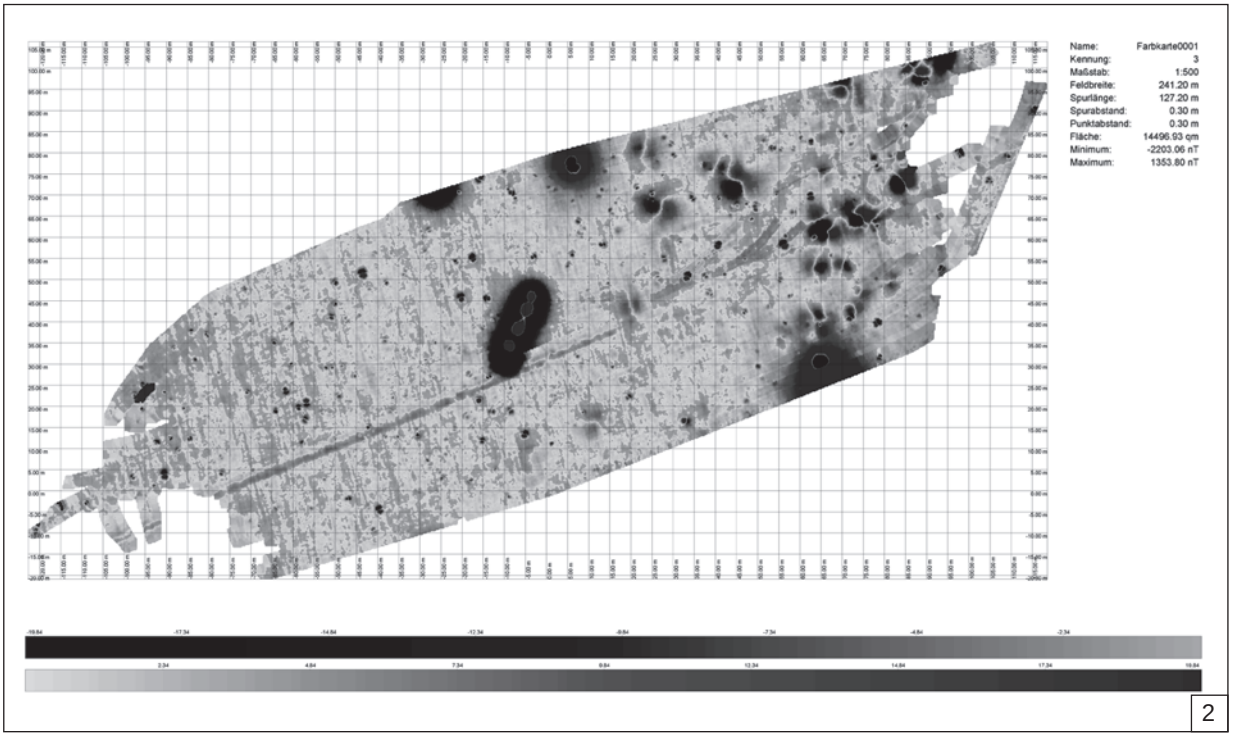
Obr. 101. Nitra-západ - Selenec. Trasa plánovanej rýchlostnej cesty s vyznačenými archeologickými náleziskami (Ruttkay/Bednár/Bielich/Cheben, 217 – 219).
Abb. 101. Nitra-západ - Selenec. Linie der geplanten Schnellstraße mit markierten archäologischen Fundstellen (Ruttkay/Bednár/Bielich/Cheben, 217 – 219).

Obr. 102. Nitra-Selenec - Beladice. Identifikované rozsahy archeologických lokalít a miesta sondáží zemnými strojmi (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček, 219 – 222).
Abb. 102. Nitra-Selenec - Beladice. Identifizierte Ausmaßen der archäologischen Fundstellen und die Stellen der mechanischen Probeschnitte (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček, 219 – 222).

1

2

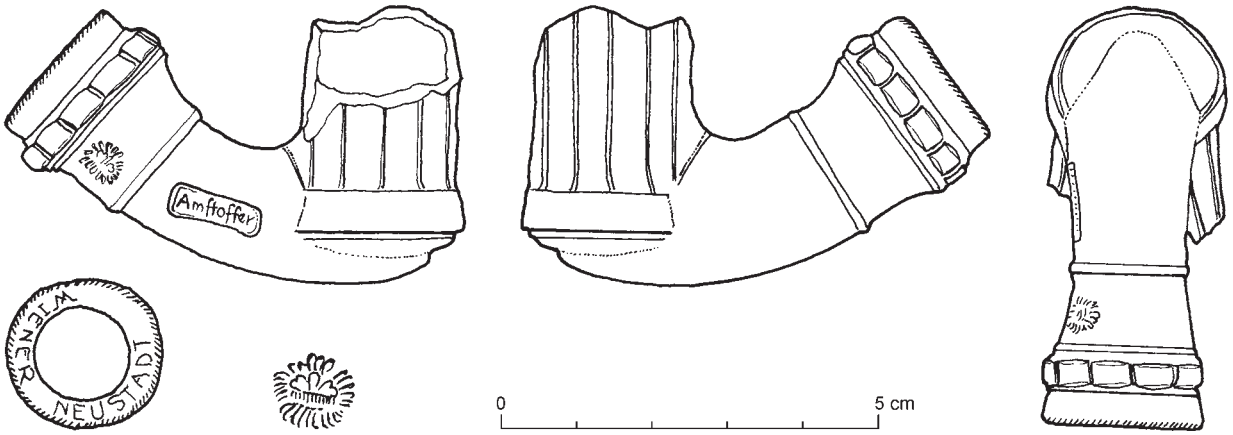
Obr. 103. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Geofyzikálna prospekcia (SENSYS) a jej výsledok (archív AÚ SAV; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček, 219 – 222).
Abb. 103. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Geophysische Prospektion (SENSYS) und ihr Ergebnis (Archiv des AI SAW; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček, 219 – 222).

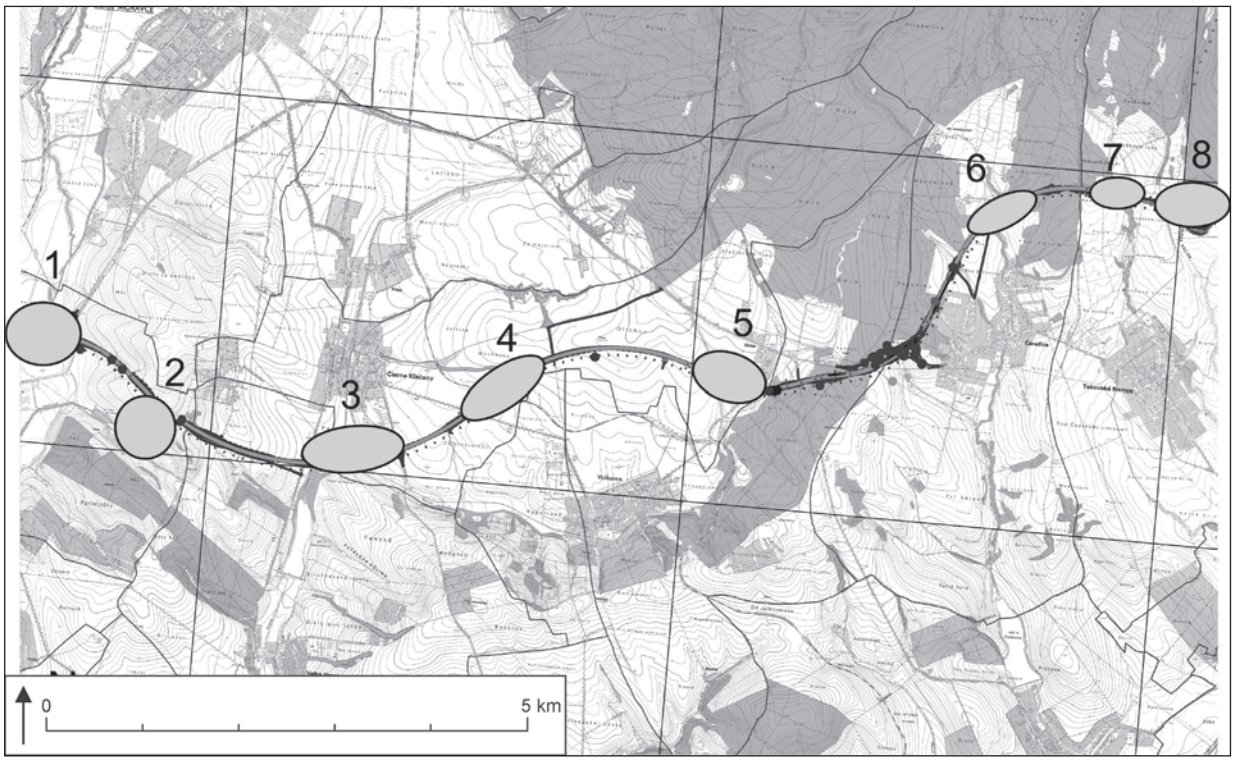

Obr. 104. Tesárske Mlyňany, časť Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Letecký pohľad na odhumusovanú plochu a archeologické objekty (archív AÚ SAV; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček, 219 – 222).

Abb. 104. Tesárske Mlyňany, Teil Tesáre nad Žitavou (Tesárska pláň). Luftblick auf die Fläche mit abgetragener Krumme und archäologische Objekte (Archiv des AI SAW; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček, 219 – 222).

Obr. 105. Tvrdošovce (intravilán). Fragment hlinenej fajky (Ruttkayová, 231, 232).
Abb. 105. Tvrdošovce (Innenbereich). Fragment einer Tonpfeife (Ruttkayová, 231, 232).

Obr. 106. Beladice - Tekovské Nemce. Rozmiestenie archeologických nálezísk na trase R1 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).
Abb. 106. Beladice - Tekovské Nemce. Verteilung archäologischer Fundstellen auf der R1 Linie (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

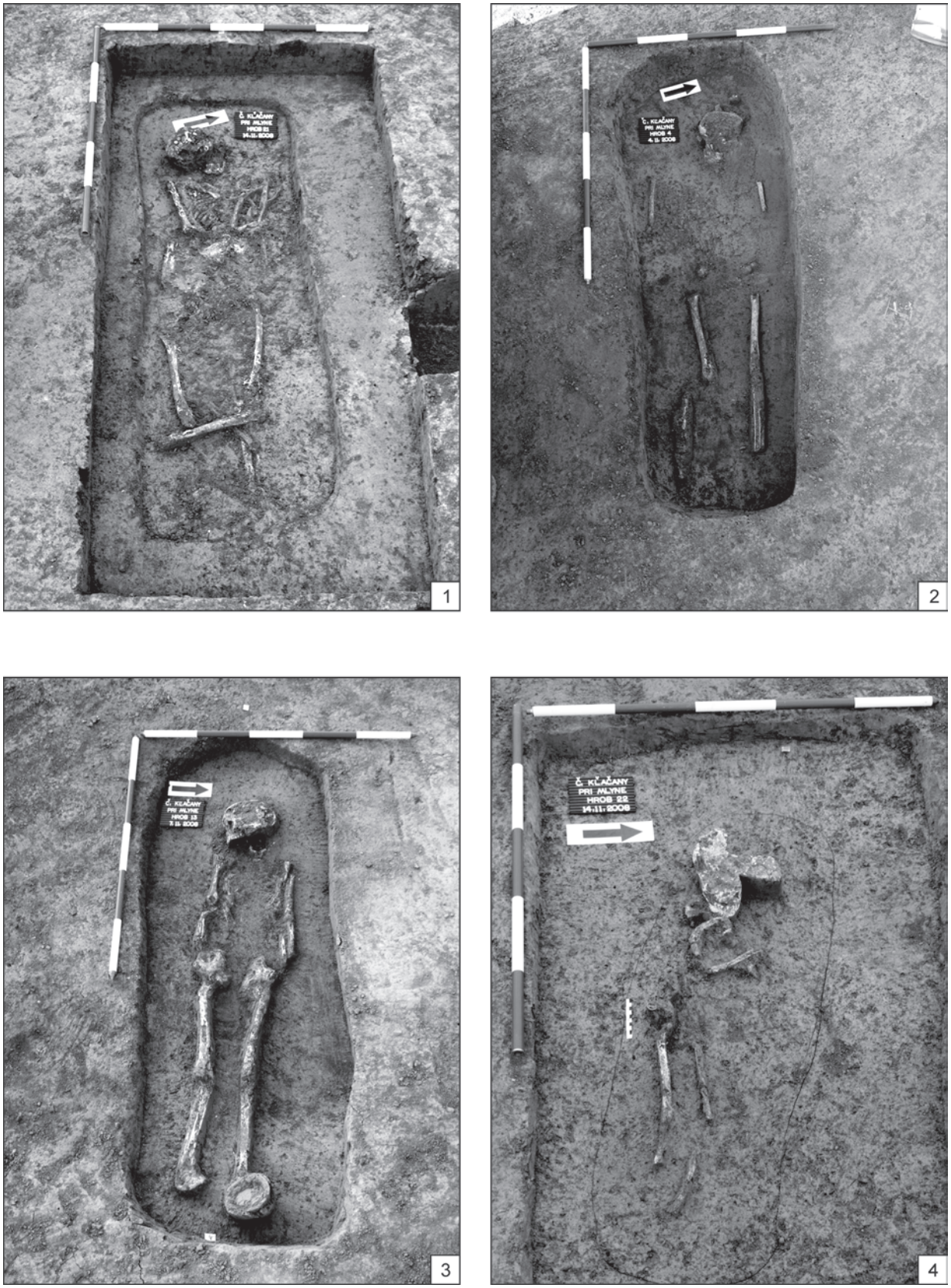
Obr. 107. Tekovské Nemce. 1 - zameranie sond a zistených objektov; 2 - letecký pohľad na archeologické sondáže (archív AÚ SAV; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

Abb. 107. Tekovské Nemce. 1 - Vermessung der Grabungsflächen und der festgestellten Objekte; 2 - Luftaufnahme der archäologischen Sondierungen (Archiv des AI SAW; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

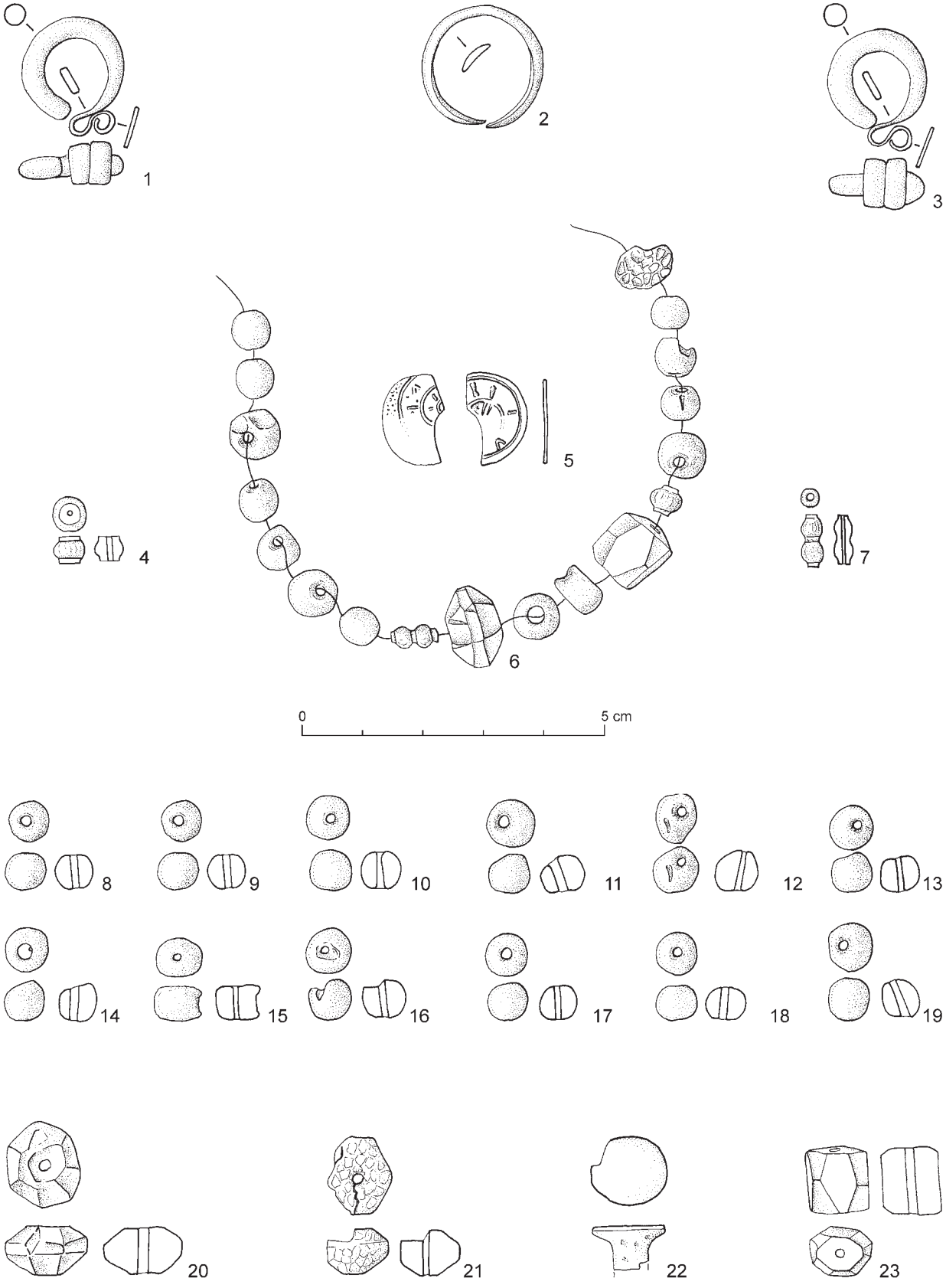
Obr. 108. Čierne Kľačany (Panské). 1 – 3, 5 - výskum pohrebiska z 11. – 12. stor. Veľké Vozokany. 4 - začisťovanie plochy a včasnostredovekého objektu (archív AÚ SAV; Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

Abb. 108. Čierne Kľačany (Panské). 1 – 3, 5 - Untersuchung des Gräberfeldes aus dem 11. – 12. Jh. Veľké Vozokany. 4 - Präparierung der Fläche und eines frühmittelalterlichen Objekts (Archiv des AI SAW, Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

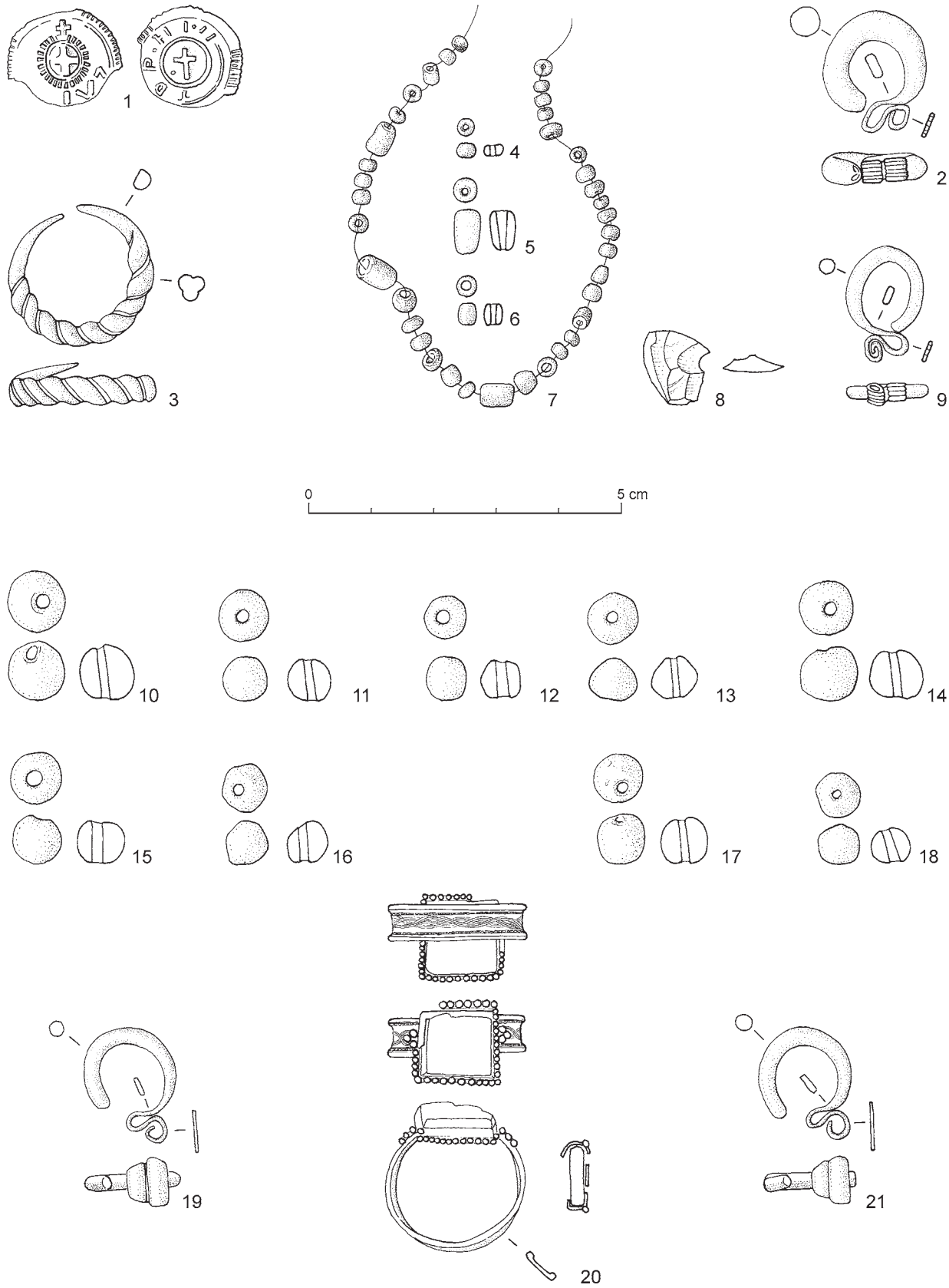

Obr. 109. Čierne Kľačany (Panské). Preskúmané hroby z 11. – 12. stor.: 1 - hrob 21; 2 - hrob 4; 3 - hrob 13; 4 - hrob 22 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

Abb. 109. Čierne Kľačany (Panské). Untersuchte Gräber aus dem 11. – 12. Jh.: 1 - Grab 21; 2 - Grab 4; 3 - Grab 13; 4 - Grab 22 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

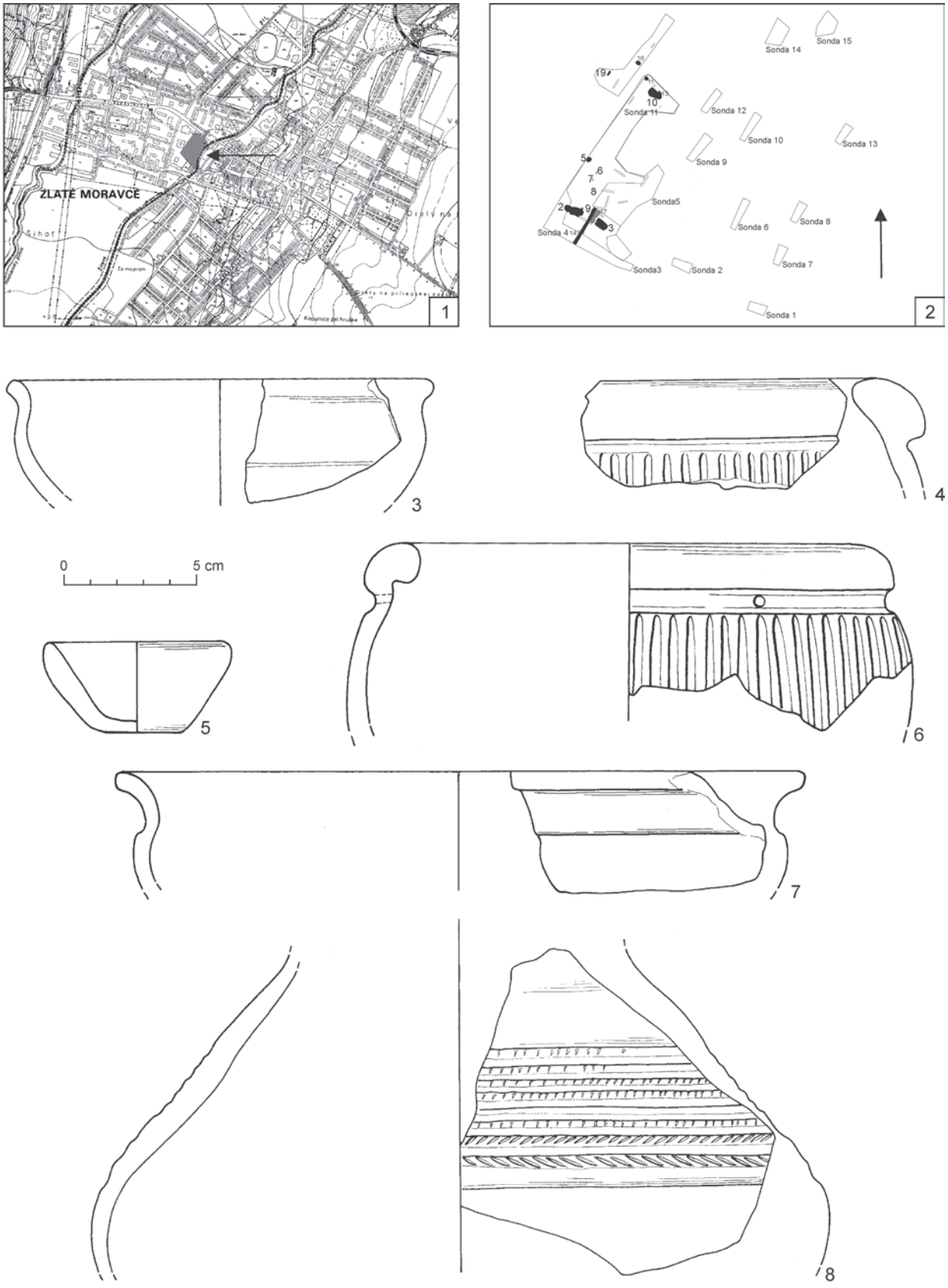

Obr. 110. Čierne Kľačany (Panské). Výber nálezov z hrobu 1 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).
Abb. 110. Čierne Kľačany (Panské). Fundauswahl aus dem Grab 1 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

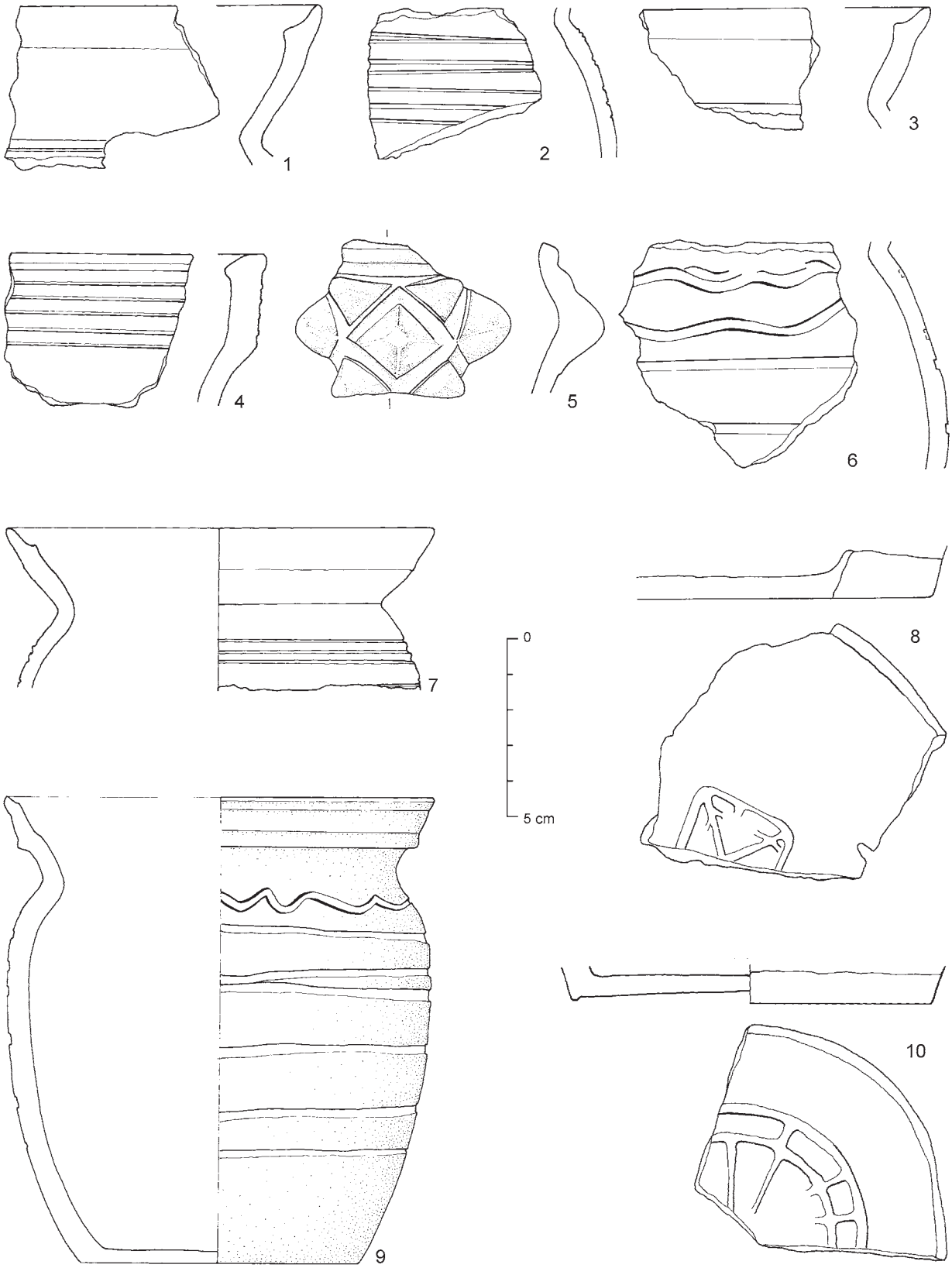
Obr. 111. Čierne Kľačany (Panské). 1 – 9 - výber nálezov z hrobu 2; 10 – 21 - výber nálezov z hrobu 23 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

Abb. 111. Čierne Kľačany (Panské). 1 – 9 - Fundauswahl aus dem Grab 2; 10 – 21 - Fundauswahl aus dem Grab 23 (Ruttkay/Bielich/Cheben/Vojteček/Zajacová, 222 – 224).

Obr. 112. Zlaté Moravce (intravilán). 1 - lokalizácia výskumu; 2 - plán preskúmanej plochy; 3 – 8 - výber laténskej keramiky (Ruttkay/Bielich/Šimčík, 224, 225).

Abb. 112. Zlaté Moravce (Innenbereich). 1 - Situierung der Grabung; 2 - Plan der untersuchten Fläche; 3 – 8 - Auswahl der latènezeitlichen Keramik (Ruttkay/Bielich/Šimčík, 224, 225).

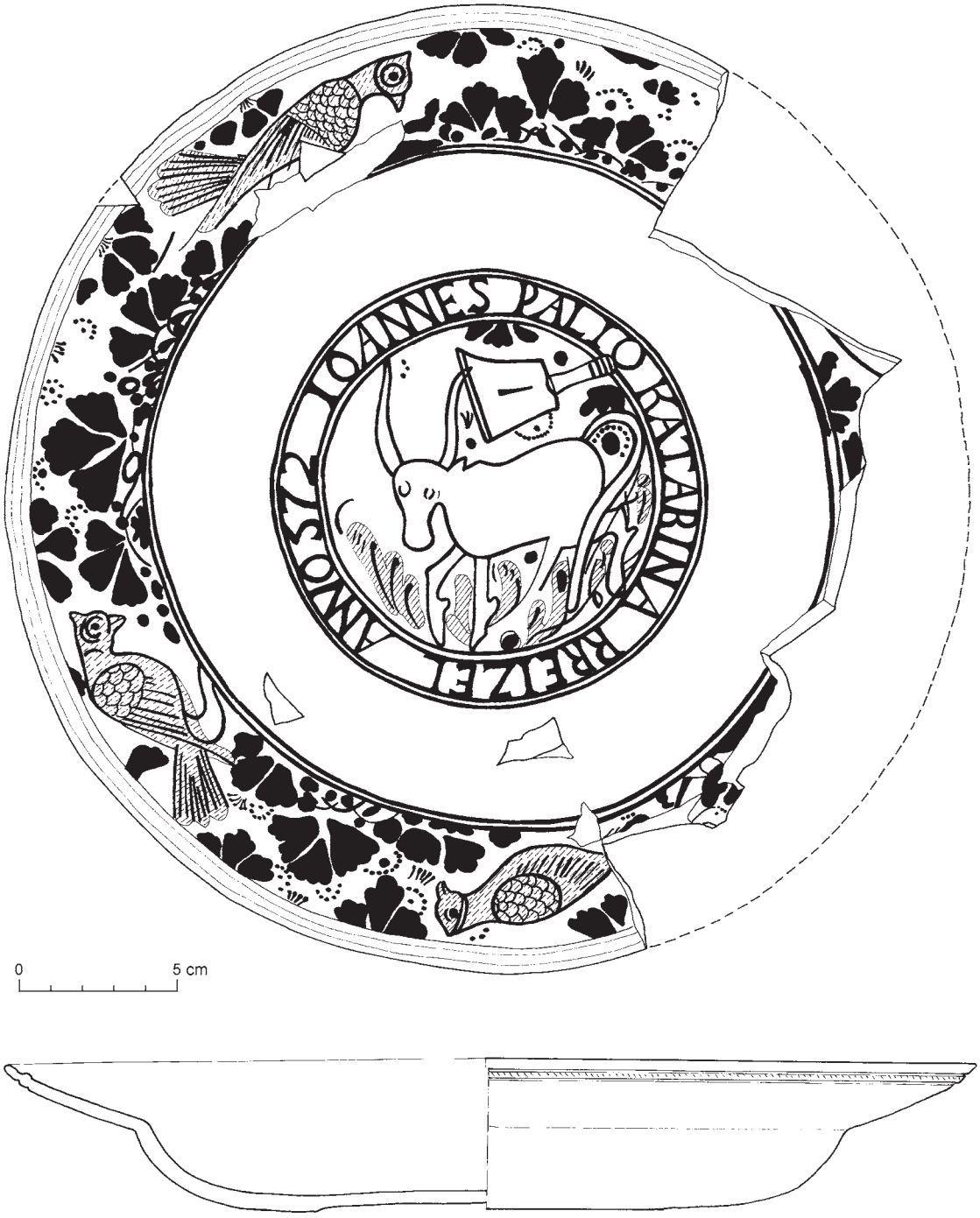

Obr. 113. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). 1 – 4, 6 – 10 - výber nálezov z vrcholného stredoveku; 5 - fragment bronzového palcátu (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

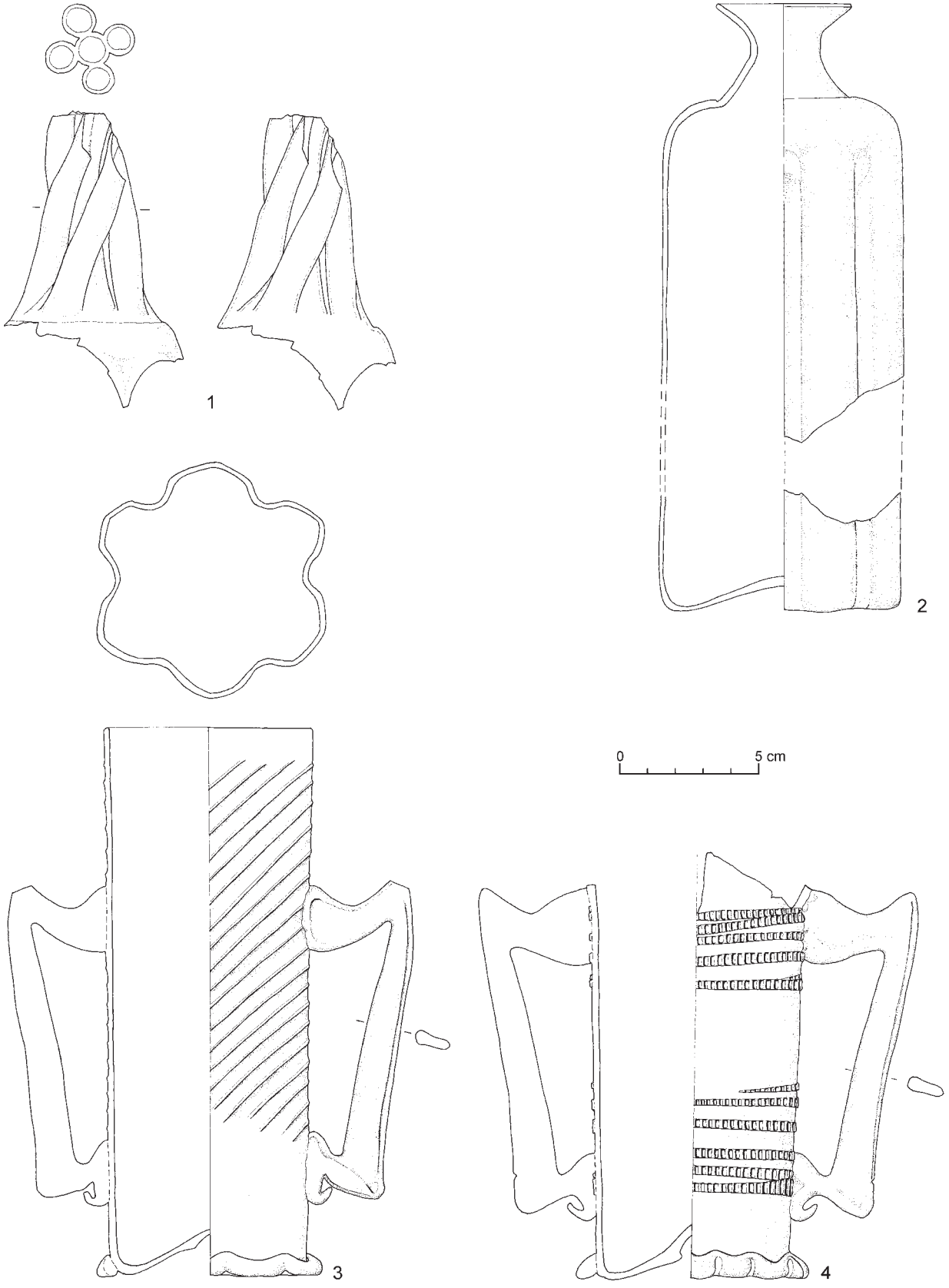
Abb. 113. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). 1 – 4, 6 – 10 - Fundauswahl aus Hochmittelalter; 5 - Fragment einer Bronzekolbe (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

Obr. 114. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). Výber keramických nálezov z novoveku (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).
Abb. 114. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). Auswahl der neuzeitlichen Keramik (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

Obr. 115. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). Druhotne prepálená majolika z objektu 100 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).
Abb. 115. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). Sekundär durchgebrannte Majolika aus dem Objekt 100 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

Obr. 116. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). Výber sklených nálezov z objektu 105 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).
Abb. 116. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). Auswahl der Glasfunde aus dem Objekt 105 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

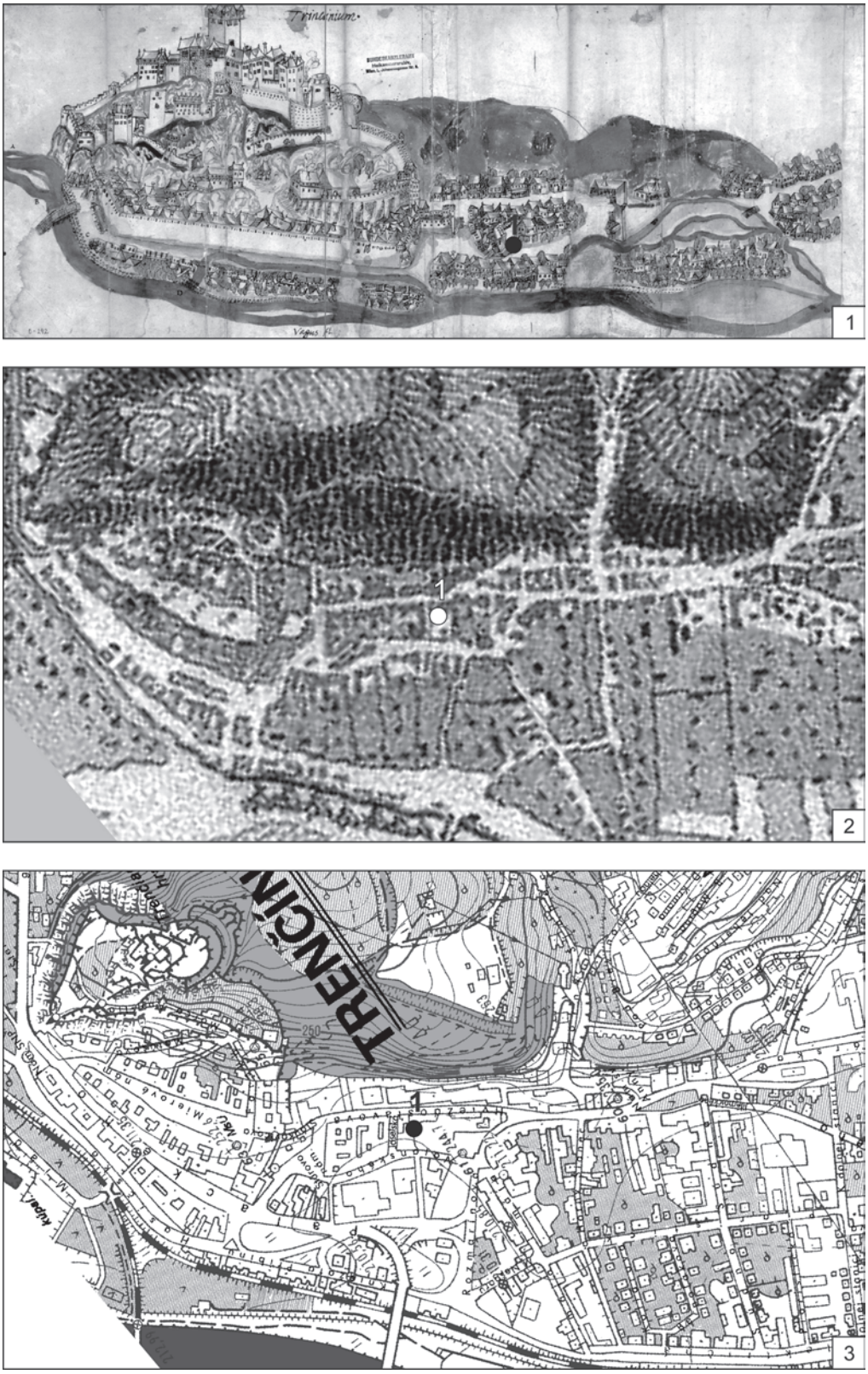

Obr. 117. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). Novoveký stavebný materiál. Mierka: a - 1 – 7; b - 8 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).
Abb. 117. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). Neuzeitliches Baumaterial. Maßstab. a - 1 – 7; b - 8 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

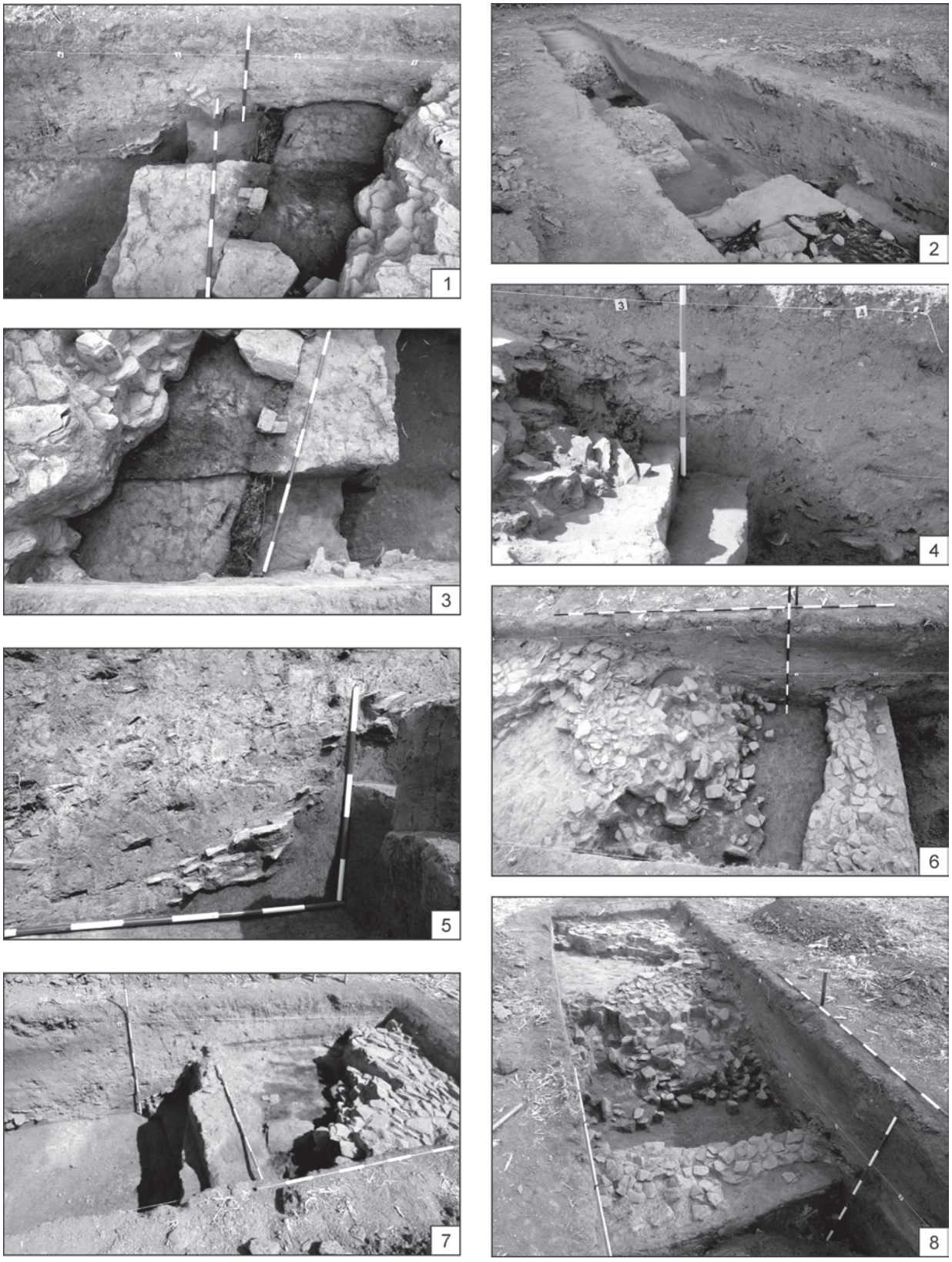

Obr. 118. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). Pohľad na skúmanú plochu výskumu (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).
Abb. 118. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). Blick auf die Grabungsfläche (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

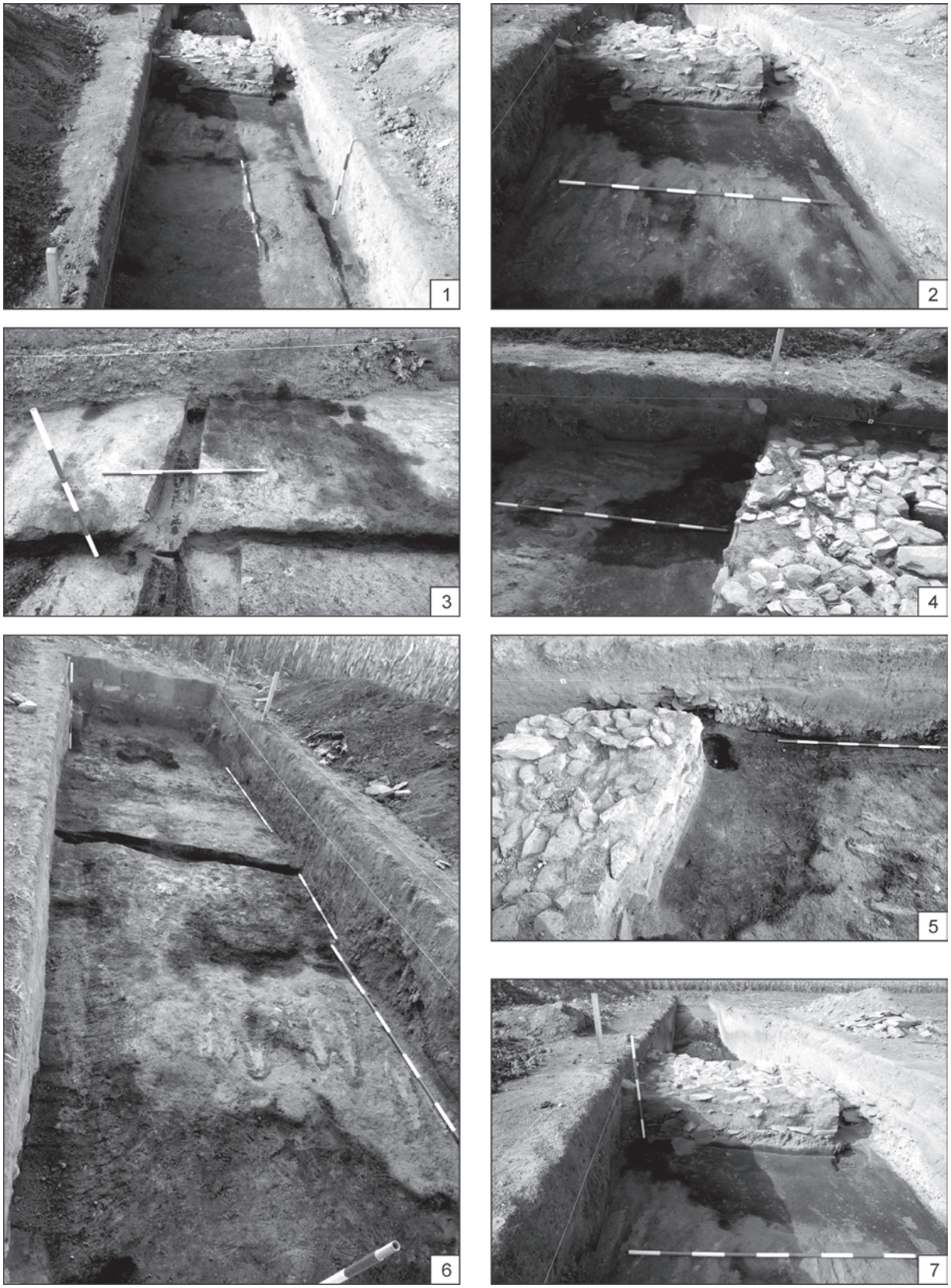
Obr. 119. Trenčín (Hviezdoslavova ulica). Lokalizácia zachyteného muriva: 1 - na vedute z roku 1580 (uložená v Österreichisches Staatsarchiv, Hof und Kriegsarchiv Wien); 2 - na druhom vojenskom mapovaní; 3 - na mape 1:10 000 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

Abb. 119. Trenčín (Hviezdoslavova Straße). Situierung des erfassten Mauerwerks: 1 - auf der Vedute aus dem Jahr 1580 (aufbewahrt im Österreichischen Staatsarchiv, Hof und Kriegsarchiv Wien); 2 - auf der zweiten militärischen Karte; 3 - auf der Karte 1:10 000 (Ruttkay/Černická/Cheben, 225 – 228).

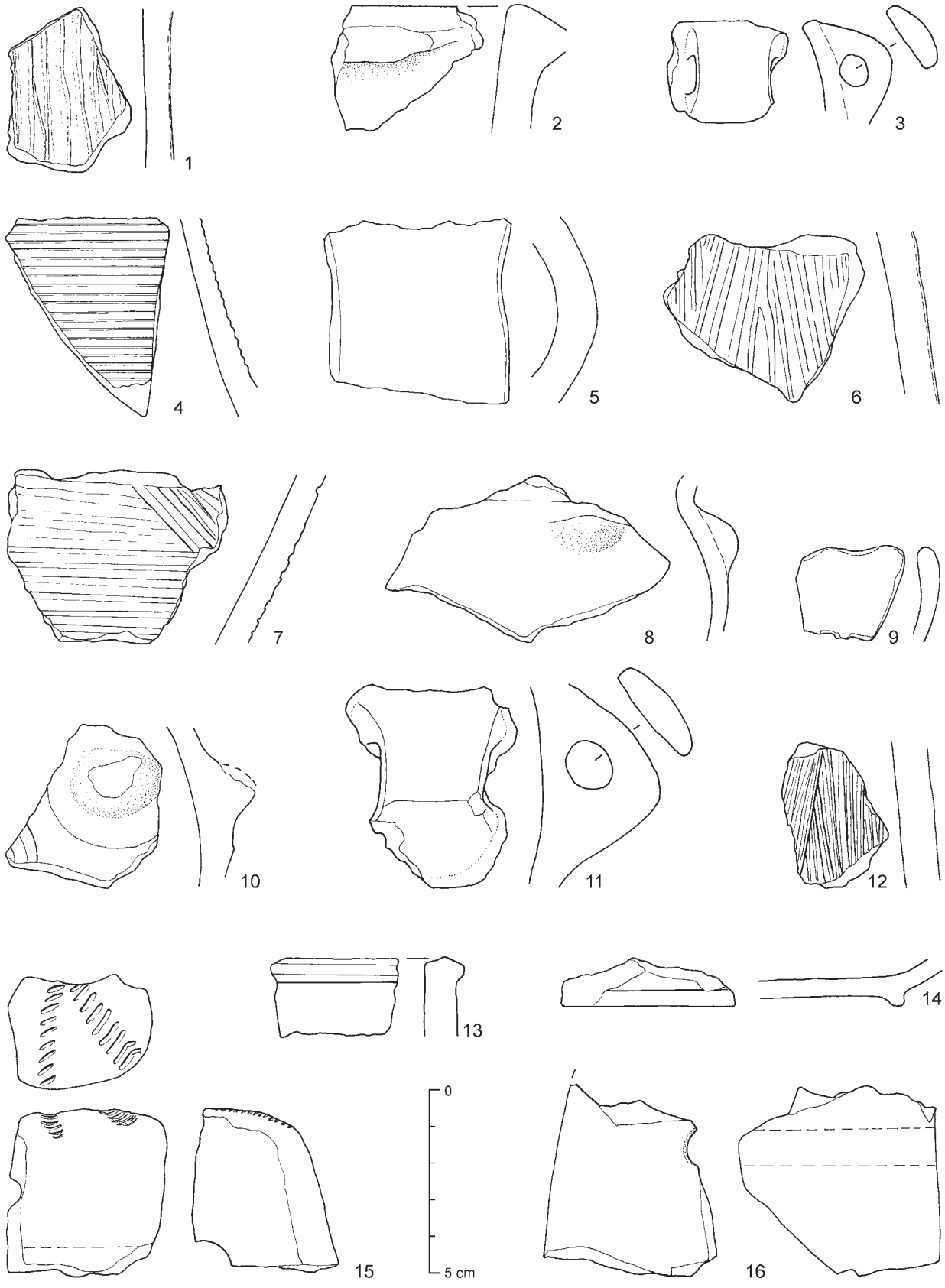

Obr. 120. Majcichov (Hradištia). Sonda VI: 1, 3, 5, 7 - severovýchodný profil - deštruovaná čelná plenta s podkladovým trámom; 2 - severná časť sondy - priekopa a deštruovaný val; 4, 6, 8 - juhozápadný profil - čelná kamenná plenta, jej deštrukcia a kameňmi vyložený okraj priekopy (Ruttkay/Henning/Černická/Zajacová, 231 – 234).

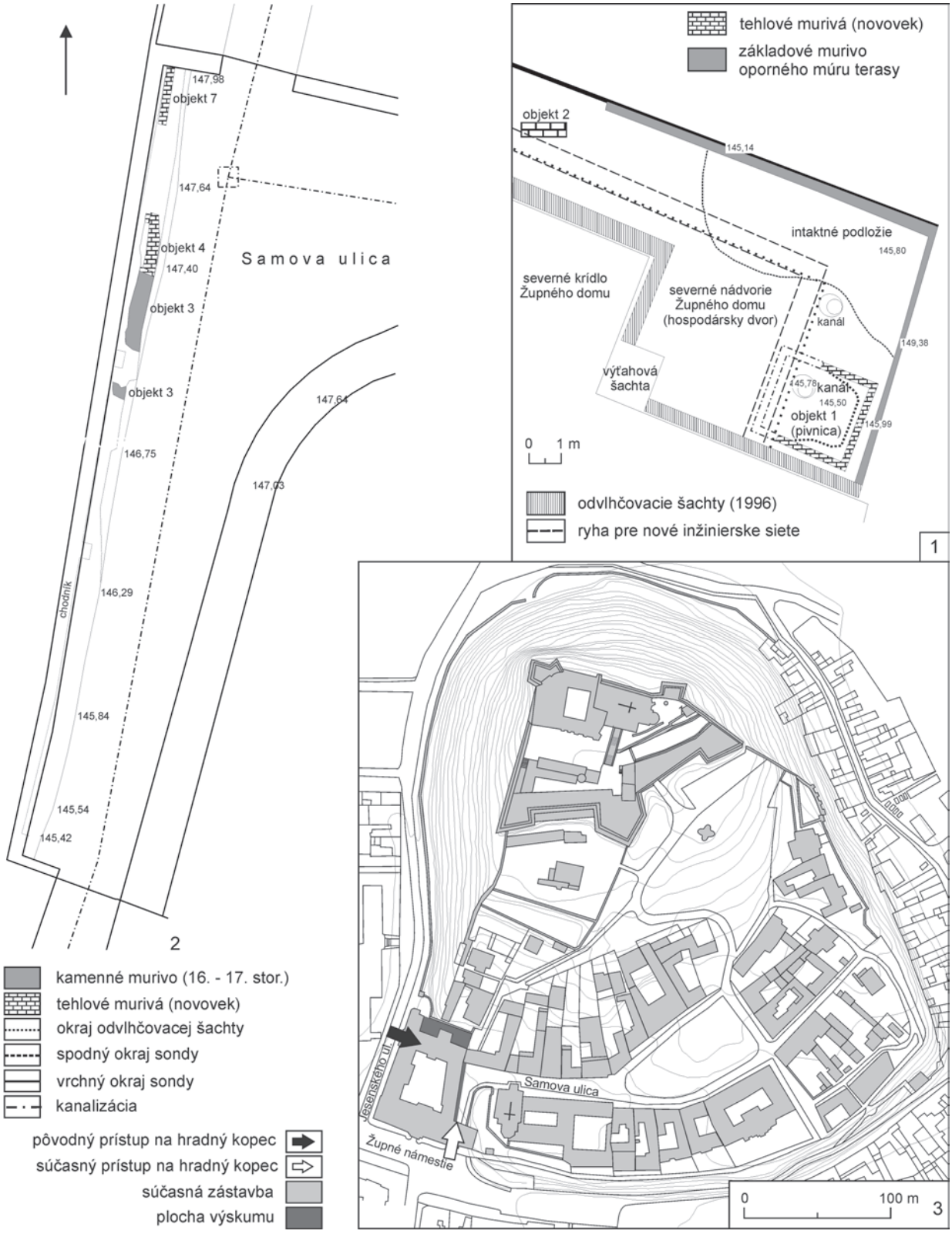
Abb. 120. Majcichov (Hradištia). Grabungsfläche VI: 1, 3, 5, 7 - nordöstliches Profil – destruierte Blende mit Fundamentierungsbalken; 2 - Nordteil der Grabungsfläche - Graben und destruierter Wall; 4, 6, 8 - südwestliches Profil - Steinblende, ihre Destruktion und Grabensteinenfassung (Ruttkay/Henning/Černická/Zajacová, 231 – 234).

Obr. 121. Majcichov (Hradištia). Sonda VI - vnútorná strana valu, podkladový rošt, vrstvenie kamennej plenty (Ruttkay/Henning/Černická/Zajacová, 229 – 231).
Abb. 121. Majcichov (Hradištia). Grabungsfläche VI - Innere Wallseite, Untere Rostkonstruktion, Schichtung der Steinblende (Ruttkay/Henning/Černická/Zajacová, 229 – 231).

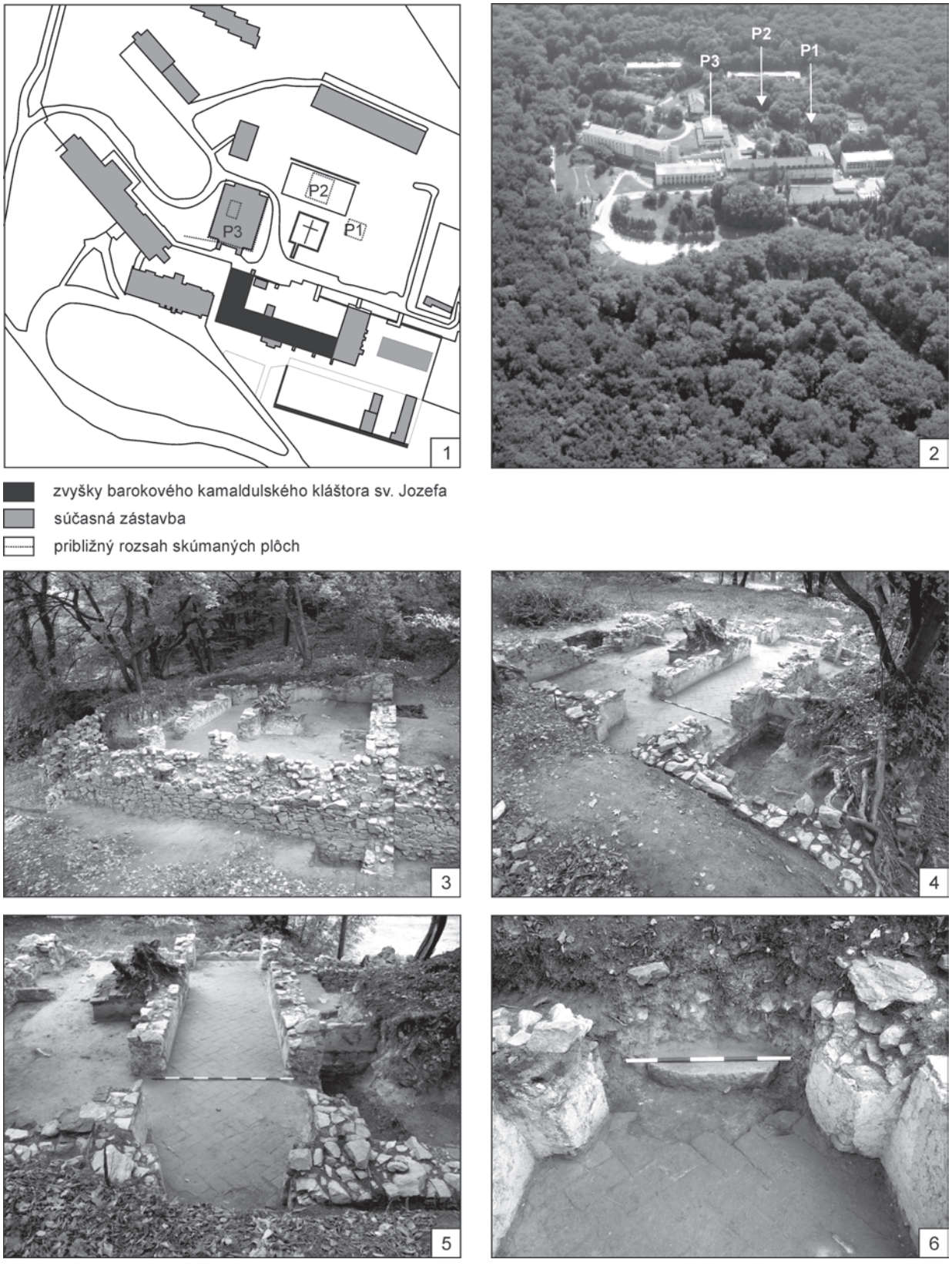

Obr. 122. Zacharovce (extravilán). Výber nálezov z doby bronzovej (Ruttkayová/Ruttkay, 232, 233).
Abb. 122. Zacharovce (Außenbereich). Auswahl der bronzezeitlichen Funde (Ruttkayová/Ruttkay, 232, 233).

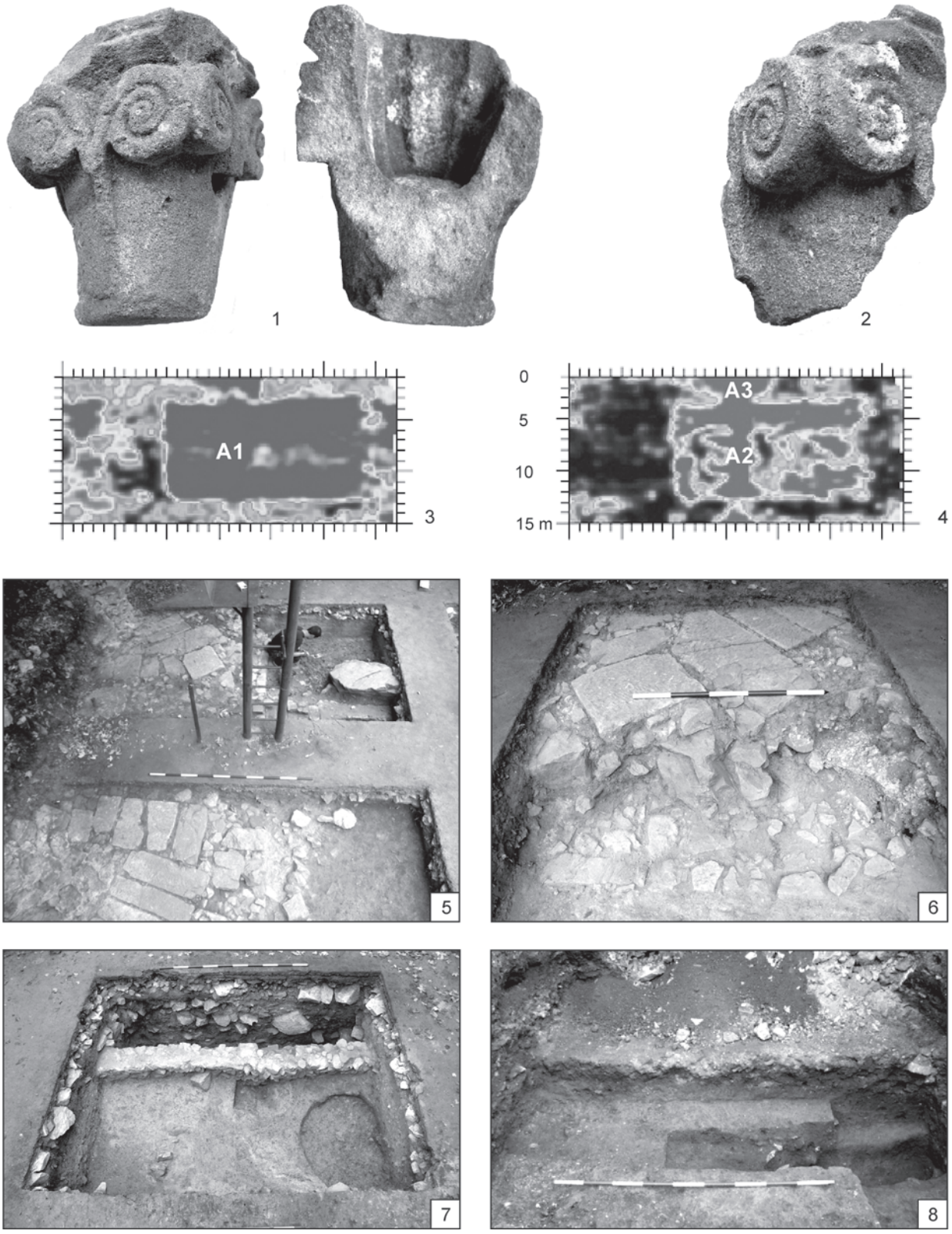

Obr. 123. Nitra (Župné námestie, Samova ulica). 1 - severné nádvorie Župného domu s vyznačením sondy a odkrytých objektov; 2 - pôdorys sondy a odkrytých objektov na Samovej ulici; 3 - situovanie výskumu v rámci zástavby hradného kopca (Samuel, 233 – 236).

Abb. 123. Nitra (Župné námestie (Platz), Samova Straße). 1 - Nordhof des Komitatshauses mit markierter Grabungsfläche und freigelegten Objekten; 2 - Grundriss der Grabungsfläche und der freigelegten Objekte auf der Samova Straße; 3 - Situierung der Grabung in der Bebauung des Burgberges (Samuel, 233 – 236).

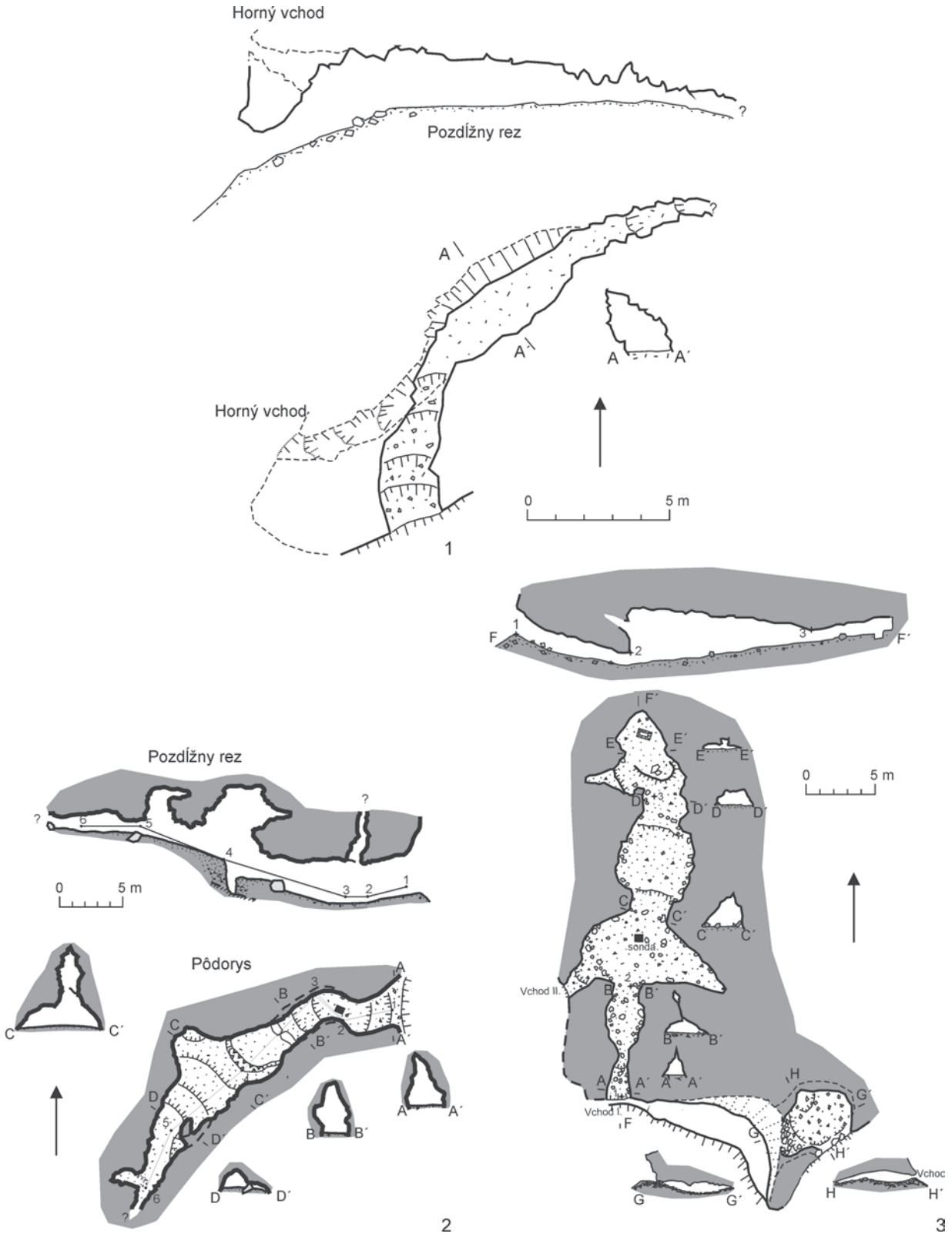

Obr. 124. Nitra (Zoborský kláštor). 1 - plán súčasnej zástavby lokality s vyznačením starších zachovaných architektúr a skúmaných plôch; 2 - letecký snímok lokality; 4 – 6 - mníšsky príbytok kamaldulského kláštora sv. Jozefa (Samuel, 236 – 239).
Abb. 124. Nitra (Zobor-Kloster). 1 - Plan der heutigen Bebauung des Fundortes mit markierten älteren erhaltenen Architekturen und untersuchten Flächen; 2 - Luftaufnahme des Fundortes; 4 – 6 - Behausung für die Nonnen im Kloster der Kamalduler des Hl. Josefs (Samuel, 236 – 239).

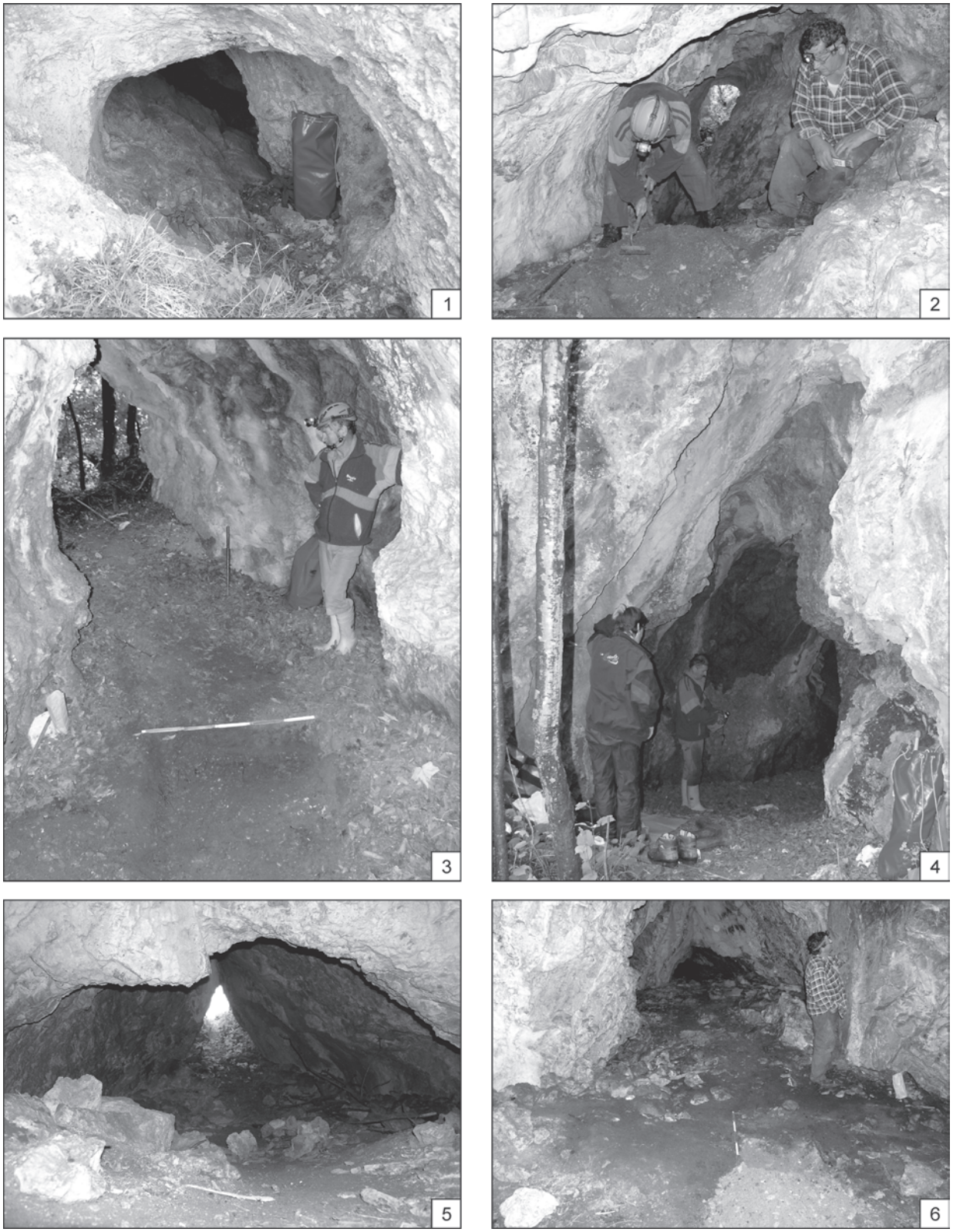
Obr. 125. Nitra (Zoborský kláštor). 1, 2 - fragment románskej hlavice; 3, 4 - radarogram pre hĺbky 71 – 92 a 123 – 145 cm (archív AÚ SAV); 5, 6 - kamenná dlažba a základy barokového polygonálneho altánu; 7 - zvyšky barokového vodovodu; 8 - vápenná jama a stredoveký žľab (Samuel, 236 – 239).

Abb. 125. Nitra (Zobor-Kloster). 1, 2 - Fragment eines romanischen Kapitells; 3, 4 - Radarogram für die Tiefen 71 – 92 und 123 – 145 cm (Archiv des AI SAW); 5, 6 - Steinpflasterung und Fundamente des barockzeitlichen polygonalen Altans; 7 - Reste einer barockzeitlichen Wasserleitung 8 - Kalkgrube und mittelalterliche Rinne (Samuel, 236 – 239).

Obr. 126. Haligovce (Jaskyňa pod skalným oknom). 1 - zameranie (podľa F. Miháľa). Haligovce (jaskyňa Lebka). 2 - zameranie a miesto sondy z r. 2008 (podľa F. Miháľa). Haligovce (Zbojnícka jaskyňa a priľahlá Maroškova jaskyňa). 3 - zameranie oboch jaskýň a miesto sondy v Zbojníckej jaskyni z r. 2008 (podľa F. Miháľa; Soják, 244 – 246).

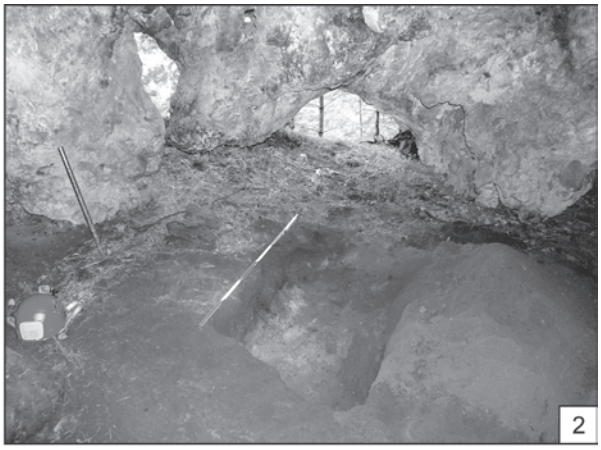
Abb. 126. Haligovce (Jaskyňa pod skalným oknom -Höhle). 1 - Vermessung (nach F. Miháľ). Haligovce (Höhle Lebka). 2 - Vermessung und Stelle der Grabungsfläche aus dem Jahr 2008 (nach F. Miháľ). Haligovce (Zbojnícka Höhle und anliegende Maroškova Höhle). 3 - Vermessung beider Höhlen und Stelle der Grabungsfläche in der Zbojnícka Höhle aus dem Jahr 2008 (nach F. Miháľ; Soják, 244 – 246).

Obr. 127. Haligovce (Jaskyňa pod skalným oknom). 1 - spodný vchod; 2 - pokusné začistenie sedimentov v strede dĺžky jaskyne. Haligovce (jaskyňa Lebka). 3 - poloha sondy 4 m od vchodu; 4 - vstupný portál. Haligovce (Zbojnícka jaskyňa a priľahlá Maroškova jaskyňa). 5 - pohľad zvnútra na hlavnú komoru jaskyne; 6 - miesto sondy v hlavnej komore (Soják, 244 – 246).

Abb. 127. Haligovce (Jaskyňa pod skalným oknom - Höhle). 1 - unterer Eingang; 2 – erste Präparierung der Sedimente in der Mitte der Höhlenlänge. Haligovce (Höhle Lebka). 3 - Situierung der Grabungsfläche 4 m vom Eingang; 4 - Eintrittsportal. Haligovce (Zbojnícka Höhle und anliegende Maroškova Höhle). 5 - Der Innenblick auf die Hauptkammer der Höhle; 6 - Grabungsfläche in der Hauptkammer (Soják, 244 – 246).

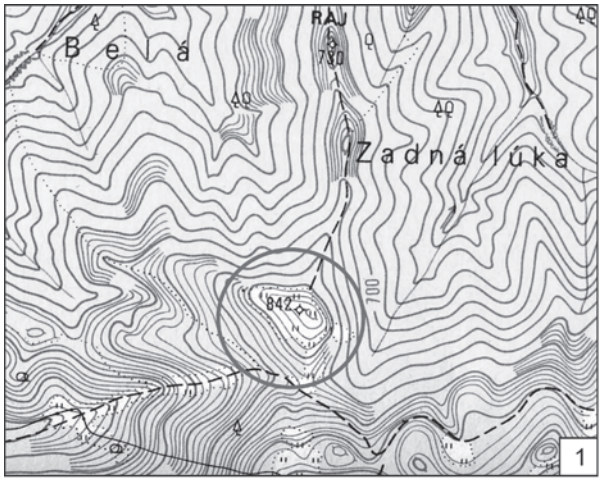

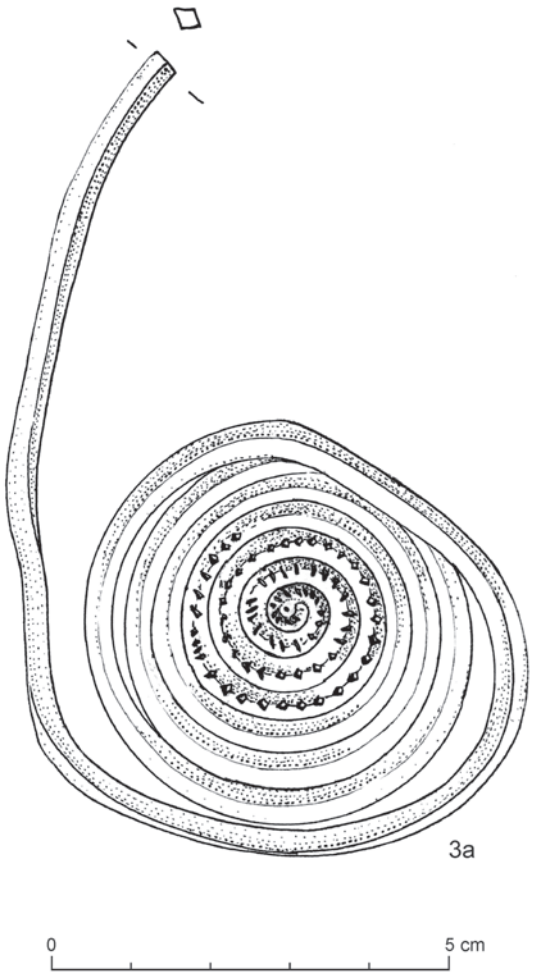

Obr. 128. Chrasť nad Hornádom (Pastierska jaskyňa): 1 - vchodový portál; 2 - vnútorná komora a sonda I/08. Olcnava (Domková jaskyňa): 3 - portál s predjaskynnou plošinou; 4 - zisťovacia sonda pod portálom; 5 - grešla Márie Terézie z roku 1760 (Soják, 249 – 254).

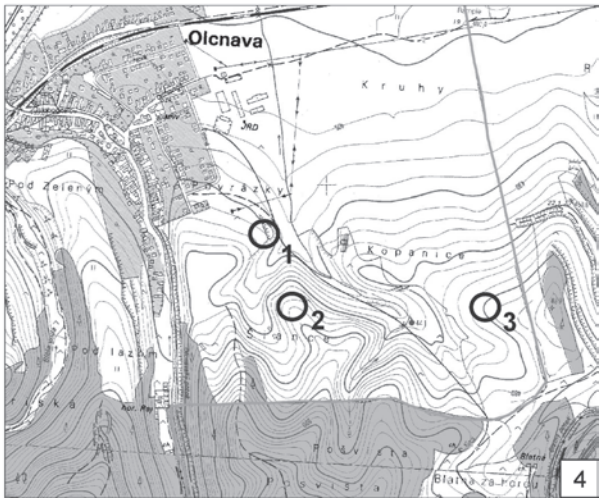
Abb. 128. Chrasť nad Hornádom (Pastierska Höhle): 1 - Eintrittsportal; 2 - Innenkammer und Schnitt I/08. Olcnava (Domková Höhle): 3 - Höhlenportal mit einem Eingangsvorsatz; 4 - Probeschnitt unter dem Portal; 5 - Gröschel der Maria Theresia aus dem Jahr 1760 (Soják, 249 – 254).

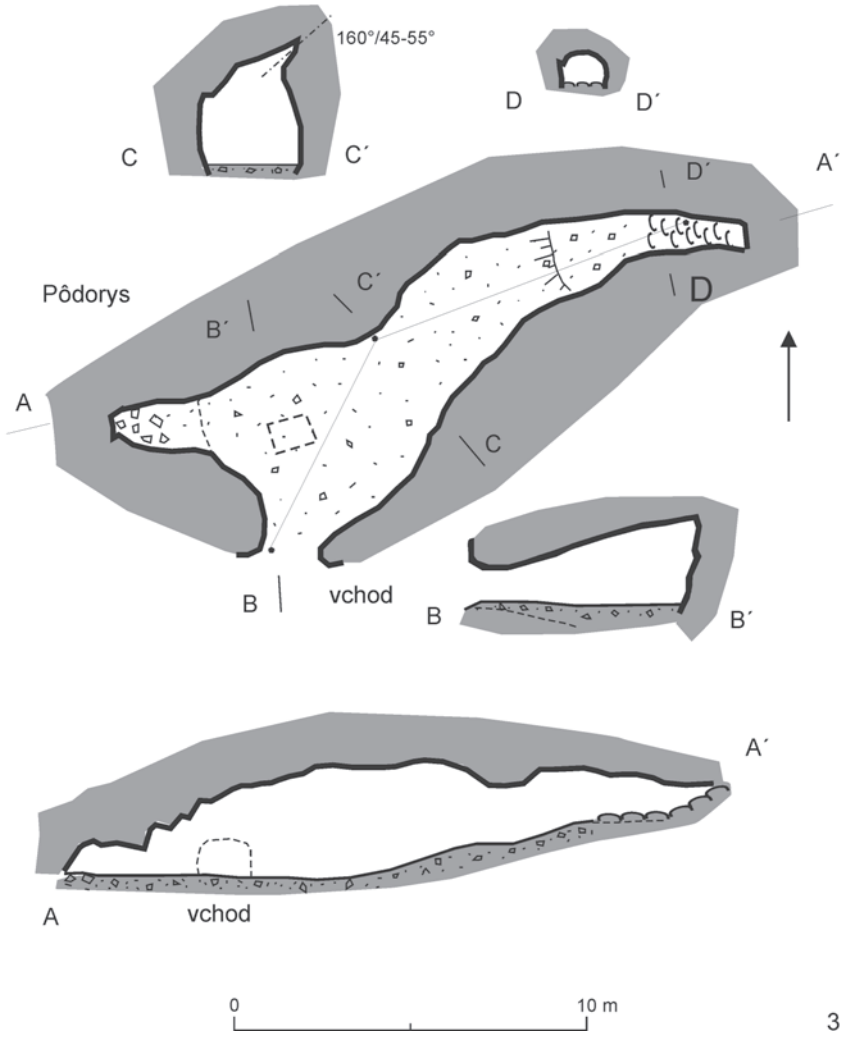

Obr. 129. Olcnava (extravilán). 1, 2 - Kňazovka, výšinné sídlisko na výseku mapy a pohľad na náhornú plošinu počas geofyzikálneho zamerania; 3a, b - Kopanice, fragment malého šalgotarjánskeho kruhu; 4 - lokality Šance 1, Šance 2 a Kopanice (Soják, 246 – 251).

Abb. 129. Olcnava (Außenbereich). 1, 2 - Kňazovka, Höhensiedlung auf dem Kartenausschnitt und Blick auf die Hochebene während der geophysikalischen Vermessung; 3a, b - Kopanice, Fragment eines kleinen Ringes des Salgotarján-Typs; 4 - Fundstellen Šance 1, Šance 2 und Kopanice (Soják, 246 – 251).

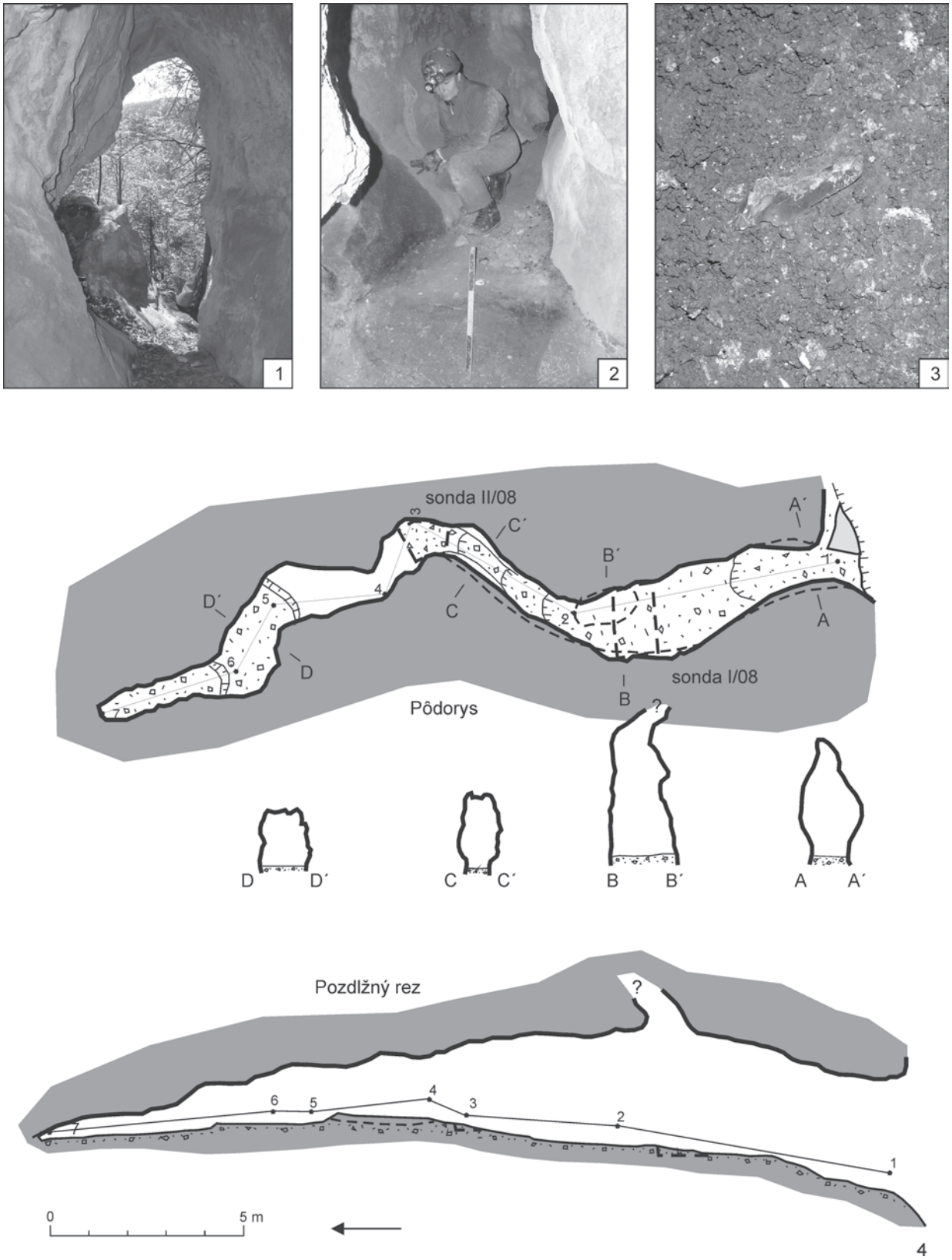

Obr. 130. Poráč (jaskyňa Suchá diera). 1 - portál zvnútra jaskyne; 2 - výskum zisťovacej sondy 3 m za vchodom; 3 - zameranie jaskyne (podľa F. Miháľa, 2008) a poloha sondy I/08 s novovekými nálezmi (Soják, 246 – 251).

Abb. 130. Poráč (Höhle Suchá diera). 1 - Portal der Höhle von Innen; 2 - Probeschnitt 3 m hinter dem Eingang; 3 - Vermessung der Höhle (nach F. Miháľ, 2008) und Situierung des Schnittes I/08 mit neuzeitlichen Funden (Soják, 246 – 251).

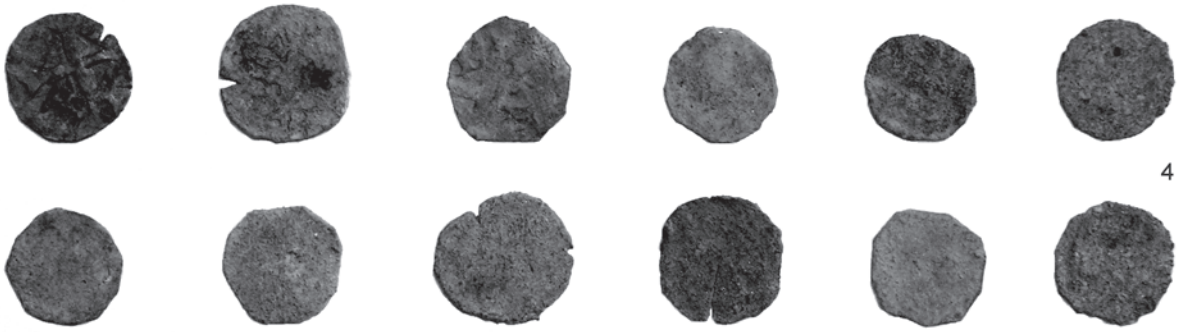

Obr. 131. Poráč (jaskyňa Suchá diera 1). 1 - portál zvnútra; 2 - profil sondy I/08 s novovekým ohniskom; 3 - rádiolaritová čepeľ z epipaleolitu „in situ" v sonde II/08; 4 - zameranie jaskyne (podľa F. Miháľa, 2008) a poloha oboch sond (Soják, 246 – 251).
Abb. 131. Poráč (Höhle Suchá diera 1). 1 - Portal von Innen; 2 - Profil des Schnittes I/08 mit neuzeitlicher Feuerstelle; 3 - Radiolarit-Klinge aus Epipaläolithikum „in situ" im Schnitt II/08; 4 - Vermessung der Höhle (nach F. Miháľ, 2008) und Situierung beider Schnitte (Soják, 246 – 251).

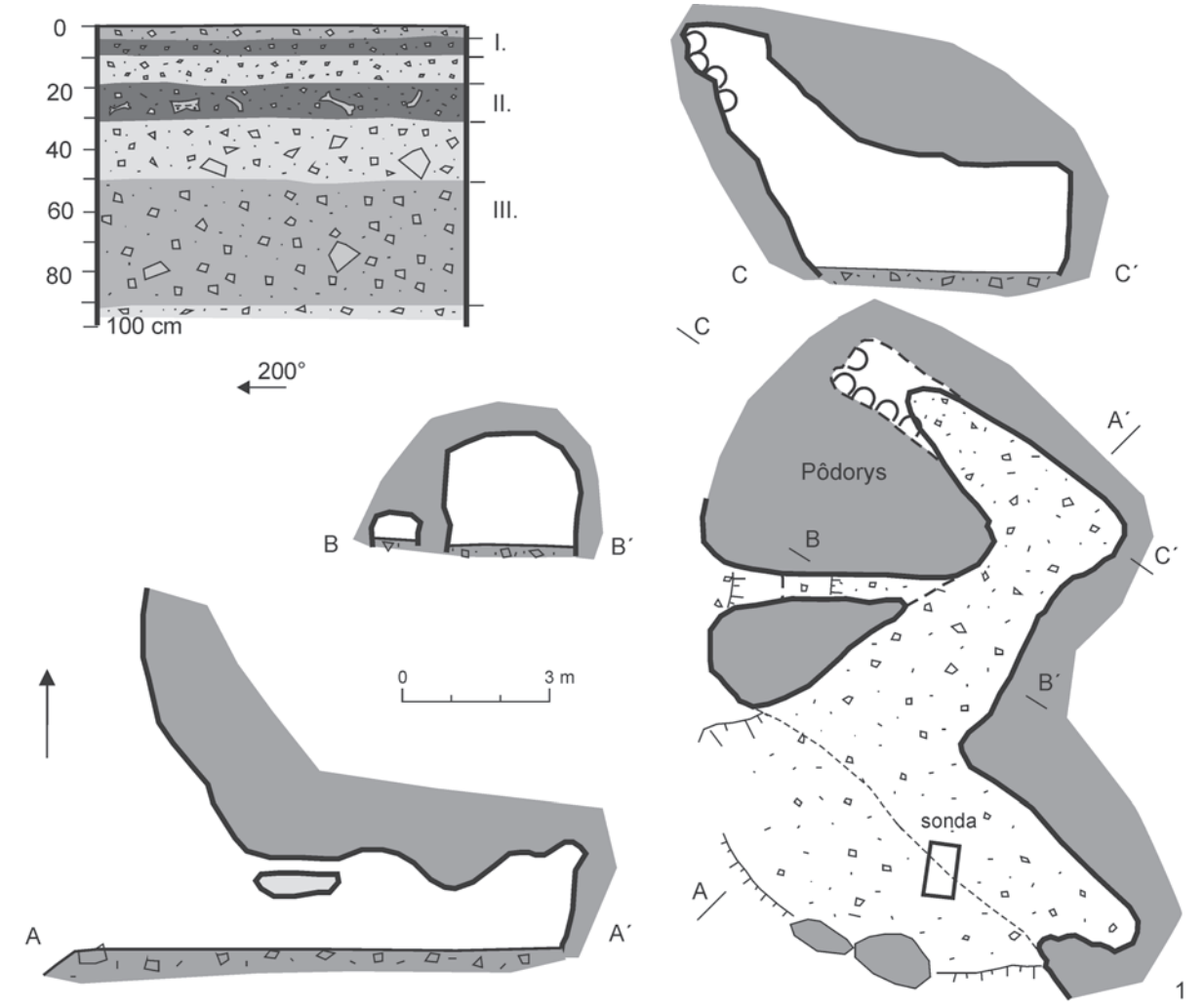

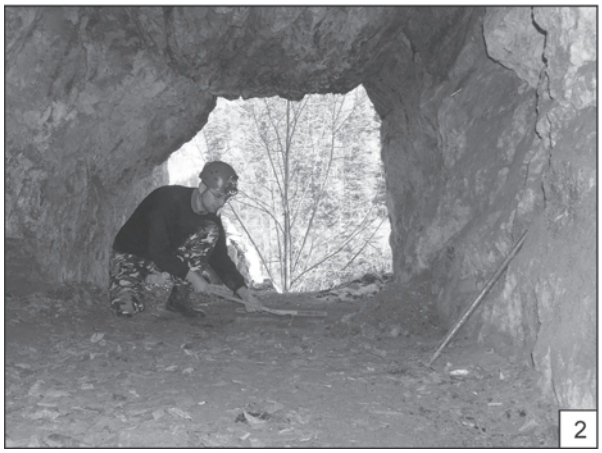

Obr. 132. Poráč (jaskyne Šarkanova diera a Chyža). 1 - zamrežovanie Archeologickej siene v Šarkanovej diere; 2 - jeden z profilov v Chyži; 3 - informačný panel pred jaskyňami; 4 - ukážka falošných parvusov Žigmunda Luxemburského a kotúčiky na ich razbu (zväčšené; Soják, 246 – 251).

Abb. 132. Poráč (Höhlen Šarkanova diera und Chyža). 1 - Vergitterung des „Archeologická sieň“ in Šarkanova diera; 2 - ein der Profile in Chyža; 3 - Informationspaneel vor den Höhlen; 4 - Demonstrierung der unechten Parvuse von Sigismund von Luxemburg und Schrötlinge für ihre Prägung (vergrößert; Soják, 246 – 251).

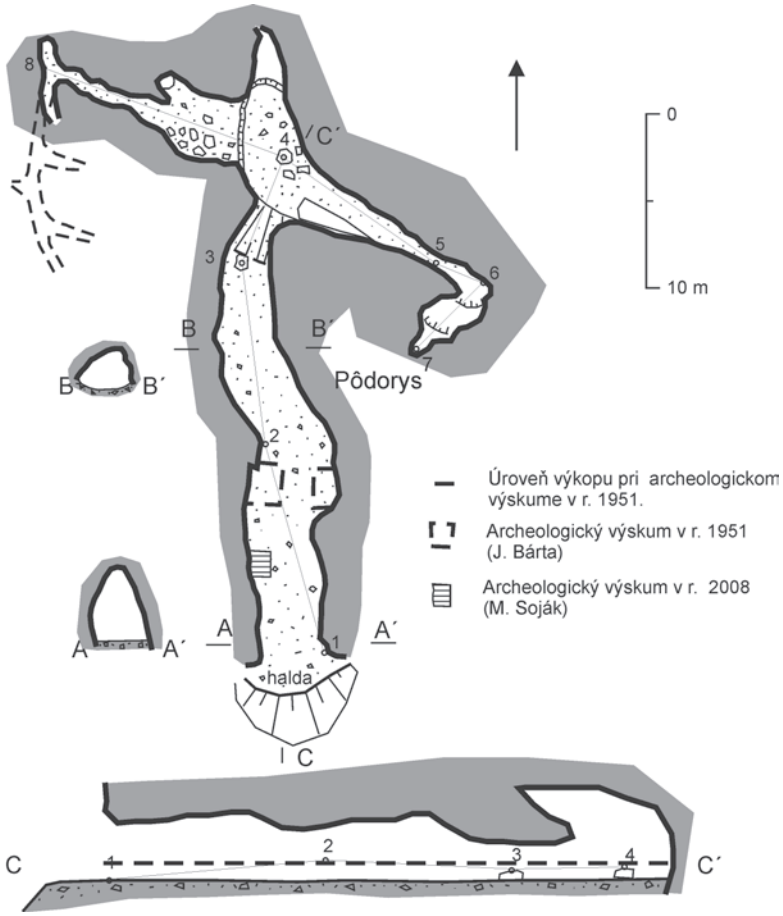

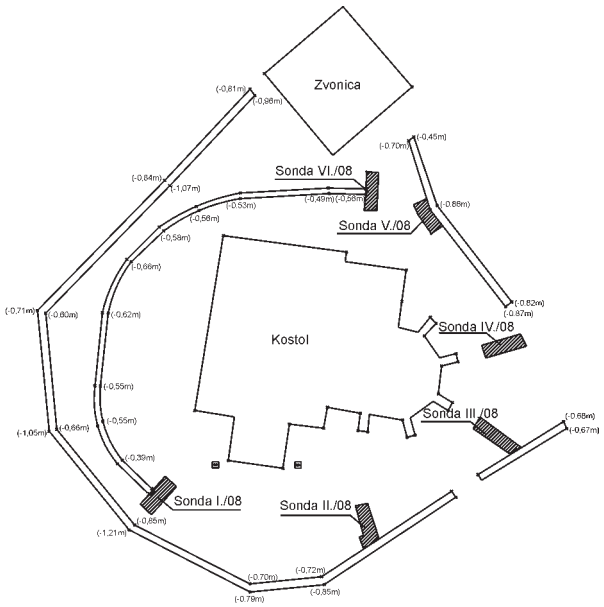

Obr. 133. Slovinky (jaskyňa Červené skaly 3): 1 - profil vrstiev, zameranie jaskyne (podľa F. Miháľa) a poloha zisťovacej sondy z r. 2008. Spišské Vlachy (jaskyňa Jánska diera): 2 - poloha výskumu. Vítkovce (jaskyňa Vítkovská diera): 3 - poloha sondy (Soják, 246 – 251).

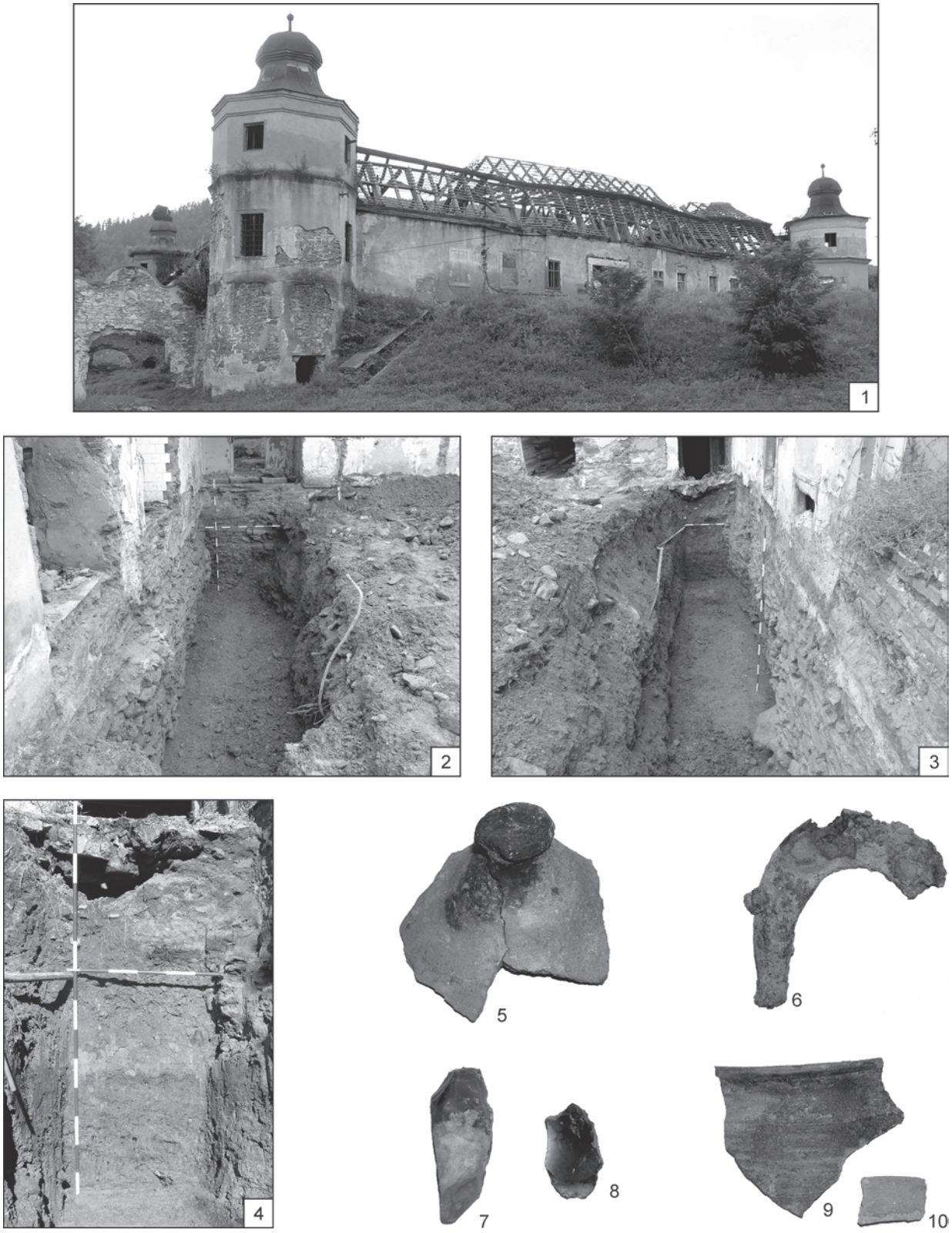
Abb. 133. Slovinky (Höhle Červené skaly 3): 1 - Schichtenprofil, Vermessung der Höhle (nach F. Miháľ) und Situierung des Probeschnittes aus dem Jahr 2008. Spišské Vlachy (Höhle Jánska diera): 2 - Situierung der Grabung. Vítkovce (Höhle Vítkovská diera): 3 - Situierung der Grabungsfläche (Soják, 246 – 251).

Obr. 134. Slovinky (Homološova diera). Zameranie jaskyne (podľa F. Mihálʼa) a polohy sond z rokov 1951 a 2008 (Soják, 246 – 251).
Abb. 134. Slovinky (Homološova diera). Vermessung der Höhle (nach F. Mihálʼ) und die Grabungsflächen aus den Jahren 1951 und 2008 (Soják, 246 – 251).

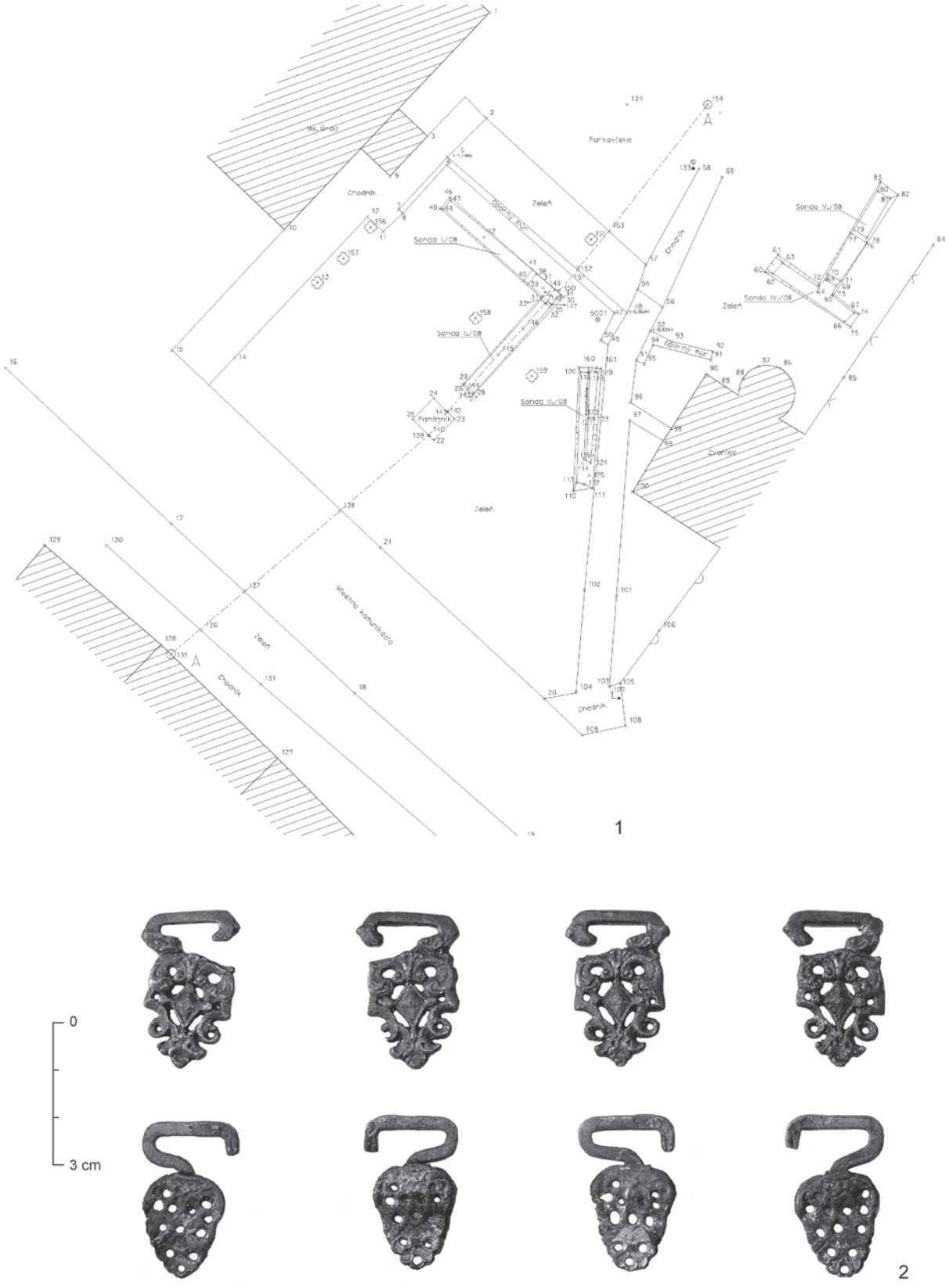

Obr. 135. Spišská Belá-Strážky (Nádvorie Kostola sv. Anny). Situovanie sond I – VI/08, v ktorých sa doložil priebeh ohradového múru z predpokladaného 16. stor. (podľa O. Mlynarčíkovej; Soják, 251 – 258).
Abb. 135. Spišská Belá-Strážky (Hof der St. Anne-Kirche). Situierung der Schnitte I – VI/08, in denen der Verlauf der Umfassungsmauer wahrscheinlich aus dem 16. Jahrhundert belegt wurde (nach O. Mlynarčíková; Soják, 251 – 258).

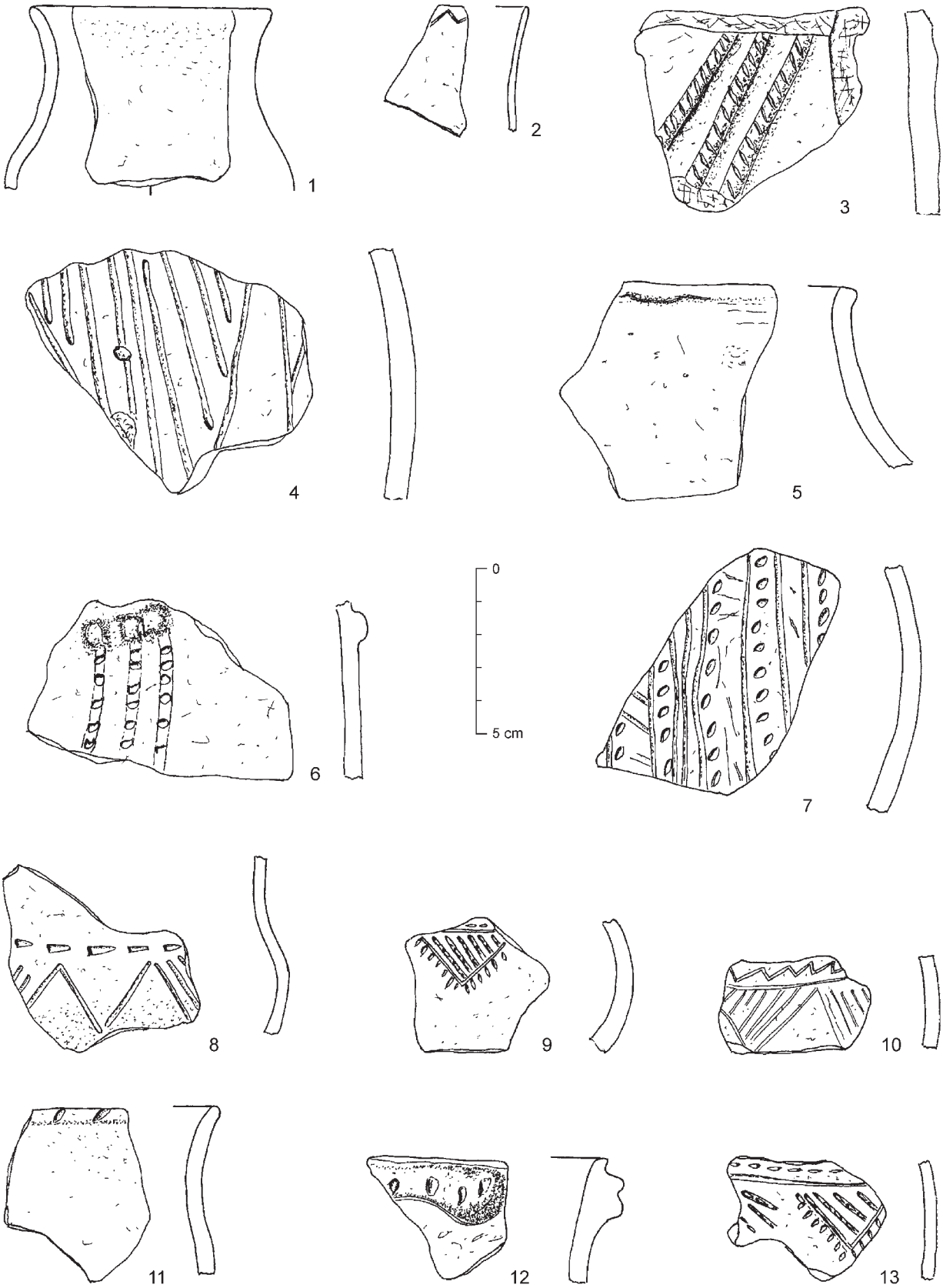
Obr. 136. Kluknava (Kaštieľ). 1 - pohľad na schátralý stav renesančno-barokového kaštieľa v roku 2008; 2 - sonda I/08; 3 - sonda II/08; 4 - sonda II/08, profil s prepálenými vrstvami a objekt 1; 5, 6, 9, 10 - výber nálezov z 15. stor. z objektu 1; 7, 8 - úštepy z rádiolaritu a obsidiánu (Soják, 251 – 258).

Abb. 136. Kluknava (Kastell). 1 - Blick auf das vergangene renaissance-barockzeitliches Kastell aus dem Jahr 2008; 2 - Grabungsfläche I/08; 3 - Grabungsfläche II/08; 4 - Grabungsfläche II/08, Profil mit durchgebrannten Schichten und Objekt 1; 5, 6, 9, 10 - Fundauswahl aus dem 15. Jh. aus dem Objekt 1; 7, 8 - Abschläge aus Radiolarit und Obsidian (Soják, 251 – 258).

Obr. 137. Spišská Belá (intravilán). 1 - poloha sond I/08 – V/08 medzi budovou mestského úradu a zvonicou pri Kostole sv. Antona Pustovníka; 2 - ukážka dvoch typov bronzových šatových spínadiel z novoveku (Soják/Stejskal, 258 – 259).

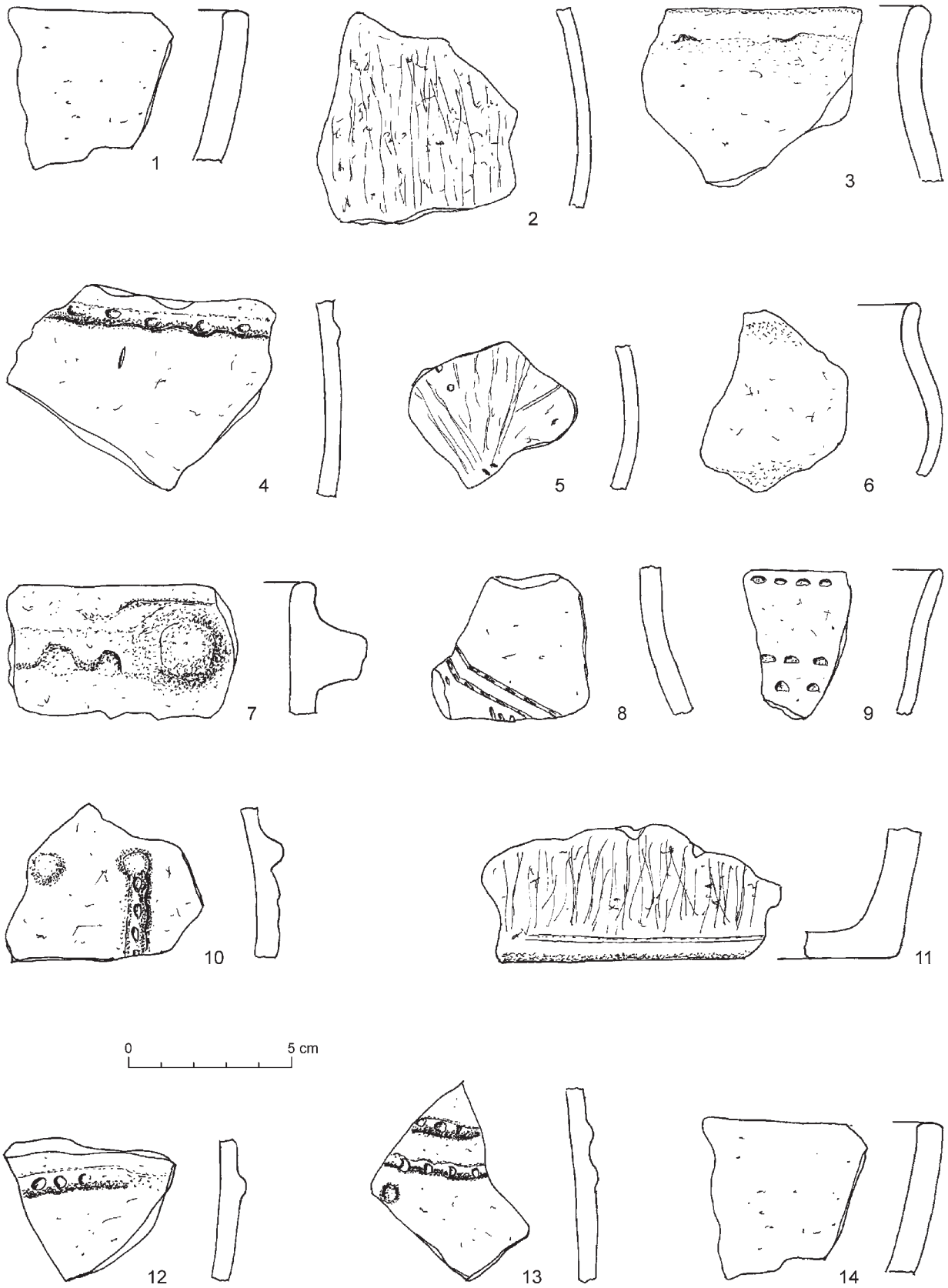
Abb. 137. Spišská Belá (Innenbereich). 1 - Situierung der Grabungsfläche I/08 – V/08 zwischen dem Gebäude des Stadtamtes und dem Glockenturm bei der Kirche des Hl. Anton des Einsiedlers; 2 - zwei Typen neuzeitlicher bronzener Gewandspangen (Soják/Stejskal, 258 – 259).

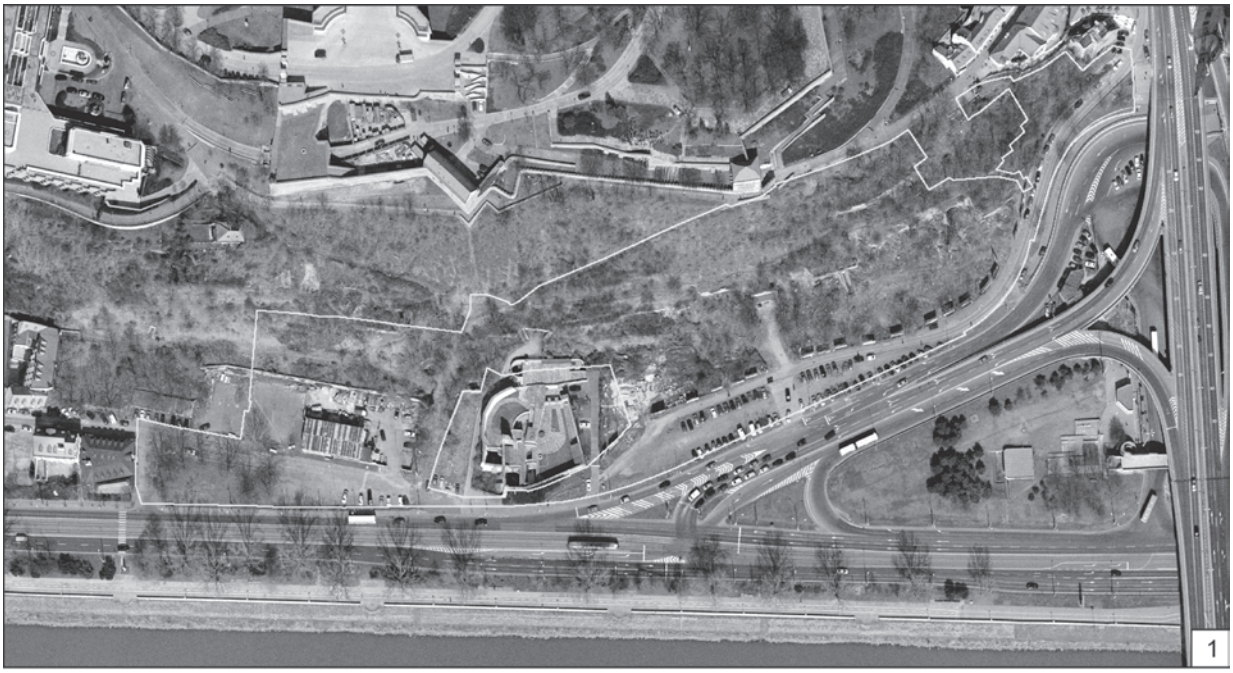
Obr. 138. Turík (Za Hradišťom). Výber keramiky badenskej kultúry (Struhár/Sáliš, 263, 264).
Abb. 138. Turík (Za Hradišťom). Keramikauswahl der Baden-Kultur (Struhár/Sáliš, 263, 264).

Obr. 139. Turík (Za Hradišťom). Keramika z hradiska badenskej kultúry (Struhár/Sáliš, 263, 264).
Abb. 139. Turík (Za Hradišťom). Keramik aus dem Baden-Kultur-Burgwall (Struhár/Sáliš, 263, 264).

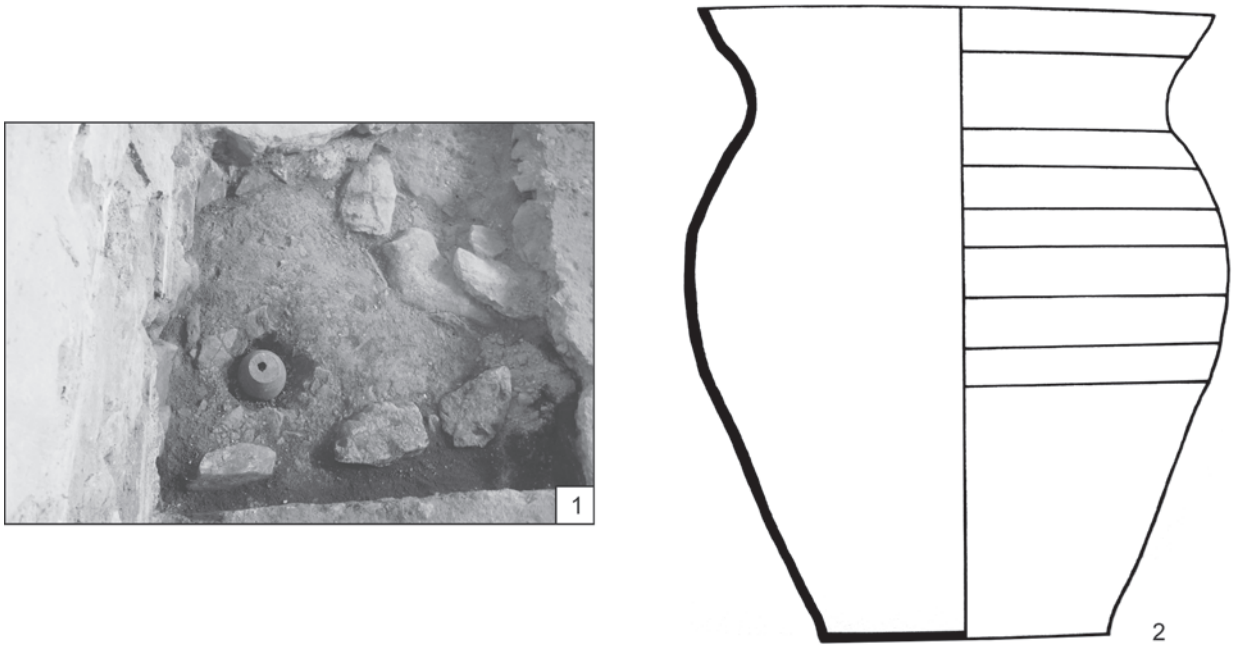
Obr. 140. Turík (Za Hradišťom). Nálezy z hradiska badenskej kultúry (Struhár/Sáliš, 263, 264).
Abb. 140. Turík (Za Hradišťom). Funde aus dem Baden-Kultur-Burgwall (Struhár/Sáliš, 263, 264).

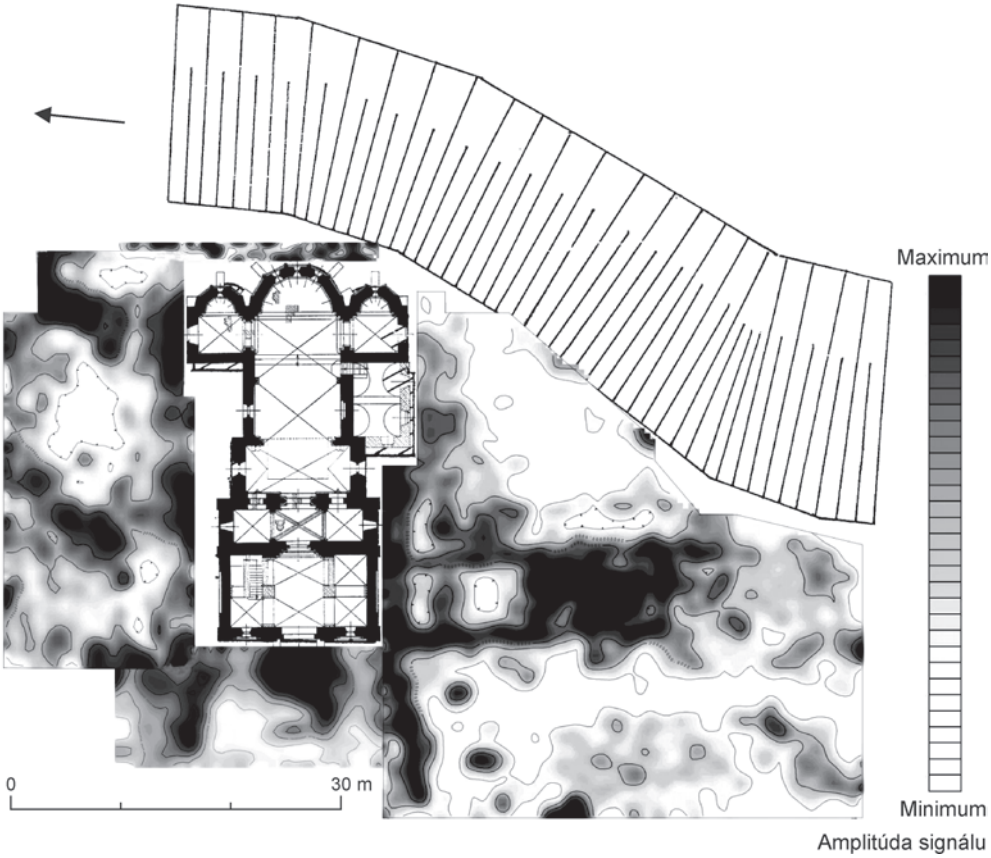

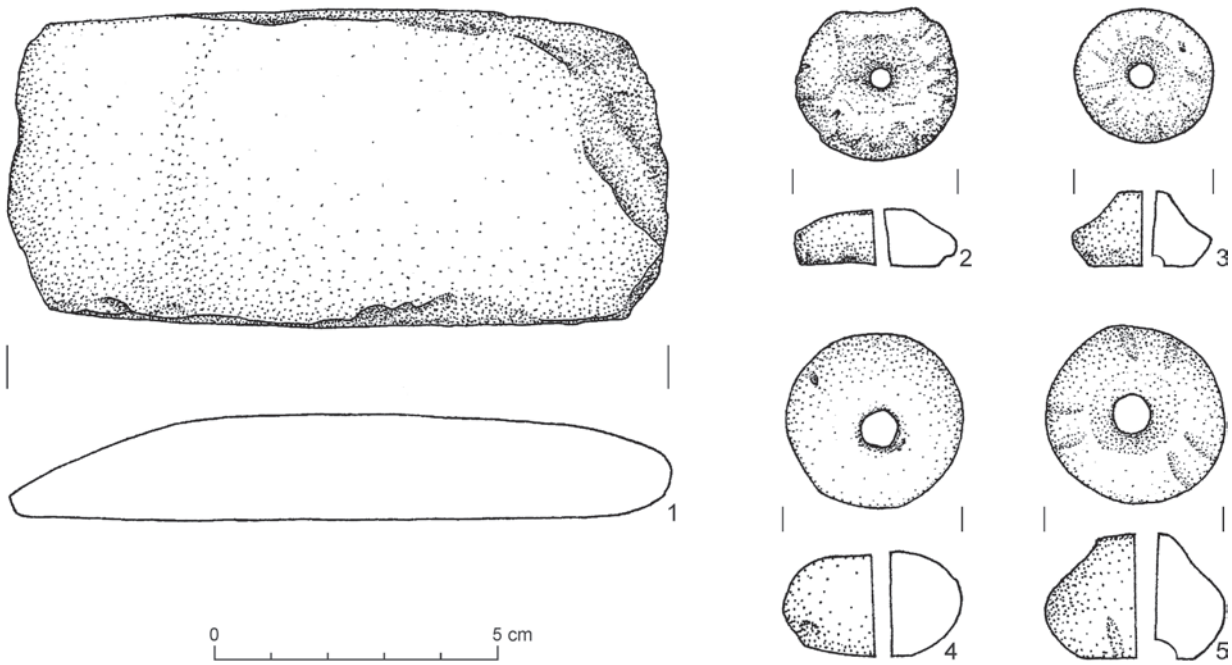
Obr. 141. Bratislavy (Vydrica). 1 - plocha výskumu; 2, 3 - drevená stavba z 8. – 9. stor. (Štefanovičová/Jelínek/Kovár/Hanuš/Stehlíková/Plachá/Spišák, 265 – 267).
Abb. 141. Bratislavy (Vydrica). 1 - Grabungsfläche; 2, 3 - Holzbau aus dem 8. – 9. Jh. (Štefanovičová/Jelínek/Kovár/Hanuš/Stehlíková/Plachá/Spišák, 265 – 267).

Obr. 142. Silica (Reformovaný kostol). 1 - nádoba obrátená hore dnom; 2 - hrncovitá nádoba (Tajkov/Ďurišová, 267, 268).
Abb. 142. Silica (Reformierte Kirche). 1 - Umgekehrtes Gefäß; 2 - Topfartiges Gefäß (Tajkov/Ďurišová, 267, 268).

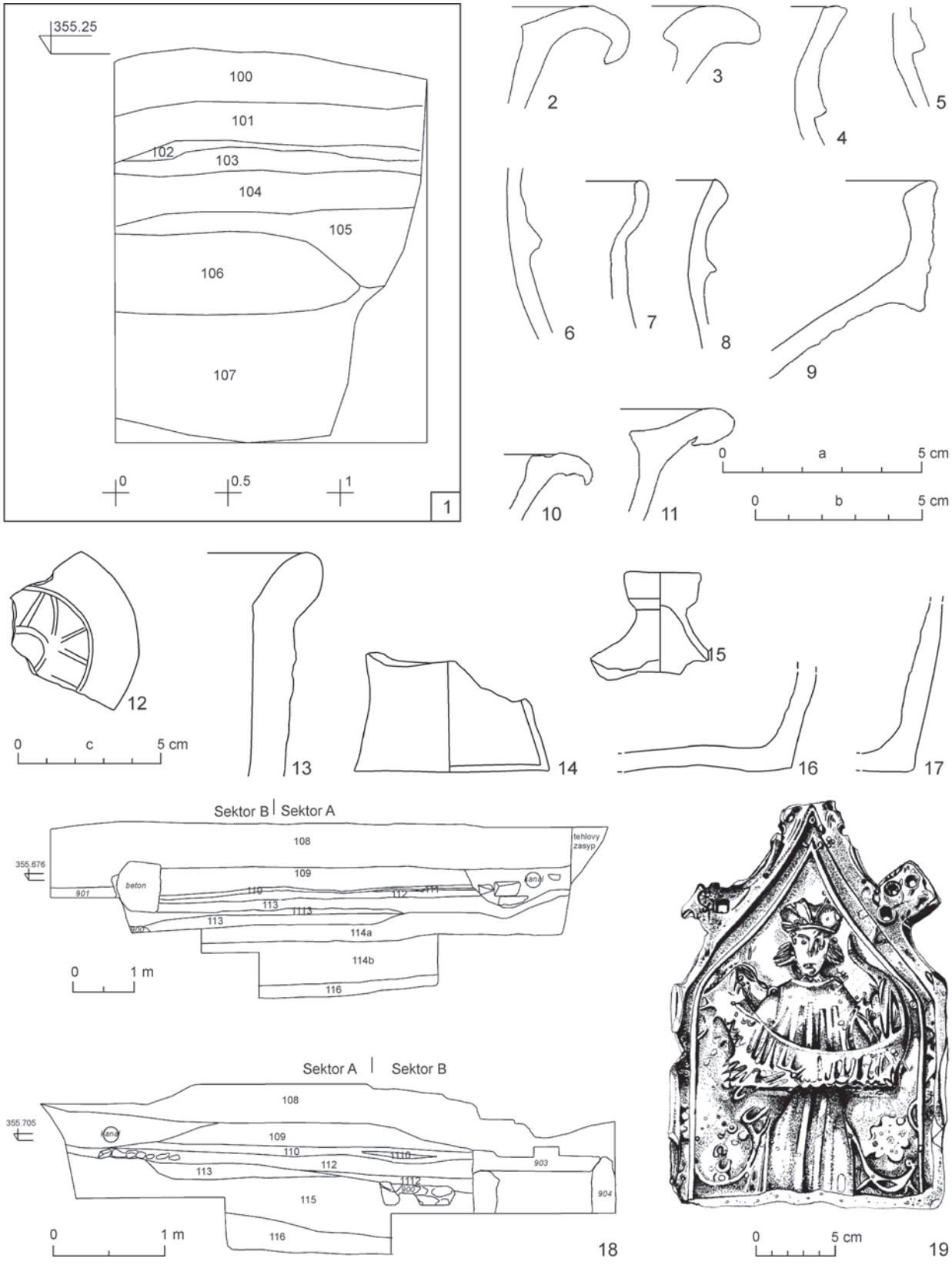
Obr. 143. Bíňa (Kostol Panny Márie a Kláštor premonštrátov). Horizontálny radarový rez pre hĺbky od 30 do 70 cm (Tirpák, 268, 269).
Abb. 143. Bíňa (Mariä Jungfrau Kirche und der Premonstraterkloster). Horizontaler Radarschnitt für die Tiefen von 30 bis 70 cm (Tirpák, 268, 269).

Obr. 144. Bratislava (Nábrežie generála Ludvíka Svobodu). 1 - kamenná sekera; 2 – 5 - hlinené prasleny (Turčan, 270, 271).
Abb. 144. Bratislava (Nábrežie generála Ludvíka Svobodu). 1 - Steinaxt; 2 – 5 - Tonwirtel (Turčan, 270, 271).

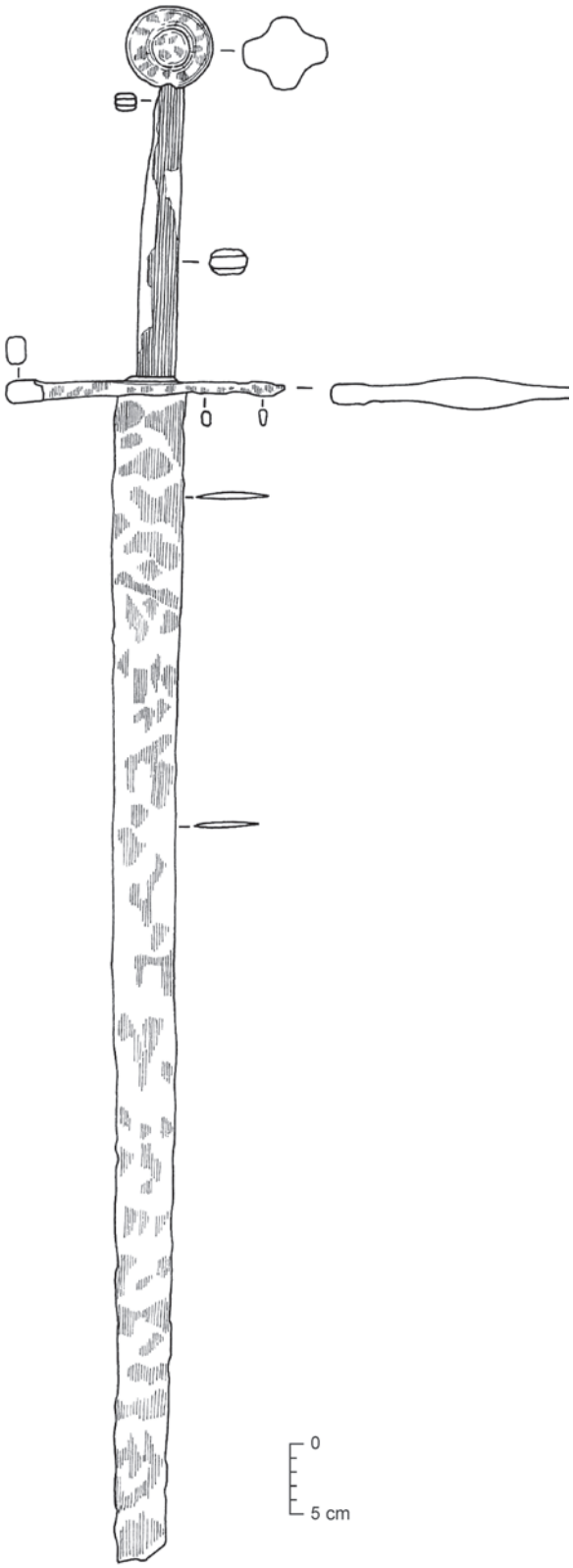

Obr. 145. Banská Bystrica (Horná ulica 2). 1 - topografické situovanie lokality na katastrálnej mape z roku 1859; 2 - zameranie výkopových prác (Zachar/Mácelová, 274 – 276).
Abb. 145. Banská Bystrica (Horná Straße 2). 1 - Topografische Situierung der Fundstelle auf der Katasterkarte aus dem Jahr 1859; 2 - Vermessung der Aushubarbeiten (Zachar/Mácelová, 274 – 276).

Obr. 146. Banská Bystrica (Horná ulica 2). 1 - rez R I/08; 2 – 11 - keramika 1. skupina (s.j. 109 a 112); 12 – 17 - keramika 2. skupina (s.j. 114, 115); 18 - sonda S I/08. Profily PV a PZ; 19 - kachlica 1. skupiny (motív dynastického svätca? Mierka: a: 2 – 6; b: 7 – 11; c - 12 – 17 (Zachar/Mácelová, 274 – 276).

Abb. 146. Banská Bystrica (Horná Straße 2). 1 - Schnitt R I/08; ; 2 – 11 - Keramik 1. Gruppe (s.j. 109 und 112); 12 – 17 - Keramik 2. Gruppe (s.j. 114, 115); 18 - Schnitt S I/08. Profile PV und PZ; 19 - Kachel 1. Gruppe (Motiv des dynastischen Heiligen? Maßstab: a: 2 – 6; b: 7 – 11; c - 12 – 17 (Zachar/Mácelová, 274 – 276).

Obr. 147. Považská Bystrica. Stredoveký meč (Bednár/Poláková/Vojteček, 47, 48).
Abb. 147. Považská Bystrica. Mittelalterliches Schwert (Bednár/Poláková/Vojteček, 47, 48).

Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2008

Odborný redaktor PhDr. Ivan Cheben, CSc.
Počítačová sadzba Zuzana Turzová
Nemecký preklad Mgr. Eva Pietová

© Archeologický ústav SAV Nitra 2011

Rozširuje, objednávky a predplatné aj do zahraničia prijíma
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, 949 21 Nitra

e-mail gabriela.holkova@savba.sk

Tlač VEDA, vydavateľstvo SAV Bratislava

ISSN 0231-925X
ISBN 978-80-89315-38-3